Seçme Öyküler 4 • Uzun Hikâyeler

Türkçesi: Nuri Yıldırım

Anton Çehov

yordam edebiyat

Nuri Yıldırım

1969 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden mezun olmasının ardından aynı fakültede asistan olarak göreve başlamış, 1978 yılında doçent olmuştur. 1973-1975 yılları arasında UNDP bursu ile Universitiy of California (Berkeley), 1979-1981 arasında Türkiye – SSCB Kültürel İşbirliği Programından yararlanarak Moskova Devlet Üniversitesi (MGU) İktisat Bölümü'nde misafir öğretim üyesi olarak bulunmuştur. 12 Eylül döneminde (1983) üniversitedeki görevinden ayrılmak zorunda bırakılan Nuri Yıldırım, 1989-2000 yılları arasında çeşitli Türk banka ve firmalarını temsilen Moskova'da görev yapmış, bu sayede Rus dili ve kültürünü öğrenme fırsatı bulmuştur. 2000 yılında öğretim üyeliğine dönerek Yıldız Teknik Üniversitesi (İİBF) İktisat Bölümü'nde çalışmaya başlamıştır. 2007 yılında profesör unvanını almış, 2010 yılında bu üniversiteden emekli olmuştur. İktisat alanındaki kitap ve makaleleri dışında Rus edebiyatı üzerine çalışmaları ve Rusçadan Türkçeye edebiyat çevirileri bulunmaktadır. Bunlar, Çehov'dan *Seçilmiş Hikâyeler* (Cem Yayınları, Ocak 2016), Lermontov'dan *Zamanımızın Kahramanı* (Cem Yayınları, Aralık 2017), Gonçarov'dan *Oblomov* (Yordam Edebiyat, Aralık 2017) ve Dostoyevski'den *Yeraltından Notlar* (Yordam Edebiyat, Eylül 2018) adlı eserlerdir.

Seçkide yer alan öyküler Rusça aslından çevrilmiş olup, bunlardan "Step", "Üç Yıl", "Hayatım" adlı öyküler ilk olarak Cem Yayınevi tarafından 2016 yılında basılan *Seçilmiş Hikâyeler* adlı seçkide yer almış, "Düello"nun Rusça aslından yapılan bu çevirisi ise ilk kez yayımlanmaktadır.

Yordam Edebiyat'ta

ANTON ÇEHOV YAPITLARI

Seçme Öyküler 1 • Kent Hikâyeleri
Türkçesi: Hasan Âli Ediz

Seçme Öyküler 2 • Taşra Hikâyeleri
Türkçesi: Hasan Âli Ediz

Seçme Öyküler 3 • Kısa Hikâyeler
Türkçesi: Nuri Yıldırım

Seçme Öyküler 4 • Uzun Hikâyeler
Türkçesi: Nuri Yıldırım

Seçme Oyunlar • Üç Kızkardeş-Vişne Bahçesi
Türkçesi: Hasan Âli Ediz-Mete Ergin

ANTON ÇEHOV

SEÇME ÖYKÜLER
4

UZUN HİKÂYELER

TÜRKÇESİ
NURİ YILDIRIM

yordam
edebiyat

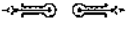
Yordam Edebiyat: 65 • **Seçme Öyküler 4: Uzun Hikâyeler** • Anton Çehov
ISBN 978-605-172-207-8 (Tk) - ISBN 978-605-172-338-9 • *Türkçesi:* Nuri Yıldırım
Düzeltme: Dilan Keyvan • *Kapak ve İç Tasarım*: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • *Birinci Basım*: Nisan 2019
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 10829)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • **W:** www.yordamkitap.com • **E:** info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamEdebiyat • www.twitter.com/YordamEdebiyat
instagram.com/yordamkitap

Baskı: **İnkılâp Kitabevi Baskı Tesisleri** (Sertifika No: 10614)
Çobançeşme Mah. Altay Sok. No: 8
Yenibosna - Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 496 11 11

SEÇME ÖYKÜLER
4

UZUN HİKÂYELER

İçindekiler

Metinlerde Geçen Unvanlar 9

Sözlükçe 13

Step · Степь 15

Düello · Дуэль 128

Üç Yıl · Три года 254

Hayatım · Моя жизнь 360

Seçkiye Dâhil Edilen Hikâyeler
Üstüne Notlar 467

Metinlerde Geçen Unvanlar

(14 basamaklı çarlık barem tablosundan)

Taynıy sovyetnik (3. Basamak): Gizli danışman, müsteşar. Bakan yardımcısı, senatör, büyükelçi, general gibi üst görevleri kapsayan unvan.

Statskiy sovyetnik (5. Basamak): Sivil danışman, müşavir. Sivil bürokraside genel müdür yardımcısı, vali yardımcısı, orduda albaylığa denk düşen unvan.

Kollejskiy asessor (8. Basamak): Sivil bürokraside büro amiri, şef, denetçi, orduda binbaşılığa denk düşen unvan.

Titulyarnıy sovyetnik (9. Basamak): Unvan danışmanı. Küçük memur, orduda yüzbaşıya denk düşen unvan.

Kollejskiy sekretar (10. Basamak): Evrak memuru, kâtip, orduda teğmene denk düşen unvan.

Metinlerde Geçen Yortu ve Oruçlar

(Gregoryen -yeni- takvime göre)

Ayak yıkama töreni: Paskalyadan bir önceki haftanın perşembe günü (Kutsal Perşembe) kutsal ekmek ve şarap âyini ile birlikte yoksul birinin ayaklarının yıkanması töreni düzenlenmektedir.

Aziz Aleksis yortusu: 17 Mart.

Aziz Nikola günü: Yılda iki kez, 6 Aralık ve 22 Mayıs.

Bağışlama günü (Proşçenıy dyen): Büyük oruç öncesi son pazar günü bağışlama günüdür, tüm Ortodokslar birbirlerinin günahlarını affeder.

Büyük oruç: Paskalya'dan yedi hafta önce başlayan, etli sütlü yiyeceklerin yasaklandığı en uzun oruç.

Danyal peygamber ve üç kutsal genç yortusu: 17 Aralık.

Epifani yortusu: Hz. İsa'nın vaftiz günü, sudan haç çıkarma bayramı, 6 Ocak.

Eski inanç (Starovera): Çar I. Aleksey döneminde (1645-76) gerçekleştirilen dini reformlar sırasında halk eski inancı sürdürenler ve yeniyi kabul edenler olarak ikiye bölündü (raskol – büyük bölünme) ve daha sonraları yasa dışı duruma düşen eski inanç taraftarları Volga ve Kafkasya bölgelerine sürüldü.

Gece âyini (Vsenoşçnaya): Ortodoks kilisesinde yortular ve pazar günleri arifesinde düzenlenen gece âyini.

Giritli on çilekeşler günü: 5 Ocak.

Kutsal haçın yüceltilmesi (Vozdvijenie) yortusu: 14 Eylül.

Kutsal Cuma, Çile Cuması (Strastnaya Pyatnitsa): Paskalyadan iki gün önceki cuma, Hz.İsa'nın çarmıha gerildiği gün.

Meleğin müjdesi yortusu: 25 Mart. Cebrail'in kutsal bakire Meryem'e hamile kalacağını müjdelediği gün.

Meryem Ana yortusu: (Tanrı doğuran) Meryem'in ölümü (göğe yükselişi) yortusu, 15 Ağustos.

Maslenitsa (Blini bayramı): Paskalyadan yedi hafta önce, büyük orucun arifesinde kutlanan, kışın sona erişini, baharın gelişini temsil eden dini bayram, apakurya. Bayram, *blini* denilen yassı hamur işi (krep) ile karşılandığı için *blini bayramı* olarak da adlandırılır.

Palmiye Pazarı: Hz. İsa'nın Kudüs'e son girişini simgeler. Paskalya Pazarı'ndan bir önceki pazar günü kutlanır. Kudüs halkı Hz. İsa'yı palmiye dallarıyla karşıladığı için bu adı almıştır. Kuzey ülkelerinde yortuya katılanlara palmiye yerine söğüt dalları ya da yaprakları dağıtılır.

Petrov günü: Aziz Petrov'un (Pyotr, Petrus) ve Aziz Pavel'in (Pavlus) isim günleri aynı olup 29 Haziranda karşılanır.

Pokrov günü: Sonbaharla kışın buluşmasını temsil eden, 14 Ekim'de kutlanan, Meryem Ana'ya adanmış yortu.

Saf Pazartesi (Çistıy ponedelnik): Büyük orucun başladığı pazartesi günü. Bir gün öncesi (pazar) bağışlama günüdür.

Uspenski orucu: 14-27 Ağustos arası tutulur, Meryem Ana'nın ölümüne ithaf edilmiştir.

Yegori günü: Aziz çilekeş Georgi (Yegori) günü, 23 Nisan.

SÖZLÜKÇE

(Türkçeleştirilmeden Bırakılan Rusça Sözcükler)

At arabaları:

Brıçka: Dört tekerlekli, üstü deri, içi kumaş kaplamalı, hafif araba. Üstü açık ve yaysız olan türleri de vardır.

Kolyaska (Kaleska): Dört tekerlekli, yaylı, üstü körüklü, çift atlı araba, fayton.

Tarantas: Dört tekerli, sarsıntıyı azaltıcı donanımı olan, üstü kapalı, konforlu uzun yol arabası.

Çorbalar:

Borşç: Pancar çorbası. Kırmızı pancar, patates, soğan, maydanoz, havuç gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus ve Ukrayna çorbası.

Okroşka: Soğuk içilen geleneksel Rus çorbası.

Solyanka (Selyanka): Lahana turşusu, hıyar turşusu, mantar, iri et ya da balık parçaları ile pişirilen geleneksel Rus çorbası.

Şçi: Lahana çorbası. Lahana, mantar, havuç, soğan gibi sebzelere iri et (bazen balık) parçaları eklenerek pişirilen geleneksel Rus çorbası.

Ölçü birimleri (eski Rus ölçüleri):

Funt: 409.5 gram (Rus libresi, ağırlık ölçüsü).

Osmuşka: Funt'un sekizde biri, 51 gram.

Pud: 16.38 kg. (ağırlık ölçüsü)

Arşın: 71.1 cm. (uzunluk ölçüsü)

Sajen: 2.13 m.

Versta (verst): 1.06 km.

Verşok: 4.45 cm.

Vedro (Kova): 10-12 litre (bölgeye ve zamana göre değişen bir hacim ölçüsü).

Babuşka: Nine, büyükanne.

Beryoza: Akağaç, huş ağacı, ak kayın gibi adlarla anılsa da, kayın türü, beyaz gövdeli, düz ve uzun bir ağaç olan 'beryoza'nın Türkçede tam karşılığı yoktur. Rusya coğrafyasının sembollerinden biridir.

Daça: Ailelerin yazlarını geçirdikleri şehir dışındaki müstakil, bahçeli ev, yazlık.

Gospodin / Gospoja: Beyefendi, bey / Hanımefendi, hanım.

Knyaz: Prens.

Kvas: Siyah çavdar ekmeği ya da çavdar ununa malt eklenerek üretilen, %1-2 oranında alkol içeren geleneksel Slav içeceği. Kvastan söz eden kayıtlar 1056 yılına kadar geri gitmektedir.

İzba (İzbe): Rus köy evi.

Jimnazyum: Çarlık Rusya'sında gelirli ailelerin çocuklarını gönderdikleri, Latince, Yunanca eğitimine özel bir önemin verildiği orta eğitim kurumu, lise. Rusya'da ilk jimnazyum 1726 yılında Petersburg'da açıldı, 1804 yılından itibaren bütün vilayetlere yayıldı.

Kaşa: Yulaf, karabuğday, darı ya da pirincin su veya sütle kaynatılması suretiyle pişirilen, çok yaygın olarak tüketilen geleneksel Rus lapası.

Kisel: Ekşimsi nişastalı meyve jölesi.

Mujik: Rus köylüsü

Peç: Rus fırını (ocağı). Üzerindeki düz alanda kışın oturulur ve yatılır. Rus köy evi "izbe"nin ayrılmaz bir unsurudur.

Pirog (çoğulu pirojki): Mayalı hamurdan, yarım ay şeklinde fırında ya da yağda pişirilen, içine et, balık ya da lahana konulan geleneksel Rus böreği.

Seni (Taşlık): Rus evlerinde kışın soğuğun içeriye girmesini önlemek amacıyla evin girişine yapılan, taş döşemeli küçük kapalı mekân. Islak dış giysiler, çizme, şemsiye vb. burada bırakılarak eve girilir. Türkçede tam karşılığı bulunmayan bu sözcük "taşlık" olarak çevrildi.

Slivki: Sütün üzerinde yağlı tabaka oluşacak kadar bekletilmesi veya sütün krema makinasından geçirilmesi suretiyle elde edilen krema, kaymak.

Smetana: Ruslara özgü, çok yaygın tüketilen, ekşitilmiş sütün kaymak tabakasından ya da ekşitilmiş slivkiden üretilen bir süt ürünü, krema.

Step
(Bir Yolculuk Hikâyesi)

I

Bir temmuz sabahı erkenden, yaysız, kırık dökük bir brıçka, Z... vilayetinin merkez şehri N.'den yola çıktı ve büyük bir gürültüyle posta yolu üzerinde ilerlemeye başladı. Şimdilerde, Rusya'da, yalnızca tüccar vekilharçlarının, celeplerin ve yoksul papazların bindiği Nuh nebiden kalma arabalardan biriydi bu. Brıçka en ufak bir harekette tangır tungur ederek keskin gıcırtılar koparıyor, bu gürültülere, arabanın arkasına asılı kovadan çıkan şangırtı sesleri iç karartıcı bir şekilde eşlik ediyordu. Yalnızca bu seslere ve arabanın soyulmuş gövdesinden sarkan acınacak haldeki deri paçavralarına bakarak, brıçkanın ne denli köhne ve her an parçalanmaya ne kadar hazır olduğunu kestirmek mümkündü.

Brıçkada N. şehri yerlisi iki kişi oturuyordu: Şehrin tüccarlarından, yüzü tıraşlı, gözlüklü, hasır şapkalı, tüccardan çok bir devlet memurunu andıran İvan İvanıç Kuzmiçov ve üzerinde gri yelken bezinden kaftanı, başında geniş kenarlı silindir şapkası ve belinde işlemeli renkli kuşağı ile uzun saçlı, ufak tefek bir ihtiyar olan, N. şehri Nikolayevsk kilisesi kıdemli papazı Khristofor Siriyski. İvan İvanıç bir şeyler üzerinde derin düşüncelere dalmış gözüküyor, bir yandan da üzerindeki uyku halini dağıtmak için başını silkeliyordu. Yüzünde, ticaret adamlarına özgü alışılmış soğuklukla, aile yakınlarıyla biraz önce vedalaşmış ve yola çıkmadan önce kafayı iyice tütsülemiş bir insanın huzurlu ifadesi birbiriyle çarpışıyordu. Peder Khristofor ise, ıslak gözlerle tanrının yarattığı dünyayı

merakla seyrediyor, neredeyse silindir şapkasının kenarlarını bile içine alacak kadar geniş bir gülümseme yüzüne yayılıyordu. Yüzü kızarıktı ve bu onu üşüyormuş gibi gösteriyordu. Her ikisi de, hem Kuzmiçov hem de Peder Khristofor yün satmak için yola çıkmışlardı. Ev halkı ile vedalaşırken puf böreği ve *smetana* ile karınlarını iyice doyurmuşlar ve sabahın erken saatine rağmen votka içmişlerdi... Her ikisinin de ruh hali harikaydı.

Arabada bu iki yolcudan ve iki çevik doru atı yorulma nedir bilmeden kamçılayan arabacı Deniska'dan başka bir yolcu daha vardı: Güneş yanığıyla esmerleşmiş yüzü gözyaşlarıyla kaplanmış, 9 yaşındaki oğlan çocuğu. Bu Kuzmiçov'un yeğeni Yegoruşka* idi. Dayısının izni ve Peder Khristofor'un kutsamalarıyla şimdi jimnazyuma kaydolmak için gidiyordu. Kuzmiçov'un öz kız kardeşi, alt kademe devlet memuru bir kocanın dul eşi, Yegoruşka'nın annesi Olga İvanovna, eğitimli ve asil ruhlu insanları seven biri olarak, yün satmaya giden kardeşine, kendisiyle birlikte Yegoruşka'yı da götürmesi ve okula kaydettirmesi için yalvarıp yakardı. Nereye ve ne için gittiğini anlamayan çocuk, şimdi, sürücü yerinde Deniska'nın yanında oturuyor, düşmemek için onun dirseğine tutunmuş, semaver üzerindeki demlik gibi sıçrayıp duruyordu. Yegoruşka'nın kırmızı gömleği arabanın hızından şişip sırtında balon oluşturuyor ve üstüne tavus kuşu tüyü takılı yeni arabacı şapkası sürekli olarak ensesine doğru kayıyordu. Kendini son derece mutsuz hissediyor ve ağlamak istiyordu.

Brıçka hapishanenin yanından geçerken, Yegoruşka yüksek beyaz duvarlar boyunca sessizce yürüyen nöbetçilere, demir parmaklıklı küçük pencerelere ve damda parıldayan haça baktı. Bir hafta önce Kazan Meryem Anası gününde annesiyle buraya gelip hapishane kilisesini ziyaret ettiklerini ve kilisenin ithaf edildiği azizin adına düzenlenen yortuya katıldıklarını, daha önce de paskalyada aşçı Ludmila ve Deniska ile birlikte yine buraya geldiklerini, mahkûmlara paskalya çöreği, boyanmış yumurta, kızartılmış sığır

---

* Yegoruşka, Yegori, Yegor, Yera, aslı "Georgi" olan erkek adının küçültülmüş halleridir. *–çev.*

eti ve poğaça getirdiklerini, mahkûmların kendilerine teşekkür edip haç çıkardıklarını, içlerinden birinin ona el işi kalay düğmeler hediye ettiğini hatırladı.

Çocuk tanıdık yerlere dikkatlice bakarken tiksindirici brıçka hızla bu yerlerin yanından geçip gidiyor ve her şeyi geride bırakıyordu. Hapishanenin ardından siyah isli demirci dükkânları belirip kayboldu. Onları, yuvarlak büyük taşlardan örülmüş bir duvarla çevrili, huzurlu, yeşil mezarlık izledi. Mezarlık duvarının ardında, vişne ağaçlarının yeşilliğinde gizlenmiş, uzaktan birer beyaz leke gibi gözüken haçların ve mezar taşlarının neşeli görüntüleri belirdi. Yegoruşka, vişne ağaçları çiçeğe durduğunda bu ak lekelerin vişne çiçekleriyle karışıp beyaz bir denize dönüştüğünü, vişneler olgunlaştığında ise, beyaz mezar taşlarının ve haçların kan gibi erguvani noktacıklarla kaplandığını hatırladı. Bu duvarların arkasında Yegoruşka'nın babası ile ninesi Zinaida Danilovna ebedî uykularını uyuyorlardı. Ninesi öldüğünde onu uzun, dar bir tabuta yatırmışlar ve bir türlü kapanmak istemeyen göz kapaklarının üzerlerine birer beş kapiklik koymuşlardı. Nine öldüğü güne kadar gücü kuvveti yerinde yaşadı, her zaman pazardan üzerlerine haşhaş tohumları serpiştirilmiş yumuşak simitler alıp getirirdi. Şimdiyse öyle uyuyor, uyuyor...

Mezarlığın arka tarafında bacalarından duman tüten tuğla ocakları gözüküyordu. Uzun sazdan yapılmış, neredeyse yere yapışacak kadar basık damların altından koyu kara dumanlar büyük dalgalar halinde çıkıyor, tembel tembel yukarı doğru yükseliyordu. Ocakların ve mezarlığın üzerindeki gökyüzü kararmış, duman kümelerinin büyük gölgeleri tarlaları ve yolu kaplamıştı. Damların civarında, üzerleri kırmızı tozla kaplı insanlar ve atlar dumanın içinde kımıldanıp duruyordu.

Tuğla ocaklarından sonra şehir bitiverdi, kır ve tarlalar başladı. Yegoruşka dönüp son kez şehre baktı, yüzünü Deniska'nın dirseğine dayayarak acı acı ağladı...

Kuzmiçov:

"Eee, hüngür hüngür ağlaman bitmedi demek hâlâ, hüngürdek!" diye çıkıştı. "Şımarık yine salyalarını akıtıyor! Gitmek istemiyorsun, kal öyleyse! Seni zorla sürükleyen yok ki!"

Peder Khristofor hızlı hızlı mırıldandı:

"Aldırma, aldırma, Yegor yavrum, aldırma... Yok bir şey yavrum... Tanrıya dua et... Kötü bir şey için değil, iyi bir şey için gidiyorsun. Ne demişler, öğrenme ışıktır, cahillik ise karanlık... Bu bir gerçek!"

"Geri dönmek istiyor musun?" diye sordu Kuzmiçov.

Yegoruşka hıçkırarak:

"İs... İstiyorum..." diye yanıtladı onu.

"Dönseydin bari," diye sürdürdü Kuzmiçov. "Nasıl olsa boş yere gidiyorsun. Buna, bir kaşık *kisel* yemek için yedi verst yol gitmek derler!"

"Yok bir şey, yavrum!" diye araya girdi Peder Khristofor. "Tanrıyı an... Lomonosov da, bak işte, balıkçılarla beraber yola çıkmıştı, ama sonunda tüm Avrupa çapında ünlü bir adam oldu.* İnançla birlikte özümsenmiş bilgi tanrının da hoşuna giden meyveler verir. Dua ederken ne deriz? Rabbimizin şanı, anne babalarımızın teselli si, kilise ve ülkemizin yararı için... Evet, işte böyle."

Kuzmiçov ucuz yaprak sigarasını yakarken:

"Yarar farklı biçimlerde olabiliyor," dedi. "Kimileri yirmi yıl okuyor, yine de hiçbir fayda göremiyor."

"O da olabiliyor."

"Bilim bazıları için yararlı, bazılarının ise sadece aklını karıştırıyor. Kız kardeşim düşüncesiz, yüce gönüllülük peşinde koşan bir kadın ve Yegorka'dan bir âlim yaratmak istiyor. Oysa anlamıyor ki, ben, mevcut iş ve faaliyetlerimle Yegorka'yı hayatının sonuna kadar mutlu kılabilirim. Bunları size şunun için anlatıyorum, eğer herkes okuma ve yüce gönüllülük peşinde koşarsa, ticaretle uğraşacak, tahıl ekecek kimsecikler kalmaz. Herkes açlıktan ölür."

---

* Büyük Rus bilim adamı Mihail Vasilyeviç Lomonosov'un (1711-1765), 19 yaşındayken okumak için evden kaçıp, balık taşıyan bir yük arabasıyla, Arhangelsk'ten Moskova'ya, aralık ayının çetin kış koşullarında üç haftada gidişi kastedilmektedir. *-çev.*

"Ama eğer herkes ticaretle uğraşıp tahıl ekecekse, bu kez de, bilgiyi anlayıp kavrayacak kimse kalmaz."

Her ikisi de inandırıcı ve önemli şeyler söylediklerini düşünerek ciddi yüz ifadeleri takındılar ve eşzamanlı olarak öksürdüler. Onların bu konuşmalarına kulak veren Deniska hiçbir şey anlamaksızın başını silkeledi, yerinden doğrularak her iki doru atı da kamçıladı. Ortalığı bir sessizlik kapladı.

Bu arada, basık tepeler zinciri ile çevrilmiş geniş, sonsuz bir ova yolcuların gözleri önünde uzayıp gidiyordu artık. Bu tepeler git gide sıklaşarak ve birbirleri ardına saklanarak birleşiyor, yolun sağında ufka kadar uzanan daha yüksek bir sırta dönüşüyor ve bu sırt, leylak renkli uzak enginlerde yavaş yavaş gözden kayboluyordu. Ne kadar giderseniz gidin bu yüksekliğin nerede başlayıp nerede bittiğini bir türlü anlayamıyordunuz... Güneş; gerilerden, şehrin arkalarından görünmeye başlamış, sessizce ve telaşsızca, kendi işini yapmaya koyulmuştu. Önce, çok ileride, gökle yerin birleştiği yerde, höyüklerin ve kollarını sallayan küçük bir insanı andıran yel değirmenin civarında, toprağın üzerinde, parlak sarı renkte geniş bir ışık huzmesi görüldü. Bir dakika sonra benzer bir ışık huzmesi biraz daha yakında parladı, sağ tarafta ilerleyerek tepeleri kucakladı. Sıcak bir şey Yegoruşka'nın sırtına dokundu. Arkadan sessizce sokulan ışık huzmesi arabayı ve atları yalayarak diğer ışık huzmelerini karşılamak üzere yayılıp gitti. Tüm geniş step birdenbire sabahın loşluğunu üzerinden silkip attı, gülümsedi ve çiy taneleriyle parıldamaya başladı.

Biçilmiş çavdar, çalı çırpı, sütleğen, yaban keneviri –bir gün önce kızgın güneşten yanmış, sararmış, yarı ölü her şey– şimdi, çiyle yıkanmış ve güneşle okşanmış olarak yeniden çiçeklenmek üzere canlanıyordu. Fırtına kuşları yolun üzerinden neşeli çığlıklar atarak geçiyor, yer sincapları otların arasında birbirlerini çağırıyor, sol tarafta uzakta bir yerlerde kızkuşları ağlamaklı sesleriyle ötüşüyordu. Brıçkanın ürküttüğü bir keklik sürüsü havalanıyor ve kendilerine özgü yumuşak bir "tırr" sesi çıkararak tepelere doğru uçuyordu. Cırcır ve ağustosböcekleri, çekirgeler

ve danaburunları otlar arasından kendi gıcırtılı tekdüze müziklerini icra ediyordu.

Aradan kısa bir zaman geçti. Çiy taneleri buharlaştı, hava donuklaştı ve aldatılmış step yeniden kendi bezgin, temmuz görünümüne büründü. Otlar pörsüdü, hayat donup taş kesildi. Güneşten kavrulmuş, yanık-yeşil, uzaklarda ise erguvaniye çalan yumuşak, gölgemsi renklere bürünmüş tepeler, puslu engin ova ve onların üzerine devrilmiş gökyüzü, ormanın ve yüksek dağların bulunmadığı stepte müthiş derin ve duru gözüken o gökyüzü, şimdi, uçsuz bucaksız, sıkıntıdan donmuş kalmış gibi öylece duruyordu.

Ne kadar boğucu, ne kadar sıkıcı! Brıçka hızla ilerliyor, Yegoruşka ise hep aynı şeyleri görüyor – gökyüzü, düz ova ve yayvan tepeler... Otların arasındaki müzik artık sustu. Fırtına kuşları uçup gitti, keklikler de görünürde yok. Solmuş otların üzerinde ekin kargaları iş olsun diye öyle hızla uçuşup duruyor; hepsinin birbirine benzemesi stepi daha da tekdüze kılıyor.

Toprağın hemen üzerinde ahenkli kanat çırpışlarıyla bir çaylak süzülüyor, sanki hayatın sıkıcılığı üzerine düşüncelere dalmış gibi, ansızın, uçmayı kesip havada öyle asılı kalıyor. Sonra kanat çırparak step üzerinde ok gibi fırlayıp gidiyor; neden uçtuğunu, ne istediğini kimse bilmiyor... Uzaklarda bir yel değirmeni kanatlarını oynatıyor...Çalılar arasında görünüp kaybolan beyaz bir kafatası ya da büyük yuvarlak bir taş tekdüzeliği bozuyor; bir an için taştan gri renkte bir insan figürü* ya da en üst dalına mavi bir gökkuzgun konmuş, kurumuş bir aksöğüt ağacı yükseliyor, bir yer sincabı yolu enlemesine geçiyor, sonra, gözlerinizin önünden yeniden yaban otları, basık tepeler ve ekin kargaları görüntüleri akmaya başlıyor.

İşte, tanrıya şükür, karşıdan ekin demetleri yüklü bir araba göründü. En tepede genç bir kız uzanmış yatıyor. Yakıcı güneşten

* Rusçası "kamennaya baba" (taştan köylü kadın figürü). Ukrayna, Rusya steplerinde ve Moğolistan'da höyüklerde sıkça rastlanan, M.Ö. 4-2 bin yıllarından kalma yarı işlenmiş taş heykeller, putlar. Yüksekliği 1-4 metre arasında değişen taşlar çoğu kez kadın figürleri şeklinde olup köylü kadınlara benzetildiği için bu adı almıştır. *–çev.*

bunalmış uykulu kızcağız başını kaldırıp gelenlere bakıyor. Deniska gözleriyle aval aval kızı süzüyor, atlar burunlarını ekine doğru uzatıyor, brıçka gıcırtılar çıkararak ekin arabasını sıyırarak geçiyor. Başakların dikenleri bir fırça gibi Peder Khristofor'un silindir şapkasına sürtünüyor.

"İnsanların üzerine sürüyorsun arabanı, şişko!" diye bağırıyor Deniska. "Bak, suratını da ne hale getirmişler, sanki yaban arısı sokmuş."

Kız uykulu uykulu gülümseyerek dudaklarını oynatıyor ve tekrar uzanıp yatıyor...

İşte, yassı tepenin üzerinde yalnız bir kavak göründü. Onu buraya kim dikmiş, burada ne işi var; bunu ancak tanrı bilir! Kavağın yeşil giysiler içindeki zarif endamından insan gözlerini alamıyor. Bu güzel yaratık acaba mutlu mudur? Yazın yakıcı sıcak, kışın şiddetli soğuk ve fırtına, sonbaharda, sadece karanlığın hüküm sürdüğü, serseri kızgın rüzgârların ulumalarından başka hiçbir şeyin işitilmediği korkunç geceler, ama en kötüsü, tüm ömrü boyunca böyle yalnız, yapayalnız... Kavak ağacının gerisinde, tepenin en üstünden başlayarak yola kadar, parlak-sarı bir halıyı andıran bir buğday tarlası uzanıyor. Buğday tarlasının yukarıda tepenin üstünde kalan kısmı biçilip demetlenmiş, aşağı kısmını ise şimdi biçiyorlar. Altı tırpancı sıra halinde dizilmiş tırpan sallıyor. Tırpanlar neşe ile parıldıyor, hepsi birden uyum içinde "vıjjı! vıjjı!" diye ses çıkarıyor. Demetleri bağlayan köylü kadınların hareketlerinden, ırgatların yüzlerinden ve tırpanların parıldamasından sıcağın ne denli yakıcı ve boğucu olduğu anlaşılıyor. Dili bir karış dışarıda siyah bir köpek muhtemelen havlamak niyetiyle tırpancıların yanından brıçkaya doğru koşmaya başladı, ancak yarı yolda durarak, ilgisizce, elindeki kamçıyla kendisini korkutmaya çalışan Deniska'ya baktı. Havlamak için çok sıcaktı. Köylü kadınlardan birisi doğruldu, iki eliyle ağrıyan sırtını tutarak bakışlarını Yegoruşka'nın kırmızı gömleğine odakladı. Kırmızı renk mi hoşuna gitmişti, yoksa Yegoruşka ona kendi çocuklarını

mı hatırlatmıştı bilinmez ama kadıncağız uzun süre kımıldamadan arkasından öylece ona baktı.

İşte buğday tarlası da hızla geride kaldı. Kavrulmuş ova, güneşten yanmış tepecikler, sıcak gökyüzü yine önlerinde uzayıp gidiyordu. Yine bir çaylak havada uçuyor, uzakta yine eskisi gibi, kollarını sallayan küçük bir insanı andıran yel değirmeni kanatlarını oynatıp duruyordu. Değirmeni seyretmek bıkkınlık veriyordu artık, sanki ona hiçbir zaman ulaşılamayacaktı, âdeta brıçkadan kaçıyordu.

Peder Khristofor ve Kuzmiçov suskun oturuyorlardı. Deniska doru atları kamçılıyor, onlara bağırıyor, Yegoruşka ise artık ağlamıyor, ilgisizce çevresini seyrediyordu. Sıcaktan ve bozkırın tekdüze sıkıcılığından bıkmaya başlamıştı. Ona, sanki çok uzun zamandan beri arabada gidiyormuş, sarsılıp sıçrıyormuş, güneş çok uzun zamandan beri sırtını yakıyormuş gibi geliyordu. Daha on verst bile gitmedikleri halde mola zamanı gelmedi mi diye düşünmeye başlamıştı. Dayısının yüzündeki huzur ve yumuşaklık ifadesi giderek azar azar kaybolmuş, geriye sadece ticaret adamlarına özgü soğuk kayıtsızlık kalmıştı. Bu soğukluk, dayısının tıraşlı, zayıf yüzüne, özellikle gözlüklüyken ve burnu, şakakları tozla kaplanmış iken, acımasız, zorba bir adam ifadesi kazandırıyordu. Peder Khristofor ise tanrının yarattığı bu dünyayı ilgiyle seyretmeye ve gülümsemeye devam ediyordu. Suskunken iyi ve neşeli bir şeyler düşündüğü, yüzünde donup kalan hoş ve huzur verici gülümsemesinden anlaşılıyordu. Sanki yakıcı sıcak, iyi ve neşeli bir düşünceyi onun beyninde öylece dondurup taşlaştırmıştı...

"Eee Deniska, bugün yük arabalarını yakalar mıyız?" diye sordu Kuzmiçov.

Deniska gökyüzüne baktı, yerinden doğruldu, atları kamçıladıktan sonra ancak yanıt verebildi:

"Geceye doğru, tanrı izin verirse, yakalarız."

Köpek havlamaları duyuldu. Stepe özgü kocaman altı çoban köpeği, pusudan fırlarcasına, ulumayı andıran azgın havlamalarla aniden brıçkanın önüne atladı. Hepsi de örümcek ağını andıran

kıllı suratları ve öfkeden kıpkırmızı olmuş gözleriyle olağanüstü vahşiydi. Arabayı çevirdiler; kıskançlıkla birbirlerini iterek, böğürmeyi andıran hırıltılı çığlıklar koparıyorlardı. Kinleri öylesine şiddetliydi ki, sanki atları da, arabayı da, insanları da paramparça etmeye çoktan hazırdılar... Köpekleri huylandırmayı ve kamçılamayı seven Deniska bu fırsatı kaçırmadı, yüzüne fesat bir ifade vererek eğilip onları kamçılamaya başladı. Köpeklerin hırıltılı havlamaları daha da arttı, atlar iyice hızlandı. Oturduğu arabacı yerinde zorla tutunmaya çalışan Yegoruşka ise, köpeklerin dişlerine ve gözlerine bakarken, düşmesi haline onların kendisini bir anda paramparça edebileceklerini anladı. Ancak, korku hissetmedi, tıpkı Deniska gibi o da yüzünde fesat bir ifadeyle pis pis baktı köpeklere ve elinde bir kamçısı olmamasına hayıflandı.

Brıçka bir koyun sürüsüne yaklaştı. Kuzmiçov:

"Dur!" diye bağırdı. "Çek dizginleri! Trrr..."

Deniska tüm gövdesiyle geriye doğru eğildi, dizginlere asıldı. Araba durdu.

"Buraya gel!" diye çobana bağırdı Kuzmiçov. "Sakinleştir şu köpekleri, lanet olası köpekler!"

Hırpani kılıklı, yalınayak, başında kışlık bir şapka, kirli torbası kalçasının üzerine asılı, elinde ucu çengelli uzun bir değnek tutan - tamamen Eski Ahit'ten fırlamış bir karakter- yaşlı çoban köpekleri yatıştırdıktan sonra şapkasını çıkararak brıçkaya yaklaştı. İlkine tamamen benzeyen, Eski Ahit'ten çıkmış diğer bir karakter de sürünün öteki ucunda kımıldamadan duruyor ve ilgisizce yolculara bakıyordu.

"Bu sürü kimin?" diye sordu Kuzmiçov.

"Varlamov'un!" diye yüksek sesle yanıtladı ihtiyar.

"Şey, Varlamov dün buradan geçti mi?"

"Kesinlikle geçmedi... Ama kâhyası geçti, bu doğru..."

"Sür!"

Brıçka yoluna devam etti, Çobanlar öfkeli köpekleriyle birlikte geride kaldılar. Yegoruşka isteksizce önde uzanan erguvani enginliklere baktı, kanatlarını oynatan yel değirmeni artık yaklaşı-

yor gibi gelmeye başladı ona. Değirmen gittikçe daha da büyüyor, yüksekliği büsbütün ortaya çıkıyordu; iki kanadını birbirinden net olarak ayırt edebilmek artık mümkündü. Kanatlardan biri eski ve yamalıydı, diğeri ise kısa bir süre önce yeni ağaç kullanılarak baştan yapılmıştı, güneşte parıldıyordu.

Brıçka yoluna dümdüz devam etti; değirmen her nedense sola doğru kayıyormuş gibi gelmeye başladı. Araba ilerledikçe ilerliyor, ancak değirmen hep sola kayarak uzaklaşıyor, bir türlü gözden kaybolmuyordu.

"Boltva oğluna çok güzel bir yel değirmeni kurdu," dedi Deniska.

"Çiftliği nedense gözükmüyor."

"O tarafta, vadinin ötesinde."

Hemen sonra Boltva'nın çiftliği de gözüktü. Yel değirmeni artık uzaklaşmıyor, geride kalmıyor, parıldayan kanadıyla Yegoruşka'ya bakıyor ve el sallıyordu. Ne büyücü ama!

II

Öğleye doğru brıçka ana yoldan sağa saptı, bir süre yürüyüş adımlarıyla ilerledikten sonra durdu. Yegoruşka okşayıcı, yumuşacık bir şarıltı duydu, yüzünde başka tür bir havanın serin bir kadifeyi andıran dokunuşunu hissetti. Doğanın devasa, biçimsiz kayaları birbirine yapıştırarak oluşturduğu yassı tepeden, aşağı doğru, meçhul bir hayırseverin baldıran otu kamışından yapıp yerleştirdiği küçük borudan ince bir su akıyordu. Berrak, neşeli su güneşte parıltılar saçarak borudan toprağa dökülüyor, âdeta kendini güçlü ve taşkın bir sel gibi hayal ederek hafif bir homurtu çıkarıyor, hızla sola kıvrılıyordu. Bu incecik dere, hemen yakındaki gölete doğru yayılıp dağılıyor, yakıcı güneş ışınları ve kızgın toprak büyük bir iştahla onu emiyor, tüm gücünü alıyordu. Ancak, suyun gittiği yönde yüz adım ötedeki, brıçkayla yanından geçerken üç çulluğun çığlık atarak havalandığı gür yeşil kamışlığa bakılacak olursa, bu incecik dere ötede kendine benzer başka bir derecikle birleşiyor, güç kazanıyordu.

Yolcular dinlenmek ve atlara yem vermek için bu su akıntısının kenarına yerleşip yayıldılar. Kuzmiçov, Peder Khristofor ve Yegoruşka brıçka ve koşumları çözülmüş atlardan yere düşen yarı gölgeye serdikleri keçenin üzerine oturdular ve bir şeyler yemeye başladılar. Peder Khristofor kana kana su içip üzerine bir de haşlanmış yumurta yer yemez, beyninde sıcaktan taşlaşmış, donup kalmış iyi ve neşeli düşünce hemen kendini dışa vurdu. Yegoruşka'ya okşayıcı gözlerle baktı, ağzındakini çiğnerken:

"Ben de tahsil gördüm, yavrum," diye söze başladı. "Çok küçük yaştan beri tanrı bana düşünce ve görüş verdi, başkalarından farklıydım. Daha senin gibi erken yaşlardayken kavrama yeteneğimle annemi babamı, öğretmenlerimi sevindirirdim. Daha on beş yaşına bile basmamışken tıpkı Rusça olduğu gibi Latince de konuşabiliyor ve bu dilde şiir yazıyordum. Hatırlıyorum, Piskopos Khristofor'un asa taşıyıcısı idim. Bir keresinde, şimdi hatırlıyorum, kutsal yüce çar Aleksandr Pavloviç'in isim günüydü. Piskopos ayinden sonra mihrapta cübbesini çıkarırken şefkatle bana baktı ve "*Puer bone, quam appellaris?*"* diye sordu. Ben de "*Christophorus sum,*"** diye yanıtladım. O da "*Ergo connominati sumus,*" diye ekledi, yani, biz seninle adaşız... Sonra Latince bana, sen kimin oğlusun diye sordu. Ben de yine Latince Lebedinskoe köyünden diyakoz Siriyski'nin oğlu olduğumu söyledim. Yanıtlarımın böyle hızlı ve anlaşılır olduğunu görünce piskopos beni kutsadı ve "Babana onun arkasında olacağımı yaz, seni de hatırımda tutacağım," dedi. Mihrabın etrafındaki başrahip ve rahipler Latince konuşmaları duyunca oldukça şaşırdılar ve her biri beni överek takdirlerini belirtti. Daha bıyıklarım çıkmamıştı yavrum, ama ben Latince, Yunanca, Fransızca okuyabiliyor, felsefe, matematik, anayurt tarihi ve tüm bilimlerden anlıyordum. Tanrı bana şaşılacak bir bellek vermişti. İki kez okuduğum bir şeyi ezberden hatırladığım çok oluyordu. Öğretmenlerim ve bana yardım eden hayırseverler buna çok hayret ediyor ve ileri-

* (Lat.) "İyi çocuk, adın ne senin?" –*Rusça editörünün notu* [*Rus. ed.*]

** (Lat.) "Khristofor." –*Rus. ed.*

de büyük bir bilge kişi ve kilisenin ışığı olacağımı düşünüyorlardı. Ben de Kiev'e gidip orada tahsilimi sürdürmeyi planlıyordum. Ancak annem babam bunu onaylamadı. Babam "Tüm hayatın boyunca okuyacaksın, ne zamana kadar seni bekleyebiliriz?" diyordu. Bu türden sözleri duyunca tahsili bıraktım ve bir göreve atandım. Şüphesiz, sonunda benden âlim bir kişi çıkmadı ama anne babama karşı itaatsizlik de etmiş olmadım. Yaşlılıklarında rahat etmelerini sağladım, öldüklerinde yüz akıyla gömdüm. İtaat, oruçtan da duadan da yücedir."

"Tüm bilgilerinizi artık unutmuş olmalısınız!" dedi Kuzmiçov.

"Nasıl unutmam? Tanrıya şükür, seksenimi devirdim. Felsefeden, güzel konuşma sanatından bir şeyler hatırlıyorum, dilleri ve matematiği ise tamamen unuttum."

Peder Khristofor gözlerini kapadı, biraz düşündükten sonra alçak sesle:

"Madde nedir?" diye konuştu. "Madde, kendi varoluşunu gerçekleştirmek için başka bir şeye gerek duymayan, kendi kendine yeter, bağımsız bir nesnedir."

Peder başını salladı, duygu dolu bir gülümseyişle:

"Manevi gıda!" dedi. "Gerçek şu ki, madde vücudumuzu besliyor, manevi gıda ise ruhumuzu!"

"Bilim milim!" diye içini çekti Kuzmiçov. "Eğer Varlamov'a yetişemezsek, işte o zaman göreceğiz bilimi."

"İğne değil ya, bir insan bu; buluruz. Buralarda bir yerlerde koşuşturuyordur."

Daha önce gördükleri üç çulluk yine sazlığın üzerinde uçuyordu, cıvıltılı ötüşlerinde, su kaynağından kovulmalarının doğurduğu endişe ve kızgınlık seziliyordu. Atlar durmaksızın yemlerini çiğniyor, burunlarından gürültüyle soluk alıp veriyorlardı. Deniska, efendilerinin yediği salatalıklara, böreklere, yumurtalara tamamen kayıtsızmış izlenimi vermeye çalışarak, onların yanında biraz gezindikten sonra kendini tamamen atların sırt ve karınlarına musallat olan sığır sineklerini ve karasinekleri öldürme işine verdi. Boğazından özel alaycı bir ses çıkararak kurbanlarına büyük

bir ihtirasla sopayı şaplatıyor, ölümden kaçmayı başaran şanslı sineklerin her birinin ardından gücenik bir ifadeyle bağırıyor, onları uçtukları yere kadar gözleriyle takip ediyordu.

Kuzmiçov, derin bir nefes almak suretiyle kendisinin artık doymuş olduğunun işaretini vererek:

"Deniska neredesin, gel yemek ye!" diye seslendi.

Deniska çekinerek keçenin yanına geldi, eğilip, beş iri sarı salatalık (daha küçük ve tazelerinden seçmeye utanmıştı), siyahlaşmış ve çatlamış olanlar arasından iki haşlanmış yumurta seçti. Sonra uzattığı koluna vurulmasından korkarcasına, kararsızca, böreklere dokundu.

"Al, al!" diyerek onu acele etmeye zorladı Kuzmiçov.

Deniska kararlılıkla böreği de aldı, yana doğru uzak bir yere gitti, sırtı arabaya dönük olarak toprağa oturdu. O anda öylesine yüksek bir yemek çiğneme sesi duyuldu ki, atlar bile dönüp kuşkuyla Deniska'ya baktılar. Karnını doyurmuş olan Kuzmiçov brıçkadan içi bir şeyle dolu bir torbayı indirip yanına aldı. Yegoruşka'yı:

"Ben uyuyacağım, bu torbayı başımın altından kimse çekip almasın, iyi bak," diye uyardı.

Peder Khristofor cübbesini, kemerini ve kaftanını çıkardı. Onu izleyen Yegoruşka şaşkınlıktan donakaldı. Papazların pantolon giyebileceğini hiç düşünmemişti. Oysa Peder Khristofor'un paçalarını çizmelerinin içine soktuğu yelken bezinden gerçek bir pantolonu vardı. Üzerine de çok renkli kaba kumaştan dikilmiş kısa ve dar bir ceket giymişti. Yegoruşka pederi seyrederken, onun, unvanına uygun düşmeyen bu giysiler içinde, uzun saçları ve sakalıyla, Robinson Crusoe'ya çok benzediğini aklından geçirdi. Dış giysilerini soyunan Peder Khristofor ve Kuzmiçov brıçkanın altındaki gölgeye yüzleri birbirine dönük olarak uzandılar ve gözlerini kapadılar. Yemeğini çiğnemeyi bitiren Deniska da güneşin altına sırtüstü uzanıp yattı, o da gözlerini kapadı.

Deniska, Yegoruşka'ya:

"İyi bak etrafa, kimse atları götürmesin," diyerek hemen o anda uykuya daldı.

Bir sessizlik çöktü. Yalnızca atların yem çiğneyişleri, burunlarından pofur pofur nefes alışlarıyla, uyuyanların horultuları duyuluyordu. Biraz uzakta bir yerlerde bir kızkuşu ağlamaklı sesiyle ötüyor, arada bir, davetsiz konukların gidip gitmediğini görmek için uçuşan üç çulluğun çığırtıları yayılıyor, pınar yumuşak, peltek sesler çıkararak şarıltıyla akıyordu. Ancak, tüm bu sesler sessizliği bozmuyor, donup taş kesilmiş havayı dağıtmıyor, tersine, tüm doğayı uyuşukluğa gömüyordu.

Yegoruşka yemekten sonra daha da dayanılmaz hale gelen sıcaktan bunalmış halde yandaki kamışlığa koştu, oradan başlayarak çevreyi incelemeye başladı. Öğleden önce gördüklerinin aynısını görüyordu burada da. Düz ova, küçük tepecikler, gökyüzü, erguvani, uzak enginlikler... Sadece tepecikler daha yakına gelmiş, bir de, geride, uzaklarda kalan yel değirmeni artık görünmez olmuştu. Pınarın aktığı kayalık tepenin gerisinde daha yassı fakat daha geniş başka bir tepe uzanıyordu. Bu tepenin üzerinde tepeye yapışmış gibi duran beş-on haneli bir mezra vardı. Kulübelerin çevresinde ne bir insan, ne bir ağaç, ne de bir gölge gözüküyordu; mezra kızgın sıcağın içinde âdeta boğulmuş, kuruyup buharlaşmıştı. Yegoruşka zaman geçirmek için otların arasından bir cırcırböceği yakaladı, avucunun içine alarak kulağına götürdü ve böceğin kemanından çıkan müziği uzun uzun dinledi. Müzikten bıkınca, kamışlıktaki su birikintisine doğru uçan sarı kelebek sürüsünün peşine düştü. Sonra nasıl geldiğini anlamadan kendini arabanın yanında buldu. Dayısı ve Peder Khristofor derin bir uykuya dalmıştı. Anlaşılan, atların dinlenebilmesi için daha iki üç saat uyumaları gerekecekti... Peki, bu uzun zamanı nasıl geçirecekti ve yakıcı sıcaktan nereye kaçacaktı! Zor bir soru... Yegoruşka otomatik bir hareketle ağzını kamış borudan fışkıran suya dayadı; ağzının içinde soğukluk ve baldıran otu kokusu hissetti. Önce iştahla içti, sonra, kendini zorlayarak, ağzındaki buz gibi soğukluk tüm gövdesine yayılıncaya, gömleği su içinde kalıncaya kadar içmesini sürdürdü. Sonra brıçkanın yanına dönerek uyuyanları seyre daldı. Dayısının yüzünde her zamanki gibi, yine, tüccarlara özgü soğuk kayıtsızlık ifadesi

vardı. İşine tutkuyla bağlı bir adam olan Kuzmiçov, her zaman, hatta uykudayken, kilisede dua sırasında, "kanatlı çocuk melekler arasında" (*ije heruvimi*) ilahisini söylerken bile hep kendi işlerini düşünür, bir dakika olsun işlerini aklından çıkaramazdı. Şimdi de rüyasında muhtemelen yün balyalarını, yük arabalarını, fiyatları, Varlamov'u görüyordu... Yumuşak, havai ve güleç bir insan olan Peder Khristofor ise, yaşamı boyunca, onun ruhunu bir boa yılanı gibi sıkıp boğacak herhangi bir işle asla uğraşmamıştı. O da kendi çağında pek çok sayıda işle uğraşmış, ancak, işlerin kendisinden çok, günlük koşuşturması ve muhatap olduğu kuruluşlardaki insanlarla kurulan temas ona çekici gelmişti. Bu yolculukta da onu yünden, Varlamov'dan ve yün fiyatlarından çok, uzun yolculuk, yol sohbetleri, brıçkanın altında uyumak, zamanlı zamansız yenecek yemekler ilgilendiriyordu... Yüz ifadesine bakılırsa, Peder Khristofor şu anda rüyasında mutlaka Piskopos Khristofor'u, Latince söyleşiyi, karısını, üzerine smetana konmuş puf böreklerini, Kuzmiçov'un asla rüyasında göremeyeceği diğer pek çok şeyi görüyor olmalıydı.

Yegoruşka uyuyanların yüzlerini seyrederken, ansızın, hafif sesle söylenen bir şarkı duydu. Uzakta bir yerlerde bir kadın şarkı söylüyordu, ancak, tam olarak nerede olduğunu ve sesin hangi yönden geldiğini anlamak zordu. Daha çok ağlamayı andıran, güçlükle duyulabilen bu hafif, ezik ve hüzünlü şarkı bir sağ yandan, bir sol yandan, bir gökten, bir yeraltından duyuluyor; sanki stepin üzerinde görünmez bir ruh uçuyor ve şarkı söylüyordu. Yegoruşka etrafına bakındı ve bu acayip şarkının nereden geldiğini bir türlü anlayamadı. Sonra iyice dinleyince, ona, şarkıyı sanki otlar söylüyormuş gibi geldi. Yarı canlı yarı ölmüş, mahvolmuş otlar, sözsüz şarkılarında, güneşin onları böyle boş yere yakıp kavurmasında kendilerinin hiçbir suçları olmadığına acıklı acıklı ve içtenlikle birilerini inandırmaya çalışıyorlardı. Kendilerinin büyük bir tutkuyla yaşamak istediklerini, henüz çok körpe olduklarını söylüyorlardı; bu yakıcı sıcak ve kuraklık olmasaydı ne kadar da alımlı, güzel olacaklardı! Gerçi bunda onların bir kusuru yoktu ama yine de bi-

rilerinden bağışlanma diliyor, dayanılmaz bir acı ve üzüntü içinde olduklarına ve kendilerine acıdıklarına yemin billah ediyorlardı...

Yegoruşka biraz dinledikten sonra, bu iç karartıcı, ezik şarkının havayı daha da boğucu, daha sıcak ve daha durgun hale getirdiği düşüncesine kapıldı... Duyduğu şarkıyı bastırmak için kendisi bir şarkı mırıldanarak ve ayaklarını yere vurup sesler çıkararak kamışlığa doğru koştu. Kamışlıktan başlayarak her tarafa dikkatlice bakıp araştırdı ve kimin şarkı söylediğini keşfetti. Mezranın en kenarındaki kulübenin yanında, kısa bir iç etek giymiş, ince ve uzun bacaklarıyla balıkçıl kuşunu andıran bir köylü kadın duruyor, bir şey eliyordu. Kalburundan, aşağıya, yamaca doğru beyaz bir toz ağır ağır yayılıyordu. Şarkı söyleyenin bu kadın olduğu şimdi artık apaçıktı. Kadının iki *sajen* ötesinde başı açık, üzerinde gömlekten başka bir şey olmayan küçük bir oğlan çocuğu hareketsiz duruyordu. Çocuk şarkıdan büyülenmiş gibi öyle kımıldamadan duruyor, aşağılara bir yerlere, muhtemelen Yegoruşka'nın al basmadan gömleğine bakıyordu.

Şarkı sona erdi. Yegoruşka yavaş adımlarla brıçkanın yanına döndü. Zaman öldürmek için yine kamış oluktan akan suyla oynamaya başladı.

Ezik şarkı yeniden duyuldu. Şarkı söyleyen, tepenin yamacında bulunan mezradaki aynı, ince uzun bacaklı köylü kadındı. Yegoruşka'nın can sıkıntısı birdenbire yine geri döndü. Kamış olukla oynamayı bırakıp gözlerini yukarıya çevirdi. Gördüğü şey öylesine beklenmedik bir şeydi ki, birazcık korktu. Yegoruşka'nın başının üzerindeki şekilsiz kayalardan birinin üstünde, daha önce köylü kadının yanında duran çocuk, şimdi, üzerinde sadece gömleği, öne doğru şişik büyük karnı ve incecik bacaklarıyla dikilmiş duruyordu. Çocuk, âdeta başka bir dünyadan gelmiş yaratıklar görmüşçesine, Yegoruşka'nın al basmadan gömleğine ve brıçkaya gözünü kırpmaksızın, ağzı açık, korkarak, yüzünde anlamsız bir hayret ifadesiyle aval aval bakıyordu. Gömleğin kırmızı rengi ona çekici ve okşayıcı gelmiş, brıçka ve brıçkanın altında uyuyanlar ilgisini çekmişti. Belki de çocuğun kendisi kırmızı hoş rengin ve

merakın onu köyden aşağı sürükleyip buraya kadar nasıl getirdiğinin farkında değildi ve muhtemelen gösterdiği bu cesaret şimdi onu da şaşırtıyordu. Yegoruşka çocuğa uzun uzun baktı, çocuk da Yegoruşka'ya baktı. Her ikisi de suskun kaldı ve bir sıkılma duygusu hissettiler. Uzun bir sessizlikten sonra Yegoruşka:

"Senin adın ne?" diye sordu.

Yabancı çocuğun şişkin yanakları daha da şişti, sırtını kayaya iyice verdi, gözlerini kocaman açarak dudaklarını oynattı ve kısık, kalın bir sesle:

"Tit," diye yanıt verdi.

Çocuklar bunun dışında birbirleriyle tek kelime dahi konuşmadı. Esrarengiz Tit, gözlerini Yegoruşka'dan ayırmaksızın, biraz daha suskun bekledikten sonra bir ayağını yukarı doğru atarak tabanıyla yoklayıp kendisine bir destek noktası buldu ve kayaya tırmandı. Oradan, geriye doğru çekilerek ve sanki arkadan kendisine vuracağından korkuyormuş gibi Yegoruşka'nın gözlerinin içine bakarak bir sonraki kayaya tırmandı. Tümseğin tepe noktasını da aşıp gözden kaybolunceya kadar tırmanmasını sürdürdü.

Oturduğu yerden, bakışlarıyla çocuğun gidişini sonuna kadar izleyen Yegoruşka dizlerini kolları arasına aldı ve başını öne eğerek dizlerinin üstüne koydu. Kızgın güneş ışıkları ensesini, boynunu ve sırtını yakıyordu. Hüzünlü şarkı ara sıra kesiliyor, sonra durgun ve boğucu havada yeniden duyuluyordu. Kamış oluktan akan su tekdüze şırıltısını sürdürüyor, atlar yemlerini çiğniyor, zaman âdeta donup durmuşçasına sonu gelmez bir şekilde uzadıkça uzuyordu. Sanki sabahtan bu yana yüz yıl geçmiş gibi geliyordu... Acaba tanrı, şimdi, Yegoruşka'nın, brıçkanın ve atların bu havada donup, tıpkı tepeler gibi taş kesilip bulundukları yerde sonsuza dek kalmalarını istemez miydi?

Yegoruşka başını kaldırarak yorgun, uykulu gözleriyle ileriye baktı. Şu ana kadar hareketsiz duran leylak rengi uzak enginler şimdi salınmaya başlıyor ve gökyüzüyle birlikte daha da uzaklara sürükleniyor, boz otları, kamışları da peşinden sürüklüyordu. Yegoruşka da uzaklaşan enginlerin peşinden olağanüstü bir hızla

koşuyordu. Bir güç onu sessizce bir yerlere doğru çekiyor, kavurucu sıcak ve bıktırıcı şarkı da onun ardından sürüklenip geliyordu. Yegoruşka başını önüne eğdi ve gözlerini kapadı...

Önce Deniska uyandı. Onu bir şey ısırmış olacak ki, fırlayarak kalktı, hızlı hızlı omzunu kaşırken:

"Lanet olası putperest, tanrı cezanı versin!" dedi.

Deniska sonra pınara koştu, kana kana su içti, elini yüzünü uzun uzun yıkadı. Deniska'nın oflayıp puflamaları ve suyun şırıltısı yarı baygın durumdaki Yegoruşka'nın uyanıp kendine gelmesini sağladı. Çocuk, Deniska'nın su damlaları ve iri çillerle kaplı mermeri andıran yüzüne baktı:

"Birazdan yola çıkar mıyız?" diye sordu.

Deniska güneşin ne kadar yüksekte olduğuna bir göz attı ve:

"Çıkmamız lazım, çıkarız," dedi.

Sonra gömleğinin eteğiyle kurulandı, yüzüne çok ciddi bir ifade vererek, tek ayağının üzerinde zıplamaya başladı:

"Ne dersin, sekerek kim kamışlığa daha önce varacak?" dedi.

Yakıcı sıcaktan bitkin düşmüş, yarı uykulu Yegoruşka istemese de onun peşinden sekerek gitti. Deniska, yaşı artık yirmisine basmış, arabacılık yapan ve yakında evlenmeyi planlayan birisi olmasına rağmen, çocuk gibi davranmayı hâlâ bırakamamıştı. Uçurtma uçurmayı, güvercin kovalamayı, aşık kemiği oynamayı, koşu yarışı yapmayı çok seviyor ve çocukların oyunlarına ve kavgalarına her zaman o da karışıyordu. Efendileri uykuya yatar yatmaz ya da evden ayrılır ayrılmaz, Deniska hemen tek ayak üstünde sekme ya da taş atma oyunu türünden bir oyun bulur oynardı. Onun küçük çocuklar arasında bu denli içten bir heyecanla böylesine oynayıp zıplamasını gören yetişkinlerin "odun mu odun!" diye söylenmemeleri zordu. Çocuklar ise, iri arabacının kendi alanlarına müdahalesinde garipsenecek bir şey görmüyor, "Bırakalım oynasın, yeter ki kavga çıkarmasın!" diye düşünüyorlardı. Tıpkı küçük köpek yavrularının, iyi yürekli, büyük bir köpeğin onların aralarına sokulup kendileriyle oynamasında herhangi bir gariplik görmemeleri gibi.

Deniska sekme yarışında Yegoruşka'yı geçmiş ve görünüşe bakılırsa bundan çok memnun kalmıştı. Yegoruşka'ya göz kırparak, ona, tek ayak üstünde istediği kadar uzun mesafelere sekerek gidebileceğini göstermek için, yol boyunca sekip oradan hiç dinlenmeden tekrar brıçkanın yanına geri dönmeyi önerdi. Yegoruşka, nefes nefese kaldığı ve kendini çok bitkin hissettiği için bu öneriyi reddetti.

Deniska'nın yüzünde ansızın çok ciddi bir ifade belirdi. Kuzmiçov onu azarladığında ya da bastonunu ona doğru kaldırıp salladığında bile bu kadar ciddileşmiyordu. Çevresine kulak kabartarak sessizce eğilip bir dizi üzerine oturdu; yüzünü, tıpkı dini inanışlarına ters düşen sözler, herzeler duymuş insanlarınki gibi bir sertlik ve endişe ifadesi kapladı. Bakışlarını belirli bir noktaya dikti, çukurlaştırdığı elini yavaşça havaya kaldırıp birdenbire kendini karnı üzerine yere attı ve avucuyla otlara bir şaplak indirdi. Zafer kazanmışçasına sevinerek kısık bir sesle:

"Evet, yakaladım!" dedi.

Ayağa kalktı, avcundaki iri çekirgeyi Yegoruşka'nın gözüne doğru uzattı.

Yegoruşka ve Deniska çekirgenin hoşlanacağını düşünerek onun geniş, yeşil sırtını parmaklarıyla okşadılar ve antenlerine dokundular. Sonra Deniska şişman, kan emmiş bir sinek yakaladı ve onu çekirgeye ikram etti. Çekirge oldukça kayıtsızca, sanki Deniska'yla çok eskiden beri tanışıyorlarmış gibi, miğfer siperine benzeyen çenesiyle sineğin karnını kaptığı gibi koparıverdi. Çekirgeyi serbest bıraktılar, kanatlarının altındaki pembe örtüyü güneşte parıldatarak otların arasına uçtu ve hemen orada cırcırlı şarkısına başladı. Sineği de salıverdiler, karnı yenmiş sinek kanat çırparak atlara doğru uçup gitti.

Brıçkanın altından derin iç çekişleri duyuldu. Uyanan Kuzmiçov'du. Hızla başını kaldırdı, telaşla uzaklara doğru baktı. Yegoruşka ve Deniska'yı ilgisizce sıyırıp geçen bu bakışlara bakılırsa, o uyanır uyanmaz yine yünleri ve Varlamov'u düşünüyordu.

Kuzmiçov endişeli endişeli:

"Peder Khristofor kalkınız, vakit geldi!" diye seslendi. "Daha ne uyuyacağız, zaten uyuyakalmışız! Deniska atları koş!"

Peder Khristofor yüzünde yine aynı, uyuduğu zamanki gülümsemesiyle uyandı. Yüzü uykudan buruşup kırışmış, âdeta yarı yarıya küçülmüştü. Elini yüzünü yıkayıp giyindikten sonra, acele etmeksizin, cebinden cildi yağlanmış küçük bir Zebur çıkardı, yüzünü doğuya dönerek fısıltıyla okumaya ve haç çıkarmaya başladı.

Kuzmiçov serzenişle:

"Peder Khristofor gitme zamanı geldi," dedi. "Atlar çoktan hazır, siz de vallahi..."

"Bir dakika, bir dakika..." diye mırıldandı peder. "İlahi okumam gerek... Bugün hiç okumadım."

"İlahilerle daha sonra da..."

"İvan İvanıç her gün okumalı, benim kuralım böyle... Aksi mümkün değil."

"Tanrı ceza yazmaz ya!"

Peder Khristofor çeyrek saat ayakta, yüzü doğuya dönük olarak, kımıldamadan durdu ve dudaklarını oynattı. Kuzmiçov ise neredeyse nefret dolu bakışlarla onu seyretti ve sabırsızlıkla omuzlarını silkip durdu. Özellikle, Peder Khristofor'un her "şan olsun" sözcüğünden sonra derin derin nefes alıp hızla haç çıkarması ve oradakilerin de haç çıkarmasını sağlamak için yüksek sesle üç kez "Alliluya, alliluya, alliluya, şan olsun sana tanrım!" diye tekrarlaması Kuzmiçov'u iyice çileden çıkardı.

Nihayet peder sonunda gülümsedi. Yukarıya gökyüzüne baktı, Zebur'u cebine koyarken

"*Fini*," dedi.

Bir dakika sonra brıçka yola koyuldu. Sanki araba ileriye doğru değil de geriye doğru gidiyormuş gibi, yolcular, öğleden önce gördükleri şeylerin aynısını görüyorlardı. Yayvan tepeler, yine öyle, mor enginliklere gömülü sonu gelmeyen bir silsile oluşturuyordu. Yabani otlar, iri taşlar bir görünüp bir kayboluyor, biçilmiş tarlalar hızla geçiliyor, aynı ekin kargaları, aynı çaylak ağırbaşlılıkla kanat çırparak stepin üzerinde uçuşuyordu. Hava yakıcı

sıcaktan ve hareketsizlikten daha da donuklaştı, uysal doğa âdeta taş kesilip sessizliğe gömüldü... Ne bir rüzgâr, ne dinç, taze bir ses, ne de bir bulut!

Fakat işte sonunda, güneş batıya doğru yönelmeye başladığında, step, hava ve yayvan tepeler bu baskıya daha fazla dayanamadı; sabırları tükenmiş, bitmiş, helak olmuş bir halde bu boyunduruktan kendilerini kurtarmaya çalıştılar. Tepelerin ardından beklenmedik solgun, gri, yün kümesini andıran bir bulut belirdi. Bulut "ben hazırım" dercesine steple göz göze geldi ve kaşlarını çattı. Durgun havada, ansızın, âdeta yırtılan, kopan bir şey oldu; azgın bir rüzgâr çıktı ve gürültüyle, ıslık sesleriyle stepin üzerinde daireler çizerek esti. O anda otlar ve geçen yıldan kalma çalı çırpı bir hışırtı kopardı, yolun üzerinde helezon şeklinde kıvrılan bir toz bulutu yükseldi ve giderek tüm stepe yayıldı. Çevredeki tüm samanları, kızböceklerini ve kuş tüylerini çekip içine alan hortum kendi etrafında dönen siyah bir sütun şeklinde gökyüzüne doğru yükseldi ve güneşin ışıklarını kararttı. Deve elmaları stepin her yerinde kâh kayarak, kâh sıçrayarak tüm yönlere doğru koşuşuyorlardı. Hortumun içine düşen bir deve elması kendi etrafında döndü, bir kuş gibi gökyüzüne doğru uçup yükseldi, orada siyah bir noktaya dönüştü ve gözden kayboldu. Onun ardından bir ikincisi, sonra üçüncüsü hortuma kapıldı. Yegoruşka iki deve elmasının göğün yüksek maviliklerinde nasıl çarpıştıklarını, tıpkı güreşir gibi birbirlerine nasıl yapıştıklarını gördü.

Yolun tam üzerinden bir toy kuşu havalandı. Kanatları ve kuyruğu parıldayan, âdeta güneşe batırılıp çıkarılmış toy kuşu, tıpkı bir balıkçı zokasına ya da suyun üzerinde parıldarken kanatlarıyla antenleri birbirine karışan ve her yerinden, önden, arkadan ve yandan antenleri çıkıyormuş gibi görünen bir göl kelebeğini andırıyordu... Toy kuşu, bir böcek gibi havada titreyerek ve alacalı bulacalı renklerini güneşte parlatarak yere tam dik bir çizgi üzerinde iyice yukarılara, yükseklere uçtu, sonra, muhtemelen toz bulutundan korktuğu için yönünü yana çevirdi, yanıp sönen parıltısı uzun bir süre daha gözden kaybolmadı.

İşte, otların arasından kasırgadan ürkmüş, ne olup bittiğini anlayamayan bir bıldırcın kılavuzu fırlayıp uçtu. Rüzgâra karşı değil de, tüm kuşlar gibi rüzgârla aynı yönde uçuyordu. Bu nedenle kuşun tüyleri kabardı, şişip bir tavuk büyüklüğüne ulaştı; bu ona çok kızgın ve heybetli bir görünüm veriyordu. Yalnızca, ömürlerinin tümünü stepte geçiren ve stepin tüm çılgınlıklarına alışık olan ekin kargaları otların üzerinde sakin sakin uçuyor ya da kayıtsızca, hiçbir şeye aldırmadan, güçlü gagalarıyla sert toprağı gagalıyorlardı.

Tepelerin ardında boğuk gök gürültüleri duyuldu, bir serinlik esti. Deniska neşeyle ıslık çaldı ve atları kamçıladı. Peder Khristofor ve Kuzmiçov şapkalarını elleriyle tutmuş tepelere bakıyorlardı... Bir yağmur boşalsa ne iyi olacaktı!

Öyle görünüyordu ki, küçük bir gayret, tek bir çaba daha olsaydı step galebe çalacaktı. Ancak, görünmez baskıcı bir güç, rüzgâr ve havayı yavaş yavaş zincire vurdu, tozlar yatıştı ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yeniden sessizlik çöktü. Bulut saklandı, güneşten yanmış yayvan tepeler surat astı, hava direnmeksizin durgunluğa teslim oldu. Sadece bir yerlerden endişeli kızkuşlarının ağlamaklı ötüşleri ve yazgılarına isyanları duyuluyordu.

Sonra hemen akşam oldu.

III

Akşamın alacakaranlığında teneke çatısı pas tutmuş, karanlık pencereli, tek katlı, büyük bir ev göründü. Gerçi önünde bir avlusu yoktu ve çevresi hiçbir şeyle çevrilmemiş halde stepin ortasında öylece duruyordu, ama yine de bu eve han diyorlardı. Evin hemen yan tarafında, çevresi çitle çevrili çok bakımsız küçük vişne bahçesi karanlıkta seçilebiliyordu; pencerelerin dibinde ağır kafaları öne eğik, uykulu ayçiçekleri sıralanmıştı. Bahçenin içinden, gürültüsüyle tavşanları korkutsun diye konmuş küçük, oyuncak bir yel değirmeninin tıkırtıları duyuluyordu. Evin çevresinde step dışında başka da ne bir şey görünüyor, ne de herhangi bir ses duyuluyordu.

Brıçka üzeri sundurmalı eşiğin önünde durur durmaz evin içinden sevinç sesleri –biri erkeğe diğeri kadına ait– duyuldu, ardından da han kapısının keskin gıcırtısı işitildi. Göz açıp kapamaya kalmadan, arabanın yanında ellerini, kollarını ve elbisesinin arka yırtmacını sallayıp duran, uzun cılız bir adam belirmişti. Bu, hanın sahibi Moisey Moiseyiç'ti; gençlik yıllarını artık geride bırakmış, oldukça solgun yüzlü birisiydi; çini mürekkebi kadar siyah, güzel bir sakalı vardı. Dar omuzları üzerinde, sanki askıya asılıymış gibi sallanıp duran, eskimiş, siyah bir redingot giymişti. Moisey Moiseyiç duyduğu sevinçten ya da korkudan her el çırpışında, tıpkı kanat çırpar gibi redingotunun eteklerini de sallıyordu. Evsahibi, redingottan başka, paçaları çizmelerinin üzerine düşen geniş, beyaz bir pantolon ve kızıl-sarı çiçekleriyle dev tahtakurularını andıran kadife bir yelek giymişti.

Moisey Moiseyiç gelen kişileri tanıyınca o denli duygulandı ki heyecandan dili tutuldu; sonra ellerini çırparak bir inleme sesi çıkardı. Redingotunun etekleri havada uçuştu, sırtı bir yay gibi büküldü, solgun yüzü öyle bir gülüşle çarpıldı ki, sanki brıçkanın gelişini görmek onun için sadece hoş bir şey değil, acı verir derecede tatlı bir duyguydu da.

"Aman tanrım, aman tanrım!" diye ince, şarkı söyler gibi bir sesle söyleniyor, nefes nefese, sağa sola koşuyor, hareketleriyle yolcuların arabadan inmelerini engelliyordu.

"Bugün ne mutlu bir gün benim için!" diyordu. "Ah, şimdi ben ne yapacağım? İvan İvanıç! Peder Khristofor! Sürücünün yanında da ne güzel bir beyzade oturuyormuş böyle, tanrı cezamı versin! Ah, tanrım! Ne diye böyle dikilip duruyorum da konukları içeriye buyur etmiyorum? Lütfen, lütfen... buyurun, affınıza sığınırım! Tüm eşyalarınızı verin bana... Ah, tanrım!"

Moisey Moiseyiç arabanın içini elle yoklayıp bir yandan da yolcuların inmesine yardım ederken, ansızın geri döndü ve âdeta boğuluyormuş da yardım çağırıyormuşçasına, vahşi, canhıraş bir sesle:

"Hey Salamon! Salamon!" diye bağırdı.

Evin içinden bir kadın sesi:

"Salamon! Salamon!" diye yineledi çağrıyı.

Han kapısı gıcırdadı; ortası dazlaklaşmış kızıl, sert, kıvırcık saçları ve iri gaga burnuyla, orta boylu, genç bir Yahudi eşikte belirdi. Kolları kısa, yuvarlak etekli, çok yıpranmış kısa bir ceket ve kısa, şayak bir pantolon giymişti; kısa görünmesi ve tüyleri yolunmuş bir kuşun kesik kuyruklu haline benzemesi bu yüzdendi. Moisey Moiseyiç'in kardeşi Salamon'du bu. Suskun, selamlaşmaksızın, yüzünde bir çeşit garip bir gülümsemeyle brıçkaya yaklaştı. Moisey Moiseyiç, Salamon'a, âdeta kendisine inanmayacağından korkuyormuşçasına, ezik bir tonla:

"İvan İvanıç ve Peder Khristofor geldiler," dedi. "Ay, ay, olağanüstü bir şey, böyle iyi insanlar kalkıp da ansızın bize gelsinler! Haydi Salamon eşyaları al! Lütfen buyurunuz değerli konuklar!"

Biraz sonra Kuzmiçov, Peder Khristofor ve Yegoruşka büyük, boş ve iç karartıcı bir odada meşeden yapılmış eski bir masanın çevresinde oturuyorlardı. Masa neredeyse tek başına duruyordu, kocaman odada ondan başka sadece delik deşik bir muşambayla örtülü kanepe ve üç de sandalye vardı, başka da mobilya yoktu. Üstelik bu sandalyelere sandalye demek için bin şahit lazımdı. Muşambaları çoktan ömrünü doldurmuş, acınacak haldeki bu mobilya benzeri şeylerin sırtları hiç de doğal sayılamayacak biçimde arkaya doğru oldukça kavisliydi. Öyle ki, sandalye değil çocuk kızağı derdiniz. Meçhul marangozun sandalyelerin sırtlarını böyle insafsızca arkaya doğru büküşünde ne gibi bir rahatlık öngördüğünü anlamak zordu. Burada suçlunun marangoz değil de, gelip geçen yolcular arasında, kendi gücü ile böbürlenmek isterken sandalyelerin sırtını kanırtan, sonra da düzelteyim derken daha da çok eğen bir pehlivanın olduğunu hayal etmek istiyordu insan. Oda iç karartıcı görünüyordu. Duvarlar griydi, tavan ve kornişler islenmişti. Döşemede nasıl oluştuğu anlaşılmayan (yine aynı pehlivanın ökçesiyle yaptığını düşünebiliriz) uzun yarıklar ve açılmış delikler vardı. İnsanda, içinde on lamba dahi asılı olsa, yine de, bu odanın karanlık olmaya devam edeceği duygusu oluşuyordu. Ne duvarlarda ne de

pencerelerde süse benzer bir şey vardı. Bununla beraber, duvarların birinde gri ahşap çerçeve içinde çift başlı kartal ve altında bazı kuralların bulunduğu bir yazı asılıydı, diğer duvarda da yine aynı tür bir çerçeve içinde "İnsanların kayıtsızlığı" altyazısının bulunduğu bir gravür asılıydı. Geçen zamanın gravürü büyük ölçüde soldurması ve sineklerin onu cömertçe kirletmeleri yüzünden, insanların neye karşı kayıtsız olduklarını anlamak mümkün olmuyordu. Odanın içi küflenmiş ve ekşimiş bir şeyin kokusuyla dopdoluydu.

Moisey Moiseyiç konukları içeri aldıktan sonra da eğilip bükülmeye, büzülmeye, ellerini çırparak sevinç çığlıkları atmaya devam etti; o tüm bunları olağanüstü kibar ve nezaket sahibi görünmek için yapılması gereken şeyler olarak görüyordu.

"Bizim at arabaları buradan ne zaman geçti?" diye sordu Kuzmiçov.

"Bir kafile bu sabah geçti, diğer kafile ise, İvan İvanıç, öğleyin bizim burada dinlendikten sonra akşamüstü yola çıktı."

"Hımm... Varlamov buradan geçti mi, geçmedi mi?"

"Hayır, İvan İvanıç. Dün sabah onun kalfası Grigori Yegoriç geçti. Varlamov'un bugün Molokan çiftliğinde olması gerektiğini söylüyordu."

"Çok güzel. Demek ki, şimdi biz önce at arabaları kafilesine yetişeceğiz, sonra da doğru Molokan'a."

Moisey Moiseyiç dehşet içinde el çırparak:

"Tanrı korusun İvan İvanıç! Gece vakti nereye gidiyorsunuz? Burada afiyetle akşam yemeğinizi yersiniz, gecelersiniz, yarın sabah da, tanrının izniyle, yola çıkar ve kimi istiyorsanız ona yetişirsiniz."

"Zaman yok, zaman yok... Bağışlayın Moisey Moiseyiç! Başka bir zaman fırsat çıkar kalırız, şimdi zamanı değil. Çeyrek saat oturup gidelim, Molokan'da geceleyebiliriz."

"Çeyrek saat!" diye Moisey Moiseyiç keskin bir çığlık attı. "Tanrıdan da mı korkmuyorsunuz, İvan İvanıç? Beni şapkalarınızı gizlemeye ve üstünüze kapıları kilitlemeye zorluyorsunuz. Hiç olmazsa bir şeyler atıştırın, çay için!"

"Çaya şekere zamanımız yok," dedi Kuzmiçov.

Moisey Moiseyiç, yüzünde acı veren tatlı bir gülümsemeyle, başını yana eğdi, dizlerini büktü ve açık ellerini sanki bir darbeye karşı kendini savunuyormuş gibi öne doğru kaldırarak yalvarmaya başladı:

"İvan İvanıç! Peder Khristofor! Ne olur, lütufta bulununuz, bir bardak çayımı içiniz! Yoksa ben çayı bile içilmeyecek kadar kötü bir insan mıyım? İvan İvanıç!"

Peder Khristofor merhamet dolu bir ifadeyle iç geçirerek:

"Eh, çay içebiliriz," diye söylendi. "Bu bizi fazla alıkoymaz."

"Eh, pekâlâ!" diye razı oldu Kuzmiçov.

Moisey Moiseyiç silkinip canlandı, bir sevinç çığlığı kopardı; sanki biraz önce soğuk sudan çıkıp sıcak bir ortama kavuşmuş birisi gibi kamburlaşıp büzüldü. Kapıya koşup daha önce Salamon'u çağırdığı aynı histerik, yabanıl, boğuk sesle:

"Roza! Roza! Semaveri ver!" diye seslendi.

Bir dakika sonra kapı açıldı ve içeriye elinde büyük bir tepsi ile Salamon girdi. Tepsiyi masaya koyarken alaylı alaylı yan tarafta bir yerlere bakıyor ve daha önceki gibi garip garip gülümsüyordu. Şimdi lambanın ışığında onun gülümseyişini daha yakından görmek mümkündü. Çok karmaşık bir gülümsemeydi bu ve çok sayıda duyguyu bir arada ifade ediyordu; ancak egemen unsur tekti: Aşikâr bir hor görme. Salamon sanki aklından gülünç ve budalaca bir şeyler geçiriyor, birisine artık katlanamıyor, ondan nefret ediyor, bir şeylere seviniyor ve alay ederek birisinin kalbini kırmak, sonra da katıla katıla gülmek için uygun anın gelmesini bekliyor gibiydi. Uzun burnu, kalın dudakları ve fal taşı gibi açılmış kurnaz gözlerinde sanki kahkaha atma arzusunun yarattığı bir gerilim hissediliyordu. Bakışlarını Salamon'a çeviren Kuzmiçov alaylı alaylı gülümseyerek:

"Salamon, çıfıtları* temsilen bu yaz bizim panayıra, N.'ye, niçin gelmedin?" diye sordu.

* Kuzmiçov Yahudi (yevrey) sözcüğünü değil de onun halk arasında kullanılan şekli olan ve cimriliği vurgulayan "Jid" sözcüğünü kullanmaktadır. *–çev.*

Yegoruşka'nın da çok iyi hatırladığı gibi, Salamon, iki yıl önce N. kasabası panayırında, barakalardan birinde, Yahudi yaşamıyla ilgili bazı sahneler oynamış ve bunda da çok başarılı olmuştu. Bu olayın anılması Salamon'un üzerinde en ufak bir etki bile yaratmadı. Herhangi bir yanıt vermeden odadan çıktı ve biraz sonra bir semaverle geri döndü.

Masadaki işini bitiren Salamon yana çekildi, kollarını göğsünde çapraz şekilde birleştirip bir ayağını öne doğru uzattı ve alaycı bakışlarını Peder Khristofor'un üzerine çevirdi. Duruşunda meydan okuyan, kibirli ve hor gören, fakat aynı zamanda da son derecede acınacak, komik bir hal vardı. Çünkü duruşundaki heybet artıkça, onun kısa pantolonu, dar ve kısa kesilmiş ceketi, gülünç burnu ve yolunmuş kuşu andıran görünümü daha açık bir şekilde ön plana çıkıyordu.

Moisey Moiseyiç diğer odadan bir tabure getirdi ve masadan uzakça bir yere oturdu.

"Afiyet olsun! Çay ve şeker!" diyerek misafirlerle ilgilenmeye başladı. "Yarasın. Böylesine nadir misafirler, binde bir gelen misafirler! Peder Khristofor'u neredeyse beş yıldan beri görmemiştim."

Yegoruşka'yı sevecenlikle okşayarak sordu:

"Birisi bana söylemeyecek mi, bu güzel küçük beyzade de kim?"

"Kız kardeşim Olga İvanovna'nın oğlu," diye yanıtladı Kuzmiçov.

"Peki, nereye gidiyor?"

"Okumaya. Onu jimnazyuma kayıt için götürüyoruz."

Moisey Moiseyiç nezaket gereği bir şaşkınlık ifadesi takındı ve başını anlamlı anlamlı salladı. Parmağını semavere doğru sallayarak:

"İşte bu iyi! Çok iyi!" dedi. "Jimnazyumdan öyle bir beyefendi olarak döneceksin ki, biz tümümüz önünde şapka çıkaracağız. Akıllı, zengin ve onurlu bir adam olacaksın, annen de bundan büyük haz duyacak. Bu ise çok güzel bir şey!"

Moisey Moiseyiç kısa bir süre sustu, dizlerini sıvazladı, sonra saygılı ve şakacı bir tavırla konuşmasını sürdürdü:

"Beni bağışlayınız Peder Khristofor, piskoposa mektup yazıp sizin tüccarların ekmeğine göz diktiğinizi bildirmeyi düşünüyorum. Armalı kâğıdı önüme alıp Peder Khristofor'un kapiğe kurşun attığını, bu yüzden ticaretle uğraştığını ve yün satmaya başladığını yazacağım."

"Evet, bu yaşlı çağımda olacağı varmış..." diyerek gülümsedi Peder Khristofor. "Papazlıktan çıkıp tüccar sınıfına yazıldım, kardeşim. Şimdi evde oturup tanrıya dua etmek varken, ben burada, savaş arabasına kurulmuş bir firavun gibi, doludizgin gidiyorum... Telaş, koşuşturma!"

"Ama bu sayede çok paranız olacak!"

"Yok canım! Bu işte bana para değil, 'avcunu yala!' anlamına gelen el işareti kalacak. Mal benim değil ki! Mal damadım Mihaylo'nun!"

"Peki, neden kendisi gelmedi?"

"Şundan... Onun dudaklarındaki ana sütü henüz kurumamış. Satın almasına alıyor da yünü, ya satması! Aklı yok, çok genç daha. Tüm parasını harcadı, bitirdi. Zenginleşmek, etrafa caka satmak istiyor. Şuraya buraya başvurdu, gayret sarf etti, ancak kimse ona istediği fiyatı vermedi. Delikanlı bu şekilde bir yıl azap çektikten sonra bana geldi ve 'Babacığım ne olur bana bir iyilik yap, yünü sat! Ben bu işlerden hiçbir şey anlamıyorum!' dedi. İşte, tam böyle oldu. Başları derde girince 'babacığım' oluyoruz, oysa başka zaman 'babacığım'sız da pekâlâ yapabiliyorlar. Yünü satın alırken sormak yok, şimdi zorda kalınca 'babacığım'! Babacık ne yapsın? İvan İvanıç olmasaydı, babacık hiçbir şey yapamazdı. Bütün uğraşıp didinmelerimiz onlar için!"

"Evet, tüm gayretler çocuklarımız için, size şunu söyleyeyim..." diye Moisey Moiseyiç iç geçirerek söze başladı, "benim de altı nüfusum var. Birini okut, ikincisini doktora götür, üçüncüsünü kucağında taşı... Üstelik büyüdüklerinde gaile daha da artıyor. Bu yalnızca şimdiki zamanlarda böyle değil, kutsal metinlerde de böyle. Yakup küçük çocukları olduğunda ağlamış, çocukları büyüyünce daha da acıklı şekilde ağlamaya başlamış."

Peder Khristofor dalgın dalgın bardağa bakarak:

"Hım, evet!" diye onayladı. "Şahsen tanrıdan şikâyet etmek için hiçbir sebebim yok. Tanrı herkese nasip etsin, ömrümün sonuna geldim... Kızlarımı iyi insanlarla evlendirdim, oğullarımı yetiştirip adam ettim ve şimdi artık özgürüm. Görevimi yaptım, nereye istersem oraya gidebilir, gezip dolaşabilirim artık. Karımla sakin bir hayat yaşıyoruz; yiyorum, içiyorum, uyuyorum, torun seviyorum, tanrıya dua ediyorum. Bana başka da bir şey gerekli değil. Bir eli yağda, bir eli balda yaşayıp gidiyorum ve hiç kimsenin tanışıklığına, desteğine de ihtiyacım yok. Ömrümde hiçbir çeşit acı görmedim. Şimdi, örneğin, çar bana 'Neye ihtiyacın var? Ne istersin?' diye sorsa, hayır, hiçbir şeye ihtiyacım yok, diye yanıtlarım. Her şeyim var, tanrıya şükür. Tüm şehirde benden daha mutlu bir kimse yoktur. Ama günahlarım çoktur, gerçi, günahsız olan sadece tanrıdır. Öyle değil mi?"

"Öyle, doğru."

"Eh, tabii, dişlerim döküldü, yaşlılıktan belim ağrıyor, şuram buram... Nefes darlığı ve daha neler... Hastalanıyorum, gövdem zayıf, ama yaşımı da düşün! Seksenlerdeyim! Dünyaya kazık çakmadık ya! Gitme zamanı geldi çattı."

Peder Khristofor ansızın bir şey hatırladı, ağzındaki çayı bardağına püskürttü, gülmekten öksürük tuttu. Moisey Moiseyiç de nezaket gereği gülümsedi ve öksürdü. Peder Khristofor elini sallayarak:

"Şaka!" dedi. "Bir keresinde büyük oğlum Gavrila bana misafirliğe gelmişti. Uzmanlığı sağlık alanında; Çernigov vilayetinde bölge doktoru olarak çalışıyor. Ona, 'Bak işte astımım, şuyum buyum var, sen doktorsun, babanı tedavi et!' diyorum. Beni soyuyor, sırtıma tık tık vuruyor, dinliyor, daha başka şeyler de yapıyor... karnımı eliyle sıkıyor, sonra, 'Baba, senin sıkıştırılmış hava ile tedavi olman lazım' diyor."

Peder Khristofor gözlerinden yaş gelene kadar, çırpınarak güldü, sonra doğruldu, iki elini birden sallayarak kahkahalar arasından:

"Ben de ona, 'Şeytan görsün yüzünü senin sıkıştırılmış havanın!' dedim."

Moisey Moiseyiç de doğruldu, karnını tutarak, küçük süs köpeklerininkini andıran ince bir sesle makaraları koyverdi. Peder Khristofor gülmesini sürdürürken:

"Şeytan görsün yüzünü senin sıkıştırılmış havanın!" diye yineledi.

Moisey Moiseyiç sesini daha da yükseltti, katıla katıla öylesine gülüyordu ki ayakları üzerinde güçlükle duruyordu. Kahkahalarının arasından:

"Aman tanrım..." diye inledi. "İzin verin de nefeslenelim... Gülmekten kırıp geçirdiniz bizi... Oh! Öleceğim!"

Moisey Moiseyiç gülüp konuşurken bir yandan da endişe ve şüphe dolu bakışlarla Salamon'u süzüyordu. Salamon ise eski duruşunu değiştirmeksizin öylece dikilmiş duruyor ve gülümsüyordu. Gözlerinden ve gülüşünden onun yoğun bir hor görme ve nefret duygusuyla dopdolu olduğu belli oluyordu. Ancak bu hali onun yolunmuş kuşu andıran fiziğine pek uygun düşmüyordu. Hatta Yegoruşka'ya, onun bu meydan okuyucu, sert, hor görücü tavrı, sırf soytarı rolü oynamak ve değerli misafirleri eğlendirmek için mahsus takınıyormuş gibi geldi.

Hiç konuşmaksızın altı bardak çay içen Kuzmiçov önünü temizleyip masa üzerinde yer açtı; gündüz brıçkanın altında uyurken başının altına koyduğu torbayı çıkardı, üzerindeki bağı çözerek içindekileri masanın üzerine silkeleyip boşalttı. Torbadan masaya banknot paketleri saçıldı.

"Peder Khristofor hazır zaman varken haydi hesaplarımızı yapalım," dedi Kuzmiçov.

Parayı gören Moisey Moiseyiç bundan rahatsızlık duydu, yerinden kalktı ve başkalarının sırlarını bilmek istemeyen düşünceli bir insan olarak, ayaklarının ucuna basarak ve kollarıyla dengesini sağlayarak odadan çıktı. Salamon olduğu yerde kaldı.

Peder Khristofor:

"Bir rublelik banknot paketlerinde ne kadar var?" diye sordu.

"Elli tane... Üç rublelik banknot paketlerinde doksan, yirmi beş ve yüz rublelik banknot paketlerinde ise bin ruble var. Siz yedi bin sekiz yüz ruble Varlamov için sayınız. Ben de Guseviç için sayacağım. Dikkat edin, yanlışlıkla fazla para vermeyelim..."

Yegoruşka hayatında şu anda masanın üzerinde duran para tomarı kadar çok parayı bir arada asla görmemişti. Para muhtemelen çok fazlaydı, zira Peder Khristofor'un Varlamov için ayırdığı yedi bin sekiz yüz ruble tüm tomarla kıyaslandığında onun çok küçük bir kısmını oluşturuyordu. Başka bir zaman olsa bu kadar çok para belki Yegoruşka'yı şaşkına çevirebilir ve onu, bu kadar çok parayla kaç tane simit, börek, haşhaşlı çörek satın alınabileceği gibi düşüncelere sevk edebilirdi; ama şimdi paralara kayıtsızca baktı ve sadece para tomarından yayılan iğrenç, çürümüş elma ve gazyağı kokusunu hissetti. Sarsıcı brıçka yolculuğu onu perişan etmiş, yormuştu ve uyumak istiyordu. Başı öne doğru düşüyor, göz kapakları birbirine yapışıyor ve düşünceleri tıpkı bir ip yumağı gibi birbirine karışıyordu. Eğer mümkün olsaydı, memnuniyetle başını masanın üzerine dayar, lambanın ışığını ve para tomarı üzerinde oynaşan parmakları görmemek için gözlerini kapar ve uykulu, silik düşüncelerinin birbirlerine daha çok karışmasına izin verirdi. Uyumamak için çabaladıkça, lambanın ışığı, bardaklar ve insanların parmakları ona çift görünmeye başladı, semaver sallanıyor ve çürük elma kokusu daha keskin ve iğrenç bir hal alıyordu.

Peder Khristofor gülümseyerek:

"Ah, para, para!" diye iç geçirdi. "Başımızın belası! Şimdi benim Mihaylo her halde uyuyor ve rüyasında ona şuradaki kadar büyük bir tomar para götüreceğimi görüyordur."

Kuzmiçov alçak sesle:

"Sizin Mihaylo Timofeiç işten anlamayan birisi," dedi. "İşine dört elle sarılmıyor, siz ise işten anlıyorsunuz ve düşünüp karar verebiliyorsunuz. Önerdiğim gibi, yününüzü bana verip geri dönebilirdiniz. Size kendi fiyatımdan elli kapik daha fazla verebilirdim, o da sırf saygıdan..."

"Hayır, İvan İvanıç," diye iç geçirdi peder Khristofor. "İlginize teşekkür ederim... Benim irademe bağlı olsaydı, konuşmaya bile gerek duymazdım. Ama işte biliyorsunuz ki, mal benim değil..."

Moisey Moiseyiç parmak uçlarına basarak sessizce odaya girdi. Nezaketinden para tomarına bakmamaya çalışarak yavaşça Yegoruşka'ya sokuldu. Gömleğinin arkasından çekerek, alçak sesle:

"Benimle gel, beyzadem," dedi. "Sana öyle bir ayıcık göstereceğim ki! Öyle acayip, öyle öfkeli ki! Ooy!"

Uykulu Yegoruşka yerinden kalktı, Moisey Moiseyiç'in ardından güçlükle yürüyerek ayıyı görmeye gitti. Küçük bir odaya girdi; odada herhangi bir şey görmeye daha fırsat bulamadan, ekşimiş ve küflenmiş bir şeyin yoğun kokusu onun nefesini kesti. Koku burada oturdukları büyük odadakinden çok daha yoğundu, muhtemelen tüm eve de bu odadan yayılıyordu. Odanın yarısını yağlı bir yorganla örtülü büyük bir yatak kaplıyordu, diğer yarısını ise bir konsol ve sert kolalı eteklerden başlayarak çocuk pantolonları ve pantolon askıları ile biten her türlü paçavranın oluşturduğu dağ gibi bir yığın işgal ediyordu. Konsolun üzerinde bir yağ kandili yanıyordu.

Yegoruşka, kendisine vaat edilen ayıcık yerine, siyah benekli yün kumaştan kırmızı bir elbise giymiş, saçı başı dağınık, iri ve çok şişman bir Yahudi kadın gördü. Kadın, konsolla yatağın arasındaki dar geçitte, tıpkı dişi ağrıyormuş gibi, düzenli, iniltili sesler çıkararak güçlükle döndü. Yegoruşka'yı görünce yüzünde ağlamaklı bir ifade belirdi, ağır ağır nefeslendi ve çocuk daha etrafa bakınmaya bile fırsat bulamadan, ağzına, üzerine bal sürülmüş bir dilim ekmek dayadı.

"Ye, çocuğum ye!" dedi. "Burada annesizsin, sana bakacak kimsen yok. Ye!"

Yegoruşka ekmeği ağzına götürdü, ancak, evde her gün yediği akide şekerleri ve haşhaşlı çöreklerden sonra yarısı mum ve arı kanadından ibaret bu balda pek iyi bir yan göremedi. Yegoruşka ekmeği yedi, o sırada Moisey Moiseyiç ve Yahudi kadın bakışlarıyla onu izleyip iç geçirdiler. Yahudi kadın:

"Yavrum nereye gidiyorsun sen?" diye sordu.

"Okumaya," diye yanıtladı Yegoruşka.

"Kaç kardeşsiniz?"

"Bir tek ben varım, başka da kimse yok."

"Vah, vah!" diye iç geçirerek bakışlarını yukarıya çevirdi Yahudi kadın.

"Zavallı anneciğin, zavallı anneciğin! Şimdi nasıl seni özleyecek ve ağlayacak! Bir yıl sonra biz de Nahum'umuzu okula göndereceğiz. Ah!"

Moisey Moiseyiç:

"Ah, Nahum, Nahum!" diye iç geçirdi, solgun yüzünün derisi sinirli sinirli titriyordu. "O kadar hasta ki..."

Yağlı yorgan kımıldadı ve altından kıvırcık saçlı, ip gibi ince boyunlu bir oğlan çocuğu kafası göründü. Çocuk, parıltı saçan siyah gözlerini büyük bir merak içinde Yegoruşka'ya çevirdi. Moisey Moiseyiç ve Yahudi kadın derin derin nefeslenmeye ara vermeksizin konsola yaklaştılar, kendi aralarında İbranice bir şeyler konuşmaya başladılar. Moisey Moiseyiç düşük, bas sesle hafif hafif konuşuyor, konuşması genel olarak sürekli bir "gal-gal-gal..." halini alıyordu. Karısı ise ona ince hindi sesiyle yanıt veriyor ve konuşması "tu-tu-tu..." gibi bir şeye dönüşüyordu. Karı koca karşılıklı konuşmalarını sürdürürken, yağlı yorganın altından, yine ince bir boynun ucunda kıvırcık saçlı başka bir kafa belirdi, sonra üçüncüsü, derken dördüncüsü... Eğer Yegoruşka'nın zengin bir hayal gücü olsaydı, yorganın altında yüz başlı bir *hydranın** yattığını düşünebilirdi.

"Gal-gal-gal..." diye konuştu Moisey Moiseyiç.

"Tu-tu-tu..." diye onu yanıtladı Yahudi kadın.

Karşılıklı konuşma, Yahudi kadının derin derin soluyarak konsolun içinden yeşil bir bohçayı çıkarıp açması ve oradan kalp şeklinde büyük bir ballı çavdar kekini çıkarmasıyla sonuçlandı. Kadın keki Yegoruşka'ya uzatarak:

---

* Yunan mitolojisinde dokuz başlı ejderha. *–çev.*

"Al, yavrum," dedi. "Şimdi anneciğin yok, sana tatlı şeyler verecek kimsen yok."

Yegoruşka keki cebine soktu ve kapıya doğru geri çekildi, zira evsahiplerinin içinde yaşadığı bu küflü ve ekşimsi havayı solumak artık onun için imkânsızdı. Büyük odaya dönerek divanın üzerine rahat edebileceği bir şekilde yerleşip oturdu ve düşüncelerini hizaya sokma gayretinden de büsbütün vazgeçti.

Para sayma işini daha yeni bitiren Kuzmiçov paketleri tekrar torbaya koyuyordu. Para destelerine karşı özel bir saygı göstermiyor, onları, sanki para değil de değersiz kâğıt döküntüleriymiş gibi kayıtsızca, rastgele kirli torbaya dolduruyordu.

Peder Khristofor Salamon'la sohbet ediyordu. Peder esneyip kendi ağzına doğru haç çıkararak:

"Ee, bilge kişi Salamon, işler nasıl?" diye sordu.

Salamon, sanki ona karşı cinayetle suçlama imasında bulunuyorlarmış gibi, kötü kötü bakarak:

"Siz hangi işlerden bahsediyorsunuz?" diye sordu.

"Yani, genel anlamda... Neler yapıyorsun?"

"Neler mi yapıyorum?" Omuzlarını silkerek soruyu yineledi. "Herkesin yaptığı şeyi... Görüyorsunuz, ben bir uşağım. Kardeşimin uşağıyım, kardeşim de hana gelip giden yolcuların uşağıdır, yolcular ise Varlamov'un uşağı. Eğer on milyonum olsaydı Varlamov da benim uşağım olurdu."

"Nasıl yani, Varlamov neden senin uşağın olacakmış?"

"Neden? Çünkü fazladan bir kapik kazanmak için uyuz bir çıfıtın elini ayağını öpmeyecek bir bey ya da milyoner yoktur da ondan. Şu anda ben uyuz bir çıfıtım ve dilenciyim, herkes bana bir köpeğe bakar gibi bakıyor. Eğer benim de param olsaydı, Moisey'in sizin önünüzde yaptığı gibi, Varlamov da benim önümde soytarılık yapardı."

Peder Khristofor ve Kuzmiçov karşılıklı bakıştılar, hiçbiri Salamon'u anlamıyordu. Kuzmiçov Salamon'a sert ve soğuk bakışlarla bakarak sordu:

"Senin gibi bir aptal nasıl olur da kendini Varlamov'la eşit görür?"

Salamon her iki muhatabını da alaylı bir bakışla süzerek:

"Kendimi Varlamov'la eşit sayacak kadar aptal olmadım henüz," dedi. "Varlamov Rus olmasına rağmen ruh olarak o uyuz bir çıfıt. Tüm hayatı para ve kazançtan ibaret, oysa ben paramı sobada yakıverdim. Bana ne para, ne toprak, ne koyun gerekli. Ben geçerken insanların benden korkması ve önümde şapka çıkarmaları da gerekli değil. Demek ki, ben sizin Varlamov'unuzdan çok daha akıllıyım ve insana daha çok benziyorum!"

Biraz sonra, Yegoruşka yarı uykusunun içinden, Salamon'un nefretten tıkanmış boğuk ve kısık sesiyle, aceleyle, peltek peltek, Yahudiler hakkında konuştuğunu duyuyordu. Önceleri doğru bir Rusça ile konuşuyordu, sonra, Yahudi yaşantısından sahneler oynayanların üslubuna döndü, bir zamanlar panayırda yaptığı gibi abartılı bir Yahudi aksanı ile konuşmaya başladı.

"Kes..." diye susturdu onu Peder Khristofor. "Eğer dinin hoşuna gitmiyorsa değiştir, ama inanç üzerine şaka yapmak, gülmek günahtır. Diniyle alay eden insan en kötü insandır."

"Hiçbir şey anlamıyorsunuz," diye pederin sözünü kaba bir şekilde kesti Salamon. "Ben bir şey diyorum, siz başka bir şeyden bahsediyorsunuz..."

"İşte, senin aptal bir adam olduğun şimdi anlaşılıyor," diye iç geçirdi Peder Khristofor. "Ben elimden geldiği kadar sana öğüt veriyorum, sen ise kızıyorsun. Ben seninle yaşlı bir adam olarak sakin sakin konuşuyorum, sense erkek hindi gibi: Bla-bla-bla! Gerçekten garip bir adamsın..."

Moisey Moiseyiç odaya girdi. Salamon'un ve konuklarının yüzlerine endişeyle baktı, yüzünün derisi yine sinirli sinirli titremeye başladı. Yegoruşka başını silkeleyerek etrafına bakındı. Bir an için Salamon'un yüzünü gördü, tam o sırada Salamon'un yüzünün dörtte üçü Yegoruşka'ya doğru çevriliydi ve uzun burnunun gölgesi sol yanağını tam ikiye bölüyordu. Bu gölge ile birleşen aşağılayıcı gülümseme, parıldayan alaycı gözler, kibirli tavır ve yolunmuş bir kuşu andıran şekli şemali, her şey, Yegoruşka'nın gözlerinde çift görüntülerle bir görünüp bir kayboluyordu. Onu bu haliyle bir şak-

labana değil, bazen rüyalarda görülen türde bir şeye, herhalde cin olsa gerek, benzetiyordu şimdi.

Peder Khristofor gülümseyerek:

"Nasıl da cin çarpmışa dönmüş sizinkisi böyle Moisey Moiseyiç," dedi. "Tanrı ona yardım etsin! Onu bir yere yerleştirseydiniz ya da evlendirseydiniz, ne bileyim... İnsanlıktan çıkmış..."

Kuzmiçov kızgın ve somurtkandı. Moisey Moiseyiç tekrar endişe ve merakla kardeşine ve misafirlere baktı. Sertçe:

"Salamon çık buradan! Çık!" dedi ve İbranice bir şeyler daha ekledi. Salamon yüzünde bir belirip bir kaybolan gülümseme ifadesiyle odadan dışarı çıktı.

Moisey Moiseyiç korkmuş bir halde Peder Khristofor'a:

"Ne oldu?" diye sordu.

"Haddini aşıyor," dedi Kuzmiçov. "Çok kaba birisi ve kendini dev aynasında görüyor."

Moisey Moiseyiç dehşet içinde:

"Tahmin ediyordum!" dedi ellerini çırparak. "Ah, tanrım! Tanrım!" diye yarım sesle mırıldandı. "Ne olur iyilik gösteriniz, affediniz, kızmayınız. Bu böyle bir insan! Ah, tanrım! Tanrım! O benim öz kardeşim, ama acıdan başka hiçbir şey vermedi bana. O, biliyorsunuz..."

Moisey Moiseyiç parmağını alnının üzerine koyup sağa sola büktü ve konuşmasını sürdürdü:

"Aklı başında değil... Bitmiş tükenmiş bir insan. Onunla ne yapacağımı bilmiyorum! Hiç kimseyi sevmiyor, hiç kimseye saygı göstermiyor, hiç kimseden korkmuyor... Biliyorsunuz, herkesle alay ediyor, aptalca şeyler söylüyor, herkesle senlibenli konuşuyor. İnanamayacaksınız, bir keresinde buraya Varlamov gelmişti. Salamon ona da benzer şeyler söyledi, öyle ki, Varlamov hem ona hem de bana kamçıyla vurdu... Bana niye vuruyorsun? Suçum ne? Tanrı onun aklını başından almış, demek ki, bu tanrının iradesi, bundan ben mi sorumluyum?"

Aradan on dakika geçti, Moisey Moiseyiç hâlâ derin derin nefeslenerek alçak sesle mırıldanıyordu:

"Geceleri uyumuyor ve durmadan düşünüyor, düşünüyor, düşünüyor, ne düşündüğünü sadece tanrı bilir. Geceleyin yanına yaklaşıyorsun kızıyor ve gülümsüyor. Beni de sevmiyor... Ve hiçbir şey istemiyor! Babacığım öldüğünde her birimize altı biner ruble bırakmıştı. O parayla ben kendime han satın aldım, evlendim ve şimdi çocuklarım var. O ise, payına düşen parayı sobada yaktı. Ne kadar yazık, ne kadar yazık! Neden yakıyorsun? Sana gerekli değilse bana ver, neden yakıyorsun?"

Han kapısı ansızın gıcırdadı ve gelen birilerinin adımlarından döşemeler titredi. Yegoruşka serin bir esinti hissetti ve ona sanki yanından iri siyah bir kuş hızla geçmiş ve kanatlarıyla onun yüzüne dokunmuş gibi geldi. Gözlerini açtı... Dayısı kucağında torbası ile yola çıkmaya hazır vaziyette sedirin yanında ayakta duruyordu. Peder Khristofor elinde geniş kenarlı silindir şapkası olduğu halde birisi ile selamlaştı ve gülümsedi, ancak her zamanki gibi yumuşaklık, sevecenlik dolu değil, onun yüzüne asla yakışmayan, daha çok zorlama saygı ifade eden bir gülüştü bu. Bu arada Moisey Moiseyiç sanki vücudu üç parçaya bölünmüş gibi görünüyor, dengesini sağlamak ve daha fazla dağılıp parçalanmamak için gayret sarf ediyordu. Yalnızca Salamon hiçbir şey olmamış gibi köşede kollarını çapraz yapıp dikilmiş duruyor, önceki gibi yine küçümseyici bir tavırla gülümsüyordu.

Moisey Moiseyiç, yüzünde acı veren tatlı bir gülümseyişle, inler gibi:

"Alicenap hanımefendileri bağışlayınız bizim yerimiz pek temiz değil," dedi.

Artık ne Kuzmiçov'u ne de Peder Khristofor'u gözü görüyor, yalnızca dağılıp parçalanmamak için tüm gövdesiyle denge sağlamaya çalışıyordu.

"Biz sıradan insanlarız alicenap hanımefendileri!"

Yegoruşka gözlerini ovuşturdu. Odanın ortasında hasır şapkalı, siyah elbise giymiş, genç, çok güzel, biraz topluca bir kadın, gerçekten alicenap bir hanımefendi ayakta duruyordu. Daha kadının yüz çizgilerine yakından bakma fırsatı bulamadan, Yegoruşka'nın

aklına her nedense gündüz tepenin üzerinde gördüğü tek başına duran, zarif kavak ağacı gelmişti.

"Bugün Varlamov buradan geçti mi?" diye sordu kadın.

"Hayır, alicenap hanımefendileri!"

"Eğer onu yarın görecek olursanız, bana bir dakikalığına uğramasını rica ediniz."

Birdenbire, hiç beklenmedik bir şekilde, Yegoruşka gözlerinin iki santim ötesinde, siyah kadifemsi kaşlar, kestane rengi kocaman gözler ve güneşten saçılan ışınlar gibi tüm yüze gülümseme yayan özenle süslenmiş kadın yanakları ve gamzeleri gördü. Etrafı olağanüstü güzel bir koku kapladı.

"Ne kadar güzel çocuk!" dedi hanımefendi. "Kimin çocuğu? Kazimir Mihailoviç bakınız, bu ne güzellik! Aman tanrım, uyuyor! Tombul çocuk, tatlım benim..."

Hanımefendi Yegoruşka'yı iki yanağından kuvvetlice öptü. Yegoruşka gülümsedi ve uyuyor sansın diye gözlerini kapadı. İki yöne açılan kapı yine gıcırdadı, telaşlı ayak sesleri duyuldu. Birileri girip çıkıyordu.

"Yegoruşka! Yegoruşka!" diye iki gür fısıltılı ses duyuldu. "Kalk, gidiyoruz!"

Birisi, herhalde Deniska olmalıydı, Yegoruşka'yı ayağa kaldırdı, elinden tutup dışarı çıkardı. Yürürken gözlerini aralayan Yegoruşka kendini öpen siyah giysili güzel kadını bir kez daha gördü. Kadın, odanın ortasında ayakta durmuş Yegoruşka'nın gidişini seyrediyordu. Gülümseyerek başı ile Yegoruşka'yı dostça selamladı. Yegoruşka kapıya yaklaşınca melon şapkalı, tozluk giymiş, sağlam yapılı, yakışıklı, esmer bir erkek gördü. Hanımefendiye eşlik eden erkek olmalıydı bu.

"Durr!" diye bir ses duyuldu avluda. Yegoruşka hanın kapısında yeni, çok görkemli bir fayton ve bir çift siyah at gördü. Sürücü yerinde elinde uzun bir kamçı tutan üniformalı bir uşak oturuyordu. Yolcuları geçirmek için sadece Salamon dışarı çıkmıştı. Yüzünde kahkaha atma arzusunun yarattığı bir gerginlik seziliyordu; bakışlarında sanki arkalarından doya doya gülmek için konukların bir

an önce gitmelerini sabırsızlıkla bekliyormuş gibi bir ifade vardı. Peder Khristofor brıçkaya binerken:

"Kontes Dranitskaya," diye fısıldadı.

"Evet, Kontes Dranitskaya," diye yine fısıltıyla tekrarladı Kuzmiçov.

Kontesle karşılaşmanın bıraktığı etki çok büyük olmalı ki, Deniska bile fısıltıyla konuşuyordu ve ancak araba dört verst yol aldıktan, geride, uzaklarda kalan handan sönük bir ışıktan başka hiçbir şey görünmez olduktan sonra atları kamçılamaya ve onlara bağırmaya başladı.

IV

Hakkında bu kadar çok şey konuşulan, Salamon'un nefret ettiği, güzel kontesin bile ihtiyaç duyduğu bu yakalanması güç, esrarengiz Varlamov kimdi acaba? Sürücü yerinde Deniska'yla yan yana oturan yarı uykulu Yegoruşka işte bu adamı düşünüyordu. Onu hiç görmemişti, ama adını çok sık duyduğu için birçok kez onu hayalinde canlandırmaya çalışmıştı. Varlamov'un onbinlerce hektar toprağı, yüzbin koyunu ve çok miktarda parası olduğu bilgisine sahipti. Hayat tarzı ve meşguliyetleri konusunda ise Yegoruşka fazla bir şey bilmiyor, sadece onun her zaman "bu topraklarda dönüp dolaştığını" ve sürekli olarak aranan bir kişi olduğunu biliyordu.

Yegoruşka evde Kontes Dranitskaya hakkında da pek çok şey duymuştu. Onun da on binlerce hektar toprağı, çok sayıda koyunu, harası ve çok miktarda parası vardı. Ancak, o sürekli "gezip durmuyor", günlerini zengin malikânesinde geçiriyordu. Yegoruşka, tanıdıklarından ve iş icabı kontesin evinde birçok kez bulunan dayısı İvan İvanıç'tan kontesin malikânesi hakkında pek çok büyüleyici hikâye dinlemişti. Örneğin, duvarlarında tüm Polonya kralların resimlerinin asılı olduğu misafir salonunda kaya biçiminde bir masa saati varmış, kayanın üzerinde gözleri elmastan yapılmış altın bir at şaha kalkmış duruyormuş, atın üzerinde altından bir süvari elindeki kılıcı saatin her vuruşunda sağa ve sola sallıyormuş.

Yine, anlatılanlara göre, kontes yılda iki kez balo veriyor, baloya vilayetin her yerinden soylular ve devlet memurları davet ediliyor, Varlamov bile geliyormuş. Tüm misafirler gümüş semaverlerden çaylar içiyor, olağanüstü şeyler (örneğin, kışın Noel'de ahududu ve çilek gibi) yiyor, gündüz ve gece boyunca çalan müzik eşliğinde dans ediyorlarmış...

Kontesin yüzünü ve gülüşünü hatırlayan Yegoruşka 'Ne kadar da güzel bir kadın!' diye düşündü.

Kuzmiçov'un da aklından muhtemelen kontes geçiyordu, zira araba iki verst kadar yol almıştı ki,

"Bu Kazimir Mihaylıç da kadını adamakıllı soyuyor," dedi. "Birkaç yıl önce, hatırlar mısınız, kontesten yün satın almıştım. Bu Kazimir Mihaylıç sırf benim alışverişimden üç bin cebine koydu."

"Bir Polonyalıdan başka türlüsü beklenmezdi zaten," dedi Peder Khristofor.

"Bunlara aldırdığı yok kontesin. Derler ya, hem genç hem aptal; başında kavak yelleri esiyor!"

Yegoruşka nedense yalnızca Varlamov ve kontesi düşünmek istiyordu, özellikle de kontesi. Uykulu beyni sıradan düşüncelere kendini tamamen kapatıp sis perdesi içine gömülmüştü ve yalnızca masalımsı, hayali tasvirleri algılıyordu. Bu hayallerin iyi tarafı, düşünen kişinin herhangi bir çaba sarf etmesine gerek kalmadan, beyinde kendi kendilerine doğup yayılmaları ve iz bırakmadan kaybolup gitmeleri için sertçe bir baş silkelemenin yeterli olmasıydı. Gerçekten de etrafta mevcut hiçbir şey sıradan düşüncelerin doğmasına uygun değildi. Sağ tarafta âdeta öngörülemeyen ve korkunç bir şeyleri perdeleyen karanlık tepeler uzanıyordu, sol tarafta ufkun üzerinde tüm gökyüzü erguvani kırmızı bir renge bürünmüştü, bir yerlerde yangın mı var, yoksa ay mı doğmaya hazırlanıyor, karar veremiyordunuz. Uzaklar gündüz olduğu gibi yine görünüyordu, ancak, o yumuşak leylak rengi cümbüşü artık akşamın alacakaranlığınca gölgelenmiş, kaybolmuştu. Tüm step tıpkı Moisey Moiseyiç'in yorgan altında saklanan çocukları gibi sis içinde gizlenmişti. Temmuz akşamlarında gerçi artık bıldırcın ve bıldırcın

kılavuzları ötüşmüyor, ağaçlıkların arasında bataklıklarda bülbüller şakımıyor ve etraf çiçek kokuları ile dolmuyor ama step hâlâ çok güzel ve hayat dolu görünüyordu. Güneş batıp alacakaranlık toprağı örter örtmez gündüzün sıkıntıları derhal unutuluyor, her şey geride kalıyor ve step geniş göğsüyle rahat bir nefes alıyor. Geceleyin, gündüzden farklı olarak, otların üzerinde, karanlıkta kendi yaşlı solmuş hallerini göremedikleri için olsa gerek, cıyak cıyak, neşeli, taze bir cümbüş kopar; stepin bas, tenor ve soprano sesleri çatırtı pıtırtılar, ıslıkla tempo tutmalar, tırmalamalar birbirine karışır ve sizi hatıralara dalmaya ve kederlenmeye davet eden sonu gelmez tekdüze bir uğultuya dönüşür. Bu tekdüze uğultu tıpkı bir ninni gibi sizi rahatlatıp gevşetir; yola devam edersiniz ama uyumak üzere olduğunuzu hissedersiniz; derken, ansızın bir yerlerden uykusu kaçmış bir kuşun kesik kesik telaşlı çığlıklarını ya da hangi kuşa ait olduğunu tam çıkaramadığınız bulanık bir sesin şaşkınlık içinde "a-a!" diye cıyakladığını duyarsınız ve uyku göz kapaklarınızı yeniden aşağı düşürür. Bazen de etrafı çalılıkla kaplı bir dere kenarından geçersiniz, stepte yaşayanların *splyk* (uykucu) diye çağırdıkları kuşun birilerine "Splyu! Splyu! Splyu!"* diye bağrışı gelir kulağınıza. Bir başkası kahkaha atar ya da isterik ağlamalarla gözyaşlarına boğulur - bu baykuştur. Kimin için bağrışıp çağrıştıklarını, bu ovada onları kimin dinlediğini sadece tanrı bilir; ancak bu çığıltılarda nice keder, nice feryat figan saklıdır... Sap, kuru ot ve açmakta geç kalmış çiçeklerin kokusu gelir burnunuza; yoğun, iç bayıltıcı derecede tatlı ve yumuşak bir kokudur bu. Alacakaranlıkta her şey görünebilir, ancak nesnelerin renklerini ve hatlarını ayırt etmek zordur. Hiçbir şey göründüğü gibi değildir. Yolda gidersin, birdenbire, ileride yolun tam üstünde keşişe benzer bir siluet görürsün; öyle kımıldamadan durup bekler ve elinde bir şey tutar... Sakın bir haydut olmasın? Karartı yaklaşır, iyice büyür ve nihayet arabayla aynı hizaya geldiğinde görürsün ki, bu bir insan değil, tek başına bir çalı ya da büyük bir taştır. Bu türden hareketsiz,

* (Ru.) "Uyuyorum! Uyuyorum! Uyuyorum!" –*çev.*

birilerini bekler gibi duran şekiller yayvan tepelerin, tümseklerin üzerinde çok olur; höyüklerin arkasına saklanırlar, yabani otların arasından başlarını uzatırlar ve bunların tümü de insana benzer ve sizde kuşku uyandırır.

Ay doğarken gece solgunlaşır ve baygın bir hal alır. Karanlık sis perdesi ansızın kaybolur. Hava şeffaf, taze ve ılıktır, her yer iyice görünebilmektedir. Hatta yolun üzerindeki yabani otların saplarını bile tek tek ayırt edebilirsiniz. Uzak mesafelerden kafatasları ve taşlar seçilebilmektedir. Keşişe benzeyen şüpheli şekiller ay ışığı altında daha da siyah ve daha da iç karartıcı bir görünüm alır. Bu cıvıltılı, tekdüze şenliğin arasından, birilerinin durgun havayı gittikçe daha sık yırtan şaşkın "a-a!"ları ve uykusu kaçmış ya da sayıklayan kuşların cıyaklamaları işitilmeye başlanır. Geniş gölgeler ovanın üzerinde tıpkı gökteki bulutlar gibi ilerler ve eğer onları uzun uzun seyrederseniz tam kestirilemeyen uzak bir yerlerde yükseklere çıktığını ve orada üst üste istif olmuş sisli, tuhaf şekiller oluşturduklarını görürsünüz... Biraz ürkütücüdür. Eğer her tarafa serpiştirilmiş solgun-yeşil yıldızlarla dolu, bulutsuz ve lekesiz gökyüzüne bakacak olursanız, sıcak havanın neden hareketsiz, doğanın neden böyle tetikte olduğunu ve kımıldamaktan çekindiğini anlarsınız. Yaşamın tek bir anını bile kaybetmek doğaya çok acı gelir ve onu dehşete düşürür. Gökyüzünün uçsuz bucaksız derinliği ve sonsuzluğu hakkında yalnızca denizde ve bir de geceleyin ay ışığı varken stepte fikir yürütülebilir. Gökyüzü ürkütücü, güzel ve sevecendir, dalgın dalgın bakar ve kendine çeker, tatlı sevecenliğinden insanın başı döner...

Yolculukta saatler birbirini izler... Yolda sessiz eski bir höyüğe ya da kimin tarafından ve ne zaman yapıldığını sadece tanrının bildiği taştan kadın figürlerine rastlarsın. Toprağın üzerinde bir gece kuşu sessizce uçar. Aklına yavaş yavaş step efsaneleri, karşılaştığın kişilerin hikâyeleri, stepte yaşayan yaşlı sütninelerinin anlattığı masallar ve tüm kendi görüp geçirdiklerin, ruhunla anlayıp kavradıkların gelmeye, gözünün önünden geçmeye başlar. İşte o zaman, börtü böceğin curcunasında, muğlak taş figürlerde, eski

höyüklerde, uzak gökyüzünde, ay ışığında, gece kuşlarının uçuşlarında, gördüğün ve işittiğin her şeyde güzelliğin ihtişamı, gençlik, güçlenip serpilip gelişme ve hayata susamışlık tutkusu kendini göstermeye başlar. Ruhun güzel, sert anavatanın çağrısına kucak açar ve stepin üzerinde gece kuşlarıyla birlikte uçmak istersin. Güzelliğin ihtişamında, mutluluğun bu denli bol olmasında tedirginlik ve hüzün verici bir şeyler hissedersin; sanki step kendi yalnızlığının bilincindedir ve o, sahip olduğu zenginlik ve esin gücünün dünya için boşuna yok olup gideceğini, bunları şarkılara dökecek ozanların olmadığını ve hiç kimsenin bunlara ihtiyaç duymadığını bilir. Eğlenceli uğultunun arasından stepin hüzün dolu umutsuz çağrısını duyarsın: Ozanlar! Ozanlar!

"Durr! Merhaba, Panteley! Her şey yolunda mı?"

"Tanrıya şükür, İvan İvanıç!"

"Çocuklar Varlamov'u gördünüz mü?"

"Hayır görmedik."

Yegoruşka uyandı ve gözlerini açtı. Brıçka durdu. Yolun üzerinde, sağda, epey ileride yük arabaları kafile halinde uzayıp gidiyordu. Kafilenin civarında bazı adamlar ileri geri gidip geliyordu. Üzerlerinde büyük yün balyaları bulunduğu için tüm arabalar oldukça yüksek ve kocaman görünüyor, arabaların yanında atlar küçük ve kısa bacaklı kalıyordu. Kuzmiçov, yüksek sesle:

"Bu durumda Molokan'a gideceğiz," dedi. "Çıfıt, Varlamov'un Molokan'da geceleyeceğini söylemişti. O halde hoşça kalın çocuklar, tanrı sizinle olsun."

"Güle güle İvan İvanıç!" diye yanıtladı birkaç ses.

"Hey, bakın çocuklar," diye canlı bir sesle seslendi Kuzmiçov. "Benim delikanlıyı da beraberinizde alıp götürün! Bizimle niçin boş yere böyle sarsılıp dursun? Panteley senin balyaların üzerine oturt onu, yavaş yavaş gelirsiniz; biz sizi yakalarız. Haydi, Yegor! Git, bir şey olmaz korkma!.."

Yegoruşka oturduğu sürücü yerinden aşağı indi. Birkaç el onu yakaladığı gibi yukarıya havaya doğru kaldırdı. Yegoruşka bir anda kendini kocaman, yumuşak ve çiyden hafifçe ıslanmış bir şeyin

üzerinde buldu. Şimdi gökyüzü ona daha yakın, yer daha uzak gözüküyordu. Deniska aşağıdan, uzak bir yerden:

"Hey, paltonu al!" diye bağırdı.

Aşağıdan fırlatılan palto ve bohça Yegoruşka'nın yanı başına düştü. Yegoruşka, bir şeylerin zihnini meşgul etmesine izin vermeden, çabucak bohçasını başının altına koydu, paltosunu üzerine örttü, ayaklarını boylu boyunca uzattı ve çiyden dolayı biraz kıvrıldı, hoşnutlukla gülümsedi. 'Uyku, uyku, uyku...' diye geçirdi içinden.

Aşağıdan Deniska'nın sesi işitiliyordu:

"Hey, siz şeytanlar, onu sakın inciteyim demeyin!"

"Hoşça kalın çocuklar!" diye bağırdı Kuzmiçov. "Tanrı sizinle olsun! Size güveniyorum!"

"Merak etmeyin, İvan İvanıç!"

Deniska atlara bağırdı, brıçka büyük bir gıcırtı kopararak hareket etti. Ana yoldan yan bir yola sapmışlardı. İki dakika içinde sessizlik çöktü, sanki tüm araba kafilesi uyumuştu; sadece, uzaklarda, brıçkanın arkasına bağlı teneke kovadan çıkan şangırtı seslerinin yavaş yavaş kaybolduşu duyuluyordu. Derken, kafilenin ön tarafında birileri:

"Kiryuha, haydi gidiyoruz!" diye bağırdı.

En öndeki yük arabası gıcırtıyla hareket etti, arkadan ikincisi, üçüncüsü... Yegoruşka, üzerinde bulunduğu arabanın da gıcırdadığını ve sallandığını hissetti. Kafile yola koyulmuştu. Yegoruşka eliyle balyaların ipini sıkıca kavradı, yine hoşnutlukla gülümsedi, cebindeki keki düzeltti ve evinde kendi yatağında her zaman nasıl uyuyorsa öyle uyumaya başladı...

Yegoruşka uyandığında güneş doğmuştu. Bir höyük tarafından önü kapatılan güneş dünyaya aydınlık saçmaya çabalayarak ışık huzmelerini büyük bir gayretle dört bir yana dağıtıyor, tüm ufku altın rengi bir ışığa boğuyordu. Yegoruşka'ya sanki güneşin yeri değişmiş gibi geldi. Dün arkadan, onun sırt tarafından, bugün ise çok daha soldan doğmuştu... Üstelik çevrenin görünümü de düne benzemiyordu. Yayvan tepeler artık yoktu; nereye bakarsan bak,

her yöne doğru yanık kahverengi, kasvetli, sonsuz bir ova uzayıp gidiyordu. Düzlüğün üzerinde şurada burada küçük tümsekler yükseliyor, dün gördükleri ekinkargaları uçuşuyorlardı. İleride uzakta bir köyün çan kulesi ve beyaz evleri seçiliyordu. Günlerden pazar olduğu için Hohollar* evlerinden dışarı çıkmamıştı; her bir bacadan çıkan ve köyün üstünü saydam, kurşuni mavi bir örtüyle kaplayan dumandan anlaşılacağı üzere her evde fırınlar yanıyor, kazanlar kaynıyor, yemekler pişiyordu. Köy evlerinin arasındaki boşluklardan, kilisenin arka tarafında akan nehrin maviliği, nehrin ötesinde ise sisli uzak enginlikler görünüyordu. Dünkü görüntülerle en az benzerlik gösteren şey yoldu. Herhangi bir yol yerine, olağanüstü geniş, serbest ve devasa bir yol step boyunca uzayıp gidiyordu. Yol üzerindeki gri şerit gidip gelenlerce iyice bastırılmıştı ve tüm yollar gibi tozla kaplıydı. Yolun genişliği yirmi otuz sajen vardı. Yolun genişliği Yegoruşka'yı hayrete düşürdü ve kafasında masalımsı düşüncelerin doğmasına sebep oldu. Bu yolun üzerinden kimler gelip geçiyor? Bu kadar genişlik kime gerekli? Anlaşılmaz ve garip. Gerçekten, Rusya'da, İlya Murometz ve Haydut Solovey türünde kocaman adımlı devlerin hâlâ yaşadıklarını ve kahramanların savaşçı atlarının neslinin hâlâ tükenmediğini hayal etmek mümkündü. Yegoruşka yola bakarak, din tarihinde gördüğü resimlerdeki gibi altı tane yüksek yarış arabasının yan yana geldiğini hayal etti. Her bir arabaya altı tane kızgın, vahşi at koşuludur. Arabaların yüksek tekerlerinden gökyüzüne doğru toz bulutları yükselmektedir. Atlar ancak rüyalarda görülebilen ya da masallarda kurgulanabilen kişiler tarafından idare edilmektedir. Tüm bu karakterler, eğer gerçekten var olsalardı, stepe ve bu yola kim bilir ne kadar çok yakışırlardı!

Yolun sağ tarafında yol boyunca bir çift telin gerildiği telgraf direkleri sıralanıyordu. Direkler giderek küçülüp köyün civarında, evlerin arkasında ve yeşillikler arasında kayboluyor, sonra leylak

* (Ru.) "Ukraynalı." Hikâye Ukrayna steplerinde geçmektedir. Metinde, *Ukrainetz* (Ukraynalı) yerine halk arasında yaygın olarak kullanılan, biraz küçümseme içeren "hohol" sözcüğü kullanılmaktadır. *–çev.*

rengi uzaklarda toprağa batırılmış kurşun kalemler gibi ince küçük sopalar şeklinde yeniden gözüküyordu. Tellerin üzerlerine aladoğanlar, bozdoğanlar ve kargalar tünemişti ve kuşlar hareket halindeki araba kafilesini kayıtsızca seyrediyordu.

Yegoruşka en arkadaki yük arabasında bulunduğu için tüm kafileyi görebiliyordu. Kafilede yirmi civarında araba vardı ve her üç arabaya bir sürücü bakıyordu. Yegoruşka'nın üzerinde bulunduğu son arabanın yanında gri sakallı, güneşten esmerleşmiş, sert ve düşünceli bir yüze sahip, tıpkı Peder Khristofor gibi cılız ve kısa boylu bir ihtiyar yürüyordu. Yüksek bir olasılıkla ihtiyar ne sert ne de dalgın, sadece düşünceli birisiydi, ancak, kızarık göz kapakları ve uzun, sivri burnu onun yüzüne, her zaman yalnızlık içinde ciddi konular üzerinde düşünmeyi alışkanlık edinmiş kişilerde rastlanan, sert ve soğuk bir ifade kazandırıyordu. İhtiyarın başında Peder Khristofor'unki gibi geniş kenarlı bir silindir şapka vardı, ancak, öyle beylere özgü olanlardan değil, silindirden çok kesik koniye benzeyen, kahverengi keçeden dikilmiş bir şapkaydı. Ayakları çıplaktı. Herhalde yük arabasının yanında birçok kez donma tehlikesi geçirdiği soğuk kış günlerinden edindiği bir alışkanlıktan olacak, yürürken kendi kalçalarına şaplak atıyor ve ayaklarını yere vuruyordu. Yegoruşka'nın uyandığını görünce, ihtiyar, sanki üşüyormuş gibi omuzlarını büzerek:

"Ee, uyanmış delikanlı!" dedi. "İvan İvanıç'ın oğlu mu oluyorsun?"

"Hayır, yeğeni..."

"İvan İvanıç'ın yeğeni? Ben de çizmelerimi çıkardım ve çıplak ayakla böyle zıplayıp hopluyorum işte. Ayaklarım hastalıklı, eskiden üşütmüştüm. Çizmesiz daha özgür oluyor... Daha özgür delikanlı... Yani, çizmesiz... Demek, yeğenisin ha? O iyi bir insandır, zararsızdır... Tanrı ona sağlık versin... Zararsız... İvan İvanıç'tan bahsediyorum... Molokan'a gittiler... Oh, tanrım acı bize!"

İhtiyar sanki hava çok soğukmuş gibi ağzını gereği kadar açmadan kesik kesik konuşuyor, dudakları soğuktan donmuş gibi, sessiz harfleri kötü telaffuz ederek ve kekeleyerek çıkarıyordu.

Yegoruşka'yla konuşurken bir kez bile gülümsemedi ve sert biriymiş gibi bir izlenim bıraktı.

İki araba önde, uzun, kızıl-kahverengi palto, kasket ve düşük konçlu çizmeler giymiş birisi, elinde kamçısı, yürüyordu. Yaşlı değildi, kırk civarındaydı. Yegoruşka, kendine doğru dönüp bakan adamın, seyrek keçisakallı, uzun, kırmızı yüzünü ve sağ gözünün altındaki süngerimsi şişliği gördü. Bu çirkin urdan başka adamcağızın göze hemen çarpan başka bir özelliği daha vardı: Sol elinde bir kamçı tutuyor, sağ elini sanki görünmez bir koroyu yönetiyormuş gibi sallıyordu. Arada bir kamçıyı koltuğunun altına koyuyor, koroyu iki eliyle yönetiyor ve kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu.

Ondan bir önceki sürücü oldukça eğik omuzlara ve tahta gibi dümdüz bir sırta sahip, uzun, düz bir çizgiyi andıran bir tipti. Uygun adım yürüyormuş ya da baston yutmuş gibi kendini hep dimdik tutuyor, yürürken sallamadan sabit tuttuğu kolları düz sopalar gibi iki yanda asılı duruyordu. Adımlarını, oyuncak askerlerinkine benzer şekilde, dizlerini hiç bükmeden bacakları ağaçtanmış gibi atıyor, bu adımların mümkün olduğu kadar geniş olmasına çaba gösteriyordu. İhtiyar sürücü ile yüzünde süngerimsi ur bulunan sürücü iki adım atarken bu sürücü aynı mesafeyi bir adımda geçmeyi başarıyor, bu da, onun herkesten daha yavaş gittiğini ve geride kalacağını düşünmenize neden oluyordu. Yüzü bir bezle bağlıydı, başında keşişlerin takkelerini andıran dik bir külah vardı. Üstüne dört bir tarafı yamalı, kısa bir Kazak kaftanı ve uzun, lacivert bir pantolon giymişti. Ayağında ağaç kabuğundan örülmüş ayakkabılar vardı.

Yegoruşka daha ilerideki diğer sürücülere bakmadı. Yüzükoyun uzanıp yattı, can sıkıntısından balyada parmağıyla bir delik açıp oradan çıkardığı yünle iplik bükmeye başladı. Aşağıda yürüyen ihtiyarın, yüz ifadesinin telkin ettiği gibi, öyle sert ve şakaya gelmeyen birisi olmadığı anlaşılmıştı. Sohbeti bir kez başlatmışken sözü yarıda kesmek istemedi, ayaklarını yere vurmayı sürdürerek:

"Nereye gidiyorsun sen?" diye sordu.

"Okumaya," diye yanıtladı Yegoruşka.

"Okumaya mı? Aha!.. Eh, Meryem Ana yardımcın olsun. Bir akıl iyi, ama iki akıl daha iyidir. Tanrı birisine bir akıl veriyor, bir başkasına iki, diğer birine üç... Diğer birine üç, bu doğru... Bir akıl analar doğururken bize verilir, ikinci akıl okumayla, üçüncü akıl da iyi bir hayatla elde edilir. İşte böyle yavrum, insanın üç aklı olması güzel bir şey. Öyle bir insan için sadece yaşamak değil ölmek bile kolaydır. Evet, ölmek bile... Hepimiz öleceğiz nasıl olsa."

İhtiyar alnını kaşıdı, kızarık gözleriyle yukarı doğru Yegoruşka'ya bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Slavyanoserbsk'in beylerinden Maksim Nikolayiç de oğlunu geçen sene okumaya götürdü. Delikanlının oradaki ilim bilimle uğraşısı nasıl gidiyor bilmiyorum ama kendisi iyi bir çocuktur... Tanrı tümüne sağlık versin, hepsi iyi beyler. Evet, onu da okumaya götürdüler... Slavyanoserbsk'te ilim veren böyle bir okul yokmuş demek. Yokmuş... Ama şehrin kendisi fena değil, güzel... Basit halk için sıradan bir okul var, ama daha ileri düzeyde eğitim için yok... Evet yok, bu doğru. Senin adın ne?"

"Yegoruşka."

"Demek ki, Yegori... Büyük çilekeş, zaferin taşıyıcısı, Aziz Yegori'nin isim günü nisanın yirmi üçüdür. Benim Hıristiyan ismim ise Panteley'dir... Panteley Zaharov Holodov... Bize Holodov'lar derler... Ben Tim'denim, Kursk vilayeti, belki duymuşsundur. Kardeşlerim esnaflığı seçti, şehirde zanaatla uğraşıyorlar, bense mujiğim... Mujik olarak kaldım. Yedi yıl önce oraya gittim... Eve, demek istiyorum. Hem köye hem de şehre gittim... Tim'e gittim yani. Herkes o zaman, tanrıya şükür, sağ salimdi, ama şimdi bilmiyorum... Belki de birileri ölmüştür. Ölme vakitleri de gelmişti zaten, hepsi yaşlı, benden daha yaşlı olanları bile var. Ölmek fena bir şey değil, iyidir, yeter ki, insan günah çıkarmadan ölmesin tabii. Tövbesiz ölümden* daha fena bir şey yoktur. Tövbesiz ölüm ancak şeytanı sevindirir. Eğer tövbe ederek ölmek, böylece tanrı katlarına

* Rusçası *Naglaya smert*. Tanrıdan bağışlama (tövbe) dilemeye zaman bırakmayan ani, birdenbire ölüm. *-çev.*

yasaksız olarak girmek istiyorsan büyük çilekeş Azize Varvara'ya dua et. O şefkat dileyen aracıdır. O öyledir, bu doğru... Tanrı, Azize Varvara'ya kendi göklerinde böyle bir yer ayırdığı içindir ki, herkes tövbe için ona dua etme hakkına sonuna kadar sahiptir."

Panteley mırıldanmaya devam ediyordu ve görünüşe bakılırsa, Yegoruşka'nın onu duyup duymadığını da pek merak etmiyordu. Sesini alçaltıp yükseltmeksizin, cansızca, kendi kendine konuşuyordu, ancak, kısa zamanda pek çok şeyden bahsetmeyi başarmıştı. Anlattığı şeyler birbirleriyle çok az ilişkili bölük pörçük şeylerdi ve hiçbiri de Yegoruşka için ilginç değildi. Belki de, şimdi sabahleyin, sessizlik içinde geçen bir gecenin ardından, düşüncelerinin tümünün yerli yerinde olup olmadığını sesli olarak kontrol etmek için konuşuyordu. Günah çıkarmayla ilgili konuşmasını tamamlayarak, yeniden, Slavyanoserbsk'li bilmem hangi Maksim Nikolayeviç'ten söz etmeye başladı.

"Evet, götürdü oğlunu... Götürdü, bu gerçek..."

İleride, uzakta yürüyen sürücülerden birisi yerinden fırlayarak yana doğru koştu ve toprağı kamçılamaya başladı. Bu, otuz yaşlarında, boylu boslu, geniş omuzlu, kumral kıvırcık saçlı, çok güçlü ve sağlıklı görünümlü bir erkekti. Omzunun ve kamçının hareketlerine, hırslı tavrına bakılırsa canlı bir şeye vuruyordu. Onun yanına başka bir sürücü daha koştu; bu, kısa boylu, tıknaz, geniş, kara sakallı bir adamdı, üzerinde yelek ve etekleri pantolonun içine sokulmamış bir gömlek vardı. Öksürerek tok bir kahkaha kopardı:

"Arkadaşlar, Dımov bir karayılan öldürmüş, yemin ederim!"

Sesinden ve gülüşünden, zekâsı hakkında doğru bir yargıya varılabilecek insanlar vardır. Kara sakallı sürücü bu şanslı gruba ait insanlardan biriydi. Sesinden ve gülüşünden budalanın dik âlâsı olduğu hissediliyordu. Kumral saçlı Dımov toprağı dövmeye son verip, yerden kamçısıyla urgana benzer bir şey kaldırdı ve kahkaha atarak arabalara doğru fırlattı.

"Bu, zehirli bir yılan değil, zehirsiz karayılan!" diye bağırdı birisi.

Yüzünün bir kısmı sarılı, bacakları ağaçtanmış gibi yürüyen diğer sürücü hızla öldürülmüş yılanın yanına koştu, onu incele-

dikten sonra sopaya benzer kollarını havaya kaldırıp ellerini çırptı, boğuk, ağlamaklı bir sesle:

"Seni, hapishane gediklisi!" diye bağırdı. "Ne için öldürdün bu karayılanı sen? Ne yaptı o sana, lanet olası herif? Bakın, karayılanı öldürdü! Seni de böyle yapsalar iyi mi?"

"Zehirsiz yılan asla öldürülmez, bu bir gerçek..." diye sakin sakin mırıldandı Panteley. "Asla... Engerek yılanı değil ki bu. Görünüşü yılan ama sessiz, masum bir yaratık... Onlar insanları sever... Karayılan..."

Dımov ve kara sakallı sürücü yüksek sesle kahkahalar attıkları için muhtemelen utanmışlardı, homurdanmalara yanıt vermeyip ağır adımlarla tembel tembel arabalarına döndüler. Son yük arabası öldürülmüş yılanın bulunduğu yerin hizasına geldiğinde, yılanın yanında ayakta durmakta olan yüzü sargılı sürücü Panteley'e dönerek, ağlamaklı bir sesle:

"Dede, o niçin bu karayılanı öldürdü?" diye sordu.

Yegoruşka şimdi daha iyi görüyordu adamı. Gözleri küçük ve donuktu, külrengi yüzü soluk ve hastalıklı bir görünüme sahipti, çenesi kızarık ve şişti.

"Dede, o niçin bu karayılanı öldürdü?" diye yineledi sorusunu ve Panteley'le birlikte yürümeye başladı.

"Ahmak adam, avuçları kaşındı, bu yüzden öldürdü," diye yanıtladı ihtiyar. "Zehirsiz yılan öldürülmez... Bu bir gerçek... Dımov herkesin bildiği gibi edepsizin teki, eline geçen her şeyi öldürür. Kiryuha da ona engel olmadı. Engel olmalıydı, ama o 'ha-ha-ha... ho-ho-ho' diye gülüyor. Sen de Vasya, kızma... Niye canını sıkıyorsun? Eh, öldürdü, şeytan görsün yüzünü... Dımov edepsiz, Kiryuha ise beyinsiz, aptal... Ne yapalım insanlar budala, anlayışsız; şeytan görsün yüzlerini. Yemelyan'a bak bir de, bir neden olmadan kimseye zarar vermez. Asla vermez, bu bir gerçek... Çünkü o tahsil görmüş biri, ötekilerse budala... O Yemelyan... Zarar vermez."

Kızıl kahverengi palto giyen, gözünün altında süngerimsi şiş bulunan ve görünmeyen bir koroyu yöneten sürücü kendi adının

geçtiğini duyunca durdu, bekledi ve Panteley'le Vasya gelince onlara katıldı. Kısık ve boğuk bir sesle:

"Ne üzerine konuşuyordunuz?" diye sordu.

"Bak işte, Vasya kızıyor," dedi Panteley. "Kızmaması için ona dil döküyorum. Eh, ayaklarım ağrıyor, üşütmüştüm eskiden! Kutsal Pazar gününde şiddetle sızlamaya başladılar."

"Yürümekten olacak," dedi Vasya.

"Hayır, delikanlı, hayır... Yürümekten değil. Yürürken çok daha rahatım, yatıp ısındığım zaman ölümlerden ölüm beğen. Yürümek bana iyi geliyor."

Yemelyan, kızıl kahverengi paltosunun içinde, Panteley ve Vasya'nın arasında durmuş, sanki onlar şarkı söyleyeceklermiş gibi elleriyle tempo tutuyordu. Bir süre daha salladıktan sonra ellerini indirdi, boğuk bir sesle, ümitsizce:

"Sesim yok benim!" dedi. "Gerçek bir felaket bu! Bütün gece ve sabahleyin, Marinovski'nin düğün töreninde söylediğimiz 'Tanrım, esirge bizi' üçlüsü kulağımdan gitmedi. Şarkı kafamda ve gırtlağımda hazır bekliyor... Sanki onu söyleyebilirmişim gibi geliyor bana, ama işte söyleyemiyorum. Sesim yok!"

Yemelyan bir dakika kadar sustu, düşündü, sonra konuşmasını sürdürdü:

"On beş yıl koro şarkıcılığı yaptım. Tüm Lugansk bölgesinde benimki gibi bir ses kimsede yoktu. Allah kahretsin, iki yıl önce Donets'te yüzdüm. İşte, o günden bu yana tek bir notayı bile temiz söyleyemiyorum. Gırtlağımı üşütmüşüm. Sesim olmadan elleri olmayan bir işçi ne ise oyum."

"Bu bir gerçek," diye onayladı Panteley.

"Kendimi bitmiş tükenmiş bir adam olarak görüyorum, başka da bir şey değilim."

Bu sırada Vasya tesadüfen Yegoruşka'yı gördü. Nemlenen gözleri iyice küçülmüştü. Sanki utanıyormuş gibi gömleğinin yeniyle burnunu kapatarak:

"Beyzade de bizimle gidiyormuş," dedi. "Ne mağrur bir araba sürücüsü böyle! Bizimle kal, yük arabası sürer, yün taşırsın."

Beyzadeliğin ve yük arabası sürücülüğünün aynı bedende vücut bulması düşüncesi ona çok gülünç ve zekice gelmiş olmalı ki, yüksek sesle kahkaha atarak bu düşünceyi daha da ileri götürmeyi sürdürdü. Yemelyan da bakışlarını yukarıya, Yegoruşka'ya çevirdi, ama kısa ve soğuk bir bakıştı bu. O kendi düşünceleriyle meşguldü, Vasya görmeseydi Yegoruşka'nın varlığından bile haberi olmayacaktı. Aradan daha beş dakika bile geçmeden Yemelyan yeniden boştaki elini sallamaya, yol arkadaşlarına, gece aklına takılan düğün ilahisi "Tanrım esirge bizi"nin güzelliklerini anlatmaya başladı ve sonra kamçısını koltuğunun altına sokarak her iki eliyle korosunu yönetmeye devam etti.

Araba kafilesi bir köyün bir verst ötesinde, çıkrıklı bir kuyunun başında mola verdi. Kovasını kuyuya sarkıtan kara sakallı Kiryuha kütüğün üzerine yüzükoyun uzanarak kıllı kafasını, omuzlarını ve göğsünün bir kısmını karanlık kuyu deliğine soktu; Yegoruşka şimdi onun güçlükle toprağa değen kısa bacaklarını görebiliyordu ancak. Derin kuyunun dibinde kafasının aksini gören Kiryuha bundan büyük bir keyif duyarak kalın sesiyle aptal bir kahkaha attı, ses yankılanarak ona geri döndü. Doğrulup kalktığında yüzü ve boynu pancar gibi kızarmıştı. Su içmek için ilk koşan Dımov oldu. Suyu içerken kovayı ağzından sık sık uzaklaştırıp kahkahalar atıyor, bir yandan da Kiryuha'ya komik bir şeyler anlatıyordu. Sonra nefes borusuna su kaçtı ve tüm stepin duyacağı kadar yüksek sesle çok çirkin beş sözcük telaffuz etti. Yegoruşka bu tür sözcüklerin manalarını anlamıyordu ama kötü sözcük olduklarının gayet iyi farkındaydı. Akraba ve tanıdıklarının bu tür sözcüklerden, açıkça dile getirmeksizin, tiksinti duyduklarını biliyordu. Kendisi de nedenini bilmeden bu duyguları paylaşıyor ve yalnızca sarhoşlarla kendini bilmez kişilerin bu sözleri yüksek sesle söyleme ayrıcalığına sahip olduğu fikrine katılıyordu. Yegoruşka zehirsiz yılanın öldürülüşünü hatırladı, kahkahalarını duyduğu Dımov'a karşı nefrete benzer bir duygu hissetti. Aksi gibi, Dımov, tam bu sırada, arabadan inip kuyunun başına gelen Yegoruşka'yı gördü ve yüksek sesle gülerek:

"Hey arkadaşlar, bakın, ihtiyar geceleyin bir oğlan çocuğu doğurmuş!" diye bağırdı.

Tok kahkahaları Kiryuha'yı öksürüğe boğdu, bir başkası daha güldü; kızaran Yegoruşka Dımov'un çok kötü bir insan olduğuna kesin olarak karar verdi.

Şapkasız, kumral, kıvırcık başı, düğmeleri iliklenmemiş gömleğiyle Dımov yakışıklı ve olağanüstü kuvvetli biri olarak gözüküyordu. Tüm hareket ve tavırlarında kendi değerini bilen bir kabadayı ve babayiğidin hali hissediliyordu. Omuzlarını silkiyor, ellerini beline koyuyor, herkesten daha yüksek sesle konuşup gülüyordu; sanki şimdi tek eliyle çok ağır bir şeyi kaldıracakmış ve bununla tüm dünyayı şaşkına çevirecekmiş gibi bir tavır içindeydi. Sersem, alaycı bakışları hiçbir şey üzerinde sabitlenmeksizin tüm yolu, arabaları, göğü tarıyor, sırf zaman geçirmek için, öldürebilecek ya da alay edebilecek birilerini arıyordu. Görünüşe bakılırsa, o hiç kimseden korkmuyor, hiçbir şeyi kendine dert etmiyor ve muhtemelen, Yegoruşka'nın kendisi hakkındaki görüşleri onu asla ilgilendirmiyordu... Yegoruşka ise tüm benliğiyle onun altın sarısı kafasından, duru yüzünden ve gücünden nefret ediyor, kahkahalarını büyük bir tiksinti ve korkuyla dinliyor, öç almak için ona hangi hakaret sözcüğünü söyleyeceğini düşünüyordu. Panteley de kovaya yaklaştı. Cebinden yeşil bir kandil bardağı çıkardı, bardağı bezle sildikten sonra kovaya daldırıp su aldı ve içti. Sonra bardağı beze sararak gerisin geri cebine koydu. Yegoruşka, şaşkınlıkla:

"Dede suyu niçin kandil bardağıyla içiyorsun?" diye sordu.

"Kimisi kovadan kimisi de kandil bardağından içer," diye kaçamak bir yanıt verdi ihtiyar. "Herkes kendi tarzında... Sen kovadan mı içmek istiyorsun, buyur iç, afiyet olsun..."

Vasya ansızın yumuşak, ağlamaklı bir sesle:

"Ah sen, canım ciğerim, anacığım, güzelim!" diye söylendi.

Bakışlarını çok uzaklara odaklamıştı. Nemli gözlerinin içi gülüyordu, yüzünde, daha önce Yegoruşka'ya bakarken sahip olduğu ifade vardı yine.

"Kime sesleniyorsun?" diye sordu Kiryuha.

"Güzelim bir tilki... Tıpkı bir köpek gibi sırt üstü yatmış, oynuyor."

Herkes bakışlarını uzaklara çevirdi, tilkiyi görmeye çalıştı ama bir şey gören olmadı. Donuk külrengi gözleriyle, yalnızca Vasya bir şey görmüş ve gördüğü şey onu büyülemişti. Vasya'nın görüş yeteneği Yegoruşka'nın daha sonra şahit olacağı gibi olağanüstü güçlüydü. O kadar iyi görüyordu ki, bomboş, yanık step onun için her zaman hayat ve mana doluydu. Bir tilki, bir tavşan, bir toy kuşu ya da insanlardan kendini uzak tutan başka bir canlı görmek için onun uzaklara dikkatlice bakması yetiyordu. Kaçan tavşanı ya da uçan toyu görmek marifet değil –stepten geçen herkes bunları görür– ancak, yabanıl hayvanları kendi yuva yaşamlarında, onların koşmadığı, saklanmadığı ya da telaşla etraflarına bakmadıkları bir zamanda gözetlemek herkesin harcı değildir. Vasya ise oynayan tilkiler, patileriyle kendilerini temizleyen tavşanlar, kanat tüylerini düzelten ya da gagasıyla yuva çukuru eşen toylar görürdü. Vasya'nın bu keskin görüş yeteneği sayesinde, herkesin gördüğü dünya dışında, ona özel, kimsenin giremediği bir başka dünyası daha bulunmaktaydı. Bu, muhtemelen çok güzel bir dünyaydı, zira onun bu dünyayı seyredişini, gördükleri karşısında büyülenişini kıskanmamak çok zordu. Kafile yeniden yola koyulduğunda kilisenin çanları ayin için çalıyordu.

V

Araba kafilesi bir köyün açığında ırmak kenarına konakladı. Güneş yine dünkü gibi yakıyordu, hava durgun ve iç karartıcıydı. Irmağın kıyısında üç beş tane söğüt ağacı vardı, ancak gölgeleri toprağın değil de suyun üzerine düştüğü için işe yaramıyordu; yük arabalarının altındaki gölgeler ise boğucu ve sıkıcıydı. Gökyüzünün aksinden dolayı mavi renge bürünen su, tutkulu bir baştan çıkarıcılığa sahipti. Yegoruşka'nın daha önce dikkat etmeyip ancak şimdi farkına vardığı, kemersiz uzun bir gömlek ve yürürken

paçaları bayrak gibi sallanan geniş bir pantolon giymiş olan on sekiz yaşındaki Ukraynalı arabacı Styopka hızlı hızlı soyunarak dik kıyıdan aşağıya doğru koştu ve kendini suya bıraktı. Üç kez dalıp çıktıktan sonra sırt üstü yüzmeye başladı, zevkten gözlerini kapatıyordu. Gülümseyen yüzünü, sanki gıdıklanıyormuş, bir yeri acıyormuş ya da gülünç bir durum varmış gibi buruşturuyordu.

Kavurucu ve boğucu sıcaktan kaçacak yer bulamadığınız böyle yakıcı bir günde suyun şıpırtıları ve yüzen insanın yüksek sesle soluk alış verişleri kulağa güzel bir müzik gibi gelir. Dımov ve Kiryuha da Styopka'ya bakarak hızla soyunup, yüksek sesle kahkahalar atarak ve alacakları hazzın tadını önceden çıkararak peş peşe suya atladılar. Durgun, gösterişsiz dere birdenbire gürültülü soluma sesleri, su şıpırtıları ve bağrış çağırışla doluverdi. Kiryuha öksürüyor, gülüyor ve sanki onu boğmak isteyenler varmış gibi bağırıyordu. Dımov ise Kiryuha'yı kovalıyor ve onu ayağından yakalamaya çalışıyordu.

"Hey-hey-hey!" diye bağırıyordu Dımov. "Yakala onu! Tut!"

Kiryuha kahkaha atıyor, suyun keyfini çıkarıyordu, ama yüzündeki ifade karadaki ifadesinin aynısıydı: Sanki birisi ona arkadan, fark ettirmeden, sessizce yaklaşmış ve baltanın tersini kafasına indirmiş gibi aptal ve şaşkındı. Yegoruşka da soyundu, ancak aşağıya, kıyıya inmedi, koşup hız alarak üç metrelik yarın üzerinden doğrudan suya atladı. Havada bir yay çizerek suya düştü, oldukça derine dalmasına rağmen ırmağın dibini bulamadı. Bir tür kuvvet, soğuk ve hoş bir dokunuşla onu yakaladı ve gerisin geriye su yüzeyine çıkardı. Burnundan soluyarak yüzündeki kabarcıkları sildi ve gözlerini açtı; tam bu sırada güneşin nehirdeki yansıması Yegoruşka'nın yüzünü yalayarak geçti. Önce kör edici kıvılcımlar, sonra gökkuşağının tüm renkleri ve koyu lekeler gözlerine doluştu. Aceleyle yeniden suya daldı, su içinde gözlerini açtı ve geceleyin ay ışığı altındaki gökyüzünü andıran bulanık yeşil bir şey gördü. Aynı güç onun suyun dibine dokunmasına ve serinlikte biraz daha kalmasına izin vermeyerek onu yeniden su yüzüne çıkardı. Yegoruşka yüzeye çıkınca içine öylesine derin bir nefes çekti ki, sadece

göğsünün değil tüm karnının ferahlık ve tazelik duygusuyla dolduğunu hissetti. Sonra, sudan alabileceği tüm hazları elde edebilmek için kendisine her türlü lüksü caiz gördü; sırt üstü uzanarak keyfini çıkardı, canı istediği gibi, yorulana dek havaya su fışkırttı, takla attı, karın üstü, sırt üstü, yan ve diklemesine yüzdü. Irmağın öteki kıyısı sık bir sazlıkla kaplıydı. Sazlık güneşte altın gibi parıldıyor, kamış çiçekleri güzel püsküllleriyle eğilerek suyu selamlıyordu. Sazlığın bir bölgesinde kamışlar oynamaya, tepelerindeki çiçekleriyle birlikte eğilip sallanmaya başladı, bir çatırtı sesi duyuldu - Styopka ve Kiryuha yengeç avlıyorlardı.

Gerçekten de Kiryuha elindeki yengeci göstererek:

"Yengeç! Bakın arkadaşlar!" diye bağırdı zafer kazanmışçasına.

Yegoruşka da sazlığa yüzdü, suya dalarak kamış köklerinin aralarını eliyle yoklamaya başladı. Kaygan ve akışkan dip çamurunu karıştırırken sivri ve hoş olmayan bir şey eline geldi, belki de gerçekten bir yengeçti bu. Ancak, tam bu sırada birisi onu bacağından yakaladığı gibi çekip su yüzeyine çıkardı. Boğazına su kaçan Yegoruşka öksürüp tıksırarak gözlerini açtı, karşısında zorba Dımov'un ıslak ve sırıtkan yüzünü gördü. Edepsiz adam güçlükle nefes alıyordu, gözlerinden yaramazlık etmeyi sürdürmek istediği belli oluyordu. Yegoruşka'yı bacağından kuvvetle kavradı ve onu boynundan yakalamak için diğer kolunu da yukarı kaldırdı, ancak Yegoruşka zorbanın kendisini boğacağından korkarak ve ona karşı güçlü bir tiksinti hissederek fırlayıp oradan uzaklaştı.

"Aptal! Suratına bir tane patlatacağım!" diye bağırdı.

Yegoruşka sözlerinin duyduğu nefreti yeterince yansıtmadığını hissetti, bir an düşünerek:

"Alçak! Köpoğlu köpek!" diye ekledi.

Dımov ise sanki hiçbir şey olmamış gibi Yegouşka'yı anında unutup Kiryuha'ya doğru yüzdü, bir yandan da:

"Hey! Haydi, balık tutalım! Çocuklar, balık tutalım!" diye bağırıyordu.

"Elbette," diyerek Kiryuha ona katıldı. "Burada çok balık olmalı..."

"Styopka köye koş, köylülerden ağ iste!"

"Vermezler!"

"Verirler! Rica et! Onlara Hazreti İsa aşkına istediğini söyle, ne de olsa biz hepimiz gezginiz."

"Bu doğru!"

Styopka aceleyle sudan çıktı, hızla giyindi, şapkasız, geniş şalvarının kenarlarını sallandıra sallandıra köye koştu.

Dımov'la sürtüşmeden sonra su Yegoruşka için tüm büyüsünü kaybetti. Sudan çıktı ve giyinmeye başladı. Panteley'le Vasya ayaklarını aşağı sarkıtarak kıyıda dik yarın üzerinde oturmuş, yıkananları seyrediyorlardı. Yemelyan, çıplak dizine kadar suya girmiş, ırmağın içinde ayakta duruyordu. Bir eliyle düşmemek için otları tutuyor, diğer eliyle vücudunu ovuyordu. İri kürek kemikleri ve gözünün altındaki ur, kambur duruşu ve sudan korktuğu açıkça belli olan haliyle Yemelyan gülünç bir görünüm sergiliyordu. Yüzünde ciddi ve sert bir ifade vardı, kızgın kızgın suya bakıyordu; sanki bir zamanlar onu Donets'te üşüttüğü ve sesini elinden aldığı için şimdi ona sövüp saymaya başlayacaktı.

Yegoruşka Vasya'ya:

"Sen niye yüzmüyorsun?" diye sordu.

"İşte... Sevmiyorum..." diye yanıtladı.

"Çenen neden şiş?"

"İlletlidir... Küçük beyzadem, ben kibrit fabrikasında çalışıyordum... Doktorun dediğine göre çenemdeki şişliğin nedeni bizzat buymuş. Fabrikadaki hava sağlıklı değilmiş. Benden başka üç kişinin daha çenesi şişti, hatta birisininki tamamen çürüyüp gitti."

Styopka kısa bir süre sonra ağla birlikte döndü. Dımov ve Kiryuha suda çok uzun kalmaktan mosmor kesilmişlerdi ve sesleri kısılmıştı. Buna rağmen büyük bir hevesle balık avlamaya giriştiler. Önce sazlık boyunca gidip derin bir yer buldular. Burada derinlik Dımov'un boynuna geliyordu, daha kısa boylu olan Kiryuha'nın ise boyunu aşıyordu. Su yutan Kiryuha etrafa hava kabarcıkları yayıyordu, dipteki dikenli köklere basıp tökezleyen Dımov ise düşerek ağa dolaşmıştı. Her ikisi de suda çırpınıyor ve büyük bir şamata

koparıyorlardı; balık avı çocukça bir haylazlığa dönüşmüştü. Kiryuha, hırıltılı bir sesle:

"Çok derin, hiçbir şey yakalayamazsın!" diye bağırdı.

Ağı uygun bir konuma getirmeye çalışan Dımov:

"Çekmesene, iblis! Elinle tut!" diye çıkıştı Kiryuha'ya.

Panteley kıyıdan:

"Burada balık yakalayamazsınız," diye seslendi onlara. "Yalnızca balıkları ürkütüyorsunuz, aptallar! Daha sola kayın! Orası daha sığ!"

Derken ağın üzerinde kocaman bir balığın parıltısı göründü, herkes derin bir oh çekti. Balığın suda zıplayıp kaybolduğu noktaya bir yumruk indiren Dımov'un kızgınlığı yüzünden okunuyordu. Panteley ayaklarını yere vurarak:

"Eyvah!" diye bağırdı. "Kaçırdınız levreği! Kaçtı!"

Dımov ve Kiryuha, sola doğru saparak, daha sığ bir yere geçtiler ve işte, gerçek balık avı da burada başladı. Arabalardan üç yüz adım kadar uzaklaşmışlardı; onların, sessizlik içinde, ayaklarını hareket ettirerek, güçlükle, mümkün olduğu kadar derine gitmeye ve mümkün olduğu kadar sazlığa yanaşmaya çalıştıkları görünüyordu. Ağı sürüklüyor, balıkları ağa doğru yönlendirmek için su yüzeyine yumrukla vuruyor ve kamışları hışırdatıyorlardı. Sazlıktan diğer kıyıya geçtiler, ağı oraya taşıdılar, ancak bir süre sonra hayal kırıklığına uğramış bir edayla, dizlerini iyice yukarı doğru kaldırarak yeniden sazlığa geri döndüler. Bir şeyler konuşuyorlardı ama ne konuştukları duyulmuyordu. Bir yandan da güneş sırtlarını yakıyor, sinekler tarafından ısırılıyorlardı; soğuk suyun morarttığı vücutları şimdi kıpkırmızı olmaya başlamıştı. Onların arkasından elinde bir kovayla Styopka gidiyordu, gömleğinin kollarını omuzlarına kadar sıvamış, eteğini de dişleriyle tutuyordu. Başarılı her hamleden sonra havaya bir balık kaldırıyor, güneşte parıldayan balığı kıyıya göstererek:

"Bakın, nasıl bir levrek! Bunlardan daha beş tane var!" diye bağırıyordu.

Dımov, Kiryuha ve Styopka'nın ağı dışarı her çektiklerinde ağdaki dip çamurunu elleriyle nasıl karıştırıp yokladıkları, bir şeyleri

kovaya koyarken başka bir şeyleri nasıl suya geri attıkları görünüyordu. Bazen ağa takılmış bir şeyi elden ele geçirip ilgiyle inceliyor, sonra onu gerisin geri suya atıyorlardı...

"Nedir o?" diye kıyıdan bağırdılar.

Styopka bu soruya bir yanıt verdi ama sözlerini anlamak zordu. Sonra, Styopka kovayı iki eliyle sıkıca tutarak sudan çıktı, gömleğinin eteğini aşağı bırakmayı unutarak arabalara doğru koştu.

"Bu kova doldu!" diye bağırdı nefes nefese. "Başka bir kova verin!"

Yegoruşka kovaya göz attı, kova doluydu. Yavru bir turna balığı çirkin burnunu kovadaki sudan dışarı çıkarmıştı, onun yanında küçük balıklar ve yengeçler kaynaşıyordu. Yegoruşka elini kovanın dibine kadar sokarak suyu karıştırdı; turna balığı yengeçlerin altında kaldı, onun yerine üste tatlısu levreği ve yeşil sazan çıktı. Vasya da kovaya göz gezdirdi. Daha önce tilkiyi gördüğünde olduğu gibi yine gözleri nemlendi ve yüzünü sevecen bir ifade kapladı. Vasya kovadan bir şey aldı, ağzına götürdü ve çiğnemeye başladı. Çatırtı sesleri duyuluyordu. Styopka şaşkınlık içinde:

"Arkadaşlar, Vasya kaya balığını canlı canlı yiyor! Tüh!" diye bağırdı.

Vasya çiğnemeyi sürdürerek, sakin sakin:

"Kaya balığı değil, golyan balığı," dedi.

Balığın kuyruğunu ağzından dışarı çıkardı, sevecen bakışlarla onu gözden geçirdikten sonra tekrar ağzına attı. O, balığı böyle dişleriyle çatır çutur sesler çıkararak çiğnerken, Yegoruşka, karşısında duran bu yaratığın bir insan olmadığı düşüncesine kapıldı. Vasya'nın şiş çenesi, donuk gözleri, olağanüstü keskin görüş yeteneği, ağzındaki balık kuyruğu, balığı çiğneyişindeki tatlılık onu bir hayvana benzetiyordu.

Yegoruşka Vasya'nın yanında sıkılmıştı. Zaten balık tutma da sona ermişti. Arabaların civarında biraz gezindikten sonra bir an düşündü, can sıkıntısından ağır ağır köye doğru yürümeye başladı.

Yegoruşka biraz sonra kilisedeydi; ayakta duruyor, alnını kenevir kokan birisinin sırtına dayamış koroyu dinliyordu. Ayin artık

sona yaklaşıyordu. Yegoruşka ilahilerden bir şey anlamadığı için koroya kayıtsız kaldı. Biraz dinledikten sonra esneyerek önündekilerin enselerini ve sırtlarını incelemeye başladı. Bu enselerin birinden, biraz önce derede yıkandığı için ıslanmış kızıl kahverengi saçından Yemelyan'ı tanıdı. Ensesi düz çizgi şeklinde, alışılmış seviyenin daha yukarısından tıraş edilmişti. Favorileri de gereğinden fazla yukarıdan kesilmişti. Kızarmış kulakları iki dulavratotu yaprağı gibi yana fırlamıştı, âdeta öz yerlerinde olmadıklarının farkındalarmış izlenimi veriyorlardı. Yegoruşka, ense köküne ve kulaklarına bakarak, nedense, Yemelyan'ın muhtemelen çok mutsuz olduğunu düşündü. Onun elleriyle koro yönetişini, kısık sesini, nehirde yıkandığındaki çekingen halini hatırladı ve ona karşı güçlü bir acıma hissi duydu. İçinde, ona okşayıcı bir şeyler söylemek isteği doğdu. Elbisesinin kolundan çekerek:

"Ben de buradayım," dedi.

Koroda tenor ya da bas sesle şarkı söyleyenler, özellikle de hayatında bir kez olsun koro yönetmiş olanlar, oğlan çocuklarına karşı sert ve soğuk davranmayı alışkanlık haline getirir. Bu alışkanlık onları koro şarkıcılığını bıraktıktan sonra da terk etmez. Yemelyan, Yegoruşka'ya doğru döndü, ona kaşlarını çatarak baktı:

"Kilisede yaramazlık yapılmaz!" dedi.

Yegoruşka daha sonra kalabalığa karışarak ileriye doğru yürüdü, aziz tasvirlerinin bulunduğu yere yaklaştı. Burada ilginç insanlar gördü. Sağ tarafta, en önde, bir beyle bir hanımefendi halının üzerinde ayakta duruyorlardı. Arkalarında birer boş sandalye bulunuyordu. Beyin üzerinde yeni ütülenmiş bir ipek takım elbise vardı, tıraşlı mavimtırak çenesini yukarı doğru kaldırmış, üstünü selamlayan bir asker gibi hareketsiz duruyordu. Dik yakasında, mavi çenesinde, tepesindeki küçük kelinde ve bastonunda çok büyük bir kibrin varlığı hissediliyordu. Kibir fazlalığından boynu gerilmiş ve çenesi o kadar kuvvetle yukarıya doğru çekilmişti ki, başı her an vücudundan kopup yukarıya fırlayacakmış gibi geliyordu insana. Hanımefendi ise şişman ve yaşı ilerlemiş bir hanımdı. Beyaz ipek bir şal örtünmüştü. Başını yana çevirmişti

ve sanki biraz önce birisine bir iyilik yapmış da "Ah, teşekküre hiç gerek yok! Ben sevmem..." demek istiyormuş gibi bakıyordu. Halının etrafında ayakta duran Ukraynalı köylüler kalın bir duvar oluşturmuştu.

Yegoruşka ikonaların bulunduğu bölüme geldi ve yerel tasvirleri saygıyla öpmeye başladı. Her tasvirin önünde acele etmeksizin yere kadar eğiliyor, doğrulmadan arkadaki cemaate bir göz atıyor, sonra kalkıp tasviri öpüyordu. Alnıyla soğuk döşemeye dokunmak onda büyük bir hoşnutluk duygusu yaratmıştı. Ayin görevlisi mumları söndürmek için elinde uzun maşasıyla mihraptan çıktığında, Yegoruşka hızla yerden doğrularak ona doğru koştu:

"Kutsal ekmek dağıtıldı mı?" diye sordu.

"Yok, yok..." diye somurtarak söylendi görevli. "Burada hiçbir şey..."

Ayin sona ermişti. Yegoruşka ağır ağır kiliseden çıktı ve köy meydanında dolaşmaya başladı. O güne kadar pek çok köy, meydan ve köylü görmüştü, şimdi tüm bu gördükleri ona hiç de ilginç gelmiyordu. Yapacak bir şeyi olmadığından, sırf zaman öldürmek için, kapısının üzerinde geniş, al renkli, pamuklu bir kumaşın asılı bulunduğu dükkâna girdi. Dükkân kötü aydınlatılmış iki geniş bölümden oluşuyordu; ilk bölümde kumaş, tuhafiye ve bakkaliye ürünleri satılıyordu, ikinci bölümde ise katran fıçıları ve tavana asılmış hamutlar bulunuyordu. Her iki bölümden de iştah açıcı deri ve katran kokuları geliyordu. Dükkânın içinde yerleri sulamışlardı; döşemenin her yerinin desenlerle ve sihirli esrarengiz işaretlerle kaplanmış olmasına bakılırsa, sulayan kişi muhtemelen büyük bir hayal gücüne sahip, özgür düşünceli biri olmalıydı. Tezgâhın arkasında, geniş suratlı, yuvarlak sakallı, görünüşe bakılırsa Rus asıllı, besili dükkân sahibi ayakta göbeğiyle tezgâha dayanmış duruyordu. Kıtlama çay içiyordu ve her yudumdan sonra içine derin bir nefes çekiyordu. Yüzünde mutlak bir kayıtsızlık ifadesi vardı, ancak her nefes alışında "Biraz bekle, ben sana gösteririm!" der gibi bir hali vardı. Yegoruşka dükkân sahibine:

"Bir kapiklik ay çekirdeği ver bana!" dedi.

Dükkân sahibi kaşlarını kaldırdı, tezgâhın arkasından çıktı ve boş bir merhem kutusunu ölçü olarak kullanıp Yegoruşka'nın cebine bir kapiklik çekirdek doldurdu. Yegoruşka dükkândan hemen ayrılmak istemedi, çöreklerin bulunduğu sandıkları uzun uzun gözden geçirdi, biraz düşündükten sonra, yıllarca beklemekten üzerleri küf tutmuş küçük Vyazem çöreklerini göstererek:

"Bu çörekler kaça?" diye sordu.

"Çifti bir kapik."

Yegoruşka, Yahudi kadının dün kendisine verdiği çöreği cebinden çıkararak

"Bu tür çörekler sende kaç para?" diye sordu.

Dükkân sahibi çöreği eline aldı, her yanına iyice baktı, bir kaşını kaldırarak:

"Bu tür çörekler?" diye soruyu yineledi.

Sonra öteki kaşını da yukarı kaldırdı, biraz düşündükten sonra:

"Çifti üç kapik," dedi.

Bir sessizlik oldu. Dükkân sahibi, kırmızı bakır çaydanlıktan kendine çay doldururken:

"Kimin çocuğusun?" diye sordu.

"İvan İvanıç'ın yeğeniyim."

Yegoruşka'nın başının üzerinden kapıya bir göz atan dükkân sahibi:

"Çok sayıda İvan İvanıç var," diye iç geçirdi.

Biraz sessizlikten sonra:

"Çay istemez miydiniz?" dedi.

Yegoruşka sabah çayı için büyük bir arzu hissetmesine rağmen çok hevesli gözükmeksizin teklifi kabul etti:

"Olabilir..."

Dükkân sahibi ona bir bardak çay doldurdu ve yanında ısırılmış bir şeker parçası verdi. Yegoruşka oradaki açılır kapanır sandalyeye oturdu ve çayını içmeye başladı. Badem şekerinin funtu kaç para diye soracaktı ki, tam o sırada dükkâna bir müşteri girdi. Dükkân sahibi bardağını bir kenara koyarak işine koyuldu. Müşterisini katran kokan bölüme götürdü ve orada onunla uzun uzun bir şeyler

konuştu. Görünüşe bakılırsa müşteri çok inatçı ve aklı başında bir adamdı, zira itiraz anlamında sürekli başını sallıyor ve kapıya doğru yöneliyordu. Dükkân sahibi sonunda onu bir şeylere ikna etti ve büyük bir çuvala onun için yulaf doldurmaya başladı. Alıcı üzgün bir ifadeyle:

"Buna yulaf mı diyorsunuz?" dedi. "Bu yulaf değil tahıl kabuğu, tavuğa versen güler... Hayır, ben Bondarenko'ya gidiyorum."

Yegoruşka nehre geri döndüğü zaman kıyıda küçük bir ateş yanıyordu. Arabacılar kendilerine yemek pişiriyorlardı. Styopka dumanlar içinde ayakta durmuş çentik çentik olmuş büyük bir kaşıkla kazanı karıştırıyordu. Biraz kenarda dumandan gözleri kızarmış halde Kiryuha ve Vasya oturmuş balık temizliyorlardı. Önlerinde, üzerinde balıkların parıltıyla ışıldadığı ve yengeçlerin sürünerek hareket ettiği, dip çamuru ve yosunlarla kaplı ağ serili halde duruyordu.

Az önce kiliseden dönen Yemelyan, Panteley'in yanında oturmuş, elleriyle tempo tutarak, zar zor duyulan kısık bir sesle "Tanrım, şarkımız sana..." ilahisini mırıldanıyordu. Dımov atların yanında geziniyordu. Kiryuha ve Vasya temizleme işini bitirince tüm balıkları ve canlı yengeçleri kovaya doldurup sudan geçirdiler, sonra tümünü kaynar suyun içine boca ettiler. Köpükleri kaşıkla dışarı atan Styopka:

"Yağ da koyalım mı?" diye sordu.

"Ne için? Balık kendi özsuyunu bırakır," diye yanıtladı Kiryuha.

Kazanı ateşin üzerinden almadan önce Styopka yemeğe üç avuç darı koydu ve bir kaşık tuz ekledi. Son iş olarak yemeğin tadına baktı, dudaklarını şapırdatarak kaşığı yaladı ve kendini beğenmiş bir edayla bir hırıltı sesi çıkardı. Bu kaşanın artık hazır olduğu anlamına geliyordu.

Panteley dışında herkes kazanın etrafına oturarak yemeği kaşıklamaya başladı. Panteley sert bir ifadeyle:

"Hey, siz, oradakiler! Delikanlının eline de bir kaşık verin!" dedi. "Herhalde o da yemek ister!"

"Bizim yemeğimiz mujik yemeği," diye iç geçirdi Kiryuha.

"Mujik yemeği de afiyetle yenir, yeter ki iştah olsun."

Yegoruşka'nın eline bir kaşık tutuşturdular. Yegoruşka yemeye başladı, ancak oturmuyor, kazanın yanında ayakta durmuş, bir çukura bakar gibi kazanın içine bakıyordu. Lapa çiğ balık kokuyordu, ayrıca darı balık pullarıyla doluydu. Kaşıkla kavrayıp almak imkânsız olduğu için arabacılar yengeçleri doğrudan doğruya ellerini kazana daldırarak çıkarıp yiyorlardı. Bu bakımdan özellikle Vasya çok rahat davranıyordu, lapaya sadece ellerini değil gömleğinin kollarını da sokup çıkarıyordu. Lapa Yegoruşka'ya yine de çok lezzetli gelmişti, perhiz günlerinde annesinin pişirdiği yengeç çorbasını hatırlatıyordu.

Panteley kenarda oturmuş ağzındaki ekmeği çiğniyordu.

"Dede, sen niye yemiyorsun?" diye sordu Yemelyan.

"Ben yengeç yemiyorum... Öğğ!" diye yanıtladı ihtiyar ve iğrenmiş gibi yaparak öte yana döndü.

Yemek boyunca çok katılımlı bir sohbet sürüp gitti. Yegoruşka bu konuşmalarda, yaş ve karakter farklılıklarına rağmen, yeni tanıştığı tüm bu insanların hepsinde ortak olan ve onları birbirlerine benzer kılan bir şeyin varlığının farkına varmıştı: Hepsi de çok parlak bir geçmişe sahip insanlar olmalarına rağmen, şimdiki durumları içler acısıydı. Tümü, ağız birliği etmişçesine, kendi geçmişleri hakkında büyük bir hayranlıkla konuşuyor, bugünkü durumlarına ise neredeyse nefretle yaklaşıyorlardı. Rus insanı yaşamayı değil hatırlamayı sever. Yegoruşka bunu henüz bilmiyordu; fakat lapa daha yenip bitirilmeden, o, kazanın etrafında oturan bu insanların kendi yazgıları tarafından incitilmiş ve gücendirilmiş olduklarına kuvvetle inanmıştı. Panteley, bir zamanlar, daha demir yolları yokken, at arabaları kafilesine katılarak Moskova ve Nijniy'e yük taşıdığını anlatıyordu, o kadar çok para kazanıyormuş ki, bu parayı ne yapacağını bilemiyormuş. O zamanın tüccarları nasıl tüccarlarmış öyle, balıklar nasıl balıkmış! Her şey nasıl da ucuzmuş! Şimdi ise yollar kısaldı, tüccarlar cimrileşti, halk yoksul, ekmek daha pahalı, her şey haddinden fazla küçüldü ve daraldı. Yemelyan bir zamanlar Lugansk fabrikasında koro şarkıcısı olarak çalıştığından, harikulade bir sesi olduğundan, notaları çok iyi okuduğundan bahsediyordu.

Şimdi ise, bir mujik oluvermişti, kardeşinin yardımıyla geçiniyordu, kardeşi ona yük taşıması için kendi atlarını veriyor, karşılığında kazandığı paranın yarısını alıyordu. Vasya bir zamanlar kibrit fabrikasında çalışmıştı. Kiryuha iyi insanların yanında arabacı olarak hizmet görmüştü ve o yörede en iyi üç atlı araba sürücüsü olarak biliniyordu. Varlıklı bir köylünün oğlu olan Dımov kendi bildiği gibi yaşamış, gezip tozmuş, dert nedir bilmemiş. Yirmi yaşına basar basmaz, sert ve zalim babası evde şımarmasından korkarak onu işe alıştırmak istemiş ve yersiz yurtsuz bir köylü gibi onu arabacılık yapmaya göndermiş. Yalnızca Styopka'nın sesi çıkmıyordu, ancak bıyıksız yüzünden, onun hayatının da geçmişte şimdikinden çok daha iyi olduğu açıkça belli oluyordu.

Dımov babasını hatırlayınca yemek yemeyi bıraktı ve suratını astı. Kaşlarını çatarak arkadaşlarına yan yan baktı, gözlerini Yegoruşka üzerinde sabitledi. Kaba bir şekilde:

"Hey sen, putperest, şapkanı çıkar!" dedi. "Şapka başındayken nasıl yemek yersin? Bir de beyzade olacaksın!"

Yegoruşka şapkasını çıkardı ve tek bir kelime karşılık vermedi, ancak artık ne lapanın tadını alıyor ne de Panteley'le Vasya'nın ona nasıl arka çıktıklarını duyabiliyordu. Bu zorba adama karşı duyduğu öfke dayanılmaz bir şekilde göğsünü sıkıştırıyordu; Yegoruşka ne pahasına olursa olsun ona bir kötülük yapmaya karar verdi.

Yemekten sonra herkes yavaş yavaş arabasına doğru yürüdü ve gölgeye uzandı. Yegoruşka, Panteley'e:

"Dede, biraz sonra yola çıkacak mıyız?" diye sordu.

"Tanrı ne zaman izin verirse o zaman gideriz... Şimdi çok sıcak, gidemeyiz... Oh, tanrım senin buyruğun, kutsal anamız... Uzan yat delikanlım!"

Az sonra arabaların altından horlama sesleri duyulmaya başlandı. Yegoruşka'nın içinde bir kez daha köye gitme isteği doğdu ama düşünüp vazgeçti, esnedi ve ihtiyarın yanına uzandı.

VI

Araba kafilesi tüm gün boyunca nehrin kenarında kaldı ve güneş batarken yeniden yola koyuldu. Yegoruşka tekrar balyaların üzerine çıkıp uzandı, araba hafifçe gıcırdayarak sağa sola sallandı. Panteley aşağıda, ayaklarını yere vura vura yürüyor, yürürken kendi kalçalarına şaplak atıyor ve mırıldanıyordu. Hava yine tıpkı dünkü gibi step müziğinin curcunasıyla doluydu.

Yegoruşka sırtüstü yatmış, ellerini başının altına koymuş, yukarıyı, gökyüzünü seyrediyordu. Gün batımı kızıllığının her yeri alevlere boğduğunu, sonra giderek sönüp kaybolduğunu izledi. Koruyucu melekler altın kanatlarını ufkun önüne siper etmiş, gece yatısı için yerleşiyorlardı: Gün esenlikle sona ermiş, sessiz, hayırlı gece başlamıştı, melekler artık göklerdeki evlerinde rahat içinde oturup dinlenebilirlerdi... Yegoruşka gökyüzünün yavaş yavaş nasıl karardığını, sisin yere nasıl çöktüğünü ve yıldızların birbiri ardına nasıl ışıldamaya başladığını gördü.

Gözlerinizi ayırmadan derin gökyüzünü uzun süre seyredince, her nedense, düşünceleriniz ve duygularınız bir yalnızlık bilinci potasında erir. Kendinizi ümitsizce yalnız hissetmeye başlarsınız; daha önce kendinize yakın ve dost saydığınız herkes sonsuzca uzaklaşmaya ve değersiz hale gelmeye başlar. Kısacık insan hayatına kayıtsız, binyıllardan beri gökten aşağıyı seyreden yıldızlar, akıl erdirilemez gökyüzünün bizzat kendisi ve karanlık! İnsan onlarla baş başa kalıp göz göze geldiğinde, anlamlarını kavramaya çalıştığında, sessizlikleriyle ruhumuzu ezerler. Aklımıza, her birimizi mezarda bekleyen o yalnızlık gelir ve hayatın özü bize umutsuz, dehşet verici görünmeye başlar...

Yegoruşka şimdi mezarlıkta, vişne ağaçlarının altında uyuyan ninesini düşünüyordu. Göz kapaklarında bakır beş kapiklikler-le tabutun içinde nasıl uzanıp yattığını, sonra kapağı nasıl kapadıklarını ve tabutu mezara nasıl indirdiklerini hatırlıyordu. Tabut kapağına değen toprak keseklerinin çıkardığı boğuk tıkırtı sesleri de aklına geldi... Ninesini, dar ve karanlık tabutun içinde, herkes

tarafından terk edilmiş ve çaresiz bir halde düşündü. Yegoruşka, ninesinin aniden uyandığını ve nerede olduğunu anlamadan tabutun kapağını tıklattığını, yardım çağırdığını ve sonunda dehşetten helak olmuş bir halde yeniden öldüğünü hayalinde canlandırdı. Annesini, Peder Khristofor'u, Kontes Dranitskaya'yı, Salamon'u ölü olarak gözünün önüne getirdi. Fakat ne kadar gayret ettiyse de, hayalinde kendisini karanlık mezarda, evden uzak, terk edilmiş, çaresiz ve ölü olarak canlandıramadı, bunu başaramadı. Bizzat kendisi için ölüm olasılığını kabul edemiyor ve hiçbir zaman ölmeyecekmiş gibi hissediyordu.

Ölme sırası artık gelmiş olan Panteley ise aşağıda yürüyor ve düşüncelerine düzen veriyordu:

'Fena sayılmaz... iyi beyler," diye mırıldanıyordu. "Delikanlıyı okumaya götürdüler, ama nasıl okuduğunu duymadım... Slavyanoserbsk'te büyük beyin yetiştirecek okul yok, diyorum... Yok, bu bir gerçek... Delikanlı ise iyi, fena sayılmaz... Büyüyecek, babasına yardım edecek. Sen, Yegori, daha küçüksün, büyüyüp annene babana bakacaksın. Bu, tanrının buyruğudur... Babana ve annene derin saygı göster... Benim de çocuklarım vardı, yandılar... Hem karım hem de çocuklar yandı... Bu doğru; vaftiz yortusu gecesi kulübede yangın çıkmış. Ben evde yoktum, Oryöl'e gitmiştim... Marya dışarı fırlamış, fakat çocukların içeride uyuduğunu hatırlayınca yeniden içeri koşmuş ve çocuklarla birlikte o da yanmış... İşte... Ertesi gün yalnızca kemiklerini bulmuşlar.'

Gece yarısına doğru arabacılar ve Yegoruşka tekrar küçük bir ateşin çevresinde oturdular. Çalı çırpı alev alev yanadursun, Kiryuha ve Vasya dereden su getirmek için bir yerlere gittiler. Karanlıkta kaybolmuşlardı, ancak konuşmaları ve kovalarından çıkan şıngırtı sesleri sürekli duyuluyordu, demek ki dere uzakta değildi. Ateşin yaydığı ışıklar toprağın üzerinde yanıp sönen büyük lekeler oluşturuyordu. Ay ışığı olmasına rağmen bu kızıl lekelerin ötesindeki her şey kapkaranlık görünüyordu. Ateşin ışığı doğrudan arabacıların gözüne geliyordu ve anayolun ancak bir kısmını görebiliyorlardı. Balyalarla yüklü arabalar ve atlar karanlıkta, güçlükle, şekli belir-

siz dağlar biçiminde görünüyordu. Ateşten yirmi adım uzaklıkta, yolla kırın kesiştiği noktada yana yatmış, tahta bir mezar haçı duruyordu. Yegoruşka, ateş yakılmadan önce, uzaklar daha seçiliyorken, aynı bunun gibi, eski ve eğik bir haçın yolun diğer tarafında da dikili olduğunu fark etmişti.

Sudan dönen Kiryuha'yla Vasya kazanı ağzına kadar doldurup ateşin üzerine yerleştirdiler. Styopka elinde çentikli kaşığıyla dumanların arasında, kazanın yanındaki yerini aldı ve dalgın dalgın kazana bakarak suyun yüzeyinde köpüklerin belirmesini beklemeye başladı. Panteley ve Yemelyan yan yana suskun oturuyor, bir şeyler düşünüyorlardı. Dımov yumruklarını alttan başına destek vererek yüzükoyun yatmış, ateşi seyrediyordu. Styopka'nın gölgesi üzerine düştüğü için Dımov'un güzel yüzü kâh karanlıkta kayboluyor kâh ansızın parıldayıp ortaya çıkıyordu... Kiryuha ve Vasya az ötede gezinerek ateş için çalı çırpı ve ağaç kabukları topluyorlardı. Yegoruşka ellerini cebine koymuş Panteley'in yanında ayakta duruyor, ateşin otları nasıl yuttuğunu seyrediyordu.

Arabacılar dinleniyor, bir şeyler düşünüyor, arada bir de üzerinde kızıl lekelerin oynaştığı haça bakıyorlardı. Bu yalnız mezarda kederli, hülyalı ve son derece şairane bir şeyler vardı... Mezarın suskunluğunu işitiyor ve bu suskunlukta haçın altında yatan meçhul insanın ruhunun varlığını hissediyordunuz. Bu ruh stepten memnun muydu? Geceleyin ay ışığında kederleniyor muydu? Step, mezarın bulunduğu bu yörede sanki daha kederli, daha mahzun, bitkiler daha üzüntülü görünüyor, sanki çekirgeler seslerini daha bir esirgeyerek bağırıyorlardı... Buradan gelip geçen tek bir yolcu yoktu ki bu yalnız ruhu anmasın ve çok gerilerde kalana ya da karanlıkta görünmez olana kadar bu mezardan gözünü ayırmasın...

"Dede, neden bu haç buraya konmuş?" diye sordu Yegoruşka.

Panteley haça baktı, sonra Dımov'a dönerek:

"Mikola, burası, tırpancıların tüccarları öldürdüğü yer olmasın?"

Dirsekleri üzerine basarak doğrulmayı canı istemeyen Dımov yattığı yerden yola bakarak:

"Evet, orası," dedi.

Bir sessizlik çöktü. Kiryuha kuru çalıları çatırdatarak ezip bir top haline getirerek kazanın altına soktu. Ateş daha parlak alevler saçmaya başladı, çıkan siyah dumanlar Styopka'yı içine aldı. Yük arabalarının yakınına düşen haçın gölgesi, alacakaranlıkta, yol boyunca hızla ileri geri koşuşturuyordu. Dımov isteksizce konuşmaya başladı:

"Evet, öldürdüler... İki tüccar, baba ile oğul, kutsal tasvirler satmaya gidiyorlarmış. Buradan fazla uzak olmayan, şimdi İgnat Fomin'in işlettiği handa konaklamışlar. İhtiyar tüccar biraz fazla içmiş ve yanında çok fazla para olduğunu söyleyerek övünmeye başlamış. Tüccarlar, bilindiği üzere, övüngen millet, tanrı esirgesin... Bizim gibi insanların önünde kendilerini daha iyi durumda gösterme arzularına direnemezler. O gece tırpancılar da aynı handa geceliyormuş, tüccarın övünmelerine kulak misafiri olmuşlar ve duyduklarını unutmamışlar."

"Oh tanrım... Kutsal anamız!" diye iç geçirdi Panteley.

"Ertesi sabah gün ağarır ağarmaz," diye sürdürdü Dımov, "tüccarlar yola çıkmaya hazırlanırken tırpancılar onlara katılmayı önermişler: 'Saygıdeğer beyler, birlikte gidelim,' demişler. 'Hem daha neşeli olur hem de daha güvenli, malum bu yöre ıssız bir bölge.' Tasvirler bozulmasın diye tüccarlar yaya hızıyla gidiyorlarmış, bu, tırpancıların işine gelmiş."

Dımov dizleri üstüne doğrularak gerindi, esneyerek sözlerini sürdürdü:

"Evet, buraya gelinceye kadar her şey normal gitmiş, tam burada tırpancılar tüccarlara tırpanlarla saldırmış. Oğul yiğit biriymiş, tırpancılardan birisinin elinden tırpanını kaptığı gibi o da onlara saldırmış... Tabii, tırpancılar sekiz kişi, onlar üstün gelmiş. Tüccarları öylesine doğramışlar ki, vücutlarında sağlam bir yer bile kalmamış. İşlerini bitirince onları yolun dışına sürükleyip taşımışlar, babayı yolun bir tarafına, oğlu diğer tarafına. Bu haçın karşısında, yolun öteki tarafında bir haç daha var... Yerinde duruyor mu bilmiyorum... Buradan gözükmüyor."

"Evet, duruyor," dedi Kiryuha.

"Üzerlerinden az para çıkmış diyorlar."

"Az," diye onayladı Panteley, "yüz ruble bulmuşlar."

"Tırpancılardan üçü daha sonra ölmüş, oğul tüccar tırpanla onları fena yaralamış... Kan kaybından ölmüşler. Tüccar, birisinin elini tırpanla kesip koparmış; yaralı, eli kopuk halde dört verst koşmuş diyorlar. Onu Kurikova yakınlarında bir tümseğin üzerinde bulmuşlar. Çömelmiş, başını dizleri üzerine koymuş, sanki derin düşüncelere dalmış gibi oturuyormuş. Fakat bir bakmışlar ki adamda can yok, ölmüş..."

"Onu kan izinden bulmuşlar," dedi Panteley.

Herkes haça baktı ve yeniden bir sessizlik çöktü. Bir yerlerden, muhtemelen dereden kuşların acı feryatları duyuluyordu: "Splyu! Splyu! Splyu!"

"Yeryüzünde zalim kişi çok!" dedi Yemelyan.

Çok korkmuş gibi bir ifadeyle ateşe doğru yaklaşan Panteley:

"Çok, çok!" diye alçak sesle onayladı. "Çok! Kendi hayatımda onlardan çoook gördüm ben... Zalim mi zalim insanlar... Pek çok kutsal ve adil insan da gördüm, ama günahkârlar sayılamayacak kadar çok... Göklerin tanrıçası kurtar ve bağışla bizi... Bir keresinde otuz yıl önce, belki de daha fazla, Morşansk'tan bir tüccarı götürüyordum. Tüccar sevimli, boylu boslu ve paralı birisiydi... Tüccar... İyi insan, fena sayılmaz... Neyse, yola devam ettik, sonra geceyi geçirmek üzere bir handa durduk. Rusya'daki hanlar tabii buralardakilere benzemiyor. Oralarda hanın avlusunun zemin kata benzer şekilde üstü örtülüdür ya da zengin çiftliklerin ambarları gibidir diyelim. Ancak, ambarlar biraz daha yüksek olur. Neyse, bu handa durduk; her şey yolunda gözüküyordu. Tüccar, odasında, bense atların yanındaydım, her şey olması gerektiği gibiydi. Yatmadan önce tanrıya dua ettim ve gezinmek için avluya çıktım. Gece zifiri karanlıktı, hiçbir şey görünmüyordu. Birazcık, yaklaşık olarak buradan arabaların yanına kadar yürümüştüm ki, zayıf bir ışığın parıldadığını gördüm. Bu da ne demek oluyor? Bana kalırsa, han sahipleri çoktan yatmıştı ve handa benden ve tüccardan başka da

misafir yoktu... Bu ışık nereden gelebilirdi? İçime bir şüphe düştü... Biraz daha yaklaştım... Işığa doğru yani... Tanrım, bağışla ve koru bizi göklerin kraliçesi! Bakıyorum, binada, yerle aynı seviyede demir parmaklıklı küçük bir pencere var... Yere uzandım ve içeri baktım; bakar bakmaz da iliklerime kadar buz kesildim..."

Kiryuha gürültü etmemeye çalışarak ateşin altına bir tutam çalı sürdü. Konuşmasına ara veren ihtiyar, çalıların çatırtısı ve cızırtısı geçince yeniden devam etti:

"İçeriye bakıyorum, burası bir bodrum; büyük, karanlık ve iç karartıcı bir bodrum... Fıçının üzerinde bir fener yanıyor. Bodrumun ortasında kırmızı gömlekli on adam gömleklerinin kollarını geriye doğru sıvamış uzun bıçaklarını biliyorlar... Aha! Demek ki, çetenin, haydutların eline düşmüşüz biz... Ne yapacağız? Tüccara koştum hemen, yavaşça uyandırdım ve dedim ki: 'Tüccar, korkma, ama başımız belada... Haydut yuvasına düşmüşüz.' Tüccarın beti benzi attı, bana soruyor: 'Şimdi ne yapacağız, Panteley? Üzerimde yetimlere ait çok para var... Canıma gelince, o tanrıya emanet; ölmekten korkmuyorum ama yetimlerin parasını kaybetmek korkunç bir şey...' Ne yapacağız? Avlu kapısı kilitli, ne arabayla ne arabasız dışarı çıkabiliriz... Etraf duvarla çevrili olsaydı tırmanırdık ama avlunun üstü kapalı! 'Evet,' diyorum, 'tüccar sen korkma, tanrıya dua et. Tanrı belki yetimleri incitmek istemez. Sen burada kal, renk verme,' diyorum, 'ben bu arada belki bir çare bulurum...' Neyse... Tanrıya dua ettim ve o da bana fikir verdi... Avludaki arabamın üzerine sürünerek tırmandım ve sessizce, kimse duymasın diye çok sessizce, tavandaki samandan yapılmış çatıyı sıyırmaya başladım. Bir delik açıp oradan dışarı çıktım. Evet, dışarı... Damdan aşağı atladım ve nefesim yettiği kadar hızla yol boyunca koşmaya başladım. Koştum, ölesiye koştum, canım çıktı... Nefes almadan belki beş verst belki de daha çok koştum... Tanrıya şükür, bir köy gördüm. Bir eve koşup pencereye vurmaya başladım. Ey Ortodokslar, diyorum, durum böyleyken böyle, bir Hıristiyanın canına kıyılmasına izin vermeyiniz... Tüm köyü uyandırdım... Mujikler toplandı ve benimle birlikte yola koyuldular... Kimi

urganla, kimi sopayla, kimi dirgenle... Hanın dış kapısını kırıp doğruca bodruma yöneldik... Haydutlar bıçaklarını bilemişler, tüccarı kesmeye hazırlanıyorlardı. Mujikler haydutların tümünü yakalayarak iple bağladılar ve jandarmaya teslim ettiler. Tüccar sevincinden köylülere üç yüz ruble dağıttı, bana ise beş altın verdi ve unutmamak için adımı defterine yazdı. Anlatılanlara göre, bodrumda daha sonra çok ama çok miktarda insan kemiği bulmuşlar. Kemik... Demek ki insanları soyup sonra da iz kalmasın diye gömüyorlarmış... Haydutlar daha sonra Morşansk'ta cezaya çarptırıldılar, infazları cellatlar gerçekleştirdi."

Panteley hikâyesini bitirdi ve kendisini dinleyenlere baktı. Dinleyiciler de sessizliklerini koruyarak ona baktılar. Su artık kaynamıştı, Styopka köpüğü dışarı atıyordu. Kiryuha fısıltıyla ona:

"Yağ hazır mı?" diye sordu.

"Azıcık daha bekle... Şimdi."

Styopka, sanki kendisi yokken hikâyeye başlamasından korkar gibi Panteley'den gözünü ayırmaksızın arabalara koştu; çok geçmeden elinde küçük bir tahta çanakla döndü ve çanağın içindeki domuz içyağını ezmeye başladı. Panteley daha önce olduğu gibi yine alçak sesle ve gözlerini kırpıştırmaksızın anlatmaya başladı:

"Başka bir keresinde yine tüccarın birini götürüyordum. Adı hatırladığıma göre Pyotr Grigoriç'ti. İyi insandı... Tüccar... Aynı şekilde gecelemek için bir handa durduk... Tüccar odasında, bense atların yanında... Han sahipleri karı koca, görünüşe göre iyi, kibar insanlar, çalışanlar da sanki öyle, zararsız. Ancak kardeşlerim, bir türlü uyuyamıyorum, kalbimde bir his var. İçimde sürekli olarak aynı his. Kapılar açık, ortalıkta bir sürü insan var, ama yine de bir korku duyuyorum, sanki kendimde değilim. Her neyse, herkesin çoktan uykuya daldığı gecenin ilerlemiş bir saatinde, neredeyse kalkmamız gereken vakte yakın, avluda üstü kapalı arabamda yalnız başıma uzanmış yatıyordum ama tıpkı kukumav kuşu gibi gözüm kapanmıyordu. Derken tıp... tıp... tıp... diye bir ses duydum kardeşler. Birisi arabama doğru yavaşça yaklaşıyor. Başımı dışarı çıkarıp bakıyorum, bir köylü kadın dikilmiş duruyor, üzerinde sa-

dece gömleği var ve yalınayak... 'Ne istiyorsun anacığım?' diyorum. Kadın boyuna titriyor, yüzü sapsarı kesilmiş... 'Kalk, cancağızım!' diyor. 'Felaket... Han sahipleri kötülük yapmaya niyetli... Senin tüccarı öldürmek istiyorlar. Han sahibi karısıyla fısıldaşırken kendi kulağımla duydum,' diyor... Eh, içimdeki önsezi boşuna değilmiş! 'Peki, sen kimsin?' diye soruyorum. 'Onların aşçısıyım...' diyor. Neyse... Arabadan aşağı inip tüccara gidiyorum. Onu uyandırıp, Pyotr Grigoriç, mesele şöyle şöyle, durum hiç de iyi değil diyorum. Efendim, uykunuzu sonra alırsınız, diyorum, şimdi, zaman varken hemen giyininiz, başımıza bir şey gelmeden bu beladan uzaklaşalım... Tüccar giyinmeye yeni başlamıştı ki birden kapı açıldı ve geçmiş olsun... Neler görüyorum, kutsal anamız! Odaya üç çalışanıyla birlikte han sahibi ve karısı giriyor... Demek ki, tüccarda para çok, paylaşalım diyerek yanlarında çalışanları da ikna etmişler... Beşinin elinde de birer tane bıçak, hepsi uzun uzun... Han sahibi kapıyı kilitledikten sonra: 'Yolcular tanrıya duanızı edin,' diyor... 'Eğer bağırmaya kalkarsanız ölmeden önce dua etmenize izin vermeyeceğiz...' Burada nasıl bağıracaksak? Zaten korkudan boğazımız tıkanmış, nasıl bağıralım... Tüccar ağlamaya başlayarak: 'Eey Ortodokslar!' diyor. 'Parama tamah ettiğiniz için beni öldürmeye karar verdiniz. Peki, hayhay, ben ne ilk ne de son olacağım, pek çok tüccar kardeşimiz bu hanlarda boğazlandı. Fakat Ortodoks kardeşlerim, arabacımı niçin öldürüyorsunuz? Benim param için niye o acı çekmek zorunda kalsın?' İşte böyle acıklı bir konuşma! Han sahibi: 'Eğer onu sağ bırakırsak,' diye yanıtlıyor, 'bizi ilk ihbar eden o olur. İster bir kişi öldür ister iki, ne fark eder! Geri dönüş yok... Hepsi aynı kapıya çıkar!* Tanrıya dua edin, hepsi bu, konuşmanın yararı yok!' Tüccarla ben yan yana diz çöküp oturduk, ağlayarak tanrıya dua etmeye başladık. O çocuklarını hatırladı, bense o zamanlar daha gençtim, yaşamak istiyordum... Kutsal tasvire bakıp dua ediyoruz, öylesine acıklı dua ediyoruz ki, şu anda bile gözüme yaşlar doluyor... Hanın hanımı ne de olsa bir kadın, yüzümüze bakarak:

* Risk almada kararlılık ifade eden bir Rus atasözü: *Sem bed, adin atvet* (yedi kötülük, tek sorgu). *–çev.*

'Siz iyi insanlarsınız,' diyor, 'öteki dünyada bizi kötülükle anmayın ve tanrıdan cezalandırmamızı istemeyin, çünkü bunu ihtiyaçtan yapıyoruz.' Dua ettik, ağladık, yine dua ettik ve sonunda, tanrı bizi duydu. Yani, bize acıdı... Tam han sahibi tüccarı sakalından yakalayıp bıçağı boynunu dayadığı sırada, ansızın birisi dışarıdan pencerenin camına tak tak vurmaya başladı. Biz olduğumuz yerde çömeldik kaldık, hancının ise iki eli yanına düştü... Birisi hem pencereye vuruyor hem de 'Pyotr Grigoriç burada mısın? Hazırlan gidelim!' diye bağırıyordu. Tüccarı almak için birilerinin geldiğini gören han sahiplerinin korkudan ödleri koptu, tabanları yağlayıp kaçtılar... Biz de çabucak avluya çıktık, atları koşup iz bırakmadan hızla oradan uzaklaştık..."

"Pencereye vuran kimdi peki?" diye sordu Dımov.

"Pencereye mi? Bir aziz ya da melek olmalı. Çünkü başka hiçbir canlı yoktu orada... Avludan çıktıktan sonra da yolda kimseciklere rastlamadık... Tanrının işi..."

Panteley başka hikâyeler de anlattı; "uzun bıçaklar"ın hep aynı rolü oynadığı tüm bu hikâyelerde bir uydurma havası hissediliyordu. Bunları bir başkasından mı dinlemişti yoksa onları çok eskiden kendisi uydurmuş, sonra belleği zayıflayınca yaşadıklarıyla kurguladıklarını karıştırıp artık ikisini birbirinden ayırt edemez mi olmuştu? İkisi de olabilir, ancak garip olan şu ki, molalarda ve tüm yol boyunca ne zaman bir hikâye anlatması gerekse tercihini çok açık bir şekilde uydurulmuşlardan yana kullanıyor, gerçekten olmuş, yaşanmış şeyler üzerine asla konuşmuyordu. Yegoruşka anlatılanları önce ciddiye almış, her sözcüğüne inanmıştı; ancak dinledikçe tüm bunlar ona da garip gelmeye başladı: Kendi çağında tüm Rusya'yı dolaşmış, pek çok şey bilen ve pek çok şey görmüş, karısını ve çocuklarını yangında kaybetmiş bu adam nasıl oluyor da kendi zengin hayatının değerini asla takdir edemiyor, bu değeri, ateşin başına oturduğu her seferinde ya hiç konuşmayarak ya da hep olmamış, uydurma şeylerden bahsederek böyle düşürebiliyordu?

Hepsi yiyecekleri kaşanın başında sessizce oturuyor, biraz önce dinledikleri şeyleri düşünüyordu. Hayat hem korkunç, hem de

harikulade güzeldir. Bu yüzden Rusya'da anlatacağınız hikâye ne kadar korkutucu olursa olsun, onu haydut yuvalarıyla, uzun bıçaklarla ve mucizelerle ne kadar süslerseniz süsleyin, yine de o hikâye dinleyicinin ruhunda sanki gerçekmiş gibi bir his uyandıracaktır. Belki okuma yazmayla çok haşır neşir olmuş bir kimse kuşkulu bakışlarla size yan yan bakabilir, ama o bile sesini çıkarmayıp suskun kalacaktır. Yolun kenarındaki haç, iç karartıcı yün balyaları, geniş enginlik ve ateşin etrafında toplanmış bu insanların yazgıları... Tüm bunlar kendi başlarına öylesine harikulade ve korkunçtur ki masalların ve uydurulmuş hikâyelerin hayalciliği bunların yanında silikleşir ve gerçek hayattan farksız kalır.

Herkes kaşıklarını daldırarak kaşayı kazandan yerken, Panteley yanda tek başına oturmuş, tahta bir kâseden yiyordu. Kaşığı da diğerlerininkinden farklıydı, servi ağacından yapılmıştı ve üzerinde küçük bir haç vardı. Panteley'e bakarken Yegoruşka'nın aklına kandil çanağı geldi. Styopka'ya sessizce:

"Dede niye ayrı oturuyor?" diye sordu.

Styopka ve Vasya sanki Panteley'in zayıf bir tarafından ya da gizli bir kusurundan bahsediyorlarmış gibi birbirleriyle bakışarak:

"O, eski inanç mensubudur," diye yanıtladılar.

Herkes suskundu ve düşüncelere dalmıştı. Bu korkunç hikâyelerden sonra kimsenin canı sıradan şeylerden bahsetmek istemiyordu. Vasya sessizliğin ortasında birden doğruldu ve donuk gözlerini bir noktaya dikerek kulak kabarttı.

"Nedir o?" diye sordu Dımov.

"Birisi geliyor."

"Nerede, hani?"

"İşte! Çok silik bir karartı görünüyor..."

Vasya'nın baktığı yerde karanlığın dışında görünür hiçbir şey yoktu. Herkes kulak kesildi ama ayak sesleri de duyulmuyordu.

"Yoldan mı geliyor?" diye sordu Dımov.

"Hayır, kırdan... Buraya geliyor."

Sessizlik içinde bir dakika kadar geçti.

"Burada gömülü olan tüccar stepte geziniyordur belki de..." dedi Dımov.

Herkes yan taraftaki haça başını çevirdi, birbirlerine bakarak gülüştüler, korktukları için utanmışlardı.

"Niye gezinsinki tüccar?" dedi Panteley. "Toprağın kabul etmediği kimseler geceleyin gezinir. Bu tüccarlar iyiydi... Onlar çilekeş nişanı kazandılar..."

İşte ayak sesleri duyuldu. Birisi aceleyle buraya geliyor.

"Bir şey var elinde," dedi Vasya.

Gelen kişinin ayakları altında ezilen ot ve çalıların çıkardığı hışırtı ve çıtırtı sesleri artık duyulabiliyordu. Ancak, ateşin ışığından dolayı gelen kişi görülemiyordu. Nihayet ayak sesleri iyice yaklaştı, bir öksürük sesi duyuldu; alevlerin bir parıldayıp bir kaybolan ışığı sanki ortasından ikiye yarıldı, gözlerindeki perdenin kaybolmasıyla birlikte arabacılar karşılarındaki adamı gördüler.

Titreşen ışıktan mı yoksa herkesin gelen kişinin her şeyden önce yüzünü görmek istemesinden mi, ilginç bir durum ortaya çıktı; arabacılar, adama ilk bakışlarında onun yüzünü ya da giysilerini değil de gülümseyişini gördüler. Olağanüstü hoş, ferah ve yumuşak bir gülüştü bu. Uykusundan uyandırılmış bir çocuğun gülümseyişini andıran, sizi de ona yine bir gülücükle karşılık vermeye davet eden bulaşıcı bir gülümsemeydi bu. Arabacılar yakından bakınca, yabancının otuz yaşlarında, çirkin ve belirgin bir özelliği olmayan biri olduğunu gördüler. Uzun kol ve bacaklara sahip, uzun boylu, uzun burunlu, Ukraynalı bir köylüydü. Genel olarak her şeyi uzun görünüyordu, yalnızca boynu çok kısaydı, bu da onun hafifçe kambur gözükmesine yol açıyordu. İşleme yakalı, beyaz, temiz bir gömlek ve beyaz bir şalvar giymişti, ayaklarında yeni çizmeler vardı. Arabacıların yanında şıklık düşkünü bir züppe gibi kalıyordu. Kucağında iri, beyaz, ilk bakışta insana garip gelen bir şey tutuyordu; omzunun arkasından gözüken tüfeğinin namlusu da uzundu.

Yabancı, karanlıktan aydınlık bir ortama girince mıhlanmış gibi yerinde öylece çakılıp kaldı, yarım dakika kadar, sanki "Bakınız, nasıl bir gülümseyişe sahibim böyle!" demek istiyormuşçasına

arabacıları süzdü. Sonra ateşe doğru bir adım attı, neşeli neşeli gülümseyerek:

"Afiyet olsun arkadaşlar!" dedi.

"Hoş geldin!" diye herkes adına yanıtladı onu Panteley.

Yabancı, kucağında taşıdığı şeyi ateşin yanına koydu; bu, avlanmış bir toy kuşuydu. Herkesi yeniden selamladı. Arabacılar toyun başına toplanıp onu incelemeye başladılar.

"İri bir kuş! Onu neyle avladınız?" diye sordu Dımov.

"İri saçmayla... Normal saçmayla vuramazsınız onu, yanına yeterince yaklaşmanıza izin vermez... Satın alın bunu arkadaşlar! Size yirmi kapiğe veririm."

"Ne işimize yarar? Onun kızartması iyi olur, kaynatınca muhtemelen sertleşir, diş geçiremezsin etine."

"Vah, çok yazık! Onu çiftlik sahipleri beylere götürebilseydim elli kapik alırdım, ama uzakça, buradan on beş verst."

Yabancı oturdu, tüfeğini çıkardı ve yanına koydu. Uykusuz ve halsiz görünüyordu; gülümsüyor, ateşte kamaşan gözlerini kısıyor ve halinden kafasının çok hoş şeylerle meşgul olduğu anlaşılıyordu. Ona bir kaşık verdiler, kaşadan yemeye başladı.

"Kimsin sen?" diye sordu Dımov.

Yabancı soruyu duymadı; ne bir yanıt verdi ne de Dımov'a dönüp baktı. Büyük bir olasılıkla, bu gülümseyen adam yediği kaşanın da tadını almıyordu, çünkü ağzındaki lokmayı çok mekanik bir şekilde çiğniyor, kaşığını bazen çok fazla doldurarak bazen de tamamen boş halde tembelce ağzına götürüyordu. Sarhoş değildi, ancak kafasında kaçıkça şeylerin dönüp durduğu belliydi.

"Sana soruyorum, kimsin?" diye yineledi sorusunu Dımov.

"Ben mi?" diyerek irkildi yabancı. "Konstantin Zvonık, Rovni'liyim, buradan dört verst ötede."

Konstantin Zvonık, kendisinin sıradan bir mujik olmadığını, onlardan daha iyi durumda olduğunu daha en başta belli etmek isteyerek:

"Arı kovanlarımız var, domuz da yetiştiriyoruz," diye ekledi.

"Babanın yanında mı yaşıyorsun, ayrı mı?"

"Artık ayrı oturuyorum. Ayrıldık. Bu ay, Aziz Petrov gününden sonra evlendim. Şimdi evliyim!.. Nikah kıyılalı bugün on sekizinci gün."

"İyi bir şey!" dedi Panteley. "İnsanın karısı olması fena değil... Tanrı bunu onaylamıştır..."

"Genç kadın evde oturuyor, o ise stepte aylak aylak dolaşıyor," diyerek gülümsedi Kiryuha. "Garip adam!"

Konstantin sanki onu en hassas yerinden çimdiklemişler gibi silkinip sıçradı, gülümsedi ve kıpkırmızı kesildi. Kaşığı hızla ağzından çıkardı, sevinç ve şaşkınlık dolu bakışlarını arabacılara çevirerek:

"Ama beyler, o şimdi evde değil ki!" dedi. "Evde yok! İki günlüğüne annesine gitti. O gitti, bense sanki evli değilmişim gibi..." Konstantin elini salladı ve başını çevirdi; düşünmeye devam etmek istedi ama yüzüne yayılan sevinç ona engel oldu. Sanki yerinde rahat değilmiş gibi oturuş şeklini değiştirdi, gülümsedi ve yeniden elini salladı. Tanımadığı kimselere kendi zihninden geçen hoş düşünceleri açtığı için utanıyordu, ancak aynı zamanda da mutluluğunu paylaşmak için karşı konulmaz bir istek duyuyordu. Tüfeğini olduğu yerden alıp başka bir yere koyarken:

"Demidovo'ya annesine gitti," dedi kızararak. "Yarın dönecek... Öğle yemeğine kadar döneceğini söylemişti."

"Onu özledin mi?" diye sordu Dımov.

"Tanrım, nasıl özlemeyeyim? Daha yeni evlendik, dün bir bugün iki o kalkıp gitti... Tanrı canımı alsın ki çok yaman biridir. O kadar iyi, o kadar sevimli ki! Kahkaha da atar, şarkı da söyler, coşkulu, saf barut gibi! Onun yanındayken beynim zangır zangır sarsılıyor, o olmayınca da işte böyle, sanki bir şey kaybetmiş gibi stepte dolaşıp duruyorum, tıpkı bir budala gibi. Öğleden beri geziniyorum, elden bir şey gelmez!"

Konstantin gözlerini ovuşturdu, ateşe baktı ve gülümsedi.

"Demek ki onu seviyorsun," dedi Panteley.

"Öyle iyi, öyle sevimli ki..." diye Konstantin kimseyi dinlemeden tekrar ediyordu.

"Öylesine akıllı, öylesine mantıklı bir ev sahibesi ki, tüm vilayeti arasan basit halk arasında onun gibi bir tanesini daha bulamazsın. Gitti... Ama o da beni özlüyor, biliyorum! Biliyorum, küçük saksağan! Yarın öğlene kadar döneceğini söyledi... Ne hikâye ama!"

Oturuş biçimini değiştirip sesinin tonunu aniden yükselten Konstantin âdeta bağırıyordu:

"Şimdi beni seviyor ve özlüyor, ama benimle evlenmek istememişti."

"Yesene," dedi Kiryuha.

"Benimle evlenmek istemedi!" diye sürdürdü, kendisine söylenenleri duymuyordu.

"Üç yıl onunla mücadele ettim. Onu Kalaçik panayırında görmüştüm. Delicesine âşık oldum, ucunda ölüm de olsa vız gelirdi... Ben Rovni'den, o Demidovo'dan, aramızda yirmi beş verst uzaklık var, elimden ne gelir! Görücü gönderiyorum, hayır diyor. Ah seni saksağan! Daha neler neler yapmıyorum ki... Küpeler, pastalar alıyorum, yarım pud bal gönderiyorum, yine hayır. Gel de işin içinden çık! Şöyle bir düşünürsek, ben ona nasıl eş olabilirdim? O genç, güzel, canlı ve hayat dolu birisi. Benimse yaşım geçmiş, yakında otuzuma basacağım. Peki çok mu yakışıklıyım? Güzel, geniş bir sakalım mı var? Ne gezer, keçisakallıyım. Duru bir yüzüm mü var? Hayır, urlarla dolu. Onunla nasıl denk olurum! Bir tek geçimimizin iyi olması kalıyor geriye, ama onların, Vahramenki'lerin de hali vakti yerinde. Üç çift öküzleri ve iki nökerleri var. Âşıktım arkadaşlar, serseme dönmüştüm... Ne uyuyabiliyorum, ne yemek yiyebiliyorum, kafamda düşünceler karmakarışık, tanrı kimseye göstermesin! Canım onu görmek istiyor, ama o Demidovo'da... Ne yaptığımı tahmin edebilir misiniz? Tanrı inandırsın, yalan söylemiyorum, onu şöyle bir görebilmek için haftada üç gün oraya yaya olarak gitmeye başladım. İşi gücü bıraktım. Çılgınlığı o dereceye vardırmıştım ki, ona yakın olabilmek için Demidovo'da ücret karşılığı bir iş bulup çalışmayı bile düşündüm. Sefil oldum! Annem afsunculara başvurdu, babam on kez dövmeye kalkıştı beni. Üç yıl böyle azap çektikten sonra, 'Tanrı beni kahretsin! Şehre gi-

dip arabacılık yapacağım' diye karar verdim... Demek ki, kısmet değilmiş! Paskalya yortusunda onu son bir kez daha görmek için Demidovo'ya gittim..."

Konstantin başını geriye doğru attı ve sanki az önce birisini çok kurnaz bir şekilde aldatmış gibi, ince ve neşeli bir kahkaha kopardı.

"Baktım, derenin kenarında delikanlılarla birlikte duruyor," diye sürdürdü. "Kan beynime sıçradı... Onu bir yana çektim, neredeyse bir saat boyunca dil döktüm, aklıma geleni söyledim... Ve benden hoşlandı! Üç yıl boyunca beni sevmeyen kız söylediğim sözlerin hatırına beni sevdi."

"Ne gibi sözler?" diye sordu Dımov.

"Sözler mi? Hatırlamıyorum... Nasıl hatırlayayım? O zaman oluktan akan su gibi, soluk almadan ta-ta-ta diye konuşuyorsun, ama şu anda o sözlerin bir tekini bile söyleyemiyorsun... Neyse, böylece benimle evlendi... Saksağanım şimdi annesini ziyarete gitti, bense onsuz stepte böyle dolaşıyorum. Evde oturamıyorum, canıma tak etti."

Konstantin üzerine oturduğu ayaklarını beceriksizce altından çıkardı, yere serilip uzandı, yumruklarını başına alttan destek yaptı, sonra doğrularak yeniden oturdu. Orada bulunan herkes onun âşık ve mutlu bir adam olduğunu, mutluluktan acı çektiğini çok iyi anlamıştı. Gülümseyişi, gözleri ve her hareketi onun bu ıstıraplı mutluluğunu yansıtıyordu. Kafasındaki hoş düşüncelerin bolluğundan bitkin düşmemek için nereye, nasıl oturacağını ve ne yapacağını bilemiyordu. Konstantin, bu yabancı insanlara tüm kalbini açıp içini döktükten sonra, sonunda rahat bir şekilde yerleşip oturdu ve ateşe bakarak düşüncelere daldı.

Bu mutlu adamı tanıyınca herkesi hüzün bastı, mutlu olma özlemi kapladı yüreklerini. Herkes derin düşüncelere daldı. Dımov ayağa kalktı ve ateşin yanından sessizce geçip yana çekildi. Yürüyüşünden ve kürek kemiğinin hareketinden canının sıkıldığı ve özlem çektiği açıkça belli oluyordu. Bir süre ayakta durdu, Konstantin'e baktı ve yeniden oturdu.

Ateş neredeyse geçiyordu; ışığı artık titreşmiyordu ve yaydığı kızıl lekeler küçülmüş ve soluklaşmıştı... Ateş söndükçe ay ışığının aydınlattığı gece daha belirgin bir şekilde görünür hale gelmeye başlıyordu. Şimdi tüm genişliğiyle yol, yük balyaları, arabaların okları, yemlerini çiğneyen atlar, hepsi görülebiliyordu. Yolun öte tarafında ikinci haçın bulanık silueti seçilebiliyordu...

Dımov kolunu çenesine payanda yapmış, hafif sesle acıklı bir şarkı mırıldanıyordu. Konstantin uykulu uykulu gülümseyerek ince sesiyle ona eşlik etmeye başladı. Yarım dakika kadar şarkı söyledikten sonra sustular... Silkinip canlanan Yemelyan dirseklerini oynatmaya ve parmaklarıyla tempo tutmaya başladı. Yalvaran bir ses tonuyla:

"Kardeşlerim, haydi, dinî şarkılardan birini söyleyelim!" dedi.

Gözlerinden aşağı yaş aktı. Elini kalbine bastırarak:

"Kardeşlerim," diye yineledi, "haydi, dinî şarkılardan birini söyleyelim!"

"Ben söyleyemem," dedi Konstantin.

Yemelyan'ın önerisine katılan çıkmayınca ilahiyi kendisi tek başına söylemeye başladı. Her iki elini sallıyor, başını aşağı yukarı indirip kaldırıyor, ağzını açıyor, ancak gırtlağından nefes alışverişlerinin zor duyulan kısık hırıltılarından başka bir şey çıkmıyordu. İlahiyi, büyük bir tutkuyla, acı çekerek, elleriyle, başıyla, gözleriyle ve hatta yüzündeki urla söylemeye çalıştı; tek bir nota olsun çıkarayım diye göğsünü ne kadar çok gerdiyse soluklanması da o denli boğuklaştı, duyulmaz oldu.

Yegoruşka'yı da herkes gibi sıkıntı basmıştı. Arabasına gitti, tırmanarak balyaların üzerine çıktı ve uzanıp yattı. Gökyüzünü seyrederek mutlu Konstantin'i ve onun karısını hayal etti. İnsanlar niye evlenir? Bu dünyada kadınlar ne için var? Kendisine bu tür muğlak sorular soran Yegoruşka, bir erkeğin yanında sürekli olarak şefkatli, neşeli ve güzel bir kadının yaşamasından herhalde hoşlandığını düşündü. Her nedense aklına Kontes Dranitskaya geldi ve böyle bir kadınla birlikte yaşamanın muhtemelen çok güzel olabileceğini aklından geçirdi. Eğer ayıp kaçmasaydı, belki de onunla seve seve evlenirdi. Yegoruşka kontesin kaşlarını, göz be-

beklerini, kupa arabasını ve süvarili saatini hatırladı... Sessiz ve sıcak gece yavaş yavaş Yegoruşka'nın üzerine çöküyor ve kulağına bir şeyler fısıldıyordu; ona, sanki üzerine eğilen o güzel kadınmış, gülümseyerek onu okşuyormuş ve onu öpmek istiyormuş gibi geldi...

Ateşten geriye sadece gittikçe ufalan iki küçük kızıl göz kalmıştı. Arabacılar ve Konstantin kımıldamadan, cansız cansız, onun başında oturuyorlardı. Sanki sayıları öncekine kıyasla şimdi daha fazlaymış gibi geliyordu. Her iki haç da aynı netlikte görülebiliyordu. Çok uzaklarda, ana yolun üzerinde bir yerlerde yakılmış bir ateşin kızıl ışıkları görünüyordu, muhtemelen, birileri kaşa pişiriyor olmalıydı.

Kiryuha ansızın yabanıl bir sesle "Rusya anamız tüm dünyanın lideridir" diye şarkı söylemeye başladı, ancak boğazına bir şey kaçtı ve şarkıyı yarıda kesti. Stepin yankısı bu sesi yakalayıp uzaklara götürdü ve sanki aptallığın bizzat kendisi ağır tekerlekler üzerinde tüm stepte yuvarlanıp gidiyormuş gibi göründü.

"Yola çıkma zamanı geldi," dedi Panteley. "Kalkın çocuklar!"

Onlar atları koşarlarken Konstantin arabaların etrafında dolanıyor ve karısına hayranlığını dile getiriyordu. Kafile hareket edince:

"Hoşça kalın arkadaşlar!" diye bağırdı. "Misafirperverliğiniz için teşekkürler! Ben de şu yanan ateşe doğru gideyim. Dayanılacak gibi değil can sıkıntısı!"

Ve çabucacık karanlıkta gözden kayboldu. Yabancı insanlara kendi mutluluğunu anlatmak üzere ateşin yandığı yöne doğru attığı adımların sesi uzun süre duyuldu.

Ertesi gün Yegoruşka uyandığında sabahın daha erken saatleriydi, güneş henüz doğmamıştı. Araba kafilesi durmuştu. En öndeki arabanın yanında, altında Kazak aygırı küçük bir at, beyaz kasketli, üzerinde ucuz gri kumaştan elbisesiyle bir adam Dımov ve Kiryuha ile bir şeyler konuşuyordu. Arabalardan iki verst ileride, uzun, alçak, beyaz ambarlar ve çatıları kiremitle kaplı küçük evler görünüyordu. Evlerin etrafında ne bir avlu ne de bir ağaç vardı.

"Dede ne köyü bu?" diye sordu Yegoruşka.

"Bu bir Ermeni mezrası, delikanlı," diye yanıtladı Panteley. "Ermeniler yaşar burada. İyi bir halk... Ermeniler yani."

Gri elbiseli adam Dımov ve Kiryuha'yla konuşmasını bitirdi, dizginlerini geriye doğru çekerek küçük aygırını durdurdu ve mezraya doğru bakmaya başladı. Sabah serinliğinden eğilip büzülmüş Panteley de bakışlarını mezraya çevirmişti:

"Nasıl bir iş, görüyor musun!" diye iç geçirdi. "Mezraya bir belge için adam gönderdi ama giden bir türlü gelmiyor... Styopka gitseydi ya!"

"Dede kim bu adam?" diye sordu Yegoruşka.

"Varlamov."

Aman tanrım! Yegoruşka hızla sıçradı, dizleri üzerine oturdu ve beyaz kaskete baktı. Saygıdeğer insanların uyuduğu bu saatte çirkin bir atın üzerinde oturup mujiklerle sohbet eden, büyük çizmeler giymiş bu kısa boylu, gri adamın, o esrarengiz, ulaşılamaz, herkesin aradığı, her zaman "dolaşıp duran", Kontes Dranitskaya'dan bile daha zengin olan Varlamov'la aynı kişi olduğuna inanmak zordu.

"Fena sayılmaz, iyi insan," dedi Panteley mezraya bakarak. "Tanrı ona sağlık versin, namlı bir bey... Varlamov yani. Semyon Aleksandrıç... Dünya bu tür insanlara dayanarak duruyor yavrum. Bu bir gerçek... Bak, horozlar daha ötmeden o ayakta bile... Bir başkası olsa uyur ya da evde misafirlerle eğlenir, laklak eder, oysa o bütün gün stepte... Dönüp duruyor... İşlerini asla ihmal etmez... Hayır! Bravo ona..."

Varlamov gözünü mezradan ayırmadan bir şeyler konuşuyordu, küçük aygır sabırsızlıkla ayaklarını değiştiriyor, birini kaldırıyor, ötekini koyuyordu.

"Semyon Aleksandrıç," diye bağırdı Panteley, şapkasını çıkararak, "izin verin de Styopka'yı gönderelim! Yemelyan, çağır, Styopka gitsin!"

İşte sonunda mezradan bu tarafa doğru gelen bir atlı göründü. Atlı, atının üzerinde oldukça yan duruyor, tıpkı bir Kafkas süvarisi gibi kamçısını başının üstünde havada sallıyor, herkesi cesur biniciliğiyle şaşırtmak istiyordu. Kuş hızıyla uçup geldi arabaların yanına.

"Bu, kolcularından biri olmalı," dedi Panteley. "Onun yüz veya daha fazla sayıda atlı kolcusu vardır."

Atlı ilk sıradaki arabanın yanına gelince atını durdurdu, şapkasını çıkardı ve Varlamov'a bir kitapçık uzatıp verdi. Varlamov kitapçığın içinden bazı kâğıtlar çıkararak okuduktan sonra:

"İvançuk'un pusulası nerede?" diye bağırdı.

Atlı kitapçığı geri aldı, kâğıtlara göz gezdirdi ve omuzlarını silkti; bir şeyler söylemeye başladı, muhtemelen kendini savunuyor ve mezraya bir daha gitmek için izin istiyordu. Küçük aygır, sanki binicisi Varlamov'un ağırlığı artmaya başlamış gibi birdenbire yerinde oynamaya, hareket etmeye başladı. Varlamov da hareketlendi.

"Defol, gözüm görmesin seni!" diye öfkeyle bağırdı ve atlıya kamçısını salladı.

Varlamov atını geriye çevirerek, yürüyüş adımlarıyla, yük arabaları boyunca ilerlemeye başladı, bir yandan da kitapçığın içindeki kâğıtlara bakıyordu. Son arabanın yanından geçerken, Yegoruşka onu daha iyi görebilmek için gözlerini dört açtı. Varlamov artık ihtiyar bir adamdı. Onun çiyden nemlenmiş, kır sakallı, yanık, kızarık, tipik, sıradan Rus yüzü, küçük mavi damarlarla kaplıydı. Tıpkı dayısı İvan İvanıç'ın yüzü gibi onun yüzü de aynı ifadeyi, ticaret hayatının soğukluğunu, aynı tutkulu iş bağnazlığını yansıtıyordu. Ancak, ikisi arasında yine de bir farklılık hissediliyordu. Yegoruşka'nın dayısı Kuzmiçov'un yüzünde her zaman, ticari hayatın soğukluğunun yanı sıra bir kaygı ve korku ifadesi bulunurdu: Ya Varlamov'u bulamazsa, ya geç kalırsa, ya iyi fiyatı kaçırırsa... Oysa Varlamov'un ne yüzünde ne de şekil şemailinde bu tür küçük ve bağımlı insanlara özgü kaygılardan eser vardı. Fiyatları bizzat o belirlerdi; hiç kimsenin peşinden koşmaz, hiç kimseye bağımlı olmazdı; dış görünüşü ne kadar sıradan olursa olsun her şeyinde, hatta kamçısını tutuş tarzında bile, step üzerinde sahip olduğu gücün ve kabullenilmiş otoritenin şuurunu hissedebiliyordunuz.

Varlamov Yegoruşka'nın yanından geçerken dönüp ona bakmadı. Yalnızca küçük aygır Yegoruşka'nın farkına varma lütfunda bulundu ve büyük, aptal gözleriyle ona bir bakış fırlattı, ama kayıt-

sızca bir bakıştı bu. Panteley Varlamov'u eğilerek selamladı; o bu selamı fark etti ve gözlerini kâğıtlardan kaldırmadan:

"Meğhaba, ihtiyağ!" dedi, peltek peltek.

Varlamov'un atlıyla konuşması ve ona kamçısını sallaması bütün kafile üzerinde üzücü bir etki bırakmış olsa gerekti. Herkesin yüzü asıktı. Güçlü adamın öfkesi karşısında şaşkına dönen atlı, atının dizginlerini bırakmış, şapkasız vaziyette en öndeki arabanın yanında ayakta suskun duruyor, âdeta günün onun için bu kadar kötü başlamasına inanamıyordu.

"Sert bir ihtiyar..." diye mırıldandı Panteley. "Ne yazık ki böyle sert işte! Ama sorun değil, iyi insandır... İnsanları boş yere gücendirmez... Sorun değil..."

Varlamov kâğıtları gözden geçirdikten sonra kitapçığı cebine koydu; âdeta sahibinin düşüncelerini okuyan küçük aygır komut beklemeden yerinden sıçradı ve anayol boyunca dörtnala koşarak uzaklaştı.

VII

Bir sonraki gece arabacılar yeniden mola verdiler ve hemen kaşalarını pişirmeye koyuldular. Bu kez, en başından beri herkeste tam ne olduğu anlaşılamayan bir sıkıntı hissediliyordu. Hava boğucuydu, ne kadar su içseler susuzluklarını dindiremiyorlardı. Doğan ay kıpkırmızı ve asık suratlıydı, sanki hastalanmıştı. Yıldızlar da somurtuyordu. Sis yoğun, uzaklar bulanıktı. Doğa sanki bir şeyleri önceden sezmişti ve bunun kaygısı içindeydi.

Ateşin başında dünkü canlılık ve sohbet yoktu. Herkes sıkıntılı, konuşmalar cansız ve isteksizceydi. Panteley yalnızca iç geçiriyor, ayaklarından dert yanıyor ve sözü sürekli olarak, tanrıdan bağışlanmayı dilemeye zaman bırakmayan ani ölüme getiriyordu.

Dımov yüzükoyun yatmış, suskun, ağzındaki sapı çiğniyordu. Yüzünde tıpkı çürümüş samanlardan çıkan pis kokuyu andıran iğrenç bir ifade vardı; kötü yüreklilik ve yorgunluk ifadesi... Vasya çenesinin sızlamasından şikâyet ediyor ve kötü hava kehanetinde

bulunuyordu. Yemelyan artık ellerini sallamıyor, suratını asmış, hareket etmeden oturuyor, ateşi seyrediyordu. Yegoruşka da perişandı. Yürüyüş adımlarıyla gitmek onu yormuş, günün yakıcı sıcağından başı ağrımıştı.

Kaşa tam hazır olmuştu ki, Dımov can sıkıntısından yok yere arkadaşlarına sataşmaya başladı. Yemelyan'a hain hain bakarak:

"Yayılmış oturuyor," dedi. "Şiş yüz, kaşığını ilk daldıran da o. Açgözlü! Her zaman böyle, kazanın yanına ilk oturan olmaya çalışır. Kilisede koro şarkıcılığı yapmış diye kendisini 'bey' sanıyor. Senin gibi pek çok koro şarkıcısı anayol üzerinde dileniyor!"

Dımov'a öfkeyle bakan Yemelyan:

"Niçin sataşıp duruyorsun?" dedi.

"Kazana sokulan ilk sen olma diye. Kendini dev aynasında görme!"

"Aptal işte, ne olacak!" diye kısık sesle onu yanıtladı Yemelyan.

Bu tür atışmaların genellikle nasıl bittiğini deneyimleriyle bilen Panteley ve Vasya araya girdi ve Dımov'u ortada bir sebep yokken kavga çıkarmaması için iknaya çalıştı. Fakat hâlâ yatışmayan edepsiz adam küçümseyici bir tavırla gülerek:

"Koro şarkıcısı..." diye sürdürdü. "Senin gibi söyleyecek olduktan sonra herkes şarkı söyler. İyisi mi, sen git kilisenin eşiğinde otur ve şarkını söyle: 'İsa aşkına bir sadaka veriniz!' Ah, sizler!"

Yemelyan susuyordu. Onun suskunluğu Dımov üzerinde sinirlendirici bir etki yarattı. Eski koro şarkıcısına şimdi daha da büyük bir nefretle bakarak:

"Sana bulaşmak istemiyorum," dedi. "Yoksa kendini dev aynasında görmenin nasıl bir şey olduğunu sana gösterirdim."

Öfkeden kıpkırmızı kesilen Yemelyan:

"Ne diye bana musallat oldun böyle, Mazepa*!" diye patladı. "Ben sana ilişiyor muyum?"

Gözleri kan çanağına dönen Dımov yerinden doğrularak:

---

* İvan Stepanoviç Mazepa (1639-1709): Ukrayna kazaklarının 12. hetmanı. Rus-İsveç savaşında İsveç tarafına geçtiği için hain ilan edildi ve Rus Ortodoks kilisesince aforoz edildi. *–çev.*

"Bana nasıl ad takarsın?" dedi. "İşte sana! Şimdi git ara!"

Dımov, Yemelyan'ın elinden kaşığı kaptığı gibi yana, uzağa fırlattı. Kiryuha, Vasya ve Styopka yerlerinden sıçrayıp kaşığı aramaya koştular. Yemelyan ise yalvaran ve soru soran bakışlarını Panteley'e çevirdi. Yüzü ansızın kırıştı, küçücük kaldı, gözlerini kırpıştırdı ve eski ilahi okuyucusu, bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Çoktandır Dımov'dan nefret eden Yegoruşka, havanın birdenbire dayanılmaz şekilde boğucu hale geldiğini, ateşten çıkan alevlerin yüzünü cayır cayır yaktığını hissetti. Hemen kalkıp karanlıkta arabaya koşmak istedi, ancak kabadayının hain, sıkıntılı gözleri onu kendine çekti. Büyük bir ihtirasla, ona çok çok ağır hakaret içeren sözler söylemek istedi, Dımov'a yaklaştı, nefes nefese:

"Sen insanların en kötüsüsün! Sana katlanamıyorum!" dedi.

Bundan sonra arabaya koşmak gerekiyordu, ancak Yegoruşka bir türlü yerinden kımıldayamadı ve konuşmasını sürdürdü:

"Öteki dünyada cehennemde yanacaksın! İvan İvanıç'a şikâyet edeceğim. Sen Yemelyan'ı gücendirmeye cüret edemezsin!"

"Söyle, lütfen!" diye gülümsedi Dımov. "Ağzı daha süt kokan her domuz yavrusu başımıza akıl hocası kesiliyor. Kulağını bir çekeyim mi?"

Yegoruşka nefes alamadığını hissetti, böyle bir şey ilk defa başına geliyordu. Birden bütün gövdesiyle titremeye başladı, ayaklarını yere vurarak keskin bir sesle bağırdı:

"Dövün onu, dövün onu!"

Gözlerinden yaşlar fışkırıyordu, bir utanma duygusu hissetti, sendeleyerek arabaya koştu. Haykırışının nasıl bir etki yarattığını göremedi. Yün balyasının üzerine uzandı ve ağladı.

Kol ve bacakları kasılıyordu.

"Anne! Anne!" diye fısıldadı.

Ateşin etrafındaki bu insanlar ve gölgeler, iç karartıcı balyalar, uzaklarda her dakika parıldayan şimşekler... Bütün bunlar Yegoruşka'ya şimdi yabanıl ve korkunç gözüküyordu. Ürperdi ve umutsuzluk içinde kendisine, tanımadığı bu topraklara, bu korkunç mujiklerin arasına nasıl ve niçin düştüğünü sordu. Dayısı, Peder

Khristofor ve Deniska şu anda neredeydi? Niçin bir türlü gelmek bilmiyorlardı? Yoksa onu unutmuşlar mıydı? Unutulmuş ve kaderine terkedilmiş olabileceği düşüncesi ona öylesine tüyler ürpertici geldi ki, bir üşüme hissetti ve birkaç kez, balyanın üzerinden atlayıp arkasına bakmadan bütün hızıyla yol boyunca gerisin geri koşmayı aklından geçirdi. Ancak, yolda mutlaka karşılaşacağı o iç karartıcı karanlık haçlarla ilgili hatırladıkları ve uzaklarda çakan şimşekler onu bu fikrinden caydırdı... Ve ne zaman "Anne! Anne!" diye fısıldamaya başladı, o zaman kendini sanki biraz daha iyi hissetti...

Arabacılar da mutlaka korkuya kapılmış olmalılar. Yegoruşka ateşin başından kaçıp gittikten sonra uzun süre kimse konuşmadı, sonra, alçak ve boğuk bir sesle, bir şeyin gelmekte olduğundan, gecikmeden hazırlanıp o şeyden kaçmaları gerektiğinden söz ettiler... Akşam yemeğini hızla yediler, ateşi söndürdüler ve sessizce atları koşmaya başladılar. Acele acele şuraya buraya koşuşturmalarından ve kesik kesik cümlelerinden, arabacıların afet türü bir şeyin yaklaşmakta olduğunu tahmin ettikleri anlaşılıyordu.

Dımov, yola çıkmadan hemen önce Panteley'in yanına gelip:

"Onun adı neydi?" diye sordu.

"Yegori," diye yanıtladı Panteley.

Dımov bir ayağını tekerin üzerine koyup balyaların ipine tutunarak yukarı tırmandı. Yegoruşka onun yüzünü ve kıvırcık saçlı kafasını birden önünde gördü. Solmuş, yorgun yüzü ciddiydi, ancak o hain ifade artık yoktu. Alçak sesle:

"Yera!" dedi. "Haydi vur bana!"

Yegoruşka şaşkın şaşkın onun yüzüne bakarken tam o anda bir şimşek çaktı.

"Aldırma, vur bana!" diye yineledi Dımov.

Yegoruşka'nın onu dövmesini ya da onunla konuşmasını beklemeden sıçrayıp aşağı indi ve:

"Canım sıkılıyor!" diye söylendi.

Sonra her adım atışında sağa sola yalpalayarak ve kürek kemiklerini oynatarak, kafile boyunca tembel tembel yürüdü ve yarı ağlamaklı yarı kızgın bir sesle:

"Canım sıkılıyor! Beyler!" diye bağırdı. "Sen de Yemelyan, bana gücenme!" diye seslendi Yemelyan'ın yanından geçerken. "Bizimkisi umutsuz, zalim bir hayat!"

Sağ tarafta bir şimşek çaktı ve aynı anda âdeta onun yansıması başka bir şimşek bu kez uzaklarda parıldadı. Panteley aşağıdan büyük ve siyah bir şey fırlatarak:

"Yegori, al bunu!" diye bağırdı.

"Nedir bu?" diye sordu Yegoruşka.

"Çuval bezi! Yağmur geliyor, örtünürsün."

Yegoruşka doğruldu ve çevresine bakındı. Hissedilir bir şekilde kararan ufukta şimdi sürekli olarak, dakikadan daha sık aralıklarla parıldayıp kaybolan solgun ışıklar göz kırpıp duruyordu. Uzaklardaki karanlık âdeta kendi ağırlığından sağ yana yatmıştı.

"Dede, fırtına mı geliyor?" diye sordu Yegoruşka.

Onu duymayan Panteley ayaklarıyla yere vurarak:

"Ah, bacaklarım sızlıyor, hasta bacaklarım!" dedi şarkı söyler gibi heceleri uzatarak.

Sol tarafta, sanki birisi gökyüzüne bir kibrit çakmış gibi, solgun, fosforlu bir ışık şeridi parladı ve söndü. Çok uzaklarda bir yerlerde, sac çatı üzerinde yürürken çıkan seslere benzer sesler duyuldu. Muhtemelen çatıda yalınayak yürüyorlardı, zira sacdan boğuk sesler geliyordu.

"Şiddetli yağmur!" diye bağırdı Kiryuha.

Uzaklarla sağdaki ufuk çizgisi arasında öylesine parlak bir şimşek çaktı ki, stepin bir kısmını ve gökyüzünün açık ve kapalı taraflarının buluştuğu bölgeyi aydınlatmaya yetti. Korkutucu bir bulut yekpare kitlesiyle ağır ağır yaklaşıyordu; kenarlarında kocaman siyah saçaklar asılıydı. Benzer saçaklar hem sağ hem sol ufukta birbirlerini sıkıştırarak üst üste yığılıp istif oldular. Bu hırpani, karmakarışık görünümü buluta bir tür sarhoş kabadayı havası veriyordu. Bir gök gürültüsünün belirgin, hafif homurtuları duyuldu. Yegoruşka haç çıkardı ve hızla paltosunu giymeye başladı. Öndeki arabalardan Dımov'un haykırışları duyuluyordu, sesinden onun yeniden öfkelenmeye başladığına hükmedilebilirdi:

"Sıkılıyorum! Çok sıkıcı!"

Ansızın öylesine şiddetli bir rüzgâr koptu ki, Yegoruşka bohçasını ve çuval bezini zor zapt edebildi. Rüzgârda havalanan çuval bezi dört bir yana savrularak balyalara ve Yegoruşka'nın yüzüne çarpıyordu. Şiddetli rüzgâr stepte ıslıklar çalarak hızla koşuyor, etrafında düzensizce dönerek daireler çiziyor ve sürüklenen otlardan öyle bir gürültü kopuyordu ki, ne gök gürültüsünü ne de tekerleklerin gıcırtısını duyabiliyordunuz. Rüzgâr o kara bulutun rüzgârıydı, kendisiyle birlikte toz bulutu, yağmur kokusu ve ıslak toprak kokusu getiriyordu. Ay ışığı buğulanmış, sanki kirlenmişti, yıldızlar daha da çok dumana boğulmuştu. Yolun kenarında toz bulutlarının kendi gölgeleriyle birlikte nasıl hızla geriye, bir yerlere doğru aceleyle koşuşturduklarını görüyordunuz. Şimdi rüzgâr hortuma dönüşmüş, daireler çiziyor ve yerden tozu, kuru otları ve tüyleri sürükleyerek onları ta göklere kadar yükseltiyordu. Muhtemelen o kara bulutun civarında şu anda deve elmaları uçuşuyordur ve kim bilir hepsi ne kadar korkmuştur! Göz kapaklarını birbirine yapıştıran tozların arasından şimşeklerin ışığından başka hiçbir şey göremiyordunuz.

Yağmurun hemen başlayacağını düşünen Yegoruşka dizleri üstüne doğruldu ve çuval beziyle örtündü. İleriden birisi:

"Panteleey! A..a..va!" diye bağırdı.

Panteley yüksek sesle ve şarkı söyler gibi heceleri uzatarak:

"İşitilmiyoor!" diye yanıtladı.

"A...a..va! Ary...a!"

Gök öfkeyle gürledi, gürültü boşlukta yuvarlanarak önce sağa, sonra sola, sonra tekrar geriye doğru ilerledi ve ön sıralardaki arabaların yanında yok oldu. Yegoruşka, haç çıkararak:

"Kutsal, kutsal, kutsal, Tanrı Savaof*. Göğü ve yeri şanınla doldur!" diye fısıldadı.

Gökteki karanlık boşluk ağzını açtı ve nefesinden beyaz bir ateş fışkırdı; tam o anda gök yeniden gürledi. Gürültü kaybolur kaybol-

* Savaof (Batı dillerinde Sabaoth) Yahudilik ve Hıristiyanlıkta Tanrı'nın adlarından biri. *–çev.*

maz öylesine geniş bir alanı aydınlatan bir şimşek çaktı ki, çuval bezinin aralığından Yegoruşka, bir anlığına ta ufka kadar tüm anayolu, arabacıların tümünü ve hatta Kiryuha'nın yeleğini görebildi. Sol taraftaki kara saçaklar şimdi daha yukarı kaymıştı ve onlardan birisi, kaba saba, biçimsiz, üzerinde parmaklarıyla bir pençeyi andıran saçak, aya doğru uzanıp gerilmişti. Yegoruşka gözlerini sımsıkı kapamaya, olup bitene aldırmamaya ve her şey sona erene kadar beklemeye karar verdi.

Yağmur her nedense bir türlü başlayamıyordu. Yegoruşka, bulutun belki yandan geçip gideceğini ümit ederek bezin arasından dışarı baktı. Korkutucu bir karanlık vardı. Yegoruşka ne Panteley'i ne yük balyasını ne de kendisini görebiliyordu. Az önce ayın bulunduğu yere doğru eğilip baktı, ama orada da aynı arabadaki karanlık vardı. Karanlıkta şimşekler sanki daha beyaz ve daha kör ediciydi, öyle ki insanın gözü acıyordu.

"Panteley!" diye seslendi Yegoruşka.

Bir yanıt gelmedi. Ve işte, rüzgâr çuval bezini son bir kez daha çekip havalandırdı ve hızla uzaklaşıp gitti. İnişsiz çıkışsız, sakin bir uğultu duyuldu. Büyük, soğuk bir damla Yegoruşka'nın dizine düştü, bir diğeri elinin üzerinden kaydı. Dizlerinin örtük olmadığını fark etti ve çuval bezini düzeltmek istedi, ancak tam bu sırada önce yolun, ardından araba oklarının ve balyaların üzerine bir şey serpildi ve bunu tıp tıp çarpma sesleri izledi. Bu yağmurdu. Yağmur ve çuval bezi âdeta birbirlerini anlıyormuşçasına, iki saksağan gibi neşeyle, hızlı hızlı, oldukça aykırı şeyler konuşmaya başladılar. Yegoruşka dizleri üzerinde dikeldi, daha doğrusu, çizmelerinin boğazları üzerine oturdu. Çuval bezi üzerinde yağmur seslerini duyunca gövdesini öne eğerek dizlerini korumak istedi, ama dizleri kaşla göz arası ıslanmıştı bile. Tam dizlerini örtmeyi başarmıştı ki bu sefer de arkasında, sırtının alt kısımlarında ve baldırlarında tırmalayıcı, tatsız ıslaklıklar hissetti. Eski oturuş şekline geri döndü, dizlerini yağmurun altında bıraktı ve karanlıkta görünmeyen çuval bezini nasıl düzeltirim diye düşünmeye başladı. Fakat kolları çoktan ıslanmıştı bile, gömleğinin kollarından ve yakasından aşa-

ğıya sular damlıyordu, kürek kemiklerinde üşüme hissetti. Sonunda, hiçbir şey yapmamaya, her şey bitinceye kadar hareket etmeden oturup beklemeye karar verdi.

"Kutsal, kutsal, kutsal..." diye fısıldadı Yegoruşka.

Gök, ansızın, korkunç, sağır edici bir çatırdama sesiyle tam Yegoruşka'nın kafasının üzerinde patladı. Yegoruşka eğildi, enkazın ensesine ve sırtına ne zaman düşeceğini bekleyerek nefesini tuttu. Elinde olmadan gözünü açtı ve parmaklarında, ıslak yenlerinde, çuval bezi üzerindeki su sicimlerinde, balyanın ve aşağıda toprağın üzerinde, kör edici keskin ışığın beş kez nasıl parlayıp kaybolduğunu gördü. Bunu aynı derecede şiddetli ve korkunç yeni bir gürültü izledi. Gök artık gürlemiyor, gümbürdemiyor, fakat kırılan kuru ağaç gibi sert çatırtı sesleri çıkarıyordu.

Gök, yine "trrah... tah... tah... tah..." diye net seçilir bir şekilde gürledi, gümbürtü boşlukta yuvarlanıp gitti, sonra duraksadı ve ilerideki arabaların civarında ya da arkada, uzaklarda bir yerde diğer öfkeli, kesik kesik başka "trrah..."larla birleşti.

Önceleri yalnızca korkutucu olan şimşekler, şimdi bu tür gök gürlemeleriyle birleşince uğursuz ve tehdit edici görünmeye başladı. Sihirli ışıkları kapalı göz kapaklarını delip geçiyor ve soğuk bir ürperti olup insanın tüm gövdesine yayılıyordu. Şimşekleri görmemek için ne yapmalıydı? Yegoruşka yüzünü geriye çevirmeye karar verdi. Dikkatlice, sanki gözetlenmekten korkar gibi, elleri ve ayakları üzerine yükseldi, avuç içleriyle yaş balyanın üzerinde kayarak geriye döndü. Tam başının üzerinde, yine, "trrah... tah... tah... tah..."lar koptu, arabaların altına düşen bu "trah"lar, orada, "şrraak!" diye patladı.

Elinde olmadan gözlerini yine açan Yegoruşka yeni bir tehlike ile karşı karşıya geldi; arabanın arkasından uzun mızraklarıyla üç dev yürüyordu. Çakan şimşeklerin ışığı mızrakların oklarını parıldatıyor, devlerin şekil şemailini çok net bir şekilde aydınlatıyordu. Bunlar, yüzleri kapalı, başları önlerine eğik ve hantal yürüyüşlü, muazzam boyutlarda iri insanlardı. Derin düşüncelere dalmış, kederli ve bezgin görünüyorlardı. Belki de arabanın peşinden kötü

bir amaçla gelmiyorlardı, ama yine de bu kadar yakın olmalarında korkutucu bir yan vardı.

Yegoruşka çabucak öne döndü ve tüm gövdesiyle titreyerek:

"Panteley! Dede!" diye bağırdı.

Gök onu "trrah... tah... tah... tah..." diye yanıtladı. Arabacıların aşağıda olup olmadığına bakmak için Yegoruşka gözlerini açtı. İki ayrı yerde birden çakan şimşek ta ufka kadar tüm yolu, tüm arabaları ve sürücüleri aydınlattı. Yol üzerinde derecikler oluşmuştu ve su kabarcıkları hoplayıp zıplıyordu. Panteley arabanın yanında yürüyordu, dik şapkası ve omuzları küçük bir çuval beziyle örtülüydü. Hal ve tavrında ne bir korku ne de huzursuzluk ifadesi vardı, sanki gök gürültüsü onu sağırlaştırmış, şimşekler kör etmişti. Yegoruşka ağlayarak:

"Dede, devler!" diye bağırdı.

Ancak, dede duymadı. Biraz daha ötede Yemelyan yürüyordu. Başından ayağına kadar büyük bir çuval beziyle örtünmüştü ve üçgen şeklini almıştı. Üzerinde hiçbir örtü bulunmayan Vasya, yine her zamanki gibi ayaklarını iyice yükseğe kaldırarak dizlerini kırmadan, sanki bacakları tahtadanmış gibi yürüyordu. Şimşeklerin parıltısı altında, sanki kafile hiç hareket etmiyormuş, sürücüler ve Vasya'nın havaya kalkmış ayağı, aynı pozisyonda öylece donmuş kalmış gibi gözüküyordu...

Yegoruşka, dedeye bir kez daha seslendi. Yine yanıt alamayınca kımıldamadan oturdu, artık olup bitenlerin sona ermesini beklemiyordu. Gök gürültüsünün onu derhal öldüreceğinden, istemeden gözünü açtığında karşısında yine o korkunç devleri göreceğinden emindi. Haç çıkarmaktan, ihtiyarı çağırmaktan ve annesini aklına getirmekten artık vazgeçmiş, soğuk ve fırtınanın hiçbir zaman bitmeyeceği inancı onu uyuşturmuştu.

Ansızın bir ses duyuldu:

"Yegori, uyuyor musun?" diye bağırdı Panteley aşağıdan.

"İn aşağıya, sağır mı ne? Küçük sersem!"

Kalın sesli bir yabancı, sanki bir bardak iyi votka içmiş gibi boğazını temizleyerek:

"Amma da fırtına ha!" dedi.

Yegoruşka gözlerini açtı. Aşağıda, arabanın yanında Panteley, üçgeni andıran Yemelyan ve dev adamlar duruyordu. Dev adamların boyları şimdi çok çok kısalmıştı. Yegoruşka yakından bakınca onların sıradan mujik olduklarını, omuzlarında mızrak değil metal dirgen tuttuklarını gördü. Panteley'le üçgen görünümlünün arasından alçak bir kulübenin yanan penceresi gözüküyordu. Demek ki kafile bir köyün kenarında durmuştu. Yegoruşka üzerinden çuval bezini attı, bohçasını alarak aceleyle aşağı indi. Göğün önceki gibi hâlâ gürültüyle çatırdamasına ve şimşeklerin şerit izleri bırakarak tüm göğü kamçılamaya devam etmesine rağmen, bu Yegoruşka'ya yanında konuşan insanlar ve ışık yanan bir pencere varken artık korkunç gelmiyordu.

"Fırtına iyidir, zararı yok..." diye mırıldandı Panteley. "Tanrıya şükür... Yağmurdan ayaklarım biraz yumuşadı. Sorun değil... İndin mi Yegori? Haydi, kulübeye git... Zararı yok..."

"Kutsal, kutsal, kutsal..." diye kısık sesle konuşuyordu Yemelyan. "Mutlaka bir yere düşmüş olmalı... Siz buralı mısınız?" diye sordu dev adama.

"Hayır, Glinov'danım... Glinov'luyuz... Bey Plater'in yanında çalışıyoruz."

"Harman mı dövüyorsunuz?"

"Her şey. Şimdilik buğday biçiyoruz. Şimşek de ne şimşekti ama! Çoktandır böyle bir fırtına olmamıştı..."

Yegoruşka kulübeye girdi. Onu zayıf, sivri çeneli, kambur, yaşlı bir kadın karşıladı. Elinde içyağı kandili tutuyordu, gözlerini kısıyor ve ağır ağır nefes alıyordu.

"Öyle bir fırtına gönderdi ki tanrı bize!" dedi ev sahibesi. "Bizimkiler de geceyi stepte geçiriyor, eziyet çekiyor zavallılar. Soyun, yavrum, soyun..."

Yegoruşka soğuktan titreyerek ve tiksintiyle omuz silkerek sırılsıklam paltosunu üzerinden çekip çıkardı. Sonra bacaklarını ve kollarını genişçe açarak hareket etmeden uzun süre öyle durdu. En ufak bir kımıldama onda tatsız bir ıslaklık ve üşüme duygusu

uyandırıyordu. Gömleğinin kolları ve arkası ıslaktı, pantolonu bacaklarına yapışmıştı, başından aşağı sular damlıyordu.

"Delikanlı, ne diye öyle bacaklarını açmış dikilip duruyorsun?" dedi yaşlı kadın. Gel, otur!"

Yegoruşka, bacaklarını ayrık tutarak, masaya yaklaştı ve sedire, yatmakta olan birinin kafasının hemen yanı başına oturdu. Kafa kımıldadı, burnundan derin bir nefes verdi, bir şey çiğner gibi yaptı ve sakinleşti. Kafanın olduğu yerden sedirin öteki ucuna kadar, üzeri koyun derisi ile örtülmüş bir tümsek uzuyordu, bu, uyuyan bir köylü kadındı.

Yaşlı kadın derin derin nefeslenerek odadan çıktı ve biraz sonra elinde karpuz ve kavunla geri döndü.

"Ye yavrum! İkram edecek başka bir şeyim yok.." dedi esneyerek. "Ye yavrum!"

Sonra masayı karıştırarak oradan uzun, keskin bir bıçak buldu; hanlarda haydutların tüccarları kestikleri bıçaklara çok benzeyen bir bıçak...

Yegoruşka, sıtma nöbetine tutulmuş gibi titreyerek, siyah ekmekle birlikte bir dilim kavun, onun ardından da bir dilim karpuz yedi. Yedikleri üşümesini daha da artırmıştı.

"Bizimkiler geceyi stepte geçiriyor..." diye iç geçirdi yaşlı kadın, Yegoruşka meyvesini yerken. "Tanrının öfkesi... Kutsal tasvirin önünde mum yakmak gerekiyordu, ama Stepanida onları nereye koymuş, bilmiyorum. Ye yavrum, ye..."

Yaşlı kadın esnedi ve sağ elini arkasına atarak sol omzunu kaşıdı.

"Saat iki olmalı şimdi," dedi. "Kalkma vaktine az kaldı. Bizimkiler de stepte geceliyor... Mutlaka iliklerine kadar ıslanmışlardır..."

"Nine, uyumak istiyorum," dedi Yegoruşka.

"Uzan yat yavrum, uzan yat... Hazreti İsa efendimiz!" diye iç geçirdi ihtiyar kadın, esneyerek. "Uyuyordum, sanki kapıya vuruyorlarmış gibi sesler işittim. Uyandım baktım, fırtına, tanrının gönderdiği fırtına... Mum yakmak gerekti, ama bulamadım."

Yaşlı kadın kendi kendine konuşarak sıranın altından pılı pırtı türü bir şeyler çekip çıkardı, muhtemelen kendi yatağıydı. Sonra

sobanın yanındaki çividen koyun derisinden dikilmiş iki gocuk indirdi ve Yegoruşka'nın yatağını sermeye başladı.

"Fırtına hâlâ dinmedi," diye mırıldandı. "Ya aniden bir şey olursa, yangın çıkarsa! Bizimkilerse stepte geceliyor... Yat, yavrum, uyu... Hazreti İsa seninle, çocuğum... Kavunu götürmüyorum, belki kalkınca yersin."

Yaşlı kadının iç geçirmeleri ve esnemeleri, uyuyan köylü kadının düzenli nefes alış verişi, kulübenin alacakaranlığı ve yağmurun penceredeki tıkırtıları insanın uykusunu getiriyordu. Yegoruşka yaşlı kadının yanında soyunmaktan utandı, yalnızca çizmelerini çıkardı ve koyun derisinden gocuğa sarılarak uzanıp yattı.

Bir dakika sonra Panteley'in fısıltısı duyuldu:

"Delikanlı yattı mı?"

"Yattı," diye yine fısıltıyla yanıtladı yaşlı kadın. "Öfke, tanrının öfkesi! Gürlüyor, gürlüyor ve sonu da görünmüyor..."

"Şimdi geçer," dedi hırıltılı bir sesle Panteley, otururken. "Biraz sakinleşti... Delikanlılar kulübelere dağıldı, ikisi atların yanında kaldı... Delikanlılar, diyordum... Yapamazlar... Atları kaçırıp götürürler... Azıcık oturayım, gidip nöbeti alacağım... Atları yalnız bırakamayız, götürürler..."

Panteley ve yaşlı kadın Yegoruşka'nın ayakucuna yan yana oturmuş, hışırtılı sesler çıkararak fısıltıyla sohbet ediyorlardı, konuşmaları sık sık soluklanmalarla, esnemelerle kesiliyordu. Yegoruşka'nın üşümesi ise hâlâ geçmemişti. Üzerinde koyun derisinden, sıcak, ağır gocuk olmasına rağmen, bütün gövdesiyle zıngırdıyor, kol ve bacakları çırpınmalarla kasılıyor, içi titriyordu... Gocuğun altında üzerindeki ıslak giysileri çıkardı, ama bu bile fayda etmedi. Üşümesi gittikçe daha da arttı.

Panteley nöbet tutmak için dışarı çıktı, işini bitirip tekrar geri döndü. Yegoruşka bir türlü uyuyamıyor, hâlâ tüm gövdesiyle titriyordu. Başında ve göğsünde bir baskı hissediyor, bu baskı onu sıkıp eziyordu ancak bunun ne olduğunu çıkaramıyordu: Yaşlıların fısıldaşmaları mı, yoksa koyun derisinin ağır kokusu mu? Yediği

karpuz ve kavundan ağzında kötü, metalik bir tat kalmıştı. Üstüne üstlük bir de pireler ısırıyordu.

Yegoruşka:

"Dede, üşüyorum!" dedi ve kendi sesini tanıyamadı.

"Uyu, çocuğum, uyu..." diye iç geçirdi yaşlı kadın.

İnce bacaklarıyla Tit yatağa yaklaştı, ona elini salladı, sonra birden boyu uzadı, tavana değdi ve yel değirmenine dönüştü. Peder Khristofor, brıçkada otururken giydiği kıyafetle değil de, ayin elbisesiyle ve elinde kutsal su kabı olduğu halde değirmenin etrafını dolaşıyor, ona kutsal su serpiyor ve değirmenin dönen kanatları o anda duruyor. Bunun bir kâbus olduğunun farkına varan Yegoruşka gözlerini açtı.

"Dede! Su ver!" diye seslendi.

Yanıt veren olmadı. Oda Yegoruşka'ya dayanılmaz derecede boğucu geldi, yatmak rahatsızlık veriyordu. Kalkıp giyindi ve kulübeden dışarı çıktı. Artık sabah olmuştu. Hava kapalıydı, ama yağmur yoktu. Titreyerek ıslak paltosuna bürünen Yegoruşka çamurlu avluda gezindi ve sabahın sessizliğine kulak kesildi. Avluda, gözüne sazdan yapılmış kapısı yarıya kadar açık bir barınak ilişti. Başını uzatıp baktı, içeri girip karanlık bir köşede tezek yığınının üzerine oturdu.

Ağırlaşmış başında düşünceler birbirine karışıyordu, ağzında kuruluk ve o iğrenç metalik tat vardı. Çıkarıp şapkasına baktı, üzerindeki tavus kuşu tüyünü düzeltti; annesiyle bu şapkayı satın almaya gidişlerini hatırladı. Elini cebine soktu, kahverengi, yapışkan bir macun topağı çıkardı. Bu macun cebine nasıl girmişti? Düşündü, macunu kokladı, bal kokuyordu. Aha! Bu Yahudi kekiydi. Nasıl da ıslanmış zavallıcık!

Yegoruşka paltosuna göz attı. Kocaman kemik düğmeleri olan, gri bir paltosu vardı, redingot biçiminde dikilmişti. Yeni ve pahalı bir şey olduğu için evin girişinde değil de, yatak odasında, annesinin elbiselerinin yanında asılı olurdu her zaman. Yalnızca bayramları giymesine izin verirlerdi. Şimdi ona bakarken Yegoruşka paltosuna karşı bir acıma duydu; hem kendisinin hem de paltosunun kaderlerine terk edildiğini, artık bir daha eve dönemeyeceklerini

hatırladı. Ve öyle kuvvetle ağladı ki, az kalsın oturduğu tezek yığınının üzerinden aşağı düşüyordu.

Yağmurdan ıslanmış, yüzü bukleli saçlar gibi yünümsü perçemlerle kaplı iri, beyaz bir köpek barakaya girdi ve gözlerini merakla Yegoruşka'ya dikti. Muhtemelen, havlayayım mı havlamayayım mı diye düşündü. Havlamaya gerek olmadığına karar verince, Yegoruşka'ya ihtiyatla yaklaştı, macun topağını yiyerek dışarı çıktı.

"Bunlar Varlamov'un adamları!" diye bağırdı birisi dışarıda.

Yegoruşka kana kana ağlamış olarak barınaktan dışarı çıktı, avludaki su birikintisinin etrafını dolaşarak acele etmeden caddeye doğru yürüdü. Kapının tam karşısında yük arabaları duruyordu. Sonbahar sinekleri gibi cansız ve uykulu gözüken ıslak sürücüler, çamurlu ayaklarıyla ya arabaların etrafında dolaşıyor ya da arabaların okları üzerinde oturuyorlardı. Yegoruşka onlara baktı ve 'Mujik olmak ne kadar sıkıcı ve zahmetli' diye düşündü. Panteley'in yanına gitti ve araba okunun üzerinde onunla yan yana oturdu. Titreyerek ve ellerini gömleğinin kolları içine sokarak:

"Dede, ben üşüyorum!" dedi.

"Aldırma, gideceğimiz yere az kaldı," dedi Panteley esneyerek. "Mühim değil, ısınırsın."

Hava sıcak olmadığı için kafile yola erken çıktı. Kısa bir süre sonra güneş gökyüzünde görünmüş ve Yegoruşka'nın ıslak elbiselerini, balyaları ve toprağı kurutmuştu; balyanın üzerine uzanan Yegoruşka buna rağmen hâlâ üşüyor ve titriyordu. Gözünü yumar yummaz yine Tit'i ve yel değirmenini karşısında buluyordu. Midesinde bulantı ve tüm gövdesinde bir ağırlık hissettiği halde, gördüğü bu kâbusları kendisinden uzaklaştırmak için tüm gücünü zorluyordu. Ancak bu hayaletler kaybolur kaybolmaz, bu sefer de kan çanağına dönmüş gözleri ve havaya kalkmış yumruklarıyla zorba Dımov böğürerek Yegoruşka'nın üzerine atılıyor ya da "İçim sıkılıyor!" diye naralar atıyordu. Sonra, küçük Kazak aygırı üzerinde Varlamov, arkasından kucağında toy kuşu ve yüzünde gülücükleriyle mutlu Konstantin geçiyordu. Ve bütün bu insanlar ne kadar da zor, dayanılmaz ve bıktırıcıydılar!

Akşama doğruydu, Yegoruşka su istemek için başını kaldırdı. Kafile geniş bir nehrin üzerindeki büyük bir köprüde durmuştu. Aşağıda, nehrin üzerinde siyah dumanlar ve bu dumanların arasından yedeğinde mavna çeken bir römorkör görünüyordu. İleride, nehrin ötesinde, her yerine evler ve kiliseler serpiştirilmiş alacalı bulacalı koskocaman bir dağ yükseliyordu. Dağın eteğinde yük vagonlarının yanında hareket halinde bir lokomotif gözüküyordu...

Yegoruşka daha önce ne vapur, ne lokomotif ne de geniş nehir görmüştü. Şimdi onlara bakarken ne bir korku ne de bir şaşkınlık geçirdi; hatta yüzünde meraka benzer bir ifade bile yoktu. Yalnızca baş dönmesi ve bulantı hissediyor, aceleyle balyanın kenarına yüzükoyun uzanmaya çalışıyordu. Ve kustu. Onu gören Panteley homurdanarak başını salladı.

"Bizim delikanlı hastalanmış!" dedi. "Midesini üşütmüş olmalı... Yabancı ellerde... Kötü bir durum!"

VIII

Yün arabaları kafilesi, tüccarların kaldığı, iskeleden fazla uzak olmayan büyük handa durdu. Arabadan kayarak inmeye çalışırken Yegoruşka çok tanıdık bir ses duydu. Birisi, inerken ona yardım ediyor, bir yandan da konuşuyordu:

"Biz ise dünden beri buradayız... Bugün tüm gün sizi bekledik. Dün size yetişmek istiyorduk aslında, ama başka yoldan geldiğimiz için bu mümkün değildi. Paltocuğunu nasıl da kırıştırmışsın böyle! Dayından azar işiteceksin."

Yegoruşka konuşan kişinin mermeri andıran yüzüne baktı ve onun Deniska olduğunu hatırladı.

"Dayıcığın ve Peder Khristofor şu anda oteldeler, çay içiyorlar. Gidelim."

Deniska, Yegoruşka'yı N. şehrindeki yoksullar evine benzeyen, karanlık ve iç karartıcı, iki katlı, büyük bir binaya götürdü. Binanın girişini, karanlık merdivenlerini, dar ve uzun koridorunu geçen Deniska ve Yegoruşka küçük bir otel odasına girdiler. İvan İva-

nıç ve Peder Khristofor, gerçekten de masanın başına oturmuş çay içiyorlardı. Çocuğu görünce her iki ihtiyarın yüzünde de şaşkınlık ve memnuniyet ifadesi belirmişti.

"Aaa, Yegor Niko-laa-yiç!" dedi Peder Khristofor, şarkı söyler gibi uzatarak. "Lomonosov efendi!"

"Bay Asilzade!" dedi Kuzmiçov. "Hoş geldiniz."

Yegoruşka paltosunu çıkardı, dayısının ve Peder Khristofor'un ellerini öptükten sonra masaya oturdu. Yegoruşka'ya çay dolduran Peder Khristofor, yüzünde her zamanki ışık saçan gülümsemesiyle onu soru yağmuruna tuttu:

"Ee, nasıl geldin, *puer bone**? Mutlaka canından bezmiş olmalısın, değil mi? Tanrı kimseye atlı yük arabasında ya da öküz arabasında seyahat etmeyi göstermesin! Gidiyorsun, gidiyorsun, tanrı affetsin, ileri bakıyorsun, step yine aynı eskisi gibi, engin, uçsuz bucaksız; sonunu göremezsin! Seyahat değil tam bir rezalet! Neden çay içmiyorsun? İç! Biz de burada, senin yokluğunda, sen kafileyle ağır ağır gelirken, tüm işlerimizi başarıyla hallettik. Tanrıya şükür! Yünü Çerepahin'e sattık, hem de öyle bir satış ki, tanrı herkese kısmet etsin... İyi pazarlık ettik."

Yegoruşka odaya girip kendi insanlarını, dayısını ve pederi ilk gördüğünde içinde dayanılmaz bir şikâyet etme arzusu hissetti. Peder Khristofor'un söylediklerini duymuyor, nereden başlayacağını ve esas olarak ne konuda şikâyetçi olacağını düşünüyordu. Ancak, ona tatsız ve tırmalayıcı gelen Peder Khristofor'un sesi, konuya odaklanmasına engel oluyor, düşüncelerinin karışmasına yol açıyordu. Daha beş dakika oturmamıştı ki masanın başından kalktı, gidip divana uzandı. Peder Khristofor şaşırarak:

"İşe bak! Çayın n'olacak?" dedi.

Neden şikâyetçi olacağını düşünmeye devam eden Yegoruşka alnını duvara döndü ve birden hüngür hüngür ağlamaya başladı. Kalkıp divana doğru giden Peder Khristofor:

"İşe bak!" diye yineledi. "Georgi, ne oldu sana? Niçin ağlıyorsun?"

* (Lat.) "İyi çocuk." –*Rus. ed.*

"Ben... Ben hastayım!" dedi Yegoruşka.

"Hasta mı?" dedi Peder Khristofor kuşkuyla. "İşte bu fena, yavrum... Yolda hastalanmak olacak şey mi? Ay, ay, ne bu böyle, yavrum?.."

Elini Yegoruşka'nın başına koydu, yanaklarına dokundu:

"Evet, başın yanıyor... Mutlaka üşüttün ya da bir şey yedin... Tanrıya dua et."

"Kinin vermeli ona..." dedi İvan İvanıç, mahcup bir edayla.

"Hayır, sıcak bir şeyler yemesi lazım... Georgi, çorba ister misin?"

"Hayır, istemiyorum."

"Üşüyor musun yoksa?"

"Daha önce üşüyordum, şimdi... şimdiyse yanıyorum. Her yerim ağrıyor..."

İvan İvanıç divana yaklaştı, Yegoruşka'nın başına dokundu, mahcup bir ifadeyle masaya geri döndü.

"Bak ne diyeceğim, soyun ve uzan yat," dedi Peder Khristofor. "Sana iyi bir uyku lazım."

Peder Khristofor, Yegoruşka'nın soyunmasına yardım etti, başının altına yastık koydu, battaniyeyle onu iyice sarmaladı ve battaniyenin üzerine de İvan İvanıç'ın paltosunu örttü. Sonra ayaklarının ucuna basarak uzaklaştı, gelip masaya oturdu. Yegoruşka gözlerini kapar kapamaz, ona otel odasında değil de anayolda ateşin başındaymış gibi geldi. Yemelyan ellerini sallıyor, Dımov kızarmış gözleriyle yüzükoyun yatıyor ve alaycı bakışlarla Yegoruşka'ya bakıyordu.

"Dövün onu! Dövün onu!" diye bağırdı Yegoruşka.

"Sayıklıyor..." diye söylendi Peder Khristofor, alçak sesle.

"Gaile, sıkıntı!" diye iç geçirdi İvan İvanıç.

"Onu yağ ve sirkeyle ovmak gerek. Tanrı yardımıyla yarına bir şeyi kalmaz."

Yegoruşka bu kâbuslardan kurtulmak için gözünü açtı ve ışığı seyretmeye başladı. Peder Khristofor ve İvan İvanıç çaylarını bitirmiş, fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı. Peder Khristofor mutlu

mutlu gülümsüyordu, görünüşe bakılırsa yün satışından iyi kazanç sağladığını bir türlü unutamıyordu. Fakat onu böyle neşelendiren şey, elde ettiği kazançtan çok şu fikirdi: Eve gittiğinde tüm geniş ailesini bir araya toplayacak, kurnaz kurnaz göz kırptıktan sonra kahkahayı basacak, önce yünü maliyetinden daha düşük fiyata sattığını söyleyerek onları kandıracak, sonra kabarık cüzdanını çıkarıp damadı Mihayl'e vererek "Al işte! İş dediğin böyle yapılır!" diyecekti. Kuzmiçov ise halinden hiç memnun görünmüyordu. Yüzünde yine eskisi gibi, ticaretle uğraşanlara özgü o soğukluk ve telaş ifadesi vardı.

Kuzmiçov, hafif sesle:

"Eh, eğer Çerepahin'in böyle bir fiyat vereceğini bilseydim," dedi, "Makarov'a şehirde o üç yüz pud yünü satmazdım! Çok yazık! Burada fiyatları böyle yükselteceklerini kim bilebilirdi ki?"

Beyaz gömlekli görevli semaveri kaldırdı ve köşede, kutsal tasvirin önündeki küçük lambayı yaktı. Peder Khristofor onun kulağına bir şeyler fısıldadı, adam, anladım diyen bir kumpasçı edasıyla esrarengiz bir yüz ifadesi takınarak odadan çıktı. Biraz sonra döndü, divanın altına bir kap bıraktı. Kendisi için yere yatak yapan İvan İvanıç birkaç kez esnedi, üşenerek dua etti ve uzanıp yattı.

"Yarın katedrale uğramayı düşünüyorum," dedi Peder Khristofor. "Oranın kutsal emanetler görevlisi tanıdığımdır. Ayinden sonra piskoposu da ziyaret etmek lazım, hastaymış diyorlar."

Peder Khristofor esnedi ve lambayı söndürdü, şimdi sadece tasvirin önündeki küçük lamba yanıyordu. Soyunurken konuşmasını sürdürdü:

"Ziyaretçi kabul etmiyormuş diyorlar. Onu göremeden buradan ayrılmış olacağım."

Peder kaftanını çıkardı, o anda Yegoruşka karşısında Robinson Crusoe'yu gördü. Robinson fincan tabağında bir şeyler karıştırdı, Yegoruşka'nın yanına gelerek fısıltıyla:

"Lomonosov, uyuyor musun?" dedi. "Kalk, otur! Seni yağ ve sirkeyle ovacağım. Çok iyi gelecek, sen yalnızca tanrıya dua et."

Yegoruşka hızla doğrulup oturdu. Peder çocuğun gömleğini çıkardı, sanki gıdıklanan kendisiymiş gibi, büzülerek ve kesik kesik soluklanarak, Yegoruşka'nın göğsünü ovmaya başladı.

"Baba, oğul ve kutsal ruh adına..." diye fısıldıyordu. "Yüzükoyun uzan!.. İşte böyle. Yarına bir şeyin kalmaz, yeter ki bundan böyle hata yapma... Ateş gibi yanıyorsun! Fırtına sizi dışarıda, yol üzerindeyken yakalamış olmalı, öyle mi?"

"Evet."

"Tabii ki hastalanırsın! Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Tabii ki hastalanırsın!"

Peder Khristofor, Yegoruşka'yı yağ ve sirkeyle ovduktan sonra tekrar ona gömleğini giydirdi, üstünü örttü ve üzerine haç çıkararak divanın yanından uzaklaştı. Yegoruşka, pederin daha sonra tanrıya dua ettiğini gördü. Muhtemelen ihtiyar ezbere oldukça çok sayıda dua biliyordu, zira kutsal tasvirin önünde uzunca bir süre ayakta durdu ve fısıltıyla dua okudu. Duayı bitirince pencerelere ve kapıya doğru dönerek haç çıkardı, sonra, Yegoruşka ve İvan İvanıç'ın üzerine doğru haç çıkardı. Küçük divanın üzerine başının altına yastık koymadan uzandı, üzerine kaftanını örttü. Koridordaki saat onu vurdu. Sabaha daha çok uzun bir zaman olduğunu hatırlayan Yegoruşka, can sıkıntısıyla alnını divanın arkasına dayadı; artık kendisini iç karartıcı bulanık rüyalarından uzak tutmak için bir çaba sarf etmiyordu. Ancak, sabah onun düşündüğünden çok daha erken oldu.

Yegoruşka'ya, alnını divanın arkasına dayayarak yatalı sanki kısa bir süre önceymiş gibi geliyordu. Oysa gözünü açtığında, odanın her iki penceresinden yere eğik güneş ışınları çoktan vurmuştu. Peder Khristofor ve İvan İvanıç yoktu. Oda toparlanmıştı, aydınlık ve rahattı. Odaya, her zaman etrafa servi ağacı ve kurutulmuş peygamber çiçeği kokusu yayan Peder Khristofor'un kokusu dolmuştu (evde peygamber çiçeğinden kutsal su serpme püskülü ve kutsal tasvir çerçeveleri için süslemeler yaptığından bu kokular pederin üzerine iyice sinmişti). Yegoruşka yastığa, içeriye giren eğik ışıklara, divanın yanı başında duran silinmiş, temizlenmiş çizme-

lerine baktı ve gülümsedi. Balyaların üzerinde olmaması, dört bir tarafın kuru olması ve tavanda şimşeklerin çakıp göğün gürlememesi ona tuhaf göründü.

Divandan aşağı sıçradı ve giyinmeye başladı. Kendini çok iyi hissediyordu. Dünkü hastalığından geriye yalnızca bacaklarında ve boynunda duyduğu hafif zayıflık, kırıklık kalmıştı. Demek ki yağ ve sirke iyi gelmişti. Dün bulanık bir şekilde gördüğü vapuru, lokomotifi ve geniş nehri hatırladı, şimdi limana koşup onları görmek için aceleyle giyiniyordu. Tam elini yüzünü yıkayıp al basma gömleğini giymişti ki, birden kapının kilidi şakırdadı, elinde asası, silindir şapkası, yelken bezinden kaftanının üzerine giydiği kahverengi ipek cüppesiyle Peder Khristofor eşikte göründü. Gülümseyerek ve parıldayarak (kiliseden dönen yaşlılar her zaman etrafa parıltı yayar), masanın üzerine kutsal ekmekle birlikte bir de paket koydu. Duasını okuduktan sonra:

"Tanrı bize lütufta bulundu! Ee, nasıl oldun?" diye sordu.

"Şimdi iyiyim," dedi Yegoruşka, pederin elini öptü.

"Tanrıya şükür... Ben de ayinden geliyorum... Tanıdığım olan kutsal emanetler görevlisiyle görüşmeye gittim. Beni çay içmek için evine davet etti ama gitmedim. Sabah sabah misafirliğe gitmeyi sevmiyorum. Neyse, önemli değil!"

Cübbesini çıkardı, göğsünü sıvazladı ve yavaşça paketi açtı. Yegoruşka pakette küçük bir teneke kutu havyar, bir parça kurutulmuş balık ve Fransız ekmeği olduğunu gördü.

Peder Khristofor:

"Bak, bir balık dükkânının yanından geçiyordum, bunları aldım," dedi. "Haftanın sıradan bir gününde lükse kaçmak için bir sebep yok, ancak evde bir hastanın olduğunu düşündüm, sanki affedilebilir bir şey bu. Havyar da çok güzel, mersinbalığı havyarı..."

Beyaz gömlekli görevli bir semaver ve üzerinde çay takımı olan bir tepsiyle içeri girdi. Peder Khristofor bir dilim ekmeğin üzerine havyar sürerek Yegoruşka'ya uzattı:

"Ye," dedi. "Şimdi ye, iç ve gez, toz; yakında okuyacağın zaman da gelecek. Okumanda dikkat ve gayreti eksik etme ki, bir anla-

mı olsun. Ezberlemek mi gerekiyor, ezberle; iç dünyanı, düşünceni, dış görünüşü dikkate almadan, kendi öz sözlerinle mi anlatman gerekiyor, öyle yap, kendi sözlerinle anlat. Ve bütün bilim dallarını öğrenmeye gayret et. Birisi matematiği çok iyi bilir ama Pyotr Mogila*'yı duymamıştır bile, bir başkası Pyotr Mogila'yı bilir ama Ay üzerine konuşacak şeyi yoktur. Hayır, sen bütün bunlardan anlayacak şekilde oku! Latince, Fransızca, Almanca öğren... Coğrafya, mutlaka tarih, teoloji, felsefe, matematik... Tüm bunları acele etmeden, hem dua ederek hem de gayret göstererek öğrendiğin zaman bir göreve gir. Her şeyi bildiğin zaman, hangi yoldan gidersen git, daha kolay ilerleyeceksin. Sen yalnızca oku, tanrı nimetlerine ulaşmaya bak, ne olacağını tanrı sana gösterecektir. Doktor mu, yargıç mı, mühendis mi..."

Peder Khristofor küçük bir ekmek parçasının üzerine azıcık havyar sürüp ağzına koydu ve konuşmasını sürdürdü:

"Aziz Apostol Pavel der ki, ilimde garip ve aykırı uğraşlara yer yoktur. Tabii eğer kara büyü, şarlatanlık, Şaul'un yaptığı gibi öbür dünyadan ruh çağırma ya da ne kendine ne de diğer insanlara fayda sağlayan ilimler söz konusu ise bunları öğrenme daha iyi. Yalnızca tanrının onayladığı şeyleri benimse. Örnek al... Aziz Apostol bütün dilleri konuşuyordu, sen de dil öğren; Büyük Vasili** matematik ve felsefe öğrendi, sen de öğren; Aziz Nestor tarih yazdı- sen de öğren ve yaz. Azizleri kendine örnek al..."

Peder Khristofor fincan tabağındaki çaydan bir yudum içti, bıyıklarını sildi ve başını sağa sola döndürdü.

"Güzel!" dedi. "Ben eski usulde eğitim aldım, öğrendiklerimin büyük bir kısmını da çoktan unuttum, ama yine de başkalarından farklı yaşarım. Karşılaştırma bile yapılamaz. Örneğin bir yerlerde büyük bir topluluğun içinde, yemek masasının başında ya da toplantıda iken Latince bir şeyler söylüyorum ya da tarihten, felsefeden

---

* Pyotr Mogila (1596-1647): Rus Ortodoks kilisesinin önde gelen teologlarından, Kiev metropoliti. *–çev.*

** Büyük Vasili (Saint Basil The Great): 329-379, Kayseri (Kapadokya) başpiskoposu, ilk kilise babalarından, teolog, aziz. *–çev.*

söz açıyorum. Bu, hem oradakiler hem de bizzat benim için hoş bir şey... Yahut da, diyelim seyyar bölge mahkemesi şehre geliyor, yemin ettirmek gerekiyor; bütün rahipler utanıyor, bense yargıçlarla da, savcılarla da, avukatlarla da senlibenliyim, onlarla ilimden bilimden konuşuyor, çay içiyor, gülüyor, bilmediklerimi sorup öğreniyorum... Ve onlar da bundan hoşlanıyor. İşte böyle, yavrum... Bilgi ışıktır, cahillikse karanlık! Oku! Okumak şüphesiz kolay değil, şimdiki zamanda eğitim çok pahalıya mal oluyor... Annen dul bir kadın, emekli maaşıyla geçiniyor, ama ne de olsa..."

Peder Khristofor korkuyla kapıya baktı ve konuşmasını fısıltıyla sürdürdü:

"İvan İvanıç yardım edecektir. O seni bırakmaz. Kendi çocuğu yok, sana yardım edecektir. Merak etme."

Peder Khristofor yüzüne ciddi bir ifade vererek sesini iyice alçalttı, fısıltıyla:

"Yalnız, bak Georgi, tanrı sana uzun ömür versin, anneni ve İvan İvanıç'ı asla unutma. Anneye saygı tanrı buyruğudur, İvan İvanıç ise senin velinimetindir ve babanın yerini doldurur. Eğer ileride ilim bilim sahibi bir adam olursan, senden daha az zeki oldukları için insanlardan sıkılır, tanrı esirgesin, onları hor görürsen, sana yazıklar, yazıklar olsun!"

Peder Khristofor elini yukarı kaldırdı ve ince bir ses tonuyla yineledi:

"Yazıklar olsun! Yazıklar olsun!"

Peder Khristofor'un dili bir kez çözülmüş, hani derler ya, sohbetin tadına varmıştı; konuşmasını öğle yemeğine kadar sürdürebilirdi, ancak kapı açıldı ve İvan İvanıç odaya girdi. Dayı aceleyle selamlaştı, masanın başına oturdu ve hızla çayını yudumlamaya başladı.

"Neyse, bütün işlerimi hallettim," dedi. "Bugün eve dönebilirdik, ama daha Yegor'un işleri var. Onu yerleştirmemiz gerek. Kız kardeşim, arkadaşı Nastasya Petrovna'nın burada bir yerlerde oturduğunu söylüyordu, belki Yegor'u o yanına alır."

İvan İvanıç cüzdanını karıştırdı, buruşmuş bir mektup çıkararak okudu:

"'Malaya Nijnaya Sokağı, Nastasya Petrovna Toskunova'ya; oturduğu ev kendine aittir.' Şimdi gidip onu arayıp bulmak lazım. Bir sürü dert!"

Çaylarını içer içmez İvan İvanıç'la Yegoruşka handan hemen ayrıldılar.

"Bir sürü dert!" diye mırıldandı dayısı. "Pıtrak gibi yapıştın üzerime, tanrı sana akıl fikir versin. Annenle sana okuma, asalet, bana da sizin çektirdiğiniz azap kalıyor..."

Avludan geçtiklerinde, yük arabaları ve arabacılar artık orada yoktu. Sabah erkenden limana gitmişlerdi. Avlunun uzak köşesinde tanıdık brıçkanın karartısı görünüyordu, doru atlar arabanın yanında yulaflarını yiyorlardı. Yegoruşka içinden 'Elveda, brıçka!' diye geçirdi.

Önce bulvar boyunca uzun süre yokuş yukarı tırmanmaları gerekti, sonra büyük pazar meydanını boydan boya geçtiler. Burada, İvan İvanıç bir zabıta memuruna Malaya Nijnaya Sokağının nerede olduğunu sordu. Memur gülümseyerek:

"Ohoo!" dedi. "Çok uzakta, ta şuradaki çayırlığa doğru!"

Yolda at arabalarıyla, faytonlarla karşılaştılar, ancak dayı faytona binmek gibi bir zayıflık göstermeyi yalnızca olağandışı durumlarda ve büyük bayramlarda mazur görürdü. Dayısı ve Yegoruşka uzun süre taşla döşenmiş kaldırımlı sokaklarda yürüdüler, sonra yaya kaldırımı olan, ancak taşla kaplanmamış toprak yollardan geçtiler ve sonunda da ne yaya kaldırımı, ne de kaplaması olan sokaklara çıktılar. Ayak ve dilleri onları Malaya Nijnaya Sokağına ulaştırdığında her ikisinin yüzü de kıpkırmızı olmuştu. Şapkalarını çıkarıp terlerini sildiler. İvan İvanıç, kapılardan birinin önünde tahta sıranın üzerinde oturan yaşlı bir adama:

"Nastasya Petrovna Toskunova'nın evinin nerede olduğunu söyler misiniz lütfen?" dedi.

"Burada Toskunova diye biri yok," dedi ihtiyar, bir süre düşünerek. "Timoşenko olmasın?"

"Hayır, Toskunova..."

"Özür dilerim, öyle biri yok..."

İvan İvanıç omuzlarını silkti ve güçlükle yürümeye devam etti. Yaşlı adam arkalarından bağırıyordu:

"Boşuna aramayın! Yok diyorsam, yoktur!"

İvan İvanıç sokağın köşesinde tezgâh üzerinde ayçiçeği çekirdeği ve armut satan yaşlı kadına yöneldi: "Dinle, teyzeciğim," dedi, "Nastasya Petrovna Toskunova'nın evi nerede?"

Yaşlı kadın İvan İvanıç'a şaşkın bakışlarla baktı, gülümseyerek:

"Ne yani, Nastasya Petrovna şimdi kendi evinde mi oturuyormuş?" diye sordu. "Tanrım, taa sekiz yıl önce, kızını evlendirince evini damadına bıraktı. Şimdi orada damat oturuyor."

Kadının bakışları âdeta, "Sizi aptallar, böyle basit bir şeyi nasıl bilemezsiniz?" der gibiydi.

"Peki, şimdi nerede yaşıyor?" diye sordu İvan İvanıç.

"Tanrım!" diye şaşkınlık gösterdi yaşlı kadın, ellerini çırptı. "O, uzun zamandan beri kirada oturuyor. Sekiz yıl önce kendi evini damadına terk ettikten beri... Ne diyorsunuz!"

Yaşlı kadın muhtemelen, İvan İvanıç'ın da şaşırmasını ve "Hayır, olamaz!" diye haykırmasını bekliyordu. Oysa o sakin sakin:

"Peki, oturduğu ev nerede?" diye sordu.

Satıcı kadın kollarını sıvadı ve tarif ettiği yeri çıplak koluyla göstererek, yüksek, tiz ve ince bir sesle bağırırcasına:

"Dümdüz gidiniz, dümdüz..." diye anlatmaya başladı. "Kırmızı evi geçince solda küçük bir ara sokak olacak. İşte o ara sokağa giriniz, sağdan üçüncü kapı..."

İvan İvanıç ve Yegoruşka kırmızı eve kadar geldiler, sola, ara sokağa döndüler ve sağdan üçüncü kapıya yöneldiler. Bu gri, çok köhne, çift kanatlı kapının her iki yanında, üzerinde geniş yarıkların oluştuğu, gri renkte, tahta bir duvar uzanıyordu. Sağdaki tahta duvar oldukça öne eğilmişti ve her an yıkılabilirdi; soldaki tahta duvar ise geriye, avluya doğru yatmıştı. Bu iki eğik duvar arasındaki kapı ise dimdik duruyordu, görünüşe bakılırsa, ileriye mi yoksa

geriye doğru mu yıkılmasının daha uygun olacağı konusundaki seçimini henüz yapmamıştı. İvan İvanıç kapıyı açtı ve Yegoruşka'yla birlikte yabani otlar ve pıtraklarla kaplanmış büyük bir avluyla karşılaştılar. Kapıdan yüz adım ötede kırmızı çatılı, yeşil panjurlu, küçük bir ev vardı. Avlunun ortasında, kolları geriye sıvanmış, önlüğünün eteği yukarıya toplanmış, şişmanca bir kadın ayakta duruyor ve yere bir şeyler serpiyordu. Aynen satıcı kadınınki gibi tiz ve ince bir sesle: "Geh bli, bli, bli..." diye bağırıyordu.

Kadının arka tarafında sivri kulaklı, kızıl kahverengi bir köpek oturuyordu. Misafirleri görünce kapıya koştu ve tenor sesiyle havlamaya (tüm kızıl kahverengi köpekler tenor sesiyle havlar) başladı. Kadın elini güneşe karşı gözüne siper ederek:

"Kimi arıyorsunuz?" diye bağırdı.

Kızıl kahverengi köpeğe sopasını sallayan İvan İvanıç da ona bağırarak yanıt verdi:

"Merhaba! Lütfen söyler misiniz, Nastasya Petrovna Toskunova burada mı yaşıyor?"

"Evet, burada yaşıyor, niçin arıyorsunuz?"

İvan İvanıç ve Yegoruşka kadının yanına doğru yürüdüler. Onları şüpheli bakışlarla süzen kadın sorusunu yineledi:

"Onu niçin arıyorsunuz?"

"Muhtemelen Nastasya Petrovna sizsiniz, değil mi?"

"Ee, benim!"

"Çok memnun oldum... İşte bakın, size çok eski arkadaşınız Olga İvanovna Kniyazeva'nın selamlarını getirdik. Bu da onun oğlu. Ben de, belki hatırlarsınız, onun öz kardeşi İvan İvanıç... Siz de bizim N. şehrindensiniz... N.'de doğdunuz, sonra evlendiniz..."

Bir sessizlik oldu. Şişman kadın sanki inanmamış ya da olup bitenden hiçbir şey anlamamış gibi boş bakışlarla, gözünü İvan İvanıç'a dikti. Sonra, tümüyle kızardı ve ellerini çırptı; eteğinden yulaflar döküldü, gözlerinden yaşlar fışkırdı. Heyecandan nefes almakta zorlanarak:

"Olga İvanovna!" diye çığlığı bastı. "Benim aziz cancağızım!

Aman tanrım, neden böyle aptal gibi dikilip duruyorum? Ah sen, küçük meleğim, güzelim..."

Nastasya Petrovna, Yegoruşka'yı kucakladı, öptü, çocuğun yüzünü gözyaşlarıyla ıslattı ve iki gözü iki çeşme ağlamaya başladı.

"Tanrım!" dedi, heyecandan eli ayağına dolaşarak. "Olga'nın oğulcuğu! Ne mutluluk! Annesinin ta kendisi! Tamamen annesi! Fakat niçin burada, avluda duruyorsunuz? İçeri buyurun!"

Nastasya Petrovna ağlayarak, zorlukla nefes alıp vererek ve bir yandan da konuşmasını sürdürerek, aceleyle eve girdi; misafirler de ağır adımlarla onu izlediler. Misafirleri her tarafı aziz tasvirleri ve çiçek saksılarıyla doldurulmuş küçük ve havasız salona alırken:

"Salon daha toplanmamıştı!" dedi. "Ah, göklerin kraliçesi! Vasilisa gel de panjurları aç! Küçük meleğim benim! Tariflere sığmaz yakışıklım benim! Oliçkacığımın böyle bir oğulcuğu olduğunu bilmiyordum."

Nastasya Petrovna sakinleşip misafirlere alışınca, İvan İvanıç ondan, kendisiyle baş başa konuşabilmek için ricada bulundu. Yegoruşka diğer odaya geçti; odada dikiş makinası, pencereye asılmış bir kafes, kafesin içinde bir sığırcık ve salonda olduğu gibi yine pek çok aziz tasviri ve çiçek vardı. Dikiş makinasının yanında, basmadan temiz giysisiyle, yanakları Tit'inki gibi şişkin, güneş yanığı bir kız çocuğu kımıldamadan ayakta dikilmiş duruyordu. Gözlerini kırpmadan Yegoruşka'ya bakıyordu ve kendini çok rahatsız hissettiği her halinden belli oluyordu. Yegoruşka da ona baktı ve kısa bir sessizlikten sonra:

"Senin adın ne?" diye sordu Yegoruşka.

Küçük kız dudaklarını oynattı, ağlayacakmış gibi bir ifade takındı ve hafif sesle:

"Atka," diye yanıtladı.

Bu, Katka demekti.

Salonda İvan İvanıç fısıltıyla konuşuyordu:

"Eğer hep böyle iyi kalplilik göstereceksiniz, o sizinle birlikte burada yaşasın, biz de size ayda on ruble ödeyelim. Şımarık bir çocuk değil, sessiz bir çocuk."

Nastasya Petrovna ağlamaklı bir ifadeyle iç geçirdi:

"Gerçekten, ne diyeceğimi bilemiyorum, İvan İvanıç! On ruble iyi para ama ne de olsa yabancı birinin çocuğunu kabul etmek korkunç bir şey! Ansızın hastalanabilir ya da herhangi bir şey..."

Yegoruşka'yı tekrar salona çağırdıklarında, İvan İvanıç elinde şapkasıyla, artık ayağa kalkmış, kadınla vedalaşıyordu:

"Ee, başka? Ha bir de, izin verin çocuğu size şimdi bırakayım," dedi. "Hoşça kalın!" Yeğenine dönerek, "Sen kalıyorsun, Yegor! Yaramazlık yapma, Nastasya Petrovna'nın sözünden çıkma... Hoşça kal! Ben yarın tekrar uğrayacağım."

Ve İvan İvanıç oradan ayrıldı. Nastasya Petrovna Yegoruşka'yı bir kez daha kucakladı, onu "küçük meleğim" diyerek sevdi ve ağlamaklı bir ifadeyle sofra hazırlamaya başladı. Üç dakika sonra, Yegoruşka, sofrada Nastasya Petrovna'yla yan yana oturuyor, onun sonu gelmeyen sorgulamalarını yanıtlıyor ve sıcak, yağlı, şçi çorbasını içiyordu.

Akşam olunca Yegoruşka yine aynı masanın başına oturdu, başını elinin üzerine koyup Nastasya Petrovna'yı dinledi. Nastasya Petrovna kâh gülerek kâh ağlayarak ona evliliğini, çocuklarını, Yegoruşka'nın annesinin gençliğini anlattı... Bir ev çekirgesi (ev cırtlağı) sobanın içinde cırlıyor, gaz lambasının mekanizmasından, güçlükle işitilebilen bir uğultu geliyordu. Ev sahibesi alçak sesle konuşuyor ve heyecandan sürekli olarak yüksüğünü düşürüyordu. Torunu Katya yüksüğün peşinden sürünerek masanın altına giriyor ve her seferinde uzun süre orada kalıyordu; muhtemelen, Yegoruşka'nın ayaklarını inceliyordu. Yegoruşka ise dinliyor, şekerleme yapıyor, yaşlı kadının yüzünü, üzerleri kıllanmış siğillerini ve yüzündeki gözyaşı izlerini seyrediyordu... Ve hüzün duyuyordu, derin bir hüzün! Yatağını sandığın üzerine serdiler ve gece acıkıp da bir şeyler yemek isterse koridora çıkarak, pencerenin önündeki, üzeri tabakla örtülü tavuktan alabileceğini söylediler.

Ertesi sabah İvan İvanıç ve Peder Khristofor vedalaşmak için geldiler. Nastasya Petrovna buna çok sevindi ve hemen semaveri hazırlamaya niyetlendi, ancak büyük bir telaş içinde olan İvan İvanıç elini sallayarak:

"Çaya şekere harcayacak zamanımız yok! Şimdi hemen gideceğiz," dedi.

Vedalaşmadan önce herkes oturdu ve bir dakika kadar hiç kimse konuşmadı. Nastasya Petrovna, derin derin soluyarak, ağlamaklı gözlerle aziz tasvirine baktı. İvan İvanıç ayağa kalkarak:

"Eh, demek oluyor ki, sen kalıyorsun..." dedi.

İvan İvanıç'ın yüzündeki o tüccar soğukluğu birden kayboldu, hafifçe kızardı, üzgün üzgün gülümsedi ve:

"Dikkat et, iyi oku..." dedi. "Anneni unutma ve Nastasya Petrovna'nın sözünden asla çıkma... Yegor, eğer iyi okursan her zaman senin arkanda olacağım."

Cebinden cüzdanını çıkardı, Yegoruşka'ya sırtını dönerek madeni ufaklık paraları uzun uzun karıştırdı ve bir on kapiklik bulup onu Yegoruşka'ya verdi. Peder Khristofor iç geçirdi ve Yegoruşka'yı acele etmeksizin kutsadı.

"Baba, oğul ve kutsal ruh adına... Oku," dedi. "Çok çalış, yavrum... Eğer ölürsem, beni an. İşte, benden de bir on kapiklik, kabul et..."

Yegoruşka pederin elini öptü ve ağladı. Yüreğinde bir şey ona, bu ihtiyarla bir daha görüşemeyeceğini fısıldadı.

İvan İvanıç ses tonunu sanki odada bir ölü varmış gibi değiştirerek:

"Nastasya Petrovna ben jimnazyuma dilekçe verdim," dedi. "Yedi ağustosta siz çocuğu sınava götürün... Hadi, hoşça kalın! Tanrı sizinle olsun. Hoşça kal Yegor!"

"Hiç olmazsa bir çay içseydiniz!" dedi Nastasya Petrovna, inleyerek.

Yegoruşka, gözlerini dolduran yaşlardan, dayısının ve Peder Khristofor'un gidişini göremedi. Pencereye koştu, ancak onlar avludan çoktan çıkmıştı; yalnızca, havlama görevini yerine getiren kızıl kahverengi köpek dış kapıdan koşarak geri dönüyordu. Yegoruşka, nedenini kendi de bilmeden, yerinden fırladı ve hızla kendini dışarı attı. Koşarak dış kapıdan sokağa çıktığında, İvan İvanıç ve Peder Khristofor, birisi çengelli sopasını, diğeri asasını sallayarak

köşeyi dönüyorlardı. Yegoruşka, bu insanlarla o ana kadarki tüm ortak anılarının, yaşadıklarının, bir duman gibi artık sonsuza dek kaybolup gittiğini hissetti. Bitkin bir halde tahta sıranın üzerine yığılıp kaldı, acı gözyaşlarıyla, kendisi için şu an başlamakta olan yeni, bilinmeyen hayatı selamladı.

Nasıl bir hayat olacaktı bu?

1888

Düello

✵

I

SAAT sabahın sekiziydi; bu saatte subaylar, memurlar ve ziyaretçiler genellikle sıcak, boğucu gecenin ardından denize girer ve sonra çay ya da kahve içmek için pavyona* uğrarlardı. Yirmi sekiz yaşında sarışın, ince bir genç olan İvan Andreyiç Laevski başında Maliye Bakanlığı kasketi, ayaklarında terliklerle yüzmek için kıyıya indiğinde burada aralarında dostu Askerî Doktor Samoylenko da olmak üzere tanıdığı pek çok insana rastladı.

Tıraşlı iri kafası, kısa boynu, kırmızı yüzü, iri burnu, gür siyah kaşları, gri favorileri, şişman, pörsümüş gövdesi ve üstüne üstlük kısık askerî bas sesiyle Samoylenko her yeni gelen kişi üzerinde görgüsüz, kaba saba bir adam izlenimi bırakırdı; fakat tanışmanın üzerinden iki üç gün geçince onun yüzü insana olağanüstü iyi, sevecen ve hatta güzel görünmeye başlardı. Hantal, sakar, kaba tavrına rağmen barışçıl, şaşılacak kadar insaflı, uysal ve yardımsever bir insandı. Şehirde yaşayan herkesle samimi olur, senlibenli konuşur, herkese borç para verir, herkesi tedavi eder, birileri için kız ister, küskünleri barıştırır, şiş kebaplı piknikler düzenler ve çok lezzetli kefal çorbası pişirirdi. Her an birilerinin işi peşinde koşturur, onlar adına başkalarından yardım isterdi; her zaman kendisini mutlu edecek bir şey bulurdu. Samoylenko hakkındaki genel kanı onun günahtan, kötülükten arınmış biri olduğuydu. Yalnızca iki zayıf noktası vardı. İlki, onun kendi iyi yürekliliğinden utanması ve bu özelliğini somurtkan bir ifade takınarak ve kasten kaba davrana-

* Fransızcadan Rusçaya geçen pavyon (Fr. Pavillon) sözcüğü Çarlık Rusya'sında, diğer anlamlarının yanı sıra, bahçe ve parklardaki büyük kameriye, çardak türü yerler, kafeler, askerî kantinler için de kullanılmaktaydı. *–çev.*

rak maskelemeye çalışmasıydı. İkincisi ise henüz *sivil danışman* (5. derece) unvanına sahip olmasına rağmen sağlık memurlarının ve erlerin onu *vaşo prevoshoditelstvo* (3. ve 4. derecedekileri selamlama şekli) diye selamlamalarından hoşlanmasıydı.

Suyun içinde omuzlarına kadar ilerlediklerinde Laevski, Samoylenko'ya:

"Şu soruyu yanıtlar mısın, Aleksandr Davidıç," dedi, "bir kadına âşık olduğunu, onunla arkadaşlığı ilerlettiğini ve söz gelimi iki yıldan fazla birlikte yaşadığını, sonra, hani başa gelir ya, ondan soğuduğunu ve onun artık senin için bir yabancı olduğunu hissetmeye başladığını düşünelim. Sen olsaydın bu durumda nasıl davranırdın?"

"Çok basit. Buyur, canın nereye istiyorsa oraya git anacığım derdim. Hepsi bu kadar!"

"Söylemesi kolay! Ya gidecek bir yeri yoksa? Kimsesiz yalnız bir kadın, beş parası yok, çalışmayı beceremez..."

"Ee, n'olmuş? Çantasına beş yüz ruble sıkıştır ya da ona ayda yirmi beş ruble ödeyeceğini söyle, başka bir şey de verme. Çok basit."

"Beş yüz rublen var diyelim ya da ayda yirmi beş ruble ödeme gücün olduğunu varsayalım; fakat benim bahsettiğim kadın, eğitimli, aydın ve gururlu bir kadın. Ona gerçekten para teklif edebilir misin? Ve edersen bunu ne şekilde yaparsın?"

Samoylenko yanıt olarak bir şeyler söylemek istedi, ancak tam bu sırada büyük bir dalga geldi ve ikisinin de üzerinden geçerek kıyıya vurdu, sonra çakılların üzerinde gürültüyle gerisingeri çekildi. İki arkadaş karaya çıkarak giyinmeye başladı.

Samoylenko potinindeki kumları silkelerken:

"Kişinin sevmediği bir kadınla yaşaması tabii ki zor." dedi. "Fakat Vanya,* insana yakışır şekilde düşünmek gerek. Eğer ben bu durumda kalsaydım karıma onu artık sevmediğimi belli etmez, onunla ölene dek birlikte yaşardım."

Ansızın kendi sözlerinden utandı, durumunu hatırlayarak:

"Kadınlar büsbütün ortadan kaybolsalar da benim için fark etmezdi. Yüzlerini şeytan görsün!"

---

* Vanya, İvan'ın küçültülmüş halidir. *–çev.*

İki arkadaş giyindikten sonra pavyona gittiler. Oradakiler Samoylenko'yu kendilerinden sayıyordu; kendine ait özel tabağı, bardağı bile vardı. Her sabah ona tepside bir fincan kahve, uzun kesme cam bardakta buzlu su ve bir kadeh de konyak servisi yaparlardı. Önce konyağı, ardından sıcak kahveyi ve en sonda da buzlu suyu içerdi; bu son içtiği mutlaka çok lezzetli olmalıydı, zira suyu içtikten sonra gözleri nemlenir, iki eliyle favorilerini okşar ve denize bakarak:

"Olağanüstü güzel bir manzara!" derdi.

Uykusunu kaçıran, gecenin karanlığını ve boğuculuğunu sanki daha da artıran iç karartıcı ve yararsız düşüncelerle geçirdiği uzun gecenin ardından Laevski kendini uyuşuk ve bitkin hissederdi. Yüzme de, kahve de onun bu ruh halini düzeltemezdi.

"Sohbetimize devam edelim Aleksandr Davidıç," dedi Laevski. "Senden saklamayacağım, dostum olarak sana açık yüreklilikle itiraf edeceğim; Nadejda Fyodorovna ile aramız kötü... Hem de çok kötü! Seni kendi özel meselelerimle rahatsız ettiğim için özür dilerim, fakat içimi boşaltmak zorundayım."

Konuşmanın nereye varacağını sezen Samoylenko bakışlarını yere çevirerek parmaklarıyla masada tempo tuttu.

"Onunla iki yıldır birlikte yaşıyorum ve onu artık sevmiyorum..." diye sürdürdü konuşmasını Laevski. "Daha doğrusu, aramızda aşkın olmadığını anladım... Bu iki yıl bir aldanma, bir yanılma imiş."

Laevski'nin bir huyu vardı; sohbet sırasında pembe avuçlarını dikkatlice inceler, tırnaklarını kemirir ya da parmaklarıyla gömleğinin manşetlerini sıkardı. Şimdi de aynı şeyi yapıyordu.

"Bana yardım edemeyeceğini çok iyi biliyorum," dedi Laevski. "Buna rağmen sana anlatıyorum çünkü benim gibi başarısız ve lüzumsuz adamlar* bütün kurtuluşu konuşmada bulur. Tavır ve hareketlerimin tümünün bir bilançosunu çıkarmak zorundayım.

---

* Rusçası *Lişniy çelovek*. Lüzumsuz, fuzuli, fazladan adam, Rus edebiyatına Griboyedov'un Çatski'si ve Puşkin'in Onegin'i ile giren, amaçsız, soyut bir özgürlük hayali peşinde koşan, hayata ve onun nimetlerine kayıtsız, ruhu erken yaşlanmış, sorumluluktan kaçan, yabancılaşmış Rus aydın tipini ifade eder. *–çev.*

Birilerinin biz soyluların yozlaştığından falan bahseden kuramlarını düşünmeye ya da edebiyattaki tiplemeleri kullanarak bu saçma hayatımı izah etmeye ve haklı çıkarmaya mecburum... Örneğin, dün gece sürekli olarak Tolstoy'un ne kadar haklı olduğunu, acımasızca haklı olduğunu düşünerek kendimi avuttum. Bu bana iyi geldi. Gerçekten, kardeşim, büyük yazar! Ne dersen de!"

Her gün okumaya niyet etmesine rağmen hayatında hiç Tolstoy okumamış olan Samoylenko utandı ve:

"Evet, bütün diğer yazarlar hayal güçlerini kullanarak yazarken o doğrudan doğaya bakarak yazıyor..." dedi.

"Aman tanrım!" diye iç geçirdi Laevski. "Uygarlık hepimizi ne kadar da çok sakatlamış! Ben evli bir kadına âşık oldum, o da beni sevdi... Başlangıçta tatlı öpüşmeler, sakin akşamlar, yeminler, Spencer'lar*, idealler ve paylaşılan ilgi alanları vardı... Ne büyük bir yalan! Aslında biz onun kocasından kaçmıştık ama kendimize entelektüel hayatımızın boşluğundan kaçtığımız yalanını söylüyorduk. Kendimize şöyle bir gelecek düşlüyorduk: Kafkasya'da ben ilk başlarda insanları ve yöreyi tanıyıncaya kadar üniformamı giyip devlette çalışacaktım, sonra olanaklarımız el verdiğinde bir toprak parçası satın alacak, ter döküp çalışacak, üzüm bağı kuracak ve tarla ekecektik. Eğer benim yerime sen ya da senin zoolog Von Koren olsaydınız muhtemelen Nadejda Fyodorovna ile otuz yıl birlikte yaşayacak ve mirasçılarınıza büyük bir bağla bin desyatinlik mısır tarlası bırakacaktınız. Bense ilk günden itibaren kendimi iflas etmiş gibi hissettim. Şehir dayanılmaz sıcak, konuşacak tek kimse yok, can sıkıntısından patlıyorsun; kıra çıkıyorsun, her çalının, her taşın dibinden zehirli örümcekler, akrepler, yılanlar çıkacakmış gibi geliyor sana. Kırın ötesi ise dağlar ve çöl... Bize yabancı insanlar, yabancı bir doğa ve acınacak bir kültür – bütün bunlar, hiç de kürklü paltomu giymiş, Nadejda Fyodorovna'yı koluma takmış halde Nevski Caddesinde yürürken sıcak güneyi hayal etmek kadar kolay işler değil kardeşim! Burada hayat mücadelesi

* Herbert Spencer (1820-1903): 19. yüzyılın ikinci yarısında tüm Avrupa'da olduğu gibi Rusya'da da çok yaygın bir üne sahipti. *–çev.*

yerine ölüm mücadelesi vermen gerekiyor; peki, ben nasıl bir savaşçıyım? Sinirleri bozuk, zavallı, nazlı biri... Daha ilk günden benim kol emeğiyle çalışma ve üzüm bağı kurma hayallerimin boş şeyler olduğunu anladım. Aşkla ilgili olarak da sana şunu itiraf etmek zorundayım; Spencer okuyan ve kalkıp senin peşinden dünyanın öteki ucuna giden bir kadınla birlikte yaşamak da herhangi sıradan bir Anfisa ya da Akulina ile yaşamak kadar ilginçlikten uzaktı. Aynı ütü kömürü, aynı pudra ve ilaç kokuları, her sabah aynı bigudiler ve aynı kendi kendini kandırmaca..."

Laevski'nin tanıdık bir hanımefendi hakkında bu kadar açık konuşması karşısında yüzü kızaran Samoylenko:

"Ütü olmadan bir evi çeviremezsin," dedi. "Vanya sen bugün keyifsizsin, bunun farkındayım. Nadejda Fyodorovna eğitimli ve çok güzel bir kadın, sense olağanüstü zeki bir adamsın..." Komşu masalara göz atarak devam etti: "Tabii, siz evli değilsiniz ama bu sizin suçunuz değil; kaldı ki ön yargılardan uzak olmamız, çağdaş fikirleri yakalamamız gerek. Ben şahsen medeni nikâhtan yanayım, evet... Ama bence mademki bir kez birlikte yaşamaya başladınız, o halde ömrünüzün sonuna kadar böyle devam etmeniz gerek."

"Aşk olmadan mı?"

"Şimdi sana anlatacağım," dedi Samoylenko. "Sekiz yıl kadar önce burada temsilcilik yapan çok zeki bir ihtiyar vardı. Onun söylediği şuydu: Aile yaşamında esas olan sabırdır. İşitiyor musun, Vanya? Aşk değil, sabır. Aşk uzun sürmez. Sen iki yıl aşkın tadını çıkararak yaşamışsın, şimdiyse aile hayatında yeni bir döneme girdiğin çok açık. Tabiri caizse dengeyi korumak için bu yeni dönemde bütün sabrını sonuna kadar kullanacaksın..."

"Sen o yaşlı temsilcine inanıyorsun, benim için onun öğüdü bir anlam ifade etmiyor. Senin ihtiyar ikiyüzlülük etmiş olabilir; o sabrını güçlendirmek için egzersiz yapmış ve sevmediği kişiyi de egzersizi için gerekli bir nesne olarak görmüş olabilir, fakat ben daha o kadar düşmedim. Eğer canım sabır geliştirme egzersizleri yapmak isteseydi kendime jimnastik güllesi ya da dikbaşlı huysuz bir at satın alırdım, insanları da rahat bırakırdım."

Samoylenko buzla beyaz şarap getirmelerini söyledi; her ikisi de birer kadeh içtikten sonra Laevski birdenbire:

"Lütfen söyler misin, beyin zarının yumuşaması ne demek oluyor?" diye sordu.

"Sana nasıl izah etmeli? Beynin daha yumuşak hale gelmesi hastalığı... Sanki beyin eriyor."

"Tedavi edilebilir mi?"

"Eğer hastalık uzun süre ihmal edilmemişse evet. Soğuk duş, yakı... İçeriden de yine bir şeyler..."

"Şey... Ne durumda olduğumu görüyorsun! Onunla birlikte yaşayamam, bu benim yapabileceğim bir şey değil. Burada seninleyken gördüğün gibi gülüyor, çeşitli konularda felsefe yapabiliyorum ama evde ruhen tamamen çöküyorum. O derece korkunç bir durumdayım ki, mesela onunla bir ay daha birlikte yaşamak zorunda olduğumu söyleseler alnıma bir kurşun sıkardım gibime geliyor. Öte yandan, onunla ayrılmak da söz konusu olamaz. O yalnız bir kadın, elinden çalışmak gelmez, para desen ne onda var ne de bende... Ne yapacak? Kime gidecek? İnsanın aklına hiçbir çare gelmiyor... Haydi söyle, ne yapacağım şimdi ben?"

"Hımm..." diye mırıldandı Samoylenko, ne yanıt vereceğini bilemeyerek, "Peki, o seni seviyor mu?" diye sordu.

"Evet, beni yaşı ve coşkusu bir erkeğe ne kadar ihtiyaç duymasını gerektiriyorsa o kadar seviyor. Pudrasından ve bigudilerinden ayrılması nasıl zorsa benden ayrılması da o denli zor olacaktır. Beni kendi süslenme odasının ayrılmaz bir parçası olarak görüyor."

Samoylenko mahcup bir edayla:

"Vanya, bugün senin canın sıkkın," dedi. "Kötü bir gece geçirmiş olmalısın."

"Evet, çok kötü uyudum... Genel olarak, kardeşim, kendimi berbat hissediyorum. Kafamın içi bomboş, kalbim duracak gibi oluyor, bir tür zayıflık hali... Kaçmak gerek!"

"Nereye?"

"Oraya, kuzeye. Çamlara, mantarlara, insanlara, fikirlere... Şimdi Moskova ya da Tula vilayetlerinde bir yerlerde bir derede yüzmek,

üşümek, sonra bir öğrenci ile –isterse dünyanın en kötü öğrencisi olsun– üç saat boyunca gezip dolaşmak ve durmadan konuşmak için hayatımın yarısını verirdim... Ya o biçilmiş kuru ot kokusu! Hatırlıyor musun? Akşamları bahçede gezinirken evden yayılan piyano seslerini duyarsın, sonra geçen trenin sesi kulağına ulaşır..."

Laevski mutlulukla gülümsedi, gözlerinde yaşlar belirdi; gözyaşlarını saklamak için yerinden kalkmadan gövdesiyle yan masaya doğru uzandı, kibrit istedi.

"Bense on sekiz yıldan beri Rusya'ya gitmedim," dedi Samoylenko. "Orada neyin nasıl olduğunu unuttum bile. Bana göre Kafkasya'dan daha muhteşem bir yer yoktur."

"Vereşçagin'in* bir resmi var; ölüm cezasına çarptırılmış insanlar çok derin bir kuyunun dibinde azap çekiyor. Senin muhteşem Kafkasya'n bana tıpkı o resimdeki kuyu gibi görünüyor. Eğer bana Petersburg'da baca temizleyicisi mi olmak istersin yoksa Kafkasya'da knyaz mı diye sorsalardı, baca temizleyiciliğini seçerdim."

Laevski düşüncelere daldı. Onun hafif kamburlaşmış vücuduna, aynı noktaya odaklanmış gözlerine, solgun terli yüzüne, çökmüş şakaklarına, kemirilmiş tırnaklarına ve baştan savma yamanmış çoraplarını açıkta bırakan tabanları yıpranmış terliklerine bakan Samoylenko'nun içi yoğun bir acıma duygusuyla doldu. Laevski'nin hali ona çaresiz bir çocuğu hatırlatmış olacak ki:

"Annen yaşıyor mu?" diye sordu.

"Evet, ama onunla görüşmüyoruz. Benim bu ilişkimi bir türlü affetmedi."

Samoylenko arkadaşını seviyordu. Laevski'yi iyi kalpli bir insan, bir öğrenci, birlikte gülünebilecek, içilebilecek ve açık yüreklikle konuşulabilecek arkadaş canlısı birisi olarak görüyordu. Keşfettiği taraflarından şiddetle nefret ediyordu. Örneğin, Laevski yerli yersiz, çok fazla içki içiyor, iskambil oynuyor, memuriyetini küçümsüyor, ayağını yorganına göre uzatmayarak borçlanıyor, ko-

* Ürpertici savaş sahneleri içeren resimleriyle ünlü Rus ressamı Vasili V. Vereşçagin'in (1842-1904) *Semerkant Zindanı* adlı tablosundan söz edilmektedir. *–Rus. ed.*

nuşmalarında sık sık ağıza alınmayacak ifadeler kullanıyor, sokakta terlikle dolaşıyor ve başkalarının önünde Nadejda Fyodorovna ile tartışıyordu. Özellikle bu sonuncusu Samoylenko'nun hiç hoşuna gitmiyordu. Öte yandan, Laevski bir zamanlar filoloji fakültesinde öğrencilik yapmıştı, şimdi iki kalın dergiye* aboneydi, sık sık öyle zekice konuşmalar yapıyordu ki bunları çok az insan anlayabiliyordu, entelektüel bir kadınla birlikte yaşıyordu. Samoylenko onun tam kavrayamadığı, çözemediği bu özelliklerini beğeniyordu; Laevski'yi kendinden daha üstün görüyor, ona saygı gösteriyordu.

"Bir ayrıntı daha," dedi Laevski başını silkeleyerek, "ama sadece aramızda kalacak. Henüz Nadejda Fyodorovna'ya söylemiyorum, ağzından kaçırma... İki gün önce mektup aldım, kocası beyin yumuşamasından ölmüş."

"Mekânı cennet olsun," diye iç geçirdi Samoylenko. "Peki, neden Nadejda Fyodorovna'dan saklıyorsun?"

"Bu mektubu ona göstermek 'Nikâh için lütfen kiliseye buyurun!' anlamına gelecek. Oysa önce ilişkimizi açıklığa kavuşturmamız gerek. Eğer o birlikte yaşamamızın artık imkânsız hale geldiğine kanaat getirirse mektubu o zaman ona göstereceğim. O durumda bir tehlike kalmaz."

Samoylenko'nun yüzünü ansızın acıklı bir ifade kapladı, yalvaran gözlerle baktı, sanki çok dokunaklı bir konuda bir şey rica edecekti de reddedilmekten korkuyordu:

"Ne var biliyor musun Vanya," dedi, "evlen onunla iki gözüm!"

"Nedenmiş?"

"Bu muhteşem kadına karşı görevini yerine getir! Kocası ölmüş; tanrının takdiri sana ne yapman gerektiğini söylüyor."

"Ama bunun imkânsız olduğunu anla artık, tuhaf adam! Aşksız evlilik tanrıya inanmadan ibadet etmek kadar alçakça ve insana yakışmayan bir davranıştır."

---

* Rusçası *Tolstiye jurnali*. 19. yüzyıl büyük Rus edebiyatının doğuşu ve yükselişinde hayati bir rol oynamış, her biri birer edebiyat okulu görevi görmüş olan bu dergilerin kalınlıkları zaman zaman 500-600 sayfaya kadar çıkabildiği için onlara bu ad verilmiştir. Romanlar kitap olarak basılmadan önce bu dergilerde tefrika edilirdi. *–çev.*

"Ama sen buna mecbursun!"

"Neden mecburmuşum?" diye sinirlenerek sordu Laevski.

"Çünkü onu kocasından çaldın ve kendi sorumluluğun altına aldın."

"Sana Rusça söylüyorum: Onu sevmiyorum!"

"Tamam, aşk yok, öyleyse ona saygı göster, gönlünü hoş tut..."

"Saygı göster, gönlünü hoş tut..." diye arkadaşını taklit etti Laevski. "Sanki o bir başrahibe... Bir kadınla birlikte yaşamanın yalnızca saygı ve anlayışla mümkün olabileceğine inanıyorsan sen kötü bir psikolog ve kötü bir fizyologsun. Kadın her şeyden önce yatak odasını düşünür."

"Vanya, Vanya..." diye söylenen Samoylenko mahcup olmuştu...

"Sen yaşlı bir bebeksin, kuramcısın, bense genç bir ihtiyarım ve pratik biriyim. Birbirimizi asla anlayamayacağız. En iyisi bu konuyu kapatalım," diyen Laevski, "Mustafa!" diye seslendi, "borcumuz ne kadar?"

"Hayır, hayır..." diye yerinden sıçrayan doktor, Laevski'nin kolunu kavradı. "Ben ödeyeceğim, ben ısmarladım," dedi ve "Benim hesabıma yaz!" diye Mustafa'ya seslendi.

İki arkadaş kalkarak deniz kıyısı boyunca konuşmadan yürüdüler. Bulvar girişine geldiklerinde durdular, el sıkışarak vedalaştılar.

"Beyler, siz çok şımartılmışsınız!" diye iç geçirdi Samoylenko. "Talih sana genç, güzel, iyi eğitimli bir kadın göndermiş, sense onu reddediyorsun; tanrı bana eğri büğrü bir nine bile verseydi ne kadar memnun olurdum, sevecen ve iyi kalpli olması yeterdi! Onunla kendi bağımda yaşardım ve..." Samoylenko cümlesini nasıl bitireceğini düşündü, sonunda, 'Yaşlı cadaloz, evde benim için semaveri hazırlardı' dedi içinden.

Laevski'den ayrıldıktan sonra Samoylenko bulvar boyunca yürüdü. Üzerinde kar beyazı askerî ceketi, ayaklarında güzelce boyanmış potinleri, yüzünde ciddi bir ifade, kurdeleyle asılı Vladimir haçının süslediği göğsünü öne çıkararak, iri gövdesi ve heybetli haliyle bulvarda yürürken kendini çok beğeniyordu. Ona, sanki bütün dünya onu zevkle izliyormuş gibi geliyordu. Başını çevirme-

den iki yana göz attı; bulvarın son derece bakımlı, mamur olduğunu, genç servilerin, okaliptüslerin ve gösterişsiz, cılız palmiyelerin bile çok güzel göründüğünü ve zamanla geniş gölgeler vereceğini, Çerkezlerin dürüst ve misafirperver bir halk olduğunu düşündü. 'Çok tuhaf, Kafkasya Laevski'nin hoşuna gitmemiş' diye aklından geçirdi. 'Hem de çok tuhaf!' Tüfekleri omuzlarında asılı beş askerle karşılaştı, ona selam verdiler. Bulvarın sağ kenarındaki kaldırımda tanıdık bir memurun karısı jimnazyum öğrencisi oğluyla birlikte yürüyordu.

Samoylenko tatlı tatlı gülümseyerek, ona:

"Marya Konstantinovna, günaydın!" diye seslendi. "Yüzmeye gittiniz mi? Ha-ha-ha!.. Nikodim Aleksandrıç'a saygılar!"

Yüzünde aynı hoş gülümseme olduğu halde Samoylenko yürümeye devam etti, fakat karşı yönden gelen askerî sağlık memurunu görünce birdenbire kaşlarını çattı ve onu durdurarak:

"Hastanede kimse var mı?" diye sordu.

"Hiç kimse yok, zatıâlileri!"

"Ya?"

"Hiç kimse yok, zatıâlileri!"

"İyi, yoluna devam et..."

Samoylenko heybetli görünüşüyle iki yana doğru sallanarak limonata satılan büfeye yöneldi; tezgâhın arkasında kendini Gürcü gibi gösteren yaşlı, iri göğüslü Yahudi bir kadın oturuyordu. Satıcı kadına, sesini bir alaya komut veriyormuş gibi yükselterek:

"Lütfen bana bir maden suyu verir misiniz!" dedi.

II

Laevski'nin Nadejda Fyodorovna'ya karşı duyduğu antipati, esas olarak, onun söylediği ya da yaptığı her şeyin Laevski'ye yalan ve sahte gözükmesi ya da yalan ve sahteye benzemesindendi. Laevski'nin okuduğu kadın ve aşk karşıtı şeyler kendisinin, Nadejda Fyodorovna'nın ve kocasının durumuna tıpa tıp uyuyor gözüküyordu.

Laevski eve döndüğünde Nadejda Fyodorovna giyinmiş, saçlarını taramış halde pencerenin önünde oturmuş kaygılı bir yüz ifadesiyle kahve içiyor, bir yandan da kalın bir derginin sayfalarını çeviriyordu. Laevski, kahve içmenin kaygılı bir yüz ifadesine yol açacak kadar önemli bir olay olmadığını ve modaya uygun saç yapımı ile onun boşa zaman harcadığını düşündü, zira burada ne onun cazibesine kapılacak bir kimse ne de cazibeli olmak için bir sebep vardı. Üstelik dergide yazılanlar da yalandı! Onun, güzel görünmek için giyinip kuşandığını, saçını yaptırdığını, zeki görünmek için okuduğunu içinden geçirdi.

"Bugün yüzmeye gitmemde bir sakınca var mı?" diye sordu Nadejda Fyodorovna.

"Ne olmuş yani? Git ya da gitme, bunun bir depreme yol açacağını düşünmüyorum."

"Hayır, doktor bir şey der mi diye soruyorum."

"O halde doktora sor. Ben doktor değilim."

Nadejda Fyodorovna'nın Laevski'ye bu kez en çok itici gelen tarafı onun beyaz, çıplak boynu ve ensesine dökülen bukleleri oldu. Anna Karenina'nın, kocasından soğuduğunda onun en çok kulaklarını itici bulduğunu hatırladı Laevski. 'Ne kadar doğru! Ne kadar doğru!' diye düşündü. Kendini halsiz hissetti, kafası sanki bomboştu, her şey anlamsız geliyordu. Çalışma odasına çekildi, kanepeye uzandı ve sineklerden korunmak için yüzünü mendille kapadı. Hep aynı konu etrafında toplanmış yapışkan, can sıkıcı düşünceler, tıpkı iç karartıcı bir sonbahar akşamında peş peşe dizilmiş yük arabaları gibi birbirlerini izleyerek Laevski'nin beynine sokulmaya başladılar. Uyuşuk, hüzünlü bir ruh haline teslim oldu. Nadejda Fyodorovna'ya ve kocasına karşı suçlu olduğunu, kocasının onun hatası yüzünden öldüğünü düşündü. Harap ettiği kendi hayatı önünde, yüce idealler, bilgi ve alınteri dünyası önünde suçlu hissetti kendisini. Bu harikulade dünyanın burada, yoksul Türklerin ve tembel Abazaların dolaştıkları bu kıyılarda değil, oralarda, opera, tiyatro, gazete ve her türlü zihinsel emek ürününün mevcut olduğu kuzeyde mümkün ve gerçek olabileceğini düşündü. İnsan ancak

orada dürüst, zeki, yüce ve saf olabilirdi, burada değil! İdealleri ve hayatta ona yol gösterecek bir ilkesi olmadığı için -bunun anlamını şimdi çok bulanık olarak anlamasına rağmen- kendini suçladı. Laevski, iki yıl önce Nadejda Fyodorovna'ya âşık olduğunda, onunla birlikte yaşamaya başlamanın ve Kafkasya'ya gitmenin, yalnızca bunların, kendisini hayatın bayağılığından ve boşluğundan kurtaracağını sanıyordu; şimdi de Nadejda Fyodorovna'yı bırakarak Petersburg'a gitmenin, sırf bunun, istediği her şeyi elde etmesine yeteceğini düşünüyordu.

'Kaçmalı!' diye mırıldandı, doğrulup oturdu ve tırnaklarını yemeye başladı. 'Kaçmalı!' Vapura nasıl bineceğini, orada nasıl kahvaltı yapacağını, soğuk bira içeceğini, güvertede hanımlarla nasıl sohbet edeceğini hayalinde canlandırdı... Sivastopol'dan trene biniyor ve gidiyordu. Yaşasın özgürlük! İstasyonlar birbirleri ardına görünüp kayboluyor, hava gittikçe soğumaya ve sertleşmeye başlıyor, işte köknarlar, huş ağaçları, işte Kursk, Moskova... Büfe ve lokantalarda şçi çorbası, koyun etli kaşa, mersin balığı, bira; Asya değil Rusya, hakiki Rusya! Trende insanlar ticaretten, yeni şarkıcılardan, Fransız-Rus anlaşmasından konuşuyorlar; her yanda canlı, medeni, entelektüel, keyifli bir hayatın izleri hissediliyor... Daha çabuk, daha çabuk! İşte, sonunda Nevski ve Bolşaya Morskaya caddeleri, işte bir zamanlar diğer öğrencilerle birlikte oturduğu Kovenski Sokağı, işte sevimli gri gökyüzü, çiseleyen yağmur, ıslanmış faytoncular...

Bitişik odanın penceresinden birisi seslendi:

"İvan Andreyiç! Evde misiniz?"

"Buradayım! Ne istiyorsunuz?" diye karşılık verdi Laevski.

"Evrak!"

Laevski tembelce doğruldu, başı dönüyordu; esneyerek, terliklerini yerde sürükleyerek bitişik odaya geçti. Açık pencerenin sokak tarafında Laevski'nin işyerinden genç bir memur ayakta duruyordu, getirdiği, hazineye ait belgeleri açıp pencere kenarlığına yaymıştı.

"Şimdi geliyorum, kuzum," dedi Laevski yumuşak bir tonla ve hokkayı aramaya gitti. Pencereye döndü, okumadan belgeleri imzaladı. "Sıcak!" dedi.

"Evet. Siz bugün gelecek misiniz?"

"Sanmam... Kendimi kötü hissediyorum... Kuzum, Şeşkovski'ye öğleden sonra kendisine uğrayacağımı söyle."

Memur gitti. Laevski yeniden çalışma odasında kanepeye uzanarak düşünmeye başladı:

'Demek ki, bütün koşulları ölçüp tartmak, değerlendirmek gerek. Buradan çekip gitmeden önce borçlarımın tamamını ödemem lazım. Aşağı yukarı iki bin ruble borcum var. Param yok... Şüphesiz bu önemli değil, bir kısmını şimdi bir şeyler ayarlayıp öderim, kalanını sonra Petersburg'dan gönderirim. Esas mesele Nadejda Fyodorovna... Her şeyden önce ilişkimizi masaya yatırıp durumu anlamamız gerek... Evet.' Aradan biraz geçince Laevski, 'Acaba akıl almak için Samoylenko'ya gitmem daha iyi olmaz mı?' diye düşündü. 'Gidebilirim, ama neye yarayacak?' diye kendi kendine sordu. 'Yine ona hiç gereği yokken süslenme odalarından, kadınlardan, neyin dürüstçe olup neyin olmayacağından bahsedeceğim. Kaldı ki, eğer hayatımı kurtarmak için acele etmem gerekiyorsa, bu lanet esaret ortamında nefes alamıyorsam, kendimi harap ediyorsam, bu durumda neyin dürüst, neyin dürüst olmadığı üzerine ne gibi bir sohbetten bahsedilebilir? Canı cehenneme! Benimki gibi bir hayatı sürdürmenin bir alçaklık, bir zalimlik olduğunu sonunda anlamaları gerek. Bu zalimlikle kıyaslanınca geri kalan her şey önemsiz ve abes kalır.' Otururken, "Kaçmalı!" diye mırıldandı. "Kaçmalı!"

Dayanılmaz sıcak, ıssız kıyılar, sonsuza dek suskun, yalnız ve hep böyle kalmaya mahkûm bu tekdüze, leylak rengi dağlar Laevski'yi can sıkıntısına gark etmiş, uyuşturmuş ve bütün enerjisini emip tüketmişti. Belki de çok zeki, yetenekli, olağanüstü dürüst birisiydi; deniz ve dağlar onu böyle dört bir yandan kuşatıp hapsetmeseydi, belki ondan muazzam bir yerel lider, devlet adamı, hatip, gazeteci ya da bir aziz çıkacaktı. Kim bilir? Eğer böyleyse, hapse atılmış yetenekli ve yararlı bir kişinin, örneğin bir müzisyen ya da bir ressamın gardiyanını aldatarak duvarı yıkıp hapisten kaçmasının dürüstlüğe sığıp sığmayacağını tartışmak aptalca olmayacak mıydı? Bu durumdaki bir insan için her şey dürüstlüğe sığardı.

Saat ikide Laevski ve Nadejda Fyodorovna öğle yemeğine oturdular. Aşçı kadın domatesli pirinç çorbasını masaya getirince, Laevski:

"Her gün aynı şey!" dedi. "Neden şçi pişmez bu evde?"

"Lahana bulunmuyor."

"Çok garip. Samoylenko'larda şçi çorbası pişiyor, Marya Konstantinovna'larda pişiyor, yalnızca ben bu tatlımsı bulaşık suyunu içmek zorunda kalıyorum. Bu böyle yürümez kuzum!"

Çiftlerin büyük çoğunluğunda olduğu gibi, önceleri Laevski ve Nadejda Fyodorovna arasında da kaprissiz, tartışmasız geçen tek bir yemek olmazdı. Fakat Laevski, Nadejda Fyodorovna'yı artık sevmediğine karar verdikten sonra onun kusurlarını görmezlikten gelmeye başladı; onunla yumuşak ve nazik bir tonla konuşuyor, gülümseyerek ona iki gözüm, kuzum diye hitap ediyordu.

"Bu çorbanın tadı meyan kökünü anımsatıyor," dedi gülerek. Hoş görünebilmek için çaba harcıyordu; fakat kendini tutamayarak: "Bizde ev işlerine kimse nezaret etmiyor," dedi. "Eğer ev işlerine bakamayacak kadar hastaysan ya da okumaktan vakit bulamıyorsan, o zaman izin ver de mutfakla ben ilgileneyim."

Daha önceleri olsaydı Nadejda Fyodorovna ona "ilgilen" ya da "görüyorum ki, sen benden bir aşçı yaratmak istiyorsun" gibi bir yanıt verirdi, ama şimdi çekingen bir tavırla ona baktı ve kızardı.

"Ee, bugün kendini nasıl hissediyorsun?" diye sordu Laevski sevecenlikle.

"Bugün fena değilim. Yalnızca hafif bir halsizlik hissediyorum."

"Kendine dikkat etmen gerekiyor kuzum. Senin için çok endişe duyuyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın sağlığıyla ilgili bir sorunu vardı. Samoylenko kesikli sıtma teşhisi koymuştu, kinin veriyordu. Diğer Doktor Ustimoviç onda bir tür kadın hastalığı olduğunu söylüyor, sıcak kompres tavsiye ediyordu. Uzun boylu, çok sıska, insanlarla ilişki kuramayan bir insan olan Ustimoviç, gündüzleri evde boş oturur, akşamları ellerini arkasında kavuşturmuş ve bastonunu sırtına dayamış halde sessizce kıyıda bir aşağı bir yukarı yürür ve

öksürürdü. Laevski önceleri, henüz ona âşık olduğu zamanlarda, Nadejda Fyodorovna'nın hastalığından büyük bir endişe duyuyor, onun durumuna üzülüyordu; şimdiyse bu hastalığın yalan olduğunu düşünüyordu. Nadejda Fyodorovna'nın sararmış uykulu yüzü, ölgün bakışları ve sıtma nöbetleri sonrasındaki esnemeleri, nöbet sırasında yattığı şalın altında bir kadından çok bir erkek çocuğunu anımsatması, odasının havasız ve pis kokuyor olması... bunların tümü, Laevski'nin görüşüne göre, gözlerdeki illüzyonu parçalayıp dağıtan, aşka ve evliliğe karşı birer kanıttı.

Aşçı, ana yemek olarak Laevski'ye haşlanmış yumurtalı ıspanak, Nadejda Fyodorovna'ya ise hasta olduğu için süt ve kisel verdi. Nadejda Fyodorovna, yüzünde kaygılı bir ifadeyle önce kaşıkla pelteye dokundu, sonra ağır ağır yemeye başladı; bir yandan da yudumlayarak sütünü içiyordu. Onun yudumlarını duyan Laevski'nin içini öylesine yoğun bir tiksinti duygusu kapladı ki, bu duygudan başı bile karıncalandı. Bir köpek için bile onur kırıcı olabilecek bir duygunun nasıl bir şey olduğunun idrakine vardı; bunun için kendisine değil, onda böyle bir duygu uyandırdığı için Nadejda Fyodorovna'ya kızdı. Âşıkların neden bazen sevgililerini öldürdüklerini anladı. O kendisi tabii ki öldürmezdi, fakat şu anda bir jüri üyesi olsaydı katili haklı bulurdu.

Laevski yemekten sonra:

"*Merci*, iki gözüm," diyerek Nadejda Fyodorovna'yı alnından öptü.

Odasına geri döndüğünde yan gözle potinlerine bakarak odada beş dakika kadar bir köşeden ötekine gidip geldi; sonra kanepeye oturarak mırıldandı:

'Kaçmalı! Kaçmalı! İlişkimizin durumunu açıklamalı ve kaçmalı!'

Kanepeye uzandı, Nadejda Fyodorovna'nın kocasının belki de kendisi yüzünden öldüğünü yeniden aklından geçirdi.

Laevski yattığı yerde, potinini giymek için ayağını yukarı kaldırırken:

'Bir insanı âşık olduğu ya da artık sevmediği için suçlamak aptalca bir şey!' diye kendini ikna etmeye çalıştı. 'Aşk ve nefret bizim irademize bağlı değildir. Kocasına gelince, belki onun ölümüne yol açan sebeplerden birisi dolaylı olarak ben olabilirim, fakat yine de karısıyla birbirimize âşık olmamız benim hatam mı?"

Laevski bir süre sonra yerinden kalktı, kasketini arayıp buldu ve memurların her gün vint oynamak ve soğuk bira içmek için evinde toplandıkları, işyerinden mesai arkadaşı Şeşkovski'ye gitmek üzere evden çıktı.

'Ben kararsızlığımla Hamlet'i anımsatıyorum...' diye düşünüyordu Laevski yolda giderken. 'Shakespeare ne kadar da doğru anlatmış! Ah, ne kadar da doğru!'

III

Hem yalnız başına yemek yememek ve sıkılmamak, hem de şehirde otel olmadığından yemek yiyecek yer bulmakta güçlük çeken yeni gelenlere ve ailesi olmayanlara yardımcı olmak amacıyla Samoylenko evinde tabldot yemek çıkartıyordu. Bu kez onunla birlikte yemek yiyecek olan iki kişi vardı: Denizanalarının embriyolojisini incelemek üzere yazın Karadeniz'e gelen genç zoolog Von Koren ve tedavi için izne ayrılan kıdemli diyakozun görevini üstlenmek üzere şehre gönderilen ruhban okulunu yeni bitirmiş diyakoz Pabedov. İkisi de öğle ve akşam yemekleri için ayda on iki ruble ödüyorlardı. Samoylenko onlardan düzenli olarak saat tam ikide yemekte hazır olacaklarına dair söz almıştı.

Yemeğe genellikle ilk gelen Von Koren olurdu; yemek odasına geçip oturur, masadan bir albüm alarak birtakım bol pantolonlu, silindir şapkalı yabancı erkeklere ve kafes etekli, başlıklı hanımlara ait silik fotoğraflara büyük bir dikkatle bakmaya başlardı. Samoylenko fotoğraflardaki bu insanların çok az bir kısmını ismen biliyordu, adını çıkaramadıkları için ise iç geçirerek "Güzeller güzeli insan, büyük zekâ!" derdi. Von Koren albüme baktıktan sonra dolaptaki tabancayı eline alıp inceler, sol gözünü kısarak Knyaz

Vorontsov'un* portresine uzun uzun nişan alırdı. Sonra aynanın karşısına geçerek yanık yüzüne, geniş alnına, zencilerinkini andıran kıvırcık siyah saçlarına, Pers halılarına benzeyen iri çiçekli, donuk renkli pamuk gömleğine ve yelek giymeyip onun yerine taktığı geniş deri kemere uzun uzun bakardı. Kendi kendini seyretmek ona neredeyse fotoğraflardan ve değerli mahfazası içindeki tabancadan çok daha fazla haz veriyordu. Yüzünden, güzelce düzeltilmiş sakalından ve mükemmel sağlığın ve sağlam vücudun yanılmaz bir işareti olan geniş omuzlarından oldukça memnundu. Gömleğinin rengiyle uyumlu kravatından ayağındaki sarı potinlere varana kadar şık giyim kuşamından da memnundu.

Von Koren albümle ve aynanın karşısında kendisiyle meşgulken Samoylenko, ceketsiz ve yeleksiz, göğsü bağrı açık, mutfakta, mutfağın civarında, holde, heyecan ve kan ter içinde masaların arasında koşturur, salata karıştırır, sos çırpar yahut da okroşka için et, hıyar ve soğan hazırlar ve bu arada kendisine yardım eden emir erine fal taşı gibi açılmış kızgın gözleriyle bakar, ona kâh bıçağı kâh kaşığı fırlatırdı.

"Sirkeyi ver!" diye emrederdi. "O sirke değil, zeytinyağı!" diye bağırırdı tepinerek. "Nereye kayboldun, sığır herif!"

Telaştan eli ayağına dolaşan emir eri çatlak, tenor sesiyle:

"Yağı arıyorum, zatıâlileri!" diye yanıt verirdi.

"Çabuk ol! Yağ dolapta! Darya'ya söyle, hıyar turşularının olduğu kavanoza dereotu eklesin. Dereotu! Smetanayı kapa, içine sinek düşecek, mıymıntı herif!"

Samoylenko'nun bağrış çağırışlarından bütün binayı uğultu kaplardı. Saat ikiye on, on beş dakika kala yirmi iki yaşındaki genç diyakoz görünürdü; uzun saçlı, bıyıkları yeni terlemeye başlamış, zayıf, uzun boylu bir delikanlıydı. Yemek odasına girdiğinde aziz tasvirinin önünde haç çıkarır, gülümseyerek Von Koren'e elini uzatırdı.

* Mihail S. Vorontsov (1782-1856): Ünlü Vorontsov ailesine mensup, birçok Osmanlı-Rus savaşına katılmış, Kafkasya, Besarabya bölge valilikleri görevlerinde bulunmuş Rus generali, feldmareşal ve devlet adamı. *-çev.*

"Merhaba!" derdi zoolog soğuk bir tavırla. "Neredeydiniz?"

"İskelede izmarit balığı avlıyordum."

"Eh, tabii... Görünüşe bakılırsa, diyakoz, siz hiçbir zaman kendi işinizle meşgul olamayacaksınız."

Diyakoz gülümseyerek:

"Nedenmiş o? İş dediğiniz ayı değil ki kaçıp ormana saklansın," der ve ellerini beyaz iç cübbesinin ceplerine iyice sokardı.

"Sizi burada kırbaçlayacak kimse de yok ki!" diye iç geçirirdi zoolog.

Aradan on beş, yirmi dakika daha geçerdi, yemek hâlâ hazır değildir. Emir erinin potinleriyle gürültü çıkararak holle mutfak arasında nasıl koşuşturduğunu izler, Samoylenko'nun "Onu masaya koy! Nereye sokuşturuyorsun? Önce yıka!" diye nasıl emirler yağdırdığına kulak verirlerdi.

Karınları acıkan diyakoz ve Von Koren topuklarıyla döşemeye vurarak tiyatrodaki seyirciler gibi sabırsızlıklarını dile getirmeye başlardı. Neyse, sonunda kapı aralanır ve perişan durumdaki emir eri yemeğin hazır olduğunu bildirirdi. Yemek odasında onları mutfağın sıcağında terlemiş, yüzü kızarmış, öfkeli Samoylenko karşılardı. Kızgın bakışlarla arkadaşlarını süzer, yüzünde bir dehşet ifadesi olduğu halde, büyük çorba kâsesinin kapağını kaldırarak her ikisinin tabağını da doldurur, ancak onların iştahla yediklerine, yemeği sevdiklerine ikna olunca rahat bir nefes alarak geçip kendi derin koltuğuna otururdu. Yüzü süzgün, dokunaklı bir hal alırdı... Acele etmeden kendisine bir kadeh votka doldurarak:

"Yeni kuşağın şerefine!" derdi.

Samoylenko oldukça iyi bir ruh hali içinde olmasına rağmen, Laevski'yle konuştuktan sonra sabahtan öğlene kadar hep yüreğinin derinliklerinde bir ağırlık hissetti. Laevski'ye acıyor ve ona yardım etmek istiyordu. Çorbadan önce bir kadeh votkayı içince:

"Bugün Vanya Laevski'yi gördüm," dedi, iç geçirerek. "Adamcağızın çetin bir yaşantısı var. Hayatın maddi yönü onu heyecanlandırmıyor, esas mesele psikolojisinin bozukluğu, azap çekiyor. Delikanlıya acıyorum."

"Acımayacağım bir kişi varsa işte odur!" dedi Von Koren. "Eğer bu sevgili kişi suda boğuluyor olsaydı, onu bir de ben değnekle derine iterdim: Boğul birader, boğul!.."

"Doğru değil. Sen bunu yapmazdın!"

"Neden böyle düşünüyorsun?" diyerek omuzlarını silkti zoolog. "Ben de tıpkı senin gibi iyilik yapmaya muktedirim."

"Bir insanı suda boğmayı yoksa iyilik yapmak mı sayıyorsun?" diye sordu diyakoz, gülümseyerek.

"Laevski'yi mi? Evet."

Konuyu değiştirmek isteyen Samoylenko:

"Bu okroşkanın sanki bir şeyi eksik..." dedi.

"Laevski toplum için tıpkı kolera mikrobu gibi mutlak surette zararlı ve bir o kadar da tehlikelidir," diye sürdürdü konuşmasını Von Koren. "Onu boğmak yararlı bir hizmettir."

"Bir yakının hakkında böyle konuşman sana onur kazandırmaz. Söyler misin ondan niçin nefret ediyorsun?"

"Saçmalama, doktor. Bir mikroptan nefret etmek ve onu hor görmek aptalca bir şey olur; ayrıca her karşılaştığın kişiyi hiçbir ayrım yapmadan ne pahasına olursa olsun kendi yakının sayman da, çok teşekkür ederim ama bu tek kelimeyle, eleştiriden, insanlarla doğru ilişki kurmaktan vazgeçmek, sorumluluktan kaçmak demektir. Ben senin Laevski'ni bir alçak olarak görüyorum ve bunu da saklamıyorum; bütün dürüstlüğümle, ona karşı bir alçağa nasıl davranılması gerekiyorsa aynen öyle davranıyorum. Ha, sen onu kendi yakının sayıyorsun, istersen öpüş onunla! Yakının saydığına göre demek ki ona karşı tavrın da bana ve diyakoza olan tavrınla aynı, yani ortada somut bir tavır yok. Sen herkese karşı aynı derecede kayıtsızsın."

Samoylenko, tiksintiyle yüzünü buruşturarak:

"Bir insana alçak demek!" diye mırıldandı. "Bu o kadar kötü bir şey ki, duygularımı ifade edecek sözcük bulamıyorum!"

"İnsanlar davranışlarıyla değerlendirilir," diye sürdürdü konuşmasını Von Koren. "Şimdi siz değerlendiriniz, diyakoz... Sizinle konuşuyorum. Gospodin Laevski'nin faaliyetleri önünüzde uzun,

anlaşılmaz Çince bir belge gibi açık duruyor; siz onu baştan sona okuyabilirsiniz. Burada yaşadığı iki yıl boyunca bu adam ne yaptı? Parmakla sayalım: Birincisi, şehrin sakinlerine vint oynamayı öğretti; iki yıl öncesine kadar bu oyun burada bilinmezdi, şimdiyse sabahtan gecenin geç saatlerine kadar herkes, hatta kadınlar ve yeniyetmeler bile vint oynuyor. İkincisi, buranın ahalisine bira içmeyi öğretti ki bu da burada daha önce bilinmezdi. Ahali değişik votka çeşitleri konusundaki engin bilgisini de Laevski'ye borçludur, o kadar ki gözleri bağlı halde *Koşelov* votkasıyla *Smirnov No:21* votkasını birbirinden ayırabilirler. Üçüncüsü, hırsızları açıktan değil de gizli çalmaya sevk eden hangi güdüyse, erkekler de işte aynı o güdüyle önceleri burada başkalarının nikâhlı karılarıyla gizli yaşarlardı. Zina, herkesin gözü önünde yapılması ayıp bir şey olarak görülürdü. Laevski bu konuda da öncü oldu; hiç gizlemeden, açıktan açığa bir başkasının nikâhlı karısıyla yaşamaktadır. Dördüncüsü..." Von Koren okroşkasını hızla içti ve tabağını emir erine uzattı.

"Ben Laevski'yi tanışmamızın daha ilk ayında çözdüm," diye devam etti Von Koren, diyakoza hitap ederek. "Buraya aynı zamanda geldik. Onun gibi insanlar arkadaşlığı, yakınlaşmayı, dayanışmayı ve bu tür şeyleri çok sever, çünkü vint oynamak, yemek, içmek için onların her zaman arkadaşa ihtiyaçları vardır. Üstelik bunlar konuşkan insanlardır, etraflarında dinleyici isterler. Neyse onunla arkadaş olduk; her gün bana gidip gelmeye, çalışmama engel olmaya, kapatmasıyla ilgili samimi itiraflarda bulunmaya başladı. İlk anlardan itibaren olağanüstü yalancılığı, sahteliği ile beni şaşırttı; tam anlamıyla midemi bulandırdı. Bir arkadaş olarak ona öğüt veriyor, neden bu kadar çok içtiğini, neden ayağını yorganına göre uzatmayıp borçlandığını, neden hiçbir şey yapmadığını ve okumadığını, neden bu kadar az bilgi ve kültürle yetindiğini başına kakıyor, onu eleştiriyordum. Bütün sorularıma acı acı gülümseyerek ve iç geçirerek 'Ben bir kaybedenim, lüzumsuz adamım' ya da 'Babalık, bizden, toprak köleliği aristokrasisinin enkazından ne istiyorsunuz?' yahut da 'Biz soysuzlaşıyoruz...' türünden yanıtlar veriyordu. Bazen de 'Ruhen ve cismen atalarımız' dediği Onegin,

Peçorin, Byron'un Cain'i, Bazarov üzerine uzun uzun saçmalıyordu. Güya şunu anlatmak istiyordu: Hazineden gelen zarfların haftalarca açılmadan masada bekletilmesi, bira içmesi ve başkalarını içkiye alıştırması onun kendi kusuru değildi, gerçek sorumlu Onegin ve Peçorin'di, kaybeden adamı, lüzumsuz adamı hayalinde tasarlayıp yazan Turgenyev'di. Sınırsız ahlaksızlığının ve çirkinliğinin nedeni, gördüğünüz gibi kendi içinde değil, dışarıda, uzay boşluğunun bir yerlerinde aranıyordu. Üstelik ne ustaca bir hile! Ahlaksız, sahte, iğrenç olan yalnızca tek başına o değil, bizlerdik... 'Biz, seksenli yılların insanları', 'Toprak köleliği düzeninin ruhsuz, sinirli çocukları', 'Uygarlığın sakat bıraktığı bizler'... Kısaca, bizler Laevski gibi 'büyük' bir insanın düşerken bile 'büyük' olduğunu görmek, anlamak zorundaydık. Onun sefahat düşkünlüğü, cahilliği, namussuzluğu zorunluluk tarafından kutsanmış doğal ve tarihsel bir olaydır ve bu olayın ardında evrensel, doğal, kendiliğinden oluşan nedenler vardır. Öyle ki, Laevski'nin başının üstüne bir kandil asmalıyız, zira o çağın, akımların, kalıtımın ve benzer şeylerin çaresiz bir kurbanıdır. Bütün memurlar ve memur karıları onu dinlerken ah vah ediyor, kendilerinden geçiyordu. Uzun bir süre karşımdaki kişinin bir sinik mi, yoksa usta bir düzenbaz mı olduğunu anlayamadım. Laevski gibi görünüşte entelektüel, azıcık eğitim görmüş, durmadan kendi soyluluğundan bahseden tipler kendilerini olağanüstü karmaşık bir kişiliğe sahipmiş gibi göstermekte oldukça ustadırlar."

"Kes artık!" diye öfkelendi Samoylenko. "Benim önümde, yüce gönüllü bir insana kötü söz söylenmesine izin veremem!"

"Sözümü kesme, Aleksandr Davidıç," dedi Von Koren soğuk bir tavırla. "Şimdi bitiriyorum. Laevski oldukça basit bir organizmadır. İşte size onun manevi dünyasının çatısı: Sabahleyin terlikler [terlik sürümeler], yüzme ve kahve, daha sonra öğle yemeğine kadar terlikler, sağlık yürüyüşü ve sohbet, saat ikide terlikler, öğle yemeği ve şarap, saat beşte yüzme, çay ve şarap, daha sonra vint ve yalan söyleme, saat onda akşam yemeği ve şarap, gece on ikiden sonra ise uyku ve *la femme*. Onun varoluşu tıpkı yumurtanın ka-

buğu içine hapsolması gibi bu dar programın içine hapsolmuştur. İster yürüsün, ister otursun, ister kızsın, yazsın ya da sevinsin, ne yaparsa yapsın sonunda hepsi şaraba, iskambile, terliklere ve kadına indirgenir. Kadın onun hayatında uğursuz, çok baskın bir rol oynuyordu. Daha 13 yaşındayken âşık olduğunu kendisi söylüyordu; üniversitede birinci sınıf öğrencisi iken bir kadınla birlikte yaşıyormuş, kadının onun üzerinde çok olumlu etkileri olmuş ve aldığı müzik eğitimini bu kadına borçluymuş. Laevski ikinci sınıftayken bedelini ödeyerek genelevden bir fahişeyi satın almış, sosyal statüsünü yükselterek onu kendisine metres yapmış, ancak altı ay birlikte yaşadıktan sonra kadın onu bırakarak tekrar genelev patroniçesine kaçmış. Bu kaçış Laevski'nin ruhunda ciddi acılara sebep olmuş. Heyhat! Acıları o kadar büyükmüş ki üniversiteyi bırakmak ve iki yıl hiçbir iş yapmadan evde oturmak zorunda kalmış. Ama her işte bir hayır vardır! Bu sırada dul bir kadınla arkadaşlık kurmuş, kadın ona hukuku bırakıp filoloji fakültesine başlamasını salık vermiş ve o da bu öğüde uymuş. Üniversiteyi bitirince şimdikine, bu evli hanıma delice âşık olmuş... Adı neydi? Güya idealleri peşinde onunla birlikte buraya, Kafkasya'ya kaçmak zorunda kalmışlar... Bugün olmasa da yarın ondan soğuyacak ve gerisingeri Petersburg'a kaçacaktır, tabii yine ideallerinin peşi sıra..."

Zooloğu kızgın bakışlarla süzen Samoylenko:

"Sen bunları nereden biliyorsun?" diye mırıldandı. "Yemeğini yersen daha iyi edersin."

Ana yemek olarak Polonya usulü, soslu haşlanmış kefal vardı. Samoylenko her iki pansiyonerin tabağına birer bütün kefal koydu, üzerlerine kendi eliyle sos döktü. İki dakika kadar süren bir sessizlik oldu.

"Kadın her erkeğin hayatında temel bir rol oynuyor," dedi diyakoz. "Elden bir şey gelmez."

"Evet, ama ne ölçüde? Kadın her birimiz için anne, kız kardeş, eş ve arkadaş demektir; Laevski içinse kadın her şey ve aynı zamanda sadece metres anlamına gelir. Kadın, daha doğrusu bir kadınla birlikte yaşamak Laevski'nin bütün mutluluğu ve hayatının yegâne

amacıdır. Hep kadın sayesinde neşelidir, onlar yüzünden üzüntülüdür, canı sıkılmıştır ya da hayal kırıklığına uğramıştır. Hayat çekilmez hale mi geldi, kadın suçludur. Yeni bir hayatın şafağı sökü̈yor, idealler canlanıyor demektir; yeniden kadın arayacaktır... O, yalnızca, içinde kadın olan eserlerden ve resimlerden zevk alır. Laevski'nin görüşüne göre, içinde bulunduğumuz dönem kırklı ve altmışlı yıllardan, kendimizi aşk coşkusuna ve tutkulara tamamen kaptırmayı bilemediğimiz için, sırf bu yüzden daha kötü ve daha yoksuldur. Bu şehvet düşkünlerinin beyninde, beyni sıkıştıran ve bütün psikolojiyi yönetimi altına alan sarkom benzeri özel bir ur olmalı. Herhangi bir topluluk içinde otururken Laevski'yi izleyin. Toplulukta herhangi bir, örneğin, hücre ya da içgüdü gibi bir konu ortaya atıldığında Laevski'nin bir kenarda sessizce oturduğunu ve konuşulanları dinlemediğini göreceksiniz; yüzünde ruhsuz, hayal kırıklığına uğramış kişilere özgü bir ifade olduğu halde oturur, hiçbir şeyle ilgilenmez, her şey ona bayağı, abes ve önemsiz gelir. Fakat ne zamanki erkek ve dişiden, örneğin dişi örümceğin çiftleşmeden sonra erkek örümceği yediğinden bahsetmeye başlarsınız, Laevski'nin gözleri merakla parlar, yüzü aydınlanır, tek kelimeyle adamcağız silkinip canlanır. İster asil, ister sıradan olsun, onun düşüncelerinin tümü ortak bir noktada benzeşir. Diyelim onunla sokakta yürüyorken bir eşeğe rastlıyorsunuz... 'Lütfen söyler misiniz,' diye sorar, 'eğer bir eşekle bir deve çiftleşirse ortaya ne çıkar?' Ya rüyaları! Size rüyalarını anlattı mı? Muhteşem rüyalar! Rüyalarında kâh kendisinin Ay ile evlendirildiğini görür, kâh polis karakoluna çağrılarak orada kendisine bir gitarla birlikte yaşaması için talimat verilir..."

Diyakoz kulakları çınlatan bir kahkaha kopardı, Samoylenko kaşlarını çattı ve gülmemek için öfkeyle yüzünü buruşturduysa da sonunda kendini tutamayarak o da kahkahayla güldü. Gözyaşlarını silerek:

"Hepsi yalan," dedi. "Vallahi işkembeden atıyor!"

IV

Diyakoz çok neşeli birisiydi, en küçük şeylere bile kasıkları ağrıyana, bayılana kadar gülerdi. Görünüşe bakılırsa, insanların arasına karışmayı sırf onların gülünç tarafları olduğu ve onlara gülünç lakaplar takılabileceği için seviyordu. Samoylenko'ya tarantula, emir erine ise erkek ördek (suna) lakabını takmıştı. Von Koren bir keresinde Laevski ve Nadejda Fyodorovna'ya makaklar* diye ad takmıştı da diyakoz buna bayılmış, mest olmuştu. Diyakoz insanların yüzüne büyük bir ilgiyle bakar, gözlerini kırpmadan onları dinlerdi; gözlerinin içinin nasıl gülme isteğiyle dolduğu, kendisini serbest bırakacağı ve kahkaha atacağı anın beklentisiyle yüzünün nasıl gerildiği açıkça belli olurdu.

"Bu, ahlaksız ve sapık bir heriftir," diye sürdürdü konuşmasını zoolog; diyakoz ise ağzından gülünç bir laf çıkar mı diye gözlerini zoologun yüzüne dikmiş bekliyordu. "Bu tür beş para etmez adamları her yerde kolayca bulamazsın. Laevski beden olarak uyuşuk, cılız ve yıpranmış biri; anlama, kavrama yetisine gelince, onun bu bakımdan, sadece yiyip içen, kuş tüyü yataklarda yatan ve arabacısını kendine sevgili tutan şişman tüccar karılarından en ufak bir farkı yoktur."

Diyakoz bir kez daha makaraları koyuverdi.

"Gülme, diyakoz," dedi Von Koren. "Buna gülmek son tahlilde aptallık sayılır. Eğer o bu kadar zararlı ve tehlikeli olmasaydı," diye sürdürdü, diyakozun kahkahasının bitmesini bekleyerek, "onun değersiz kişiliğini kale almayabilir, onu görmezden gelebilirdim. Bu aşırı muzırlığı her şeyden önce onun kadınlar karşısında başarılı olması ve böylece geriye soyunu sürdürecek çocuklar bırakması tehdidiyle ilgilidir. Dünyaya bir düzine tıpkı kendisi gibi zayıf, cılız ve ahlaksız Laevski armağan etme tehdidi! İkincisi, Laevski en yüksek dereceden bulaşıcı bir vakadır. Vint oyunu ve bira konusunu size anlattım. Bir iki yıla kalmaz bütün Kafkas kıyılarını fethedecektir. Halk yığınlarının, özellikle orta tabakanın

* Makak (Japon) maymunu: Kuyruklu bir maymun türü. *-çev.*

münevverliğe, üniversite eğitimine, asilce davranışlara ve edebiyat diline ne kadar önem verdiğini, inandığını biliyorsunuz. Ne tür çirkeflik yaparsa yapsın halk onun yaptıklarına inanacak, öyle olması gerektiğini düşünecektir, zira o bir entelektüel, bir liberal ve üniversite okumuş bir insandır. Üstelik o bir kaybeden, bir lüzumsuz adam, nevroz sahibi bir hastadır ve çağın kurbanıdır; bu ise onun her istediğini yapabileceği anlamına gelir. O sevimli, iyi yürekli bir insandır; beşeri kusurlara hoşgörüyle, içten yaklaşır. Uyumlu, uysal, kolay geçinilir biridir, kibirli değildir. Onunla içki içebilir, küfürlü konuşabilir, dedikodu yapabilirsiniz... Halk dinde ve ahlakta her zaman antropomorfizme* eğilimlidir; ilahlar arasında en çok kendisiyle aynı zayıflıkları taşıyanları sever. Laevski'nin hastalık bulaştıracağı tarlanın ne kadar büyük olduğunu bir düşünün! Kaldı ki, o hiç de kötü bir oyuncu değil; kurnaz, nabza göre şerbet vermeyi çok iyi bilen zeki bir riyakâr! Onun hile ve hokkabazlıklarını, örneğin uygarlığa bakışını ele alın. Uygarlığın 'u'sunu bilmez ama yine de, 'Ah, uygarlık bizi nasıl da sakat bıraktı! Ah, uygarlık görmemiş o vahşileri, doğanın çocuklarını nasıl da kıskanıyorum!' diyerek, kendisini güya çok uzun zaman önce bütün ruhuyla uygarlığa adadığına, ona hizmet ettiğine ve uygarlığı A'dan Z'ye anlayıp kavradığına, fakat uygarlığın onu yorduğuna, hayal kırıklığına uğrattığına, ona ihanet ettiğine inanmamızı ister. İşte görüyorsunuz, o bir Faust, ikinci bir Tolstoy... Schopenhauer ve Spencer'ı ise küçümser, onlara çocuk muamelesi yaparak 'Eee ne dersin, kardeşim Spencer?'** diyerek bir baba şefkatiyle onların omuzlarını okşar. Şüphesiz Spencer'ı okumamıştır, fakat kendi hanım arkadaşı için kolay, üstünkörü bir alaycılıkla 'Spencer'ı okudu!' derken ne kadar da sevimli olmaktadır. Herkes onu dinler ve hiç kimse bu şarlatanın böyle bir

---

* Antropomorfizm (insan biçimcilik): Tanrılara, cinlere, hayvanlara, doğa güçlerine ve nesnelere insan özellikleri atfetmek, onları insanmış gibi görmek. *–çev.*

** Gogol'ün *Revizor* (Müfettiş) adlı oyununun kahramanlarından Hlestakov'un tekrarladığı "Eee, ne dersin kardeşim Puşkin?" repliğine nazire yapılmaktadır. *–Rus. ed.*

üslupla Spencer'ın adını ağzına almak bir yana onun ayağının altını öpmeye bile hakkı olmadığını anlamak istemez! Uygarlığın, otoritenin ve başkalarının mihrabının altını oymak, onlara çamur sıçratmak, yalnızca kendi zayıflığını ve ahlaki sığlığını haklı çıkarmak ve saklamak için şaklabanca kaş göz işareti yaparak bu değerlerle alay etmek ancak kendini çok beğenmiş, ilkel, iğrenç yaratıkların yapacağı bir iştir."

Samoylenko, zoologa bu kez öfkeyle değil, suçlu bir edayla bakarak:

"Kolya,* ben senin Laevski'den ne beklediğini anlayamıyorum," dedi. "O da herkes gibi bir insan. Şüphesiz kusurları var, ancak o kendini çağdaş fikirler düzeyine çıkarabilmiş biri; kamuda görevli, vatana yararlı işler yapıyor. On yıl önce burada temsilcilik yapan bir ihtiyar vardı, büyük bir zekâ... O derdi ki..."

"Boş ver, yeter!" diye doktorun sözünü kesti zoolog. "Kamuya hizmet ettiğini söylüyorsun. Ama nasıl ediyor? Onun buraya gelişi ile düzen iyileşti mi sanki; memurlar daha özenli, daha dürüst, daha kibar mı oldular? Tam tersine, üniversite okumuş aydın bir kişi kimliğinin sağladığı nüfuzla memurların bütün disiplinsizliklerini onaylamış oldu. Sadece her ayın yirmisinde, maaşını aldığı gün dakiktir, diğer günlerde ise ayaklarında terlikleriyle evinde şıpıdık şıpıdık yürür ve kendisine, Kafkasya'da yaşayarak Rus hükümetine büyük bir lütufta bulunuyormuş gibi bir hava vermeye çalışır. Hayır, Aleksandr Davidiç, onun tarafını tutma. Sen büsbütün samimiyetten uzaksın. Eğer onu gerçekten sevseydin ve kendi yakının addetseydin, her şeyden önce onun zayıflıklarına kayıtsız kalmaz, onları hoş görmezdin; Laevski'yi zararsız hale getirmeye çalışırdın ki bu da onun yararına olurdu."

"Nasıl, yani?"

"Zararsız hale getirmek! Laevski iflah olmaz birisi olduğu için onu zararsız hale getirmenin tek yolu..."

Von Koren parmaklarını kendi boğazına doğru götürdü.

---

* Kolya, Nikolay'ın küçültülmüş halidir. *–çev.*

"Ya da suda boğmak..." diye ekledi. "Hem insanlık hem de bizzat kendi iyilikleri için bu tür kişiler yok edilmelidir. Mutlaka yok edilmelidir."

Ayağa kalkan Samoylenko hayretle zooloğun sakin, soğuk yüzüne bakarak:

"Neler söylüyorsun sen?" diye mırıldandı. "Diyakoz bu ne diyor? Senin şuurun yerinde mi?"

"Ben idam cezasında ısrar etmiyorum," dedi Von Koren. "Eğer idam cezasının zararlı olduğu kanıtlandıysa bu durumda başka bir yol düşünülür. Eğer Laevski'yi ortadan kaldırmak imkânsızsa onu izole ediniz, kişiliğini yok ediniz, çalışma kamplarına gönderiniz..."

Dehşete kapılan Samoylenko:

"Sen ne konuştuğunun farkında mısın?" dedi. Diyakozun kabak dolmasını bibersiz yediğini fark edince, "Biber koy, biber koy!" diye bağırdı ümitsiz bir ses tonuyla. "Senin gibi yüksek bir zekâya sahip biri bunları nasıl söyler? Arkadaşımızı, gururlu, aydın bir insanı çalışma kampına göndermek ha!"

"Eğer gururluysa, direnç gösterecekse, o zaman pranga vurulsun!"

Samoylenko söyleyecek söz bulamadı, sadece parmaklarını oynatmakla yetindi. Onun şaşkın, bir o kadar da gülünç yüzüne bakan diyakoz kahkahayı bastı.

"Bu konuyu kapatalım," dedi zoolog. "Ancak Aleksandr Davidiç şunu unutma; ilkel toplum varoluş mücadelesiyle ve doğal ayıklama yoluyla kendisini Laevski gibilerinden koruyordu; şimdiyse kültürümüz bu mücadeleyi ve ayıklamayı önemli ölçüde zayıflattı. Hastalıklı, çürük ve işe yaramaz unsurların yok edilmesi konusunda bizzat kendimiz çaba göstermeliyiz, aksi halde Laevskiler çoğaldığında uygarlık çökecek ve insanlık tamamen soysuzlaşacaktır. O zaman suçlu biz oluruz."

"Eğer insanları suda boğacak ve asacaksak," dedi Samoylenko, "o zaman senin uygarlığının da insanlığının da canı cehenneme! Canı cehenneme! İşte sana yanıtım: Sen okumuş yazmış, yüksek

zekâlı, ülkesiyle gurur duyan bir insansın, fakat Almanlar seni bozmuş. Evet, Almanlar, Almanlar!"

Samoylenko tıp tahsili gördüğü Derpt'ten* ayrıldıktan bu yana Almanlarla çok seyrek karşılaşıyordu ve hayatında tek bir Alman kitabı okumamıştı, ancak ona göre siyasette ve bilimde ne kadar kötü şey varsa tümünün arkasında Almanlar vardı. Böyle bir görüşü nereden nasıl edindiğini kendisi de bilmiyordu, fakat buna kuvvetle inanıyordu.

"Evet, Almanlar," diye bir kez daha yineledi. "Haydi, çay içmeye gidelim."

Üçü de kalktı, şapkalarını giyerek binanın önündeki küçük bahçeye çıktılar, açık yeşil akçaağaçların, armut ve kestanelerin gölgesine yerleştiler. Zoologla diyakoz küçük masanın yanındaki tahta sıraya, Samoylenko ise geniş, eğik arkalıklı hasır koltuğa geçip oturdu. Emir eri çayla birlikte reçel ve bir şişe şerbet getirdi.

Çok sıcaktı, gölgede otuz dereceydi. Yakıcı hava âdeta donup taş kesilmişti, yaprak kımıldamıyordu. Kestane ağacına gevşekçe asılı, yere kadar sarkmış uzun örümcek ağında en ufak bir kımıltı yoktu.

Diyakoz uzun zamandan beri masanın yanında yerde duran gitarı eline aldı, akort etti ve ince bir sesle, yavaşça "Toplanmışlar meyhanenin önüne papaz okulu öğrencisi civanlar" şarkısını söylemeye başladı; fakat hemen o anda sıcaktan yarıda kesti, alnındaki teri silerek bakışlarını yukarıya, kızgın, mavi gökyüzüne çevirdi. Samoylenko'nun içi geçti; boğucu sıcak, sessizlik ve yemek sonrası hızla bütün organlarına yayılan tatlı rehavet onu gevşetmiş, sersemletmişti. Gözleri küçülüyor, kolları iki yanına sarkıyor, başı göğsüne düşüyordu. Ağlamaklı bir dokunaklılıkla Von Koren ve diyakoza bakarak:

"Genç kuşak..." diye mırıldandı. "Bilimin yıldızı ve kilisenin aydınlatıcı kandili... Gör sen, haleluya okuyan uzun etekli sıçrayıp başpiskoposluk makamına çıkacak, kim bilir, elini öpmek zorunda kalırız... Eh... İnşallah!"

* Derpt (Dorpat) Estonya'nın üniversitesiyle ünlü şehri. 1918'den itibaren adı Tartu olarak değiştirildi. *-çev.*

Çok geçmeden horlama sesi duyuldu. Von Koren ve diyakoz çaylarını bitirerek sokağa çıktılar.

"İzmarit tutmak için tekrar iskeleye mi gideceksiniz?" diye sordu zoolog.

"Hayır, hava çok sıcak!"

"Bana gidelim. Benim için paket hazırlayabilir ve bazı dokümanların kopyasını çıkararak çoğaltabilirsiniz. Bu arada sizin neyle meşgul olacağınız üzerine konuşalım. Çalışmak lazım, diyakoz. Böyle sürüp gidemez."

"Sizin sözleriniz adil ve mantıklı," dedi diyakoz. "Fakat tembelliğimin içinde bulunduğum mevcut koşullarda haklı gerekçeleri var. Kendiniz de biliyorsunuz, durumun belirsizliğinin insanların duyarsız olmasında önemli payı var. Beni buraya geçici olarak mı yoksa sürekli olarak mı gönderdiler, kimse bilmiyor. Burada bilinmezlik içinde yaşıyorum, karım ise babasının evinde perişan ve sıkılıyor. Ve ayrıca itiraf etmeliyim ki, burada sıcaktan beynim eridi, pestil oldu."

"Hepsi saçma!" dedi zoolog. "Sıcağa da karın yanında olmadan yaşamaya da alışman mümkün. Şımarmaya gerek yok. İnsan kendini denetlemeyi bilmeli."

V

Nadejda Fyodorovna sabahleyin yüzmeye gitti; iki elinde güğüm, bakır leğen, havlular ve sünger taşıyan aşçısı Olga da arkasından onu izledi. Limanda beyaz bacaları isten kararmış iki buharlı gemi duruyordu; yük gemilerinin yabancı oldukları belliydi. Zira beyaz elbiseler ve beyaz ayakkabılar giymiş birtakım erkekler limanda dolaşıyor ve Fransızca bağırarak yük gemilerine seslerini duyurmaya çalışıyordu, gemilerden de onlara yanıt veriyorlardı. Şehrin küçük kilisesinin çanları coşkuyla çalıyordu.

Nadejda Fyodorovna büyük bir memnuniyetle: 'Bugün pazar!' diye geçirdi içinden.

Kendisini tamamen sağlıklı hissediyordu; neşeliydi, bayramlara özgü bir ruh hali içindeydi. Üzerinde kaba, kalın, ham ipek kumaştan dikilmiş yeni bol elbisesi, başında büyük bir hasır şapka vardı. Şapkanın iyice kıvrılmış geniş kenarı kulaklarını örttüğü için yüzü sanki bir sepetin içinden bakıyormuş gibi görünüyordu. Kendini çok sevimli buluyordu. Koca şehirde genç, güzel, entelektüel tek bir kadının bulunduğunu, onun da kendisi olduğunu, yalnızca kendisinin çok para harcamadan şık ve zevkli giyinmeyi becerdiğini düşünüyordu. Örneğin, üzerindeki bu elbise sadece yirmi iki rubleye mal olmuştu, buna rağmen ne kadar da güzeldi! Bütün şehirde çekici, hoşa gidebilecek bir tek o vardı; erkekler ise çoktu, bu yüzden ister istemez Laevski'yi kıskanmak durumundaydılar.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin son zamanlarda kendisine soğuk davranmasından, ona şefkat göstermemesinden ve hatta bazen ona karşı kaba ve kırıcı davranmasından memnundu. Daha önceleri onun eşek şakalarına, bütün o anlaşılmaz, soğuk, garip ve aşağılayıcı bakışlarına gözyaşıyla, yakınmayla, onu terk etme ya da aç kalarak kendini öldürme şeklindeki tehditleriyle yanıt veriyordu. Şimdiyse sadece kızarıp bozarıyor, suçlu suçlu yüzüne bakıyor ve kendisini okşayıp sevmediği için memnun oluyordu. Hatta eğer Laevski onu azarlasaydı, tehdit etseydi çok daha iyi, çok daha hoş olacaktı, zira o zaman onun karşısında kendini tamamıyla suçlu hissedecekti. Kendini suçlu görüyordu; bunun birinci nedeni, Laevski'nin kol gücüne dayalı yeni hayat hayallerini paylaşmamış olmasıydı, oysa bu onun Petersburg'u bırakıp buraya, Kafkasya'ya gelmesinin esas sebebiydi. Son günlerde kendisine sırf bu nedenle kızdığından çok emindi. Nadejda Fyodorovna Kafkasya'ya ilk geldiğinde ona öyle geliyordu ki, daha ilk günden deniz kıyısında kuytu bir köşe, kuşların ötüştüğü, suların şırıl şırıl aktığı, gölgeli, rahat küçük bir bahçe bulacaktı; bahçede ördek, tavuk besleyip sebze ekecek, çiçek dikecek, komşuları ağırlayacak, yoksul mujikleri tedavi edecek ve onlara kitap, defter dağıtacaktı. Oysa Kafkasya'nın çıplak dağlar, ormanlar ve muazzam vadilerden ibaret olduğu, burada yerleşmek için uzun incelemelerde bulunmak, ev inşa etmek,

çaba harcamak gerektiği ortaya çıktı. Üstelik burada herhangi bir komşu filan da yoktu, iklim çok sıcaktı ve malınız da yağmalanabilirdi. Laevski arazi edinmek için acele etmiyor, Nadejda Fyodorovna buna memnun oluyordu. İkisi bir daha kol emeğine dayalı hayatı ağızlarına almama konusunda âdeta sözsüz bir anlaşma yapmışlardı. Nadejda Fyodorovna Laevski'nin bu konudaki sessizliğini kendisine kızmasına bağlıyor, "ben sustuğum için bana kızıyor ve o da susuyor" diye yorumluyordu.

Nadejda Fyodorovna'nın kendisini suçlu hissetmesinin ikinci nedeni bu iki yılda Açmianov mağazasından, Laevski'den habersiz olarak satın aldığı çeşitli ufak tefek için üç yüz ruble borçlanmasıydı. Bazen kumaş ya da ipek, bazen şemsiye satın alıyordu; her şeyden azıcık almasına rağmen böyle bir borç farkına varmadan birikivermişti.

'Bugün ona bu konuyu açacağım...' diye karar verdi, fakat hemen Laevski'nin şimdiki ruh durumunda ona borçtan bahsetmenin uygun olup olmayacağı sorusu aklına geldi.

Üçüncü nedeni Nadejda Fyodorovna'nın polis komiseri Kirilin'i Laevski evde yokken iki kez misafir etmesiydi. İlki sabahleyin Laevski yüzmeye gittiğinde, ikincisi ise gece yarısı Laevski iskambil oyununda iken olmuştu. Şu anda bunları hatırlayınca Nadejda Fyodorovna'nın yüzü kızardı, ateş bastı ve bakışlarını âdeta düşüncelerini okumasından korktuğu aşçıya çevirdi. Uzun, sıkıcı, dayanılmaz sıcak gündüzler, yavaş ilerleyen güzel akşamlar, boğucu geceler, sabahtan akşama kadar boş zamanını nasıl harcayacağını bilemediğin bütün bu hayat ve nihayet, 'şehrin en güzel genç kadınısın, gençlik boşa akıp gidiyor, Laevski'nin kendisi dürüst, ideal sahibi bir adam, ama çok tekdüze, durmadan terliklerini sürüyor, tırnaklarını kemiriyor, kaprisleriyle insanı canından bezdiriyor' türünden takıntılı, yapışkan düşünceler yavaş yavaş Nadejda Fyodorovna'yı o tutkulu arzunun, şehvetin esiri yaptı. Aklını kaçırmış gibi gece gündüz demeden hep aynı şeyi düşünmeye başladı. Nefes alışında, bakışlarında, sesinin tonunda, yürüyüşünde yalnızca o tutkulu arzuyu yaşıyor, onu hissediyordu. Denizin uğultusu

ona âşık olması gerektiğini söylüyordu, akşamın alacakaranlığı da, dağlar da aynı şeyi söylüyor, ona "Sevmelisin!" diyordu. Kirilin kendisine kur yapmaya başladığında, ne karşı koyacak gücü ne de niyeti vardı, kendisini ona teslim etti...

Şimdi, yabancı gemiler ve beyaz giysiler içindeki adamlar ona her nedense kocaman bir salonu hatırlattı; Fransızca seslerle birlikte kulağına vals müziği çalındı, nedenini bilmediği bir sevinç göğsünü titretti. Canı dans etmek ve Fransızca konuşmak istedi.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'yi aldatmasının korkunç bir şey olmadığını düşünüyordu ve bu düşünce onu mutlu ediyordu. Zira ruhen aldatmamıştı, Laevski'yi hâlâ seviyordu. Bu, onu kıskanmasından, arzu etmesinden, evde yokken onu özlemesinden zaten belli oluyordu. Kirilin de yakışıklı olmasına rağmen sıradan, hatta kaba birisi çıkmıştı; onunla ilişkiyi zaten koparmıştı ve aralarında daha fazla bir şey olmayacaktı. Olup bitenler geride kalmıştı, kimseyi ilgilendirmezdi; Laevski'ye gelince öğrense bile buna inanmazdı.

Kıyıda hanımlar için bir deniz hamamı vardı, erkekler denize açıktan, açık havada giriyorlardı. Hamama giren Nadejda Fyodorovna burada memur karısı Marya Konstantinovna Bityugova ve on beş yaşındaki jimnazyum öğrencisi kızı Katya ile karşılaştı. İkisi de sıranın üzerinde oturmuş soyunuyordu. Marya Konstantinovna iyi yürekli, coşkulu, nazik birisiydi; sözcükleri uzatarak ve heyecanlanarak konuşurdu. Otuz iki yaşına kadar mürebbiyelik yapmış, sonra ufak tefek, dazlak kafalı, saçını şakaklarına tarayan, uysal yaradılışlı bir devlet memuru olan Bityugov ile evlenmişti. Kocasına olan aşkı bugüne kadar hep sürmüştü; onu kıskanıyor, "aşk" sözcüğü geçince kızarıyor ve herkesi kendisinin çok mutlu olduğuna inandırmaya çalışıyordu.

Nadejda Fyodorovna'yı görünce Marya Konstantinovna kendine özgü, bütün tanıdıklarının 'bademsi' diye adlandırdıkları yüz ifadesini takınarak:

"Sevgili dostum!" dedi heyecanla, "Tatlım, ne iyi ettiniz de geldiniz! Birlikte yüzelim. Pek hoş olacak!"

Olga hızla elbisesini ve iç gömleğini çıkarıp attı ve hanımını soyundurmaya başladı.

Çıplak aşçının kaba dokunuşlarından kasılıp büzülen Nadejda Fyodorovna:

"Hava bugün dünkü kadar sıcak değil, yanılıyor muyum?" dedi. "Dün boğucu sıcaktan neredeyse ölüyordum."

"Oh, evet, tatlım! Ben de nefes alıp vermekte çok zorlandım. İnanır mısın, dün üç kez yüzdüm... Bir düşünsenize, üç kez! Hatta Nikodim Aleksandrıç endişeye kapıldı."

Nadejda Fyodorovna aşçıya ve memurun karısına bakarak 'Bu kadar da çirkin olunabilir mi?' diye aklından geçirdi; bakışlarını Katya'ya çevirdi ve 'Kızcağızın boyu bosu hiç de fena değil' diye düşündü. Memurun karısına dönerek, "Sizin Nikodim Aleksandrıç çok, ama çok tatlı!" dedi. "Tek kelimeyle, ben ona âşığım!"

"Ha-ha-ha!" diye zoraki güldü Marya Konstantinovna. "Bu, harika!"

Giysilerinden kurtulan Nadejda Fyodorovna içinde güçlü bir uçma arzusu hissetti; ona, eğer kollarını kanat gibi çırpabilseydi mutlaka yukarılara uçabilecekmiş gibi geldi. Soyununca, aşçısı Olga'nın onun beyaz vücuduna iğrenerek baktığını fark etti. Asker karısı olan genç Olga kocasıyla resmî nikâhlı olarak yaşadığı için kendisini hanımından daha iyi durumda ve daha üstün görüyordu. Nadejda Fyodorovna, Marya Konstantinovna ve Katya'nın da kendisine saygı göstermediğini ve ondan korktuklarını hissetti. Bu can sıkıcı bir şeydi, itibarını onların gözünde yükseltmek amacıyla:

"Bizim Petersburg'da şimdi daça hayatının en hararetli zamanı yaşanıyor," dedi. "Benim de, kocamın da o kadar çok arkadaşı var ki! Gidip onları görmek gerekiyor."

"Kocanız galiba mühendisti, değil mi?" diye çekinerek sordu Marya Konstantinovna.

"Ben Laevski'yi kastetmiştim. Onun çok eşi dostu var. Fakat ne yazık ki annesi kibirli bir aristokrat, aklı kıt..."

Nadejda Fyodorovna sözünü bitirmeden suya atladı, onu Marya Konstantinovna ve Katya izledi.

"Şu dünyamızda ne kadar da çok boş inanç, hurafe var," dedi Nadejda Fyodorovna. "Hayat hiç de göründüğü gibi kolay değil."

Aristokrat ailelerde mürebbiyelik yapmış ve yüksek sosyeteyi iyi bilen Marya Konstantinovna:

"Ah, evet!" dedi. "İnanır mısınız, tatlım, Garatınski'lerde hem kahvaltıda hem öğle yemeğinde tuvalet giymek zorundaydım, tıpkı bir aktris gibi. Maaşımın dışında gardırobum için de ayrı para veriyorlardı."

Marya Konstantinovna suda hep kızı Katya ile Nadejda Fyodorovna'nın arasında bulunmaya çalışıyordu, âdeta Nadejda Fyodorovna'nın yıkandığı su kızına temas etmesin istiyordu. Hamamın denize açılan açık kapısından yüz adım ötede denizde yüzen birisi görünüyordu.

"Anne, bak bu bizim Kostya!" dedi Katya.

Marya Konstantinovna korkuyla, gurk gurk diye sesler çıkararak:

"Ah, ah! Ah! Kostya!" diye bağırdı. "Geri dön! Geri dön!"

On dört yaşında bir erkek çocuğu olan Kostya annesi ve kız kardeşi önünde cesaret gösterisi yapmak için suya daldı ve daha da uzağa yüzdü, fakat yorularak hemen geri döndü; ciddi ve gergin yüzünden kendi gücüne güvenmediği açıkça belli oluyordu.

"Bu oğlan çocukları baş belası, tatlım!" dedi Marya Konstantinovna, sakinleşerek devam etti: "Bir bakarsın, kaşla göz arasında boynunu kırmış! Ah, şekerim, anne olmak ne kadar hoş ve aynı zamanda ne kadar zor! Her şeyden korkuyorsun."

Nadejda Fyodorovna hasır şapkasını giyerek denize atladı. Dört sajen kadar yüzdükten sonra sırt üstü yattı. Bulunduğu yerden ufka kadar uzayıp giden denizi, gemileri, kıyıdaki insanları, şehri görebiliyordu; bütün bunlar ve bunlara eşlik eden boğucu sıcak ile saydam, narin dalgalar yüreğini hoplatıyor, kulağına "yaşamak, yaşamak lazım..." diye fısıldıyordu. Hemen yanı başından bir yelkenli tekne havayı ve suyu yararak enerjik bir şekilde, hızla geçti; dümenin başındaki erkek Nadejda Fyodorovna'ya bakıyordu, kendisine bakılması çok hoşuna gitti...

Yüzmeden sonra hanımlar giyindiler ve oradan birlikte ayrıldılar. Nadejda Fyodorovna bir yandan tuzlu dudaklarını yalayarak, karşılaştığı tanıdıkların selamlarına gülücüklerle yanıt verirken, bir yandan da konuşuyordu:

"İki günde bir sıtmam tutuyor, oysa kilo kaybetmiyorum. Ben her zaman topluydum, bana öyle geliyor ki, şimdi daha da tombullaştım."

"Bu insanın yapısıyla ilgili, tatlım! Örneğin, benim gibi şişmanlamaya meyilli olmayan birisi ne yerse yesin fark etmiyor. Fakat, tatlım, siz şapkanızı ıslatmışsınız."

"Sorun değil, kurur."

Nadejda Fyodorovna kıyıda gezinen ve aralarında Fransızca konuşan beyaz giyimli kişilere yine rastladı. Her nedense göğsünde yine bir sevinç dalgası hissetti, bir zamanlar dans ettiği ya da eskiden rüyasında gördüğü o kocaman salon belleğinde hayal meyal canlandı. Ruhunun derinliklerinde bir şey ona, kendisinin aşağılık, bayağı, kötü, değersiz bir kadın olduğunu fısıldıyordu...

Marya Konstantinovna kapılarının önünde durdu ve Nadejda Fyodorovna'yı birazcık oturması için içeriye davet etti.

"Buyurmaz mısınız, tatlım!" dedi rica eden bir sesle ve aynı anda, belki de daveti reddeder diye umarak tedirginlikle Nadejda Fyodorovna'ya baktı.

"Memnuniyetle," diyerek daveti kabul etti Nadejda Fyodorovna, "Size gelmeyi ne kadar sevdiğimi biliyorsunuz," dedi eve girerken.

Marya Konstantinovna onu oturttu, kahve servisi yaptı, yumurtalı francala ikram etti ve sonra eski öğrencilerinin, Garatınski'lerin şimdi evlenmiş bulunan kızlarının fotoğraflarını gösterdi. O bitince Katya ve Kosti'nin karnelerine baktılar, notların tümü çok iyiydi, ancak notların gerçek değeri daha da iyi anlaşılsın diye Marya Konstantinovna iç geçirerek şimdilerde jimnazyumda okumanın ne kadar zor olduğundan şikâyet etti... Misafirini oldukça iyi ağırladı; bir yandan ona acıyor, bir yandan da Nadejda Fyodorovna'nın orada bulunmasının Kosti ve Katya'nın ahlakını olumsuz yönde etkileyebileceği düşünerek

kaygılanıyordu. Nikodim Aleksandrıç'ın evde olmamasına seviniyordu. Çünkü bütün erkeklerin bu tür kadınlara düşkün olduğu görüşündeydi, Nadejda Fyodorovna kocası üzerinde de kötü bir etki yaratabilirdi.

Marya Konstantinovna misafiriyle sohbet ederken, bu akşam için düzenlenen pikniği ve Von Koren'in makaklara, yani Laevski ile Nadejda Fyodorovna'ya haber verilmemesi konusundaki tembihini hiç aklından çıkarmıyordu. Fakat birden nasıl olduysa piknik haberini kazara ağzından kaçırıverdi, kıpkırmızı kesildi ve şaşkınlık içinde:

"Umarım, siz de gelirsiniz!" dedi.

VI

Güney yönünę giden yol izlenerek şehirden yedi verst gidilecek, Kara Çay ile Sarı Çayın birleştiği yerdeki duhanın* önünde durulacak ve orada balık çorbası pişirilecek diye aralarında sözleştiler. Saat beşi biraz geçe yola çıktılar. En önde Samoylenko ve Laevski bir şarabanın üzerinde gidiyorlardı. Onları izleyen üç atın koşulu olduğu kaleskada Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna, Katya ve Kostya vardı; erzak dolu sepetle kap kacak da bu arabadaydı. Bir sonraki arabada polis komiseri Kirilin ve Nadejda Fyodorovna'nın üç yüz ruble borçlandığı tüccar Açmianov'un oğlu genç Açmianov'dan başka, karşı küçük sıranın üzerinde ayağını altına alarak kıvrılmış oturan, ufak tefek, zarif giyimli, saçları şakaklarına taralı Nikodim Aleksandrıç vardı. En arkadan Von Koren ve diyakoz geliyorlardı; diyakozun ayağının dibinde içi balık dolu sepet duruyordu.

Karşı yönden gelen bir kağnıya ya da eşeğine binmiş gelen bir Abazaya rastladıklarında Samoylenko sesinin var gücüyle:

"Sağaa!" diye bağırıyordu.

Von Koren, diyakoza:

* Kafkas dillerinde dükkân, han, aşevi, meyhane gibi yerler için kullanılan genel ad. Türkçe "dükkân" sözcüğünden geçmiş olması çok olasıdır. *-çev.*

"İki yıl sonra gerekli para ve kadro hazır olunca bir araştırma gezisine başlayacağım," diye anlatıyordu. "Kıyıyı izleyerek Vladivostok'tan Bering Boğazına kadar gideceğim ve daha sonra boğazdan Yenisey'in ağzına kadar aşağıya ineceğim. Harita çıkaracağız, bölgenin bitki örtüsünü ve hayvan dokusunu saptayacağız, ayrıntılı jeolojik, antropolojik ve etnografik araştırmalar yapacağız. Benimle birlikte gelip gelmeyeceğinize siz kendiniz karar verin."

"Bu mümkün değil," dedi diyakoz.

"Nedenmiş?"

"Ben bağımlı bir insanım, ailem var."

"Karınız size izin verir. Onun geçimini sağlarız. Hatta eğer onu genel yarar için rahibe olmaya ikna ederseniz bu daha da iyi olur. Bu size de keşiş olma imkânı sağlar ve o zaman geziye rahip olarak katılırsınız. Bunları sizin için ben organize edebilirim."

Diyakoz sustu.

"Teolojinin sizi ilgilendiren kısmını iyi biliyor musunuz?" diye sordu zoolog.

"Hayır, iyi bilmiyorum."

"Hımm... Bu konuda size bir yardımım olamaz, zira teolojiyle benim de ilgim çok az. Bana size gerekli olan kitapların listesini verin, kışın Petersburg'dan göndereyim. Din adamı seyyahların gezi notlarını da okumanız gerekecek, aralarında çok iyi etnologlar ve Doğu dilleri uzmanları var. Onların yöntem ve tarzlarını öğrenince bir işin üstesinden gelmeniz çok daha kolaylaşacaktır. Mademki şimdilik kitap yok, zamanınızı boşa harcamayın; bana gelin, pusula üzerine çalışalım, meteorolojinin üzerinden geçelim. Bütün bunlar gerekli şeyler."

"Ama yine de..." diye mırıldandı diyakoz ve güldü. "Kendim için merkezî Rusya'da bir yer talebinde bulundum. Başrahip amcam bana yardım edeceğine söz verdi. Sizinle gelirsem onları boş yere rahatsız etmiş durumuna düşeceğim."

"Sizin kararsızlığınızı bir türlü anlayamıyorum. Eğer yalnızca tatil günleri ayinlerde görev alan, diğer günler çalışmayan sıradan

bir diyakoz olarak hayatınıza devam ederseniz on yıl sonra tıpkı bugünkü gibi olacaksınız; sadece sakalınız ve bıyıklarınız daha çok uzamış olacak, o kadar. Oysa siz on yıl sonra farklı bir insan olarak araştırma gezisinden döneceksiniz, bir şeyler gerçekleştirmiş olmanın bilinci dünyanızı zenginleştirecek."

Kadınların arabasından korku ve heyecan çığlıkları duyuldu. Arabalar kayalık kıyıya tamamen dik bir yamaca oyulmuş bir yol üzerinde ilerliyordu. Herkese, atlar sanki yüksek bir duvara tutturulmuş bir rafın üzerinde dörtnala gidiyormuş, arabalar her an uçuruma yuvarlanacakmış gibi geliyordu. Sağda deniz uzayıp gidiyor, solda üzerinde yer yer siyah lekelerin bulunduğu, sürüngen köklerin tırmandığı, kırmızı damarlı, pürüzlü, kahverengi bir duvar yükseliyordu. Yukarıda köknarlar korku ve merakla aşağıya bakıyormuşçasına başlarını eğmişlerdi. Bir dakika sonra yeniden çığlık ve kahkahalar koptu, yamaca asılı dev kayaların altından geçiliyordu.

"Ne akla hizmet de sizinle geldim, anlamıyorum," dedi Laevski. "Ne kadar aptalca ve bayağı! Benim kuzeye gitmem, kaçıp kurtulmam gerek, bense her ne hikmetse kalkıp bu aptal pikniğe geliyorum."

Atlar sola döndüğünde Sarı Çayın içinden geçtiği geniş vadi gözler önüne serildi; sarı, bulanık, çılgın çay güneşin altında parıl parıl parıldıyordu...

"Sen şuna bir bak, ne manzara!" dedi Samoylenko.

"Saşa,* ben bunda güzel bir şey göremiyorum," diye yanıtladı Laevski. "Sürekli olarak doğaya hayranlık duyman kendi hayal gücünün kıtlığını göstermen demektir. Hayal gücümün bana verebilecekleriyle kıyaslandığında bütün bu dereler, kayalar çocuk oyuncağı kalır."

Arabalar şimdi çay boyunca ilerliyordu. İki yanda yükselen kayalık yamaçlar yavaş yavaş birbirine yaklaşıyor, vadi daralıyor, ileride bir boğaza dönüşüyordu. Biraz önce yanından geçtikleri

* Saşa, Aleksandr'ın küçültülmüş halidir. *–çev.*

sarp dağlar doğanın üst üste yığdığı ve birbirleri üzerine korkunç bir baskı uygulayan dev kayalardan meydana gelmişti; Samoylenko onlara bakarken her seferinde istemeden inleyip sızlanıyordu. Asık suratlı güzel dağlar yer yer dar yarıklarla ve boğazlarla kesiliyor, bu boğazlardan, gelip geçen yolcuların üzerine gizemli, nemli bir rüzgâr esiyordu. Boğazların ağızlarından başka dağlar gözüküyordu; kahverengi, pembe, leylak rengi, dumanlı ya da güneşin altında ışıl ışıl dağlar! Boğazlardan geçerken arada bir, yüksekler-den aşağıya, kayaların üzerine gürültüyle dökülen suların şarıltısı duyuluyordu.

"Ah, lanet olası dağlar..." diye iç geçirdi Laevski. "Ne kadar da bıktım sizden!"

Kara Çayın Sarı Çaya karıştığı, mürekkebe benzeyen siyah suyun sarı suyla boğuşarak onu kirlettiği noktada, yolun tarafında Tatar Kerbalay'ın duhanı vardı. Çatıda Rus bayrağı asılıydı, tabelasında ise tebeşirle "Konforlu duhan" yazılıydı. Duhanın yanında içine masaların ve sandalyelerin yerleştirildiği çitle çevrili küçük bir bahçe bulunuyordu. Bahçede dikenlerle kaplı bakımsız çalılığın ortasında tek başına duran güzel bir kara servi ağacı vardı.

Ufak tefek, çevik bir Tatar olan Kerbalay, üzerinde mavi bir gömlek ve beyaz bir önlükle yolun üzerinde ayakta duruyordu. Ellerini göbeğinde birleştirerek iyice eğildi, gelen arabaları selamladı; gülümseyince beyaz, parlak dişleri göründü.

"Merhaba, Kerbalayka!" diye bağırdı Samoylenko. "Biz biraz daha öteye gidelim, sen sandalyeleri ve semaveri oraya getir. Çabuk ol!"

Kerbalay tıraşlı başını salladı ve bir şeyler mırıldandı, fakat ancak arkadaki arabadakiler onun ne dediğini anlayabildi: "Alabalık var, zatıâlileri!"

"Getir, getir onları!" diye yanıt verdi Von Koren.

Duhandan beş yüz adım ötede arabalar durdu. Samoylenko üzerlerine oturmak için uygun taşların bulunduğu küçük bir çimenlik alan seçti; yerde fırtınanın devirdiği saçaklı kökleri dışarıda, iğne yaprakları kuruyup sararmış bir ağaç vardı. Çayın üzerine

dar bir ahşap köprü kurmuşlardı; diğer kıyıda tam karşıda mısır kurutmak için dört alçak kazık üzerine inşa edilmiş, masaldaki tavukayakları üzerine kurulmuş kulübeyi anımsatan bir ambar vardı. Ambarın kapısında küçük bir merdiven asılı duruyordu.

Herkesin ilk izlenimi buradan bir daha dışarı çıkıp kurtulmanın asla mümkün olamayacağı şeklindeydi. Ne tarafa baksalar, üst üste yığılmış dağlar üzerlerine doğru geliyor, akşam gölgesi duhandan, kara servi ağacından bu tarafa doğru hızla yayılıyordu. Gölge, dar ve kıvrımlı Kara Çay vadisinin olduğundan daha dar, dağların ise daha yüksek görünmesine sebep oluyordu. Kafile derenin homurtulu akışını ve ağustosböceklerinin sonu gelmez ötüşlerini duyabiliyordu.

Coşkuyla derin derin soluklanan Marya Konstantinovna:

"Büyüleyici!" dedi. "Çocuklar, bakınız, ne kadar güzel! Ne sessizlik böyle!"

"Evet, gerçekten de güzel," diye onayladı Laevski. Manzarayı beğenmişti, fakat gökyüzüne, ardından da duhanın bacasından çıkan mavi dumana bakınca nedense birdenbire hüzünlendi. "Evet, güzel," diye yineledi.

"İvan Andreyiç, bu manzarayı sözcüklerle tarif edebilir misiniz!" dedi Marya Konstantinovna, ağlamaklı gözlerle.

"Neden?" diye sordu Laevski. "İzlenim her türlü tariften, tasvirden daha iyidir. Her insanın doğadan izlenim yoluyla doğrudan edindiği bu renk ve ses zenginliğini yazarlar laf kalabalığıyla çirkin ve tanınmaz hale getirir."

Oturmak için suyun kenarında kendisine en büyük taşı seçen Von Koren taşa tırmanırken:

"Öyle mi?" diye sordu, soğuk bir edayla. Sonra doğrudan Laevski'ye bakarak, "Öyle mi?" diye yineledi. "Ya *Romeo ve Juliet*? Yahut örneğin, Puşkin'in "Ukrayna Gecesi"?* Doğa gelip onların ayaklarına kapanmak zorundadır."

---

* *Tiha Ukrainskaya Noç* (Sessiz Ukrayna Gecesi): Aleksandr Puşkin'in, Poltava (1828-29) adlı manzum eseri içinde yer alan, Koçubey'in son gecesini anlatan şiiri. *-çev.*

Düşünmeye ve tartışmaya üşenen Laevski:

"Belki..." diye onayladı. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra, "Kaldı ki, *Romeo ve Juliet* dediğiniz özünde nedir?" diye sürdürdü. "Kutsal, şairane, büyüleyici bir aşk: Alttaki kokuşmuşlukları gizlemek için kullanılan güller. Romeo dediğin de diğer herkes gibi bir hayvan."

"Sizinle ne konuşulursa konuşulsun meseleyi hep aynı şeye çekiyorsunuz..."

Katya'yla ilgilenen Von Koren sözünü yarıda kesti.

"Neye çekiyormuşum?" diye sordu Laevski.

"Size, örneğin, 'Ne kadar güzel bir üzüm salkımı!' diyorlar, sizse, 'Evet, ama o üzüm ağızda çiğnenip midede sindirildiğinde ne kadar çirkin olur' diye yanıt veriyorsunuz. Böyle demenin ne yararı var? Yeni bir şey değil ve... özünde garip bir alışkanlık!"

Laevski, Von Koren'in kendisini sevmediğini biliyordu ve bu yüzden ondan çekiniyordu; onun katıldığı buluşmalarda Laevski'ye, sanki mekân çok darmış, herkes çok sıkışık durumdaymış ve kendisinin hemen arkasında dikilip duran birisi varmış gibi geliyordu. Von Koren'e hiçbir yanıt vermedi, yana çekildi ve pikniğe geldiği için pişmanlık duydu.

"Beyler ateş için çalı çırpı toplamaya marş marş!" diye komut verdi Samoylenko.

Kirilin, Açmianov ve Nikodim Aleksandrıç dışında herkes bir yerlere dağıldı. Kerbalay sandalyeleri getirdi, yere halı serdi ve birkaç şişe şarap bıraktı. Polis komiseri Kirilin boylu boslu, görkemli, her türlü havada resmî ceketinin üzerine kaput giyen, mağrur duruşu, ağırbaşlı yürüyüşü, kalın ve biraz da kısık sesiyle taşralı genç bir polis şefini anımsatan biriydi. Sanki biraz önce zorla uykudan uyandırılmış gibi uyuşuk ve hüzünlü bir hali vardı.

Kirilin sözcükleri yavaş yavaş telaffuz ederek, Kerbalay'a:

"Bu getirdiğin de nedir, sığır herif?" diye çıkıştı. "Ben sana Kvareli* getir dedim, sen ne getiriyorsun, Tatar suratlı? Sakın!" Nikodim Aleksandrıç çekingen ve nazik bir tavırla:

---

* Şarabı ile ünlü Gürcü şehri ve bu şarabın markası. *-çev.*

"Yanımızda bol miktarda şarap getirdik, Yegor Alekseyiç," dedi.

"Ne olmuş getirdiyseniz? Ben de kendi şarabım olsun istiyorum. Pikniğe katılıyorum ve kendi payıma düşeni getirme hakkına sahip olduğumu düşünüyorum. Dü-şü-nü-yorum! On şişe Kvareli getir!"

Kirilin'in parası olmadığını bilen Nikodim Aleksandrıç:

"Niçin bu kadar çok ısmarlıyorsunuz?" diye hayretini ifade etti.

"Yirmi şişe! Otuz!" diye bağırdı Kirilin.

Açmianov, Nikodim Aleksandrıç'a:

"Zararı yok, bırak ısmarlasın, ben öderim," dedi.

Oldukça neşeli olan Nadejda Fyodorovna haşarı bir havadaydı. Atlayıp zıplamak, kahkaha atmak, bağırmak, birilerine sataşmak, cilveleşmek istiyordu. Üzerinde ucuz basmadan hercai desenli mavi elbisesi, ayağında kırmızı ayakkabıları, başında aynı hasır şapkasıyla, kendini minnacık, basit, bir kelebek kadar hafif ve cisimsiz bir varlık olarak görüyordu. Sallanan dar köprünün üzerinden hızla geçiyor, başı dönsün diye bir dakika kadar orada sürekli suya bakıyor, sonra çığlık ve kahkahalar atarak mısır kurutma ambarının olduğu yöne doğru koşuyordu. Erkeklerin tümünün, hatta Kerbalay'ın bile kendisine hayran olduğunu düşünüyordu. Hızla çöken akşam karanlığında ağaçlarla dağlar, atlarla arabalar birbirlerine karışıp seçilemez olduğunda ve duhanın pencerelerinde ışıklar yanmaya başladığında Nadejda Fyodorovna kayalar ve dikenli çalılıklar arasında kıvrılarak yükselen patika yolu izleyerek dağın yamacına tırmandı ve bir taşın üzerine oturdu. Aşağıda ateş yanmaya başlamıştı. Yukarı sıvanmış kollarıyla ateşin civarında bir o yana bir bu yana hareket eden diyakoz arada bir ateşe çalı çırpı atıyor, uzun bir sopanın ucuna bağlanmış kaşıkla kazanı karıştırıyordu; uzun, koyu gölgesi ateşin çevresini dolaşıyordu. Yüzü bakır kırmızısı bir renk alan Samoylenko tıpkı kendi mutfağında olduğu gibi yine büyük bir gayret içinde, telaşla ateşin etrafında dönüyor, öfkeyle:

"Tuz nerede beyler?" diye bağırıyordu. "Yoksa unuttunuz mu? Nedir böyle, hepiniz derebeyleri gibi yayılıp serildiniz, ben tek başıma çırpınıp duruyorum!"

Laevski ile Nikodim Aleksandriç devrik ağacın üzerine yan yana oturmuş dalgın bakışlarla ateşi seyrediyordu. Marya Konstantinovna, Katya ve Kostya sepetten çaydanlıkları, fincan ve tabakları çıkarıyordu. Von Koren kollarını çaprazlama kavuşturmuş, bir ayağını taşın üzerine koymuş, kıyıda suyun kenarında duruyor ve bir şeyler düşünüyordu. Ateşten yayılan kızıl lekeler yerde insan karaltılarının arasında gölgelerle birlikte dolaşıyor, dağın, ağaçların, köprünün ve mısır kurutma ambarının üzerinde titreşiyordu. Çayın öte yanında ateşin tamamen aydınlattığı sarp ve engebeli yamaç ışıkta göz kırpıyor, yansısı suya düşüyordu; hızla akan dalgalı su bu yansıyı ufak parçalara bölüp parçalıyordu.

Kerbalay'ın kıyıda temizlediği balığı getirmeye giden diyakoz yarı yolda durarak etrafına baktı.

'Aman tanrım, ne kadar güzel!' diye düşündü. 'İnsanlar, kayalar, ateş, alacakaranlık, azman bir ağaç ve başka da bir şey yok; ne kadar güzel!' Diğer kıyıda mısır kurutma ambarının yanında birtakım yabancı insanlar peyda oldu. Işık titrediği ve ateşin dumanı o yöne doğru gittiği için bu insanların hepsini bir ânda tek bir bakışta görmek mümkün olmuyordu. Parçalı resimler göze çarpıyor, kâh kıllı bir şapka ve ak düşmüş bir sakal, kâh mavi bir gömlek, kâh omuzdan dize kadar eski püskü bir giysi ve belde enine bir hançer, kâh kömürle çizilmişçesine gür ve keskin siyah kaşlara sahip esmer bir genç yüzü görünüp kayboluyordu. Yabancılardan beşi daire şeklinde yere oturdu, geri kalan beşi ise mısır kurutma ambarına gitti. Bunlardan birisi elleri arkasında, sırtı ateşe dönük olarak ayakta durmuş bir şeyler anlatıyordu; anlattığı şey çok ilginç bir şey olmalıydı, zira Samoylenko ateşin altına çalı çırpı atınca ateş parlamış, etrafa kıvılcımlar saçılmış, ambar iyice aydınlanmıştı ve bu aydınlıkta ambarın kapısından dışarıya bakan iki yüzün sükûnet içinde büyük bir dikkatle anlatılanları dinlediği ve yerde daire şeklinde oturanların da o tarafa dönerek konuşan kişiyi dinlemeye başladıkları görülebiliyordu. Aradan bir süre geçince yerde oturanlar alçak sesle yanık bir şarkı söylemeye başladılar, büyük oruçta söylenen kilise ilahilerini anımsatıyordu... Onları dinleyen diyakoz

on yıl sonra araştırma gezisinden dönünce nelerle karşılaşacağını hayalinde canlandırmaya başladı. Keşiş kökenli, genç, misyoner bir rahip, muhteşem bir geçmişe sahip tanınmış bir yazar olacaktı; önce başrahipliğe sonra piskoposluğa atanacaktı. Katedralde ayin yönetecek, başında altından ayin başlığı, göğsünde tuttuğu kutsal üçlü ikonasıyla vaiz kürsüsüne çıkacaktı. Elinde üçlü ve ikili şamdanlarla halk kalabalıklarını kutsayacaktı. "Göklerden bak ve gör, tanrım, ilgilen bu asmayla. İlgilen sağ elinin diktiği filizle!"* diye yüksek sesle seslenecekti. Çocuklar melek sesleriyle "Kutsal tanrı" diye ilahi söyleyerek yanıt vereceklerdi...

"Diyakoz, balık nerede kaldı?" diye bağıran Samoylenko'nun sesi duyuldu.

Ateşin yanına dönen diyakoz bu kez hayalinde sıcak bir temmuz günü tozlu yolda yürüyen kilise tören alayını canlandırdı. Önde mujikler aziz tasvirli bayrağı, onların arkasında köylü kadınlar ve genç kızlar ikonaları taşıyordu. Onları, koro şarkıcısı erkek çocukları ve saçlarının arasına saman çöpü iliştirilmiş, yanağı sarılı zangoç izliyordu. Zangocun ardından diyakozun kendisi, diyakozun peşinden de elinde bir haç taşıyan başı takkeli rahip yürüyordu. Onları arkadan toz bulutu altında mujikler, köylü kadınlar ve çocuklardan oluşan bir kalabalık izliyordu. Rahibin ve diyakozun karıları da, başlarında eşarpları, bu kalabalığın içerisindeydi. Koro ilahiler söylüyor, bebekler ağlıyor, bıldırcınlar çığrışıyor, çayırkuşları dem çekiyordu... İşte kafile durdu ve sürüye kutsal su serptiler... Yeniden ilerlemeye başladılar ve diz çökerek yağmur yağması için dua okudular. Sonra yeme içme, sohbet başladı... 'Bu da güzel...' diye düşündü diyakoz.

VII

Kirilin ile Açmianov patika yoldan dağa tırmandılar. Açmianov geride kaldı, sonra da durdu, Kirilin ise Nadejda Fyodorovna'nın yanına doğru yürüdü.

* Zebur: 80:14 –*çev.*

"İyi akşamlar!" dedi ve elini şapkasına götürerek resmî selam verdi.

"İyi akşamlar."

"Öyle mi?" dedi Kirilin, düşünceli bir edayla gökyüzüne bakarak.

Nadejda Fyodorovna kısa bir suskunluktan sonra:

"Ne öyle mi?" diye sordu ve Açmianov'un kendilerini gözetlediğini fark etti.

"Demek ki," diye alçak sesle sürdürdü konuşmasını komiser, "aşkımız daha çiçek açmadan solup yitti, deyim yerindeyse. Bunu nasıl anlamamı istersiniz? Sizin açınızdan bu bir çeşit cilveleşme miydi, yoksa beni parmağınızda oynatabileceğiniz, boş gezenin boş kalfası olarak mı görüyorsunuz?"

"O bir hataydı! Beni yalnız bırakınız!" dedi sertçe Nadejda Fyodorovna; bu büyüleyici güzel akşam saatlerinde komiserin yüzüne korkuyla bakarak hayretler içinde kendine 'Acaba bu adamdan hoşlandığım ve onu kendime yakın hissettiğim bir anı gerçekten yaşadım mı?' diye sordu.

"Öyle olsun!" dedi Kirilin, bir süre suskun bekledikten sonra devam etti: "Peki! Sizin daha iyi bir ruh haline kavuşmanızı bekleyelim; bu arada, sizi temin ederim ki ben namuslu, düzgün bir insanım ve kimsenin bundan şüphe duymasına da izin vermem. Kimse benimle oyun oynayamaz! *Adieu!*"

Komiser elini şapkasına götürerek selam verdi ve yana çekilerek çalılıkların arasında kayboldu. Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Açmianov kararsızca Nadejda Fyodorovna'ya yaklaştı.

"Güzel bir akşam!" dedi hafif Ermeni aksanıyla.

Açmianov fena bir çocuk değildi; modaya uygun giyinir, iyi terbiye görmüş bir genç olarak her zaman sade bir tavır sergilerdi. Fakat Nadejda Fyodorovna babasına üç yüz ruble borcu olduğu için onu sevmezdi. Üstelik pikniğe tezgâhtarları davet etmeleri de canını sıkmıştı. Ayrıca, özellikle ruhunu böylesine temiz hissettiği bu akşam onun yanına gelmesi de sinir bozucuydu.

"Genel olarak piknik başarılı oldu," dedi Açmianov, bir süre sustuktan sonra.

"Evet," diye onayladı Nadejda Fyodorovna ve sanki o anda borçlu olduğunu hatırlamış gibi, umursamaz bir edayla, "Evet, mağazanıza söyleyin, bugün yarın İvan Andreyiç uğrayarak üç yüz rubleyi ya da tam olarak kaçsa o parayı ödeyecek."

"Sizin tanrının her günü bu borcu hatırlatmamanız için bir üç yüz ruble daha vermeye hazırım. Bayağı, sıradan şeyleri dillendirmenin ne gereği var?"

Nadejda Fyodorovna güldü; aklına gülünç bir fikir geldi, eğer isteseydi ve ahlaken yeterince zayıf olsaydı bu borçtan bir dakikada kurtulabilirdi. Örneğin, eğer bu yakışıklı, genç budalanın başını döndürseydi! Aslında bu ne kadar da gülünç, saçma ve vahşice bir şey olurdu! Ansızın içinden onun gönlünü çelip kendine âşık etmek, onu soyup soğana çevirmek, onu terk etmek ve sonra da olacakları seyretmek arzusu geçti.

"Size bir öğütte bulunmama izin veriniz," dedi Açmianov, çekingen bir tavırla. "Kirilin'den sakınmanızı rica ediyorum. Her yerde sizin hakkınızda korkunç şeyler anlatıyor."

"Her aptalın benim hakkımda anlattıklarını bilmek için içimde bir arzu duymuyorum," dedi Nadejda Fyodorovna soğuk bir tavırla ve içini bir huzursuzluk kapladı; genç, yakışıklı Açmianov'la cilveleşip ona oyun oynama fikri ansızın çekiciliğini kaybetti.

"Aşağıya inmemiz gerek, çağırıyorlar," dedi.

Aşağıda balık çorbası artık hazırdı. Yemeği tabaklara doldurdular ve yalnızca pikniklerde rastlanan şekilde, bir dini tören havası içinde yediler. Herkes balık çorbasının çok lezzetli olduğunu, evde asla bu kadar lezzetli bir balık çorbası yemediğini söylüyordu. Bütün pikniklerde olduğu gibi, yığınla peçete, paket, gereksiz kullanılmış yağlı kâğıt, rüzgârda etrafa dağılmıştı; hangi bardak kimin bardağı, hangi ekmek kime ait kimse bilmiyordu. Her taraf karanlıktı, ateş de eskisi gibi güçlü yanmıyordu, kalkıp altına çalı çırpı atmaya üşeniyorlardı; şarabı, tuzu halıya, dizlerine döküyorlardı. Herkes şarap içiyordu, Kostya ve Katya'ya da yarım bardak verdiler.

Nadejda Fyodorovna birinci bardağı, ardından ikinciyi içti, biraz sarhoş olunca kafasını meşgul eden Kirilin'i unuttu.

Şarap içince neşelenen Laevski:

"Mükemmel bir piknik, büyüleyici bir akşam, ama ben iyi bir kışı bütün bunlara yeğlerdim," diyerek "Gümüşi bir renge bürünüyor kunduz yakalığı buz zerreciklerinden"* dizesini okudu."Herkesin zevki farklı," dedi Von Koren.

Laevski bir huzursuzluk hissetti; piknik ateşinin sıcağı sırtına vuruyordu, Von Koren'in ona karşı duyduğu nefretse göğsünü ve yüzünü yakıyordu. Dürüst, zeki bir insanın muhtemelen temel bir nedenden kaynaklanan bu nefreti onuruna dokunuyor, moralini bozuyordu; bu nefrete karşı koyma gücünü kendinde bulamayan Laevski yılışık bir tonla Von Koren'e:

"Doğayı büyük bir tutkuyla seviyorum ve doğa bilimleriyle uğraşmadığım için pişmanlık duyuyorum," dedi. "Sizi kıskanıyorum."

"Bense ne pişmanlık duyuyorum ne de kıskanıyorum," diye söze katıldı Nadejda Fyodorovna. "Bir insanın halk bunca sefalet içindeyken böceklerle, kurtlarla ciddi bir şekilde uğraşabilmesini anlayamıyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın görüşüne katılan Laevski'nin doğal bilimlerle en ufak bir tanışıklığı yoktu ve bu yüzden hayatlarını karıncaların antenlerini, hamamböceklerinin pençelerini araştırmaya adamış insanların buyurucu tarzları, ciddi, bilgece halleri ile hiçbir zaman barışamamıştı. Bu insanların antenlere, pençelere ve protoplazma denilen şeylere (nedense protoplazmayı istiridye şeklinde hayal ediyordu) dayanarak insanın kökenini ve insan hayatını kapsayan soruları çözmeye girişmeleri Laevski'yi her zaman öfkelendiriyordu. Fakat Laevski, Nadejda Fyodorovna'nın biraz önceki sözlerinde bir sahtelik, ikiyüzlülük hissetti ve sırf ona karşı çıkmak için:

"Mesele böcekler değil, mesele çıkarılan sonuçlar!" dedi.

---

* Aleksandr Puşkin'in *Yevgeni Onegin* adlı manzum eserinden bir mısra. *–çev.*

VIII

Bir hayli geç bir vakitte, saat on birde evlerine dönmek üzere arabalarına bindiler. Çayın öteki kıyısında kahkaha atarak aralarında koşu yarışı yapan Nadejda Fyodorovna ve Açmianov dışında herkes yerine oturmuştu.

"Beyler, acele edin!" diye bağırdı onlara Samoylenko.

"Hanımlara şarap vermemeliydiniz," dedi alçak sesle Von Koren.

Piknikten, kafasının içindeki düşüncelerinden ve Von Koren'in nefretinden yorulup bitkin düşen Laevski, Nadejda Fyodorovna'yı alıp getirmek üzere ona doğru yürüdü. Neşeli, mutlu, kendini tüy gibi hafif hisseden Nadejda Fyodorovna güçlükle soluklanarak ve kahkaha atarak Laevski'nin iki elini birden yakaladı, başını onun göğsüne yasladı; bir adım geri çekilen Laevski sertçe:

"Bir aşüfte gibi davranıyorsun!" dedi.

Bu azar çok kaba kaçmıştı, o kadar ki Laevski'nin kendisi bile ona acıdı. Nadejda Fyodorovna Laevski'nin kızgın, yorgun yüzündeki nefreti, acımayı, kendine karşı duyduğu öfkeyi gördü ve o anda ruhen çöktü. Haddini aştığını, aşırı laubali davrandığını anladı; mahzunlaştı, kendini can sıkıcı, şişman, kaba ve sarhoş biri olarak hissetti ve karşısına çıkan ilk arabaya atladı. Açmianov da onunla birlikte aynı arabaya binmişti. Laevski Kirilin'le, zoolog Samoylenko'yla, diyakoz da hanımlarla aynı arabada oturuyordu. Kafile yola koyuldu.

Von Koren pardösüsüne bürünüp gözlerini kapayarak:

"İşte, makak maymunları nasıllarmış görüldü..." diye söze başladı. "Dediğini duydun, böcekler, kurtlar üzerine çalışmak istemiyormuş, zira halk sefalet çekiyormuş. Bütün makaklar bizim gibi böcekle uğraşan insanları böyle görür. Köle ruhlu, sinsi bir ırk, onlarca nesil boyunca yumruk ve kırbaçla korkutulmuş; yalnızca güç karşısında titrer, duygulanır ve dalkavukluk eder. Fakat makak maymununu, onu boyunduruk altına alacak kimsenin bulunmadığı serbest bir alana bıraktığınızda orada rahatlar, serpilip gelişir ve

kendini, gerçek potansiyelini gösterir. Onların resim sergilerinde, müzelerde, tiyatrolarda ya da bilim üzerine konuştuklarında ne kadar cesur davrandıklarına dikkat et; öfkelenir, övünür, başkaldırır, küfürlü konuşur, eleştiri yaparlar... Ve ne yapıp edip mutlaka eleştirirler, bu köleliğin bir özelliğidir. Bak dinle, serbest meslek mensuplarına yankesicilerden daha çok küfür edilir, çünkü toplumun dörtte üçü kölelerden, işte bu makak maymunlarından oluşmaktadır. Bir kölenin sana elini uzatıp içten bir duyguyla 'Yaptığın iş için sana teşekkür ederim' dediği duyulmamıştır."

"Ne istediğini bilemiyorum," dedi Samoylenko esneyerek. "Zavallı kadıncağız saf yüreklilikle seninle zekice şeyler üzerine konuşmak istedi, sense hemen bundan bir sonuç çıkarıyorsun. Sen Laevski'ye bir sebepten ötürü öfkelisin, Nadejda Fyodorovna'ya ise onunla birlikte olduğu için kızıyorsun. O fevkalade bir kadın!"

"Eh, saçma! Sıradan bir kapatma işte, ahlaksız ve bayağı. Dinle Aleksandr Davidıç, sen kocasıyla birlikte yaşamayan, hiçbir iş yapmayan, yalnızca hi-hi-hi, ha-ha-ha ile zaman geçiren sıradan köylü kadınlarını görünce onlara 'Haydi, bakalım, git çalış!' diyorsun. Peki, şimdi burada niçin tereddüt ediyorsun ve gerçeği söylemekten korkuyorsun? Çünkü Nadejda Fyodorovna bir denizcinin değil de bir bürokratın kapatması, sadece bunun için, öyle değil mi?"

"Ona ne yapmam gerek?" diye kızdı Samoylenko. "Onu döveyim mi, öyle mi?"

"Kötülüğü, kusuru pohpohlama! Bizler kişinin kusurunu onun arkasından ayıplıyoruz, bu ise birisine elimiz cepte iken nanik yapmaya benziyor. Ben bir zoolog ya da sosyoloğum, ikisi de aynı kapıya çıkar, sen doktorsun. Toplum bize inanıyor; Nadejda İvanovna gibi hanımefendilerin varlığının bu toplum ve gelecek nesiller için ne tür korkutucu tehlikeler oluşturduğunu onlara göstermek zorundayız."

"Fyodorovna," diye düzeltti Samoylenko. "Peki, toplum ne yapmalı?"

"Toplum mu? Bu onun bileceği bir iş. Benim fikrime göre, en

kestirme ve en doğru yol zorlamadır. *Manu militari** kadını kocasına göndermek gerek; eğer kocası reddederse o zaman çalışma kampına ya da herhangi bir ıslah evine gönderilmeli."

"Uff!" diye iç geçirdi Samoylenko, kısa bir suskunluktan sonra alçak sesle sordu: "Geçen gün Laevski gibi insanların ortadan kaldırılması gerektiğini söyledin... Bana söyler misin, eğer... diyelim devlet ya da toplum seni onu yok etmekle görevlendirdi, sen bunu yapmaya cesaret eder miydin?"

"Elim titremeden yapardım."

IX

Eve gelince Laevski ve Nadejda Fyodorovna karanlık, havasız, sıkıcı odalarına girdiler. İkisi de susuyordu. Laevski mumu yaktı; Nadejda Fyodorovna ise pardösüsünü ve şapkasını çıkarmadan oturdu, bakışlarını yukarı çevirerek hüzünlü gözlerle suçlu suçlu Laevski'ye baktı. Laevski onun kendisinden bir açıklama beklediğini anladı. Ancak onun için açıklamada bulunmak sıkıcı, yararsız ve azap verici bir şeydi. Öte yandan, kendini tutamayıp ona bu denli kaba davrandığı için yüreğinde bir ağırlık hissediyordu. Üzerinde taşıdığı ve her gün ona okumaya niyetlendiği ama okuyamadığı mektup tesadüfen cebinde eline geldi ve şimdi ona bu mektubu verirse dikkatini başka bir konuya çekmiş olacağını düşündü.

'İlişkimizin belirlenmesi zamanı geldi,' diye içinden geçirdi. 'Mektubu vereceğim, ne olacaksa olsun.'

Mektubu cebinden çıkardı ve Nadejda Fyodorovna'ya verdi.

"Oku. Seni ilgilendiriyor." dedi.

Laevski mektubu verdikten sonra kendi çalışma odasına gitti, karanlıkta kanepenin üzerine yastıksız uzandı. Nadejda Fyodorovna mektubu okudu ve ona sanki tavan çöküyormuş, duvarlar üzerine devriliyormuş gibi geldi. Ansızın kendisini daracık, karanlık ve ürperti veren bir mekânda hissetti. Hızlı hızlı üç kez haç çıkardı ve:

* (Lat.) "Asker zoru ile." –*çev.*

"Onun ruhuna huzur ver, tanrım... Huzur içinde yatsın..." diyerek ağlamaya başladı.

"Vanya!" diye Laevski'ye seslendi. "İvan Andreyiç!"

Yanıt alamadı. Laevski'nin odadan çıkmadığını ve oturduğu sandalyenin arkasında ayakta durduğunu sanan Nadejda Fyodorovna bir çocuk gibi hıçkıra hıçkıra ağlayarak:

"Onun öldüğünü neden bana daha önce söylemedin?" diye sordu. "Söyleseydin, pikniğe gitmezdim, böyle korkunç kahkahalar atmazdım... Erkekler bana kaba, bayağı şeyler söylediler. Ne büyük bir günah, ne büyük bir günah! Kurtar beni, Vanya, kurtar beni... Ben aklımı yitirdim... Ben mahvoldum..."

Laevski onun hıçkırıklarını işitiyordu. Hava dayanılmaz derecede boğucu geldi, nefes alamıyordu ve kalbi yerinden çıkacakmış gibi çarpmaya başladı. Can sıkıntısı içinde doğrularak odanın ortasında ayakta dikilip durdu, sonra karanlıkta el yordamıyla masanın yanındaki koltuğu bularak üzerine oturdu.

'Bu bir hapishane' diye düşündü. 'Kaçıp uzaklaşmak lazım... Buna dayanamam...' Gidip iskambil oynamak için saat artık geçti, şehirde restoran da yoktu. Yeniden uzandı, hıçkırıkları duymamak için kulaklarını tıkadı; aniden Samoylenko'ya gidebileceği düşüncesi aklına geldi. Nadejda Fyodorovna'nın yanından geçmemek için pencereden bahçeye indi, ön bahçe duvarından atlayarak sokağa çıktı. Ortalık karanlıktı. Limanda büyük bir yolcu gemisi vardı, ışıklarından biraz önce geldiği anlaşılabiliyordu... Çıpa zincirinden çıkan şangırtılar duyuluyordu. Kıyıdan gemi yönüne doğru kırmızı bir ışık hızla hareket etti; bu, gümrükçülerin teknesiydi.

'Yolcular kamaralarında uyuyordur...' diye düşündü Laevski ve başkalarının iç huzurunu kıskandı.

Samoylenko'nun evinde pencereler açıktı. Laevski pencerelerin birinden içeriye baktı, sonra bir diğerinden daha baktı; odalar karanlık ve sessizdi.

"Aleksandr Davidiç, uyuyor musun?" diye seslendi. "Aleksandr Davidiç!"

Bir öksürük sesi ve telaşlı bir bağırış duyuldu:

"Kim o? Ne halt etmeye uyandırıyorsunuz?"

"Benim, Aleksandr Davidıç. Özür dilerim."

Kısa bir süre sonra kapı aralandı; kandilin yumuşak ışığı parıldadı, başında beyaz gece takkesiyle Samoylenko'nun tepeden tırnağa beyazlar içindeki devasa endamı göründü.

Uyku sersemliği içinde güçlükle soluyan ve bir yandan da vücudunu kaşıyan Samoylenko:

"Ne var?" diye sordu. "Dur bekle, kapının demirlerini indireyim."

"Zahmet etme, pencereden girerim..."

Laevski pencereye tırmanarak içeri atladı, Samoylenko'nun yanına gelince onun elini kavrayarak, titreyen bir sesle;

"Aleksandr Davidıç, bana yardım et, kurtar beni!" dedi. "Sana yalvarıyorum, rica ediyorum beni anla! Durumum dayanılmaz bir işkenceye dönüştü. Eğer iki gün daha böyle giderse kendimi boğarak öldüreceğim, tıpkı... bir köpek gibi!"

"Dur bakalım! Tam olarak neden bahsediyorsun?"

"Mumu yak!"

"Hoppala..." diye iç geçirdi Samoylenko. Mumu yakarken: "Vay canına... Saat biri geçmiş bile kardeşim," dedi.

Mumun aydınlığı ve Samoylenko'nun varlığı sayesinde yüreğinde büyük bir hafifleme hisseden Laevski:

"Özür dilerim, fakat evde kalamıyorum," dedi. "Sen, Aleksandr Davidıç, benim en iyi, tek arkadaşımsın... Tüm ümidim sende. İster isteyerek, ister gönülsüz yap, ama tanrı aşkına bana yardım et. Ne pahasına olursa olsun buradan gitmeliyim. Bana borç para ver!"

"Hey Allahım!" diye iç geçirdi Samoylenko, kaşınmayı sürdürerek. "Tam uykuya dalacakken vapurun düdük sesleri, peşinden sen... İhtiyacın olan para çok mu büyük?"

"En az üç yüz ruble. Yüz ruble ona bırakmam için, iki yüz ruble de bana yol için gerekli... Sana zaten dört yüz ruble civarında borcum var, ama tümünü göndereceğim... Tümünü..."

Samoylenko eliyle iki favorisini birden avuçladı, bacaklarını açarak yaylandı ve düşünceye daldı.

"Demek ki," diye mırıldandı, dalgın dalgın, "üç yüz... Evet... Fakat benim bu kadar param yok; birilerinden borç almak gerekecek."

Laevski, Samoylenko'nun yüz ifadesinden onun kendisine borç vermek istediğini ve mutlaka vereceğini tahmin ederek:

"Birilerinden borç al, tanrı aşkına!" dedi. "Al, kesinlikle ödeyeceğim. Petersburg'a varır varmaz oradan göndereceğim. Bu konuda sakın endişe etme. Bak ne diyeceğim Saşa," diye neşelenerek ekledi, "haydi şimdi biraz şarap içelim!"

"Elbette... Şarap da içebiliriz."

Yemek odasına geçtiler.

Masaya üç şişe şarap ve bir tabak dolusu şeftali koyan Samoylenko:

"Peki, Nadejda Fyodorovna ne olacak?" diye sordu. "Herhalde burada kalmayacak, değil mi?"

İçinde beklenmedik bir sevinç taşkınlığı hisseden Laevski:

"Her şeyi ayarlayacağım, her şeyi..." dedi. "Ona daha sonra para göndereceğim, o da Petersburg'a gelecek... Orada ilişkimizi gözden geçireceğiz. Senin sağlığına, dostum!"

"Biraz bekle!" dedi Samoylenko. "Önce bunu iç... Benim bağın üzümünden. Şu şişe ise Navaridze'nin üzümünden, bu da Ahatulov'unki... Üç ayrı çeşidi de dene ve açık yüreklilikle fikrini söyle... Benimki sanki biraz ekşi, fazla asitli gibi. Ee? Sana öyle gelmiyor mu?"

"Evet. Beni rahatlattın, Aleksandr Davidıç. Teşekkürler... Neşem yerine geldi."

"Ekşi mi, değil mi?"

"Canı cehenneme, bilmiyorum. Fakat sen muhteşem, hayrete şayan bir insansın!"

Samoylenko, Laevski'nin solgun, telaşlı, sevecen yüzüne bakarken Von Koren'in 'böylelerinin yok edilmesi gerektiği' görüşünü hatırladı ve Laevski, herkesin kolayca incitebileceği ve yok edebileceği zayıf, savunmasız bir çocuk gibi göründü ona.

"Barışmak için annene ne zaman gideceksin?" diye sordu Samoylenko. "Bu durum hoş değil."

"Evet, evet, mutlaka gideceğim."

Kısa bir süre sessizlik oldu. İlk şişeyi bitirdiklerinde Samoylenko:

"Von Koren ile de barışmalısın. Her ikiniz de harika, sıradışı zeki insanlarsınız, ama birbirinize kurtlar gibi bakıyorsunuz."

"Evet, o harika, fevkalade zeki bir insan," diye onayladı Laevski, herkesi övmeye ve bağışlamaya hazır görünerek. "O olağanüstü bir insan ama onunla anlaşmama imkân yok. Hayır! Huylarımız, yapımız çok farklı. Ben uyuşuk, zayıf, uysal yaradılışlıyım; belki iyi bir anımda ona elimi uzatabilirdim, fakat eminim o nefretle bana arkasını dönerdi...

Şarabından bir yudum içen Laevski bir köşeden ötekine gezindi, odanın ortasında durarak:

"Von Koren'i çok iyi anlıyorum," dedi. "O sert, güçlü, despot bir karaktere sahip. Sürekli araştırma gezisinden bahsettiğini duyuyorsun, bu boş bir söz değil. Ona ıssız topraklar ve mehtaplı geceler lazım; bir düşünsene, açık gökyüzünün altında dört bir yandaki çadırlarda Von Koren'in ağır yolculuklardan bitkin düşmüş aç, hasta Kazakları, rehberleri, hamalları, doktoru, rahibi uyuyor. Bir tek o uyumuyor, Stanley* gibi portatif bir kamp sandalyesinin üzerinde oturuyor ve kendini bu ıssız toprakların hükümdarı ve bu insanların patronu olarak görüyor. O bir yerlere doğru gidiyor, gidiyor da gidiyor, adamları birbiri ardına inleyerek telef oluyor; fakat o hâlâ gidiyor ve en sonunda kendisi de mahvoluyor, ölüyor, ama ne de olsa bir despot ve ıssız toprakların hükümdarı olarak kalıyor. Zira mezarının başındaki haç o topraklara hükmetmeyi sürdürüyor ve gelip geçen kervanlar tarafından otuz kırk mil uzaklıktan görülebiliyor. Bu adamın orduda görevli olmamasına üzülüyorum. Ondan muhteşem bir başkomutan, askerî bir deha çıkardı. Emrindeki süvari birliğini gözünü kırpmadan nehirde boğdurur, cesetlerinden köprüler kurdururdu; savaşta böylesi gözü peklikler her türlü tahkim ve taktikten daha çok gereklidir. Ah, onu çok iyi

* Henry Morton Stanley (1841-1904): Orta Afrika'da ulaşılması zor pek çok bölgeyi keşfeden gazeteci kökenli Galli kâşif. –*Rus. ed.*

anlıyorum! Söyler misin, o neden burada parasını çarçur ediyor? Burada neyin peşinde?"

"Von Koren burada deniz faunasını inceliyor."

"Hayır, hayır, kardeşim, hayır!" dedi Laevski, iç geçirerek. "Vapurda yolcular arasındaki bir bilim adamı bana Karadeniz'in fauna bakımından çok fakir olduğunu, denizin derinliklerindeki aşırı hidrojen sülfür yüzünden organik hayatın mümkün olmadığını söylemişti. Ciddi zoologların hepsi Napoli ya da Villefranche'deki biyoloji istasyonlarında çalışıyor. Von Koren bağımsız ve dikbaşlı birisi; Karadeniz'i burada başka kimse çalışmadığı için tercih ediyor. Üniversiteyle ilişkileri bozuk, o önce bir despot sonra zoolog olduğu için bilim adamlarını ve arkadaşlarını yakından tanımak gibi bir arzusu yok. Göreceksin, ileride büyük işler başaracak. Daha şimdiden araştırma gezisinden döndüğünde üniversitelerimizden entrikayı ve kayırmayı söküp atmayı ve bilim adamlarına zorla boyun eğdirmeyi hayal ediyor. Despotluk askerî alanda nasıl güçlüyse bilim alanında da aynen öyle güçlüdür. Von Koren bu pis kokulu kasabada ikinci yazını geçiriyor, zira köyde birinci olmak şehirde ikinci olmaktan iyidir. O burada bir kral, bir kartal! Bütün yerel halkı demir yumruğu altında tutuyor ve otoritesiyle onlara baskı yapıyor. Herkesi kendine tabi etti, başkalarının işine karışıyor; her şey işine yarıyor, herkes ondan korkuyor. Ben onun pençesinden sıvışıp kaçıyorum, o bunu hissettiği için benden nefret ediyor. Benim yok edilmem ya da çalışma kampına gönderilmem gerektiğini sana söylemedi mi?"

"Evet," dedi Samoylenko gülerek.

Laevski de güldü ve şarabını yudumladı. Şeftaliden tadarak:

"Onun idealleri de despotça!" dedi gülümseyerek. "Sıradan, normal ölümlüler eğer genel kamu yararına çalışıyorlarsa yakınlarındaki kimseleri düşünürler, yani beni, seni, kısaca insanı. Von Koren içinse insanlar birer köpek yavrusudur, birer hiçtir; onlar Von Koren'in hayatının amacı olamayacak kadar önemsizdir. Von Koren şimdi didinip çalışıyor ve ileride araştırma gezisine giderek orada da ölümüne çalışacaktır, ama bunları yakınındaki insana

duyduğu sevgi adına değil, insanlık, gelecek nesiller, ideal insan soyu gibi soyut şeyler adına yapacaktır. O insan soyunun iyileştirilmesi için gayret sarf ediyor; bu açıdan bizler onun gözünde köleden başka bir şey değiliz, toplara barutuz, yük katırlarıyız. O, kimilerini ortadan kaldırabilir ya da trenlere istif edip çalışma kamplarına tıkayabilir, diğer birilerini sıkı disiplinle zapturapt altına alarak Arakçeyev'in* yaptığı gibi akşam davul sesiyle yatağa girmeye sabah davul sesiyle uyanmaya mecbur edebilir. Namusumuzu ve ahlaki değerlerimizi korumak için başımıza harem ağaları dikebilir, dar, tutucu ahlak anlayışımızın dışına çıkan herkesin kurşuna dizilmesi için emir verebilir ve bütün bunları insan soyunun iyileştirmesi adına yapar... Peki, insan soyu dediği şey ne? İllüzyon, serap... Despotlar her zaman birer illüzyonist olmuşlardır. Ben Von Koren'i çok iyi anlıyorum kardeşim. Onu takdir ediyorum ve onun önemli birisi olduğunu inkâr etmiyorum. Bu dünya onun gibilerin üzerinde duruyor. Eğer dünya sadece bizim gibi insanlara bırakılmış olsaydı, bütün iyi niyetimiz ve temiz kalpliliğimizle, şu asılı resme sinekler ne yapmışsa biz de dünyaya aynı şeyi yapardık. Evet!"

Laevski, Samoylenko'nun yanına oturdu ve samimi duygularla konuşmasını sürdürdü:

"Ben boş, değersiz, ahlaksız bir adamım! Soluduğum hava, içtiğim şu şarap, aşk, kısaca bugüne kadar yaşadığım bu hayat için hiçbir bedel ödemedim; her şeyi yalan, aylaklık ve korkaklık karşılığında elde ettim. Bugüne kadar insanları ve kendimi aldattım, bundan azap duydum; ancak benim duyduğum azap ucuz ve bayağı türden bir azaptı. Von Koren'in bana olan nefretine yüreksizce boyun eğiyorum, zira zaman zaman ben de kendimden nefret ediyor ve kendimi hor görüyorum."

Heyecanlanarak yeniden bir köşeden ötekine gezinmeye başlayan Laevski konuşmasını sürdürdü:

---

* Aleksey A. Arakçeyev (1769-1834): Çar I. Aleksandr döneminin ikinci yarısında (1815-1825) çarın sağ kolu konumuna yükselmiş, disiplin ve baskıcı yönetimiyle ünlü Rus generali ve devlet adamı. *-çev.*

"Kendi kusurlarımı açık bir şekilde görüp onları itiraf edebildiğim için mutluyum. Bu, benim yeniden doğarak başka bir insan olmama yardım edecektir. İki gözüm, bu yenilenmeyi nasıl tutkuyla, ne kadar acı çekerek arzuladığımı ah bir bilseydin! Ve sana yemin ediyorum, ben insan olacağım! Olacağım! Bilmiyorum, şaraptan mı böyle konuşuyorum, yoksa bunlar gerçekten içimden geçenler mi... Bana öyle geliyor ki, şu anda senin yanında yaşadığım böylesine aydınlık, saf anları uzun süreden beri hiç yaşamadım."

"Uyku vakti geldi, kardeşim..." dedi Samoylenko.

"Evet, evet... Özür dilerim. Şimdi kalkıyorum."

Laevski aceleyle mobilyaların arasında ve pencere kenarlarında şapkasını aradı.

"Teşekkürler..." dedi, iç geçirerek. "Teşekkürler... Okşayıcı ve tatlı söz sadakadan daha üstündür. Beni hayata döndürdün."

Şapkasını buldu, durarak suçlu suçlu Samoylenko'ya baktı. Yalvaran bir tonla:

"Aleksandr Davidiç!" dedi.

"Ne var?"

"İzin ver, iki gözüm, geceyi sende geçireyim!"

"Tabii, lütfen... Neden olmasın?"

Laevski kanepenin üzerine uzandı ve uzun bir süre daha doktorla konuşmaya devam etti.

X

Piknikten üç gün sonra Marya Konstantinovna haber vermeden Nadejda Fyodorovna'ya uğradı; içeri girer girmez, daha selamlaşmadan ve şapkasını çıkarmadan onun iki elini yakalayarak göğsüne bastırdı ve büyük bir heyecan içinde:

"Tatlım, çok telaşlandım, şaşırdım," dedi. "Bizim sevimli, iyi kalpli doktorumuz dün benim Nikodim Aleksandrıç'a kocanızın öldüğünü söylemiş. Söyler misiniz değerli dostum, bu doğru mu?"

"Evet, doğru. O öldü," diye yanıtladı Nadejda Fyodorovna.

"Bu korkunç bir şey, korkunç, tatlım! Fakat her musibette bir hayır vardır. Kocanız muhtemelen büyüleyici, olağanüstü, kutsal bir insandı; böyle insanlara yeryüzünden daha çok cennetin ihtiyacı var."

Marya Konstantinovna'nın yüzünün bütün hatları ve her bir noktası sanki cildinin altında zıplayan minnacık iğneler varmış gibi titriyordu; bademsi gülüşünü yineleyerek coşku içinde:

"Şu halde özgürsünüz tatlım," dedi, güçlükle nefes alarak. "Şimdi artık başınızı dik tutup insanların gözünün içine cesurca bakabilirsiniz. Bugünden sonra tanrı ve insanlar sizin İvan Andreyiç ile birlikteliğinizi kutsayacaktır. Bu çok hoş bir şey! Sevinçten titriyor, söyleyecek söz bulamıyorum. Ben sizin görücünüz olacağım... Biz Nikodim Aleksandrıç ile sizi o kadar çok seviyoruz ki, izin veriniz sizin yasal, temiz evliliğinizi kutsayalım. Ne zaman, ne zaman evlenmeyi düşünüyorsunuz?"

Marya Konstantinovna'dan ellerini kurtaran Nadejda Fyodorovna:

"Bu konuyu hiç düşünmemiştim," dedi.

"Nasıl olur, tatlım! Siz düşünmüşsünüzdür, düşünmüşsünüzdür!"

"Tanrı şahittir, düşünmedim," diyerek güldü Nadejda Fyodorovna. "Evlenmek neyimize gerek bizim? Bunun bir gereklilik olduğunu düşünmüyorum. Nasıl yaşıyor idiysek öyle yaşamaya devam edeceğiz."

"Ne dediğinizin farkında mısınız!" dedi Marya Konstantinovna dehşete kapılarak. "Tanrı aşkına, siz ne diyorsunuz!"

"Çünkü evlenmemiz işleri daha iyi hale getirmeyecek. Tersine, daha da kötüleştirecek. Özgürlüğümüzü kaybedeceğiz."

"Tatlım! Tatlım, siz ne diyorsunuz!" diyerek bir çığlık attı Marya Konstantinovna, geri çekilerek ellerini çırptı. "Çok aşırıya kaçıyorsunuz! Kendinize gelin! Yerleşip bir yuva kurmalısınız!"

"Yuva kurmak derken neyi kastediyorsunuz? Ben henüz hiç yaşamadım ki! Siz kalkmış yuva kurmaktan bahsediyorsunuz."

Nadejda Fyodorovna gerçekten de henüz hiç yaşamadığını hatırladı. Enstitüyü bitirince sevmediği bir adamla evlenmiş, sonra Laevski ile karşılaşmış ve o zamandan beri de onunla birlikte, daha iyi bir şeyler olmasını umarak, bu sıkıcı, ıssız kıyıda yaşamıştı. Buna hayat denilebilir miydi?

'Gerçi evlenmemiz gerekiyor...' diye düşündü, fakat Kirilin ve Açmianov aklına gelince kızardı.

"Hayır, bu imkânsız. Hatta İvan Andreyiç önümde diz çöküp yalvarsaydı, yine de reddederdim," diye ekledi.

Marya Konstantinovna yüzünde üzgün ve ciddi bir ifade olduğu halde birkaç dakika kadar bakışlarını aynı noktaya sabitleyerek konuşmadan kanepenin üzerinde oturdu. Sonra kalkarak soğuk bir edayla:

"Hoşça kalın, tatlım! Rahatsız ettiğim için özür dilerim; benim için hiç de kolay değil ama yine de söylemek zorundayım, bugünden itibaren aramızda her şey bitmiştir ve İvan Andreyiç'e olan derin saygıma rağmen evimin kapısı size artık kapanmıştır."

Marya Konstantinovna bu sözleri öylesine büyük bir ağırbaşlılık havası içinde söylemişti ki kendi üslubundan kendisi de etkilendi. Yeniden titremeye başlayan yüzünü yumuşak, bademsi bir ifade kapladı; iki elini olanlardan korkmuş ve mahcup olmuş Nadejda Fyodorovna'ya uzatarak yalvaran bir ses tonuyla:

"Tatlım, bir dakikacık olsun beni öz anneniz ya da ablanız olarak kabul edin! Sizinle bir anne kadar açık yüreklilikle konuşacağım."

Nadejda Fyodorovna'nın göğsünde öylesine büyük bir sıcaklık, sevinç ve kendine acıma duygusu kabardı ki, annesi gerçekten de dirilmiş karşısında duruyormuş gibi geldi ona. Marya Konstantinovna'yı coşkuyla kucakladı, yüzünü onun omzuna bastırdı. Her ikisi de ağlamaya başladı. Kanepenin üzerine oturdular, tek bir sözcük söyleyecek gücü kendilerinde bulamayarak, birbirlerinin yüzüne bakmaksızın bir süre daha ağlamayı sürdürdüler.

"Sevgili çocuğum," diye söze başladı Marya Konstantinovna, "size hiç acımadan katı gerçekleri yüzünüze karşı dile getireceğim."

"Tabii, lütfen, buyurunuz!"

"Bana güvenin, tatlım. Buradaki hanımların arasında sizi yalnızca benim kabul ettiğimi hatırlayın. Beni daha ilk günden itibaren dehşete düşürdünüz, fakat diğerleri gibi sizi horlamaya, size karşı nefret duyguları beslemeye yüreğim el vermedi. Sevimli, iyi yürekli İvan Andreyiç'e âdeta kendi oğlummuş gibi acıdım, merhamet duydum. Yaban ellerde genç bir adam, deneyimsiz, zayıf, annesiz... Onun için üzüldüm, azap çektim... Kocam onunla tanışmamızı istemiyordu, fakat ben onu konuşa konuşa ikna ettim... Böylece İvan Andreyiç'i evimizde ağırlamaya başladık; tabii onunla birlikte sizi de kabul ettik, aksi halde İvan Andreyiç gücenirdi. Evde bir oğlum, bir kızım var... Beni anlıyorsunuz, nazik çocuk aklı, saf çocuk kalbi... 'Ama kim bu küçüklerden birini günaha düşürürse...'* misali... Sizi evime kabul ettiğimde çocuklarım için yüreğim titriyordu. Ah, anne olduğunuzda benim korkumu anlayacaksınız. Sizi, affedersiniz, saygıdeğer birisi olarak kabul etmeme herkes şaşırıyordu, bana imada bulunuyorlardı... Eh, tabii, dedikodular, zan ve yakıştırmalar... Ruhumun derinliklerinde sizi suçluyor, kınıyordum, fakat siz acınacak durumdaki mutsuz, uçarı biriydiniz, aklınız bir karış havadaydı. Size karşı duyduğum merhamet yüreğime acı veriyordu."

Tüm gövdesiyle titreyen Nadejda Fyodorovna:

"Fakat neden? Neden? Ben kime ne yaptım?" diye sordu.

"Siz korkunç bir günahkârsınız. Kilise mihrabının önünde kocanıza karşı içtiğiniz andınızı tutmadınız. O güzelim genç erkeği ayarttınız; sizinle karşılaşmasaydı belki de kendi çevresindeki iyi bir aileden kendine bir hayat arkadaşı bulacak ve şimdi o da herkes gibi olacaktı. Onun gençliğini mahvettiniz. Hiç konuşmayın, konuşmayın tatlım! Günahlarımızda suçlu tarafın erkekler olduğuna inanmıyorum. Erkekler ev hayatında havaidirler, onlar kalpleriyle değil akıllarıyla yaşarlar; pek çok şeyi anlayamazlar, kadınsa her şeyi anlar. Her şey kadına bağlıdır. Kadına çok şey verilmiştir, bu

* Matta İncil'i: 18:6. *–çev.*

yüzden ondan çok şey istenir. Eh, tatlım, eğer kadın bu anlamda erkekten daha aptal ve daha zayıf olsaydı, tanrı oğullarımızın, kızlarımızın eğitimini ona emanet eder miydi? Daha sonra, sevgili dostum, siz her çeşit utanma duygusunu unutarak kötü yola saptınız. Sizin yerinizde başka bir kadın olsaydı insanlardan saklanır, kapanıp evinde otururdu; insanlar onu yalnızca, solgun, tepeden tırnağa siyahlar içinde, gözleri yaşlı halde tanrının mabedinde görürlerdi ve içten bir merhamet duyarak, 'Tanrım, bu günahkâr melek yeniden sana dönüyor...' derlerdi. Fakat siz, tatlım, her türlü sadeliği unuttunuz, günahınızla âdeta gururlanarak, ölçüsüzce, açık bir şekilde yaşadınız; hoplayıp zıpladınız, kahkahalar attınız. Ben size baktıkça dehşete kapılıp titriyordum ve siz bizim evimizde otururken tanrının gökten tepemize yıldırımlar yağdırmasından korkuyordum."

Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna'nın bir şeyler söylemek istediğini fark ederek:

"Tatlım, hiç konuşmayın, hiç konuşmayın!" dedi. "Bana güvenin, sizi aldatmayacağım ve tek bir gerçeği bile ruhunuzun gözünden saklamayacağım. Beni dinleyin, sevgili dostum... Tanrı büyük günahkârları işaretlemektedir ve size de işaret konmuştur. Hatırlayın, giydiğiniz elbiseler her zaman korkunçtu!"

Elbiseleri konusunda her zaman çok olumlu görüşlere sahip olan Nadejda Fyodorovna ağlamayı keserek hayretle Marya Konstantinovna'ya baktı. O ise:

"Evet, korkunç!" diye sürdürdü konuşmasını. "Herhangi birisi giyim kuşamınızdaki yapmacık zarafete ve rüküşlüğe bakarak davranışlarınız konusunda hüküm verebilir. Size bakan herkes gülüyor ve omuz silkiyordu, bense üzülüyordum, içim içimi yiyordu... Özür dilerim, tatlım, siz pasaklısınız! Sizinle deniz hamamında buluştuğumuzda tüylerim diken diken oldu. Dış giyiminiz hadi neyse, ama iç eteğiniz, kombinezonunuz... yüzüm kızardı, tatlım! Zavallı İvan Andreyiç'in kravatını da uygun bir şekilde bağlayacak bir kimsesi yok; biçarenin çamaşırlarından, potinlerinden evde ona kimsenin bakmadığı açıkça belli oluyor. Ve o, zavallı cancağızım,

her zaman aç; gerçekten, eğer evde semaverle, kahveyle ilgilenecek birisi yoksa o zaman ister istemez insan maaşının yarısını pavyonda yemeğe harcar. Eviniz ise en basit ifadeyle felaket, felaket! Şehirde hiç kimsenin evinde sinek yokken sizde sinekten geçilmiyor, tabakların, fincanların hepsi simsiyah. Pencere önlerine ve masaların üzerlerine dönüp bir bakın, toz, sinek ölüleri, bardaklar... Bardakların orada ne işi var? Ve tatlım, şu saate kadar masanız hâlâ toplanmamış. Yatak odanıza ise insan girmeye utanıyor; sağa sola rastgele savrulmuş çamaşırlar, duvarlarda çeşit çeşit kauçuk, lastik nesneler, leğenler, kaplar... Tatlım, bir koca bu işlerden anlamak zorunda değildir, ama karısı onun karşısına bir melek kadar tertemiz çıkmaya mecburdur. Ben her sabah hava daha tam aydınlanmadan kalkıyor, Nikodim Aleksandrıç'ım beni uykulu halimle görmesin diye yüzümü soğuk suyla yıkıyorum."

"Bunlar boş, saçma şeyler!" dedi Nadejda Fyodorovna, ağlayarak. "Eğer mutlu olsaydım... oysa öylesine mutsuzum ki!"

Ağlamamak için kendini zor tutan Marya Konstantinovna, iç geçirerek:

"Evet, evet, çok mutsuzsunuz!" dedi. "Ve sizi gelecekte korkunç acılar bekliyor! Yalnızlık içinde geçecek bir yaşlılık, hastalıklar ve sonra mahşerdeki korkunç sorgulama... Dehşet, dehşet! Şimdi kaderin kendisi size yardım elini uzatıyor, siz ise onu akılsızca itiyorsunuz. Evlenin, hemen evlenin!"

"Evet, evet, evlenmeliyiz." dedi Nadejda Fyodorovna. "Fakat bu imkânsız!"

"Nedenmiş?"

"Mümkün değil! Ah, eğer bir bilseydiniz!"

Nadejda Fyodorovna, Kirilin'den, dün akşam iskelede buluştuğu genç, yakışıklı Açmianov'dan, üç yüz ruble borcu sildirme gibi çılgın, gülünç bir fikrin kafasına nasıl girdiğinden, bunu ne kadar eğlenceli bulduğundan, akşam geç saatlerde eve döndüğünde kendini nasıl satılık ve iflah olmaz bir ahlaksız olarak hissettiğinden bahsetmek istedi. Bunun nasıl olup bittiğini onun kendisi de bilmiyordu. Şu anda Marya Konstantinovna'nın önünde borcu mutlaka

ödeyeceğine dair yemin etmek istiyordu, fakat hıçkırıklar ve utanç duygusu konuşmasına engel oluyordu.

"Buradan gideceğim!" dedi. "İvan Andreyiç kalabilir, ben gideceğim!"

"Nereye?"

"Rusya'ya."

"Orada nasıl geçineceksiniz? Hiçbir şeyiniz yok."

"Çeviri işi yapacağım ya da... ya da kütüphane açabilirim..."

"Hayal kurmayın tatlım. Kütüphane için para lazım. Neyse, ben gidiyorum, siz sakinleşin ve yeniden düşünün; yarın neşeli bir ruh hali içinde bana gelin. Harika olacak! Hadi, hoşça kal küçük meleğim! Öpmeme izin verin."

Marya Konstantinovna, Nadejda Fyodorovna'yı alnından öptü, üzerine haç çıkardı ve sessizce dışarı çıktı. Hava kararmaya başlamıştı, Olga mutfakta mumu yaktı. Ağlamaya devam eden Nadejda Fyodorovna yatak odasına geçerek yatağa uzandı. Şiddetli bir sıtma nöbeti onu sarsmaya başladı. Doğrulmadan yattığı yerde soyundu, elbisesini ayaklarına doğru kıvırarak itti ve battaniyenin altında kıvrılıp yattı. Su içmek istedi, fakat su verecek kimse yoktu.

"O borcu ödeyeceğim!" diye sayıkladı. Hezeyan sırasında kendini güya bir hastanın başucunda oturuyor olarak gördü ve o hastayı tanıdı, kendisiydi. "Geri ödeyeceğim!" diye sayıklamayı sürdürdü. "Benim para için bunu yaptığımı düşünmem aptalca bir şeydi. Gidince Petersburg'dan ona o parayı göndereceğim. Önce yüz... sonra bir yüz daha... ve sonra yine bir yüz..." Gecenin geç bir saatinde Laevski eve döndü. Nadejda Fyodorovna yüzünü ona çevirerek:

"Önce yüz... sonra bir yüz daha..." diye sayıkladı.

"Kinin alsaydın," dedi ona Laevski ve 'Yarın çarşamba, vapur var, ben gidemiyorum. Demek ki, daha ta cumartesine kadar burada kalmam gerekecek...' diye düşündü.

Nadejda Fyodorovna yatakta dizlerinin üzerine doğruldu. Mum ışığından gözleri kamaşmış halde, gülümseyerek:

"Ben az önce bir şey konuştum mu?" diye sordu.

"Hayır, konuşmadın. Yarın sabah doktora araba göndermeliyiz. Uyu."

Yastığı alarak kapıya yöneldi. Nadejda Fyodorovna'yı bırakarak buradan ayrılmaya kesin olarak karar verdikten sonra ona karşı bir acıma ve suçluluk duygusu hissetmeye başlamıştı Laevski. Onun karşısında, öldürülmesine karar verilen yaşlı ya da hasta bir atın karşısında duyulan türden hafif bir utanç duyuyordu. Kapı aralığında durdu, başını çevirerek ona baktı ve:

"Piknikte sinirlenmiştim ve sana kaba sözler söyledim. Beni affet, tanrı aşkına," dedi.

Bunu söyledikten sonra kendi çalışma odasına gitti; uzandı, uzun bir süre uyuyamadı.

Ertesi gün sabahleyin Samoylenko, üzerinde resmî tatil günü dolayısıyla giydiği tören elbisesi, bütün apolet ve nişanları takılı olduğu halde, Nadejda Fyodorovna'nın nabzını ölçüp diline baktıktan sonra yatak odasından dışarı çıktı. Eşikte dikilmiş duran Laevski ona telaşla:

"Eee, ne oldu? Ne oldu?" diye sordu.

Yüzünde korku, aşırı endişe ve ümit ifadesi vardı.

"Sakin ol, tehlikeli bir şey yok. Alelade sıtma," diye yanıtladı Samoylenko.

Laevski sabırsızlıkla kaşlarını çatarak:

"Ben onu kastetmedim," dedi. "Parayı buldun mu?"

Samoylenko bozuldu, kapıya bakarak:

"Kuzum, özür dilerim," diye mırıldandı. "Tanrı aşkına bağışla! Boşta parası olan hiç kimse yok; şimdilik beşer onar ruble topladım, hepsi yüz on ruble. Bugün birileriyle daha konuşacağım. Sabırlı ol!"

"Fakat süre cumartesi bitiyor!" diye fısıldadı Laevski, sabırsızlıktan titreyerek. "Bütün azizler aşkına, cumartesine kadar bul! Eğer cumartesi gidemezsem hiçbir şeye ihtiyacım kalmayacak... Hiçbir şeye! Bir doktorun nasıl parası olmaz, anlayamıyorum!"

"Tanrım, sen bize acı!" diye hızlı hızlı fısıldadı Samoylenko, gergin bir tonla, hatta boğazından bir cıvıltı sesi çıktı. "Tüm pa-

ramı aldılar, yedi bin alacağım var; öte yandan çevremde herkese borçluyum. Şimdi, suç bende mi?"

"Yani, cumartesine kadar parayı buluyorsun, değil mi?"

"Gayret edeceğim."

"Sana yalvarıyorum, iki gözüm! Para cuma sabahı elimde olsun."

Samoylenko reçete yazmak için oturdu, tek bir karışım halinde hazırlanmak üzere, *kinin çözeltisi*, *kalii bromati*, *ravent şurubu*, *tincturae gentianae*, *aquae feoniculi* yazdı; ilaçların acılığı belli olmasın diye pembe bir şurup ekledi ve çıkıp gitti.

XI

Von Koren, tören elbisesi içinde kendisine doğru gelmekte olan Samoylenko'yu görünce:

"Sanki beni tutuklamaya geliyormuş gibi görünüyorsun," dedi.

"Bu civardan geçiyordum, uğrayıp zooloğun hatırını sorayım diye düşündüm," diyen Samoylenko, zooloğun basit tahtaları birbirlerine çivileyerek yaptığı büyük masanın başına geçerek oturdu. Pencerenin kenarında oturmuş birtakım yazıların kopyasını çıkaran diyakozu "Merhabalar, kutsal peder!" diyerek başıyla selamladı. "Birkaç dakika oturup öğle yemeği hazırlıklarıyla ilgilenmek üzere eve koşacağım. Vakit geliyor... Size engel olmadım ya?"

Minnacık harflerle yazılmış kâğıtları masanın üzerine yayan zoolog:

"Hayır, katiyen," diye yanıt verdi. "Kopyalayarak metinleri çoğaltıyoruz."

Samoylenko, üzerinde kurutulmuş bir böğü örümceği ölüsü bulunan tozlu kitabı kendine doğru dikkatlice çekerek:

"Aman tanrım, aman tanrım..." dedi, iç geçirerek. "Vay canına! Bir düşünsene, diyelim ki herhangi bir yeşil böcek kendi işinin peşinde bir yerlere giderken yolda ansızın böylesine lanetli bir şeye rastlıyor. Nasıl bir dehşetin yaşanacağını gözümde canlandırabiliyorum."

"Evet, tahmin ediyorum."

"Düşmanlarından korunması için zehri var mı?"

"Evet, hem kendini savunması hem de düşmana saldırabilmesi için."

"İşte, böyle..." diye iç geçirdi Samoylenko. "Doğada her şey amaca uygun ve açıklanabilir nitelikte aziz dostlarım. Yalnız benim anlayamadığım bir şey var. Sen, büyük bir zekâsın, bana bunu açıkla, lütfen. Bildiğin gibi bazı küçük vahşi hayvanlar oluyor, sıçan kadar; görünüşü güzel fakat son derecede, nasıl söyleyeyim, alçak ve ahlaksız. Bu küçük vahşi, diyelim, ormanda gidiyor, bir kuş görüyor ve hemen onu yakalayıp midesine indiriyor. Biraz daha gidiyor, otların arasında içinde yumurtaların bulunduğu bir yuva görüyor. Canı yemek istemiyor, tok, fakat yine de yumurtanın birini dişleriyle kırıyor, diğerlerini pençesiyle yuvanın dışına atıyor, dağıtıyor. Sonra bir kurbağaya rastlıyor ve onunla oynamaya başlıyor. Kurbağaya işkence ettikten sonra yoluna devam ediyor, yalanıyor, derken bir böceğe rastlıyor. Böceğe bir pençe savuruyor... Ve böylece yolu üzerindeki her şeyi bozuyor, dağıtıp parçalıyor... Diğer hayvanların inlerine giriyor, durduk yerde karınca yuvalarını dağıtıyor, dişleriyle salyangozları eziyor... Sıçanla karşılaşıyor, onunla dövüşe girişiyor. Bir yılan ya da fare yavrusu mu görüyor, onu boğması lazım. Ve bütün gün böyle sürüp gidiyor. Hadi, söyle, böyle bir vahşi hayvan ne için gerekli? Niçin yaratılmış?"

"Ne tür bir vahşi hayvandan bahsettiğini bilmiyorum," dedi Von Koren. "Muhtemelen böcekçillerden olmalı. Ee, ne var bunda? Kuş dikkatsiz olduğu için ona yakalanıyor; içi yumurta dolu yuvayı dağıtıyor, zira kuş yuvayı ustaca yapmamış ve gizlemeyi başaramamış. Kurbağanın ise muhtemelen renk değiştirmeyle ilgili bir kusuru vardı, aksi halde uzaktan onu göremezdi. Senin küçük vahşi hayvan yalnızca zayıfları, yeteneksizleri, dikkatsizleri, kısaca, kusurluları, doğanın soyunu sürdürmesini uygun görmediklerini yok ediyor. Daha becerikliler, daha dikkatliler, daha güçlü ve daha gelişmiş olanlar hayatta kalabiliyor. Böylece senin küçük

vahşi, hiç kuşkusuz yüce amaca, mükemmele doğru ilerlemeye hizmet ediyor."

"Evet, evet, evet... Bu arada, kardeşim, bana yüz ruble borç ver," dedi Samoylenko çekinmeden.

"Peki, veririm," dedi Von Koren. "Böcekçiller arasında çok ilginç hayvanlara rastlanır. Örneğin köstebek. Zararlı böcekleri yediği için faydalı olduğu söylenir. Hikâyeye göre, Almanın birisi imparator I. Wilhelm'e köstebek postundan bir kürk hediye etmiş, imparator bu kadar çok sayıda yararlı hayvanı telef ettiği için adamı kınamış. Ayrıca köstebek zalimlikte senin küçük vahşi yaratıktan hiç de geri kalmaz ve çayırları korkunç derecede bozduğu için de zararlıdır."

Von Koren çekmeceyi açarak içinden bir adet yüz rublelik banknot çıkardı.

Çekmeceyi kapayarak, "Köstebeklerin tıpkı yarasalar gibi çok güçlü göğüs kafesleri vardır," diye sürdürdü konuşmasını. "Müthiş derecede gelişmiş kemikleri ve kasları, olağanüstü donanımlı bir ağzı vardır. Eğer köstebek fil kadar büyük olsaydı, her şeyi yıkıp geçen, baş edilemez bir yaratık olurdu. İlginçtir, iki köstebek yer altında karşılaştığında sanki anlaşmış gibi ikisi de geniş bir alan açmak üzere toprağı kazmaya başlar. Daha rahat dövüşebilmeleri için bu alana ihtiyaçları vardır. Alan tamamlanınca aralarında gaddarca bir savaş başlar, zayıf olan yere düşene kadar kavga sürer. Şu yüz rubleyi al," dedi Von Koren, ses tonunu düşürerek. "Fakat koşulum var, Laevski için alıyorsan vermem."

"Laevski için alıyorum diyelim!" diye parladı Samoylenko. "Seni ne ilgilendirir?"

"Laevski içinse veremem. Borç vermeyi sevdiğini biliyorum. Eşkıya Kerim senden borç istese verirsin. Bu hususta sana yardım edemem, özür dilerim."

Ayağa kalkan Samoylenko, sağ elini sallayarak:

"Evet, Laevski için istiyorum," dedi. "Evet, onun için. Paramı nasıl harcayacağımı bana öğretmeye hiçbir iblisin hakkı yoktur. O parayı bana vermeniz size ters mi geliyor? Öyle mi?"

Diyakoz kahkahayı bastı.

"Öfkeleneceğine biraz düşün," dedi zoolog. "Beyefendi Laevski'ye iyilikte bulunmak, benim görüşüme göre, yabani otları sulamak ya da çekirgeleri beslemek kadar akılsızca bir şeydir."

"Benim görüşüme göre de, bizler yakınımızdaki insanlara yardım etmekle yükümlüyüz," diye bağırdı Samoylenko.

"Bu durumda şu bahçe duvarının dibinde yatan aç Türk'e yardım et! O bir işçi, senin Laevski'nden çok daha yararlı birisi. Bu yüz rubleliği ona veriver! Yahut da o parayı araştırma gezisi için bana bağışla!"

"Sana soruyorum, veriyor musun, vermiyor musun?"

"Bana açık yüreklilikle söyle, parayı ne için istiyor?"

"Bu bir sır değil. Onun cumartesi günü Petersburg'a gitmesi gerek."

"İşe bak sen!" dedi Von Koren, sözcükleri uzatarak. "Aha!.. Şimdi anlaşıldı. Peki, o da onunla birlikte gidiyor mu, yoksa nasıl oluyor?"

"Nadejda Fyodorovna şimdilik burada kalıyor. Laevski Petersburg'da işlerini yoluna koyunca ona para gönderecek, o da o zaman gidecek."

"Ustaca!" dedi zoolog ve kısa, tiz bir gülüşle tepki verdi. "Ustaca! Zekice düşünülmüş!"

Hızla Samoylenko'ya yaklaştı, yüz yüze gelecek şekilde önünde durdu, gözlerinin içine bakarak:

"Bana dürüstçe yanıt ver, Laevski kapatmasından bıktı mı? Evet mi? Söyle, bıktı mı? Öyle mi?"

"Evet," dedi Samoylenko ve başından aşağı ter boşaldı.

"Ne kadar iğrenç!" dedi Von Koren, tiksinti duyduğu yüz ifadesinden belli oluyordu. "Şu iki şıktan birisi, Aleksandr Davidıç, ya sen de onunla aynı kumpasın içindesin ya da, özür dilerim, sen bir budalasın. Seni bir çocuk gibi, en aşağılık biçimde aldattığının farkında değil misin? Kapatmasından ayrılmak istediği ve onu burada bırakıp gideceği gün gibi açık! O da sana yük olacak sonunda,

cebinden para verip Petersburg'a göndermek zorunda kalacaksın. Senin harika arkadaşın meziyetleriyle seni bu kadar mı kör etti ki, en basit şeyleri göremiyorsun?"

"Bu dediğin sadece bir sezgi," diyerek oturdu Samoylenko.

"Sezgi, öyle mi? Peki, niçin onu da yanına almıyor da tek başına gidiyor? Ona sor bir bakalım, neden önce kapatması, sonra kendisi gitmiyor? Anasının gözü!"

Arkadaşıyla ilgili birdenbire ortaya atılan bu kuşku ve ipuçları karşısında çaresiz kalan Samoylenko kendini halsiz hissetti ve tavrını yumuşattı.

Laevski'nin kendisinde kaldığı geceyi hatırlayan Samoylenko:

"Ama bu imkânsız," dedi. "O öylesine acı çekiyor ki!"

"Bundan ne çıkar? Hırsızlar ve kundakçılar da acı çekiyor!"

Derin düşüncelere dalan Samoylenko:

"Varsayalım ki sen haklısın..." dedi. "Öyle olsun... Fakat o genç bir adam, yabancı ellerde... bir öğrenci; bizler hepimiz öğrenciyiz, burada bizden başka ona destek olacak bir kimse yok."

"Onunla sen farklı zamanlarda üniversitede okuduğunuz ve orada ikiniz de hiçbir şey yapmadığınız için, sırf bu yüzden ona yardım ediyor, tiksindirici şeyler yapıyorsun. Bu ne saçmalık!"

"Dur, meseleyi soğukkanlılıkla ele alalım. Şöyle yapılabilir diye düşünüyorum..." dedi Samoylenko, parmaklarını oynatarak. "Ben parayı vereceğim, anlıyorsun ya, fakat ondan bir hafta sonra Nadejda Fyodorovna'ya yol için para göndereceğine dair namus, şeref sözü alacağım."

"Ve o sana namus sözü verecek, hatta o sırada gözleri yaşaracak ve kendi sözüne kendi de inanacak; fakat onun sözünün ne değeri olabilir? Sözünü tutmayacak ve bir iki yıl sonra Nevski Prospekt'te kolunda yeni sevgilisi ile ona rastladığınızda, size uygarlık tarafından sakat bırakıldığından, kendisinin Rudin'in kalıbından yapılmış sahte bir kopya olduğundan bahsederek temize çıkmaya çalışacaktır. Bırak onu, tanrı aşkına! Pislikten uzak dur, pisliği ellerinle karıştırma!"

Bir dakika kadar düşünen Samoylenko kararlı bir şekilde:

"Fakat ben yine de ona para vereceğim. Sen ne dersen de. Yalnızca sezgilere, tahmine bakarak bir insanı reddedecek durumda değilim."

"Pekâlâ. Öpüş bari onunla."

"O halde bana yüz ruble ver," diye çekingen bir tavırla rica etti Samoylenko.

"Vermeyeceğim."

Bir sessizlik oldu. Samoylenko ruhen çökmüştü; yüzünü suçlu, gururu kırılmış ve yılışkan insanlara özgü bir ifade kaplamıştı. Apoletlerini ve nişanlarını takıp takıştırmış, iri cüsseli bu adamın suratında böylesine acıklı, çocuksu bir mahcubiyet ifadesi görmek bir hayli garip kaçıyordu.

"Buranın piskoposu kendi bölgesini kupa arabasıyla değil de at sırtında dolaşıyor," dedi diyakoz, kalemini elinden bırakarak. "At üstünde otururken görünümü olağanüstü dokunaklı. Sadeliğinde ve alçakgönüllülüğünde kutsal kitabın ululuklarından pek çok şey var."

Konunun değişmiş olmasından memnun görünen Von Koren:

"O iyi bir adam mıdır?" diye sordu.

"Tabii ki, aksi mümkün mü? Eğer iyi bir adam olmasaydı onu piskopos olarak takdis ederler miydi?"

"Piskoposlar arasında çok iyi ve yetenekli insanlar bulunuyor," dedi Von Koren. "Ne yazık ki piskoposların çoğunun şöyle bir zayıf yanı var: Kendilerini devlet adamı olarak görüyorlar. Birileri Ruslaşma/Ruslaştırma ile meşgul, diğer birileri bilimi eleştiriyor. Bunlar onların işi değil. Bunlarla uğraşacaklarına kilise kuralları-na daha çok uysalar çok daha iyi ederler."

"Meslekten olmayan birisi piskoposları yargılayamaz."

"Nedenmiş o, diyakoz? Piskopos da benim gibi bir insan."

"Öyle ama öyle değil," diye içerledi diyakoz. Kalemini eline alarak, "Eğer siz onun gibi olsaydınız kutsama gücünüz olurdu, o zaman siz de bir piskopos olurdunuz. Siz bir piskopos olmadığınıza göre piskoposla aynı değilsiniz."

"Kapa çeneni, diyakoz!" diye çıkıştı Samoylenko, canı sıkılmış halde. Von Koren'e dönerek, "Bak, dinle, ne düşündüm. Bu yüz

rubleyi bana borç verme. Kışa kadar üç ay daha bende tabldot yemek yiyeceksin. Bu üç ayın parasını bana peşin ver," dedi.

"Vermeyeceğim."

Samoylenko gözlerini kırpıştırdı, yüzü kıpkırmızı oldu; mekanik bir şekilde üzerinde örümcek bulunan kitabı önüne çekerek baktı. Sonra kalktı, şapkasını eline aldı. Von Koren ona acımaya başladı.

Ayağıyla vurarak bir kâğıt parçasını hiddetle köşeye fırlatan Von Koren:

"İşte, buyurun bu tür beylerle bir arada yaşayınız ve iş yapınız!" dedi. "Bunun bir iyilik, sevgi olmadığını, tersine korkaklık, disiplinsizlik, bir zehir olduğunu anlayın artık! Aklınla yaptıkların hiçbir işe yaramayan iradesiz yüreğin tarafından yok ediliyor! Jimnazyumda okurken tifo olmuştum; halime acıyan halam bana salamura mantar yedirdi. Neredeyse ölüyordum. Halam da sen de anlamalısınız ki, insana gösterilen sevgi ne kalpte, ne mide boşluğunda ne de beldedir, işte buradadır!"

Diyen Von Koren avucunu alnına vurdu.

"Al!" diyerek yüz rublelik kâğıt parayı fırlattı.

"Boş yere kızıyorsun, Kolya!.." dedi Samoylenko yumuşakça, parayı alarak. "Seni çok iyi anlıyorum, fakat... kendini benim yerime koy!"

"İradesiz, yaşlı bir adamsın sen, hepsi bu!"

Diyakoz kahkahayı bastı.

"Dinle, Aleksandr Davidıç, son ricam," dedi Von Koren hararetle, "o düzenbaza parayı verirken şu koşulu öne sür: Ya ikisi birlikte gitsin ya da önce hanımefendisi gitsin, aksi halde parayı verme. Onun nazını çekmene gerek yok. Aynen böyle söyle, eğer söylemezsen sana şerefim üzerine yemin ediyorum, çalıştığı daireye gideceğim ve onu merdivenlerden aşağı atacağım; seninle ise bütün ilişkimi keseceğim. Böyle bilesin!"

"Ne yani? İkisinin birlikte gitmesi ya da önce kadını göndermesi onun işine daha çok gelir," dedi Samoylenko. "Buna memnun bile olacaktır. Neyse, hoşça kal!"

Samoylenko nazikçe vedalaşarak çıktı, fakat kapıyı tam kapatacağı sırada dönerek Von Koren'e baktı, korkunç bir yüz ifadesi takınarak:

"Seni, kardeşim, Almanlar bozmuş! Evet, Almanlar!" dedi.

XII

Ertesi gün, yani perşembe günü Marya Konstantinovna Kostya'sının yaş günü için hazırlıklar yapmıştı. Herkesi öğleyin börek yemeğe davet etti, akşam da sıcak çikolata içilecekti. Akşamleyin Laevski ile Nadejda Fyodorovna kapıdan içeri girdiklerinde, çikolatasını içmiş halde misafir odasında oturmakta olan Von Koren, Samoylenko'ya:

"Onunla konuştun mu?" diye sordu.

"Hayır, henüz konuşmadım."

"Bana bak, onun nazını çekme. Bu insanların arsızlıklarını anlayamıyorum. Evsahibi ailenin onların evlilik dışı birliktelikleri konusundaki görüşünü çok iyi biliyorlar, buna rağmen kalkıp buraya geliyorlar."

"Her önyargıya, hurafeye boyun eğecek olursak, hiçbir yere varamayız," dedi Samoylenko.

"Kitlelerin evlilik dışı aşka ve ahlaksızlığa karşı duyduğu tiksinti bir hurafe mi yoksa?"

"Kesinlikle, hurafe ve kin! Askerler hafifmeşrep bir kız görünce hemen kahkaha atarak onu ıslıklar, sor bakalım kendileri neymiş?"

"Islıklamaları boşuna değil. Genç kızların gayrimeşru çocuklarını boğmaları ve kürek cezasına çarptırılmaları, Anna Karenina'nın kendini trenin altına atması, köylerde kapılara katran sürmeleri, Katya'nın saf ve pak halinin, nedenini bilmeden, senin de benim de hoşumuza gitmesi, her birimizin saf aşkın olmadığını bilmemize rağmen ona, belli belirsizce, özlem duymamız... bütün bunlar birer hurafe ve önyargı mı yoksa? Bu, doğal ayıklama yasasından bozulmadan kalan yegâne şey, kardeşim; cinsler arası ilişkileri düzenleyen bu anlaşılmaz güç olmasaydı, Laevski'ler sana

dünyanın kaç bucak olduğunu gösterirlerdi ve insanlık iki yıla kalmaz soysuzlaşırdı."

Laevski misafir odasına girdi, herkesle selamlaştı, yılışkan bir edayla gülümseyerek Von Koren'in elini sıktı. Uygun bir zaman yakalayınca Samoylenko'ya:

"Özür dilerim, Aleksandr Davidıç, seninle iki kelime konuşmam gerek," dedi.

Samoylenko yerinden kalktı, onu belinden kavradı ve ikisi Nikodim Aleksandrıç'ın çalışma odasına çekildiler.

"Yarın cuma..." dedi Laevski, tırnaklarını kemirerek. "Söz verdiğin şey tamam mı?"

"İki yüz on ruble buldum sadece. Gerisini bugün ya da yarın bulurum. Merak etme!"

"Tanrıya şükür!" diye iç geçirdi Laevski, sevinçten elleri titredi. "Sen beni kurtardın, Aleksandr Davidıç, tanrı üzerine, hayatım üzerine ve daha başka ne istiyorsan onun üzerine yemin ederim ki, bu parayı sana gider gitmez göndereceğim. Eski borcumu da göndereceğim."

Rengi kızaran Samoylenko, Laevski'nin ceketinin düğmesini tutarak:

"Bak, Vanya..." dedi, "aile işlerine karıştığım için beni bağışla, fakat... neden Nadejda Fyodorovna'yla birlikte gitmiyorsunuz?"

"Ne tuhaf adamsın, bu hiç mümkün mü? Birimizin mutlaka burada kalması lazım, aksi halde alacaklılar ortalığı ayağa kaldırır. Dükkânlara yedi yüz ruble borçluyum, daha fazla da olabilir. Dinle, onlara bu parayı gönderip çenelerini kapatacağım; işte o zaman Nadejda Fyodorovna buradan ayrılacak."

"Peki... niçin onu daha önce göndermiyorsun?"

"Ah, tanrım, bu hiç mümkün mü?" diye şaşkınlığını ifade etti Laevski. "O bir kadın, orada tek başına ne yapabilir? Bir şeyden anlıyor mu sanki? Bu sadece bir zaman kaybı ve boş yere para israfı olur."

'Doğru,' diye düşündü Samoylenko, fakat Von Koren'le konuşmasını hatırlayınca bakışlarını yere çevirdi ve suratını asarak:

"Senin görüşüne katılamıyorum," dedi. "Ya birlikte gidiniz ya da önce onu gönder. Aksi halde... aksi halde sana parayı vermeyeceğim. Bu benim son sözüm..."

Samoylenko geri çekildi, sırtıyla kapıyı açarak misafir odasına girdi; yüzü kıpkırmızı kesilmişti ve korkunç bir mahcubiyet içindeydi.

'Cuma... Cuma...' diye düşünüyordu Laevski, misafir odasına dönerken. 'Cuma...' Ona bir fincan sıcak çikolata verdiler. Sıcak çikolata dudaklarını ve ağzını yaktı. Bir yandan da, 'Cuma... Cuma...' diye düşünmeye devam ediyordu. "Cuma" sözcüğünü her nedense kafasından bir türlü atamıyordu. Cuma sözcüğünden başka bir şey düşünemiyordu; fakat beyniyle değil de yüreğinin bir yerleriyle cumartesi günü artık gidemeyeceğini açık bir şekilde algılıyordu. Şık giyimli, saçları şakaklarına doğru taralı Nikodim Aleksandrıç, Laevski'nin önünde durarak:

"İstirham ederim, lütfen alır mısınız?.." diye ikramda bulundu.

Marya Konstantinovna misafirlere Katya'nın karnesini gösterdi, sözcükleri uzatarak.

"Şimdilerde, okumak korkunç derecede zorlaştı. Ne kadar çok şey istiyorlar..." dedi.

"Anne!" diye inlemeye benzer bir ses çıkardı Katya, övgü dolu sözlerden utanarak nereye saklanacağını bilemedi. Laevski de karneye baktı ve kızı övdü. Din dersi, Rusça, Hal ve Gidiş, beşler ve dörtler Laevski'nin gözleri önünde dans etmeye başladı; bunlar, kafasına takılan "Cuma" sözcüğü, Nikodim Aleksandrıç'ın şakaklarına doğru taranmış saçları ve Katya'nın kırmızı yanakları Laevski'nin içinde öylesine muazzam, öylesine dayanılmaz bir can sıkıntısı yarattı ki, çığlık atmamak için kendisini zor tuttu. Bir yandan da kendine 'Bu nasıl mümkün olabilir, gidemiyorum?' diye soruyordu.

Posta oyunu oynamak üzere çuha kaplı iki oyun masasını yan yana koyarak birleştirdiler, etrafına geçerek oturdular. Laevski de oturdu; gülümseyerek cebinden bir kurşun kalem çıkardı, bir yandan da boyuna 'Cuma... Cuma...' diye geçiriyordu aklından,

'Cuma...' Durumunu iyice düşünüp gözden geçirmek istiyordu, fakat düşünmekten korkuyordu. O kadar uzun zamandan beri özenle kendinden bile sakladığı hilesini doktorun yakalamış olmasını kabul etmek ona korkunç geliyordu. Laevski kendi geleceğiyle ilgili bir şey düşündüğünde hiçbir zaman düşüncelerine tam, sonuna kadar özgürlük tanımazdı. Kompartımana oturur ve giderdi, hayatındaki sorunları çözme yolu buydu; düşüncelerinin daha fazla ileri gitmesine izin vermezdi. Arada bir, tıpkı ovada, uzaklarda çakan silik bir ışık gibi zaman zaman kafasında bir düşünce parlardı, örneğin, Petersburg'un küçük sokaklarından birinde, uzak bir gelecekte, Nadejda Fyodorovna'dan ayrılabilmek ve borçlarını ödeyebilmek için küçük bir yalana başvurmak zorunda kalacağını düşlerdi. Yalnızca bir kez yalan söyleyecekti ve ondan sonra baştan aşağı yenilenecek, yeni bir hayata başlayacaktı. Çok güzel olacaktı bu, küçük bir yalan pahasına kocaman bir gerçeği satın alacaktı.

Şimdi doktor borç vermeyi reddederek onun hile ve yalanını kaba bir şekilde yüzüne vurunca Laevski yalanın kendisi için sadece uzak gelecekte değil, bugün, yarın, bir ay sonra ve belki de hayatının sonuna kadar gerekli olduğunu anlamaya başladı. Gerçekten de buradan çekip gidebilmek için Nadejda Fyodorovna'ya, alacaklılara ve çalıştığı dairedeki üstlerine yalan söylemesi gerekiyordu. Daha sonra Petersburg'da para bulabilmesi için annesine yalan söylemesi icap ediyordu, ona Nadejda Fyodorovna'dan ayrıldığını söylemeliydi. Annesi ona en fazla beş yüz ruble verebilirdi, demek ki doktora karşı yalancı çıkacaktı, zira kısa zamanda ona para gönderecek durumda olmayacaktı. Sonra Nadejda Fyodorovna Petersburg'a gelince ondan ayrılabilmesi için küçük büyük pek çok yalana başvurması gerekecekti; yeniden gözyaşları, can sıkıntısı, bıktırıcı iğrenç hayat, pişmanlıklar sürüp gidecek, yani, yenilenme, yeni hayat asla olmayacaktı! Yalnızca aldatma, başka da bir şey yok! Laevski'nin hayal gücünde yığınla yalan, kocaman bir yalan dağı canlandı. Bu yalan dağını bir kerede atlayıp geçebilmek, parça parça yalan söylememek için sert eylemlere karar vermesi gerekiyordu. Örneğin, tek bir kelime söylemeden yerinden kalkmalı,

şapkasını alarak parasız çekip gitmeliydi; fakat Laevski kendisi için bunun imkânsız olduğunu hissetti.

'Cuma, Cuma... Cuma...' diye düşündü yeniden.

Posta oyunu için pusulalara notlar yazıldı, ikiye katlanarak Nikodim Aleksandrıç'ın eski silindir şapkasının içine konuldu. Yeteri kadar pusula birikince postacı rolünü oynayan Kostya masanın etrafını dolaşarak pusulaları dağıttı. Gülünç notlar alan ve aldıklarından daha gülünç şeyler yazmaya çalışan diyakoz, Katya ve Kostya kendilerinden geçmiş mest olmuşlardı.

Pusulasında "Konuşmamız lazım" yazısını okuyan Nadejda Fyodorovna, Marya Konstantinovna ile göz göze geldi, Marya Konstantinovna yüzünde bademsi gülümseyişiyle ona baş işareti yaptı.

'Ne konuşacağız ki?' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Eğer her şeyi konuşamıyorsan konuşmanın ne anlamı kalıyor!' Misafirliğe gitmek üzere evden çıkmadan önce Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin kravatını bağlamıştı; bu sıradan basit şey onun yüreğini şefkat ve kederle doldurmaya yetmişti. Laevski'nin yüzündeki endişeli ifade, dalgın bakışları, solgun rengi, son zamanlardaki anlaşılmaz değişimi, öte yandan Nadejda Fyodorovna'nın ondan sakladığı korkunç, tiksindirici sır, kravatı bağlarken ellerinin titremesi, sanki bütün bunlar her nedense Nadejda Fyodorovna'ya, Laevski ile ortak yaşamlarının sona yaklaştığını ima ediyorlarmış gibi geliyordu. Nadejda Fyodorovna, Laevski'nin yüzüne âdeta o bir ikonaymış gibi korku ve pişmanlık duyarak bakıyor, içinden 'Bağışla, bağışla...' diye geçiriyordu. Tam karşısında Açmianov oturuyordu ve siyah, sevdalı gözlerini ondan ayıramıyordu. Nadejda Fyodorovna içinde bir kıpırdanma, arzu hissetti; kendinden utandı ve sıkıntının, üzüntünün bile onun, bugün olmasa bile yarın kirli tutkuların esiri olmasına engel olamayacağından, içkiye doymaz ayyaşlar gibi kendini durduramayacağından korktu.

Nadejda Fyodorovna kendisi için utanç verici, Laevski içinse küçük düşürücü olan bu hayatı daha fazla sürdürmemek için buradan gitme kararı aldı. Gitmesine izin versin diye Laevski'ye ağ-

layarak yalvaracaktı; eğer karşı çıkarsa ondan habersiz kaçacaktı. Olup bitenlerden ona bahsetmeyecekti. Kendisini temiz hatıralarla anmasını istiyordu.

Nadejda Fyodorovna başka bir pusulayı açtı, "Seviyorum, seviyorum, seviyorum" yazıyordu, Açmianov'dandı.

Nadejda Fyodorovna uzaklarda, ücra bir yerde yaşayıp çalışacaktı; "Meçhul birinden" imzasıyla Laevski'ye para, işlemeli gömlekler, sigara gönderecekti. Ona yalnızca yaşlılığında ya da onun hemşireye muhtaç olacak kadar ağır hasta olması durumunda dönecekti. Laevski yaşlılığında onun neden kendisini terk ettiğini, neden karısı olmayı reddettiğini öğrenecek ve fedakârlıklarını dikkate alarak onu affedecekti.

"Uzun bir burnunuz var" diye yazıyordu başka bir pusulada, diyakoz ya da Kostya'dan olmalı.

Nadejda Fyodorovna, Laevski'yle nasıl vedalaşacağını da hayalinde canlandırıyordu; onu tutkuyla kucaklayacak, elini öpecek ve onu bütün hayatı boyunca, evet, bütün hayatı boyunca seveceğine dair yemin edecekti. Sonra uzaklarda ücra bir köşede yabancı insanlar arasında yaşarken, bir yerlerde yaşayan bir dostu, sevdiği birisi olduğunu her gün düşünecek, bu saf, yüce gönüllü, ulvi insanı, kendisiyle ilgili temiz anıları koruyan bu kişiyi daima hatırlayacaktı.

"Sizi şerefimle temin ederim ki, eğer bugün bana randevu vermezseniz gerekli önlemleri alacağım. Dürüst insanlara bu şekilde davranılmaz, bunu anlamanız lazım!" Bu pusula Kirilin'dendi.

XIII

Laevski iki pusula almıştı; birini açarak okudu: "Gitme, kuzum."

'Bunu kim yazabilir?' diye düşündü Laevski. 'Kesinlikle Samoylenko değil... Diyakoz da olamaz, gideceğimi o bilmiyor. Yoksa Von Koren mi?' Zoolog masanın üzerine eğilmiş piramit resimleri çiziyordu; gözlerinin içi Laevski'ye sanki gülümsüyormuş gibi geldi.

'Muhtemelen Samoylenko ağzından kaçırdı' diye düşündü Laevski.

İkinci pusulada da aynı, uzun kuyruklu harflerle, zikzaklı, kargacık burgacık el yazısıyla "Birileri cumartesi günü gidemeyecek" diye yazıyordu.

'Aptalca bir alay' diye düşündü Laevski. 'Cuma, cuma...'

Boğazında bir şey hissetti; elini yakasına götürerek öksürmeye çalıştı, fakat öksürük yerine boğazından bir kahkaha fışkırdı.

"Ha-ha-ha!" diye kahkahayla gülüyordu. "Ha-ha-ha!"

'Bana neler oluyor' diye düşündü.

"Ha-ha-ha!"

Laevski kendine hâkim olmaya çalışıyordu; eliyle ağzını kapadı, fakat kahkaha göğsüne ve boğazına basınç yapıyordu, eli ağzını kapayamaz oldu.

'Ne kadar aptalca bir şey!' diye düşündü, gülmekten katılarak. 'Deliriyor muyum, nedir?' Kahkahaların şiddeti gittikçe daha da arttı, *bichon* türü süs köpeğinin havlamasını andıran bir şeye dönüştü. Laevski masanın başından kalkmak istedi, ancak ayakları tutmadı; masanın üzerinde garip bir şekilde istem dışı oynayan sağ eliyle çırpıntılı bir hamle yaparak pusulaları kavradı ve buruşturdu. İnsanların şaşkın bakışlarını, Samoylenko'nun ürkmüş ciddi yüzünü ve zooloğun buz gibi soğuk, alay ve nefret dolu gözlerini üzerinde hissetti ve histeriye tutulduğunu anladı.

'Ne kadar çirkin, ne utanç verici bir durum!' diye düşündü, gözyaşlarının sıcaklığını yüzünde hissederek. 'Ah, ah, ne kadar ayıp! Daha önce hiç böyle bir şey başıma gelmemişti...'İşte, birileri koluna giriyor, başını arkadan destekliyor ve alıp bir yere götürüyorlar. İşte gözlerinin önünde bir bardak parlayıverdi, bardak dişlerine çarpıyor, su göğsüne dökülüyor. İşte küçük bir oda, ortada yan yana iki yatak, üzerleri kar gibi beyaz, tertemiz örtülerle kaplı. Yataklardan birinin üzerine yıkılıyor ve hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlıyor.

"Bir şey yok, bir şey yok..." diyor Samoylenko. "Olağan bir şey... Olağan bir şey..."

Korkudan buz kesilen, bütün gövdesiyle titreyen ve korkunç bir şeylerin olacağı önsezisine kapılan Nadejda Fyodorovna yatağın yanında ayakta durmuş, telaşla:

"Neyin var? Ne? Tanrı aşkına konuş..." diye soruyordu.

'Kirilin ona bir şey yazmış olmasın sakın?' diye düşündü Nadejda Fyodorovna.

"Bir şey yok..." dedi Laevski, gülerek ve aynı zamanda ağlayarak. "Sen git, kuzum."

Yüzünde ne bir nefret, ne de tiksinti ifadesi vardı, demek ki o bir şey bilmiyor. Nadejda Fyodorovna biraz sakinleşti ve misafir odasına döndü. Yanına oturan Marya Konstantinovna onun elini tutarak:

"Telaşlanma, tatlım!" dedi. "Geçer bu. Erkekler de biz günahkârlar kadar zayıf yaratıklardır. Her ikiniz de bir bunalım yaşıyorsunuz... Bu açıkça görülüyor! Ee, tatlım, yanıt bekliyorum. Haydi konuşalım."

Laevski'nin hıçkırıklarına kulak kabartan Nadejda Fyodorovna:

"Hayır, konuşmayalım," dedi. "İçim sıkılıyor... İzin veriniz gideyim."

"Ne diyorsunuz, ne diyorsunuz, tatlım?" diye şaşkınlığını dile getirdi Marya Konstantinovna. "Akşam yemeği yemeden sizi bırakacağımı mı sanıyorsunuz? Bir şeyler atıştıralım, sonra yolunuz açık olsun."

"İçimde bir sıkıntı var..." diye mırıldanan Nadejda Fyodorovna, düşmemek için iki eliyle koltuğun kolunu kavradı.

Misafir odasına giren Von Koren:

"Onunkisi histeri nöbeti!" dedi, fakat Nadejda Fyodorovna'yı görünce mahcup oldu ve dışarı çıktı.

Histeri nöbeti geçince Laevski uzandığı yabancı yatakta doğrularak oturdu ve:

'Rezalet, genç kızlar gibi hüngür hüngür ağladım' diye düşünmeye başladı. 'Ben tuhaf ve iğrenç birisi olmalıyım herhalde. Arka

kapıdan çıkıp gideceğim... Ayrıca, bu, histerimi fazla ciddiye alıyorum anlamına geliyor, onunla dalga geçip eğlenmeliydim...' Laevski aynada kendine baktı, biraz oturduktan sonra kalkıp misafir odasına gitti.

"İşte, buradayım!" dedi gülümseyerek. Utancı acı verecek derecede yoğundu, orada bulunuşunun diğer insanları da utandırdığını hissetti.

"Bu tür olaylar da oluyor," dedi otururken. "Şuracıkta oturuyordum, birden, biliyor musunuz, böğrümde korkunç bir sancı hissettim... Katlanılması imkânsız bir sancı, sinirlerim dayanamadı ve... böyle aptalca bir sonuç doğuverdi. Çağımız asabi bir çağ, elden ne gelir!"

Laevski akşam yemeğinde şarap içti, sohbete katıldı ve ara sıra sarsıla sarsıla iç geçirerek, sanki sancısının hâlâ devam ettiğini göstermek istiyormuş gibi böğrünü ovuşturdu. Nadejda Fyodorovna dışında hiç kimsenin kendisine inanmadığını görüyordu.

Saat dokuzdan sonra bulvarda gezinti yapmak üzere evden çıktılar. Kirilin'in kendisiyle konuşmaya kalkışmasından korkan Nadejda Fyodorovna sürekli olarak Marya Konstantinovna'nın ve çocukların yanı başında yürümeye çalıştı. Korku, üzüntü ve sıtma nöbeti önsezisi onu halsiz bırakmış, yormuştu; ayaklarını zar zor sürüklüyordu. Buna rağmen eve gitmedi, zira peşinden Kirilin'in ya da Açmianov'un yahut da her ikisinin birden eve geleceğinden emindi. Kirilin arkada Nikodim Aleksandriç ile birlikte yürüyordu ve alçak sesle:

"Be-nim-le kimsenin oyun oyna-ma-sına izin ver-mem! İzin ver-mem!" diye şarkı mırıldanıyordu.

Bulvardan pavyona saptılar ve kıyı boyunca yürüdüler, uzun uzun denizde oluşan yakamoz ışıklarını seyrettiler. Von Koren denizin neden fosfor gibi ışın yaydığını açıklamaya girişti.

XIV

"Vint oynama saatim geldi..." dedi Laevski. "Beni bekliyorlar. Hoşça kalın arkadaşlar."

"Bekle, ben de seninle geliyorum," diyerek onun koluna girdi Nadejda Fyodorovna.

Toplulukla vedalaşarak ayrıldılar. Kirilin de vedalaştı, Laevski'lerle aynı yöne gideceğini söyleyerek onlarla birlikte yürümeye başladı.

'Ne olacaksa, olacak...' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Bırak, olsun...' Sanki bütün kötü hatıraları belleğinden dışarı fırlamış, güçlükle soluklanarak karanlıkta onunla birlikte yürüyorlarmış gibi geldi ona; kendisi de tıpkı mürekkep hokkasına düşmüş bir sinek gibi kaldırımda güçlükle sürünerek ilerliyor, Laevski'nin beline ve koluna siyah lekeler bulaştırarak onu kirletiyordu. 'Eğer Kirilin kötü bir şey yaparsa bu onun değil, tek başıma benim kabahatim olacak' diye düşünüyordu. Kirilin bir zamanlar onunla, daha önce hiçbir erkeğin konuşmadığı şekilde konuşmuş, o da hemen o anda Kirilin'le bütün ilişkisini bir ip gibi koparıp atmış, onu geri dönüşü olmayacak şekilde defterden silmişti. Peki, burada suçlu olan kimdi? Tutkulu arzularından kendini kaybetmiş halde, belki de sırf biçimli vücudu ve uzun boyundan ötürü hiç tanımadığı bir yabancıya gülümsemiş ve daha iki buluşmada kendisini bıktıran bu yabancıyı terk etmişti. 'Şimdi bu ona, bana karşı canı istediği gibi davranma hakkı vermez miydi?' diye düşünüyordu Nadejda Fyodorovna.

"Burada seninle ayrılıyoruz, kuzum," dedi Laevski, durarak. "İlya Mihayloviç* seni eve kadar geçirir."

Laevski başıyla Kirilin'i selamladı, hızla bulvarı enine geçerek Şeşkovski'nin pencerelerinde ışık yanan evine yöneldi; biraz sonra küt diye kapanan kapının sesi duyuldu.

"İzin veriniz size açıklamada bulunayım," diye söze başladı Kirilin. "Ben çocuk değilim, herhangi bir Açkasov ya da Laçkasov,

---

* Yazar daha önce (s. 169) Kirilin'in adını ve baba adını "Yegor Alekseyiç" olarak vermişti. –*Rus. ed.*.

Zaskasov hiç değilim... Ciddi bir dikkatle dinlenmemi talep ediyorum."

Nadejda Fyodorovna'nın kalbi hızla atmaya başladı. Hiçbir yanıt vermedi.

"Bana karşı tavrınızdaki ani, sert değişmeyi başlangıçta naza çekme, cilve diye yorumluyordum," diye sürdürdü konuşmasını Kirilin. "Şimdiyse, görüyorum ki siz ciddi, dürüst insanlara karşı nasıl davranılacağını bilmiyorsunuz. Canınız, tıpkı şu Ermeni çocukla olduğu gibi benimle de sadece eğlenmek, oyun oynamak istedi. Oysa ben ciddi, namuslu bir insanım ve bana, namuslu insanlara davranıldığı gibi davranılmasını talep ediyorum. Şimdi artık sizin emrinizdeyim..."

Nadejda Fyodorovna ağladı, gözyaşlarını gizlemek için yüzünü öteye çevirirken:

"Üzgünüm..." dedi.

"Ben de üzgünüm, fakat bu neye yarar?"

Kirilin kısa bir süre sustuktan sonra açık bir şekilde, sözcüklerin arasına boşluk bırakarak:

"Tekrar ediyorum, hanımefendi, eğer bu akşam bana randevu vermezseniz skandal çıkaracağım, hem de bu akşam."

"Bırakınız bu akşam yalnız kalayım," dedi Nadejda Fyodorovna. Sesi o kadar acıklı ve zayıftı ki kendi sesini tanıyamadı.

"Size bir ders vermem lazım... Bu kaba üslup için özür dilerim ama size ders vermek zorundayım. Evet, maalesef, size ders vermek zorundayım. Sizden iki randevu istiyorum, birisi bugün, diğeri de yarın. Yarından sonra nereye ve kiminle gitmek istiyorsanız gidebilirsiniz, tamamen özgürsünüz. Bugün ve yarın."

Nadejda Fyodorovna evinin bahçe kapısına gelince durdu. Bütün gövdesiyle titriyor, karanlıkta polisin beyaz üniforması dışında başka bir şey göremiyordu.

"Bırakın, gideyim," diye mırıldandı. "Siz haklısınız, ben korkunç bir kadınım... Ben suçluyum, fakat bırakın gideyim... Rica ediyorum..." Eli polisin soğuk eline dokununca ürperdi. "Size yalvarıyorum..."

"Çok yazık!" diye iç geçirdi Kirilin. "Çok yazık! Sizi bırakmak gibi bir niyetim yok; size bir ders ve bir mesaj vermek istiyorum, kaldı ki, madam, ben kadınlara hiç güvenmem."

"Perişan haldeyim..."

Nadejda Fyodorovna denizin tekdüze uğultusuna kulak verdi, yıldızlarla dolu gökyüzüne baktı ve bir an önce bütün bunlara bir son vermeyi, denizi, yıldızları, erkekleri ve sıtma nöbetleri ile birlikte bu lanet olası hayatı idrak duyusundan kurtulmayı arzuladı...

"Yalnız benim evimde olmaz..." dedi soğuk bir sesle. "Beni başka bir yere götürün."

"Myuridov'un evine gidelim, en iyisi orası."

"Neresi orası?"

"Eski tabyanın yakınında."

Nadejda Fyodorovna hızla caddeye yöneldi, sonra dağlara doğru çıkan sokağa saptı. Etraf karanlıktı. Lambaları henüz karartılmamış evlerin açık pencerelerinden kaldırıma yer yer soluk ışık huzmeleri vuruyordu. Nadejda Fyodorovna kendisini kâh mürekkep hokkasına düşen kâh tırmanıp hokkadan dışarı çıkarak ışığa yeniden kavuşan bir sinekmiş gibi görüyordu. Kirilin onu arkadan izliyordu. Bir yerde ayağı takıldı, az kalsın düşecekti, güldü.

'O sarhoş,' diye düşündü Nadejda Fyodorovna. 'Fark etmez... fark etmez... Bırak olsun.' Açmianov da az sonra toplulukla vedalaşarak ayrıldı, kendisini sandal gezintisine davet etmek üzere Nadejda Fyodorovna'nın peşinden gitti. Onun evine geldi, bahçe duvarından içeriye baktı. Pencereler ardına kadar açıktı, fakat ışık yoktu.

"Nadejda Fyodorovna!" diye seslendi.

Aradan bir dakika kadar geçince yeniden seslendi.

"Kim o?" diye Olga'nın sesi duyuldu.

"Nadejda Fyodorovna evde mi?"

"Hayır, henüz gelmedi."

'Garip... Çok garip,' diye düşündü Açmianov, büyük bir huzursuzluk duydu. 'Oysa evine gidecekti...' Açmianov bulvar üzerinde biraz gezindi, sonra caddeye geçti, Şeşkovski'nin penceresinden

içeriye baktı. Laevski masanın başında ceketsiz oturmuş dikkatlice elindeki iskambil kâğıtlarına bakıyordu.

'Garip, çok garip...' diye mırıldandı Açmianov, Laevski'nin histeri nöbetini hatırlayınca bir utanma duygusu hissetti. 'Peki, Nadejda Fyodorovna evde olmadığına göre, nerede?' Yeniden Laevski'lerin evine geldi ve karanlık pencerelere baktı. Bugün öğleyin Bityugov'larda rastladığı Nadejda Fyodorovna'nın kendisine akşam sandal gezintisine çıkmaya söz verdiğini hatırlayarak, 'Bu bir aldatma, aldatma...' diye düşündü.

Kirilin'in yaşadığı evde pencereler karanlıktı ve kapıdaki sıranın üzerinde bir bekçi oturur vaziyette uyuyordu. Pencerelere ve bekçiye bakınca Açmianov'un kafasında her şey aydınlık hale geldi. Evine gitmeye karar verdi, birkaç adım attı, fakat nasıl olduysa kendini yine Nadejda Fyodorovna'nın evinin önünde buldu. Burada bir sıranın üzerine oturdu, kıskançlıktan ve küçük düşürülme duygusundan dolayı başının alevler içinde kaldığını hissederek şapkasını çıkardı.

Şehrin kilisesinin saati günde iki kez çalardı, öğlen ve gece yarısı. Saat gece yarısını vurduktan hemen sonra telaşlı ayak sesleri duyuldu.

"Demek ki, yarın akşam yine Myuridov'un evinde. Saat sekizde. Hoşça kalın."

Açmianov duyduğu sesin Kirilin'e ait olduğunu anladı. Bahçe duvarının dibinde Nadejda Fyodorovna göründü, sıranın üzerinde oturan Açmianov'un farkına varmayarak onun yanından bir gölge gibi geçti. Bahçe kapısını açtı, kapıyı geri kapamadan yürüyüp eve girdi. Odasına girince bir mum yaktı; hızla soyundu fakat yatağa uzanmadı, bir sandalyenin önüne geçerek dizleri üzerine oturdu, sandalyeyi kucakladı ve alnını ona dayadı.

Laevski saat ikiden sonra eve döndü.

XV

Yalanını, hepsini bir anda, toptan söylemek yerine kısım kısım söylemeye karar veren Laevski ertesi gün saat birden sonra para istemek üzere Samoylenko'ya gitti, cumartesi mutlaka gitmeliydi. İçinde bulunduğu ağır psikolojik duruma bir de derin bir mahcubiyet duygusu ekleyen dünkü histeri nöbetinden sonra bu şehirde kalması düşünülemezdi. Kafasındaki plana göre, eğer Samoylenko kendi koşullarında ısrar ederse, dediklerini kabul ederek parayı alacak, yarın hareket saati geldiğinde Nadejda Fyodorovna'nın gitmeyi reddettiğini söyleyecekti. Bunların tümünü onun iyiliği için yaptığına Nadejda Fyodorovna'yı bu akşam ikna edebilirdi. Von Koren'in etkisi altında bulunduğu açıkça belli olan Samoylenko eğer para vermeyi tamamen reddeder ya da yeni koşullar ileri sürerse, Laevski bugün yük gemisiyle, hatta yelkenli bir botla bile olabilir, Noviy Afon ya da Novorossiysk'e geçecek, oradan annesine acındırıcı bir telgraf çekecek ve annesi ona yol parası gönderene dek orada kalacaktı.

Samoylenko'ya geldiğinde misafir odasında Von Koren'le karşılaştı Laevski. Zoolog öğle yemeği için biraz önce gelmişti ve her zamanki gibi albümü açmış, silindir şapkalı erkek ve başlıklı hanım fotoğraflarına bakıyordu. 'Ne kötü zamanlama, laf bombardımanına tutabilir bizi' diye düşündü Laevski.

"Merhabalar!"

"Merhabalar," diye yanıt verdi Von Koren, Laevski'nin yüzüne bakmadan.

"Aleksandr Davidıç evde mi?"

"Evet, mutfakta."

Laevski mutfağa yöneldi, fakat kapıdan Samoylenko'nun salatayla meşgul olduğunu görünce misafir odasına geri dönerek oturdu. Laevski zooloğun bulunduğu ortamlarda her zaman huzursuz oluyordu, şimdiyse dünkü histeriden bahsedilecek diye korktu. Bir dakikadan fazla süren bir sessizlik oldu. Von Koren aniden bakışlarını Laevski'ye çevirerek:

"Dünkü olaydan sonra kendinizi nasıl hissediyorsunuz?" diye sordu.

"Harika!" diye yanıt verdi Laevski, kızararak. "Aslında, dün öyle fevkalade bir şey olmadı..."

"Düne kadar histeri atağının hanımlara özgü olduğunu sanıyordum, bu yüzden başlangıçta sizde Aziz Vitus dansı* var diye düşündüm."

Laevski yılışık bir edayla gülümsedi ve içinden, ne kadar nezaketsizce bir davranış, oysa bundan bahsetmenin benim için ne kadar ağır olduğunu çok iyi biliyor, diye düşündü.

"Evet, gülünç bir olaydı," dedi, gülümsemeyi sürdürerek. "Bütün sabah gülüp durdum. Histeri atağının tuhaf tarafı, onun saçma olduğunu biliyorsunuz ve içinizden ona gülüyorsunuz, fakat aynı zamanda ağlıyorsunuz. Asabi çağımızda kendi sinirlerimizin esirleriyiz; sinirlerimiz bizim efendimiz, bize istedikleri gibi hükmediyorlar. Bu bakımdan uygarlığın bize büyük zararı oldu..."

Laevski konuşuyor, bir yandan da Von Koren'in kendisini ciddiyetle ve dikkatle dinlediğini, âdeta bir inceleme yapıyormuşçasına gözünü dahi kırpmadan kendisine baktığını görerek canı sıkılıyordu. Ayrıca, Von Koren'e karşı duyduğu nefrete rağmen yüzündeki yılışık gülümsemeyi yerinden söküp atamadığı için de kendine kızıyordu.

"Gerçi, kabul etmek gerek ki," diye sürdürdü Laevski, "geçirdiğim atağa yol açan, onunla doğrudan ilişkili sebeplerin yanı sıra çok sayıda diğer başka etmen mevcuttu. Son zamanlarda sağlığım oldukça bozuldu. Buna can sıkıntısını, sürekli parasızlığı... insan ve ortak ilgi alanı yokluğunu ekleyiniz... Durumum valiliğin durumundan daha kötü!"

"Evet, durumunuz ümitsiz," dedi Von Koren.

Altında bir alayın mı yoksa gereksiz bir kehanetin mi saklı olduğu belli olmayan bu sakin, soğuk sözler Laevski'yi incitti. Zoolo-

* Aziz Vitus dansı (Sydenham koresi sendromu): Yüz, el ve ayaklarda istemdışı kasılma ve hareketlere sebep olan bir sinir sistemi bozukluğu. *-çev.*

ğun dün akşamki alay ve tiksinti dolu bakışlarını hatırladı; kısa bir suskunluktan sonra:

"Durumumun nasıl olduğunu siz nereden biliyorsunuz?" diye sordu, yüzündeki gülümseme kaybolmuştu.

"Durumunuzun nasıl olduğunu biraz önce kendiniz bizzat söylediniz; kaldı ki dostlarınız size o kadar yakın bir ilgi gösteriyorlar ki bütün gün sizden başka konu konuşulmuyor."

"Hangi dostlarım? Yoksa Samoylenko mu?"

"Evet, o da dâhil."

"Aleksandr Davidiç'a ve bütün dostlarıma, genel olarak, benim için daha az endişelenmeleri için rica etmeliydim."

"İşte Samoylenko geliyor, ondan sizin için daha az endişelenmesini rica edebilirsiniz."

"Üslubunuzu anlayamıyorum..." diye mırıldandı Laevski; zooloğun kendisinden nefret ettiğini, onu küçümsediğini, onunla alay ettiğini, kendisinin en kötü ve en uzlaşılmaz düşmanı olduğunu sanki şimdi, şu anda anlamış gibi bir duyguya kapıldı.

"Bu üslubunuzu bir başkasına karşı kullanın," diye ekledi Laevski, zor duyulan bir sesle. Tıpkı dünkü gülme arzusu gibi göğsünü ve boğazını tıka basa dolduran nefret duygusundan yüksek sesle konuşma gücünü kendinde bulamadı.

Mutfağın boğucu sıcağından terlemiş ve yüzü kızarmış olan Samoylenko içeri girdi, ceketini çıkarmıştı.

"Sen burada mıydın?" dedi. "Merhaba, kuzum. Öğle yemeği yedin mi? Nazlanma! Yedin mi, söyle?"

Laevski ayağa kalkarak:

"Aleksandr Davidiç," dedi, "eğer ben senden herhangi bir özel, kişisel ricada bulunduysam, bu, seni alçakgönüllü olma ve başkalarının sırlarına saygı gösterme yükümlülüğünden azade kıldığım anlamına gelmez."

"Ne demek oluyor bu?" diye şaşkınlık gösterdi Samoylenko.

Heyecandan kâh bir ayağının kâh öteki ayağının üzerine abanan Laevski sesini yükselterek:

"Eğer paran yoksa," dedi, "verme, geri çevir, fakat ne diye sokakta her önüne gelene benim durumumun ümitsiz olduğunu, şunu bunu anlatıp duruyorsun? Yapılan bir kapiklik iyiliğe karşılık bir rublelik lafın edildiği yardımlardan, dost desteğinden nefret ederim! Yaptığın iyiliklerle istediğin kadar övünebilirsin, fakat benim sırlarımı ortalığa yayman için sana kimse yetki vermedi."

"Hangi sırlar?" diye şaşkınlık içinde sordu Samoylenko, kızmaya başladı. "Eğer buraya küfretmek için geldiysen, çek git. Daha sonra gelirsin!"

Samoylenko bir dostuna kızdığın zaman içinden yüze kadar sayı say ve sakinleş şeklindeki kuralı hatırlayarak içinden hızlı hızlı saymaya başladı.

"Her ikinize de bana ihtimam göstermemeniz için rica ediyorum," diye sürdürdü Laevski. "Dikkatiniz benim üzerimde olmasın. Benim ne yaptığım, nasıl yaşadığım kimi ilgilendirir? Evet, buradan çekip gitmek istiyorum! Evet, borçla yaşıyorum, içki içiyorum, başka birisinin nikâhlı karısı olan bir kadınla yaşıyorum, histeri ataklarım var, bayağıyım, başkaları kadar derin düşünceli biri değilim... fakat bunlardan kime ne? Kişilik özelliklerine saygı gösteriniz!"

Otuz beşe kadar gelmiş olan Samoylenko:

"Sen, kardeşim, özür dilerim, ama..." diye söze başlamak istedi.

"Kişiliğe, benliğe saygı gösteriniz!" diye Samoylenko'nun sözünü kesti Laevski. "Başkaları hakkındaki bu sonu gelmez dedikodular, ah vahlar, sürekli izleme ve dinlemeler, bu dostça acımalar... bunların hepsinin canı cehenneme! Bana borç para veriyorlar ve koşul koyuyorlar, sanki ben bir çocuğum! Beni nasıl küçük düşürdüklerini tanrı bilir! Hiçbir şey istemiyorum!" diye bağırdı, heyecandan sendeledi ve bir kez daha histeri nöbeti geçirmekten korktu. 'Demek oluyor ki, cumartesi gitmiyorum' diye düşündü, kafasında hızla düşünceler beliriyordu. "Hiçbir şey istemiyorum! Yalnızca, bana vasi olmaktan vazgeçmenizi rica ediyorum; ben bir çocuk değilim, deli de değilim, lütfen beni gözetim altında tutmaya son veriniz!" dedi.

Diyakoz içeriye girdi, beti benzi solmuş Laevski'yi Knyaz Vorontsov'un portresi önünde el kol hareketleri eşliğinde tuhaf konuşmasını yaparken görünce kapı ağzında durdu, taş kesilmiş gibi orada öylece kaldı.

"Ruhumun sürekli gözetlenmesi," diye sürdürdü Laevski, "içimdeki insanlık onurunu incitiyor; gönüllü hafiyelerden ispiyonculuk faaliyetlerine son vermelerini rica ediyorum. Yeter artık!"

Yüze kadar saymayı tamamlayan ve öfkeden kıpkırmızı kesilen Samoylenko Laevski'nin yanına giderek:

"Bu da ne böyle... ne dediniz bakayım?" diye sordu.

"Yeter!" diye yineleyen Laevski derin bir nefes alarak şapkasını eline aldı.

Samoylenko, sözcüklerin üzerine basa basa, "Ben bir Rus doktoruyum, soylu sınıfındanım ve sivil danışmanlık rütbesine sahibim," dedi. "Hiçbir zaman ispiyonculuk yapmadım ve hiç kimsenin bana hakaret etmesine izin vermem!" diye bağırdı titreyen bir sesle, hakaret sözcüğünü özellikle vurguladı. "Kes sesini!"

Samoylenko'yu ilk kez bu kadar azametli, bu kadar kurumlu, bu kadar çılgın ve öfkeden kıpkırmızı kesilmiş halde gören diyakoz, ağzını eliyle kapatarak hole koştu, orada makaraları koyuverdi. Laevski tıpkı bir sis perdesinin içinden Von Koren'in ayağa kalktığını, elini pantolonunun cebine sokarak âdeta "Hele bir bekleyip olacakları görelim" der gibi bir poz takınarak dikilip durduğunu gördü. Onun bu sakin pozu Laevski'ye son derecede küstahça ve hakaretamiz göründü.

"Lütfen sözlerinizi geri alır mısınız!" diye bağırdı Samoylenko.

Hangi sözleri söylediğini artık hatırlayamayan Laevski:

"Beni rahat bırakınız!" diye yanıt verdi. "Hiçbir şey istemiyorum! Tek istediğim sizin ve Yahudi asıllı Almanların beni rahat bırakması. Aksi halde gerekli önlemleri alacağım! Sizinle dövüşeceğim!"

"Şimdi mesele anlaşıldı," dedi Von Koren, masanın arkasından çıkarak. "Laevski beyefendi yolcuğu öncesinde düello yaparak kendini biraz eğlendirmek istiyor. Ben ona bu zevki bahşedebilirim. Laevski beyin davetini kabul ediyorum."

"Davet mi?" diye alçak sesle söylenen Laevski zooloğa yaklaştı, nefret dolu gözlerle onun esmer alnına ve kıvırcık saçlarına bakarak:

"Davet mi?" diye sordu. "Hay hay! Sizden nefret ediyorum! Nefret ediyorum!"

"Çok memnun oldum. Yarın sabah erkenden Kerbalay'ın yerinin civarında; tüm ayrıntıları sizin zevkinize bırakıyorum. Şimdi, çek arabanı!"

"Nefret ediyorum," dedi Laevski alçak sesle, güçlükle soludu. "Uzun zamandan beri nefret ediyorum. Düello! Evet!"

"Bu adamı def et, Aleksandr Davidıç, aksi halde ben gideceğim," dedi Von Koren. "Beni ısıracak."

Von Koren'in sakin tavrı doktoru biraz yatıştırdı. Nasıl olduysa birden kendine geldi, aklını başına topladı; kollarıyla Laevski'yi belinden kavrayarak onu zooloğun yanından uzaklaştırırken bir yandan da heyecandan titreyen sevecen sesiyle mırıldanıyordu:

"Dostlarım benim... Güzel, iyi yürekli dostlarım... Öfkelenip kendinizi kaybettiniz, yeter artık... Yeter... Dostlarım benim..."

Samoylenko'nun yumuşak, dostane sesini duyan Laevski biraz önce hayatında eşi benzeri görülmemiş, tüyler ürpertici, canavarca bir şey yaşadığını hissetti, sanki trenin altında kalmaktan son anda kurtulmuştu. Neredeyse hüngür hüngür ağlayacaktı, elini salladı ve odadan koşarak çıktı.

Kısa bir süre sonra Laevski pavyonda otururken, biraz önce maruz kaldığı nefreti gövdesinde âdeta bir pas izi gibi hissederek:

'Bir başkasının size olan nefretini üstünüzde hissetmeniz,' diye düşünüyordu, 'kendinizi sizden nefret eden kişinin önünde dünyanın en zavallı, en iğrenç, en çaresiz insanı olarak sergilemeniz... Aman tanrım, ne kadar ağır bir şey! Ne kadar rezilce, tanrım!' Soğuk suyla konyak Laevski'yi canlandırıp kendine getirdi. Von Koren'in sakin, kibirli yüzünü, dünkü bakışını, halıyı andıran gömleğini, sesini, bembeyaz ellerini bütün ayrıntılarıyla hayalinde canlandırdı; ona karşı duyduğu şiddetli, tutkulu, doyumsuz nefret hissi göğsünde kımıldamaya, kabarmaya başladı ve içi intikam

arzusuyla doldu. Hayalinde Von Koren'i yere yıkarak onu ayaklarıyla çiğnemeye başladı. Olup bitenleri en ufak ayrıntısına kadar hatırlıyordu ve bu önemsiz, değersiz adam karşısında nasıl olup da yılışık yılışık gülümsediğine inanamıyordu. Muhtemelen haritada bile bulunmayan, adam gibi tek bir Petersburglunun bile adını duymadığı bu zavallı kasabada yaşayan sıradan, küçük, kimsenin bilmediği bu insancıkların görüşlerini nasıl olmuştu da ciddiye almış, takdir etmişti. Bu kasabacık ansızın yıkılıp yerle bir olsaydı ya da yangında tamamen yansaydı, bu olayı bildiren telgraf Rusya'da ancak ikinci el mobilya satış ilanlarına gösterilen ilgi kadar bir ilgiyle okunurdu. Yarın Von Koren'i öldürmek ya da onun canını bağışlamak şıkları arasında hiçbir fark yoktu, ikisi de aynı derecede yararsız ve ilginçlikten uzak şeylerdi. İyisi mi, ayağına ya da eline ateş etmeli, sonra da haline gülmeli; bırakayım, bacağı kopmuş bir böceğin otlar arasında kayboluşu gibi o da gizli acılarıyla tıpkı kendisi gibi silik, önemsiz kişilerin oluşturduğu kalabalığın arasında kaybolup gitsin.

Laevski, Şeşkovski'ye gitti, ona olup bitenleri anlattı ve kendisinden düello tanığı olmasını rica etti. Sonra ikisi birlikte postatelgraf dairesi müdürüne giderek onun da şahit olmasını rica ettiler ve onun evinde öğle yemeğine kaldılar. Yemekte bol bol şakalaşıp gülüştüler. Laevski tabancayla ateş etmesini hemen hemen hiç bilmediğini söyleyerek kendisiyle dalga geçti, kraliyet nişancısı ve William Tell diye isimler taktı kendine.

"Bu beyefendiye bir ders vermek lazım..." diyordu.

Yemekten sonra iskambil oynamaya başladılar. Laevski bir yandan oyun oynayıp şarap içerken bir yandan da düellonun genel olarak aptalca ve anlamsız bir şey olduğunu, sorunu çözmeyip onu daha da karmaşık hale getirdiğini, fakat bazen de insanın ondan kaçamadığını düşünüyordu. Örneğin, bu olayda Von Koren'i mahkemeye veremezsin ki! Kaldı ki, yarınki düello iyi bir fırsat olacaktı, zira düellodan sonra onun artık bu şehirde yaşaması imkânsızdı. Laevski hafif sarhoş oldu, oyundan zevk alıyor ve kendini oldukça iyi hissediyordu. Fakat güneş batıp karanlık çökmeye başlayınca

içine bir huzursuzluk düştü. Bu ölüm öncesinde hissedilen korku değildi, çünkü yemekte ve oyun sırasında her nedense düellonun ciddi bir şey olmadan sonuçlanacağına dair içinde güçlü bir his vardı. Bu, yarın sabah hayatında ilk kez yaşayacağı meçhul şeyin ve yaklaşan gecenin korkusuydu... Gecenin çok uzun ve uykusuz bir gece olacağını, yalnızca Von Koren'i ve onun nefretini değil, yer yer içinden geçmek ve etrafından dolaşmak zorunda olduğu kocaman bir yalan dağını da düşünmesi gerektiğini biliyordu. Oysa bu dağı aşmaya ne gücü ne de kabiliyeti vardı. Laevski'de ani bir değişim gözlendi; sanki birdenbire hastalanmıştı. İskambile ve oradaki insanlara ilgisini tamamen kaybetti; telaşla kendini sağa sola vuruyor, eve gitmek için izin istiyordu. Bir an önce yatağa girmek, hareket etmeden öylece uzanmak ve düşüncelerini geceye hazırlamak arzusundaydı. Şeşkovski ve posta müdürü Laevski'yi evine yolcu ettikten sonra düello hazırlıklarını konuşmak üzere Von Koren'e gittiler.

Laevski evinin civarında Açmianov'la karşılaştı. Delikanlı nefes nefeseydi ve çok heyecanlıydı.

"Ben de sizi arıyordum, İvan Andreyiç!" dedi. "Yalvarıyorum, zaman kaybetmeden hemen gidelim..."

"Nereye?"

"Yabancı bir beyefendi sizi görmek istiyor, sizinle ilgili çok önemli bir meseleymiş. Bir dakikalığına mutlaka ona uğramanızı rica ediyor; sizinle bir konuyu konuşacakmış... Onun için ölüm kalım meselesiymiş..."

Aşırı derecede heyecanlanan Açmianov Ermeni aksanıyla konuşuyordu; aksanı oldukça belirgindi, "*jizn*" (hayat) yerine "*jizen*" diyordu.

"Kimmiş o?" diye sordu Laevski.

"İsmini söylemememi rica etti."

"Ona meşgul olduğumu söyle; isterse yarın görüşebiliriz..."

"Bunu yapamazsınız!" dedi Açmianov, ürpererek. "Sizin için çok çok önemli bir şey söylemek istiyor... Çok hayati bir şey! Eğer gitmezseniz büyük bir bela ile karşılaşacaksınız."

"Çok garip..." diye mırıldandı Laevski; Açmianov'un neden bu kadar heyecanlı olduğunu, kimseye yararı olmayan bu küçük, sıkıcı kasabada ne tür bir sırrın mevcut olabileceğini anlayamıyordu.

"Çok garip," diye yineledi dalgın dalgın. "Peki, gidelim. Fark etmez."

Açmianov hızlı adımlarla önden gidiyordu, Laevski onu izliyordu. Önce caddeyi, ardından ara sokağı boydan boya geçtiler.

"Ne sıkıcı bir şey bu," dedi Laevski.

"Şimdi, şimdi... Çok yakın."

Eski tabyanın yakınında etrafı çevrili iki boş arazinin arasındaki dar yolu geçtiler, sonra büyük bir avluya girdiler ve oradaki küçük eve yöneldiler...

"Bu Myuridov'un evi, öyle değil mi?" diye sordu Laevski.

"Evet."

"Fakat neden böyle ücra yerlere gidiyoruz, anlayamıyorum? Cadde üzerinde de olabilirdi. Çok daha yakın..."

"Zararı yok, zararı yok..."

Laevski'ye tuhaf gözüken bir şey daha oldu; Açmianov onu evin arka kapısına yönlendirdi ve elini sallayarak, sanki daha sessiz yürümesini ve konuşmamasını istiyormuşçasına işarette bulundu.

Açmianov dikkatlice dış kapıyı açtı, ayaklarının ucuna basarak taşlığa girerken:

"Buraya, buraya..." dedi. "Sessizce, sessizce, lütfen... Duyabilirler..."

Açmianov durdu, derin bir nefes alarak fısıltıyla:

"Bu kapıyı açarak içeriye giriniz... Korkmayınız." dedi.

Laevski şaşkınlık içinde kapıyı açtı ve alçak tavanlı, pencerelerinin perdeleri çekilmiş odaya girdi. Masanın üzerinde bir mum duruyordu.

"Kimi arıyorsun?" diye sordu birisi, bitişik odadan. "Myuridka sen misin?"

Laevski sesin geldiği odaya yöneldi, Kirilin'i ve onun yanında duran Nadejda Fyodorovna'yı gördü.

Kendisine söylenen şeyleri katiyen duymadı, geri çekilerek odadan çıktı ve farkına varmadan kendisini caddede buldu. Von Koren'e olan nefreti de, tedirginliği de, hepsi o anda yüreğinden silinip gitmişti. Eve giderken sağ elini huzursuzca sallıyor, düz yere basmak için dikkatle önüne bakıyordu. Eve geldiğinde, çalışma odasında ellerini ovuşturarak ve sanki ceketi ve gömleği ona dar geliyormuş gibi tedirginlikle omuzlarını ve boynunu oynatarak bir köşeden ötekine gezinip durdu; daha sonra mumu yaktı ve masanın başına geçip oturdu...

XVI

"Bahsettiğiniz beşeri bilimler eğer kendi gelişim yolları üzerinde matematiksel bilimlerle kesişir ve onlarla yan yana ilerlerse, ancak o zaman insan düşüncesi için yeterli bir düzeye ulaşmış olacaklardır. Bu iki bilim dalının mikroskop altında mı, yeni Hamlet'in monologlarında mı, yoksa yeni bir dinde mi kesişeceğini bilmiyorum; fakat, kanımca, bu buluşma gerçekleşene dek yeryüzü çoktan buz tabakasıyla kaplanmış olacaktır. Beşeri öğretilerin en sağlamı, en dayanıklısı ve en canlısı şüphesiz ki Hazreti İsa'nın öğretisidir. Oysa bakar mısınız, bu öğreti bile ne kadar farklı biçimde yorumlanabiliyor. Birileri askerler, suçlular ve akıl hastaları dışında bütün komşularımızı sevmemizi öğütlüyor. Bunlar, askerlerin sadece savaşta öldürmelerine, suçluların izole edilmelerine ya da infaz edilmelerine, akıl hastalarının ise evlenmemelerine hükmediyorlar. Diğer bir kısım yorumcular ise artıları eksileri göz ardı ederek, komşularımızın hepsini istisnasız sevmemizi söylüyor. Bunların öğretisine göre eğer yüzü urlarla kaplı birisi ya da bir katil yahut da bir saralı gelip kızınıza evlenme teklif ederse veriniz gitsin. Eğer zekâ özürlüler, fizik güç ve kafa olarak sağlıklı, normal insanlara karşı savaşıyorlarsa onlara direnmeyiniz, boynunuzu kılıcın altına uzatınız. Tıpkı 'sanat için sanat'ta olduğu gibi bu 'sevgi için sevgi' öğüdü eğer herhangi bir işlerliğe, güce sahip olsaydı, bu, uzun dönemde insan soyunun tamamen sonunu getirecek, böylece yeryü-

zünde şimdiye kadar işlenmiş canice cinayetlerin en büyüğü, en muazzamı gerçekleşmiş olacaktı. Farklı yorum sayısı oldukça çok; mademki çok sayıda yorum var, o halde ciddi bir akıl bunlardan birisiyle yetinmeyecek, bu yorum yığınına kendi özel yorumunu eklemek için acele edecektir. Bu yüzden soruyu hiçbir zaman, sizin ifadenizle, felsefe ya da Hıristiyanlık temeline oturtmayınız; böyle yaptıkça sorunun çözümünden uzaklaşmış oluyorsunuz."

Zooloğu dikkatlice dinleyen diyakoz bir süre düşündükten sonra:

"Her bir insanın doğasında var olan ahlakla ilgili (manevi) yasayı filozoflar mı icat etti, yoksa onu vücudumuzla birlikte tanrı mı yarattı?" diye sordu.

"Bilmiyorum. Bu yasa bütün halklar ve bütün çağlar bakımından o derecede genel, o derecede ortak ki, bana kalırsa bunu insanla organik ilişki içinde bulunan bir yasa olarak saymak gerek. Zihinde icat edilmiş değil, hep vardı ve var olmaya da devam edecek! Bu yasanın bir gün mikroskop altında gözlenebileceğini iddia etmiyorum, fakat onun insanla organik ilişkisi açık bir şekilde delillerle gösterilebiliyor: Bildiğim kadarıyla, bütün ciddi beyin rahatsızlıkları ve ruh hastalıkları denilen hastalıklar kendisini her şeyden önce bu manevi yasadan sapma şeklinde belli ediyor."

"Çok güzel. Demek ki, midemiz bizden nasıl yemek istiyorsa, ahlaki duyumuz da bizden komşumuzu sevmemizi istiyor. Öyle mi? Fakat bizim doğamız bencillik sebebiyle vicdanımızın sesiyle ve mantığımızla çelişkiye düşüyor ve bu yüzden kafa patlatacak çok sayıda soru ortaya çıkıyor. Mademki siz soruları felsefe temeline oturtmamızı istemiyorsunuz, bu durumda ortaya çıkacak bu kadar çok sayıdaki sorunun cevabı için kime başvurmak zorundayız?"

"Matematiksel bilimlere ait elimizde var olan sınırlı bilgiye başvurun. Kanıta ve olguların mantığına güvenin. Doğru, bunlar oldukça kıt, fakat kıt oldukları için felsefe gibi oynak ve belirsiz değil! Ahlaki, manevi yasa, diyelim, sizden insanları sevmenizi istiyor. Ee, ne var bunda? Sevginin tanımı, insanlara hali hazırda ve gelecekte şu veya bu biçimde zarar verebilecek, onları tehlikeye ata-

bilecek bütün etkenlerin bertaraf edilmesini içermek zorundadır. Bilgi birikimimiz ve deliller bize ahlaki ve fiziksel anormalliklerin insanlık için bir tehdit oluşturduğunu söylüyor. Eğer böyleyse o zaman anormalliklerle mücadele etmelisiniz! Eğer anormalliği kabul görmüş bir ölçüt düzeyine yükselterek normal kılmaya gücünüz yetmiyorsa, onu zararsız hale getirmeye, başka bir deyişle onu yok etmeye gücünüz ve beceriniz olmalıdır."

"Yani, sevgi, güçlünün zayıfı alt etmesindedir, öyle mi?"

"Şüphesiz, öyle."

"Fakat, işte, güçlüler Hazreti İsa efendimizi çarmıha gerdiler!" dedi diyakoz, hararetle.

"Mesele şu ki, İsa'yı güçlüler değil, zayıflar çarmıha gerdi. İnsanlık kültürü zayıfladı; zayıflayan uygarlık, varoluş ve doğal ayıklama mücadelesini yok etmeye, sıfıra indirgemeye çalışıyor. Zayıfların hızla çoğalması ve güçlülere üstünlük sağlamaları buradan gelmektedir. Kaba ve iptidai biçimleriyle arılara insani fikirler aşılamayı başardığınızı hayal edin. Bu, ne gibi sonuçlar doğuracaktır? Öldürülmesi gereken parazit erkek arılar canlı kalacaktır. Tabii, canlı kalan bu parazitler balı yiyip bitirecek, işçi arıların düzen ve ahlakını bozacak, onların kovanda havasızlıktan boğulmalarına yol açacaktır. Süreç, zayıfların güçlülere üstünlüğü ve güçlülerin yozlaşması ile sonuçlanmış olacaktır. İnsanlıkla ilgili olarak da şu anda aynı süreç işlemektedir: Zayıflar güçlüleri kovmaktadır. Henüz uygarlıkla yüz yüze gelmemiş yabanıl topluluklarda en güçlü, en bilge, en ahlaklı kişi en önde gider; o bir önder ve hükümdardır. Uygarlık görmüş bizlerse İsa'yı çarmıha gerdik ve hâlâ da çarmıha germeye devam ediyoruz. Demek ki, bizde yetersiz olan, noksan kalan bir şeyler var... Bu 'bir şeyler'i kendi içimizde yeniden yaratıp geliştirmek zorundayız, aksi halde yanlışlıklar, hatalar sürüp gidecektir."

"Fakat güçlülerle zayıfları birbirlerinden ayırmak için elinizde nasıl bir ölçüt var?"

"Bilgi ve delil. Veremi ve sıracayı hastalığın belirtilerinden teşhis ederler, ahlaksızları ve delileri ise davranışlarından."

"Fakat burada hata yapılabilir!"

"Evet, ama sel tehlikesi varken paçaların ıslanmasından korkulmaz."

"Bu söylediğiniz felsefeye girer," dedi diyakoz, gülerek.

"Hiç de değil! Papaz okulunda okuduğunuz felsefe sizi öylesine bozmuş ki, her şeyde yalnızca sis görmek istiyorsunuz. Genç beyninizi tıka basa doldurduğunuz o soyut bilimler aklınızı delilden, apaçık ortada olandan uzaklaştırdığı, ondan soyutladığı için bu adı almaktadır. Şeytanın gözünün içine dosdoğruca bakın, eğer o bir şeytansa onun şeytan olduğunu söyleyin; izahat için Kant'ı, Hegel'i yardıma çağırmayın."

Zoolog kısa bir aradan sonra konuşmasını sürdürdü.

"İki kere iki dört eder, taş bir taştır. İşte, yarın düellomuz olacak. Siz de ben de düellonun aptalca, saçma bir şey olduğunu, çağını çoktan doldurduğunu, aristokrasinin düellosü ile ucuz meyhanelerdeki sarhoş kavgaları arasında öz itibariyle hiçbir farkın olmadığını söyleyip duruyoruz, ama yine de vazgeçmeyecek, gidip dövüşeceğiz. Demek ki, fikirlerimizden, düşüncelerimizden daha güçlü olan başka bir güç, bir kudret var. Savaşın yağmacılık, barbarlık, vahşet, kardeş kanı dökme olduğunu bas bas bağırıyoruz; bayılmadan kana bakamıyoruz. Ancak, Fransızların ya da Almanların bize karşı en ufak bir hakareti, derhal kendimizi daha canlı ve daha cesur hissetmemize, galeyana gelmemize, canı gönülden 'hurra!' diye nara atarak düşmana saldırmamıza yetiyor da artıyor bile. Siz din adamları silahlarımızı kutsaması için tanrıya çağrı yaparsınız, kahramanlığımız genel ve içten bir coşku seline, ulusal heyecana yol açar. Bu da demek oluyor ki, bizden daha yüksek olmasa bile, bizden ve bizim felsefemizden daha kudretli bir güç vardır. Bu gücü durduramayız, tıpkı denizin üzerinde yükselen şu bulutu durduramayacağımız gibi. Bu güç karşısında ikiyüzlülük etmeyiniz, ona eliniz cepte iken nanik yapmayınız, 'Ah, ne aptalca! Ah, ne kadar köhne! Ah, yazılı kaynaklara uymuyor!' diye söylenmeyiniz; doğrudan o gücün gözünün içine bakınız, onun akla uygun geçerliliğini kabul ediniz. O güç, örneğin zayıf karakterli

birisini, sıracalı bir hastayı, soysuzlaşmış bir kavmi yok etmek istediğinde, ona, haplarınızla, yanlış yorumlanmış İncil alıntılarınızla engel olmayınız. Leskov'un* 'Vicdanlı Danil' hikâyesi vardır; Danil şehrin dışında cüzzamlı bir hasta bulur, sevgi ve İsa aşkına onu besler, giydirir, ısıtır. Eğer bizim bu Danil insanları gerçekten sevseydi o cüzzamlıyı şehirden mümkün olduğu kadar uzağa götürerek bir hendeğe atardı ve kendisi dönüp sağlıklı kimselere hizmet ederdi. İsa bizlere akla uygun, makul ve yararlı bir sevgi anlayışı miras bırakmıştır diye umuyorum."

"Ne tuhaf adamsınız!" diyerek güldü diyakoz. "İsa'ya inanmıyorsunuz, peki, onun adını neden bu kadar sık dile getiriyorsunuz?"

"Hayır, inanıyorum. Fakat kendi tarzımda, sizin tarzınızda değil tabii ki. Ah, diyakoz, diyakoz!" diyerek güldü zoolog; diyakozu belinden kavrayarak, neşeyle, "Ee, yarın düelloya gidiyor muyuz?" dedi.

"Unvanım izin vermez, yoksa gelirdim."

"Unvanım derken neyi kastediyorsunuz?"

"Ben bir din adamıyım. Kutsanmış insanım."

"Ah, diyakoz, diyakoz!" diye yineledi gülerek Von Koren. "Sizinle sohbeti seviyorum."

"İnanç sahibi olduğunuzu söylüyorsunuz," dedi diyakoz, "nasıl bir inanç bu? Benim rahip bir amcam var, öylesine inançlı ki, kuraklık olduğunda yağmur duası için kıra giderken dönüşte ıslanmasın diye yanına şemsiyesini ve deri yağmurluğunu alır. İnanç dediğiniz işte böyle olur! Hazreti İsa'dan bahsederken yüzü parıltıyla dolar ve onu dinleyen bütün köylü kadınların, mujiklerin gözleri yaşla dolar. Rahip amcam o bulutu durdurabilir, bahsettiğiniz her çeşit gücü bozguna uğratabilirdi. Evet... İnanç dağları yerinden oynatır."

Diyakoz gülerek zoologun omzunu sıvazladı. Sonra konuşmasını sürdürdü:

---

* Nikolay S. Leskov (1831-1895): Rus roman, hikâye ve oyun yazarı, gazeteci ve dergici. Metinde yazarın "Vicdanlı Danil Efsanesi" (Legenda o sovestnom Danile) adlı hikâyesi kastedilmektedir. –*Rus. ed.*

"Evet... Siz sürekli olarak dersler veriyor, denizin derinliklerini araştırıyor, güçlü ile zayıfı birbirinden ayırıyor, kitaplar yazıyor ve düello çağrıları yapıyorsunuz ve yine her şey aynen eski yerinde duruyor, değişmiyor; oysa bir de şuna bakın: Sıska, zayıf bir ihtiyar kutsal nefesiyle yalnızca tek bir söz söylüyor ya da kılıcını kuşanmış yeni bir Muhammed, atının üzerinde Arap diyarından bu tarafa doğru dörtnala geliyor ve sizin her şeyiniz bir anda tarumar oluyor, Avrupa'da taş üstünde taş kalmıyor."

"Ama diyakoz, bu söylediklerinizin kesinlikten uzak, suya yazılmış birer yazıdan ibaret!"

"Emeksiz inanç bir ölüden ibarettir; inançsız emek ise daha da kötüdür, sadece zaman kaybıdır, başka da bir şey değil," dedi diyakoz.

Kıyıda peyda olan doktor, zoologu ve diyakozu görünce onların yanına geldi.

"Her şey hazır gibi gözüküyor," dedi, derin derin nefes alarak. "Govorovski ve Boyko düello tanıkları olacak. Sabah beşte yola çıkılacak," Gökyüzüne bakarak, "Nasıl da kapandı! Hiçbir şey görünmüyor, hemen şimdi yağmur boşalacak gibi."

"Umuyorum sen de bizimle geliyorsundur?" diye sordu Von Koren.

"Hayır, tanrı esirgesin. Bugün yeterince eziyet çektim. Benim yerime Ustimoviç gelecek. Onunla konuştum."

Denizin üzerinde uzaklarda bir şimşek parladı ve sonra derinden gelen peş peşe gök gürlemeleri duyuldu.

"Fırtına öncesi hava ne kadar da boğucu!" dedi Von Koren. "Bahse girerim ki, sen çoktan Laevski'ye uğradın ve göğsüne başını dayayarak ağladın."

"Neden ona uğrayacakmışım?" diye yanıtladı doktor şaşkınlıkla. "Daha da neler!.."

Doktor, Laevski'ye rastlama umuduyla bulvar ve cadde üzerinde güneş batana kadar birkaç kez tur atmıştı. Gösterdiği aşırı öfkeden ve daha sonrasında sergilediği ani iyi yüreklilik gösterisinden utanıyordu. Laevski'den şakacı bir üslupla özür dilemek, onu azar-

lamak ve peşinden de sakinleştirmek istiyordu. Ayrıca, ona düellonun Ortaçağ barbarlığının bir kalıntısı olduğunu, ilahi buyruğun, barışmalarına vesile olsun diye onları düelloda buluşturduğunu söylemek arzusundaydı. Olağanüstü zekâya sahip bu harikulade iki insan yarın karşılıklı ateş ettikten sonra birbirlerinin mert, soylu karakterlerini takdir edecek ve dost olacaklardı... Fakat doktor, Laevski ile bir türlü karşılaşamamıştı.

"Neden ona uğrayacakmışım?" diye yineledi Samoylenko. "Ben ona hakaret etmedim, o bana etti. Tanrı aşkına söyler misin, bana niye saldırdı? Ona ne kötülük yaptım? Misafir odasına giriyorum, ortada hiçbir sebep yokken, ansızın bana 'ispiyoncu!' diyor. Aman tanrım! Bana söylesene, tartışma nasıl başladı? Sen ona ne dedin?"

"Ben ona durumunun ümitsiz olduğunu söyledim. Ve bunda haklıydım da. Yalnızca dürüstler ve düzenbazlar her türlü durumdan çıkış yolunu bulabilirler, fakat aynı anda hem dürüst hem düzenbaz olmayı arzulayanlar için çıkış yolu yoktur. Fakat beyler saat on bir olmuş, yarın erken kalkmamız gerek."

Aniden şiddetli bir rüzgâr koptu; deniz kıyısında bir toz bulutu yükseldi, rüzgâr toz bulutunu havada hızla döndürdü. Hortumun uğultusu denizinkini bastırdı.

"Fırtına!" dedi diyakoz. "Gitmeliyiz, aksi halde gözlerimiz tozla dolacak."

Giderlerken Samoylenko şapkasını eliyle tutarak iç geçirdi ve:

"Bu gece gözüme uyku girmez sanırım," dedi.

"Sen hiç endişelenme!" dedi zoolog. "İçin rahat edebilir, düello ciddi bir şey olmadan sona erecek. Laevski yüce gönüllülük gösterip havaya ateş edecektir, aksini yapamaz; bense muhtemelen ateş bile etmeyeceğim. Laevski yüzünden mahkemelerde sürünmek, zaman kaybetmek istemem... Astarı yüzünden pahalı! Söz açılmışken, düellonun cezası ne kadar?"

"Tutuklanma, karşı tarafın ölümü halinde üç yıla kadar bir kalede hapis."

"Petropavlovski Kalesi'nde* mi?"

"Hayır, sanırım askerî bir kalede."

"Gerçi bu delikanlıya bir ders vermek de gerekiyor ya!"

Arkalarında, denizin üzerinde bir şimşek çaktı; şimşeğin ışığıyla evlerin çatıları ve dağlar bir an için görünüp tekrar karanlığa gömüldü. Bulvara yaklaştıklarında üç arkadaş vedalaşarak ayrıldı. Von Koren, doktorun arkasından:

"Umarım hava yarın bize engel çıkarmaz!" diye bağırdığında doktor karanlıkta gözden tamamen kaybolmuş, ayak sesleri de kesilmişti.

"Kim bilir! Allah vere de çıkarmasa!"

"İyi geceler!"

"Gece mi, ne olmuş? Ne dedin?"

Rüzgârla denizin uğultusu gök gürlemelerine karışınca bir şey işitmek mümkün olmuyordu.

"Bir şey yok!" diye bağıran zoolog telaşla evinin yolunu tuttu.

XVII

...Elemin yüküyle bezgin zihnime,
Ezici düşünceler üşüşüyor sürüyle;
Belleğim sessizce açıp seriyor
Uzun tomarını önüme;
Ve okurken hayatımı nefretle,
Ürperiyor ve lanetliyorum,
Acıyla sızlanıyor, acı gözyaşı döküyorum,
Ama silemiyorum hüzünlü satırların tekini bile.**

Aleksandr Puşkin

Yarın onu öldürseler de, hayatını bağışlayarak alay etseler de bir şey fark etmez, o artık bir ölüdür. Bu onursuz kadın utanç ve

---

* Petropavlovski Kalesi: 1703'te I. Petro tarafından St. Petersburg'un Tavşan (Zayaçiy) Adası'nda yaptırılan ve sonraki dönemlerde politik hapishane olarak kullanılan kale. *–çev.*

** Aleksandr Puşkin'in *Vospominanie* (Anılar, 1829) şiirinden. *–çev.*

ümitsizlik içinde kendini öldürse de, sefalet içinde sürüm sürüm sürünse de bir şey fark etmez, o artık bir ölüdür...

Akşamın geç saatlerinde masanın başında oturan ve hâlâ ellerini ovuşturmaya devam eden Laevski'nin kafasından işte bu düşünceler geçiyordu. Ansızın küt diye açılan pencereden odaya güçlü bir rüzgâr doldu, masanın üzerindeki kâğıtlar havaya uçuştu. Laevski pencereyi kapadı, kâğıtları toplamak üzere yere eğildi. Vücudunda yeni bir terslik, daha önce hiç yaşamadığı bir hantallık hissetti; kendi hareketlerini âdeta tanıyamadı. Dirseklerini sağa sola çarparak, omuzlarını yukarı çekerek ürkek ürkek yürüdü, masaya oturduğunda yeniden ellerini ovuşturmaya başladı. Gövdesi kıvraklığını kaybetmişti.

Ölüm öncesi insanlar genellikle yakınlarına bir not yazar. Bunu hatırlayan Laevski bir kalem alarak titrek el yazısıyla:

"Anneciğim!" diye yazdı.

Laevski annesine, onurunu yitirmesine sebep olduğu Nadejda Fyodorovna'ya, bu bedbaht, yapayalnız, yoksul ve zayıf kadına, varlığına inandığı o bağışlayıcı tanrı adına, başını sokacak bir yer vermesini, okşayıcı sözlerle onu teselli etmesini, ayrıca annesinin her şeyi, ama her şeyi, her şeyi unutmasını ve bağışlamasını, katlanacağı fedakârlıkla oğlunun korkunç günahının kefaretini, bir parçasını da olsa, ödemesini yazmak istiyordu. Fakat annesinin, o şişman, sağlam yapılı, yaşlı kadının sabahları başında dantelli başlığı, arkasında dalkavuğu ve süs köpeği olduğu halde evden bahçeye çıkışını hatırladı. Buyurgan ses tonuyla bahçıvana ve hizmetçiye nasıl bağırdığını, yüzünü nasıl bir kibir ve kendini beğenmişlik ifadesi kapladığını hatırladı; bütün bunlar belleğine üşüştü ve yazdığı sözcüğün üzerini çizdi.

Çakan şimşeğin parlak ışığı üç pencerenin üçünü de aydınlattı, peşinden uzun, kulakları sağır eden bir gök gürültüsü koptu; ilkin boğuk bir gürleme duyuldu, arkasından büyük gürültü ve çatırtıların yankısı geldi. Çatırtıların şiddetinden pencerelerin camları zangırdadı. Laevski yerinden kalktı, pencereye yaklaşarak alnını cama dayadı. Dışarıda yağmur öncesi, sert, azametli bir fırtına var-

dı. Ufukta fırtına bulutları denizin üzerine beyaz kurdeleler şeklinde şimşekler yağdırıyor, çakan şimşeklerin ışıkları ta uzaklara kadar göz alabildiğine uzayıp giden karanlık boşluktaki yüksek, siyah dalgaları aydınlatıyordu. Sağda solda ve tabii evin üstünde de şimşekler çakıyordu.

'Fırtına!' diye mırıldanan Laevski'nin içinde, herhangi bir varlığın ya da herhangi bir nesnenin –bu bir şimşek ya da bulut da olabilirdi– önünde dua etme arzusu doğdu: "Sevgili fırtına!.."

Çocukluğunda yağmur öncesi fırtınada bahçeye şapkasız nasıl koştuğunu, sarı saçlı, mavi gözlü iki kızın onu bahçede nasıl kovaladığını ve yağmurun onları nasıl ıslattığını hatırladı. Coşku içinde kahkahalar atarlardı; fakat şiddetli bir gürleme koptuğunda kızlar safça erkek çocuğu diye onun göğsüne sokulur, o ise haç çıkararak hızlı hızlı "Kutsal, kutsal, kutsal..." diye dua okumaya çalışırdı. Ah, sizler, saf, harikulade hayatın ilk izleri, nereye kayboldunuz, hangi denizde boğuldunuz? Gök gürültüleri artık onu korkutmuyor, doğayı sevmiyor, tanrısı da yok; bir zamanlar tanıdığı bütün saf, insanlara güvenen kızları, o ve onun yaşıtları mahvetti. Bütün hayatı boyunca kendi öz bahçesine tek bir fidan dikmedi, bir tutam yeşil ot bile yetiştirmedi; canlıların ortasında yaşadı ama tek bir sineğin bile canını kurtarmadı, yalnızca yıktı, mahvetti, yalan söyledi, yalan söyledi...

Uçuruma düşen birisinin çalılara tutunmaya çalışması gibi, Laevski, sarılacak parlak bir hatıra bulmaya çalışarak:

'Geçmişimde kötü olmayan bir şey var mı?' diye soruyordu kendisine.

Jimnazyum? Üniversite? Hepsi yalan, düzmece! Kötü bir öğrenciydi, kendisine öğretilen her şeyi unuttu. Topluma hizmet? Bu da yalan, zira memuriyet hayatında hiçbir iş yapmadı, bedavadan maaş aldı. Yaptığı hizmet hazinenin parasını zimmetine geçirmek, ancak bunun bir cezası yok.

Onun gerçeğe ihtiyacı yoktu, zaten gerçeğin peşinde de değildi; kötülük ve yalanla efsunlanmış vicdanı ya uyuyor ya da susuyordu. Sanki yabancı birisiymiş ya da başka bir gezegenden gelmiş

gibi insanların ortak faaliyetlerine asla katılmıyordu; insanların acılarına, fikirlerine, inançlarına, bilgilerine, arayışlarına, mücadelelerine tamamen kayıtsızdı. İnsanlara tek bir iyi söz söylemezdi, bayağılıktan uzak, yararlı tek bir satır yazmazdı. İnsanlara tek kuruşluk bir yararı dokunmadı, yalnızca onların ekmeklerini yedi, şaraplarını içti, nikâhlı karılarını kaçırdı, onların fikir ve düşünceleriyle yaşadı. İnsanların gözünde ve kendi vicdanında o rezil, asalak hayatını haklı gösterebilmek için, her zaman, sanki onlardan daha yüksek ve daha iyiymiş gibi bir tavır takınmaya çalıştı. Yalan, yalan ve yalan...

Laevski akşam Myuridov'un evinde gördüklerini çok canlı olarak hatırlıyordu; duyduğu ıstırap ve tiksintiden dayanılmaz bir ürküntüye kapılmıştı. Kirilin ve Açmianov iğrençtiler, ancak onlar sadece onun kendisinin başlattığı bir olayı devam ettirmişlerdi; onlar kendisinin suç ortakları ve çıraklarıydı. Ona erkek kardeşinden daha fazla güvenen genç, zayıf iradeli bir kadını kocasından, dostlarından ve yurdundan koparark alıp buralara, sıcağın, sıtmanın ve can sıkıntısının kol gezdiği bu topraklara getirmişti. Genç kadın her gün onun aylaklığını, yanlışlarını ve yalanlarını tıpkı bir ayna gibi kendinde yansıtmak zorunda kalmış, güdük, silik, acınacak hayatını bunlarla, yalnızca bunlarla doldurmuştu. Sonra, genç kadından bıkmaya ve ondan nefret etmeye başlamıştı; fakat onu terk edecek kadar yürekli olmadığı için kadını yalanlarıyla, tıpkı bir örümcek ağı gibi gittikçe daha sıkıca sarıp sarmalamaya gayret etmişti... Bu adamlar şimdi geri kalanı tamamlıyorlardı.

Laevski kâh masanın başına dönüp oturuyor kâh kalkıp yeniden pencerenin yanına gidiyordu; mumu söndürüyor, sonra yeniden yakıyordu. Yüksek sesle kendine lanet okuyor, ağlıyor, yakınıyor, af diliyordu; birkaç kez ümitsizlik içinde masaya koşarak kâğıda "Anneciğim!" diye yazdı.

Annesinden başka akrabası ve yakını yoktu; fakat annesi ona nasıl yardım edebilirdi ki? Neredeydi o şimdi? Önünde diz çökmek, ellerini ve ayaklarını öperek ondan af dilemek için Nadejda

Fyodorovna'ya koşmak istiyordu, fakat kadıncağız onun kurbanıydı ve sanki o bir ölüymüş gibi Laevski ondan korkuyordu.

'Hayatım mahvoldu!' diye mırıldandı, ellerini ovuşturarak. 'Hâlâ neden hayattayım sanki, tanrım!..' O kendi donuk yıldızını iterek gök kubbeden uzaklaştırmıştı, o artık sönmüş, izi gecenin karanlığına karışmıştı. Yıldızı bir daha gökyüzüne dönemezdi, zira hayat insana yalnızca bir kez veriliyordu ve bunun tekrarı yoktu. Eğer geçmişte kalan günleri ve yılları geri getirmek mümkün olsaydı, o, geçmişteki bütün yalanlarını gerçek ile, aylaklıklarını emek ve alınteriyle, can sıkıntısını sevinçle değiştirir, çaldığı temiz, saf hayatları yeniden sahiplerine geri verir, tanrıyı, doğruyu ve adaleti arar bulurdu. Fakat bu imkânsızdı, tıpkı sönen bir yıldızı yeniden gökyüzüne döndürmenin mümkün olmaması gibi. Bu imkânsızlık onun ümitsizliğe kapılmasına sebep oluyordu.

Fırtına geçince Laevski açık pencerenin önünde oturarak sakin sakin başına gelecekleri düşünmeye başladı. Von Koren muhtemelen onu öldürecekti. Bu adamın açık seçik, soğukkanlı ideolojisi zayıf ve yararsız kimselerin yok edilmesine izin veriyordu. Eğer Von Koren karar anında bu görüşünü değiştirecekse, bu, tamamen Laevski'nin onda uyandırdığı nefret ve tiksintinin yardımıyla olacaktı. Eğer hedefi tutturamaz ya da nefret ettiği düşmanıyla alay etmek için onu sadece yaralamakla ya da havaya ateş etmekle yetinirse bu durumda Laevski ne yapacaktı? Nereye gidecekti?

Laevski kendi kendine soruyordu:

'Petersburg'a gitmek? Ama bu, şu anda lanetlediğim o eski hayata yeniden dönmek anlamına gelecektir. Göçmen kuşlar gibi yer değiştirerek kurtuluş arayan birisi hiçbir şey bulamayacaktır, zira onun için her yer birdir. Kurtuluşu insanlarda aramak? Kimde ve nasıl arayacaktı? Samoylenko'nun iyi yürekliliği ve yüce gönüllülüğü de tıpkı diyakozun komiklikleri ya da Von Koren'in nefreti gibi onun kurtuluşuna yardım edemeyecektir. Kurtuluşu yalnızca kendinde aramalı insan, eğer bulamıyorsan o takdirde zaman kaybetmenin bir anlamı yok, kendini öldürmen gerek, işte bu kadar..."

Kaleskanın sesi duyuldu. Ortalık aydınlanmıştı. Evin yanından geçen araba biraz ileriden geri döndü, tekerlekleriyle ıslak kumda gıcırtılı sesler çıkararak gelip evin yanında durdu. Kaleskada iki kişi oturuyordu.

Laevski pencereden onlara:

"Bir dakika bekleyin! Şimdi geliyorum!" diye seslendi. "Uyanığım. Vakit ne çabuk geldi?"

"Evet vakittir. Saat dört. Daha yol gideceğiz..."

Laevski paltosunu ve şapkasını giydi, cebine sigarasını koydu ve düşünceye dalarak ayakta bir süre bekledi; ona sanki yapması gereken başka bir şey daha varmış gibi geldi. Caddede tanıklar alçak sesle konuşuyor, atlar burunlarından gürültüyle soluyordu; bu sesler, herkesin henüz uyuduğu, şafağın yeni yeni söktüğü sabahın bu erken, nemli saatlerinde Laevski'nin yüreğini kötü önseziye benzer bir kederle doldurdu. Ayakta biraz düşündükten sonra yatak odasına geçti.

Nadejda Fyodorovna sıkıca battaniyeye sarınmış vaziyette, yatağının üzerine boylu boyunca uzanmış yatıyordu. Yerinden kımıldamadı, bu haliyle, özellikle başının biçimiyle Mısır mumyalarını anımsatıyordu. Laevski sessizce ona baktı, içinden ondan özür diledi ve eğer yukarıda gökler katı boş değilse, orada gerçekten bir tanrı varsa, o tanrı bu kadıncağızı koruyacaktır diye düşündü. Eğer tanrı yoksa, o zaman ölsün daha iyi, yaşaması için bir sebep yok.

Nadejda Fyodorovna ansızın yerinden sıçradı, doğrularak yatağın içinde oturdu. Solgun yüzünü yukarıya çevirerek korku içinde Laevski'ye baktı.

"Sen misin? Fırtına geçti mi?" diye sordu.

"Geçti."

Olanları hatırladı, iki eliyle başına kavradı, zangır zangır titremeye başladı.

"Ne kadar korkunç, perişan durumdayım!" dedi. "Halimin korkunçluğunu bir bilebilseydin!" Gözlerini süzerek konuşmasını sürdürdü: "Gelip beni öldürmeni ya da bu yağmur ve fırtınada evden kovup sokağa atmanı bekledim; sense ağırdan aldın... Bir türlü gelemedin..."

Laevski ani bir hareketle onu sıkıca kucakladı, dizlerini, ellerini öpücüklere boğdu. Sonra Nadejda Fyodorovna olanları düşünerek irkildi, Laevski'ye bir şeyler mırıldandı; Laevski onun saçlarını okşadı, yüzüne dikkatlice baktı. Bu bedbaht, günahkâr kadının kendisinin yegâne dostu, hısmı olduğunu, hiç kimsenin onun yerini alamayacağını anladı.

Evden çıkıp arabaya bindiğinde eve canlı olarak dönmeyi gönlünden geçirdi.

XVIII

Diyakoz yatağından kalkıp giyindi, kalın boğumlu bastonunu alarak sessizce evden çıktı. Hava karanlıktı, caddeye çıktığında ilk anlarda bastonunu bile göremiyordu. Gökyüzünde tek bir yıldız yoktu, yağmur tekrar yağacakmış gibi görünüyordu. Etrafa ıslak kumun ve denizin kokusu sinmişti.

Bastonunun kaldırımda nasıl takırtılı sesler çıkardığını, bu takırtının gecenin sessizliğinde büyük bir gürültüyle nasıl tek başına boşluğa yayıldığını fark eden diyakoz: 'Umarım Çeçenler saldırmaz!' diye düşündü.

Diyakoz şehir dışına çıktığında artık yolu ve bastonunu seçebiliyordu; karanlık gökyüzünde yer yer yamayı andıran donuk bulutlar vardı. Çok geçmeden bir yıldız göründü ve tek gözünü ürkek ürkek kırptı. Diyakoz yüksek kayalıklardan oluşan kıyı şeridi boyunca yürüyor ve denizi göremiyordu. Aşağıda uyuyan denizin karanlıkta görünmeyen üşengeç dalgaları âdeta "uf!" diye iç geçirerek ağır ağır kıyıya vuruyordu. Ne kadar da yavaştılar! Adımlarını sayan diyakoz ilk dalga ile ikinci dalga arasında sekize kadar saymayı başardı, altı adım sonra ise üçüncü dalganın sesini duydu. Önceki gibi yine hiçbir şey görünmüyordu; karanlıkta denizin tembel, uykulu uğultusu ve tanrının büyük kargaşayla baş etmeye çalıştığı günlerdeki, sonsuz kadar uzak, akıl erdirilemez zamanın tıkırtıları duyuluyordu.

Diyakoz içinde bir ürperti hissetti. İnançsız kişilerle arkadaşlık ettiği ve hatta onların düellolarını seyretmeye gittiği için tanrının kendisini cezalandırmamasını diledi. Gerçi kansız, saçma ve gülünç bir düello olacaktı ama ne olursa olsun düello bir putperestlik temaşa geleneğiydi ve bir din adamının bu gösteride hazır bulunması hiç de uygun bir davranış değildi. Durdu ve geri döneyim mi diye düşündü. Fakat içindeki güçlü, ele avuca sığmaz merak duygusu şüphelerine ağır bastı ve yoluna devam etti.

'İnançsızlar ama iyi kalpli insanlar, ruhları kurtarılır' diye kendini avuttu. 'Mutlaka kurtarılacaktır!' diye yüksek sesle söylendi ve bir sigara yaktı.

İnsanları adil, doğru yargılayabilmek için onların meziyetlerini, niteliklerini hangi ölçütlerle değerlendireceğiz? Diyakoz ruhban okulundaki düşmanı müfettişi hatırladı; müfettiş tanrıya inanıyor, kimseyle düello yapmıyor ve iffetli bir hayat yaşıyordu; fakat bu kişi diyakoza bir zamanlar kumlu ekmek yedirmişti ve bir keresinde neredeyse kulağını koparıyordu. Eğer insanlık ve insan hayatı bu kadar akılsızca tasarlanmış ise, eğer devletin ununu çalan bu zalim, hilekâr müfettişe koca okulda herkes tarafından saygı duyuluyorsa, onun sağlığı ve ruhunun kurtuluşu için dua ediliyorsa, bu takdirde Von Koren ve Laevski gibi kişilerin sırf inançsız oldukları için dışlanmaları adalete sığar mı? Diyakoz bu soruya yanıt aramaya başladı, ancak Samoylenko'nun bugünkü gülünç halini hatırlayınca düşünce silsilesi koptu. Yarın ne büyük bir eğlence olacak! Diyakoz çalıların arkasına saklanarak düelloyu nasıl izleyeceğini, yarın öğle yemeğinde Von Koren övünmeye başlayınca kahkaha atarak ona düellonun bütün ayrıntılarını nasıl anlatmaya başlayacağını hayalinde canlandırdı.

"Bütün bunları nereden biliyorsunuz?" diye soracaktı zoolog, o ise "İşte işin püf noktası burada. Evde oturdum, ama her şeyi biliyorum," diye yanıt verecekti.

'Düelloyu gülünç bir tarzda kaleme almalı, kayınpeder okuyup gülsün' diye düşündü diyakoz; 'o kendisine yazılan ya da anlatılan gülünç şeyleri lezzetli bir kaşaya tercih eder.'

Sarı Çay vadisi karşıda uzayıp gidiyordu. Yağmurdan dolayı çay daha gür ve daha azgın akıyordu, eskisi gibi homurdanmıyor, gürlüyordu. Şafak sökmeye başladı. Gri, solgun seher, fırtına bulutuna yetişmek için batıya doğru koşan bulutlar, sislerle kaplı dağlar ve ıslak ağaçlar, hepsi diyakoza çirkin ve hırçın gözüktü. Çayda elini yüzünü yıkadı, sabah duasını okudu. Canı çay içmek ve kayınpederinin evinde her sabah smetana ile birlikte servis edilen sıcak puf böreklerinden yemek istedi. Karısını ve onun piyanoda çaldığı "Geri getirilemez" şarkısını hatırladı. Ne tür bir kadındı? Diyakozu kızla tanıştırmaları, kızın istenmesi ve evlenmeleri, hepsi bir haftada olup bitmişti. Evlenmeleri üzerinden daha bir ay bile geçmemişti ki onu görevli olarak buraya gönderdiler. Dolayısıyla, karısının nasıl bir insan olduğunu anlamaya zamanı olmamıştı. Ama yine de onu özlüyordu. 'Ona mektup yazmalıyım' diye düşündü.

Duhanın bayrağı yağmurdan ıslanmış ve pörsümüş, ıslak çatısıyla duhanın kendisi de eski haline göre sanki daha koyulaşmış ve alçalmıştı. Kapının önünde bir kağnı duruyordu. Kerbalay, iki Abaza ve şalvarlı, genç, Tatar bir kadın –Kerbalay'ın karısı ya da kızı olmalıydı– duhandan dışarıya taşıdıkları içi dolu çuvalları kağnıya, mısır saplarının üzerine istif ediyorlardı. Kağnının yanında bir çift eşek, başlarını öne eğmiş duruyordu. Yükün yerleştirilmesi bitince iki Abaza ve Tatar kadın çuvalların üzerini samanla örtmeye başladı, Kerbalay ise aceleyle eşekleri kağnıya koştu. Diyakoz, muhtemelen kaçak mal, diye düşündü.

İşte iğne yaprakları kurumuş devrik ağaç, işte ateşin kararttığı yer. Piknik en ince ayrıntılarıyla diyakozun belleğinde canlandı; ateş, Abazaların şarkı söyleyişleri, piskoposlukla ilgili tatlı hayaller, haç alayı... Yağmurdan dolayı daha gür akan Kara Çayın rengi daha da kararmıştı. Diyakoz, bitki köklerini sürükleyen çamurlu suların üzerinden aştığı dar köprüyü büyük bir dikkatle geçti, küçük merdiveni tırmanarak mısır kurutma ambarına girdi.

Samanların üzerine uzanırken Von Koren'i hatırlayarak:

'Harika bir kafa!' diye içinden geçirdi. 'Güzel bir kafa, tanrı sağlık versin. Fakat içi zalimce düşüncelerle dolu...'

Von Koren ve Laevski birbirlerinden niçin nefret ediyor? Ne için düello yapıyorlar? Eğer onlar çocukluklarında diyakozun yaşadığı yoksulluğu çekselerdi, eğer onlar, kara cahil, katı yürekli, açgözlü, çıkarcı, kuru ekmek kabuğu kemiren, kaba ve ilkel davranan, döşemeye tüküren, yemek ve ibadet sırasında bile geğiren insanların arasında yaşasalardı, eğer çocukluklarındaki rahat hayat koşulları ve çevrelerindeki seçkin insanlar onları şımartmasaydı, bu iki insan birbirine koşar, karşılıklı olarak kusurlarını seve seve bağışlar ve birbirlerinin mevcut meziyetlerini takdir ederlerdi. Dünyada sırf dış görünüş olarak bile düzgün, iyi insan ne kadar az! Doğru, Laevski kaçık, serseri, tuhaf bir adam, fakat o hırsızlık yapmıyor, gürültüyle döşemeye tükürmüyor, "tıka basa yiyorsun ama çalışmak istemiyorsun" diyerek yediğini karısının başına kakmıyor, çocukları dizginle dövmüyor ya da hizmetçilerine kokmuş et yedirmiyor. Bütün bunlar ona hoşgörüyle bakmamız için acaba yeterli sebep sayılmaz mı? Kaldı ki, kendi kusurları en çok onun başına dert açıyor, tıpkı yaralarının acısını en çok hastanın kendisinin hissetmesi gibi. Von Koren ve Laevski, can sıkıntısından ya da birtakım yanlış anlaşılmalar yüzünden, birbirlerinde soysuzlaşma, neslin yok olması, soya çekim ve bunlara benzer anlaşılması güç şeyler aramak yerine, biraz daha aşağıya inselerdi, nefret ve öfkelerini, kara cehaletten, açgözlülükten, başa kakmalardan, pislikten, galiz küfürden, kadın çığlıklarından inin inim inleyen sokaklara yönlendirselerdi çok daha iyi olurdu...

At arabasının gürültüsü diyakozu düşüncelerinden uyandırdı. Ambarın kapı aralığından baktı, kaleskanın üzerinde üç kişi vardı: Laevski, Şeşkovski ve posta telgraf müdürü.

"Dur!" dedi atlara Şeşkovski.

Üçü de arabadan indi, bir süre bakıştılar. Üstündeki çamurları silkeleyen Şeşkovski:

"Daha gelmemişler," dedi. "Şimdilik, gidip uygun bir yer arayalım. Burası dar, dönecek yer yok."

Çay boyunca yukarıya doğru yürüdüler ve kısa bir süre sonra gözden kayboldular. Tatar sürücü geçip kaleskaya oturdu, kafasını

omzuna yaslayarak uyumaya başladı. On dakika kadar bekleyen diyakoz ambardan dışarı çıktı; kendisini tanımasınlar diye başındaki siyah şapkayı çıkarmıştı. Çömelerek ve etrafı gözetleyerek kıyı boyunca çalılıkların ve mısırların içinden kendine yol bularak yürüdü. Otlar ve mısırlar yaştı, ağaçlardan ve çalılardan diyakozun üzerine iri damlalar düşüyordu. Giysisinin ıslanan ve çamurdan kirlenen eteğini yukarı toplayarak:

'Rezalet!' diye mırıldandı. 'Bilseydim gelmezdim.'

Diyakoz kısa bir süre sonra onların seslerini duydu, hemen peşinden de kendilerini gördü. Laevski ellerini ceketinin yenlerine sokmuş, kamburunu çıkararak ufak bir düzlükte bir aşağı bir yukarı hızlı hızlı yürüyordu. Tanıklarsa kıyıda ayakta durmuş sigara sarıyordu.

Laevski'nin yürüyüşünü tanıyamayan diyakoz, 'Çok garip..' diye düşündü. 'Âdeta yaşlı bir adam!' Saatine bakan posta müdürü:

"Onların yaptığı saygısızlık!" dedi. "Bilge kişiler açısından geç kalmak iyi bir şey olabilir, ama bana göre bir alçaklık."

Kara sakallı şişman bir adam olan Şeşkovski etrafa kulak kabartarak:

"Geliyorlar," dedi.

XIX

Düellonun yapılacağı düzlüğe gelen Von Koren iki kolunu doğu yönüne doğru uzatarak:

"Hayatımda ilk kez görüyorum! Ne harika!" dedi. "Bakınız, yeşil ışık huzmeleri!"

Doğuda dağların arkasından iki yeşil ışık huzmesi yükseliyordu. Gerçekten görmeye değerdi. Güneş doğuyordu.

Zoolog başıyla Laevski'nin şahitlerini selamlayarak:

"Merhabalar! Gecikmedim ya?" diye sordu.

Von Koren'in ardından tanıkları da geldi. Beyaz üniformalar giymiş, aynı boyda, çok genç iki subaydı bunlar: Boyko ve Govorovski. Ayrıca, sıska, çekingen Doktor Ustimoviç de gelmişti. Dok-

tor bir elinde içinde bir şeyler bulunan bir bohça taşıyordu, diğer eli arkasındaydı. Genellikle arkadaki elinde sırtına paralel olarak tuttuğu baston olurdu. Doktor bohçayı yere koydu, boşta kalan elini de arkasına götürdü, kimseyle selamlaşmaksızın düzlükte gezinmeye başladı.

Laevski, kısa bir süre sonra ölmesi muhtemel bir kişi olarak dikkatleri üzerinde topladığı için bir huzursuzluk ve bitkinlik hissediyordu. Kendisini bir an evvel ya öldürmelerini ya da eve götürmelerini arzuluyordu. Güneşin doğuşunu hayatında ilk kez şimdi görüyordu. Gün doğumu, yeşil ışık huzmeleri, nem, ıslak potinli insanlar Laevski'nin gözüne, kendi hayatıyla ilişkisi olmayan birer fazlalık, gereksiz şeyler olarak görünüyor, canını sıkıyordu. Bütün bunların onun düşünceleriyle, geçirdiği zor geceyle, hissettiği suçluluk duygusuyla en ufak bir ilişkisi yoktu; işte bu yüzden düelloyu beklemeden seve seve çekip gidebilirdi.

Von Koren'in heyecanı gözden kaçmıyordu, sanki onu her şeyden daha çok yeşil ışıklar ilgilendiriyormuş gibi davranarak heyecanını saklamaya çalışıyordu. Tanıkların kafaları karışıktı; neden burada oldukları, ne yapmaları gerektiği sorularına yanıt ararcasına birbirlerine bakıyorlardı.

"Bana kalırsa, beyler, daha fazla ileriye gitmeye gerek yok," dedi Şeşkovski. "Burası uygun."

"Evet, şüphesiz," diye onayladı onu Von Koren.

Bir sessizlik oldu. Yürümekte olan Ustimoviç birden ani bir hareketle Laevski'ye döndü, alçak sesle:

"Benim koşullarımı muhtemelen size henüz bildirme fırsatı bulamadılar," dedi, nefesini doğrudan onun yüzüne doğru veriyordu. "Her iki taraf da bana on beşer ruble ödeyecek. Hasımlardan birisi ölürse hayatta kalan otuz rublenin tamamını ödeyecek."

Laevski, Ustimoviç'i daha önceden tanıyordu, fakat onun donuk gözlerini, gür bıyıklarını, verem hastalarına özgü cılız boynunu şimdi ilk kez yakından görüyordu. O, doktor değil bir tefeciydi! Nefesi nahoştu, sığır eti kokuyordu. 'Dünyada ne tür insanlar var!' diye düşünen Laevski:

"Peki, tamam," dedi.

Başıyla işarette bulunan doktor, yürüyüşüne kaldığı yerden devam etti. Aslında onun paraya hiç de ihtiyacı olmadığı, sırf duyduğu nefretten dolayı bu konuyu açtığı açıkça belli oluyordu. Herkes düelloya başlama vaktinin geldiğini, çok önceleri başlayan bu meselenin ya düelloyla ya da başka bir şekilde artık bitirilmesi gerektiğini hissediyordu. Ancak, ne düelloya başlayabiliyor ne de sorunu başka bir yolla sonlandırabiliyorlardı, yalnızca ayakta dikilip duruyor ve sigara içiyorlardı. Hayatlarında ilk kez bir düelloda hazır bulunan genç subaylar dikkatle inceledikleri beyaz üniformalarının kollarını elleriyle okşuyor, iki sivil arasındaki bu düelloya pek inanmıyor, onu gereksiz görüyorlardı.

Şeşkovski subayların yanına gelerek, alçak sesle onlara:

"Beyler, bu düellonun yapılmaması için elimizden gelen her çabayı göstermeliyiz. Onları barıştırmak gerek," dedi.

Kızararak konuşmasını sürdürdü:

"Dün akşam Kirilin bana uğradı, Laevski'nin dün onu Nadejda Fyodorovna ile birlikteyken yakaladığından, türlü türlü dolaplardan* yakındı."

"Evet, bunu biz de duyduk," dedi Boyko.

"Bakınız işte, görüyorsunuz... Laevski'nin eli titriyor, türlü türlü şey... O şu anda tabancayı bile doğrultamaz. Onunla dövüşmek bir sarhoşla ya da tifolu bir hastayla dövüşmek kadar gayri insani olur. Eğer barıştırma çabası sonuç vermezse, hiç olmazsa düellonun ertelenmesi, bir şey yapılması lazım beyler... Öylesine karmakarışık bir şeytan işi ki insanın midesi kaldırmıyor."

"Von Koren ile konuşunuz."

"Ben düello kurallarını bilmiyorum, bilmek de istemiyorum, kurallarının canı cehenneme. Kendisiyle konuşursam Laevski'nin korktuğunu ve beni ona gönderdiğini düşünecektir. Her neyse, ne isterse düşünsün, onunla konuşacağım."

---

* Şaşkovski konuşmasında alışkanlıkla sık sık, yerli yersiz, *vsyakaya ştuka* (her türlü şey, türlü türlü şey, hile, dolap) ve *vsyo* (hepsi)' sözcüklerini kullanmaktadır. *–çev.*

Şeşkovski kararsız bir tavır içinde, sanki ayağı uyuşmuş gibi hafiften topallayarak Von Koren'in yanına gitti. Yürürken ve boğazını temizlerken bütün vücuduyla âdeta tembelliğin, uyuşukluğun simgesi gibiydi.

Şeşkovski zoologun gömleğindeki çiçeklere dikkatle bakarak:

"Beyefendi, size şunu söylemek zorundayım," diye söze başladı, "aramızda sır olarak kalacak... Ben düellonun kurallarını bilmiyorum, bilmek de istemiyorum, kurallarının canı cehenneme. Bir tanık, türlü türlü şey olarak değil, bir insan olarak olaya bakıyorum, hepsi bu."

"Evet. Ne diyecektiniz?"

"Düello tanıkları dövüşecek olan taraflara barışmalarını önerince genellikle onlar bunu bir şekil şartı olarak görür ve dikkate almazlar. Onur meselesi, hepsi bu! Sizden çok rica ediyorum, İvan Andreyiç'e dikkatle bir bakar mısınız? O bugün, deyim yerindeyse, her zamanki normal halinde değil; aklı başında değil ve acınacak bir durumda. Başından bir felaket geçti. Dedikodudan nefret ederim," Şeşkovski kızardı, etrafına bakındı, "fakat düelloyu yönettiğim için size bildirmeyi gerekli gördüm. Dün akşam Laevski kendi hanımefendisini Myuridov'un evinde bir beyle basmış."

"Ne kadar iğrenç!" diye mırıldanan zoologun beti benzi uçtu, yüzünü buruşturdu ve "Tuu!" diye yüksek sesle tükürdü. Alt dudağı titriyordu; daha fazla dinlemek istemeyerek Şeşkovski'nin yanından uzaklaştı. Sanki çok acı bir şeyi kazara tatmış gibi yeniden yüksek sesle tükürdü ve sabahtan beri ilk kez başını çevirip Laevski'ye nefret dolu bir bakış fırlattı.

Von Koren'in sinirli ve sıkıntılı hali yavaş yavaş geçti. Başını silkeleyerek, yüksek sesle:

"Beyler, neden bekliyoruz, bu soruyu yanıtlar mısınız? Niçin başlamıyoruz?" diye sordu.

Şeşkovski subaylarla göz göze geldi ve omuzlarını silkti. Yüksek sesle, ortaya konuşarak:

"Beyler!" dedi. "Beyler! Sizlere barışmanızı öneriyoruz!"

"Usulle ilgili işlemleri çabucak bitirelim," dedi Von Koren. "Barışma konusu daha önce konuşuldu. Usulle ilgili şimdi sırada hangi işlem var? Çabuk olun beyler, zaman bizi beklemez."

Mecburen başkalarının işine karışmak durumunda olan Şeşkovski suçluluk ifade eden bir ses tonuyla:

"Biz yine de barışma önerimizde ısrar ediyoruz," dedi. Kızardı, elini kalbinin üzerine koyarak devam etti: "Biz yapılan hakaretle düello arasında bir sebep sonuç ilişkisi göremiyoruz. Beşeri zaaflarımızdan ötürü bazen birbirimizi incitiyoruz; bunlarla düellonun hiçbir ortak yanı yoktur. Sizler üniversite görmüş eğitimli insanlarsınız; düellonun yalnızca modası geçmiş, saçma bir şekilcilik, türlü türlü şey olduğunu kendiniz de çok iyi biliyorsunuz. Bizler düelloyu böyle görüyoruz, aksi halde buraya gelmezdik. Zira insanların, bizim gözlerimizin önünde birbirlerine kurşun sıkmasına izin veremeyiz, hepsi bu!" Şeşkovski alnındaki teri silerek sözünü sürdürdü: "Beyler, anlaşmazlıklarınıza son veriniz, birbirinize ellerinizi uzatınız, eve gidip barışmanızın şerefine içelim. Şeref sözü, beyler!"

Von Koren susuyordu. İnsanların kendisine baktıklarını fark eden Laevski:

"Benim Nikolay Vasilyeviç'e karşı herhangi bir suçlamam yok. Eğer o benim kusurlu olduğumu düşünüyorsa önünde özür dilemeye hazırım," dedi.

Konuşulanlara içerleyen Von Koren:

"Açıkça belli oluyor ki beyler," dedi, "sizler Laevski beyefendinin eve asil ruhlu bir kişilik, bir şövalye olarak dönmesini istiyorsunuz. Fakat ben sizlere ve ona bu zevki tattırmayacağım. Barışa kadeh kaldırmak, meze atıştırmak ve bana düellonun nasıl modası geçmiş bir şekilcilik olduğunu anlatmak için sabahın köründe kalkarak on verst yol tepip buraya gelmemize hiç de gerek yoktu. Düello düellodur, onu gerçekte olduğundan daha aptalca, daha düzmece bir şey olarak göstermeye gerek yok! Ben dövüşmek istiyorum."

Bir sessizlik oldu. Subay Boyko bir kutunun içinden iki tabanca çıkararak birisini Von Koren'e, diğerini de Laevski'ye verdi. Sonra

zooloğu ve tanıkları kısa bir süreliğine neşelendiren bir karışıklık yaşandı. Oradakilerden hiçbirinin hayatlarında bir kez bile bir düelloda hazır bulunmadıkları ortaya çıktı. Hiç kimse nerede durulacağını, tanıkların nasıl konuşacağını ve neler yapacaklarını kesin olarak bilmiyordu. Fakat bir süre sonra Boyko bir şeyler hatırladı ve gülerek açıklamalarda bulunmaya başladı.

"Beyler, Lermontov'daki düello tasvirini kim hatırlıyor?" diye sordu Von Koren, gülerek. "Turgenyev'de de Bazarov birisiyle düello eder..."

"Burada hatırlanacak ne var?" dedi Ustimoviç yürüyüşünü keserek, sabırsızca: "Uzaklığı ölçünüz, işte o kadar."

Ve âdeta nasıl mesafe ölçüleceğini göstermek istercesine art arda üç adım attı. Boyko adımlarını sayarak uzaklığı ayarladı, arkadaşı ise kılıcını çıkardı, uç noktalarda toprağı kazıyarak sınırları belirleyen çizgiler oluşturdu. Genel bir ölüm sessizliği eşliğinde hasımlar yerlerini aldılar.

Çalıların arasında oturan diyakoz, hatırlayarak, 'Köstebekler' diye geçirdi içinden.

Şeşkovski birtakım şeyler söylüyor, Boyko tekrar tekrar birtakım açıklamalarda bulunuyordu, fakat Laevski bunların hiçbirini duymuyor, daha doğrusu duyuyor ama anlayamıyordu. Ateş zamanı geldiğinde horozu kurdu, soğuk, ağır tabancayı namlusunu havaya çevirerek yukarı kaldırdı. Paltosunun düğmelerini çözmeyi unutmuştu, omzunda ve koltuk altında güçlü bir baskı hissetti. Kolunu yukarı kaldırırken öylesine zorlanıyordu ki, sanki ceketinin kolu tenekedendi. Esmer alına ve kıvırcık saçlara karşı dün gece duyduğu nefreti hatırladı, bu şiddetli nefret ve öfke anında bile bir insana ateş edemeyeceğini düşündü. Kurşunun kazara Von Koren'e isabet etmesinden korkarak tabancayı iyice yükseğe kaldırdı; bu aşırı yüce gönüllülük gösterisinin pek şık kaçmadığını ve aslında bunun bir yüce gönüllülük de olmadığını hissetti, fakat başka türlüsü elinden gelmiyor, ne yapması gerektiğini bilemiyordu. Laevski, baştan beri hasmının havaya ateş edeceğinden emin olan Von Koren'in alaycılıkla gülümseyen solgun yüzüne bakarak, tanrıya

şükür şimdi her şey bitecek, sadece kuvvetle tetiğe basmak kalıyor diye düşündü...

Tabancanın geri tepmesini sert bir şekilde omzunda hissetti, patlama sesi dört bir yana yayıldı, dağlar yankıyla "pah-tah!" diye yanıt verdi.

Von Koren tabancanın horozunu kaldırdı, yanda hiçbir şeyle ilgilenmeden, elleri arkasında, sabahtan beri gezinmekte olan Ustimoviç'e baktı.

"Doktor," dedi zoolog, "lütfen, sarkaç gibi bir yukarı bir aşağı gidip gelmeyin. Sizin yüzünüzden gözlerim kararıyor."

Doktor durdu. Von Koren Laevski'ye nişan aldı.

'Her şey bitti!' diye düşündü Laevski.

Tabancanın doğrudan yüze çevrilmiş namlusu, Von Koren'in duruşuna ve genel görünümüne sinmiş derin nefret ve küçümseme ifadesi, saygın bir adamın gün ortasında saygın insanlar huzurunda şimdi işlemekte olduğu bu cinayet, bu mutlak sessizlik, Laevski'yi kaçmaktan alıkoyan, onu yerinde çakılı tutan bu bilinmez güç... Bütün bunlar ne kadar esrarengiz, ne kadar anlaşılmaz ve ne kadar korkunçtu! Von Koren'in nişan alması Laevski'ye bir geceden daha uzun geldi. Yalvaran bakışlarla tanıklara baktı, hepsinin beti benzi uçmuştu, kımıldamadan öylece duruyorlardı.

'Çabuk ateş et!' diye içinden söylenen Laevski, acınacak haldeki titreyen, solgun yüzünün Von Koren'in yüreğinde mutlaka daha büyük bir nefretin yeşermesine yol açacağını hissetti.

Hasmının tam alnına nişan alan ve tetiği parmağıyla yoklayan Von Koren: 'Şimdi onu öldüreceğim' diye düşündü. 'Evet, şüphesiz öldüreceğim...' Çok yakın bir yerden, ansızın müthiş bir çığlık koptu:

"Öldürecek onuuu!"

Tam o anda silah patladı. Laevski'nin hâlâ ayakta olduğu, yere düşmediği görülünce herkes çığlığın geldiği yöne baktı ve diyakozu gördü. Tepeden tırnağa sırılsıklam ve çamur içinde, uçuk benzi, alnına ve yanaklarına yapışmış ıslak saçlarıyla karşı kıyıda mısırların

arasında duruyor, garip bir şekilde gülümseyerek ıslak şapkasını sallıyordu. Şeşkovski sevinçten güldü, ardından ağlamaya başladı ve yana çekilerek topluluktan uzaklaştı.

XX

Aradan kısa bir süre geçtikten sonra Von Koren ile diyakoz dar köprünün başında buluştular. Heyecanı hâlâ geçmemiş olan diyakoz güçlükle nefes alıyordu ve insanlarla göz göze gelmekten kaçınıyordu. Hem açığa vurduğu korkusundan, hem de ıslak ve baştan aşağı çamur içindeki giysilerinden utanıyordu.

"Bana, onu öldürmek istiyormuşsunuz gibi geldi," diye mırıldandı. "İnsanlığın doğasına ne kadar aykırı bir şey bu! Ne kadar gayri tabii, sapıkça bir şey!"

"Fakat siz buraya nasıl geldiniz?" diye sordu zoolog.

"Hiç sorma!" diyerek elini salladı diyakoz. "Şeytan 'haydi git, haydi git!' diyerek aklımı çeldi... Ben de kalkıp geldim, az kalsın mısırların arasında korkudan ölüyordum. Fakat şimdi, tanrıya şükür, tanrıya şükür... Sizden gayet memnunum," diye mırıldandı. "Bizim Tarantula dede buna çok memnun olacak... Gülünç, çok eğlenceli! Yalnız sizden özellikle rica ediyorum, benim burada bulunduğumu kimseye söylemeyin; aksi halde yönetimle başım derde girebilir. 'Diyakoz düello tanıklığı yapmış' derler."

"Beyler!" diye seslendi Von Koren, "Diyakoz, sizden kendisini burada gördüğünüzü kimseye söylememenizi rica ediyor. Sorun çıkabilirmiş."

"Bu, insanın doğasına ne kadar aykırı bir şey!" diye yineledi diyakoz. "Sözlerim için özür dilerim, ama yüzünüzde öyle bir ifade vardı ki, onu mutlaka öldüreceğinizi düşündüm."

"O alçağı öldürmek için içimde güçlü bir arzu vardı," dedi Von Koren. "Fakat siz çok yakınımızdan çığlığı basınca hedefi ıskaladım. Alışık olmayanlara iğrenç görünen bütün bu usul ve işlemler beni yordu, diyakoz. Kendimi korkunç derecede halsiz hissediyorum. Haydi, atla arabaya, gidelim..."

"Hayır, izin veriniz yaya gideyim. Sırılsıklamım ve üşüyorum, kendimi kurutmam gerek."

Mecalsiz gözüken Von Koren arabaya binip yerine otururken:

"Nasıl isterseniz," dedi ölgün bir sesle ve gözlerini kapadı. "Nasıl isterseniz..."

Gruptan kimileri arabalardaki yerlerine yerleşiyor, kimileri hâlâ aşağıda geziniyordu; Kerbalay ellerini göbeğinin üzerinde birleştirmiş yolun kenarında ayakta duruyor, dişlerini göstererek yere kadar eğilip kafileyi selamlıyordu. Bu beylerin doğanın tadını çıkarmak ve çay içmek için geldiklerini düşünüyordu; onların arabalarına niçin gerisingeri bindiklerini bir türlü anlayamıyordu. Arabalar mutlak bir sessizlik içinde yola çıktı, duhanın önünde sadece diyakoz kaldı.

Diyakoz Kerbalay'a:

"Duhana gitmek, çay içmek," dedi. "Ben var istemek yemek."

Kerbalay çok iyi Rusça konuşuyordu, fakat diyakoz, bozuk Rusça konuşursa Tatarın onu daha kolay anlayacağını düşündü.

"Yumurta haşlamak, peynir vermek..."

Kerbalay eğilerek diyakozu selamladı:

"Gir içeriye, gir, peder," dedi. "Hepsini vereceğim. Peynir de var, şarap da... Ne istiyorsan onu ye!"

"Tatarca tanrıya ne diyorsunuz?" diye sordu diyakoz duhana girerken.

Kerbalay soruyu anlamayarak:

"Senin tanrın da benim tanrım da aynıdır," dedi. "Herkesin tanrısı birdir, farklı olan yalnızca insanlardır. Bazıları Rus, bazıları Türk, bazıları İngiliz... Çeşit çeşit insan var, tanrı ise bir tane!"

"Çok güzel! Mademki bütün halklar aynı tanrıya tapıyor, o halde neden siz Müslümanlar Hıristiyanları ezeli düşman olarak görüyorsunuz?"

"Kızacak ne var?" dedi Kerbalay, iki elini göbeğinin üzerine koyarak. "Sen rahipsin, ben Müslümanım; sen yemek yemek istediğini söylüyorsun, ben de veriyorum... Sadece zenginler ayrım yapar,

şu senin tanrın, bu benim tanrım diye; yoksul için hepsi birdir. Buyurun, yiyin lütfen."

Duhanda bu ilahiyat tartışması sürüp giderken Laevski eve dönüş yolunda, şafak vakti, yollar, kayalar, dağlar henüz karanlık ve ıslakken yaptığı düelloya gidiş yolculuğunun ona ne kadar korkunç geldiğini, belirsiz geleceğinin tıpkı dipsiz bir uçurum gibi ürkütücü göründüğünü hatırladı. Oysa şimdi otların ve kayaların üzerindeki yağmur damlaları güneşte birer elmas gibi parıldıyor, tabiat mutlulukla gülümsüyor, korkutucu gelecek çok gerilerde kalmış gibi görünüyordu. Laevski, Şeşkovski'nin hâlâ gözyaşı izi taşıyan somurtkan yüzüne ve Von Koren ile tanıklarının ve doktorun bindiği öndeki iki kaleskaya baktı, ona sanki bütün bu insanlar bir mezarlıktan dönüyorlarmış, biraz önce oraya zor, yorucu, katlanılmaz, herkese hayatı zehir eden birini gömmüşler gibi geldi. Kendi geçmişi üzerine düşünürken:

'Her şey bitti' dedi içinden, parmaklarıyla usulcacık boynunu sıvazladı.

Boynunun sağ tarafında yaka hizasında serçe parmak büyüklüğünde bir şişkinlik belirmişti, sanki sıcak ütüyle yakmışlarmış gibi acıyordu. Bu, kurşunun sıyrığıydı.

Daha sonra eve döndüğünde Laevski için uzun, tuhaf, tatlı ve baygınlığı andıran puslu bir gün başlamış oldu. Hapishaneden ya da hastaneden çıkmış gibi evdeki eski tanıdık eşyaları uzun uzun inceledi; masaların, sandalyelerin, pencerelerin, ışığın ve denizin onun ruhunda çok uzun zamandan beri yaşamadığı, canlı, çocuksu bir sevinç uyandırdığını hayretle gördü. Oldukça zayıflamış görünen solgun Nadejda Fyodorovna onun yumuşak sesini ve garip yürüyüşünü tanımakta zorlandı. Ona başından geçen her şeyi anlatmak için sabırsızlanıyordu... Laevski'nin muhtemelen iyi işitmediğini, söylediklerini anlamadığını düşündü, her şeyi öğrendiğinde mutlaka onu lanetleyecek ve öldürecekti. Oysa Laevski onu dinliyor, yüzünü ve saçlarını okşuyor, gözünün içine bakarak:

"Senden başka hiç kimsem yok..." diyordu.

Sonra uzun süre ön bahçede birbirlerine sokularak oturdular, kâh sustular kâh yüksek sesle gelecekteki mutlu hayatlarıyla ilgili hayallerini kısa, kesik cümlelerle dile getirdiler. Laevski, daha önce, hayatında hiçbir zaman bu kadar uzun ve bu kadar güzel konuşmamış olduğunu düşündü.

XXI

Aradan üç aydan fazla bir zaman geçti.

Von Koren'in kendi seyahati için belirlediği tarih gelip çattı. Sabahın erken saatlerinden itibaren insanı üşüten şiddetli bir yağmur yağıyor, kuzey doğu yönünden sert bir rüzgâr esiyordu, deniz oldukça dalgalıydı. Böyle bir havada vapurun limana yanaşamayacağı söyleniyordu. Tarifeye göre vapur sabah saat onda yanaşacaktı, fakat Von Koren hem öğleyin hem de öğleden sonra kıyıya inmiş, dürbünle bakmış, ancak ufku kaplayan gri dalgalar ve yağmurdan başka hiçbir şey görememişti. Akşama doğru yağmur durdu, rüzgâr gözle görülür şekilde yavaşladı. Bugün artık gidemeyeceği düşüncesine kendini alıştıran Von Koren oturup Samoylenko ile satranç oynamaya başladı. Fakat havanın kararmaya başladığı sırada emir eri denizde ışıkların peyda olduğunu, bir işaret fişeği gördüğünü bildirdi.

Von Koren aceleyle kalktı; çantasını omzuna atarak Samoylenko ile öpüştü, emir eri ve aşçıyla vedalaştı, hiç gerek yokken bütün odaları dolaştı. Sokağa çıktığında içinde sanki doktorun evinde ya da kendi evinde bir şey unutmuşmuş gibi bir duyguya kapıldı. Caddede Samoylenko ile yan yana yürüyorlardı, onları elinde bir kutu ile diyakoz izliyordu, en arkada ise iki valiz taşıyan emir eri vardı. Denizdeki sönük ışıkları yalnızca Samoylenko ile emir eri görebiliyordu, diğerleri zifiri karanlığa bakıyor, fakat hiçbir şey göremiyordu. Vapur kıyıdan çok uzakta demir atmıştı.

"Çabuk, çabuk," dedi Von Koren, telaşlanarak. "Kaçıracağız diye korkuyorum."

Laevski'nin düellodan hemen sonra taşındığı üç pencereli küçük evin yanından geçerken Von Koren kendini tutamayarak pencereden içeriye bir göz attı. Laevski sırtı pencereye dönük olarak masanın başında eğilmiş oturuyor, bir şeyler yazıyordu.

"Hayret ediyorum," dedi zoolog, alçak sesle, "kendisini nasıl da cendereye soktu!"

"Evet, hayret etmekte haklısın," diyerek iç geçirdi Samoylenko. "Sabahtan akşama kadar oturuyor ve çalışıyor. Borçlarını ödemek istiyor. Öte yandan, kardeşim, dilenciden daha kötü yaşıyor."

Otuz saniye kadar süren bir sessizlik oldu. Pencerenin önünde duran zoolog, doktor ve diyakoz gözlerini Laevski'den alamıyorlardı.

"Böylece burada kaldı, zavallı," dedi Samoylenko. "Oysa hatırlıyor musun, gitmek için ne kadar çırpınmıştı."

"Evet, kendisini çok sıkı bir cendereye soktu," diye yineledi Von Koren. "Evliliği, ekmek parası için bütün gün çalışması, yüzündeki yeni ifade ve hatta yürüyüşü... hepsi o denli olağanüstü ki, bu olayı nasıl adlandıracağımı bilemiyorum."

Zoolog, Samoylenko'nun koluna girdi, heyecanlı bir ses tonuyla konuşmasını sürdürdü:

"Ona ve karısına, buradan ayrılırken kendilerine mutluluklar dilediğimi ilet, beni şaşırttıklarını söyle... ve Laevski'den rica et, eğer mümkünse, beni kötülükle anmasın. O beni tanıyor. Ondaki bu değişimi o zamanlar öngörebilseydim, onun en iyi dostu ben olurdum, bunu o da biliyor."

"Ona uğra, vedalaş."

"Hayır, bu uygun olmaz."

"Nedenmiş? Tanrı bilir ya, belki de onunla bir daha hiç görüşemeyeceksin."

Zoolog biraz düşündükten sonra:

"Bu doğru," dedi.

Samoylenko eliyle pencereyi hafifçe tıklattı, Laevski irkilerek etrafa bakındı.

"Vanya, Nikolay Vasilyeviç seninle vedalaşmak istiyor," dedi Samoylenko. "Biraz sonra ayrılıyor."

Laevski masadan kalkarak kapıyı açmak için hole çıktı. Samoylenko, Von Koren ve diyakoz içeriye girdiler.

Zoolog galoşlarını çıkarırken davetsiz geldiği için pişmanlık duydu. 'Kendimi âdeta zorla misafirliğe kabul ettiriyorum, bu da aptalca bir şey' diye düşündü.

"Bir dakikalığına uğradım," dedi Laevski'nin arkasından odaya girerken.

"Sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim," diye devam etti. "Fakat birazdan ayrılıyorum, sizi görmek için içimde güçlü bir arzu hissettim. Bir daha ne zaman görüşeceğimizi tanrı bilir."

Laevski, "Çok memnun oldum... Buyurmaz mısınız?" diyerek beceriksizce misafirlere sandalye verdi ve onların yolunu kapamak istercesine ellerini ovuşturarak odanın ortasında dikildi.

'Keşke arkadaşları dışarıda bıraksaydım' diye düşünen Von Koren kararlı bir tavırla:

"Beni kötülükle anmayınız, İvan Andreyiç!" dedi. "Şüphesiz, geçmişi unutmak imkânsızdır. Oldukça hüzünlü bir geçmişimiz oldu. Buraya sizden özür dilemek ya da suçlu olmadığımı size kanıtlamak için gelmedim. Ben davranışlarımda samimiydim ve o günden bu yana görüşlerim değişmedi... Şimdi, çok büyük bir memnuniyetle görüyorum ki sizin hakkınızda yanılmışım, bu bir gerçek! Fakat ne de olsa düz yolda bile kolayca tökezleyebiliyorsunuz, insanoğlunun yazgısı böyle işte: Özde, esas olanda yanılmasanız bile ayrıntıda yanılabiliyorsunuz. Asıl gerçeği kim bilebilir ki..."

"Evet, gerçeği kimse bilemez..." dedi Laevski.

"Neyse, hoşça kalın... Her şey gönlünüzce olsun."

Laevski, Von Koren'in uzattığı elini sıktı ve onu başıyla selamladı.

"Beni kötülükle anmayın," diye yineledi Von Koren. "Lütfen, karınıza selamlarımı iletin, kendisiyle vedalaşamadığıma üzüldüğümü söyleyin."

"O, evde."

Laevski diğer odanın kapısına doğru giderek karısına seslendi:

"Nadya, Nikolay Vasilyeviç seninle vedalaşmak istiyor."

Odaya giren Nadejda Fyodorovna kapının yanında durdu, utangaç bir edayla misafirlere baktı. Yüzünde suçlu ve korkmuş bir insanın ifadesi vardı; ellerini azarlanan bir jimnazyum öğrencisi gibi tutuyordu.

"Ben ayrılıyorum, Nadejda Fyodorovna," dedi Von Koren. "Vedalaşmak için uğradım."

Nadejda Fyodorovna elini kararsızca Von Koren'e uzattı, Laevski tekrar başıyla selamladı.

'Her ikisinin hali de insanın içini burkuyor. Hayat onlar için hiç de kolay değil' diye içinden geçiren Von Koren:

"Moskova'ya ve Petersburg'a uğrayacağım, oralardan istediğiniz bir şey var mı, göndereyim?"

"Ne olabilir?" diyen Nadejda Fyodorovna endişeyle kocasına baktı. "Sanırım, yok," dedi.

Laevski de ellerini ovuşturarak:

"Evet, bir şey yok..." diye onu onayladı. "Sağlıcakla gidin!"

Von Koren'in aklına söyleyecek ya da söylemesi gerekli başka bir şey gelmedi. Oysa eve girerken onlara güzel, samimi ve anlamlı pek çok şey söylemeyi düşünüyordu. Suskun halde Laevski'nin ve karısının elini sıktı, insanı ezen ağır bir duyguyla onlardan ayrıldı.

Arkadan gelen diyakoz alçak sesle:

"Nasıl insanlar!" dedi. "Tanrım, nasıl insanlar! Gerçekten, tanrının sağ eli dikti bu asmayı! Tanrım! Tanrım! Birisi binlere karşı, bir diğeri sonsuz sayıdaki düşmana karşı zafer kazanıyor. Nikolay Vasiliç," diye coşkuyla sürdürdü konuşmasını, "siz bugün insanlığın en büyük düşmanına, kibire karşı zafer kazandınız, onu yendiniz!"

"Yeter, diyakoz!" dedi Von Koren. "Laevski ile benim zafer kazanmış gibi bir halimiz mi var? Zafer kazananlar kartallara benzer, o ise zavallı, ürkek, sindirilmiş biri; bir Çin heykelciği gibi yerlere kadar eğiliyor. İçim acıyor."

Arkalarında ayak sesleri duydular, Von Koren'i geçirmek üzere Laevski koşarak geliyordu. Limanda emir eri, yanında iki valizle bekliyordu, az ötede dört kayıkçı duruyordu.

"Fakat rüzgâr devam ediyor... Brr!" dedi Samoylenko. "Denizde mutlaka fırtına vardır, of, of! Seni zorluklar bekliyor, Kolya."

"Deniz tutmasından korkmuyorum."

"Onu kastetmiyorum... Bu aptalların kayığı devirmelerinden korkuyorum. Acentanın botuyla gitseydin keşke." Kayıkçılara seslendi: "Acentanın botu nerede?"

"Gitti, zatıâlileri!"

"Peki, gümrüğün teknesi nerede?"

"O da gitti."

"Niçin haber vermediler?" diye kızdı doktor. "Aptallar!"

"Bir şey fark etmez, merak etme..." dedi Von Koren. "Neyse, allahaısmarladık. Tanrı sizi korusun."

Samoylenko, Von Koren'i kucakladı ve üzerine doğru üç kez haç çıkardı.

"Unutma, Kolya... Bana yaz... Önümüzdeki bahar seni bekliyoruz."

"Hoşça kal, diyakoz," diyerek onun da elini sıktı. "Dostluğun ve güzel sohbetlerin için teşekkürler. Araştırma gezisi meselesini düşünün."

"Oh tanrım, evet! Dünyanın öbür ucu olsa bile!" diyerek güldü diyakoz. "Hiç karşı çıkar mıyım?"

Von Koren karanlıkta Laevski'yi tanıdı, bir şey söylemeden ona elini uzattı. Kürekçiler aşağıda, büyük dalgaları engelleyen dalgakırana rağmen durmadan kazıklara çarpan kayığı sabit tutmaya çalışıyordu. Von Koren merdivenden aşağıya inerek kayığın içine atladı, dümenin yanına oturdu.

"Yaz!" diye bağırdı Samoylenko. "Kendine dikkat et!"

'Asıl gerçeği kim bilebilir ki...' diye düşünen Laevski paltosunun yakasını yukarı kaldırdı, ellerini yenin içine soktu.

Çevik bir hareketle iskelenin içinde bir daire çizen kayık açık denize açıldı. Dalgaların arasında hemencecik gözden kayboldu, fakat çok geçmeden dalganın derin çukurundan kendini kurtararak yükseğe, dalganın zirvesine tırmandı. Öyle ki, içindeki in-

sanları ve hatta kürekleri ayırt etmek mümkündü. Kayık üç sajen kadar ileri gidiyor, sonra dalga onu iki sajen geri itiyordu.

"Yaz!" diye bir kez daha bağırdı Samoylenko. "Bu berbat hava sana kötü ruhların bir armağanı!"

Karanlık ve huzursuz denizi hüzünle seyreden Laevski:

'Evet, asıl gerçeği kim bilebilir ki...' diye bir kez daha içinden geçirdi. 'Dalga kayığı geri savuruyor; iki adım ileri, bir adım geri gidiyor. Fakat inatçı kürekçiler bıkıp usanmadan kürek çekiyorlar ve dev dalgalardan korkmuyorlar. Kayık hep ilerliyor, ilerliyor, işte gözden kayboldu. Yarım saate kadar kürekçiler vapurun ışıklarını iyice görecekler, bir saate kalmaz vapurun merdivenlerinde olurlar. Tıpkı hayattaki gibi... Gerçeği aramak için insanlar öne doğru iki adım, geriye doğru bir adım atıyor. Çekilen acılar, hatalar ve can sıkıntısı onları geriye savuruyor, fakat gerçeğe ulaşma arzusu ve inatçı irade onları ileriye, hep ileriye taşıyor. Ve kim bilir? Belki sonunda asıl gerçeğe ulaşacaklar...' "Elvedaaa!" diye bağırdı Samoylenko.

"Ne görünüyorlar, ne de sesleri duyuluyor. İyi yolculuklar!" dedi diyakoz.

Yağmur serpelemeye başlamıştı.

1891

Üç Yıl

I

HAVA kararmaya başlamıştı; kimi evlerde ışıklar yanıyordu. Caddenin sonundaki kışlanın arkasından solgun bir ay yükseliyordu. Laptev avlu kapısının yanında bir tahta sıranın üzerine oturmuş Pyotr ve Pavel Kilisesi'ndeki gece ayininin bitmesini bekliyordu. Yuliya Sergeyevna'nın ayinden dönerken buradan geçeceğini, bu esnada onunla konuşabileceğini ve hatta tüm akşamı birlikte geçirme fırsatı bulabileceklerini hesaplıyordu.

Laptev bir buçuk saatten beri burada oturmaktaydı; bu zamanı kafasında Moskova'daki evini, yazı masasını, dostlarını, uşağı Pyotr'ı canlandırarak geçirdi. Şimdi, karanlıkta hareketsiz duran ağaçlara şaşkınlıkla bakıyor, Sokolniki'deki yazlığında değil de bu taşra kasabasında, sabah akşam önünden büyük bir sığır sürüsünün çobanların öttürdüğü boynuz sesleri eşliğinde, müthiş toz bulutları kaldırarak geçtiği bir evde yaşamasını garipsiyordu. Son zamanlarda kendisinin de katıldığı uzun Moskova sohbetlerini hatırladı; aşksız yaşamanın mümkün olduğu, tutkulu aşkın psikolojik bir bozukluğa işaret ettiği ve nihayet aşk diye bir şeyin olmadığı, sadece cinsler arasında fiziksel çekimin var olduğu türünden konuşmalardı bunlar. Laptev bu konuşmaları hatırlarken, 'Eğer şu anda bana aşkın ne olduğunu sorsalar verecek bir yanıtım yok!' diye düşündü üzülerek.

Ayin sona ermişti, insanlar gözükmeye başladı. Laptev karanlık insan görüntülerine dikkatlice bakıyordu. Piskoposun arabası gelip geçti, çan sesleri de sustu. Çan kulesinde kırmızı ve yeşil ışıklar peş peşe sönmeye başladı. Kilisenin isim günü yortusu dolayısıyla bir

gösteri yapılmaktaydı. Halk acele etmeden, pencerelerin altlarında duraksayarak ağır ağır dağılıyordu. İşte, nihayet Laptev tanıdık o sesi duydu, kalbi hızla çarptı. Yuliya Sergeyevna'nın yalnız değil de iki kadınla birlikte olması onu umutsuzluğa düşürdü.

'Bu çok kötü, çok kötü!' diye öfkeyle mırıldandı. 'Çok kötü!' Yuliya Sergeyevna küçük sokağın başına gelince kadınlarla vedalaşmak için durdu, bu sırada Laptev'i fark etti.

"Ben de size geliyordum," dedi Laptev. "Babanızla konuşmak istiyorum, evde mi?"

"Muhtemelen evdedir," dedi Yuliya. "Kulüp için zaman daha erken."

Sokak boyunca yan yana bahçeler sıralanmıştı; bahçe duvarları boyunca ay ışığında uzun gölgeler düşüren ıhlamur ağaçları vardı ve ağaç gölgeleri sokağın bu yanındaki duvarları ve kapıları tamamen karanlıkta bırakıyordu. Karanlık tarafta sohbet eden kadınların fısıldaşmaları ve ölçülü gülüşleri ile birisinin hafif sesle çaldığı bir balalayka duyuluyordu. Her taraf ıhlamur ve kuru ot kokuyordu. Görünmeyen kadınların mırıltıları ve bu koku Laptev'i etkiledi. Ansızın, yol arkadaşını kucaklamak, yüzünü, ellerini, omuzlarını öpücüklere boğmak, hüngür hüngür ağlamak, dizlerine kapanarak onu ne kadar çok beklediğini anlatmak için içinde karşı konulamaz bir arzu doğdu. Yuliya Sergeyevna'dan çok hafif, güçlükle fark edilen bir buhur kokusu yayılıyordu. Bu, Laptev'e, tanrıya inandığı, akşam ayinlerine gittiği ve saf, şairane aşk üzerine bir sürü hayaller kurduğu geçmiş günlerini hatırlattı. Şimdi, bu kıza olan aşkına karşılık bulamadığı için, geçmişte üzerine hayaller kurduğu o mutluluğu artık ebediyen kaybettiğini düşünmekteydi.

Yuliya Sergeyevna, Laptev'in kız kardeşi Nina Fyodorovna'nın sağlığı üzerine içten bir ilgiyle konuşmaya başladı. Kadıncağız, iki ay önce bir kanser ameliyatı geçirmişti ve hastalığın nüksetmesinden korkuluyordu.

"Bu sabah onu ziyaret ettim," dedi Yuliya Sergeyevna. "Bana öyle geliyor ki, bu son hafta sanki zayıflamadı ama rengi soluklaştı."

"Evet," diye onayladı Laptev. "Hastalık nüksetmiş gibi gözükmüyor, ancak günbegün daha halsiz düştüğünü, gözlerimin önünde eriyip gittiğini görüyorum."

Yuliya Sergeyevna, bir anlık bir suskunluğun ardından:

"Tanrım, ne kadar da sağlıklı, tombul, al yanaklı bir kadıncağızdı," dedi. "Burada herkes onu Moskovalı diye çağırırdı. Nasıl da kahkahalar atardı! Bayramlarda basit köylü kadın kılığına girerdi, bu ona çok yakışırdı."

Doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Şişman, kırmızı yüzlü biriydi, diz altına inen uzun bir redingot giyerdi, bu yüzden bacakları kısaymış gibi görünürdü. Doktor, elleri cebinde çalışma odasının bir köşesinden ötekine gidip geliyor, alçak sesle "Ru-ru-ru" diye şarkı mırıldanıyordu. Gri favorileri dağınık, taranmamış saçları yataktan yeni kalkmış gibi karmakarışıktı. Çalışma odası, divanın üzerindeki yastıklar, köşelerdeki tomar tomar kullanılmamış kâğıtlar, masanın altındaki kirli, hasta kaniş köpek, hepsi dağınık ve pasaklıydı ve insanda tıpkı doktorun kendisi gibi kekremsi bir duyguya yol açıyordu.

Kızı babasının çalışma odasına girerek:

"Mösyö Laptev sizi görmek istiyor," dedi.

"Ru-ru-ru" diye yüksek sesle şarkı mırıldanan doktor misafir odasına girerek Laptev'in elini sıktı ve:

"Ne gibi iyi haberleriniz var?" diye sordu.

Misafir odası karanlıktı, Laptev şapkası elinde, oturmaksızın, rahatsız ettiği için özür diledi. Kız kardeşinin geceleri daha iyi uyuması için ne yapmaları gerektiğini, neden bu kadar hızlı zayıfladığını sordu. Aynı soruları doktorun sabahki muayenesinde de sormuş olabileceği düşüncesi Laptev'i mahcup etti.

"Söyler misiniz, Moskova'dan bir iç hastalıklar uzmanı davet edelim mi?" dedi. "Ne dersiniz?"

Doktor iç geçirerek omuzlarını silkti, anlaşılamayan bir hareket yaptı iki eliyle. Gücendiği açıkça belli oluyordu. Olağanüstü alıngan, evhamlı biri olan doktor insanların hiçbir zaman kendisine inanmadıklarını, onu saymadıklarını, yeterince saygı gösterme-

diklerini düşünürdü. Ona kalırsa, herkes onu sömürüyordu, dostları bile ona iyi niyetli davranmıyorlardı. Sürekli olarak kendisiyle alay eder, kendisi gibi ahmakların herkes sırtlarına binsin diye yaratıldıklarını söylerdi.

Yuliya Sergeyevna lambayı yaktı. Kilisede yorulmuştu, bu onun solgun, süzgün yüzünden ve cansız yürüyüşünden anlaşılıyordu. Dinlenmek istiyordu. Divana oturarak ellerini dizine koydu ve düşüncelere daldı. Laptev kendisinin çirkin olduğunun farkındaydı ancak, şu anda ona, sanki bu çirkinliğini gövdesinde de hissediyormuş gibi geldi. Kısa boylu, zayıf, saçları başı üşüyecek kadar seyrekleşmiş, yanaklarında kızarık lekeler bulunan bir adamdı. Laptev'in hal ve tarzında, kaba, çirkin kişileri bile sevimli kılan o çekici sadelikten eser yoktu. Kadınların arasında rahatsız, beceriksiz, yapmacıklı ve fazla konuşkan oluyordu. Şu anda bu özelliğinden dolayı kendinden nefret ediyordu. Yuliya Sergeyevna ile birlikteyken, kızcağız sıkılmasın diye konuşması gerektiğini biliyordu. Fakat ne hakkında konuşacaktı? Yine kız kardeşinin hastalığı üzerine mi?

Tıp üzerine, genellikle herkesin bildiği şeylerden bahsetmeye başladı. Hijyenin öneminden, çoktan beri Moskova'da kimsesizler için bir sığınma evi açma niyetinde olduğundan, hatta elinde bu işin maliyet hesaplarının bulunduğundan söz etti. Planlamasına göre, akşamları sığınma evine gelen işçiler beş altı kapik karşılığında, yanında ekmekle birlikte bir porsiyon sıcak şçi çorbası, kuru, temiz bir yatak ve battaniye, ıslak elbise ve ayakkabılarını kurutabilecekleri bir yer elde edebileceklerdi.

Yuliya Sergeyevna, Laptev'in yanında çoğunlukla suskun durur, konuşmazdı; Laptev ise, bir âşığın önsezileriyle olsa gerek, onun tüm düşüncelerini ve niyetlerini tahmin edebiliyordu. Şimdi de, onun akşam ayininden sonra çay içmek ve elbisesini değiştirmek için odasına çıkmamasını, bu akşam mutlaka bir yerlere misafirliğe gideceğine yordu.

Laptev, kendisine donuk bakışlarla bakan ve onun tıp, hijyen üzerine sohbet açmasının amacını anlamayarak şaşıran doktora dönerek, gücenmiş bir tarzda:

"Sığınma evi için acele etmiyorum," dedi. "Muhtemelen planımı hayata geçirmem daha çok zaman alacak. Sığınma evi projemin, her girişimi mahveden o Moskovalı yalancı sofuların ya da yardımsever hanımefendilerin ellerine geçmesinden korkuyorum."

Yuliya Sergeyevna yerinden doğrularak Laptev'e elini uzattı:

"Özür dilerim," dedi. "Benim gitmem lazım. Lütfen, kız kardeşinize selamlarımı iletin."

"Ru-ru-ru," diye şarkı mırıldandı doktor.

Yuliya Sergeyevna çıktı, kısa bir süre sonra Laptev de doktorla vedalaşarak ayrıldı, eve gitti. İnsan kendini huzursuz ve mutsuz hissettiğinde, ıhlamur ağaçlarını da gölgeleri de bulutları da, kısaca, doğanın kendini beğenmiş, canlılara karşı kayıtsız bütün bu güzelliklerini görmezlikten gelir, sanki onlardan kendisine doğru bir bayağılık rüzgârı esiyormuş gibi hisseder. Gökte iyice yükselen ayın altından bulutlar hızla geçip gidiyordu. Laptev, 'Ne kadar nahif, taşralı bir ay! Ne denli cılız, sefil bulutlar!' diye düşündü. Biraz önce tıpla, sığınma eviyle ilgili olarak söylediklerinden utandı. Kişiliği güçlü olmadığı için yarın yine o kızı görmek, onunla konuşmak için gayret sarf edeceğini ve kendisinin o kız için bir yabancı olduğuna bir kez daha ikna olacağını düşününce dehşete kapıldı. Yarından sonra da aynı şeyler olacaktı. Ne için? Ve tüm bunlar ne zaman ve nasıl sona erecekti?

Laptev eve gelince kız kardeşine uğradı. Nina Fyodorovna hâlâ dinç görünüyor, sağlam ve kuvvetli bir kadın izlenimi veriyordu. Ancak, şu anda olduğu gibi, özellikle sırtüstü yatıp gözlerini kapadığında, aşırı solgun yüzüyle tıpkı bir ölüyü andırıyordu.

Hastanın yanında on yaşındaki büyük kızı Saşa oturuyor, kendi okuma kitabından annesine bir şeyler okuyordu.

Hasta alçak sesle, kendi kendine:

"Alyoşa* geldi," diye söylendi.

Çoktan beri Saşa ile dayısı arasında üzerinde konuşulmayan gizli bir anlaşma vardı: Hastaya nöbetleşe kitap okumak. Saşa oku-

* Alyoşa, Aleksey'in küçültülmüş halidir. *–çev.*

ma kitabını kapadı ve tek kelime söylemeden sessizce odadan çıktı. Laptev komodinden tarihî romanı alarak kaldığı sayfayı buldu ve oturup yüksek sesle okumaya başladı.

Nina Fyodorovna doğma büyüme Moskovalıydı. Çocukluğu ve gençliği iki erkek kardeşiyle birlikte Pyatnitskaya Caddesinde, tüccar bir ailenin evinde geçmişti. Çocukluğu uzun ve sıkıcı olmuştu. Babası çocuklara çok kaba davranıyordu, hatta onu üç kez sopayla dövmüştü. Annesi uzun süren bir hastalığın ardından ölmüştü. Hizmetçiler pis, kaba ve ikiyüzlüydü. Eve sık sık papaz ve keşişler gelip giderdi, onlar da ikiyüzlüydü. Yer içer, hiç sevmedikleri halde babaya adice dalkavukluk ederlerdi. Erkek çocuklar jimnazyuma girecek kadar şanslılardı, Nina ise okuyamadı, eğitimsiz kaldı. Ömür boyu kargacık burgacık yazmaya ve yalnızca tarihî romanlar okumaya mahkûm oldu.

Nina, on yedi yıl önce, yirmi iki yaşındayken Himki'deki daçalarında şimdiki kocası yurtluk sahibi Panaurov ile tanıştı. Ona âşık oldu ve babasının izni olmadan onunla gizlice evlendi. Panaurov yakışıklı ama sigarasını kutsal kandilden yakan, ıslık çalar gibi konuşan, arsız, edepsiz bir adamdı. Nina'nın babası onu asla adamdan saymazdı. Daha sonra damat Panaurov, kayınpederine mektup yazıp Nina için drahoma istediğinde, ihtiyar, kızına mektup yazarak, Nina'nın annesinden kalan kürkleri, gümüş takımlarını ve diğer bazı eşyaları otuz bin ruble para ile birlikte köylerine gönderdiğini, ancak onları kutsamadığını ve evliliklerine rızasının da olmadığını bildirdi. Sonra bir yirmi bin daha gönderdi. Tüm bu paraları ve drahomayı çarçur eden, kendi yurtluğunu da satıp harcayan Panaurov ailesiyle birlikte şehre yerleşti ve valilikte memurluğa başladı. Bu arada şehirde başka bir gönül ilişkisine girerek ikinci bir aile daha peydahladı. Bu yasadışı ikinci aile gizli tutulmayıp açık bir şekilde varlığını sürdürdüğü için her gün çeşitli dedikodulara konu oluyordu.

Nina Fyodorovna kocasına hayrandı. Şu anda okunan tarihî romanı dinlerken, hayatta başına ne kadar çok şey geldiğini, ne kadar acı çektiğini düşünüyordu; eğer birisi onun hayatını yazmaya kal-

kışsaydı, kim bilir ortaya ne kadar acıklı bir hikâye çıkardı. Tümörü göğsünde olduğu için, onu hasta eden şeyin aşk ve aile hayatı olduğundan emindi. Kıskançlık ve gözyaşı onu yatağa düşürmüştü.

Aleksey Fyodoroviç okuduğu kitabı kapatarak:

"İşte son, tanrıya şükür," dedi. "Yarın yeni birine başlarız."

Nina Fyodorovna güldü, her zaman güleç birisiydi, ancak Laptev, kız kardeşinin kavrama yeteneğinin hastalığından dolayı ara sıra dumura uğradığını ve en ufak bir şeye, hatta ortada bir sebep yokken bile güldüğünü fark etmeye başlamıştı.

"Öğle yemeğinden önce, sen dışardayken Yuliya uğradı," dedi Nina Fyodorovna. "Anladığım kadarıyla, babasına pek güvenmiyor. 'Babam sizi tedavi etmeye devam etsin, ama bir yandan da size dua okuması için kutsal dedeye gizlice başvurun,' diyor. Onların oralarda bir kutsal dede peyda olmuş. Yuliçka şemsiyesini burada unutmuş, yarın onu götür." Biraz ara verdikten sonra, "Hayır, vade dolunca ne doktorlar ne de kutsal dedeler yardım edebilir," diye ekledi.

Laptev, konuyu değiştirmek isteyerek:

"Nina, geceleri niçin uyumuyorsun?" diye sordu.

"Evet, öyle. Uyuyamıyorum, hepsi bu. Yatıyor ve düşünüyorum."

"Ne düşünüyorsun meleğim?"

"Çocukları, seni... Kendi hayatımı. Ben, Alyoşa, çok acı çektim. Hatırlamaya bir başlıyorsun, bir başlıyorsun... Aman tanrım!" Gülerek ekledi: "Şaka mı, beş kez doğurdum, üçünü toprağa verdim... Öyle anlar oluyordu ki, tam doğurmak üzeresin ama benim Grigori Nikolayeviç'im o anda diğer karısının yanında; ebeye ya da doğuma yardım edecek köylü kadına haber verecek kimse yok. Hizmetçi aramak için mutfağa ya da girişteki aralığa gidiyorsun, orada bir sürü çıfıt, dükkân sahibi, tefeci oturmuş Grigori Nikolayeviç'in eve gelmesini bekliyor. Sersemliyorsun, başın dönüyor... Gerçi yüzüme açıkça söylemedi ama kocam beni hiç sevmedi. Şimdi artık duruldum, yüreğim yatıştı; önceleri, gençken ne kadar utanıyordum, inciniyordum, ah, ne kadar inciniyordum, iki gözüm! Bir keresinde

–o zaman daha köyde oturuyorduk– onu bahçede bir kadınla gördüm, hemen oradan uzaklaştım... Nereye olduğunu bilmeden gidebildiğim kadar gittim, nasıl oldu bilmiyorum, bir baktım kilisenin kapısına gelmişim. Diz çöktüm, 'Göklerin kraliçesi' diye yakarıyorum. Vakit gece, gökte ay parlıyor..."

Nina Fyodorovna yoruldu, güçlükle nefes alıp vermeye başladı. Biraz dinlendikten sonra kardeşinin elini tutarak, cansız bir sesle:

"Ne kadar da iyi yüreklisin, Alyoşa..." dedi. "Ne kadar akıllı... Büyüdün, ne kadar iyi bir insan oldun!"

Laptev gece yarısı hasta kardeşiyle vedalaşarak ayrıldı, giderken Yuliya Sergeyevna'nın unuttuğu şemsiyeyi de yanına aldı. Saatin geç olmasına rağmen kadın hizmetçiler ve uşaklar yemek odasında oturmuş hep birlikte çay içiyorlardı. Ne disiplinsizlikti bu böyle! Çocuklar bile uyumamıştı, onlar da yemek odasındaydı. Hizmetçiler kendi aralarında alçak sesle konuşuyorlardı, lambanın is çıkardığını ve kısa bir süre sonra söneceğini bile fark etmiyorlardı. Bir dizi uğursuz belirti ve işaret, büyüğünden küçüğüne evdeki tüm bu insanları huzursuz ediyordu, hepsinin morali bozuktu. Girişteki ayna kırılmıştı, sanki kasıtlı yapıyormuş gibi semaver her gün, hatta şu anda bile uğulduyordu. Anlattıklarına göre güya, Nina Fyodorovna botlarını giyerken içinden bir fare sıçrayıp kaçmış. Tüm bu işaretlerin ne manaya geldiğini çocuklar çoktan çözmüştü. Zayıf, esmer bir çocuk olan büyük kız Saşa acıklı ve korkmuş bir yüz ifadesiyle masanın başında kımıldamadan oturuyordu. Tombul ve sarışın olan küçük kız, yedi yaşındaki Lida, ablasının yanında ayakta duruyor, kaşlarını çatmış, ateşi seyrediyordu.

Laptev bir alt kattaki, alçak tavanlı, her zaman ıtır çiçeği kokan, havalandırılmamış odalarına indi. Misafir odasında Nina'nın kocası Panaurov'u oturmuş gazete okurken buldu. Başıyla işaret vererek geçip karşısına oturdu. İkisi de susuyordu. Bu şekilde hiç konuşmadan tüm bir akşamı geçirdikleri çok olurdu ve hiçbiri bu uzun suskunluktan rahatsız olmazdı.

İyi geceler demek üzere küçük kızlar odaya girdi. Panaurov acele etmeksizin, hiçbir şey söylemeden kızların her birine doğru eği-

lerek birkaç kez üzerlerine haç çıkardı, onları kutsadı, öpmeleri için elini uzattı. Kızlar ona reverans yaptılar. Sonra Laptev'e yöneldiler, o da kızları kutsamak ve elini öptürmekle yükümlüydü. Bu reveranslı, öpüşmeli tören bu şekilde her akşam tekrarlanıp duruyordu.

Kızlar dışarı çıktığında, Panaurov gazeteyi yana bırakarak:

"Bizim bu mesut, müreffeh kasabamızda hayat sıkıcı," dedi. İç geçirerek, "İtiraf edeyim ki, kendinize sonunda bir eğlence bulduğunuz için çok memnunum, sevgili dostum." diye ekledi.

"Neyi kastediyorsunuz?" diye sordu Laptev.

"Sizi kısa süre önce Doktor Byelavin'in evinden çıkarken gördüm. Umarım, oraya kızın babacığını görmek için gitmiyorsunuz."

"Tabii öyle," dedi Laptev, kızararak.

"Hadi canım, tabii öyle. Laf açılmışken, bu 'babacık' gibi işe yaramaz, yıpranmış bir beygiri mum yakıp arasan bulamazsın. Böylesine pasaklı, yeteneksiz, beceriksiz bir sığırı asla hayal edemezsiniz. Sizin oralarda, başkentte, taşraya duyulan ilgi bugüne kadar yalnızca işin duygusal, şiirsel yanıyla, manzara resimleriyle ve *Anton Goremıka** ile sınırlı kaldı. Ancak, yemin ederim dostum, taşrada hiçbir şiirsellik yok; sadece vahşilik, alçaklık, çirkef var, başka da bir şey yok. Bu kentteki ilim irfan sahiplerini, aydınları ele alalım. Bu şehirde yirmi sekiz doktor var, hepsi de servet edinmişler, kendilerine ait evlerde oturuyorlar. Bu arada halk eskiden olduğu gibi yine çaresiz durumda. İşte, Nina'nın ameliyat olması gerekti, özünde basit bir ameliyat ama bunun için Moskova'dan cerrah getirmek zorunda kaldık. Düşünebiliyor musunuz, burada bu işi üstlenecek bir doktor çıkmadı. Hiçbir şey bilmiyorlar, anlamıyorlar, hiçbir şeye ilgileri kalmamış. Örneğin, onlara sorunuz, kanser nedir? Niçin olur?"

Ve Panaurov kanserin ne olduğunu izah etmeye başladı. O, her şeyin uzmanıydı, söz neden açılırsa açılsın, her şeyi bilimsel olarak açıklayabilirdi. Ancak, tüm bu açıklamalar ona özgü tarzdaydı. Onun kendine ait kan dolaşımı kuramı, kendi kimyası, kendi ast-

* Dmitri V.Grigoroviç'in (1822-1899) 1847 yılında yayımlanan, köy hayatını, serflerin acıklı, çetin yaşam koşullarını anlatan ünlü romanı. *-çev.*

ronomisi vardı. Yavaş yavaş, yumuşakça ve ikna edici bir şekilde konuşurdu. Gözlerini kısıp tembelce iç geçirerek, rica eden bir ses tonuyla "Asla hayal edemezsiniz" sözcüklerini telaffuz eder, tıpkı krallar gibi bağışlayıcı bir edayla gülümserdi; kendinden çok memnun olduğu ve elli yaşına bastığını tamamen unuttuğu açıkça belli olurdu.

"Canım bir şeyler yemek istedi," dedi Laptev. "Tuzlu bir şeyler olsa seve seve yerdim."

"Dert mi? Şimdi hemen hallederiz."

Kısa bir süre sonra Laptev ile eniştesi üst katta yemek odasında oturmuş yemek yiyorlardı. Laptev bir kadeh votka içtikten sonra şaraba geçti, Panaurov ise bir şey içmedi. O, ne içki içer ne de kumar oynardı; buna rağmen hem kendi servetini hem de karısınınkini harcayıp bitirmişti, ayrıca çok da borcu vardı. Bu kadar kısa süre içinde bu kadar büyük parayı harcayıp bitirmek için ihtiraslı olmak yetmez, bunun için başka bir şey, özel bir yetenek gerek. Panaurov nefis yemekler yemeyi sever, yemeklerin mükemmel bir şekilde servis edilmesini ister, yemek esnasında canlı müzik, konuşmalar olsun ister; her birine bol keseden on, hatta yirmi beş ruble bahşiş dağıttığı uşakların yerlere eğilerek onu selamlamalarını sever. Tüm abone kampanyalarına ve piyangolara katılır, tanıdıklarının doğum günlerine çiçekler gönderir, hediye olarak fincanlar, gümüş bardakaltları, kol düğmeleri, kravatlar, parfümler, ağızlıklar, pipolar, köpekler, papağanlar, Japon eşyaları, antikalar alır. İpek pijamaları, Buhara işi bornozu, abanoz ağacından sedef işlemeli karyolası vs. vardır.

Bütün bunlara her gün kendi deyimiyle "yığın" ile para gidiyordu.Panaurov yemek sırasında boyuna iç geçiriyor ve kafasını sallıyordu. Siyah gözlerini kısarak, alçak sesle:

"Evet, bu dünyada her şeyin bir sonu var," dedi. "Ona âşık olunca acı çekeceksiniz, ona aşkınız sona erince o sizi aldatacak. Çünkü aldatmayan kadın yoktur. Acı çekeceksiniz, umutsuzluğa düşüp bu kez siz onu aldatacaksınız. Ancak, bütün bunların sadece birer hatıraya dönüşeceği bir an gelecek, işte o zaman oturup soğukkan-

lılıkla geriye bakacak ve olup bitenlerin tamamen boş şeyler olduğunu göreceksiniz."

Yorulan ve biraz da sarhoş olan Laptev, Panaurov'un güzel kafasına, kısaltılmış siyah sakalına baktı, kadınların bu şımartılmış, kendini beğenmiş, fiziksel olarak alımlı adamı niçin sevdiğini anladığını düşündü.

Yemekten sonra Panaurov orada kalmayarak ikinci evine gitmek üzere kalktı. Laptev onu geçirmek için dışarı çıktı. Panaurov şehirde silindir şapka giyen tek kişiydi. Gri bahçe duvarlarının, üç pencereli bakımsız küçük evlerin ve yüksek ısırgan otlarının yanından geçerken zarif, şık görünümü, silindir şapkası ve turuncu rengi eldivenleri insanda daima hem tuhaf, hem de acıklı bir duygu uyandırıyordu.

Panaurov'la vedalaşan Laptev acele etmeyerek ağır ağır eve döndü. Ay öylesine parlak aydınlatıyordu ki yerde bir saman çöpünü bile seçebilirdiniz. Laptev bir an ay ışığının, âdeta birisi saçına tüyle dokunuyormuş gibi, saçsız başını okşadığını sandı.

'Seviyorum!' diye yüksek sesle söylendi. İçinde ansızın güçlü bir şekilde, koşup Panaurov'u yakalamak, onu kucaklayıp affetmek, ona karşılıksız olarak çok miktarda para vermek ve sonra da kırlara, ormanlara doğru koşmak, arkaya bakmadan durmadan koşmak arzusu doğdu.

Evde sandalyenin üzerinde Yuliya Sergeyevna'nın unuttuğu şemsiyeyi gören Laptev şemsiyeyi aldı ve tutkuyla öpmeye başladı. İpekten yapılmış şemsiye yeni değildi, etrafını çeviren lastik eskimişti, sapı ucuz, sıradan beyaz kemiktendi. Laptev şemsiyeyi açarak başının üzerine kaldırdı, o anda, sanki etrafı bir mutluluk kokusu sarmış gibi geldi ona. Laptev koltuğa daha rahat bir konumda yerleşerek, elindeki şemsiyeyi bırakmadan, Moskova'daki dostlarından birine mektup yazmaya başladı:

> Değerli dostum, sevgili Kostya,* işte size bir haber: Yeniden âşık oldum. Yeniden diyorum, çünkü altı yıl önce tanışma fırsatı bile

* Kostya, Konstantin'in küçültülmüş halidir. *-çev.*

bulamadığım Moskovalı bir oyuncuya âşık olmuştum. Son bir buçuk yıldan beri de sizin de tanıdığınız, yaşı geçkin, çirkin bir kadın olan o 'özel birisi' ile yaşıyordum. Ah, azizim, aşkta ne kadar şansızım! Kadınlar konusunda hiçbir başarım olmadı. Eğer 'yeniden' diye yazıyorsam, bu, gençliğimin tamamen aşksız geçtiğini ve gerçek anlamda ilk kez otuz dört yaşımda âşık olduğumu kendime itiraf etmenin üzüntüsü ve ayıbı dolayısıyladır. İzin veriniz, 'yeniden' seviyorum diyeyim. Ah, onun nasıl bir kız olduğunu bir bilebilseydiniz! Güzellik abidesi denemez, geniş bir yüzü var, çok zayıf bir kız, buna karşılık güldüğünde yüzünde olağanüstü bir iyilik, sevecenlik ifadesi beliriyor. Şarkı söyler gibi, çınlayan berrak bir sesle konuşuyor. Benimle doğrudan sohbet etmekten kaçınıyor, onu tanımıyorum. Ancak yanında olduğumda, onun az rastlanan zeki, yüreği yüce heveslerle dolu, sıradışı bir varlık olduğunu hissediyorum. Dindar bir kız ve bunun beni ne kadar etkilediğini, onu benim gözümde nasıl yücelttiğini asla hayal edemezsiniz. Bu noktayı sizinle sonuna kadar tartışmaya hazırım. Siz haklısınız, dediğiniz gibi olsun, ama yine de onun kilisede dua etmesini seviyorum. Taşralı biri ama Moskova'da okumuş, Moskova'yı seviyor, Moskova modasına uygun giyiniyor ve bunlar için onu seviyorum, seviyorum, seviyorum... Kaşlarınızı nasıl çattığınızı, bana aşkın ne olduğu, kimin sevilip kimin sevilemeyeceği ve benzeri konularda uzun bir nutuk atmak için ayağa kalktığınızı görüyorum. Ancak, sevgili Kostya, âşık değilken ben de aşkın ne olduğunu pekâlâ biliyordum. Kız kardeşim selamlarınız için teşekkür ediyor. Kostya Koçevoy'u bir zamanlar nasıl hazırlık sınıfına götürdüğünü sık sık hatırlıyor ve sizinle ilgili anılarında siz daima bir öksüz çocuk olarak kaldığınız için, her zaman sizi 'zavallı' diye çağırıyor. Evet, böyle, zavallı öksüz çocuk, ben âşığım. Şimdilik bu bir sır, oradaki, sizin de tanıdığınız o 'özel birisi'ne hiçbir şey söylemeyiniz. Sanırım, bu mesele kendi kendine yoluna girer ya da Tolstoy'un uşağının dediği gibi 'oluşur.'*

* Tolstoy'un *Anna Karenina* romanındaki kahramanlardan Stiva (Stepan) Oblonski'nin uşağı kastediliyor. *-çev.*

Laptev mektubu bitirerek yatağa uzandı. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu ama her nedense uyuyamıyordu. Sokaktan gelen gürültüdendir diye düşündü. Evin yanından boynuz öttürerek gürültüyle sığır sürüsü geçiriyorlardı. Zaten biraz sonra da sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Kâh gıcırtıyla bir at arabası geçiyor kâh pazara giden köylü kadınların bağrışmaları duyuluyordu. Serçelerin cıvıltılarıysa gece boyunca zaten hiç susmamıştı.

II

Ertesi gün neşeli bir tatil sabahı ile başladı. Saat onda Nina Fyodorovna'yı koluna girerek misafir odasına getirdiler; kahverengi bir elbise giymişti, saçları güzelce taranmıştı. Odada biraz gezindikten sonra açık pencerenin karşısına geçip durdu, yüzünde saf ve yaygın bir gülümseme vardı. İnsan bu yüze bakınca, sarhoş bir yerel ressamın kışa veda festivalinde onun yüzünü çok beğenerek portresini çizmek istemesi olayını hatırlıyordu. Ne olmuşsa bir anda herkes, çocuklar, hizmetçiler, Nina Fyodorovna'nın kendisi ve hatta kardeşi Aleksey Fyodoroviç bile onun mutlaka iyileşeceğini düşünmeye, buna inanmaya başlamıştı. Çocuklar keskin çığlıklar atarak dayıları ile kovalamaca oynuyor, evi gürültüye boğuyorlardı.

Yabancılar Nina Fyodorovna'nın sağlık durumunu öğrenmek için eve geliyor, kutsal ekmek getiriyorlardı; hemen hemen tüm kiliselerde onun için bugün dua edildiğini söylüyorlardı. Yardımsever kişiliğinden dolayı şehirde herkes onu severdi. Parasını hayır işleri için, gerekli mi değil mi diye bakmaksızın çok rahat bir şekilde dağıtan kardeşi Aleksey gibi, Nina Fyodorovna da hayır işleri söz konusu olduğunda olağanüstü gözü kara davranırdı. Yoksul öğrencilerin harçlarını öder, yaşlılara çay, şeker, reçel dağıtır, yoksul gelinleri giydirip kuşandırır, eline gazete geçtiğinde her şeyden önce yardıma ihtiyacı olanlarla ilgili bir ilan ya da not var mı diye bakardı.

İşte, şu anda elinde bakkala ödemesi gereken seksen iki rubleyle ilgili bir deste pusula tutuyordu. Çeşitli yoksul kimselere ya da ondan yardım isteyenlere gerekli ürünleri versin diye bakkalla

anlaşma yapmıştı, bakkal malları vermeden bir gün önce ödeme yapılması için pusulaları gönderirdi.

Pusulalardaki kendi kargacık burgacık yazısını çözmeye çalışarak:

"Bak sen hele! Ne kadar da çok almışlar; vicdansızlar!" dedi. "Şaka değil, seksen iki ruble. Ödemeyeceğim işte."

"O ödemeyi bugün ben yaparım," dedi Laptev.

"Neden sen yapasın?" dedi Nina Fyodorovna, telaşlanarak. Hizmetçiler duymasın diye yavaş sesle ekledi: "Senden ve diğer kardeşimden her ay aldığım iki yüz elli ruble yetmiyor mu sanki? Tanrı sizden razı olsun."

"Ee, ne olmuş?" dedi Laptev. "Ben her ay iki bin beş yüz harcıyorum. Tatlım, sana bir kez daha söylüyorum. Bu parayı harcamaya nasıl benim ve Fyodor'un hakkı varsa, senin de aynı şekilde hakkın var. Bunu anla ve bir daha da unutma. Babamın üç çocuğu var, paramızın her üç kapiğinden biri sana aittir."

Nina Fyodorovna söylenenleri anlamadı, sanki kafasında çok zor bir problemi çözüyormuş gibi bir ifadesi vardı. Onun parasal konulardaki kalın kafalılığı Laptev'in her zaman canını sıkıyor, huzurunu kaçırıyordu. Laptev kız kardeşinin ayrıca özel borçlarının olmasından şüphelendi; ona söylemeye utanıyor ve ödeyemediği için de acı çekiyor olabilirdi.

Güçlükle alınıp verilen soluklar ve ayak sesleri duyuldu. Her zamanki gibi, taranmamış karışık saçları ve dağınık, perişan haliyle doktor merdivenleri çıkıyordu. "Ru-ru-ru" diye şarkı mırıldanıyordu. Onunla karşılaşmamak için Laptev hemen yemek odasına geçti, oradan da alt kata, kendi odasına indi. Doktorla samimi, basit, kısa süreli bir karşılaşmanın ya da teklifsizce evine girip çıkmanın imkânsız olduğunu Laptev çok iyi anlamıştı. Kaldı ki, Panaurov'un deyişiyle bu "yıpranmış beygir" ile karşılaşmak hiç de hoş bir şey değildi. Yuliya Sergeyevna'yı seyrek görmesi de zaten bu yüzdendi. Hazır babası evde yokken unutulan şemsiyeyi şimdi Yuliya Sergeyevna'ya götürürse onu evde yalnız yakalayabileceğini düşündü Laptev. Kalbi sevinçle çarptı. Çabuk! Çabuk!

Şemsiyeyi aldı, büyük bir heyecan içinde, aşkın kanatlarına binip hızla yola koyuldu. Hava sıcaktı. Doktorun, yabani otlar ve ısırganlarla kaplı büyük avlusunda yirmiye yakın çocuk maç yapıyordu. Bunlar, doktorun her yıl onaracağını söylediği ama hep ertelediği üç köhne, çirkin müştemilatta kiracı olarak oturan işçilerin ve zanaatkârların çocuklarıydı.

Avlu zinde çocuk bağrışmaları ve düdük sesleriyle çınlıyordu. Yuliya Sergeyevna uzak bir noktada, sundurmanın civarında durmuş, elleri arkada kenardan maçı seyrediyordu.

"Merhaba!" diye seslendi Laptev.

Laptev, onu çoğunlukla kayıtsız, soğuk bir ruh hali içinde ya da dünkü gibi yorgun halde görürdü. Bugün ise tıpkı top oynayan çocuklarınki gibi canlı, çevik bir ifadesi vardı.

Yuliya Sergeyevna misafirini karşılamak için ileri doğru çıkarken:

"Bakınız," dedi, "Moskova'da hiçbir zaman böyle neşeli top oynamıyorlar. Gerçi orada böyle büyük avlular yok, koşacak yer yok." Oyun oynayanlara bakarak, "Babam da biraz önce size gitti," diye ekledi.

"Biliyorum, ama ben ona değil, size geldim."

Laptev onun daha önce farkına varmadığı, sanki bugün ilk kez keşfettiği gençliğine, tazeliğine hayran kaldı. Altın zincirli ince beyaz boynunu sanki ilk kez şimdi görüyordu.

"Sizi görmeye geldim," diye tekrarladı. "Kız kardeşim dün unuttuğunuz şemsiyeyi gönderdi."

Yuliya Sergeyevna şemsiyeyi almak için elini uzattı, ancak Laptev şemsiyeyi kendine doğru çekerek göğsüne bastırdı; dün gece o şemsiyenin altında otururken yaşadığı tatlı coşkuya kendini yeniden kaptırarak, büyük, zapt olunamaz bir tutkuyla konuşmaya başladı:

"Yalvarırım, bu şemsiyeyi bana hediye ediniz," dedi. "Sizden bir hatıra olarak onu saklayacağım... Tanışmamızın anısına. Ne harikulade bir şemsiye!"

"Alınız," dedi Yuliya Sergeyevna, kızararak. "Ama harika denecek bir yanı yok."

Laptev, ne söyleyeceğini bilemedi, susarak ona hayran hayran baktı. Kısa bir sessizlikten sonra, Yuliya Sergeyevna gülümseyerek:

"Sizi sıcakta niye böyle tutuyorum?" dedi. "İçeri geçelim."

"Ama sizi rahatsız etmez miyim?"

Evin girişindeki kapalı bölmeye girdiler. Yuliya Sergeyevna beyaz, mavi çiçekli elbisesini hışırdatarak hızla yukarı koştu. Merdivenlerde duraksayarak:

"Beni hiç kimse rahatsız edemez," dedi. "Hiçbir iş yaptığım yok. Benim için sabahtan akşama kadar her gün tatil!"

Ona doğru ilerleyen Laptev:

"Söylediklerinizbenim için anlaşılır şeyler değil," dedi. "Ben, istisnasız kadın erkek herkesin her gün çalıştığı, emek harcadığı bir ortamda büyüdüm."

"Ama ya yapacak bir şey yoksa?"

"Hayatını öyle ilkeler üzerine kuracaksın ki, emek, çalışma zorunlu olsun. Emek ve çalışma olmadan temiz ve mutlu bir hayat imkânsızdır."

Laptev, şemsiyeyi yeniden göğsüne bastırdı, söylediklerine kendisi de şaşarak, âdeta yabancı bir sesle, yavaşça:

"Eğer benim karım olmayı kabul etseydiniz, her şeyimi verirdim," dedi. "Her şeyimi verirdim... Ödeyemeyeceğim hiçbir fiyat, yapamayacağım hiçbir fedakârlık olmazdı."

Yuliya Sergeyevna irkilerek şaşkınlık ve korku içinde ona baktı. Yüzü kireç gibi olmuştu.

"Ne diyorsunuz, ne diyorsunuz?" dedi. "Bu mümkün değil, inanınız bana. Özür dilerim."

Elbisesini yine aynı şekilde hışırdatarak yukarı kaçtı, kapıların arkasında kayboldu.

Laptev bunun ne anlama geldiğini anladı, ruh halinde ani, sert bir değişim hissetti, içindeki ışık ansızın sönüvermişti. Kendisine saygısızlık gösterilen, hoşlanılmayan, itici ve hatta iğrenç bulunan bir adamın utancını, aşağılanışını yüreğinin derinliklerinde hissetti. Evden dışarı çıktı. Sıcak havada eve giderken, yolda, ilan-ı aşkının ayrıntılarını hatırladı. "Her şeyimi verirdim" diye kendini taklit

etti. "Her şeyimi verirdim – tamamen esnafça bir davranış. Senin o her şeyin de zaten birilerine çok gerekliydi!" diye kendine kızdı.

Biraz önce konuştuğu her şey insana tiksinti verecek derecede aptalca göründü ona. İstisnasız herkesin çalıştığı bir ortamda büyüdüğü yalanını niçin söylemişti? Ders verir bir edayla temiz ve mutlu hayat üzerine niçin nutuk atmıştı? Bu, aptalca, hiç de ilginç olmayan bir şeydi, ikiyüzlülüktü. Moskova tarzı bir ikiyüzlülük.

Laptev, yavaş yavaş, tıpkı suçluların ağır bir cezaya çarptırıldıktan sonra hissettikleri gibi, kayıtsız bir ruh hali içine girmeye başlıyordu. Tanrıya şükür, diye düşünüyordu, artık her şey geride kaldı, bu korkunç belirsizlik artık ortadan kalktı. Günlerce beklemek, ıstırap çekmek, hep aynı şeyi düşünmek artık gerekmeyecekti. Onun açısından şimdi artık her şey çok açıktı: Kişisel mutlulukla ilgili tüm beklentileri bir yana atmak gerekiyordu; hayal etmeden, bir şey beklemeden, istek ve umut olmadan yaşamalıydı. Mücadele etmekten bıktığı bu can sıkıntılarından kurtulmak için ise, başkalarının işleri ve mutlulukları için çaba harcamak, hayırseverlik işleriyle uğraşmak bir çözüm olabilirdi. Ve böylece farkına varmadan yaşlılık gelip çatar ve nihayet hayat sona ererdi. Başkaca da hiçbir şeye gerek yoktu zaten. Onun için artık hiçbir şey fark etmiyordu, hiçbir şey istemiyordu; bundan böyle her meseleyi soğukkanlılıkla muhakeme edebilirdi. Ancak yüzünde, özellikle gözlerinin altında bir ağırlık hissediyordu, alnı bir lastik gibi gerilmişti. Ve işte gözlerinden yaşlar boşalmak üzere! Bütün gövdesinde bir bitkinlik, halsizlik hissetti, yatağa uzandı ve beş dakika sonra derin bir uykuya daldı.

III

Laptev'in böylesine beklenmedik bir şekilde yaptığı teklif Yuliya Sergeyevna'yı umutsuzluğa sevk etmişti.

O, Laptev'i çok az tanıyordu, onunla tesadüfen tanışmıştı. Zengin bir adamdı, "Fyodor Laptev ve Oğulları" adlı tanınmış Moskova şirketinin ortaklarındandı. Kız kardeşinin hastalığından endişe

duyan, her zaman çok ciddi, görünüşe bakılırsa zeki birisiydi. Yuliya Sergeyevna, Laptev'in o ana kadar kendisi üzerinde kayda değer hiçbir etki bırakmadığının farkına vardı, ona karşı tamamen kayıtsızdı. Ve şimdi, böyle birdenbire, merdivenlerin üzerinde yapılan bu ilan-ı aşk, bu acıklı ifade, bu mest olma hali...

Teklif, Yuliya Sergeyevna'yı, böylesine ansızın yapıldığı için ve konuşmada "karım" sözcüğü geçtiği için ve bir de, ona ret yanıtı vermesi gerektiği için huzursuz etmişti. Laptev'e o anda ne yanıt verdiğini anımsamıyordu, ancak onu reddederken duyduğu, o ani, tatsız duygunun izlerini bir süre daha içinde hissetmeye devam etti. Ondan hoşlanmıyordu, dış görünüş olarak bir kâhyayı andırıyordu, ilginç birisi değildi. Ona ret dışında bir yanıt veremezdi, ama yine de bir mahcubiyet hissediyordu, sanki kötü bir davranışta bulunmuştu.

Yuliya Sergeyevna, ümitsizlik içinde, yatağının başucunda asılı duran ikonaya bakarak:

'Tanrım, odaya girmeyi beklemeden, tam da merdivenlerin üzerinde' diye söylendi. 'Daha önce bana hiç kur yapmamıştı, hem böyle tuhaf, anormal biçimde...' Duyduğu iç huzursuzluk, yalnız başına da kalınca, geçen her saat daha da arttı ve bu ağır duyguyla tek başına baş edecek gücün kendinde olmadığını hissetti. Birisinin onu dinlemesi ve davranışının doğru olduğunu ona söylemesi gerekiyordu. Ama konuşacak kimse yoktu. Annesini uzun zaman önce kaybetmişti, babasını tuhaf bir kişi olarak görüyordu ve onunla ciddi bir konu konuşmak olanaksızdı. Babası kaprisleri, aşırı alınganlığı ve anlamsız hareketleriyle onu çok üzüyordu; birisi onunla sohbet etmeye kalkışsa, derhal kendinden bahsetmeye başlıyordu.

Yuliya Sergeyevna, muhtemelen tanrıdan tam olarak ne dilemesi gerektiğini bilemediği için şu anda dua ederken iç dünyasını tamamıyla açamamıştı.

Semaver hazırdı. Oldukça solgun, yorgun ve çaresiz bir görünüm içinde yemek odasına geldi. Çayı demledi –bunu yapmayı kendine ödev edinmişti– ve babasına bir bardak çay doldurdu. Sergey Borisoviç, kırmızı yüzü ve taranmamış saçlarıyla, dizlerinin

altına kadar inen uzun redingotu içinde, elleri ceplerinde, yemek odasında bir köşeden öteki köşeye değil, tıpkı kafesteki bir vahşi hayvan gibi rastgele, bir yukarı bir aşağı volta atıyordu. Masanın yanına gelince duruyor, bardaktan iştahla bir yudum çay içiyor ve yeniden voltasına devam ediyordu, kafası bir düşünceyle meşguldü.

Yuliya Sergeyevna, kızararak:

"Laptev bugün bana evlenme teklif etti," dedi.

Doktor ona baktı, sanki hiçbir şey anlamamıştı.

"Laptev mi?" diye sordu. "Panaurov'un kayınbiraderi mi?"

Sergey Borisoviç kızına düşkündü. Er ya da geç büyük bir olasılıkla evlenecek ve onu yalnız bırakacaktı, ancak doktor bu konuyu düşünmemeye çalışıyordu. Yalnızlık onu korkutuyor ve her nedense, bu kocaman evde eğer yalnız kalırsa kendisine inme ineceğini düşünüyordu. Ancak, bu konuyu açıkça dillendirmeyi sevmiyordu.

Doktor, omuz silkerek;

"Evet, çok memnun oldum," dedi. "Tüm kalbimle seni kutlarım. Şimdi, benimle vedalaşman ve kendi yüce mutluluğuna kavuşman için güzel bir fırsatın oldu. Duygularını tamamen anlayabiliyorum. Yaşlı bir babayla, hasta, yarı-akıllı bir adamla birlikte yaşamak, hele senin yaşlarında oldukça zor olmalı. Seni çok iyi anlıyorum. Eğer bir an önce geberip gitseydim, şeytan beni alıp götürseydi, herkes bundan memnun olacaktı. Yürekten kutlarım."

"Teklifini kabul etmedim."

Doktor içinde bir rahatlama hissetti, ancak susmak elinde değildi, konuşmasını sürdürdü:

"Hayret ediyorum, çoktan beri hayret ediyorum, beni şimdiye kadar neden tımarhaneye tıkmadılar? Neden üzerimde deli gömleği değil de bu redingot var? Hâlâ doğruluğa, adalete, iyiliğe inanıyorum, ben ahmak bir idealistim. Zamanımızda bu delilik değil de nedir? Peki, benim adil davranışıma, dürüstlüğüme nasıl yanıt veriyorlar? Beni bir taşlamadıkları, atlarını üzerime doludizgin sürmedikleri kaldı. Ve hatta en yakın akrabalarım benim sırtımdan geçinmeye çalışıyorlar. Tanrı beni, şu hasta ihtiyarı bir an önce alıp götürseydi..."

"Sizinle insanca konuşmak olanaksız," dedi Yuliya.

Masanı başından hızla kalktı ve büyük bir öfke içinde odasına çekildi. Babasının ona ne kadar çok haksızlık ettiğini anımsadı. Ancak, aradan biraz zaman geçince ona acıdı, babasının kulübe gitme vakti gelince, onu aşağı kadar geçirdi, arkasından kapıyı kapadı. Dışarıda kötü, huzur bozucu bir hava vardı; rüzgârın şiddetinden kapı şıngırdıyor, evin girişindeki taşlıkta her yönden rüzgâr esiyor, mum sönmemek için direniyordu. Yuliya kendine ait olan üst kattaki bütün odaları dolaştı, tek tek bütün kapı ve pencerelere doğru eğilerek haç çıkardı. Rüzgâr ulumaya devam ediyor, Yuliya'ya sanki çatıda birileri geziniyormuş gibi geliyordu. Hiçbir zaman şu andaki kadar sıkılmamış, kendini bu denli yalnız hissetmemişti.

Yuliya kendi kendine soruyordu: Sırf dış görünüşünü beğenmediği için bir adamın evlenme teklifini reddetmekle iyi mi etmişti? Sevmediği birisi olduğu, onunla evlenmenin bütün hayallerine, kendi mutluluk ve evlilik hayatı anlayışına ebediyen veda etmek anlamına geleceği doğruydu. Peki, hayallerini süsleyen o kişiyle bir gün karşılaşabilecek miydi? O kişi onu sevecek miydi? Artık yirmi bir yaşındaydı. Kentte güvey adayı yoktu. Tanıdığı tüm erkekleri, devlet memurlarını, öğretmenleri, subayları aklından geçirdi. Bunlardan bazıları evlilerdi ve sıkıcı, boş birer evlilik hayatları vardı. Diğerleriyse ilginç olmaktan uzak, renksiz, zeki olmayan ya da ahlak yoksunu kişilerdi. Laptev ise ne de olsa bir Moskovalı, üniversite bitirmiş, Fransızca konuşuyor. Pek çok zeki, yüce gönüllü, önemli insanın yaşadığı, gürültünün, eğlencenin kol gezdiği, güzel tiyatroların, müzik akşamlarının, mükemmel terzilerin, şekerci, pastacı dükkânlarının bulunduğu başkentte yaşıyor... Kutsal kitapta bir kadının kocasını sevmek zorunda olduğu yazılı. Romanlarda ise aşka çok büyük bir önem atfediliyor, bunda bir abartma yok mu? Aşk olmadan evlilik hayatı asla olamaz mı? Aşkın kısa zamanda uçup gittiği, yalnızca alışkanlığın kaldığı, evlilik hayatında amacın aşk, mutluluk olmayıp, çocukların eğitimi, ev işlerinin yönetimi vs. gibi yükümlülükler olduğu görüşünü dile getirenler de var. Kutsal kitaptaki, kadının kocasını sevmesi zorunluğuyla, muhtemelen,

tıpkı başka bir yakınına karşı olduğu gibi, kocana karşı duyacağın saygı, hoşgörü kastedilmektedir.

Büyük bir dikkatle akşam dualarını okudu, sonra diz çöktü, ellerini göğsüne bastırdı ve kandilin alevine bakarak, bütün içtenliğiyle:

'Bana yol göster, koruyucu Kutsal Anamız! Bana yol göster, Tanrım!' dedi.

Yuliya Sergeyevna hayatında, kendilerine bir zamanlar yapılan evlenme tekliflerini reddeden ve bundan büyük pişmanlık ve vicdan azabı duyduklarını acı acı dile getiren yoksul, dünyada dikili ağacı olmayan, yaşı ilerlemiş kadınlar tanımıştı. Şimdi, sakın onun başına da aynı şey gelmesin? Manastıra kapanmak ya da hemşire olmak zorunda kalmasın? Soyundu, göğsüne ve etrafını çevreleyen boşluğa doğru haç çıkararak yatağına girdi. Ansızın koridorda sert, dokunaklı bir zil sesi yayıldı. Zil sesinden sinirlerinin gerilip ayağa kalktığını bütün benliğiyle hisseden Yuliya:

"Ah, tanrım!" diye mırıldandı.

Yatağa uzandı ve taşra hayatının ne denli yoksul ve tekdüze bir olaylar zincirinden oluştuğunu ve aynı zamanda nasıl huzur bozucu olduğunu düşündü. Sürekli olarak ürpermek, bir şeyler için kaygılanmak, öfkelenmek ya da kendini suçlu hissetmek zorunda kalıyorsun ve en sonunda sinirlerin o derecede bozuluyor ki, battaniyenin altından dışarı bakmak bile sana artık korkunç gelmeye başlıyor.

Yarım saat sonra zil yine acı acı çaldı. Hizmetçi kadın uyumuş olmalı ki, duyamadı. Yuliya Sergeyevna mumu yaktı, titreyerek ve içinden hizmetçiye kızarak giyinmeye başladı. Giyinmesi bitince koridora çıktı, bu sırada hizmetçi aşağıda kapıyı kapatıyordu.

"Beyefendi sandım ama hastası için gelen biriydi," dedi hizmetçi.

Yuliya Sergeyevna odasına geri döndü. Konsoldan bir deste oyun kâğıdı çıkardı. Kuralı belirledi: Desteyi iyice karacak ve kesecekti, eğer en alttaki kâğıdın rengi kırmızı ise bu *evet* anlamına gelecekti, yani Laptev'in teklifini kabul edecekti. Kartın rengi siyahsa bu *hayır* demek olacaktı. Çıkan kâğıt maça onlusuydu. Bu onu sakinleştirdi, uykuya daldı.

Sabah yine kararsızdı, ne *evet* ne *hayır* diyebiliyordu. Eğer isterse şu anda hayatını değiştirebileceğini düşündü. Kafasındaki düşünceler onu yordu, kendini bitkin ve hasta hissediyordu.

Ama yine de, saat on biri geçince giyindi ve Nina Fyodorovna'yı kontrole gitti. Laptev'i görmek istiyordu. Belki, gözüne bu kez daha çekici gözükürdü. Belki, şu ana kadar onun hakkında hatalı düşünüyordu...

Rüzgâra karşı yürümesi zor oluyordu, iki eliyle şapkasını tutarak zar zor ilerliyor, tozdan hiçbir şey göremiyordu.

IV

Kız kardeşine uğradığında ansızın Yuliya Sergeyevna'yı karşısında gören Laptev, kendisinden tiksinti duyulan bir insanın hissettiği aşağılanma duygusunu yeni baştan bir kez daha yaşadı. Laptev, eğer dünkü olaydan sonra böyle hiçbir şey olmamış gibi gelip kız kardeşimi ziyaret ediyor ve benimle karşılaşıyorsa, ya beni umursamıyor ya da tamamen bir hiç yerine koyuyor, diye düşündü. Ancak selamlaşma sırasında Yuliya, solgun yüzüyle, altlarında toz birikmiş gözlerini ona çevirip suçluluk ifade eden hüzünlü bakışlarla baktığında, Laptev onun da acı çektiğini anladı. Yuliya kendini iyi hissetmiyordu. Çok kısa, on dakika kadar oturdu ve vedalaşmak için ayağa kalktı.

Odadan çıkarken Laptev'e:

"Aleksey Fyodoroviç, beni eve kadar geçirir misiniz?" dedi.

Caddede elleri şapkalarında hiç konuşmadan yürüdüler, Laptev biraz arkada kalıyor ve rüzgâra siper olmaya çalışıyordu. Daha dingin olan dar sokağa gelince yan yana yürümeye başladılar. Yuliya, sanki şimdi ağlayacakmış gibi titreyen bir sesle:

"Eğer dün çok kabalık yaptıysam beni affedin," dedi. "Ne büyük bir azaptı! Sabaha kadar uyuyamadım."

Laptev, gözlerini Yuliya'dan kaçırarak:

"Ben bütün gece harika uyudum," dedi. "Ama bu, iyi olduğum anlamına gelmez. Hayatım paramparça, derin bir mutsuzluk için-

deyim. Dünkü reddinizden bu yana sanki zehirlenmiş gibi dolaşıyorum. En ağır şey dün söylendi, bugün artık sıkılganlık duymuyorum ve çekinmeden açık açık konuşabilirim. Sizi kız kardeşimden daha çok seviyorum, ölen annemden daha çok seviyorum... Kız kardeşim ve annem olmadan yaşayabilirim ve yaşadım da, ama sizsiz yaşamak – bu benim için anlamsız bir şey olurdu, bunu yapamam..."

Laptev, her zaman olduğu gibi yine Yuliya'nın niyetini tahmin etmeye çalışıyordu. Dünkü konuşmayı sürdürmek istiyor, diye düşündü. Sırf bu yüzden ondan kendisini eve kadar geçirmesini istemişti ve şu anda da onu evine götürüyordu. Ancak, dünkü reddine daha başka ne ekleyebilirdi ki? Aklına acaba yeni ne gelmişti? Laptev, tüm ipuçlarından, Yuliya'nın bakışlarından, gülümseyişinden, hatta şimdi yanında yürürken başını ve omuzlarını tutuş tarzından, onun kendisini yine sevmediğini, onun için bir yabancı olduğunu görüyordu.

Peki, daha ne söylemek istiyordu acaba?

Doktor Sergey Borisoviç evdeydi. Adını ve baba adını karıştırarak;

"Hoş geldiniz. Sizi görmekten çok memnun oldum, Fyodor Alekseyiç," dedi. "Çok memnun oldum, çok memnun oldum."

Doktor ona karşı daha önce hiç bu kadar dostane davranmamıştı. Laptev bundan doktorun evlenme teklifinden haberdar olduğunu anladı ve bu hiç hoşuna gitmedi. Onu misafir odasına aldılar. Odanın yoksul, bayağı görünümü, duvarlardaki kötü resimler Laptev üzerinde garip bir izlenim bıraktı. Odada koltuklar ve abajurlu devasa bir lamba olmasına rağmen yine de içinde oturulmayan bir mekânı, geniş bir kümesi andırıyordu. Açıktı ki, bu odada ancak doktor gibi bir adam kendini evinde hissedebilirdi. Salon diye adlandırılan, hemen hemen iki kat daha büyük başka bir oda daha vardı. Odada sadece, tıpkı bir dans sınıfındaki gibi sıralanmış sandalyeler mevcuttu. Misafir odasında doktorla kız kardeşi üzerine sohbet ederken Laptev'in içini bir şüphe kemirmeye başladı. Sakın, Yuliya Sergeyevna'nın kız kardeşi Nina'yı ziyaret etmesi, ar-

dından da onu alıp buraya getirmesi dünkü evlenme teklifini kabul ettiğini açıklamak için olmasın? Ne korkunç bir durum, daha da korkuncu ruhunun bu tür şüphelerin yeşermesine elverişli olması! Laptev, baba ve kızının dün akşam ve bütün gece kendi aralarında nasıl uzun uzun fikir alışverişinde bulunmuş, saatlerce tartışmış ve sonunda Yuliya'nın zengin adamın evlenme teklifini reddetmekle düşüncesizlik gösterdiği sonucuna ulaşmış olabileceklerini hayalinde canlandırdı. Hatta benzer durumlarda anne babaların kullandıkları bazı sözcükler bile kulaklarına kadar geliyordu:

"Onu sevmiyorsun, bu bir gerçek, ama ne kadar çok yardımseverlik, iyilik yapabileceğini bir düşün!"

Doktor hastalarını görmek için kalktı. Laptev de onunla birlikte çıkmak istedi. Fakat kızı:

"Siz kalın, rica ediyorum," dedi.

Yuliya Sergeyevna büyük bir sıkıntı ve moral çöküntü içindeydi. Bu teklif, özellikle ona, hayatını, şu sıkıcı, tekdüze, anlamsız hayatını değiştirme fırsatı sunuyorken, üstelik gençliği uçup giderken ve gelecek daha parlak hiçbir şey vaat etmezken, şimdi, böyle dürüst, iyi, onu seven bir adamı sırf ondan hoşlanmadığı için reddetmenin bir delilik, kapris ve maymun iştahlılık olduğuna, hatta bunun için tanrının onu cezalandırabileceğine kendini inandırmaya başlamıştı.

Babası evden çıktı. Ayak sesleri duyulmaz olunca, Yuliya ani bir hareketle Laptev'in önünde durdu ve kararlılıkla:

"Dün uzun uzun düşündüm, Aleksey Fyodoroviç... Teklifinizi kabul ediyorum," dedi.

Yüzü bembeyaz kesilmişti. Laptev, önünde eğilerek onu elinden öptü, Yuliya ise soğuk dudaklarıyla Laptev'i başından öptü. Laptev, bu kabulde esas şeyin, yani, Yulia'nın aşkının mevcut olmadığını, buna karşılık gereksiz pek çok şeyin var olduğunu hissetti. Tüm gücüyle bağırmak, kaçmak, derhal Moskova'ya hareket etmek geldi içinden. Ancak, Yuliya onun o denli yakınında duruyordu ki ve öylesine güzel görünüyordu ki, bir anda ihtiras onu esir aldı, sağduyuyla akıl yürütmek için artık zamanın kalmadığını anladı. Kızı

arzuyla kucakladı, göğsüne bastırdı, ona *sen* diye hitap ederek bazı sözcükler mırıldandı. Onu boynundan, sonra yanağından, başından öptü...

Yuliya bu okşamalardan ürkerek pencereye doğru çekildi. Her ikisi de söylediklerinden pişmanlık duyuyor, şaşkınlık içinde kendi kendilerine, "Nasıl böyle bir şey olabildi?" diye soruyordu.

Yuliya elleri sıkılı halde:

"Ne kadar bedbaht olduğumu bir bilebilseydiniz!" dedi.

Laptev, onun da elleri sıkılı halde, kıza yaklaşarak;

"Neyiniz var?" diye sordu. "İki gözüm, tanrı aşkına söyleyin, neyiniz var? Ama yalnızca doğruyu, yalvarırım size, yalnızca doğruyu söyleyin!"

Yuliya zoraki gülümseyerek:

"Dediklerime aldırmayın!" dedi. "Size sadık, candan bağlı bir eş olacağıma söz veriyorum... Bu akşam gelin."

Laptev daha sonra, kız kardeşinin başucunda oturup ona tarihî roman okurken bütün bu olup bitenleri tek tek anımsadı. Kendisinin yüce, saf ve derin duygularına bu denli sığ bir yanıt verildiği için kendini incinmiş hissediyordu. Onu sevmemişler, teklifini muhtemelen zengin birisi olduğu için kabul etmişlerdi. Yani, kendisinin hiç de önem vermediği bir özelliği karşı tarafın onu tercih etmesini sağlamıştı. Saf ve tanrıya inanan biri olarak Yuliya'nın parayı aklından bile geçirmediğini varsayabiliriz, ama yine de, onu sevmiyordu, asla sevmiyordu ve bir hesabı olduğu açıktı. Tam olarak düşünülmüş taşınılmış olmasa da, bulanık da olsa, yine bir hesaptı ya! Yoksul, sıradan haliyle doktorun evi ona iğrenç gözüküyordu, doktorun kendisi zavallı, yağlı bir pinti, *Corneville Çanları*'ndan fırlamış bir çeşit operacı Gaspard idi. "Yuliya" adının kendisi bile kulağa kaba gelmeye başlamıştı. Laptev, birbirlerine özünde tamamen yabancı olan Yuliya ile kendisinin evlenme merasimindeki hallerini gözünde canlandırdı. Yuliya ona karşı en ufak bir ilgi duymuyordu, evlilikleri tamamen profesyonel bir çöpçatan evliliği olacaktı. Şimdi onun için geriye tek bir teselli, bu evliliğin kendisi kadar bayağı olan bir teselli kalıyordu: O

ne ilkti ne de son olacaktı, binlerce insan bu şekilde evleniyor, bu şekilde kocaya varıyordu. Yuliya zamanla onu daha iyi tanıyınca belki kendisini sevecekti.

Laptev okuduğu kitabı kapatırken, gülümseyerek;

"Romeo ve Juliet!" diye söylendi.

Kız kardeşine dönerek:

"Nina, Romeo benim. Beni kutlayabilirsin. Bugün Yuliya Belavina'ya evlenme teklif ettim."

Nina Fyodorovna önce onun şaka yaptığını sandı, sonra ciddi olduğunu anlayarak ağlamaya başladı. Bu haber onun hiç hoşuna gitmemişti.

"Ee, kutlarım," dedi. "Neden böyle ansızın oldu bu iş?"

"Hayır, ansızın değil. Başlangıcı marta kadar geriye gider, sadece sen bir şeyin farkına varamadın... Ona mart ayında, burada, senin odanda tanıştığımızda âşık oldum."

Nina Fyodorovna kısa bir suskunluktan sonra;

"Ben senin bizim Moskovalı kızlardan birisiyle evleneceğini düşünüyordum," dedi. "Bizim çevrenin kızları daha basittir. Ama önemli olan, Alyoşa, senin mutlu olmandır, en önemlisi budur. Benim Grigori Nikolayiç'im, sır değil, beni sevmedi ve nasıl bir hayat yaşadığımızı sen kendin görüyorsun. Şüphesiz, her kadın seni iyi yürekliliğin ve aklın için sevebilir, ama Yuliçka prestijli bir yatılı okul bitirmiş ve soylu bir aileden geliyor, aklı ve sevecenliği az. O genç, sense, Alyoşa, artık genç ve yakışıklı değilsin."

Nina Fyodorovna son sözcükleri biraz yumuşatmak için, onun yanağını okşayarak;

"Yakışıklı değilsin ama sevimlisin," dedi.

Nina Fyodorovna telaşlanmış, yanaklarında hafif kızarıklıklar oluşmuştu. Büyük bir hevesle, düğünde Alyoşa'yı ikonayla takdis etmesinin uygun olup olmayacağını konuşmaya başladı. Onun ablası olduğuna göre annesinin yerini alabilirdi. Üzgün kardeşini, düğünün gerektiği gibi, görkemli ve eğlenceli bir biçimde, insanların eleştirecek hiçbir şey bulamayacakları şekilde yapılması konusunda ikna etmeye çalışıyordu.

Laptev sonraki günlerde günde üç dört kez nişanlı sıfatıyla Byelavin'lere gitmeye başladı. Nina Fyodorovna'ya yüksek sesle tarihî roman okumak için Saşa ile nöbet değiştirmeye artık zamanı kalmıyordu. Yuliya, Laptev'i kendi ikiz odalarında kabul ediyordu, bu odalar misafir ve çalışma odalarının uzağında kalıyorlardı. Laptev bu odaları çok seviyordu. Duvarlar koyu renge boyalıydı, köşede içinde aziz tasvirlerinin yer aldığı bir ikona dolabı vardı. İçerisini güzel kokular ve kandil yağı kokusu doldurmuştu. Odaları evin en uç noktasında bulunuyordu. Karyolası ve tuvalet masası bir paravan ile saklanmış, kitap dolabının kapakları içeriden yeşil bir kumaşla kaplanmıştı. Her yer halı olduğu için ayak sesleri duyulmuyordu.

Laptev buradan hareketle, Yuliya'nın esrarlı bir karaktere sahip olduğunu, sakin, sessiz ve münzevi bir hayatı sevdiğini düşündü. Yuliya evde bir yetişkin gibi muamele görmüyordu, kendine ait parası yoktu. Yürüyüşlerde üzerinde tek bir kapik parası olmadığı anlaşıldığında utanırdı. Elbise ve kitap satın almak için babası ona çok az, yılda yüz rubleyi aşmayan bir miktarda para veriyordu. Çok sayıda hasta bakmasına rağmen doktorun kendisinin de fazla parası yoktu. Her akşam kulüpte iskambil oynar ve hep kaybederdi. Ayrıca, konut kredilerinden sorumlu kuruluştan evler satın alır, sonra bu evleri kiraya verirdi. Kiracılar kiralarını zamanında ödeyemezlerdi. Buna rağmen doktor bu işlerin çok kârlı olduğunu iddia ederdi. Kızıyla birlikte oturduğu kendi evini ipotek ettirmiş, buradan aldığı parayla boş bir arsa satın almış ve hemen iki katlı büyük bir evin inşasına başlamıştı. Ev bitince onun üzerine de ipotek koyduracaktı.

Laptev şimdi tam bir sis perdesi içinde yaşıyordu, sanki Laptev diye ortada dolaşan o insan artık kendisi değil ikiziydi ve daha önce onun yapmaya cesaret edemediği pek çok şeyi şimdi ikizi yapıyordu. Üç kez doktorla kulübe gitmiş, onunla akşam yemeği yemiş ve hatta inşaatı için ona bizzat para teklif etmişti. Ayrıca, Panaurov'u ikinci evinde ziyaret etmişti. Nasıl olmuşsa Panaurov onu öğle ye-

meğine evine davet etmiş ve Laptev de hiç düşünmeden daveti kabul etmişti. Evde onu otuz beş yaşlarında, uzun boylu, ince yapılı, saçları hafif grileşmiş, siyah kaşlı bir hanım karşılamıştı. Görünüşe bakılırsa Rus değildi. Yüzünde beyaz pudra izleri vardı, yapmacıklı bir tarzda gülümsemiş, Laptev'in elini öylesine kuvvetli sıkmıştı ki, beyaz bileğindeki bilezikler şıngırdamıştı. Laptev, onun bu şekilde gülümsemesini, mutsuzluğunu hem kendisinden, hem de başkalarından saklamak istemesine bağlamıştı. Birisi beş, diğeri üç yaşındaki iki kızlarını da görmüştü, Saşa'ya benziyorlardı. Yemekte süt çorbası, soğuk dana eti ve çikolata vermişlerdi. Yemekler yavan ve lezzetsizdi, buna karşılık masa altın çatallar, soya sosu ve acı arnavutbiberi şişeleri, süslü püslü sıradışı yemek kapları ve altın biberliklerle donatılmıştı.

Laptev, buraya yemeğe gelişinin, özde, hiç de uygun bir davranış olmadığını ancak süt çorbasını bitirdiğinde anlamıştı. Ev sahibesi büyük bir mahcubiyet içinde kıvranmış, durmadan dişlerini göstererek gülümsemişti. Panaurov, âşık olmanın ne demek olduğunu ve aşkın nereden geldiğini bilimsel olarak açıklamaya girişmişti.

Panaurov karısına dönerek, Fransızca;

"Biz burada elektriksel bir olayla karşı karşıyayız," demişti. "Her insanın derisinde elektrik akımı içeren mikroskobik demir tozları vardır. Eğer siz kendi akımlarınıza paralel elektrik akımları olan birisiyle karşılaşırsanız, işte orada aşk doğar."

Laptev eve döndüğünde kız kardeşi onun nerede olduğunu sormuş, mahcup olan Laptev ise soruyu yanıtsız bırakmıştı.

Laptev düğüne kadar kendisini hep sahte, düzmece bir durum içinde hissetti. Duyduğu aşk her geçen gün daha da güçleniyor, Yuliya ona şiirsel, yüce bir varlık olarak görünüyordu. Ama yine de, karşılıklı aşktan söz edilemezdi, işin özünde o kızı satın almış, kız ise satılmıştı. Bazen düşünceye dalınca umutsuzluğa kapılıyor ve kendi kendine, 'Kaçmalı mı acaba?' diye soruyordu. Geceleri artık derin, kesintisiz uyuyamıyordu. Arkadaşlarıyla yazışmalarında "özel birisi" diye nitelediği Moskova'daki kadınla düğünden sonra

nasıl karşılaşacağını, ikisi de zor kişiler olan babası ve kardeşinin bu evliliğe ve Yuliya'ya karşı nasıl tavır alacaklarını boyuna düşünüp duruyordu. Babasının daha ilk karşılaşmada Yuliya'ya kaba sözler söylemesinden korkuyordu. Kardeşi Fyodor'a ise son zamanlarda garip şeyler oluyordu. Yazdığı uzun mektuplarda işinden ve Moskova'dan tek kelime bile söz etmiyor, onun yerine, sağlığın öneminden, hastalığın insanın psikolojik durumu üzerindeki etkisinden, dinin anlamından bahsedip duruyordu. Bu mektuplar Laptev'i öfkelendiriyor, kardeşinin kişiliğinde kötüye doğru bir değişim olduğunu seziyordu.

Düğün eylül ayındaydı. Düğün ayini Aziz Pyotr ve Pavel Kilisesi'nde yapıldı. Ayinden sonra, aynı gün genç çift hemen Moskova'ya hareket etti. Laptev ile kuyruklu siyah elbisesi içinde, artık genç bir kızdan çok gerçek bir hanımefendiyi andıran karısı, Nina Fyodorovna ile vedalaşırken, hasta kadının yüzünde bir eğilme, çarpıklık meydana geldi, ancak kuru gözlerinden tek bir damla bile yaş akmadı.

"Tanrı gecinden versin ama eğer ölürsem kızlarıma siz bakın," dedi.

"Size bunun için söz veriyorum," dedi Yuliya Sergeyevna.

Onun da dudakları ve göz kapakları sinirli sinirli titriyordu.

Laptev, dokunaklı bir tonla:

"Ekim ayında seni görmeye geleceğim," dedi. "Bir an önce iyileş, meleğim."

Özel bir kompartımanda yolculuk ediyorlardı. İkisi de üzgün ve huzursuzdu. Yuliya köşede şapkası hâlâ başında oturuyor, uyukluyormuş gibi yapıyordu. Laptev ise karşı divana uzanmıştı; babası, "özel birisi", Moskova'daki evinin Yuliya'nın hoşuna gidip gitmeyeceği gibi konular üzerine kafasından geçen düşünceler onu rahatsız ediyordu. Kendisini sevmeyen karısına bakarak, keder içinde, 'Bu, niçin oldu?' diye düşündü.

V

Laptev'ler Moskova'da tuhafiye ürünlerinin toptan ticaretiyle uğraşıyorlardı. Püsküllü kenarlıklar, şeritler, nakışlı süsler, örgü pamuğu, düğmeler ve bunun gibi daha neler neler... Brüt satış hasılatı yılda iki milyonu geçiyordu. Net kârın ne kadar olduğunu ihtiyardan başka kimse bilmiyordu. Oğulları ve tezgâhtarlar net kârı yaklaşık olarak üç yüz bin olarak tahmin ediyorlardı; eğer ihtiyar bu denli "eli açık" olmasa, yani önüne gelene araştırmadan veresiye vermese bu kârın yüz bin daha fazla olabileceği kanısındaydılar. Son on yıla ait tahsil edilme olasılığı kalmayan senetlerin toplamı bir milyona ulaşmıştı. Bu konudan söz açılınca baş tezgâhtar kurnazca gözünü kırparak, "Çağın psikolojik sonuçları" diye ne anlama geldiğini herkesin anlayamayacağı şeyler söylerdi.

Ticari işlerin büyük kısmı şehirde, dükkânların bulunduğu yerdeki ambar* denilen binada cereyan ederdi. Ambara, hasır kokan, araba atlarının tırnaklarıyla asfaltı eşeleyerek ses çıkardıkları, her zaman karanlık olan avludan giriliyordu. Üzerine metal parçalar çakılmış oldukça gösterişsiz bir kapı, sizi avludan, nemden dolayı sıvaları dökülmüş, duvarlarına kömürle kargacık burgacık yazılar çizilmiş, demir parmaklıklı dar bir pencereyle aydınlatılan bir odaya ulaştırıyordu. Odanın solunda içinde dökme demirden bir soba ve iki sandalyenin bulunduğu, yine cezaevi pencereli, daha büyük ve daha temizce başka bir oda bulunuyordu. Burası yazıhaneydi. Yazıhanenin, dar, taş bir merdivenle çıkılan ikinci katı ana mekânı oluşturuyordu. Oldukça büyük olan bu oda, sürekli alacakaranlık hali, alçak tavanı, sandıkların, balyaların ve durmadan sağa sola hareket eden insanların sıklığı yüzünden yeni gelen birisi üzerinde tıpkı alttaki iki oda gibi hoş olmayan bir izlenim bırakıyordu.

Hem üst katta hem yazıhanede mallar, paketler, karton kutular, balyalar halinde raflarda küme küme yığılmış halde duruyordu; tasnif ve yerleştirmenin kuralsız ve özensiz olduğu apaçıktı. Eğer şuraya buraya yayılmış kâğıt kutuların deliklerinden koyu kırmı-

* Orijinal metinde de Türkçeden Rusçaya geçen "ambar" sözcüğü kullanılmaktadır. *-çev.*

zı iplikler, püsküller ya da kenar süslemelerinin uçları gözükmese, bu dükkânda ne alınıp satıldığını ilk bakışta tahmin etmeniz imkânsızdı. Bu ezik büzük kâğıt paketlere ve karton kutulara bakarak, böylesine ıvır zıvır şeylerden milyonları bulan bir satış hasılatının elde edilebileceğine ve bu ambarda müşterilerin dışında, her gün elli kişinin çalıştığına insanın inanası gelmiyordu.

Laptev Moskova'ya varışının ertesi günü öğle vakti ambara geldi; malları paketleyen kooperatif üyesi işçiler tahta sandıkları öylesine gürültüyle çiviliyorlardı ki, Laptev'in gelişini ne ilk odada ne de yazıhanede kimse duyabildi. Gürültüden yüzünü ekşiterek, elinde bir deste mektupla merdivenden aşağı inmekte olan tanıdık postacı da Laptev'in farkına varmadı. Laptev'i üst katta ilk karşılayan, ona aşırı benzeyen ve ikizi sanılan kardeşi Fyodor Fyodoroviç oldu. İki kardeş arasındaki bu benzerlik Laptev'e her zaman kendi dış görünümünü anımsatıyordu. Şimdi, kısa boylu, kirmızı yüzlü, seyrek saçlı, dar kalçalı, ilginç ve kültürlü birisi gibi görünmeyen bu adamı karşısında görünce Laptev kendine, 'Yoksa ben de böyle miyim?' diye sordu.

Ağabeyiyle öpüşen Fyodor onun elini kuvvetlice sıkarak; "Seni gördüğüme ne kadar memnun oldum bilemezsin!" dedi. "Gelmeni her gün sabırsızlıkla bekledim, azizim. Evleneceğini yazdığından beri meraktan çatlıyorum, ayrıca seni de çok özledim, kardeşim. Düşün bir kere, altı aydır görüşmüyoruz. Ee, ne var, ne yok? Nina'nın durumu kötü mü? Çok mu kötü?"

"Çok kötü."

Fyodor iç geçirerek;

"Tanrının iradesi," dedi. "Peki, ya senin karın? Güzeller güzeli şüphesiz? Onu çoktan sevmeye başladım, ne de olsa benim küçük kız kardeşim sayılır. Onu birlikte şımartalım."

Laptev, babası Fyodor Stepanoviç'in uzun zamandan beri ona aşina olan, hafifçe kamburlaşmış sırtını gördü. Tezgâhın yanında taburede oturmuş müşteriyle konuşuyordu.

"Babacığım tanrı bizi sevindirdi, kardeşim geldi!" diye bağırdı Fyodor.

Fyodor Stepanoviç uzun boylu ve oldukça sağlam yapılı birisiydi, seksen yaşına ve kırışıklıklarına rağmen, hâlâ sağlıklı ve güçlü bir insan görünümüne sahipti. Tıpkı bir fıçıdan çıkar gibi geniş göğsünden çıkardığı gür, kalın, davudî sesiyle konuşurdu. Sakal bırakmazdı, asker tipi kısa kesilmiş bıyıkları vardı, yaprak tütünü içerdi. Her zaman sıcaktan şikâyet ettiği için, hem ambarda hem evde yılın her mevsimde yelken bezinden dikilmiş geniş bir ceket giyerdi. Kısa bir süre önce katarakt ameliyatı olmuştu; gözleri iyi görmüyordu. İşle de artık pek ilgilenmiyor, müşterilerle sohbet edip reçel eşliğinde çay içiyordu. Laptev babasının önünde eğildi, önce elinden, sonra (Rus usulü) dudaklarından öptü.

"Uzun zaman oldu, görüşemedik alicenap hazretleri!" dedi ihtiyar. "Uzun zaman. Eee, evliliğini kutlamaya izin var mı? Pekâlâ, o halde kutluyorum."

İhtiyar öpsün diye dudaklarını öne uzattı, Laptev eğildi ve öptü.

"Senin küçük hanımefendiyi de getirdin mi?" diye sordu ve yanıtı beklemeden müşteriye dönerek:

"Babacığım izninizle size şöyle bir kızla evleneceğimi bildirmek istiyorum," dedi. "Evet, şimdikilerin âdetleri arasında babacığının öğüt ve hayır duasını almak yok. Onlar şimdi bağımsız artık. Evlendiğimde yaşım kırkın üzerindeydi, babamın ayaklarına kapandım ve ondan akıl fikir sordum. Bugünlerde artık bunlara rastlanmıyor."

İhtiyar, oğlunu gördüğüne sevinmişti, ancak onu okşayıp sevmenin ve kendi sevincini herhangi bir şekilde dışa vurmanın uygun kaçmayacağını düşündü. İhtiyarın ses tonu, "küçük hanımefendi" deyiş tarzı, Laptev'i yine, bu ambarda daha önce de her seferinde hissettiği o kötü ruh haline sokmuştu.

Buradaki her bir önemsiz, ufak tefek eşya bile ona geçmişini, kırbaçlandığı ve perhiz yemeğine mahkûm edildiği geçmişini hatırlatıyordu. Laptev, erkek çocuklarının şimdi de kırbaçlandığını, burunlarından kanlar fışkırana kadar dövüldüğünü, üstelik bu çocukların ileride büyüdüklerinde onların da diğer çocukları döveceklerini biliyordu. Laptev'in, şimdi birilerinin onu azarlayacağı ya

da burnuna yumruk indireceği hissine kapılması için ambarda beş dakika geçirmesi yetiyordu.

Fyodor müşterinin omzunu sıvazlayarak, kardeşine:

"İşte, Alyoşa, tanıştırayım," dedi. "Tombov'dan aile babası bizim Grigori Timofeiç. Çağdaş gençliğe örnek olacak birisi. Ellisini devirdi ama emme çağında çocukları var."

Tezgâhtarlar gülüştüler, zayıf, soluk benizli yaşlı müşteri de güldü. Tezgâhın arkasında ayakta duran baş tezgâhtar:

"Normal seyrin üzerinde bir doğa," diye söze karıştı. "Nereden içeri girmişse dışarıya da oradan çıkacaktır."

Baş tezgâhtar elli yaşında, uzun boylu, kara sakallı birisiydi, gözlük takar ve kulağının arkasında kurşunkalem taşırdı. Düşüncelerini genellikle uzak kinayelerle, imalarla süsleyerek muğlak bir biçimde ifade ederdi; kurnazca gülümsemesinden her sözüne özel, ince bir anlam yüklediğini anlardınız. Konuşmasını, kendince anlamlar verdiği kitabî sözcükler kullanarak belirsiz hale getirmeyi severdi. Pek çok sıradan sözcüğü çoğu kez gerçek anlamları dışında kullanırdı. Örneğin, "başka" sözcüğü. Bir fikri kesin bir şekilde ileri sürdüğünde, iddiasının çürütülmesini istemediği zaman, sağ elini öne doğru uzatır ve "Başka!" derdi.

En ilginci, diğer tezgâhtarların ve müşterilerin onu mükemmel bir şekilde anlamalarıydı. Adı İvan Vasiliç Poçatkin'di, Kaşira'dan gelmişti.

Şimdi, Laptev'i kutlarken kendini şöyle ifade ediyordu:

"Kadın kalbi Şamil* olduğundan, bu, sizin cesaretinizin bir ödülüdür."

Ambarda diğer önemli bir kişi olarak tezgâhtar Makeiçev vardı. Sarışın, şişman, iriyarı, tamamen kel, favorili bir adamdı. Makeiçev, Laptev'in yanına gelerek onu saygılı bir şekilde kutladı ve alçak sesle;

"Onur duydum... Tanrı anne babanızın dualarını duydu. Tanrıya şükürler olsun," dedi.

---

* Orijinal metinde Türkçe, büyük harfle başlayan "Şamil" adı kullanılmıştır. Burada "güçlü düşman, güçlü rakip" anlamına gelmektedir. *–çev.*

Sonra diğer tezgâhtarlar sırayla gelerek Laptev'i evliliği dolayısıyla kutladılar. Hepsi de gayet şık giyinmişti ve dürüst, eğitimli insanlara benziyorlardı. "O"ları vurgulayarak, "gı" harfini Latincedeki "g" harfi gibi söylüyorlardı, ayrıca, her iki sözcükten sonra bir "s" sesi kullanıyorlardı. Örneğin "Her şeyss gönlünüzce olsunsss" gibi tebrik cümlelerinde hızlı hızlı telaffuz edilen bu "s"ler, kamçının havada çıkardığı "jvısss" sesini andırıyordu.

Laptev çok geçmeden bütün bunlardan sıkıldı ve canı eve gitmek istedi, ancak buradan çekip gitmesi yakışıksız olacaktı. Nezaket gereği ambarda en azından iki saat kalmalıydı. Tezgâhtan uzaklaşarak yana çekildi ve Makeiçev'e geçen yaz o yokken her şeyin yolunda gidip gitmediğini, yeni bir şeyin olup olmadığını sordu. Makeiçev, Laptev'le göz göze gelmekten kaçınarak, ona saygılı bir şekilde yanıtlar verdi. Saçları kısa kesilmiş, gri iş gömleği giyen bir erkek çocuğu Laptev'e tabaksız bir bardakla çay verdi. Çok geçmeden oradan geçen diğer bir erkek çocuğu ayağı sandığa takılarak tökezledi, az kalsın düşüyordu. Sağlam yapılı Makeiçev ansızın korkunç, öfke dolu, vahşi bir hayvanınkini andıran bir yüz ifadesine bürünerek, çocuğa:

"Ayaklarınla yürüsene!" diye bağırdı.

Tezgâhtarlar genç patronlarının evlenmesinden ve nihayet işe dönmesinden memnunlardı. Onu merak dolu sevecen bakışlarla süzüyor ve yanından geçerken ona saygılarını sunup birkaç da güzel söz söylemeyi kendilerine görev sayıyorlardı. Ancak Laptev bütün bunların ikiyüzlülük olduğundan emindi, ondan korktukları için ona yağcılık yapıyorlardı. Laptev, on beş yıl önce, ruhsal bunalım geçiren bir tezgâhtarın iç çamaşırlarıyla, yalınayak sokağa fırlayıp patronların pencerelerine doğru yumruğunu sallayıp tehditler savurduğunu, kendisine ambarda işkence yapıldığını haykırarak bağırdığını asla unutamıyordu. Bu zavallı hasta sonra iyileşerek işe döndüğünde, onun patronları tehdit ederken "ekspluatatori" (sömürücüler) diye bağıracağına, karıştırarak "plantatori" (büyük çiftlik sahipleri) diye bağırdığını kendisine hatırlatarak uzun süre onunla alay etmişlerdi.

Laptev'lerin işyerinde çalışanlar genellikle çok kötü bir hayat sürüyorlardı ve bu konu uzun zamandan beri tüm piyasanın ağzında sakız olmuştu. En kötüsü de, ihtiyar Fyodor Stepanoviç'in onlara karşı bir tür Asya politikası izlemesiydi. Patronun gözdeleri Poçatkin ve Makeiçev'in ne kadar ücret aldıklarını bilen yoktu. Kendileri ikramiyeler dâhil yılda en fazla üç bin alıyorlardı, ancak ihtiyar sanki onlara yedi bin ödüyormuş gibi rol yapıyordu. Tüm tezgâhtarlara her yıl ikramiye ödeniyordu, ancak gizli bir şekilde. Az ikramiye alan bir satıcı gururuna yediremediği için, tersine, yüksek bir ikramiye aldığını söylüyordu. Çalışan çocukların hiçbirisi ne zaman tezgâhtarlığa terfi edeceğini bilmiyordu. Hiç kimsenin patronun ondan memnun olup olmadığı konusunda bir fikri yoktu. Çalışanlara hiçbir zaman yasak şeyler doğrudan söylenmiyordu, dolayısıyla neyin serbest neyin yasak olduğunu bilemiyorlardı. Evlenmeleri yasak değildi, ancak evlenmelerinin patronun hoşuna gitmeyebileceği ve dolayısıyla işlerini kaybedebilecekleri korkusuyla evlenmiyorlardı. Arkadaşlarını misafir etmelerine ve misafirliğe gitmelerine izin veriliyordu, ancak akşam saat dokuzda kapılar kapanıyordu ve her sabah patron tüm çalışanları, "Nefes al nefes ver, bakalım!" diyerek votka kokup kokmadıklarını şüpheli bakışlarla denetliyordu. Bayramlarda bütün çalışanlar sabah ayinine katılmak zorundaydı ve kilisede öyle sıralanmaları gerekiyordu ki, patron bulunduğu yerden onları tek tek görebilsin. Oruç ve perhizlere sıkı bir şekilde uyuluyordu. Önemli günlerde, örneğin patronun ya da ailesinden birisinin isim gününde tezgâhtarlar ortakça Fley'den bir pasta ya da resim defteri, albüm gibi bir hediye satın alıp getirmek zorundaydı. Pyatnitskaya Caddesindeki evin alt katında ve evin avlusundaki müştemilatta yaşıyorlardı, her odada üçer dörder kişi kalıyordu. Yemekleri, her birisinin önüne ayrı tabak koyulmakla birlikte, aynı ortak kaptan yiyorlardı. Yemek sırasında patronlardan birisi içeri girecek olsa hepsi birden ayağa kalkıyordu.

Laptev, ihtiyarın talim terbiye politikasının bozduğu bu insanlar arasında onu gerçekten velinimet olarak gören birilerinin çı-

kabileceğini, ama çoğunluğun onu düşman ve "plantator" olarak gördüğünü biliyordu. Şimdi, altı aylık yokluğu sırasında iyiye doğru herhangi bir gidişin olmadığını ve hatta hiç de iyi olmayan şeylerin işareti olan bazı yeni gelişmelerin varlığını görüyordu. Daha önce sakin, düşünceli ve olağanüstü kibar bir insan olan kardeşi Fyodor, şimdi, kulağının arkasında kurşunkalemiyle, çok meşgul ve becerikli bir işadamı edasıyla ambarda dört dönüyor, omuzlarını okşayarak müşterileri övgülere boğuyor, tezgâhtarlara, "Dostlarım!" diye bağırarak sesleniyordu. Görünüşe bakılırsa yeni bir role soyunmuştu ama Aleksey onu bu haliyle tanıyamıyordu.

İhtiyarın gür sesi hiç susmuyordu. Yapacak işi olmadığı için, yakaladığı bir müşteriye akıl hocalığı yapıyor, hep kendisinden örnekler vererek ona nasıl yaşaması ve işlerini nasıl yürütmesi gerektiğini anlatıyordu. Laptev bu övüngen, karşısındakini ezen bu buyurgan tonu on yıl, on beş yıl, yirmi yıl önceden tanıyordu. İhtiyar kendine hayrandı. Anlattıklarından hep aynı sonucu çıkarırdınız: Ölen karısını ve karısının akrabalarını her zaman mutlu etmiş, çocuklarına karşı hep eli açık davranmış, tezgâhtarlarına ve çalışanlarına daima iyilikte bulunmuştu ve sokaktaki herkes, bütün tanıdıklar tanrıya dua ederken sonsuza dek onun adını anacaklardı. Ne yapmışsa hepsi çok doğru ve iyiydi, eğer insanların işleri kötü gidiyorsa, bu sadece onların gelip kendisinden akıl almayı istemedikleri içindi. Ona akıl danışmadan hiçbir iş başarıya ulaştırılamazdı. Kilisede her zaman en ön sırada dururdu ve hatta ayinde kendince hata yapıldığını düşündüğü durumlarda papazlara uyarıda bulunurdu; bunun tanrının hoşuna gideceğini, zira tanrının onu sevdiğini düşünürdü.

Saat ikiye yaklaşırken ambarda gür sesiyle kulakları çınlatmaya devam eden ihtiyar dışında herkes işle meşguldü. Laptev boş durmamak için bir kadın işçinin yaptığı süslemeleri teslim aldı, kadına gidebileceğini söyledi. Daha sonra Vologda tüccarlarından bir müşteriyi dinledi ve tezgâhtara onunla ilgilenmesi için talimat verdi.

Her bir yandan:

"Tverdo'nun T'si, vedi'nin V'si, az'ın A'sı!" diye sesler geliyordu. Ambarda fiyatlar harflerle, ürünler sayılarla ifade ediliyordu.

"Rtsı'nın R'si, ije'nin İ'si, tverdo'nun T'si!"

Laptev çıkarken sadece Fyodor ile vedalaştı:

"Yarın karımla Pyatnitskaya'ya geleceğim," dedi. "Şimdiden uyarıyorum, eğer babam ona tek bir kaba sözcük bile söyleyecek olursa, orada bir dakika durmam."

"Sen yine hep aynısın," diye iç geçirdi Fyodor. "Evlendin ama değişmedin. İhtiyarı hoş görmek gerek, kardeşim. Demek ki yarın saat on bire doğru. Sabırsızlıkla bekliyor olacağız. Ayinden sonra doğrudan bize gelin."

"Ayine katılmıyorum."

"Neyse, fark etmez. Önemli olan saat on birden önce gelerek duaya ve birlikte kahvaltıya katılabilmeniz. Küçük kız kardeşime selamlarımı ilet ve benim için elini öp. Onu seveceğime dair içimde bir önsezi var," diye yürekten gelen bir içtenlikle ekledi.

Aleksey merdivenden aşağıya inerken, Fyodor arkasından:

"Seni kıskanıyorum kardeşim!" diye bağırdı.

Laptev Nikolskaya Caddesinde yürürken, 'Neden böyle sürekli, sanki kendisini çıplak hissediyormuş gibi, utangaç bir edayla büzülüp duruyor?' diye düşünüyor, kardeşi Fyodor'daki değişmeyi anlamaya çalışıyordu. 'Üstelik dili de bir çeşit yeni bir dil: Kardeşim, sevgili kardeşim, tanrı lütufta bulundu, tanrıya dua edelim... Tıpkı Şcedrin'in İuduşka'sı gibi.'*

VI

Laptev ertesi gün, pazar saat on birde karısıyla birlikte tek atlı hafif bir arabayla Pyatnitskaya Caddesine geldi. Babasının çirkin bir eşek şakası yapmasından korkuyordu, bu düşünce daha şimdiden canını sıkmıştı. Yuliya Sergeyevna kocasının evinde geçirdiği

* İuduşka: Mihail Y. Saltıkov-Şçedrin'in (1828-1889) 1880 yılında yayımlanan *Gospoda Golovlyevi* (Golovlyev Ailesi) romanının kahramanı Porfiri Vladimiroviç Golovlyev'in takma adı. İhanet, ikiyüzlülük ve boşboğazlığın simgesi olarak kullanılır. *–çev.*

iki geceden sonra evliliğinin bir hata, bir felaket olduğunu düşünüyordu. Ona öyle geliyordu ki, eğer kocasıyla Moskova'da değil de başka bir şehirde yaşıyor olsalardı, bu dehşet duruma asla dayanamayacaktı. Moskova onu oyalıyordu. Evler, caddeler, kiliseler çok hoşuna gidiyordu. Eğer pahalı atların çektiği bu güzel kızaklarla bütün gün boyunca, sabahtan akşama kadar Moskova'yı dolaşmak, son hızla giderken serin sonbahar havasını solumak mümkün olsaydı, kendisini muhtemelen bu denli mutsuz hissetmeyecekti.

Arabacı, sıvası kısa bir süre önce yenilenmiş, iki katlı beyaz evin yanında atı yavaşlattı ve sağa dönmeye başladı. Onları burada bekliyorlardı. Ana giriş kapısında, ayağında uzun konçlu çizmeler ve galoşlar, sırtında yeni kaftanı ile kapıcı ve onun yanında iki zabıta memuru duruyordu. Caddenin ortasından giriş kapısına kadar olan tüm alana ve avlu içine eşiğe kadar her yere taze kum serpiştirilmişti. Kapıcı şapkasını çıkardı, zabıtalar resmî selama durdular. Fyodor konukları giriş merdivenlerinde çok ciddi bir yüz ifadesiyle karşıladı.

Yuliya'nın elini öperken:

"Tanıştığıma çok memnun oldum, küçük kız kardeşim," dedi. "Hoş geldiniz."

Fyodor, Yuliya'nın koluna girerek merdivenlerden yukarı çıkardı, sonra çok sayıda erkek ve kadının oluşturduğu bir kalabalığı yararak koridoru boydan boya geçtiler. Hol de kalabalıktı, buhur kokuyordu.

Fyodor, salondaki ciddi ölüm sessizliğini bozarak:

"Şimdi sizi babacığımıza takdim ediyorum," diye fısıldadı. "Saygıdeğer ihtiyar, *pater familias*."

Büyük salonda Fyodor Stepanoviç, başında resmî başlığıyla papaz ve onun çömezi dua için bir masanın başında konukları bekler durumda sıralanmışlardı. İhtiyar tek bir söz söylemeksizin Yuliya'yla tokalaştı. Herkes sustu. Yuliya utanmıştı. Papaz ve çömezi cüppelerini giydiler. Bir buhurdanlık getirdiler, buhurdanlıktan etrafa kıvılcımlar saçılıyor, buhur ve kömür kokuları yayılıyordu. Mumları yaktılar. Tezgâhtarlar ayaklarının ucuna basarak sessizce

salona girdiler, duvarın yanına iki sıra halinde dizildiler. Tam bir sessizlik hâkimdi, öksüren bile yoktu.

Papaz çömezi:

"Kutsayınız, efendim," dedi.

Dua hiçbir şey atlanmaksızın büyük bir ağırbaşlılıkla tamamlandı. İyilerin iyisi İsa'ya ve kutsalların kutsalı Meryem Ana'ya olmak üzere iki ilahi okundu. Koro sözcükleri çeke çeke, ağır ağır okuduğu için ilahiler çok uzun sürdü. Laptev karısının biraz önce nasıl utandığını fark etti. İlahiler okunurken ve koro üyeleri farklı tarzlarda "Ulu tanrı merhamet eyle!" üçlüsünü çıkarmaya çalışırken, Laptev sinirleri gerilerek, ilahi okuyanlara yan gözle bakan ihtiyarın çok geçmeden onlara "haç çıkarmayı bilmiyorsunuz" türünden bir uyarıda bulunabileceğini aklından geçirdi. İçi sıkılıyordu: Bütün bu kalabalıklara, rahipli, korolu bu törenlere ne gerek vardı! Bütün bunlar çok küçük burjuvavari şeylerdi. Ancak, Laptev, karısının ihtiyarla birlikte başını İncil'in altına koyuşunu, sonra birkaç kez diz çöküşünü izleyince, onun bütün bunlardan hoşlandığını anladı ve içi rahatladı.

Papaz, duanın sonunda uzun ömür dilekleri sırasında öpmeleri için haçı ihtiyara ve Aleksey'e uzattı, ancak Yuliya Sergeyevna'nın onlara doğru yöneldiğini görünce haçı eliyle kapatarak konuşmak istediğini belli etti. Koroya susması için işaret edildi.

Papaz:

"Samuel peygamber," diye başladı, "tanrının buyruğu üzerine Beytüllahim'e geldi. Kentin yaşlıları onu titreyerek karşıladılar ve 'Barış için mi geldin, bilge kişi?' diye sordular. Peygamber, 'Evet, barış için,' diye yanıtladı. 'Tanrıya kurban sunmaya geldim, şimdi günahlarınızdan sıyrılın ve benimle kurban sunmaya gelin.' Evet, tanrının hizmetkârı Yuliya, geldiğin bu eve getireceğin barış ve huzur konusunda seni sorguya çekelim mi?"

Yuliya heyecandan kızardı. Papaz, konuşmasını bitirerek haçı öpmesi için Yuliya'ya uzattı ve tamamen farklı bir ses tonuyla:

"Şimdi, Fyodor Fyodoroviç'i evlendirmek lazım," dedi. "Zamanı geldi."

Koro yeniden dini şarkılar söylemeye başladı, insanlar hareketlendi ve salonda gürültü yükseldi. Duygu seline kapılan ihtiyar, gözleri yaşla dolmuş halde Yuliya'yı üç kez öptü ve gelinin yüzüne doğru haç çıkardı.

"Bu senin evin," dedi. "Bu ihtiyara hiçbir şey gerekli değil!"

Tezgâhtarlar bir şeyler söyleyerek gelini kutladılar, ancak koro öylesine yüksek sesle ilahi okuyordu ki, hiçbir şey duyulmuyordu. Sonra kahvaltı ettiler ve şampanya içtiler. Yuliya ihtiyarla yan yana oturuyordu. İhtiyar ona ayrı evlerde oturmanın iyi bir şey olmadığını, birlikte aynı evde yaşamak gerektiğini, bölünme ve geçimsizliğin yıkım getireceğini anlattı.

"Parayı ben kazandım, çocuklarsa sadece para harcıyorlar," dedi. "Şimdi siz benimle aynı evde oturacak ve para biriktireceksiniz. Bu ihtiyar içinse artık dinlenme zamanı geldi."

Yuliya'nın gözlerinin önünden, kocasına çok benzeyen, ancak ondan daha canlı, ama daha çekingen olan Fyodor'un görüntüsü bir görünüp bir kayboluyordu. Hep onun yakınında koşuşturup duruyor ve sık sık gelip elini öpüyordu.

Fyodor, Yuliya'ya:

"Küçük kız kardeşim, biz sıradan insanlarız," dedi. Ve bunu derken yüzünde kırmızı benekler belirdi. "Çok sıradan, Rus tarzı, Hıristiyan tarzı bir yaşantımız var küçük kız kardeşim."

Eve döndüklerinde, her şeyin yolunda gitmesinden ve beklenilenin aksine herhangi bir kötü şeyin olmamasından çok memnun olan Laptev, karısına:

"İriyarı, sağlam, geniş omuzlu bir babanın Fyodor ve benim gibi kısa boylu, dar göğüslü çocuklara sahip olmasına hayret ediyorsundur," dedi. "Evet, öyle ama anlaşılır bir şey. Babam annemle evlendiğinde kırk beş, annemse olsa olsa en çok on yedi yaşındaymış. Annemin, babamın yanında korkudan beti benzi atar ve titrermiş. İlk Nina doğmuş, görece olarak daha sağlıklı bir anadan doğduğu için o bizden daha güçlü ve iyiydi. Annem bana ve Fyodor'a sürekli korku ve terör altında iyice yıprandıktan sonra hamile kalmış ve bizi doğurmuş. Babam bana bir şeyler öğretmeye, daha basitçe söy-

lersek, beni dövmeye başladığında, hatırlıyorum, daha beş yaşında yoktum. Beni falakaya yatırır, kulaklarımı çeker, kafama vururdu. Her sabah uyandığımda her şeyden önce, 'Bugün beni dövecek mi?' diye düşünürdüm. Oyun oynamak, yaramazlık yapmak bana da, Fyodor'a da yasaklanmıştı. Sabah ayinlerine, ekmek ve şarap takdisi ayinlerine gitmek, rahip ve keşişlerin ellerini öpmek, evde ilahi okumak zorundaydık. Sen dindarsın, tabii ve bütün bunları seviyorsun, bense dinden korkuyorum, kilisenin yanından geçtiğimde çocukluğumu hatırlıyor ve dehşete kapılıyorum. Sekiz yaşıma gelir gelmez beni ambara gönderdiler. Orada sıradan bir erkek çocuğu gibi çalıştım ve bu kötü bir şeydi, zira orada bana hemen hemen her gün dayak atıyorlardı. Sonra beni jimnazyuma gönderdiler, öğlene kadar okula gidiyor, öğlenden akşama kadar ise yine ambarda oturmak zorunda kalıyordum. İşte, beni, babamın evini terk etmem gerektiğine ikna eden Yartsev ile üniversitede tanışmadan önce, yirmi iki yaşıma kadar günlerim böyle geçti. Bu Yartsev bana pek çok iyilikte bulundu."

Laptev, keyifle gülerek;

"Bak ne diyeceğim, haydi gel hemen şimdi gidip Yartsev'i ziyaret edelim," dedi. "O dünyanın en yüce gönüllü insanıdır. Çok heyecanlanacak!"

VII

Kasım ayında bir cumartesi günü şef Anton Rubinstein* senfoni orkestrasını yönetiyordu. Salon çok kalabalık ve sıcaktı. Laptev konseri sütunların arkasında ayakta dinliyor, karısı ile Kostya Koçevoy ise ondan hayli uzakta, önden üçüncü ya da dördüncü sırada oturuyordu. Konsere verilen ara yeni başlamıştı ki, "özel birisi" Polina Nikolayevna Razsudina tamamen tesadüf eseri Laptev'in yanından gelip geçti. Laptev, evlendikten sonra sık sık onunla muhtemel bir görüşmeyi içi korkudan ürpererek aklından geçiriyordu.

* Anton Grigoryeviç Rubinstein (1829-94): Rus piyanist, besteci ve orkestra şefi, St. Petersburg Konservatuvarı'nın kurucusu. *-çev.*

Polina Nikolayevna bakışlarını şimdi ona böyle açıkça ve doğrudan çevirince, Laptev, şu ana kadar ona durumu açıklamayı ya da dostça iki üç satır yazmayı, sanki ondan saklanıyormuş gibi, savsakladığını hatırladı. Mahcup oldu ve yüzü kızardı.

Polina Nikolayevna ani bir hareketle Laptev'in elini kuvvetlice sıkarak:

"Yartsev'i gördünüz mü?" diye sordu.

Yanıt beklemeksizin, birisi onu arkadan itiyormuşçasına, uzun adımlar atarak hızla uzaklaşıp gitti. Polina Nikolayevna uzun burunlu, çok ince, çirkin bir kadındı. Yüzü her zaman yorgun ve bitkindi, gözlerini açık tutmak ve yere düşmemek için sanki büyük bir güç harcıyormuş gibi görünüyordu insana. Çok güzel koyu renk gözleri, zeki, iyi ve samimi bir yüz ifadesi vardı, hareketleri ise sert ve kabaydı. Onunla konuşmak kolay bir iş değildi, zira dinlemeyi ve sakin sakin konuşmayı beceremiyordu. Onu sevmek de zordu. Laptev ile bazen yalnız kaldıklarında, elleriyle yüzünü kapatıp uzun uzun kahkaha atar, kendisi için aşkın hayatta esas şey olmadığını iddia eder, on yedi yaşındaki bir kız gibi nazlanır ve öpüşmeden önce odadaki bütün mumların söndürülmesi gerektiğini söylerdi. Yaşı otuzu bulmuştu. Bir öğretmenle evliydi, ancak uzun yıllardan beri kocasından ayrı yaşıyordu. Hayatını müzik dersleri vererek ve kuartetlerde çalarak kazanıyordu.

Polina Nikolayevna, *Dokuzuncu Senfoni* çalarken, sanki öylesine geçiyormuş gibi yaparak bir kez daha gelip geçti. Ancak, sütunların arkasında kalın bir duvar oluşturmuş erkek dinleyiciler onun daha fazla ilerlemesine izin vermediler, o da vazgeçti. Laptev, onun üzerinde, geçen yıl, hatta iki yıl önce konserlere giderken giydiği aynı kadife bluzun olduğunu fark etti. Eldivenleri yeniydi, yelpazesi de yeni, ama basit, sıradan cinsten. Güzel giyinmeyi seviyordu, ancak nasıl giyineceğini bilemiyordu ve bunun için para harcamaya kıyamıyordu. Çok kötü ve özensizce giyiniyordu, o kadar ki, sokakta Polina Nikolayevna'yı, her zaman yaptığı gibi, uzun adımlarla aceleyle ders vermeye giderken görenler onu kolaylıkla genç bir rahibe sanabilirlerdi.

Dinleyiciler alkışladılar ve *bis* yaptırdılar. Polina Nikolayevna, Laptev'in yanına gelerek sert bakışlarla:

"Bu akşamı benimle geçirir misiniz?" dedi. "Buradan birlikte çay içmeye gidelim. İşitiyor musunuz? Bunu yapmanızı istiyorum. Bana çok şey borçlusunuz ve böylesine küçük bir ricayı geri çevirmeye ahlaken hakkınız yok."

"Peki, gidelim," diye onayladı Laptev.

Senfoni sona erince ardı arkası gelmeyen yeniden sahneye çağırmalar başladı. Dinleyiciler ayağa kalktılar, salon çok yavaş boşalıyordu. Laptev karısına haber vermeden gidemezdi, kapıda durup beklemek gerekiyordu.

"Çay için ölüyorum," diye sızlandı Razsudina. "İçim kavruluyor."

"Burada susuzluğunuzu giderebilirsiniz," dedi Laptev. "Haydi, büfeye gidelim."

"Büfeciye, şuna buna saçacak param yok benim. Tüccar değilim."

Laptev, Polina Nikolayevna'ya koluna girmesini önerdi, o ise, Laptev'in daha önce ondan pek çok kez duyduğu, o uzun, insanı yoran cümlesini yineleyerek reddetti; kendisini zayıf güzel cinsin, kadın sınıfının bir mensubu saymıyormuş, erkek beyefendilerin hizmetlerine ihtiyacı yokmuş...

Polina Nikolayevna, bir yandan Laptev ile konuşurken bir yandan da kalabalığı seyrediyor ve sık sık tanıdıklarıyla selamlaşıyordu. Bunlar Gerie'nin* kurslarından ve konservatuvardan arkadaşları ya da kendi kız ve erkek öğrencileriydi. Ellerini çekip koparacakmış gibi ani bir hareketle kavrıyor, kuvvetlice sıkıyordu. Derken, omuzlarını oynatmaya, sanki sıtmaya tutulmuş gibi titremeye başladı ve sonunda dehşet dolu gözlerle Laptev'e bakarak, alçak sesle:

"Kiminle evlendiniz böyle?" dedi. "Gözleriniz neredeydi, siz, çılgın adam? Bu aptal, boş kızda ne buldunuz? Ne de olsa ben sizi aklınız, ruhunuz için sevmiştim, bu porselen kuklaya ise sadece sizin paranız lazım!"

---

* Vladimir İvanoviç Gerie (1837-1919): Moskova Üniversitesi profesörlerinden, tarihçi. Kadınlar için düzenlediği üst düzey kurs ve seminerlerle tanınır. –*Rus. ed.*

Laptev, yalvaran bir sesle:

"Bunu bırakalım, Polina," dedi. "Evliliğimle ilgili olarak bana söyleyebileceğiniz her şeyi ben kendi kendime defalarca itiraf ettim zaten... Bana fazladan bir acı da sen çektirme."

Yuliya Sergeyevna nihayet göründü; siyah bir elbise giymiş, yakasına kayınpederinin dua merasiminden sonra ona gönderdiği kocaman elmas broşu takmıştı. Onu arkadaş gurubu izliyordu: Koçevoy, tanıdık iki doktor, bir subay ve öğrenci üniforması giymiş, soyadı Kiş olan şişman bir delikanlı.

Laptev karısına;

"Sen Kostya ile git," dedi. "Ben daha sonra geleceğim."

Yuliya başını sallayarak onayladı ve yürüyüp uzaklaştı. Polina Nikolayevna, tüm gövdesiyle titreyerek ve sinirli sinirli kasılarak, onu, iğrenme, nefret ve acı dolu bakışlarla arkadan izledi. Laptev, hoş olmayan tartışmaları, sert sözleri ve gözyaşlarını önceden sezdiği için Polina Nikolayevna'nın evine gitmekten korkuyordu; ona, herhangi bir restorana gidip çay içmeyi önerdi. Fakat o:

"Hayır, hayır, benim evime gidelim," diye reddetti. "Bana restoranlardan bahsetmeye cüret etmeyiniz."

Polina Nikolayevna restoranlara gitmeyi sevmiyordu, zira oralarda havanın sigara dumanı ve erkeklerin nefes kokularıyla zehirlendiğini düşünüyordu. Tanımadığı tüm erkeklere garip bir önyargıyla davranıyor, onları her an kendisinin üstüne atlayabilecek birer ahlaksız zevk düşkünü olarak görüyordu. Ayrıca, meyhanelerdeki müzik de sinirlerine dokunuyor, başını ağrıtıyordu.

Blagorodnoe Sobranie binasından çıktıktan sonra Ostojenka'da, Polina Nikolayevna Razsudina'nın oturduğu Savelovski sokağına gitmek üzere bir faytonla anlaştılar. Laptev bütün yol boyunca Razsudina'yı düşündü. Gerçekten de ona çok şey borçluydu. Onunla, arkadaşı Yartsev'in evinde, Yartsev'e müzik kuramı dersi verirken tanışmıştı. Laptev'i büyük bir aşkla, asla çıkar ilişkisi düşünmeden sevmişti ve arkadaşlıkları onu hiç değiştirmemişti. Yine derslere gitmeyi sürdürüyor ve yine eskisi gibi yorgunluktan bitkin düşene kadar çalışıyordu. Laptev, onun sayesinde, daha önce

neredeyse tamamen ilgisiz olduğu müzikten anlamaya ve müziği sevmeye başlamıştı.

Üşümemek için manşonuyla ağzını kapayan Polina Nikolayevna, boğuk bir sesle:

"Bir bardak çay dünyalara bedel!" dedi. "Bugün beş dersim vardı, hepsinin canı cehenneme! Öğrenciler öylesine aptal, öylesine tüccar kafalı ki, öfkeden neredeyse delirecektim. Üstelik bu kürek cezasının ne zaman sona ereceğini de bilmiyorum. Canıma tak etti. Üç yüz ruble biriktirir biriktirmez her şeyi bırakıp Kırım'a gideceğim. Deniz kıyısında uzanacak ve ciğerlerimi oksijenle doldu racağım. Denizi nasıl da seviyorum, ah, denizi nasıl da seviyorum."

"Hiçbir yere gidemeyeceksiniz," dedi Laptev. "Birincisi, hiçbir şey biriktiremeyeceksiniz, ikincisi de siz cimrisiniz. Özür dilerim, bir kez daha yineliyorum: Bu üç yüz rubleyi, yapacağı bir işi olmadığı için sizden müzik dersleri alan bu aylak adamlardan kapik kapik toplamak, bu parayı dostlarınızdan borç olarak almaktan daha az mı küçük düşürücü bir şey?"

Polina Nikolayevna, öfkeyle:

"Benim hiç dostum yok," dedi. "Bu saçmalıkları kesmenizi rica ediyorum. Benim de bir parçası olduğum emekçi sınıfın üstün bir özelliği vardır: Satın alınamaz olma bilinci, tüccarlara borçlu kalmama ve onları hor görme hakkı. Hayır, beni satın almaya kalkışmayın! Ben Yuliçka değilim!"

Laptev, daha önce pek çok kez dinlediği o bir yığın söz kalabalığını yine dinlemek zorunda kalacağını bildiği için arabacının parasını ödemeye kalkışmadı, parayı Polina Nikolayevna'nın kendisi ödedi.

Polina Nikolayevna, yalnız başına yaşayan bir kadının evinde mobilyalı küçük bir oda kiralamıştı. Büyük Becker piyanosu şimdilik Yartsev'in Büyük Nikitskaya Caddesindeki evinde duruyordu ve çalmak için her gün oraya gidiyordu. Odasında kılıfla kaplı koltuklar, üzerine beyaz bir yazlık battaniye örtülmüş bir karyola ve ev sahibesine ait çiçekler vardı.

Duvarlara yağlıboya taklit resimler asılmıştı ve bu odada bir kadının, üniversite okumuş birisinin yaşadığını hatırlatan hiçbir şey yoktu. Ne bir makyaj masası, ne bir kitap, hatta ne de bir yazı masası vardı. Görünüşe bakılırsa, eve gelir gelmez uyuyor ve sabah yataktan kalkar kalkmaz da hemen evden çıkıp gidiyordu.

Aşçı kadın semaveri getirdi. Polina Nikolayevna çayı demledi ve titremeye devam ederek (oda soğuktu) *Dokuzuncu Senfoni*'de şarkı söyleyen ses sanatçılarına sövüp saymaya başladı. Yorgunluktan gözleri kapanıyordu. Bir bardak çay içti, ardından ikincisini, sonra üçüncüsünü.

"Eh, artık evlisiniz," dedi. "Endişelenmeyin, üzülmeyeceğim. Sizi kalbimden söküp atmayı başaracağım. Ancak, ne yazık ki ve ne acı ki, siz de tüm diğerleri gibi, bir kadında akıl, anlama, kavrama yeteneği yerine, vücut, güzellik, gençlik arayan aşağılık heriflerden birisiniz..."

Birisini taklit eder gibi burundan gelen bir sesle;

"Gençlik!" diye söylendi ve güldü. "Gençlik! Size dürüstlük, saflık gerek! Reinheit! Reinheit!*"

Koltuğun arkasına yaslanarak kahkahayı koyuverdi:

"Reinheit!"

Kahkahası bittiğinde gözleri yaşla dolmuştu.

"Bari, mutlu musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

"O sizi seviyor mu?"

"Hayır."

Tedirgin olan ve kendini bedbaht hisseden Laptev yerinden kalktı, odanın içinde dolaşmaya başladı.

"Hayır," diye tekrarladı, Laptev. "Polina, eğer bilmek istersen, ben çok mutsuzum. Ne yapmalı? Aptallık yaptım, artık düzeltemezsin. Filozofça yaklaşmalı. O, sevmediği halde benimle evlendi, aptalca bir şey, belki de çıkar hesapları, ama düşünüp taşınmadan yaptı bunu. Şimdi ise kendi hatasını gördüğü ve acı çektiği çok açık.

* (Alm.) "Saflık, dürüstlük." -*Rus. ed.*

Bunu görüyorum. Gece uyuyoruz, ama gündüz beş dakika bile olsa benimle yalnız kalmaktan korkuyor, eğlence, eş dost muhabbeti arıyor. Benimle olmaktan utanıyor ve korkuyor."

"Ama yine de sizden para alıyor, değil mi?"

"Aptalca bu, Polina!" diye bağırdı Laptev. "Benden para alıyor, çünkü parasının olması ya da olmaması onun için kesinlikle fark etmiyor. Dürüst, temiz bir insan o. Babasından uzaklaşmak istediği için benimle evlendi, işte bu kadar basit."

"Eğer zengin olmasaydınız, hâlâ sizinle evlenir miydi, bundan emin misiniz?" diye sordu Razsudina.

"Hiçbir şeyden emin değilim," dedi Laptev keyifsizce. "Hiçbir şeyden. Hiçbir şey anlamıyorum. Tanrı aşkına, Polina, bu konuyu kapatalım."

"Onu seviyor musunuz?"

"Çılgınca."

Odaya bir sessizlik çöktü. Razsudina dördüncü bardağını içti, Laptev ise odada geziniyor ve karısının şimdi, muhtemelen, doktorlar kulübünde yemek yemekte olduğunu düşünüyordu.

Razsudina, omuzlarını silkerek;

"Fakat insan niye sevdiğini bilmeden hiç sevebilir mi?" diye sordu. "Hayır, sizi hayvani ihtiraslar esir almış. Sizin kafanız kıyak! O güzel vücut, o Reinheit sizi zehirlemiş! Benden uzak durun, siz kirlisiniz! Ona gidin!"

Razsudina Laptev'e doğru elini kolunu salladı, sonra Laptev'in şapkasını alarak yüzüne fırlattı. Laptev hiç konuşmadan paltosunu giydi ve dışarı çıktı. Ancak, Razsudina holde onun peşinden koştu, yetişip hummalı bir şekilde kolunu, omuzuna yakın bir yerinden kavradı ve ağlamaya başladı.

"Dur, Polina! Yeter!" dedi Laptev. "Sakinleşin, lütfen, rica ediyorum."

Laptev kolunu kavrayan parmakları bir türlü gevşetemiyordu. Razsudina gözlerini kapadı, benzi kireç gibi olmuş, uzun burnu, tıpkı ölülerinki gibi, nahoş bir mum rengi almıştı.

Laptev Polina'nın kenetlenmiş parmaklarını hâlâ çözemiyordu. Bayılmıştı. Onu dikkatlice kucaklayıp taşıdı ve yatağına yatırdı. On dakika kadar başucunda oturarak kendine gelmesini bekledi. Elleri soğuk, nabzı düşük ve düzensizdi.

Razsudina, gözlerini açarak;

"Evinize gidin," dedi. "Gidin, yoksa yine hüngür hüngür ağlamaya başlayacağım. Kendime hâkim olmam lazım."

Oradan ayrılan Laptev, karısının ve arkadaşlarının onu beklediği doktorlar kulübüne değil, doğrudan eve gitti. Yol boyunca kendine hayıflanarak şu soruyu sorup durdu: Neden onu bu kadar çok seven ve gerçekten onun karısı ve hayat yoldaşı olabilecek böyle bir kadınla evlenip bir aile kurmamıştı? Ona sadık, bağlı olabilecek tek insan bu kadındı; üstelik akıllı, gururlu ve emeğiyle çalışıp didinmekten bitkin düşmüş bu varlığa mutluluk vermekten, barınak ve huzur sağlamaktan daha değerli, daha yararlı ne görev olabilirdi? Kendine soruyordu: Güzellik, gençlik ve zaten hiç olmayan o mutluluk üzerine bunca hak iddia etmeler ona yakışıyor muydu? O mutluluk ki, işte, üç aydan beri tıpkı bir cezaya ya da alaya almaya dönüşerek, onu bu şekilde iç karartıcı, ıstırap verici bir psikolojiye sokmuştu.

Balayı çoktan bitmişti, söylemesi gülünç ama karısının nasıl bir insan olduğunu hâlâ bilmiyordu. Karısı okul arkadaşlarına ve babasına beşer sayfalık uzun mektuplar yazıyor, yazacak konu bulmakta hiç güçlük çekmiyordu. Oysa onunla sadece havanın nasıl olacağı, öğle ya da akşam yemeği vaktinin gelip gelmediği üzerine konuşuyordu. Yuliya Nikolayevna yatmadan önce uzun uzun tanrıya dua ettiğinde ve ardından haçlarını ve ikonalarını öptüğünde, Laptev ona bakarak nefretle şunları düşünüyordu:

'İşte, dua ediyor, ama ne hakkında dua ediyor acaba? Ne hakkında?'

Laptev kafasından karısı ve kendisi ile ilgili aşağılayıcı, küçük düşürücü şeyler geçiriyor, onunla yatağa girdiğinde ve onu kollarının arasına aldığında aslında parasını ödediği bir şeyi elde ettiğini düşünüyordu. Bu ise korkunç bir şeydi. Güçlü, sağlam, per-

vasız, günahkâr bir kadın olsa hadi neyse, ama bu kız, toy, dindar, yumuşak huylu, masum, saf bakışlı birisi... Nişanlılarken Yuliya Sergeyevna'nın dindarlığı Laptev'i duygulandırıyordu, ama şimdi onun görüş ve düşüncelerindeki gizli kesinlik, Laptev için, arkasındaki gerçek hakikati görünmez kılan bir duvar oluşturuyordu. Evlilik hayatı şimdiden çekilmez hale gelmişti. Tiyatroda yan yana otururlarken karısı iç geçirecek ya da içten gelen bir kahkaha atacak olsa, Laptev, karısının tek başına eğlendiğini, coşkularını onunla paylaşmadığını düşünür, acı çekerdi. Ne ilginçtir ki, karısı onun tüm dostlarıyla arkadaşlık ediyordu ve herkes onun nasıl birisi olduğunu çoktan öğrenmişti, oysa Laptev hiçbir şey bilmiyor, yalnızca sıkılıyor ve sessizce onu kıskanıyordu.

Laptev eve gelince robdöşambrını ve terliklerini giydi, roman okumak üzere çalışma odasına çekildi. Karısı evde yoktu. Ancak, aradan daha yarım saat geçmemişti ki, girişin zili çaldı ve kapıyı açmaya koşan Pyotr'ın boğuk ayak sesleri duyuldu. Gelen Yuliya'ydı. Kürkünü çıkarmadan doğrudan çalışma odasına girdi, yanakları soğuktan kızarmıştı.

"Presnya'da büyük bir yangın var," dedi soluk soluğa. "Devasa bir kızıllık görünüyor. Ben Konstantin İvanoviç'le birlikte oraya gidiyorum."

"İyi şanslar!"

Yuliya'nın güçlü, diri görünüşü ve gözlerindeki çocuksu korku Laptev'i sakinleştirmişti, yarım saat kadar daha okuduktan sonra yatağına çekildi.

Ertesi gün Polina Nikolayevna bir zamanlar Laptev'den aldığı iki kitapla birlikte, onun bütün mektuplarını ve fotoğraflarını ambara geri gönderdi. Bir de, tek sözcük içeren bir not vardı: "Basta!"*

* (Alm.) "Yeter artık!" *Rus. ed.*

VIII

Ekimin sonuna doğru Nina Fyodorovna'nın hastalığının nüksettiği konusunda hiçbir şüphe kalmamıştı. Hızla zayıflıyordu ve yüzü değişiyordu. Kuvvetli ağrılarına rağmen iyileştiğini sanıyordu. Her sabah sanki iyiymiş gibi kalkıp elbiselerini giyiyor, sonra bütün gün giyinik halde yatakta uzanıp yatıyordu. Sona yaklaştıkça oldukça konuşkan olmaya başlamıştı.

Arkasına yaslanıyor, zorlanarak ve güçlükle nefes alarak, alçak sesle bir şeyler anlatıyordu. Ölümü ani oldu ve aşağıda anlatılan koşullarda gerçekleşti.

Ay ışığıyla dolu, berrak bir akşamdı, sokakta taze karın üzerinde insanlar kızak kayıyorlardı, sokağın gürültüsü odadan duyuluyordu. Nina Fyodorovna sırt üstü yatağa uzanmış yatıyor, şimdi artık nöbeti devralacak kimsesi kalmayan Saşa yarı uyur halde hastanın yanı başında oturuyordu.

Nina Fyodorovna alçak sesle:

"Baba adını hatırlamıyorum," diye anlatıyordu, "ama adı İvan'dı, soyadı Koçevoy, zavallı bir memur. Aşırı derecede içki düşkünüydü, tanrı affetsin. Bize gelip giderdi, her ay ona bir funt şeker, bir osmuşka çay verirdik. Tabii, arada bir para verdiğimiz de olurdu. Evet... Sonra şöyle oldu: Bizim Koçevoy kendini iyice içkiye vurdu ve öldü, votkadan yanıp kavruldu. Ondan geriye oğlu, yedi yaşında bir çocuk kaldı. Zavallı yetimcik... Onu biz aldık ve tezgâhtarların yanına sakladık. Orada bütün bir yıl kaldı. Babacığım bunu bilmiyordu, daha sonra onu görünce sadece elini sallamakla yetindi ve hiçbir şey söylemedi. Kostya, zavallı yetimcik, dokuz yaşına gelince –ben o sırada artık nişanlıydım– onu aldım ve tüm okulları dolaştım. Şu okul, bu okul derken, hiçbirisi kabul etmiyor. Çocuk ise ağlıyor... 'Niye ağlıyorsun sen, aptal çocuk?' diyorum. Sonra onu Razgulyay'daki ikinci jimnazyuma götürdüm, tanrı onlardan razı olsun, çocuğu kabul ettiler... Çocukcağız hergün Pyatnitskaya Caddesinden Razgulyay'a yaya olarak gidip gelmeye başladı... Alyoşa parasını ödüyordu... Tanrının bir lütfu, çocuk iyi okumaya, kav-

ramaya başladı ve büyük adam oldu... Şimdi Moskova'da avukat, Alyoşa'nın dostu, ilim irfanda onun kadar iyi. İşte, bir insanı hor görmüyor, evine alıyorsun ve o da şimdi, herhalde, dualarında bizim adımızı anıyordur... Evet..."

Nina Fyodorovna gittikçe daha hafif bir sesle, uzun molalar vererek konuşmaya başladı, sonra biraz sustu, ardından aniden doğruldu ve oturdu.

"Bana bir şeyler oluyor..." dedi. "Sanki fena bir şey. Tanrım merhamet eyle. Oyy, nefes alamıyorum!"

Saşa annesinin kısa bir süre içinde öleceğini biliyordu; şimdi onun yüzünün böyle aniden çöktüğünü, avurdu avurduna göçtüğünü görünce sonun geldiğini anladı ve korktu.

"Anneciğim, yapma!" diyerek ağladı. "Yapma!"

"Mutfağa koş, babana haber versinler. Ben gerçekten çok kötüyüm."

Saşa bütün odaları koşarak dolaştı, bağırarak seslendi, ama koca evde hizmetçilerin hiçbiri yoktu, yalnızca, yemek odasında bir sandık içinde giyinik halde, yastıksız uyuyan Lida vardı. Saşa, olduğu gibi, galoşsuz avluya koştu, oradan caddeye fırladı. Avlu kapısının önünde dadısı bir bankta oturmuş kızak kayanları seyrediyordu. Kızak kayma alanının bulunduğu nehir kenarından askerî bandonun sesi geliyordu.

Saşa ağlayarak:

"Dadı, annem ölüyor!" dedi. "Babama birini gönderin!.."

Dadı yukarı, yatak odasına çıktı ve hastaya bir göz atarak onun eline yanan bir mum tutuşturdu. Saşa panik içinde oraya buraya koşuyor, kime olduğunu kendi de bilmeden, babasına haber vermeleri için yalvarıyordu. Sonra paltosunu giydi, eşarbını alarak caddeye koştu. Saşa, babasının başka bir karısı ve ondan iki kızı olduğunu, Bazarnaya Caddesinde oturduklarını daha önce hizmetçilerden duymuştu. Avlu kapısından çıkınca ağlayarak sola doğru koşmaya başladı, bir yandan da yabancı insanlardan korkuyordu. Çok geçmeden karlar içinde kaldı ve üşümeye başladı. Boş bir kızağa rastladı, ancak Saşa, muhtemelen, onu şehir dışına

kaçırır, soyar ve mezarlığa atarlar diye düşünerek (çay içerlerken benzer bir olayı hizmetçi anlatmıştı) kızağı tutmadı. Bitkinlikten nefes nefese kalarak, hıçkıra hıçkıra durmadan yürüdü. Bazarnaya Caddesine gelince, "Gospodin Panaurov nerede oturuyor?" diye sordu. Tanımadık bir kadın ona uzun uzun evi tarif etti, ancak kızın hiçbir şey anlamadığını görünce, elinden tutarak onu metal bir bahçe kapısıyla caddeden ayrılan tek katlı bir eve götürdü. Kapı kapalı değildi. Saşa antreye, oradan koridora koştu ve sonunda kendisini, babasının bir kadın ve iki kızla birlikte semaverin başında oturduğu aydınlık ve sıcak odada buldu. Fakat ağzından tek bir sözcük bile çıkaramıyordu, sadece hıçkırıyordu. Panaurov anladı.

"Muhtemelen, annenin durumu kötüleşti, değil mi?" diye sordu. "Söyle, çocuk, annenin durumu mu kötüleşti?"

Panaurov telaşlandı ve kızak bulmaları için adam gönderdi. Eve geldiklerinde Nina Fyodorovna, etrafı yastıklarla desteklenmiş bir halde elindeki mumla oturuyordu. Yüzü kararmaya başlamıştı ve gözleri kapalıydı. Yatak odasında dadı, aşçı kadın, hizmetçi, mujik Prokofi ve daha başka tanımadık sıradan insanlar kapının arkasına yığışmış vaziyette duruyorlardı.

Dadı onlara fısıltıyla bazı emirler veriyordu, ama kimse onu anlayamıyordu. Odanın dip tarafında, pencere kenarında, solgun yüzü ve uykulu ifadesiyle Lida ayakta duruyor, sert bakışlarla oradan annesini seyrediyordu.

Panaurov, Nina Fyodorovna'nın elindeki mumu aldı ve tiksintiyle yüzünü buruşturarak konsolun üzerine fırlattı.

"Korkunç bir şey bu!" dedi, omuzları seğiriyordu.

Yumuşak sesle devam etti:

"Nina, senin yatman lazım! Yat tatlım."

Nina Fyodorovna ona baktı, ama tanıyamadı... Onu sırtüstü yatırdılar.

Rahip ve Doktor Sergey Borisoviç geldiğinde hizmetçiler dindar bir edayla haç çıkarıyor ve hasta için dua ediyorlardı.

Misafir odasına giren doktor, düşünceli bir halde;

"Ne hikâye amma!" dedi. "Üstelik daha gençti, kırkında bile değildi."

İçeriden iki küçük kızın yüksek sesli hıçkırıkları duyuluyordu.

Panaurov, benzi solmuş ve gözleri nemlenmiş olarak doktorun yanına geldi ve cılız, mecalsiz bir sesle:

"Değerli dostum, bana bir iyilik yapınız, Moskova'ya bir telgraf gönderin," dedi. "Ben bunu katiyen yapamayacağım."

Doktor mürekkep bularak kızına şu telgrafı yazdı:

> Panaurova akşam saat sekizde hayatını kaybetti. Kocana ilet, Dvoryanskaya Caddesinde ipotekli bir ev satılıyor, üzerindeki borç dışında dokuz bin daha ödemek gerek. İhale ayın on ikisinde. Kaçırmamasını salık veririm.

IX

Laptev, Küçük Dmitrovka Caddesinin ara sokaklarından birinde, Eski Pimen Caddesine yakın bir yerde oturuyordu. Caddeye bakan büyük evden başka, bu evin müştemilatı olan avludaki iki katlı evi de, gözlerinin önünde büyüdüğü için tüm Laptev'lerin Kostya diye çağırdıkları, dostu, avukat yardımcısı Koçevoy için kiralamıştı. Müştemilatın tam karşısında yine iki katlı ikinci bir müştemilat daha vardı, burada karı koca ve beş kızdan oluşan Fransız bir aile yaşıyordu.

Eksi yirmi dereceye ulaşan bir soğuk vardı. Camlar buz tutmuştu. Kostya sabah uyanarak, endişeli bir yüz ifadesiyle, bir şişeden on beş damla ilaç içti, sonra kitap dolabından iki gülle alarak jimnastiğe başladı. Uzun boylu ve çok ince birisiydi, geniş sarı bıyıkları vardı. Ama onun dış görünümünde en belirgin şey olağanüstü uzun bacaklarıydı.

Orta yaşlı bir mujik olan Pyotr semaveri getirerek çayı demledi, üzerinde ceketi ve paçaları çizmesinin uzun koncuna sokulmuş basmadan pantolonu vardı.

"Bugün çok güzel bir hava var, Konstantin İvanoviç," dedi.

"Evet, çok güzel, ama işte, kardeşim, seninle benim de öyle imrenilecek, oh ne güzel denecek bir hayatımız yok yani!"

Pyotr nezaketten iç geçirdi.

"Küçük kızlar ne yapıyor?" diye sordu Koçevoy.

"Rahip gelmedi, Aleksey Fyodoroviç'in kendisi onlara ders veriyor."

Kostya pencere camında buz tutmamış bir yer buldu ve oradan dürbünle Fransız ailenin yaşadığı evin pencerelerine bakmaya başladı.

"Görünmüyorlar," dedi.

Bu sırada Aleksey Fyodoroviç aşağıda Saşa ve Lida'ya kutsal kitabı öğretiyordu. Kızlar mürebbiyeleriyle birlikte bir buçuk aydan beri Moskova'da, müştemilatın alt katında yaşıyorlardı. Haftada üç kez il okullarından birinin öğretmeni ve bir de rahip kızlara ders vermeye geliyordu. Saşa *Yeni Ahit*'e geçmişti, Lida ise kısa bir süre önce *Eski Ahit*'e başladı. Lida'ya son defa İbrahim Peygamber'den önceki olayları tekrarlama ödevi verilmişti.

"Demek ki, Adem ile Havva'nın iki oğlu varmış," dedi Laptev. "Güzel, peki onların adları neymiş? Hatırla bakalım!"

Lida, yüzünde her zamanki sert ifade, susarak masaya bakıyor, sadece dudaklarını oynatıyordu. Büyük kız Saşa ise gözlerini Lida'ya dikmişti ve içi içini yiyordu.

"Sen yanıtı pekâlâ biliyorsun, yeter ki heyecanlanma," dedi Laptev. "Eee, Adem'in oğullarının adları neydi?"

"Habil ile Kanel," diye fısıldadı Lida.

"Habil ile Kabil," diye düzeltti Laptev.

Lida'nın yanağından aşağı kocaman bir gözyaşı damlası kaydı ve kitabın üzerine düştü. Saşa yere baktı ve kızardı, o da ağlamaya hazırdı. Laptev onlara öylesine acıdı ki, konuşamadı bile, gözyaşları gırtlağında düğümlendi. Masadan kalktı ve bir sigara yaktı. Bu sırada üst kattan elinde bir gazeteyle Koçevoy indi. Kızlar yerlerinden kalktılar ve göz göze gelmeksizin eğilerek onu selamladılar.

Laptev Koçevoy'a dönerek:

"Tanrı aşkına, Kostya, onlara sen ders ver," dedi. "Ben de ağlayacağım diye korkuyorum, ayrıca öğleden önce ambara uğramam gerek."

"Peki."

Aleksey Fyodoroviç çıkıp gitti. Kostya çok ciddi bir yüz ifadesiyle, kaşlarını çatarak masanın başına oturdu ve kutsal dinler tarihini önüne doğru çekti.

"Ee?" diye sordu. "Neler öğreniyorsunuz buradan?"

"Lida'nın tufan konusunda bilgisi var," dedi Saşa.

"Tufan konusunda mı? Peki, o konuya odaklanalım. Haydi, tufan konusuna başlıyoruz!"

Kostya, tufanla ilgili kitaptaki kısa açıklamayı hızla okuyup geçtikten sonra:

"Sizin dikkatinizi çekmek zorundayım," dedi, "burada anlatıldığı gibi bir tufan gerçekte hiç olmadı. Nuh diye birisi de hiç yaşamadı. İsa'nın doğumundan birkaç bin yıl önce yeryüzünde olağanüstü bir sel baskını yaşanmıştı ve bu olay sadece Yahudilerin kutsal kitabında değil, Yunanlar, Kildaniler, Hindular gibi diğer kadim halkların kitaplarında da zikredilmektedir. Ne türden olursa olsun hiçbir sel baskını yeryüzünün tümünü kaplayamaz. Vadiler su altında kaldı diyelim, herhalde dağlar da kalmaz ya. Bu kitabı okumasına okuyun tabii, ama pek inanmayın."

Lida'nın gözlerinden tekrar yaşlar akmaya başladı, arkasını döndü ve öylesine yüksek sesle hıçkırdı ki, Kostya büyük bir şaşkınlık içinde irkilerek yerinden fırladı.

"Eve gitmek istiyorum," dedi Lida. "Babama ve dadıma gitmek."

Saşa da ağlamaya başladı. Kostya üst kata, evine çıktı ve Yuliya Sergeyevna'ya telefonda:

"Kuzum, kızlar yine ağlıyorlar," dedi. "Elden hiçbir şey gelmiyor."

Yuliya Sergeyevna üzerinde sadece ev içi kıyafeti ve omuzlarında örme bir şal olduğu halde, iliklerine kadar üşüyerek büyük evden müştemilata koştu ve kızları sakinleştirmeye çalıştı. Kâh birini kâh ötekini kucaklayarak, yalvaran bir ses tonuyla:

"Bana inanın, inanın," diye konuştu, "babanız bugün gelecek, telgraf gönderdi. Annenize üzülüyorsunuz ve ben de üzülüyorum, yüreğimiz parçalanıyor, ama elden ne gelir? Tanrıya karşı gelemezsin ya!"

Kızların ağlaması kesilince Yuliya Sergeyevna onları sarıp sarmalayıp kızak gezintisine götürdü. Önce Küçük Dmitrovka Caddesi üzerinde gezindiler, sonra Strastni bulvarının yanından geçerek Tverskaya Caddesine saptılar. İverskaya Kilisesi'nde durarak mum yaktılar, diz çökerek dua ettiler. Dönüş yolunda Filippov fırınına uğradılar, haşhaş tohumlu yağsız simit aldılar.

Laptev'ler öğle yemeğini saat ikide yiyorlardı. Yemek servisini Pyotr yapıyordu. Bu Pyotr denen adam gündüz kâh postaneye kâh ambara kâh Kostya için bölge mahkemesine koşar, verilen görevleri yapar, akşamları sigara sarar, geceleyin zil çaldıkça kapıyı açmaya gider ve sabahın beşinde sobayı yakardı. Onun ne zaman uyuduğunu kimse bilmezdi. Pyotr, Seltzer su şişelerini açmayı çok severdi, bu işi çok kolay, patlama sesi çıkarmadan yapar, tek bir damla suyu ziyan etmezdi.

Çorbadan önce bir kadeh votka içen Kostya:

"Sağlığınıza!" dedi.

İlk zamanlar Yuliya Sergeyevna Kostya'dan hoşlanmamıştı. Onun kalın sesi, yaka paça etmek, suratına yumruk oturtmak, aşağılık herif, semaveri taklit etmek gibi eğlenceli kelime oyunları ve deyişleri, içki içerken kadeh tokuşturma ve ağlamaklı konuşmalar yapma alışkanlığı Yuliya Sergeyevna'ya saçma ve yersiz geliyordu. Ancak, biraz daha iyi tanıyınca onun yanında kendini çok iyi hissetmeye başladı. Kostya ona karşı içten davranıyor, akşamları onunla alçak sesle bir şeyler üzerine konuşmayı seviyor ve hatta kendi yazdığı, şimdiye kadar Laptev ve Yartsev gibi en yakın dostlarından bile gizli tuttuğu romanlarını okuması için ona veriyordu. Yuliya Sergeyevna bu romanları okuyor ve onu üzmemek için el yazmalarını övüyordu. Bu ise Kostya'nın çok hoşuna gidiyordu, zira er ya da geç ünlü bir yazar olacağını umuyordu.

Kostya romanlarında yalnızca köy ve büyük çiftlik hayatını tasvir ediyordu, oysa çok seyrek, sadece tanıdıklarının daçalarına gittiği zaman köy görüyordu. Büyük toprak sahiplerinin yurtluklarında ise hayatında sadece bir kez, bir dava dolayısıyla Volokolamsk'a gittiği zaman bulunmuştu. Romanlarında sanki

yazmaya utanıyormuş gibi aşk konularından kaçınmış, sık sık doğa tasvirleri yapmıştı. Doğayı resmederken "dağların garip çehresi", "bulutların mucizevi görünümü" ya da "ahengin gizemli uyumu" gibi ifadeleri kullanmayı seviyordu... Romanları hiçbir yerde basılmamıştı, bunu sansür koşullarına bağlıyordu. Avukatlık işini seviyordu, ancak esas meşgalesinin avukatlık değil bu romanlar olduğunu addediyordu. Kendisinde ince bir estetik yeteneği olduğunu düşünüyordu, sanata karşı her zaman bir meyli olmuştu. Ne şarkı söylüyor, ne de herhangi bir müzik aleti çalabiliyordu, üstelik müzik kulağı da katiyen yoktu. Buna rağmen hiçbir senfoni ve filarmoni konserini kaçırmıyor, hayır amaçlı konserler düzenliyor, ses sanatçılarıyla tanışıyordu...

Öğle yemeği sırasında sohbet ediyorlardı.

"İnanılır gibi değil," dedi Laptev. "Bizim Fyodor beni yine hayretler içinde bıraktı. Soyluluk unvanı almak için uğraşmamız, bunun için de firmamızın ne zaman yüzüncü yaşına basacağını öğrenmemiz gerek, diyor. Üstelik bunu son derecede ciddi bir üslupla söylüyor. Onun nesi var? Açık yüreklilikle söyleyeyim, artık telaşlanmaya başladım."

Kardeşi Fyodor hakkında konuştular, şimdilerde bir şeyler vehmetmenin, havalar takınmanın moda olduğundan bahsettiler. Örneğin, Fyodor, artık tüccar olmadığı halde, sıradan bir tüccarmış gibi gözükmeye gayret ediyordu. İhtiyar Laptev'in vasisi olduğu okuldan maaşını almak için gelen öğretmene sanki onun amiriymiş gibi davranıyor, hatta onunla konuşurken sesini ve yürüyüşünü değiştiriyordu.

Yemekten sonra yapacak bir işleri yoktu, çalışma odasına geçtiler. Dekadan sanatçılardan, *Orleans Bakiresi*'nden* bahsettiler, Kostya uzun bir monolog icra etti ve çok başarılı Yermolova** taklitleri yaptığını öne sürdü. Sonra vint oynamak üzere masaya geçtiler. Küçük kızlar yaşadıkları müştemilata geçmeyip onlarla birlikte

* Friedrich von Schiller'in (1759-1805) bir trajedisi. *–Rus. ed.*

** Küçük Tiyatro sanatçılarından, *Orleans Bakiresi* operasında başrolü oynayan M. N. Yermolova'dan söz edilmektedir. *–Rus. ed.*

kaldılar; soluk yüzleri ve üzgün halleriyle ikisi bir koltukta oturuyor ve "Acaba babamız mı geliyor?" diye sokaktan gelen gürültülere kulak kesiliyorlardı. Akşamları, karanlık basıp mumlar yakıldığında kızların içi sıkılıyordu. İskambil oynayanların konuşmaları, Pyotr'ın ayak sesleri, şömineden gelen çatırtılar onların sinirlerini geriyor, ateşi seyretmeyi canları çekmiyordu. Akşamları ağlamak istemiyorlardı, ama korku ve yüreklerinde bir ağırlık hissediyorlardı. Ve insanların, onların anneleri ölmüşken, nasıl olup da konuşabildiklerini ve gülebildiklerini anlayamıyorlardı.

Yuliya Sergeyevna Kostya'ya:

"Bugün dürbünle ne gördünüz?" diye sordu.

"Bugün bir şey görmedim, ama dün yaşlı Fransız banyo yaptı."

Saat yedide Yuliya Sergeyevna ve Kostya Küçük Tiyatro'ya gittiler. Laptev kızlarla birlikte kaldı.

Laptev, saatine bakarak;

"Babanızın varış zamanı tamam artık," dedi. "Tren tehir yapmış olmalı."

Kızlar, üşüyen yabani hayvanlar gibi birbirlerine sokulmuş halde ses çıkarmadan koltukta oturuyor, Laptev ise durmadan odaları dolaşıyor ve sabırsızlıkla saatine bakıyordu. Evde sessizlik hâkimdi, ancak saat dokuza doğru birileri kapıyı çaldı. Pyotr kapıyı açmaya gitti.

Kızlar tanıdık sesi işitince çığlık attılar ve hüngür hüngür ağlayarak hole koştular. Panaurov çok görkemli bir kürk palto giymişti, sakalı ve bıyıkları dondan kırlaşmıştı.

"Bir dakika, bir dakika," diye mırıldanıyordu.

Saşa ile Lida, bir yandan hıçkırarak bir yandan gülerek babalarının soğuk ellerini, şapkasını, kürkünü öptüler. Yakışıklı, baygın bakışlı, fazla sevgiden şımarmış Panaurov, acele etmeden, kızları okşayıp sevdi, sonra çalışma odasına geçti.

Ellerini ovuşturarak:

"Ben size çok kısa bir süreliğine geldim, sevgili dostlar," dedi. "Yarın Petersburg'a gidiyorum. Başka bir şehre tayinim için bana söz verdiler."

Dresden otelinde kalıyordu.

X

Laptev'lerde sık sık bulunanlardan birisi de İvan Gavriliç Yartsev'di. Sağlıklı, sağlam yapılı bir adamdı, siyah saçları ve zeki, sevimli bir yüzü vardı. Onu yakışıklı sayıyorlardı ama son zamanlarda şişmanlamaya başlamıştı, bu ise onun yüz ve endamını bozuyordu. Yine, saçlarını neredeyse kafasının derisi gözükecek kadar kısa kestirmesi de onu kötü gösteriyordu. Bir zamanlar üniversitede öğrenciler, boylu boslu ve güçlü kuvvetli oluşu nedeniyle ona bar fedaisi adını takmışlardı. Yartsev, Laptev kardeşlerle birlikte filoloji fakültesini bitirmiş, daha sonra doğal bilimlere geçmişti. Şimdi, bir kimya uzmanıydı. Üniversite kürsülerinde ne bir ders vermiş ve hatta laborant olarak bile hiçbir yerde çalışmamıştı. Fen derslerinin okutulduğu okullarda ve iki kız jimnazyumunda fizik ve doğal bilimler tarihi dersleri veriyordu. Öğrencilerine, özellikle kız öğrencilerine hayrandı ve muhteşem yeni bir neslin yetiştiğini söylüyordu. Kimyadan başka, evde sosyoloji ve Rus tarihi çalışıyor, bazen gazete ve dergilere Y. rumuzuyla imzaladığı kısa yazılar yazıyordu. Botanikle ya da zoolojiyle ilgili bir konudan bahsederken sanki bir tarihçiymiş gibi, tarihî bir konudan bahsederken de sanki bir doğal bilimciymiş gibi konuşuyordu.

Laptev'lerin aileden saydıkları diğer birisi de ebedi öğrenci olarak bilinen Kiş idi. Üç yıl tıp fakültesinde okumuş, sonra oradan matematiğe geçmişti. Bu yeni yerinde bir dersi ancak iki yılda verebiliyordu. Babası bir taşra ilinde eczacıydı, ayda ona kırk ruble gönderiyordu. Annesi de ayrıca babasından gizli olarak on ruble gönderiyordu. Bu para Kiş'in yaşaması için yetiyor ve hatta yakası Polonya kunduzu kürkünden palto, eldiven, parfüm ve fotoğraf (sık sık fotoğraf çektiriyor ve portresini tanıdıklarına dağıtıyordu) gibi lüks sayılacak masraflarını karşılayabiliyordu. Aşırı temiz, titiz ve alçakgönüllü birisiydi, her zaman yardıma hazır bir hali vardı. Saçları hayli seyrekleşmişti, altın sarısı favorileri kulaklarından aşağı sarkıyordu. Hep başka insanların işlerinin peşinden koşup dururdu; bir bakmışsın elinde bir abone listesiyle koşuyor, bir bakmışsın

tanıdık hanımefendilere bilet almak için sabahın erken saatlerinde ayazda tiyatro gişelerinin önlerinde titriyor ya da şunun bunun ricasıyla çelenk ya da çiçek demeti siparişi vermeye gidiyor. Onun bahsi geçtiğinde, daima, Kiş gidecek, Kiş yapacak, Kiş satın alacak gibi cümleler duyardınız. Üzerine aldığı görevleri genellikle tam yerine getiremezdi. Hakkında pek çok şikâyet birikmişti. İnsanlar sık sık ona yaptırdıkları alışverişin parasını ödemeyi unuturlardı, ama o hiçbir zaman ağzını açmaz, çok zorda kaldığı durumlarda sadece iç geçirmekle yetinirdi. Bir şeye ne pek sevinir ne de üzülürdü, konuşmaları çok uzun ve sıkıcıydı. İnsanlar onun şakalarına, her zaman, sırf komik olmadıklarından dolayı gülerlerdi. Örneğin, bir keresinde komiklik olsun diye Pyotr'a, "Pyotr, sen bir *osyötr*'sin*" demiş, bu şakası büyük bir gülüşmeye sebep olmuş ve kendisi de, başarılı bir espri yapmaktan hoşnut olarak uzun uzun gülmüştü. Herhangi bir profesör ölecek olsa cenaze töreninde Kiş meşale taşıyıcılarla birlikte en önde yürürdü.

Yartsev ve Kiş genellikle akşamları çaya gelirlerdi. Eğer ev sahipleri tiyatroya ya da konsere gitmeyeceklerse, akşamüstü çayı akşam yemeğine kadar uzardı. Şubat akşamlarından birinde yemek odasında şöyle bir sohbet yaşandı:

Kostya, sertçe Yartsev'e bakarak:

"Bir sanat eseri, eğer o eserin ana fikri herhangi ciddi bir toplumsal sorunla ilgiliyse, yalnızca bu halde önemli ve yararlıdır," dedi. "Eğer bir sanat eseri toprak köleliğine karşı çıkıyor ya da yazar aristokrasi dünyasının tüm bayağılıklarına karşı bayrak açıyorsa o eser önemli ve yararlıdır. O, ah'lı vah'lı, kadın adamı seviyordu da, ama adam onu sevmiyordu da türünden roman ve hikâyeler, bu tür eserler, iddia ediyorum, tamamen değersizdir ve hepsinin canı cehenneme!"

"Size katılıyorum, Konstantin İvanoviç," dedi Yuliya Sergeyevna. "Birisi âşıkların buluşmasını anlatıyor, bir ikincisi ihaneti, bir üçüncüsü ayrılıktan sonra yeniden buluşmayı. Başka konu yok mu

* (Ru.) "Mersinbalığı." –*çev.*

sanki? Mutlaka bunları okumayı iğrenç bulabilecek birçok insan, hasta, mutsuz, yoksulluktan kıvranan insan vardır."

Karısının, daha yirmi iki yaşına basmamış genç bir kadının aşk hakkında böylesine ciddi, şakasız ve soğuk konuşması Laptev'in hoşuna gitmemişti. Bunun neden böyle olduğunu anlayabiliyordu.

"Eğer şiir," diye söze başladı Yartsev, "size önemli gözüken sorunları çözemiyorsa, o zaman, teknik literatüre, ceza yasalarına, mali yasalara başvurunuz, bilimsel broşürler okuyunuz," dedi. "*Romeo ve Juliet*'te aşk yerine, diyelim, eğitim özgürlüğünden ya da hapishanelerin ilaçlanmasından bahsetmek, üstelik bu bilgileri özgün makalelerde ve ders kitaplarında bulabiliyorken, kimi ilgilendirir?"

"Amca, ama bu çok uç bir örnek!" diye araya girdi Kostya. "Biz Shakespeare ya da Goethe gibi devlerden bahsetmiyoruz, bizim bahsettiklerimiz, aşk konularını bir yana bırakıp bilginin ve insancıl fikirlerin geniş kitlelere yayılmasına önayak olmaları halinde çok daha yararlı olacak olan yüzlerce yetenekli sıradan yazarlardır."

Kiş peltek ve biraz da burnundan konuşarak, kısa bir süre önce okuduğu bir hikâyenin konusunu anlatmaya başladı. Hiç acele etmeden, iyice ayrıntılara girerek konuşuyordu. Üç dakika geçti, sonra beş, derken on, o hâlâ konuşmaya devam ediyordu ve hiç kimse neden bahsedildiğini anlamıyordu. Konuştukça yüzündeki kayıtsızlık ifadesi güçleniyor, bakışları donuklaşıyordu. Yuliya Sergeyevna, dayanamadı:

"Kiş çabuk anlat," dedi. "Bu artık bir eziyete dönüştü."

"Kiş, yeter," diye bağırdı Kostya ona dönerek.

Herkes gülüştü, Kiş'in kendisi de güldü.

Fyodor içeri girdi. Yüzünde kırmızı lekeler oluşmuştu, aceleyle herkesle selamlaştı ve ağabeyini çalışma odasına davet etti. Son zamanlarda kalabalık toplantılardan kaçınıyor ve tekli görüşmeleri yeğliyordu.

Fyodor, lambadan uzakta derin bir koltuğa gömülerek:

"Bırak gençler orada gülüşsün," dedi, "biz seninle burada samimi bir sohbet yapalım. Çoktan beri görüşmedik, kardeşçağızım. Ambara uğramayalı ne kadar oldu? Belki de bir hafta."

"Evet, orada benim yapacağım bir iş yok. Ayrıca, itiraf edeyim ki, ihtiyar beni bıktırdı."

"Şüphesiz ambarda biz, sen ve ben olmadan da idare ederler ama insan yine de bir şeylerle meşgul olmalı. Derler ya, ekmeğini alnının teriyle kazanacaksın. Tanrı çalışmayı sever."

Pyotr tepside bir bardak çay getirdi. Fyodor çayı şekersiz içti ve bir bardak daha istedi. Çok çay içiyordu, bir akşamda on bardak çay içebilirdi.

Ayağa kalkarak Laptev'e yaklaşan Fyodor:

"Biliyor musun ne diyeceğim, kardeşim," dedi, "kılı kırk yarmaya hiç gerek yok, sen seçime katılarak şehir meclisine giriyorsun, sonra biz seni yavaş yavaş şehir meclisi yönetim kuruluna seçtiriyoruz ve daha sonra da başkan yardımcılığına. Gelecek daha da parlak; zeki ve iyi eğitim almış birisin, senin farkına varacaklar ve seni Petersburg'a davet edeceklerdir. Şimdi, yerel yönetim ve şehir meclislerinde öne çıkan kişiler orada çok moda kardeşim; bir bakıyorsun, daha elli yaşına gelmeden *müsteşar* unvanını alıvermişsin ve omuzunda şerit."

Laptev, Fyodor'a yanıt vermedi; Fyodor'un tüm bunları (müsteşarlığı da, şeridi de) aslında kendisi için istediğini anlamıştı ve ona ne diyeceğini bilemiyordu. İki kardeş hiç konuşmadan öyle oturuyorlardı. Fyodor saatini çıkarıp açtı ve sanki yelkovan ve akrebin hareketlerini ölçmek istiyormuş gibi, büyük bir dikkatle, uzun uzun saati seyretti. Yüz ifadesi Laptev'e çok garip göründü. Akşam yemeği için masaya çağrıldılar. Laptev yemek odasına geçti, Fyodor ise çalışma odasında kaldı.

Salonda tartışma bitmişti, Yartsev ders veren bir profesör edasıyla konuşuyordu:

"İklimlerin, enerjinin, zevklerin, yaşların farklılığı yüzünden insanlar arasında eşitlik fiziksel olarak mümkün değildir. Ancak, modern insan bu eşitsizliği, tıpkı ayılar ve bataklıklarla baş ederken yaptığı gibi, zararsız, tehlikesiz hale getirebilir. Hani, bir bilge kişi kedisinin, faresinin, şahininin ve serçesinin aynı kaptan yemek yemesini başarmış ya, işte eğitim de, umalım ki, insanlar bakımın-

dan aynı şeyi başarır. Hayat durmadan ileri doğru gidiyor, uygarlık gözümüzün önünde dev başarılara imza atıyor. Çok açıktır ki, tıpkı kızların köpeklerle değiş tokuş edildiği serflik düzeninin şimdi bize akıl dışı gelmesi gibi, fabrika işçilerinin bugünkü durumunun da bize akıl dışı gözükeceği günler mutlaka gelecektir."

Kostya, gülümseyerek:

"Bu çok uzun bir süre alacak, çok uzun," dedi. "Rothschild'e, mahzeninin altınla dolu olmasının akıl dışı, saçma gözükeceği gün kadar uzak. O güne kadar bırakınız işçiler bellerini büksünler, açlıktan ölsünler. Yoo, hayır, amca. Beklemek değil, mücadele etmek gerek. Eğer kedi fareyle aynı tabaktan yemek yiyorsa, bunu, kedinin bilincine nüfuz edilmesine mi bağlıyorsunuz? Hiç de değil. Bu ona zor kullanılarak yaptırılıyor."

Laptev, avucuyla alnını ovuşturarak:

"Ben ve Fyodor zenginiz," dedi, "bizim babamız bir kapitalist, milyoner. Bizimle savaşmanız gerek. Benimle savaşmanın gerekliliği düşüncesini bir türlü kafam almıyor. Zenginim, ama bugüne kadar para bana ne sağladı? Bu güç bana ne verdi? Hangi yönden ben sizden daha mutluyum? Çocukluğum kürek mahkûmluğu gibiydi, para beni sopa yemekten kurtaramadı. Nina hastalandığında ve öldüğünde de param bir işe yaramadı. İnsanlar beni sevmiyorsa, yüz milyon harcasam bile onların beni sevmelerini sağlayamam."

"Fakat siz pek çok iyilik, yardım yapabilirsiniz," dedi Kiş.

"Hangi iyilik? Dün bana iş arayan bir matematikçi için ricada bulunmuştunuz. İnanınız, o matematikçi için sizin gibi benim de yapabileceğim hiçbir şey yok. Para verebilirim, ama onun istediği bu değil. Bir keresinde, ünlü bir müzisyene zavallı bir kemancıya iş vermesi için ricada bulunmuştum. 'Bana başvuruyorsunuz, çünkü kendiniz bir müzisyen değilsiniz' diye yanıt vermişti. Buna benzeterek size diyorum ki, bana böyle büyük bir güvenle yardım için başvurmanız, hiçbir zaman kendinizi zengin bir adamın yerine koymamanızdan dolayıdır."

Yuliya Sergeyevna, kızararak:

"Burada ünlü müzisyenle niye kıyaslama yapıldığını anlayamadım," dedi. "Ünlü müzisyenin bununla ne ilgisi var!"

Hissettiği nefret duygusu Yuliya Sergeyevna'nın yüz kaslarının titremesine sebep olmuştu, bu duyguyu saklamak için bakışlarını yere çevirdi. Yüzündeki ifadeyi sadece kocası değil, masanın başında oturan herkes anlamıştı.

"Ünlü müzisyenin bununla ne ilgisi var!" diye alçak sesle yineledi Yuliya. "Zavallı bir insana yardım etmekten daha kolay ne var."

Bir sessizlik çöktü. Pyotr orman tavuğu eti servis etti, ama hiç kimse yemedi, herkes sadece salata yedi. Laptev daha sonra ne söylediğini hatırlamıyordu, ancak nefret uyandıran şeyin sözleri değil, sohbete katılması olduğunu çok iyi anlamıştı.

Yemekten sonra Laptev çalışma odasına çekildi. Gergindi, kalbi hızla çarpıyordu. Yeni aşağılamalar bekleyerek salondaki konuşmalara kulak verdi. Tartışma yeniden alevlendi, daha sonra Yartsev piyanonun başına geçerek duygusal bir romans söyledi. On parmağında on hüner olan birisiydi. Müzik aleti de çalıyor, şarkı da söylüyor ve hatta sihirbazlık numaraları da gösterebiliyordu.

"Beyler siz nasıl isterseniz öyle yapınız, ama benim evde oturmaya niyetim yok," dedi Yuliya Sergeyevna. "Bir yerlere gitmek gerek."

Şehir dışına gitmeye karar verdiler ve Kiş'i troyka tutması için tüccarlar kulübüne gönderdiler. Genellikle şehir dışı gezilerine katılmadığı ve şu anda da kardeşiyle çalışma odasında oturduğu için Laptev'i davet etmediler. Ancak, Laptev bunu, arkadaşlığının sıkıcı bulunduğu, bu genç ve neşeli grupta kendi varlığının tamamen lüzumsuz olduğu şeklinde yorumladı. Duyduğu acı ve can sıkıntısı o denli yoğundu ki az kalsın ağlayacaktı. Kendisine böyle kaba davranmalarından, onu aptalın biri, sıkıcı koca, para kesesi olarak görüp saygısızlık etmelerinden memnun bile oluyordu. Ve hatta Laptev'e öyle geliyordu ki, eğer karısı onu bu gece kendisinin en iyi arkadaşıyla aldatsa ve sonra da ona nefret dolu gözlerle bakarak ihanetini itiraf etse daha da çok memnun olacaktı...

Laptev karısını tanıdık öğrencilerden, tiyatro oyuncularından, şarkıcılardan, Yartsev'den ve hatta gelip geçenlerden kıskanıyordu

ve şimdi, onun kendisine gerçekten ihanet etmesini büyük bir tutkuyla arzuluyor, onu birisiyle yakalamak, sonra hayatı ona zehir etmek ve bu kâbustan ebediyen kurtulmak istiyordu.

Fyodor gürültüyle yudumlayarak çay içiyordu. Ama işte, o da gitmek için kalktı. Kürk paltosunu giyerken:

"Bizim ihtiyarda mutlaka katarakt olmalı," dedi. "Çok fena görmeye başladı."

Laptev de kürkünü giyerek dışarı çıktı. Kardeşini Strastni bulvarına kadar geçirdikten sonra kızak tutarak Yar'a gitti.

'Ve buna da aile saadeti diyorlar!' diye kendisiyle alay etti. 'Aşk diyorlar!' Dişleri takırdıyordu, Laptev bunun kıskançlıktan mı, yoksa başka bir şeyden mi olduğunu anlayamadı. Yar'da tüm masaları dolaştı, salonda şarkıcı kızı dinledi. Karısı ve arkadaşlarına rastlarsa ne diyeceğini bilemiyordu, ama daha şimdiden emindi ki, karısıyla karşılaşırsa yalnızca, acıklı, zekice olmaktan uzak bir ifadeyle gülümseyecek ve herkes onun hangi ruh hali içinde buraya geldiğini kolayca anlayacaktı.

Elektrik ışıkları, yüksek sesli müzik, pudra kokusu ve karşıdan gelen hanımefendilerin ona bakışları Laptev'in zihnini bulandırdı. Kapının yanında durarak özel odalarda neler olup bittiğini görmeye ve gelen sesleri duymaya çalıştı. Laptev'e, sanki, şarkıcı kızla ve bu hanımefendilerle birlikte rezil, iğrenç bir oyunda kendisi de bir rol üstlenmiş gibi göründü. Oradan çıkarak Strelna'ya gitti, orada da arkadaşlarından kimse yoktu. Geri dönerken tekrar Yar'a uğramak istedi, yolda, büyük bir gürültüyle arkadan gelen troyka Laptev'in kızağını yakalayıp geçti. Sarhoş kızak sürücüsü bağırıyor ve Yartsev'in nasıl "Ha-ha-ha!" diye kahkaha attığı işitiliyordu.

Laptev eve geldiğinde saat üçü geçmişti. Yuliya Sergeyevna yataktaydı. Uyumadığını anlayınca yanına gelerek sert bir şekilde:

"Sizin tiksintinizi, nefretinizi anlıyorum, ama yabancıların yanında hiç olmazsa bana merhamet edebilir, duygularınızı saklayabilirsiniz," dedi.

Yuliya yatakta oturarak ayaklarını aşağı sarkıttı. Kandilin ışığında gözleri siyah ve kocaman gözüküyordu.

"Özür dilerim," dedi.

Tüm gövdesiyle titreyen Laptev heyecandan tek bir sözcük bile konuşamadı, karısının karşısında öylece sessizce durdu. Yuliya da titriyordu, açıklama bekleyerek suçlu bir edayla oturuyordu.

Laptev, nihayet, başını elleriyle kavrayarak:

"Ne kadar acı çekiyorum," dedi. "Sanki cehennemdeyim, aklımı kaçıracağım!"

Yuliya, titrek bir sesle:

"Benim için kolay mı sanki?" dedi. "Ne durumda olduğumu yalnızca tanrı bilir."

"Benim karım olalı altı ayı geçti, ama senin yüreğinde bana karşı herhangi bir aşk kıvılcımı parlamadığı gibi, hiçbir ümit, hiçbir ışık da yok!" Laptev umutsuzluk içinde konuşmasını sürdürdü: "Benimle neden evlendin? Neden? Hangi şeytan seni benim kollarımın arasına itti? Ne gibi bir beklentin vardı? Amacın neydi?"

Yuliya, kendisini öldürmesinden korkarak, dehşet içinde Laptev'e bakıyordu.

Laptev, güçlükle nefes alarak:

"Benden hoşlandın mı? Beni sevdin mi? Hayır! Öyleyse, ne? Ne? Söyle, ne?" diye bağırıyordu. "Ah, o lanet olası para! Lanet olası para!"

"Tanrı üzerine yemin ederim ki, değil!" diyen Yuliya hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı ve haç çıkardı. Hakaretler karşısında âdeta büzülüp küçülmüştü. Laptev onun ağlayışını ilk kez işitiyordu.

"Tanrı üzerine yemin ederim ki, değil!" diye yineledi Yuliya.

"Parayı asla düşünmedim, para bana lazım değil. Yalnızca, evlenme teklifini reddedersem yanlış yapmış olurum diye düşündüm. İkimizin hayatını da berbat etmekten korktum. Şimdiyse hatamın cezasını çekiyorum, dayanılmaz bir acı çekiyorum."

Yuliya hıçkırarak, acı acı ağladı, onun ne denli büyük bir ıstırap çektiğini anlayan Laptev, ne diyeceğini bilemedi ve onun önüne, halının üzerine çöktü.

"Bu kadar yeter, yeter," diye mırıldandı. "Sana hakaret ettim, çünkü seni çılgınca seviyorum."

Laptev, ansızın büyük bir tutkuyla karısının ayağına sarıldı ve öpmeye başladı.

"Hiç değilse bir aşk kıvılcımı olsaydı!" diye mırıldandı. "Hadi, bana yalan söyle! Yalan söyle! Bunun bir hata olduğunu söyleme!.."

Ancak, Yuliya ağlamaya devam etti. Laptev, kendisinin bu sevip okşamalarına karısının, sırf, yaptığı hatanın kaçınılmaz bir sonucu olarak tahammül ettiğini hissetti. Yuliya, kocasının biraz önce öptüğü ayağını tıpkı bir kuş gibi altına doğru çekti. Laptev ona acıdı.

Yuliya yatağa girdi ve yorganı başına çekti, Laptev de soyunup yattı. Sabahleyin her ikisi de mahcubiyet hissediyor ve ne konuşacaklarını bilemiyordu. Laptev'e, sanki Yuliya öpülen ayağını yere daha hafif basıyormuş gibi geldi.

Öğle yemeği öncesi vedalaşmak üzere Panaurov geldi. Yuliya'nın içinde, doğduğu şehre gitmek için karşı konulmaz bir arzu doğdu. Bu evlilik hayatından, bu mahcubiyet duygusundan ve sürekli "yanlış yaptım" düşüncesinden uzaklaşmak ve dinlenmek iyi gelir diye düşündü. Yemek sırasında Yuliya'nın Panaurov ile birlikte gitmesine ve iki üç hafta, sıkılana kadar babasının yanında kalmasına karar verildi.

XI

Yuliya ile Panaurov ikisine ait bir kompartımanda seyahat ediyorlardı. Panaurov'un başında tuhaf görünümlü astragan bir şapka vardı.

Panaurov, soluklanarak, temkinli bir edayla:

"Evet, Petersburg beni tatmin etmedi," diye konuşmaya başladı. "Pek çok şey vadediyorlar, ama somut hiçbir şey yok. Evet, meleğim. Sulh mahkemesinde zorunlu üye, sonra mahkeme başkanı oldum, nihayet vilayet yönetiminde danışmanlığa yükseldim. Ülkeme hizmet etmiş ve dikkate alınmayı hak etmiş sayılırım herhalde. Ama gel gör ki başka bir şehre tayinimi bir türlü çıkartamıyorum..."

Panaurov gözlerini kapayarak başını salladı, sanki uykuda konuşuyormuş gibi:

"Beni tanımazlıktan geliyorlar," diye devam etti. "Tabii ki ben bir yönetim dehası değilim, ancak dürüst, namuslu bir adamım ve günümüzde bu özellik bile sık rastlanan bir şey değil. Zaman zaman kadınlara karşı tamamen dürüst davranmadığımı, ufak tefek aldatmalar olduğunu itiraf ediyorum, ama Rus hükümetine karşı davranışlarımda her zaman bir beyefendi olmuşumdur."

Gözlerini açarak:

"Neyse, bu konuyu kapatalım," dedi. "Sizin hakkınızda konuşalım. Böyle ansızın babacığınıza gitmek nereden aklınıza geldi?"

Yuliya, bakışlarını Panaurov'un şapkasına çevirerek;

"Kocamla aramızda biraz anlaşmazlık oldu," dedi.

"Evet, ne acayip bir adam şu sizinkisi! Bütün Laptev'ler acayiptir. Kocanız hadi yine, şöyle böyle, ama kardeşi Fyodor tam bir aptal!"

İç geçirerek, ciddi bir edayla:

"Peki ya, bir sevgili edindiniz mi artık?" diye sordu.

Yuliya şaşkınlıkla Panaurov'un yüzüne baktı ve gülümsedi:

"Neden bahsettiğinizi tanrı bilir," dedi.

Saat onu geçiyordu, büyük bir istasyonda durdular, ikisi de dışarı çıkarak akşam yemeği yedi. Tren yeniden hareket ettiğinde, Panaurov paltosunu ve şapkasını çıkardı, Yuliya'nın yanına otururak:

"Çok tatlısınız," diye söze başladı. "Meyhane jargonu için özür dilerim, siz bana taze tuzlanmış salatalık turşusunu anımsatıyorsunuz. Daha sera kokan, ama birazcık tuz ve dereotu kokusunu da artık içine emmiş bir salatalık! Gittikçe olgunlaşarak, yavaş yavaş muhteşem bir kadına, büyüleyici, göz kamaştırıcı bir kadına dönüşüyorsunuz. Şu tren yolculuğumuz beş yıl önce olsaydı –iç geçirerek– sizin hayranlarınız arasına katılmayı zevkli bir görev addederdim; ama şimdi ne yazık ki malulüm."

Panaurov hüzünlü, ama aynı zamanda şefkatli bir edayla gülümsedi ve Yuliya'yı belinden kucakladı.

"Çıldırdınız mı?" diye bağıran Yuliya kızarıp bozardı, öylesine korkmuştu ki, eli ayağı buz kesti.

"Bırakın, Grigori Nikolayoviç!"

Panaurov, yumuşakça:

"Tatlım, neden korkuyorsunuz?" diye sordu. "Dehşete kapılacak ne var bunda? Siz alışık değilsiniz, hepsi bu."

Panaurov'a göre, eğer bir kadın onu reddediyorsa, bu, kadının etkilendiği ve ondan hoşlandığı anlamına gelir. Belinden kucakladığı Yuliya'yı, onun bundan büyük bir zevk alacağından yüzde yüz emin olarak, önce kuvvetlice yanaklarından, sonra dudaklarından öptü. Yuliya içine düştüğü korku ve şaşkınlığı yenerek toparlandı ve gülmeye başladı. Panaurov, onu bir kez daha öptü, komik şapkasını giyerken:

"İşte, bu malulün size verebileceği bu kadar," dedi. "İyi yürekli, ihtiyar bir Türk paşasına kocaman bir harem hediye etmişler, ya da diyelim birilerinden miras kalmış. Haremin genç ve güzel hanımları paşanın önünde sıraya girip saf tuttuklarında, paşa kadınların çevrelerinde dolaşıyor ve tek tek hepsini öptükten sonra, 'Bugünkü durumumda size verebileceğim işte bu kadar!' diyormuş. Ben de şimdi aynı şeyi söylüyorum."

Bütün bunlar Yuliya'ya aptalca, sıradışı, acayip şeyler olarak gözüktü ve onu neşelendirdi. İçinden yaramazlık yapmak geldi. Bir yandan şarkı mırıldanarak koltuğun üzerine çıktı ve yukarıdaki raftan içi şekerleme dolu bir kutu aldı. "Yakala!" diye bağırarak bir çikolata parçasını yukarıdan boşluğa bıraktı. Panaurov çikolatayı yakaladı. Yuliya kahkaha atarak bu kez bir şekerleme attı, onu da yakaladı, derken bir üçüncüsünü attı. Panaurov yalvaran gözlerle Yuliya'ya bakarak, atılan şekerlemelerin hepsini yakalıyor ve ağzına atıyordu. Yulia, onun yüz ifadesinde, yüz hatlarında ve tavırlarında kadınsı ve çocuksu pek çok şey olduğunu düşündü. Nefes nefese kalan Yuliya koltuğa oturdu ve gülerek Panaurov'u seyretmeye devam etti. Bu sırada Panaurov iki parmağıyla Yuliya'nın yanaklarına dokunarak, sanki bir şeye gücenmiş gibi:

"Seni yaramaz kız, seni!" dedi.

Yuliya kutuyu ona uzatarak:

"Alın," dedi. "Ben tatlı sevmem."

Panaurov birbiri ardına tüm şekerlemeleri yiyip bitirdi, boş kutuyu bavuluna koydu. Resimli kutuları seviyordu.

"Bu kadar yaramazlık yeter," dedi. "Bu malulün ninni zamanı gelmiştir."

Çantasından bir yastık ve Buhara malı robdöşambrını çıkardı, ona bürünerek uzanıp yattı. Sanki tüm gövdesi ağrıyormuş gibi soluyarak, alçak sesle:

"İyi geceler, meleğim!" dedi.

Çok geçmeden horlama sesi duyuldu. En ufak bir çekingenlik hissetmeyen Yuliya da uzandı ve hemen uykuya daldı. Ertesi sabah Yuliya doğduğu şehirde istasyondan eve giderken, caddeler ona bomboş, insansız göründü, sanki kar grileşmiş, evler birileri tarafından ezilerek yassılaştırılmıştı. Bir cenaze törenine rastladı, ölüyü dini flamalı açık bir tabutta taşıyorlardı.

Yuliya, 'Cenaze törenine rastlamak şans getirir derler' diye içinden geçirdi.

Nina Fyodorovna'nın yaşadığı evin pencerelerine beyaz afişler yapıştırılmıştı. Yuliya'nın kızağı nihayet doğduğu evin avlusuna girdi, kalbi duracak gibiydi. Zili çaldı. Tanımadığı, şişman, mahmur bakışlı bir hizmetçi kapıyı açtı, vatkalı kalın bir ceket giymişti.

Yuliya, merdivenlerden çıkarken Laptev'in burada ona nasıl ilan-ı aşk ettiğini hatırladı, ancak merdivenler şimdi kirliydi, ayak izleriyle kaplıydı. Üst katta soğuk koridorda hastalar, üzerlerinde kışlık paltoları, bekliyorlardı. Her nedense Yuliya'nın kalbi son hızla çarpıyordu, heyecandan zor yürüyordu. Daha da şişmanlamış, tıpkı bir tuğla gibi kızarmış olan doktor, saçları karmakarışık halde, oturmuş çay içiyordu. Kızını karşısında görünce çok memnun oldu ve hatta gözlerinde yaşlar peydahlandı. Yuliya, bu ihtiyarın hayatında yegâne mutluluğun kendisi olduğunu düşündü. Onu içten, kuvvetlice kucakladı ve uzun bir süre, paskalyaya kadar onun yanında kalacağını söyledi. Yuliya, odasında kıyafetini değiştirerek, birlikte çay içmek üzere yemek odasına geldi. Doktor elleri cebinde bir köşeden ötekine gidip geliyor ve "ru-ru-ru" diye şarkı söylüyordu; bu, bir şeye canı sıkıldığı anlamına geliyordu.

"Moskova'da çok neşeli bir hayat yaşıyorsun," dedi doktor. "Senin adına çok mutluyum... Bana, bu ihtiyara hiçbir şey lazım değil. Yakında geberip gideceğim ve hepinizi özgür bırakacağım. Şaşırtıcı olan şu ki, dokuz canlıyım ve hâlâ yaşıyorum! Hayret edilecek bir şey!"

Doktor, herkesin sırtına bindiği, yaşlı, yorulmak bilmez bir eşek olduğundan söz etmeye başladı. Nina Fyodorovna'nın tedavisi ve cenazesinin kaldırılması, çocuklarıyla ilgilenme işi, bunların hepsinin onun omuzlarına yüklendiğinden, bu züppe Panaurov'un ise hiçbir şeyle ilgilenmek istemediğinden ve hatta ondan yüz ruble borç aldığından ve bugüne kadar geri ödemediğinden bahsetti.

Yuliya'ya;

"Beni Moskova'ya götür ve orada bir tımarhaneye koy," dedi. "Ben bir deliyim, saf bir bebeğim, zira hâlâ hak ve adalete inanıyorum."

Doktor daha sonra Yuliya'nın kocasını, bu kadar ucuza satılan evleri satın almıyor diye uzak görüşlü olmamakla suçladı. Yuliya bu kez, ihtiyarın hayatında yegâne mutluluğun kendisi olmadığını hissetti. Doktor hastaları muayene ettikten sonra hasta ziyaretleri için evden çıkıp gitti. Yuliya bu sırada ne yapacağını ve ne düşüneceğini bilemeden odadan odaya dolaşıp durdu.

Yuliya, doğduğu şehre ve baba evine giderek yabancılaşmaya başlamıştı, artık ne sokağa çıkmayı, ne tanıdıkları ziyaret etmeyi canı çekiyordu. Eski kız arkadaşlarını, kızlık hayatını hatırlamak artık onu hüzünlendirmiyor ve geçmiş için artık pişmanlık duymuyordu.

Akşamleyin Yuliya özenle giyinerek gece ayinine gitti. Ancak, kilisede sadece sıradan insanlar vardı, Yuliya'nın görkemli kürkü ve şapkası kimsede en ufak bir ilgi uyandırmadı. Yuliya'ya, sanki hem kilisede, hem onun kendisinde birtakım değişimler meydana gelmiş gibi göründü. Daha önce, akşam ayininde ilahi okunmasını ya da koronun "dudaklarımı açacağım" türünden bir övgü ilahisi söylemesini, kalabalıkta adım adım ilerleyerek kilisenin ortasında ayakta duran rahibe yaklaşmayı, alnında kandil yağını hissetmeyi

seviyordu. Şimdi ise, Yuliya, yalnızca ayin ne zaman bitecek diye bekliyordu. Kilise çıkışında dilencilerin kendisinden para istemelerinden korkuyor, durup cebinde bozuk para aramak ona büyük bir eziyet olarak görüyordu. Zaten cebinde artık bozuk para da taşımıyordu, yalnızca kâğıt rubleler vardı.

Yuliya erkenden yatağa girdi ama uykuya geçmesi uzun sürdü. Rüyasında birtakım resimler ve sabahleyin karşılaştığı cenaze törenini gördü. Cesedin bulunduğu açık tabutu onların avlusuna getiriyorlar ve tam kapının önünde duruyorlar. Sonra tabutu bir çarşafın içine koyup ileri ve geriye doğru iyice sallıyor ve tüm hızıyla kapıya vuruyorlar. Yuliya korku içinde sıçrayarak uyandı. Gerçekten de aşağıda kapıya vuruyorlardı, zil bozuktu. Kapı zilinin teli duvara sürtünerek gürültü çıkarıyor, ama zil sesi duyulmuyordu.

Doktor öksürdü. Yuliya, hizmetçinin aşağı indiğini ve sonra geri döndüğünü duydu.

"Hanımefendi!" diye seslenerek kapıyı çaldı hizmetçi. "Hanımefendi!"

"Ne var?" diye sordu Yuliya.

"Size telgraf var."

Yuliya elinde mumla odasından çıktı; doktor, üzerinde iç çamaşırları ve paltosu olduğu halde, hizmetçinin arkasında duruyordu. Onun da elinde mum vardı. Uykulu uykulu esneyerek, "Zilimiz bozulmuş," dedi. "Çoktan tamir ettirmek gerekiyordu."

Yuliya telgrafı açıp okudu:

"Senin şerefine içiyoruz. Yartsev, Koçevoy."

Kahkaha atarak:

"Ah, sizi aptallar!" dedi.

Yuliya, yüreğinde bir ferahlık ve neşe hissetti. Odasına dönerek gürültü çıkarmadan elini yüzünü yıkadı, giyindi, sonra gün ağarıncaya kadar, uzun uzun eşyalarını yerleştirdi ve öğlen Moskova'ya hareket etti.

XII

Paskalya yortusunda Laptev'ler resim okulundaki sergiye gittiler. İki küçük kızı, mürebbiyelerini ve Kostya'yı da alarak, Moskova usulü, bütün aile bir arada oldular.

Laptev bütün ünlü ressamları isim isim biliyordu, hiçbir resim sergisini kaçırmazdı. Ara sıra yazları daçada kendisi de manzara resimleri yapardı. İyi bir beğeniye sahip olduğunu düşünür, eğer okusaydım belki de benden iyi bir sanatçı çıkardı diye içinden geçirirdi. Yurtdışına gittiğinde bazen antikacı dükkânlarına gider, bir uzman edasıyla antikaları inceler ve görüşünü söyler, bir şey satın alacaksa pazarlık etmez, antikacının istediği parayı öderdi. Satın aldığı antikalar daha sonra at arabaları garajında sandıklarda unutulur ve nihayet büsbütün kaybolup giderdi. Yahut da gravür satan bir dükkâna girer, gravürleri ve bronzları dikkatlice, uzun uzun inceler, çeşitli eleştirilerde bulunur ve aniden bayağı bir resim çerçevesi ya da kâğıt artıkları için bir çöp kutusu satın alarak çıkardı. Evindeki tüm resimler büyük boyutlu, ama kötü resimlerdi. Eğer varsa, iyilerin de asılış biçimi yanlıştı. Çok büyük paralar verip satın aldığı, ancak daha sonra çok kaba bir taklit olduğu anlaşılan eşya sayısı hiç de az değildi. İşin dikkate değer yanı şu ki, hayatta genellikle çekingen, cesaretsiz birisi olan Laptev, resim sergilerinde olağanüstü cesur ve kendinden emin bir kişi olup çıkıyordu.

Neden acaba?

Yuliya Sergeyevna da kocası gibi resimlere hem opera dürbünüyle, hem de eserin bütünlüğünü görmek için çıplak gözle bakıyordu. Resimlerdeki insanların canlı insanlara, ağaçların gerçek ağaçlara bu denli benzemesi onu şaşırtıyordu. Resimden anlamıyordu, ona, sergideki eserlerin birçoğu sanki birbirlerinin aynısıymış gibi geliyordu. Yine, sanatta yegâne amacın, bir bütün olarak esere bakınca resimdeki insan ve diğer nesnelerin tıpkı gerçekmiş gibi görünmesini sağlamak olduğunu sanıyordu.

Laptev karısına açıklamalarda bulunuyordu:

"Bu orman, Şişkin'in* eseri. O, her zaman aynı resimleri yapar... Şuna dikkat et, böyle leylak rengi kar hiçbir yerde yoktur... Şuna bak, bu çocuğun sol kolu sağ kolundan daha kısa."

Hepsi yorulmuştu. Eve dönmek için Laptev Kostya'yı aramaya gitti. Bu sırada Yuliya küçük bir manzara resminin önünde durdu ve kayıtsızca seyretmeye başladı. Uzak planda bir dere, derenin üzerinde küçük bir ahşap köprü vardı. Derenin öteki yüzünde karanlık otlar arasında kaybolan dar bir patika, sonra bir düzlük, sağda küçük bir orman, onun yanında yanan bir ateş. Mutlaka gece bekçileri olmalı. Uzaklarda akşam kızıllığı. Yuliya kendisini resimdeki küçük ahşap köprüden geçerken, sonra patikada yürürken hayal etti. Uzaklara, daha uzaklara gitti. Mutlak bir sessizliği, su kuşlarının ötüşünü, uzaklarda ateşin göz kırpışını hayal etti. Yuliya'ya, ansızın, resimde göğün kırmızı kısmına doğru uzanmış bu bulutları, bu ormanı, bu düzlüğü sanki çok eskiden, birçok kez görmüş gibi geldi, kendisini yalnız hissetti ve içinde bu patika boyunca yürüme, durmadan yürüme arzusu yükseldi. Ve ta orada, akşam kızıllığının olduğu yerde, doğaüstü, ölümsüz bir şeylerin yansısı uykuya dalıyordu.

Yuliya, resmin ona böyle birdenbire anlaşılır hale gelmesine şaşırarak:

"Ne kadar güzel yapılmış bir resim," diye söylendi. "Bak, Alyoşa! Görüyor musun, burası ne kadar sakin!"

Yuliya, söz konusu manzara resmini niçin bu kadar çok sevdiğini anlatmaya çalıştı, ancak ne kocası ne de Kostya onu anladı. Resmi dudaklarında acı bir gülümsemeyle seyretmeyi sürdürdü, diğerlerinin resimde özel hiçbir şey bulamamaları onu kaygılandırdı. Yuliya daha sonra salonları yeniden dolaşmaya ve resimlere bir kez daha bakmaya başladı. Resimleri anlamak istiyordu, bu kez sergideki eserler artık birbirlerinin aynısı gibi gözükmüyordu. Eve döndüğünde, salonda piyanonun üstünde asılı büyük resim, bu eve geldiğinden beri ilk kez dikkatini çekti. Resme karşı bir nefret hissetti.

* İvan İ. Şişkin (1832-1898): Manzara ve orman resimleriyle ünlü Rus ressam. *-çev.*

"Bu tür resimlere nasıl heves ederler!" dedi.

Bundan sonra, altın kornişler, çiçekli Venedik aynası ve piyanonun üstünde asılı olana benzeyen diğer resimler, keza kocasıyla Kostya'nın sanat üzerine konuşmaları Yuliya'da bir iç sıkıntısı, kızgınlık ve hatta giderek bir nefret duygusu uyandırmaya başladı. Hayat, fevkalade, özgün hiçbir şey vaat etmeden normal akışı içinde akıp gidiyordu. Tiyatro sezonu bitmiş, sıcak günler gelmişti. Havalar hiç bozmadan harika geçiyordu. Bir sabah Laptev'ler Kostya'yı dinlemek üzere bölge mahkemesine gitmeye niyetlendiler. Kostya mahkemenin ona verdiği görev gereği birisinin savunmasını yapacaktı. Evden çıkmada geciken Laptev'ler, mahkemeye geldiklerinde artık şahitlerin sorguları başlamıştı. Bir rezerv asker, kapıyı kırarak hırsızlık yapmakla suçlanıyordu. Çamaşır yıkayıcısı olarak çalışan birçok kadın işçi tanıklık yapıyordu. Bu tanıklar, sanığın sık sık çamaşırhanenin sahibi kadını, yani patroniçelerini ziyarete geldiğini söylüyorlardı. Dediklerine göre, sanık, göğe yükseliş yortusu öncesi akşam geç saatlerde gelmiş, onlardan mahmurluğunu geçirecek bir şeyler içmek için para istemişti ama hiç kimse ona para vermemişti. Asker çıkıp gitmiş, ancak bir saat sonra elinde bira şişeleri ve kızlar için naneli kekle geri dönmüştü. Neredeyse hava aydınlanana kadar içilmiş, şarkılar söylenmiş, sonra sabah araştırılınca, tavan arasına açılan kapının kilidinin kırıldığı ve çamaşırların kaybolduğu ortaya çıkmıştı. Üç erkek gömleği, bir etek ve iki yatak çarşafı kayıptı. Kostya her bir kadın tanığa alaylı bir eda ile göğe çıkma yortusu öncesi sanığın getirdiği biradan onun da içip içmediğini soruyordu. Bununla, çamaşırcı kadınların kendi kendilerini soydukları noktasına gelmek istediği çok açıktı. Kostya, jüri üyelerine öfkeyle bakarak, konuşmasını en ufak bir heyecan belirtisi göstermeden tamamladı.

Kostya, basit hırsızlıkla zorlamanın söz konusu olduğu kapı kırarak çalmanın ne olduğunu anlattı. Herkesin çoktan beri bildiği şeyler üzerine uzun ve ciddi bir üslupla konuşabilme yeteneğini ortaya koyarak, çok ayrıntılı ve ikna edici bir konuşma yaptı. Ve

tam olarak ne yapmak istediğini anlamak zordu. Jüri başkanı onun uzun nutkundan sadece şöyle bir sonuç çıkarabilirdi: "Zorlama var, ama hırsızlık yoktu, çünkü çamaşırları kadınların kendileri içki karşılığı satmışlardı, diğer yandan, eğer hırsızlık varsa, bu, zorlama olmadan olmuştu."

Ancak, Kostya'nın ne gerekiyorsa onu söylediği çok açıktı, zira konuşması dinleyicileri duygulandırmış ve çok beğenilmişti. Beraat kararı verildiğinde Yuliya, Kostya'ya başı ile işaret gönderdi ve daha sonra elini kuvvetlice sıktı.

Mayıs ayında Laptev'ler Sokolniki'deki daçalarına taşındılar. Bu sırada Yuliya hamileydi.

XIII

Bir yıldan fazla bir zaman geçti. Yuliya ve Yartsev Sokolniki'de, Yaroslav demiryolunun toprak setinin biraz ötesinde otlar üzerinde oturuyorlardı. Biraz yanda, Koçevoy ellerini başının altına koymuş yatıyor ve gökyüzünü seyrediyordu. Uzun bir gezinti yapan üçlü, şimdi de eve gidip çay içmek için saat altıdaki daça treninin geçmesini bekliyordu.

"Anneler çocuklarında olağanüstü bir şeyler görür, doğa böyle düzenlemiş," dedi Yuliya. "Bir anne bebeğinin yatağı ucunda durup onun minnacık kulaklarını, gözlerini, buruncuğunu saatler boyunca seyreder ve büyülenir. Yabancı birisi bebeği öpecek olsa, zavallı anne bu öpücüğün bebeğe büyük bir mutluluk verdiğini düşünür. Bir anne bebeği dışında hiçbir konu konuşmaz. Annelerin bu zayıf yanlarını biliyorum ve kendimde de görüyorum, ama gerçekten benim Olya* olağanüstü! Meme emerken nasıl da bakıyor! Nasıl gülüyor! Daha sekiz aylık, yemin ederim ki, böyle zeki bakışları üç yaşındaki çocuklarda bile görmedim."

"Söz açılmışken, kimi daha çok seviyorsunuz," diye sordu Yartsev, "kocanızı mı, bebeği mi? Lütfen söyleyin."

Yuliya omuz silkerek:

* Olya, Olga'nın küçültülmüş halidir. *-çev.*

"Bilmiyorum," dedi. "Kocamı hiçbir zaman güçlü bir aşkla sevmedim. Olya ise, aslına bakılırsa, o benim ilk aşkım. Biliyorsunuz, ben Aleksey'le, ona âşık olduğum için evlenmedim. Önceleri aptaldım, acı çektim, hem onun hayatını, hem kendi hayatımı mahvettim diye gece gündüz düşünüp durdum. Ama şimdi görüyorum ki, hiçbir aşk gerekli değilmiş, hepsi deli saçması."

"Ancak, eğer aşk değilse, o halde hangi duygu sizi kocanıza bağlıyor? Niçin onunla birlikte yaşıyorsunuz?"

"Bilmiyorum... Yani, alışkanlık herhalde. Ona saygı duyuyorum, uzun süreli yokluğunda onu özlüyorum, ama bu aşk değil. Akıllı, dürüst bir insan, benim mutluluğum için bunlar yeterli. Çok iyi yürekli, sade bir insan..."

Tembelce başını yukarı kaldıran Kostya;

"Alyoşa akıllı, Alyoşa iyi yürekli," diye söylendi. "Ama tatlım, onun akıllı, iyi yürekli ve ilginç birisi olduğunu öğrenmek için onunla kırk yıl içtiğin suyun ayrı gitmemesi gerekir...* Onun iyi yürekliliğinin ya da onun akıllılığının faydası ne? İstediğiniz kadar parayı size cömertçe verebilir, bunu yapabilir, ama kişilik ortaya koymak, küstahlara, haddini bilmezlere karşı mücadele etmek söz konusu olduğunda Alyoşa mahcup, çekingen biri olup çıkıyor ve cesareti kırılıyor. Sizin nazik Aleksis'iniz gibileri harika insanlardır, ancak mücadele için asla yararlı kişiler değillerdir. Aslında, onlar hiçbir şey için yararlı değillerdir."

Nihayet tren göründü. Bacasından çıkarak korunun üzerinde yükselen dumanın rengi tamamen pembeydi. Son vagonun iki penceresinde güneşin aksi öylesine güçlü parladı ki bakanların gözlerini ağrıttı.

Yuliya Sergeyevna, yerinden doğrularak:

"Çay vakti!" dedi.

Son zamanlarda biraz şişmanlamıştı, hareketleri artık genç bir kız gibi değil, daha kadınca ve daha tembelce idi.

Yuliya Sergeyevna'nın peşinden giden Yartsev:

---

* Metinde "Onunla üç pud tuzu birlikte yemek gerek" deyişi kullanılmıştır. *–çev.*

"Ama yine de aşkın olmaması hoş bir şey değil," dedi. "Hepimiz yalnızca aşk üzerine okuyor ve konuşuyoruz, ama kendimiz çok az seviyoruz. Bu ise, gerçekten çok kötü."

"Bütün bunlar boş şeyler, İvan Gavriliç," dedi Yuliya. "Mutluluk burada değil."

Çaylarını, muhabbet çiçeği, şebboy ve tütün bitkilerinin çiçek açtığı, erkenci kuzgunkılıcı çiçeklerinin tomurcuk verdiği küçük bir bahçede içtiler. Yartsev ve Koçevoy, Yuliya Sergeyevna'nın yüz ifadesinden, onun iç huzura ve dinginliğe eriştiği mutlu bir dönem geçirdiğini, hlihazırda sahip olduklarının dışında hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını anladılar ve bu, onların da yüreklerini rahatlattı, kendilerini iyi hissettiler. Kim ne derse desin, her şey yerinde ve zekiceydi. Çamlar çok güzeldi, daha önce hiç kokmadıkları kadar keskin reçine kokuyorlardı, kaymak çok lezzetliydi ve Saşa akıllı, iyi bir kızdı...

Çaydan sonra Yartsev piyanonun başına geçerek romans türü şarkılar söyledi. Yuliya ve Koçevoy sessizce oturup onu dinlediler. Ancak, Yuliya arada bir yerinden kalkıyor, bebeğine ve iki günden beri ateşler içinde yatan ve hiçbir şey yemeyen Lida'ya bakmak için sessizce dışarı çıkıyordu.

"Arkadaşım, benim narin arkadaşım" şarkısını* söyleyen Yartsev, başını arkaya doğru savurarak:

"Hayır, beyler, isterseniz kafamı kesin, sizin aşka niçin karşı olduğunuzu anlayamıyorum," dedi. "Eğer günde on beş saat meşguliyeti olan birisi olmasaydım, mutlaka âşık olurdum."

Akşam yemeği sofrasını terasta kurdular. Hava sıcak ve sakindi, ancak nemden şikâyet eden Yuliya omuzlarına şal örtmüştü. Karanlık basınca nedense huzursuz oldu, boyuna irkiliyor ve misafirlerine biraz daha fazla oturmaları için ısrar ediyordu. Yemekte şarap ikram etti, yemekten sonra da, misafirler hemen gitmesinler diye hizmetçiye konyak servisi yapmasını tembihledi. Çocuklar ve hizmetçiyle baş başa kalmak istemiyordu.

---

* Aleksandr Puşkin'in "Gece" şiirinden A. G. Rubinstein tarafından uyarlanan bir romans. *–Rus. ed.*

"Biz daça sakinleri burada çocuklar için bir temsil planlıyoruz," dedi Yuliya. "Her şeyimiz, tiyatromuz da, oyuncularımız da var, sadece piyes sorunumuz kaldı. Yirmiye yakın farklı oyun gönderdiler, ancak hiçbiri uygun değil. –Yartsev'e dönerek– Siz tiyatroyu seviyorsunuz ve tarihi de çok iyi biliyorsunuz, bize tarihsel bir oyun yazsanıza."

"Tabii, olabilir."

Misafirler tüm konyağı içip bitirdiler, gitmek için ayaklandılar. Saat onu geçmişti bile, daçacılar için bu geç bir saat sayılırdı. Onları bahçe kapısına kadar geçiren Yuliya:

"Ne kadar karanlık, hiçbir şey görünmüyor," dedi. "Nasıl yolunuzu bulacaksınız beyler, bilemiyorum. Amma da soğuk!"

Şalına daha sıkı sarılan Yuliya sundurmanın altına geri döndü. Misafirlerine:

"Benim Aleksey mutlaka bir yerlerde kâğıt oynuyordur," diye bağırdı.

"İyi geceler!"

Aydınlık odalardan sonra burada hiçbir şey görünmüyordu. Yartsev ile Kostya tıpkı körler gibi el yordamıyla yollarını bularak demiryolu kenarındaki toprak sete kadar geldiler, seti geçtiler. Kostya, durarak gökyüzüne baktı, kalın sesiyle:

"Zerre kadar bir şey gözükmüyor," dedi. "Yıldızlara gelince, yıldızlar tıpkı yeni on beş kapiklik metal para gibiler, Gavriliç."

"Efendim!" diye seslendi Yartsev, karanlıkta bir yerlerden.

"Hiçbir şey görünmüyor, diyorum. Neredesiniz?"

Yartsev ıslık çalarak Kostya'nın yanına geldi ve koluna girdi.

Kostya, ansızın, avazı çıktığı kadar:

"Hey daçacılar! Bir sosyalist yakaladık!" diye bağırdı.

Kostya çakırkeyf olunca ele avuca sığmaz biri olup çıkardı; bağırır çağırır, zabıtayla, arabacılarla dalaşır, şarkı söyler, çılgınca kahkahalar atardı.

"Doğa, kahrol e mi!" diye bağırdı.

"Hadi, hadi, buna gerek yok, rica ediyorum," diye Yartsev onu yatıştırdı.

Çok geçmeden iki arkadaşın gözleri karanlığa alıştı, yüksek çamların ve telgraf direklerinin siluetini ayırt etmeye başladılar. Arada bir Moskova tren istasyonlarından ıslık sesleri duyuluyor, telgraf tellerinden acı acı uğultu sesleri geliyordu. Ormanın bizzat kendisinden etrafa hiçbir ses seda yayılmıyordu; bu suskunluğun gururlu, güçlü, gizemli bir şeyleri sakladığı izlenimine kapılıyordunuz. İnsanda, geceleyin, çamların tepelerinin neredeyse göğe dokunduğu gibi bir izlenim oluşuyordu.

İki arkadaş ormanda gidecekleri patikayı arayıp buluyor ve bu patikayı izleyerek ilerliyorlardı. Tamamen karanlık bir yere geldiler, bir orman yolundan ilerlediklerini, ancak, tepelerindeki, yıldızlarla dolu uzun gökyüzü şeridinden ve bir de, ayaklarının altındaki çiğnenmiş sert topraktan anlayabiliyorlardı. Konuşmadan yan yana giderlerken, ikisine de sanki karşıdan onlara doğru birileri yaklaşıyormuş gibi geliyordu. Çakırkeyf hallerinden eser kalmadı. Yartsev, eski zamanların Moskova çarları, boyarları ve patriklerinin ruhları belki de şimdi bu ormanda dolaşıyorlardır diye aklından geçirdi. Bunu Kostya'ya da söylemek istedi, ama kendini tuttu, vazgeçti.

Şehir sınırlarına vardıklarında gökyüzü çok hafiften ağarmaya başlamıştı. Yartsev ile Koçevoy suskunluklarını bozmayarak, ucuz kır evlerinin, aşevlerinin, kereste depolarının yanından geçerek kaldırım boyunca ilerlediler. Birbirlerine dolanmış dalların oluşturduğu kemerin altından geçerlerken leylak kokularıyla karışmış, hoş, nemli havanın iliklerine kadar işlediğini hissettiler.

Derken, önlerinde geniş uzun bir caddenin uzandığını gördüler, caddede ne bir insan ne de ışık vardı... Krasniy Prud'a geldiklerinde artık ortalık iyice aydınlanmıştı.

Yartsev, Alekseyevski Manastırı'na bakarak:

"Moskova... daha nice acılar çekmek zorunda kalacak olan şehir!" dedi.

"Aklına bu nereden geldi?"

"Öylesine, işte. Moskova'yı seviyorum ben."

Hem Yartsev hem de Kostya Moskova'da doğmuşlardı, bu şehre tapıyor, diğer şehirlere karşı her nedense düşmanca hisler besliyorlardı. Moskova'nın harikulade bir şehir, Rusya'nın da harikulade bir memleket olduğuna inanmışlardı. Kırım'da, Kafkasya'da ya da yurtdışında bulunurken sıkılıyor, rahatsız ve tedirgin oluyorlardı. O, gri Moskova havasını dünyanın en hoş, sağlığa en yararlı havası olarak görüyorlardı. Soğuk yağmurların pencere camlarını tıklattığı, karanlığın erken bastığı, ev ve kilise duvarlarının kasvetli, boz renge büründüğü ve dışarı çıktığında ne giyeceğini bilemediğin o günler... Böyle günler Yartsev ile Kostya'da tatlı bir heyecan uyandırırdı.

Sonunda, tren istasyonunun yakınında bir fayton tuttular.

"Tarihsel bir oyun yazmak gerçekten güzel olurdu," dedi Yartsev.

"Fakat Lyapunov'lar, Godunov'lar olmadan yazılmalı ve Yaroslav ya da Monomah dönemine ait olmalı... Pimen'in monoloğu* dışındaki tarihsel Rus piyeslerinden nefret ederim. Herhangi tarihsel bir kaynakla ilgilendiğiniz ya da Rus tarihini konu alan bir ders kitabı bile okuduğunuz zaman, Rusya'da herkesin olağanüstü yetenekli, becerikli ve ilginç olduğu fikrine kapılırsınız. Ancak, tiyatroda tarihsel bir oyunu seyrettiğim zaman Rus hayatı bana cılız, marazi, özgünlükten uzak görünmeye başlar."

Dmitrovka civarında iki arkadaş ayrıldılar, Yartsev, Nikitskaya Caddesindeki evine hareket etti. Bir süre yarı uyur durumda arabanın koltuğunda sallandı, kafasında hep piyes vardı. Hayalinde ansızın kopan korkunç bir gürültü canlandırdı; şangırtılar, anlaşılmayan bir dilde –herhalde Kalmık dili olmalı– bağırış çağırışlar kulakları yırtıyordu. Alevlerin tamamen sardığı bir köy vardı, köyün çevresindeki, kırağıyla örtülü orman yangından yumuşak pembe bir renge bürünmüştü. Etraf, çok uzak mesafeler bile, köknar fidanlarını tek tek ayırt edebilecek kadar açık ve berrak görünüyordu. Birtakım, atlı ve yaya, vahşi insanlar köye saldırı-

* Pimen: Aleksandr Puşkin'in *Boris Godunov* (1827) adlı tarihsel dramının keşiş kahramanı. *–çev.*

yorlardı, atları da, kendileri de tıpkı gökteki yangın kızıllığı gibi kıpkırmızıydı.

Yartsev, 'Bunlar Kumanlar olmalı' diye düşündü. İçlerinden, yüzü kanlı, her tarafı yanık içinde, korkunç görünümlü yaşlı birisi, beyaz bir Rus yüzüne sahip genç bir kızı eyerine bağlıyor. Yaşlı adam kudurmuşçasına bağırarak bir şey söylüyor, kız ise zeki, hüzün dolu gözlerle ona bakıyor...

Yartsev başını silkeledi ve uyandı. "Arkadaşım, benim narin arkadaşım" şarkısını mırıldandı. Arabacının parasını ödeyip merdivenleri çıkan Yartsev bir türlü uyanıp kendine gelemiyordu. Hayalinde, yangının ağaçlara yayılışını, ormanın çatırtılarını ve çıkan dumanları görüyordu. Devasa bir yabandomuzu, korkudan deliye dönmüş, köye doğru son hızıyla koşuyordu... Eyere bağlanan kız ise hâlâ öyle bakıyordu.

Yartsev odasına girdiğinde çoktan sabah olmuştu. Piyanonun üzerinde, nota kâğıtlarının yakınında yanan iki mum tükenip sönmek üzereydi. Razsudina, siyah elbisesi ve kuşağı üzerinde, elinde gazete, divana uzanmış ve derin bir uykuya dalmıştı. Muhtemelen, Yartsev'in eve dönüşünü bekleyerek uzun süre piyano çalmış ve dayanamayarak uyumuştu.

'Vay canına, bitkinlikten sızmış!' diye geçirdi içinden Yartsev. Yartsev, Razsudina'nın elindeki gazeteyi dikkatlice çekip aldı, üşümesin diye üzerine şal örttü, mumları söndürerek yatak odasına çekildi. Yatağa uzandığında hâlâ tarihsel piyesi düşünüyor ve kafasından bir türlü atamadığı "Arkadaşım, benim narin arkadaşım" mısralarını mırıldanıyordu.

İki gün sonra, Laptev haber vermek üzere Yartsev'e beş dakikalığına uğramış ve Lida'nın kuşpalazı olduğunu, hastalığın ondan Yuliya Sergeyevna'ya ve bebeğine bulaştığını aktarmıştı. Beş gün sonra ise, Lida ile Yuliya'nın iyileştiği, ancak bebeğin öldüğü, Laptev'lerin Sokolniki'deki daçayı aceleyle boşaltıp şehre taşındıkları haberi geldi.

XIV

Laptev için uzun süre evde oturmak artık hoş olmuyordu. Karısı, kızlara ders çalıştıracağını söyleyerek sık sık müştemilata gidiyordu, ancak Laptev onun oraya ders için değil, Kostya'nın odasında oturup ağlamak için gittiğini biliyordu. Bebeğin ölümünün dokuzuncu, sonra yirminci, sonra kırkıncı günü gelip geçiyor, Laptev'in buna rağmen hâlâ, sürekli olarak Alekseyevski mezarlığına gidip ölü duası dinlemesi, gece gündüz sadece bu bahtsız çocuğu düşünerek helak olması, karısına, onu teselli etmek için binbir türlü saçmalıklar söylemesi gerekiyordu.

Artık ambara çok seyrek gidiyordu, kendine çeşitli uğraş ve gaileler düşünüp buluyor, esas olarak hayırseverlik işleriyle ilgileniyordu. Önemsiz, boş bir iş için bile tüm gününü yolda geçirmek gerektiğinde, bundan memnun oluyordu. Son zamanlarda, yoksulların gece kalabilecekleri barınaklarla ilgili bilgi toplamak üzere yurtdışına gitmeyi planlıyordu. En son ilgi alanı bu konuydu.

Bir sonbahar günüydü. Yuliya ağlamak için biraz önce müştemilata gitmişti, Laptev ise, çalışma odasında divana uzanmış, 'Acaba nereye gidebilirim?' diye düşünüyordu. Tam bu sırada Pyotr, Razsudina'nın geldiğini haber verdi. Bu habere çok sevinen Laptev, yerinden fırladı ve beklenmeyen misafiri, artık unutmak üzere olduğu eski kız arkadaşını karşılamaya çıktı. Polina'da, Laptev'in onu son kez gördüğü o akşamdan bu yana en ufak bir değişiklik olmamıştı, her şey yine aynıydı.

Laptev, ona her iki elini de uzatarak:

"Polina! Aradan kaç yaz kaç kış geçti görüşmeyeli?" dedi. "Sizi gördüğüme ne kadar sevindiğimi bir bilseydiniz! Hoş geldiniz!"

Razsudina selamlaşarak Laptev'in elini ani bir hareketle kendine doğru çekerek sıktı. Palto ve şapkasını çıkarmadan çalışma odasına geçip oturdu.

"Size bir dakikalığına uğradım," dedi. "Boş gevezelik etmeye zamanım yok. Lütfen, oturunuz ve dinleyiniz. Beni görmekten memnun olup olmamanız gerçekten benim için hiç fark etmiyor.

Beyefendilerin bana yönelik narin dikkatlerine asla önem vermiyorum. Size gelmemin nedeni, bugün beş yere uğradım ve hepsinden ret yanıtı aldım, üstelik işin gecikmeye tahammülü yok. Dinleyiniz –Laptev'in gözünün içine bakarak–, beş tanıdık öğrenci okul ücretini ödeyemedikleri için üniversiteden atılıyorlar. Dar kafalı, yetenekleri kısıtlı öğrenciler, ama yoksul oldukları kesin. Sizin zenginliğiniz, hemen şimdi üniversiteye gidip bu öğrencilerin borçlarını ödeme yükümlülüğünü omuzlarınıza yüklüyor."

"Memnuniyetle, Polina."

"İşte, soyadları," diyerek listeyi verdi. "Hemen şimdi gidin, aile mutluluğunuzun tadını çıkarmak için daha sonra yeterli zamanınız olacaktır."

Bu sırada, misafir odasına açılan kapının arkasında bir hışırtı sesi duyuldu, muhtemelen köpek kaşınıyordu. Razsudina kızararak ve yerinden sıçrayarak:

"Sizin Dulcinea'nız* bizi dinliyor," dedi. "Bu, iğrenç bir şey!"

Yuliya'ya yapılan bu suçlama Laptev'i gücendirdi.

"O burada yok, müştemilatta şu anda," dedi. "Onun hakkında böyle konuşmayın, bebeğimiz öldü. Yuliya bugünlerde büyük bir acı içinde."

Polina alaycı bir şekilde gülümseyerek yeniden oturdu.

"Siz onu avutabilirsiniz," dedi. "Merak etmesin, daha on çocuğu olur. Çocuk doğurmak için aklı kâfi gelmeyen bir kadın var mı?"**

Laptev, bunları ya da bunlara hayli benzeyen şeyleri çok eskiden defalarca dinlediğini hatırladı; geçmişin, tek başına yaşadığı o özgür, bekârlık hayatının, genç olduğu için istediği her şeyi yapabileceğini sandığı, henüz karısına âşık olmadığı ve bebeğiyle ilgili acı anılarının bulunmadığı o eski günlerin güzelliği bir esinti olup geri döndü, Laptev'in yüreğini serinletti.

Laptev, gerinerek:

"Birlikte gidelim," dedi.

---

* Dulcinea del Toboso: Don Quijote'nin hayali sevgilisi. *–çev.*

** Oyun yazarı A. C. Griboyedov'un (1795-1829) ünlü *Gore ot uma* (Akıldan Bela) adlı komedisinden bir alıntı. *–çev.*

Üniversiteye vardıklarında Razsudina kapıda bekledi, Laptev muhasebe bölümüne gitti. Biraz sonra dönerek Razsudina'ya beş adet makbuzu sundu.

"Şimdi nereye gideceksiniz?" diye sordu Razsudina'ya.

"Yartsev'e."

"Ben de sizinle geliyorum."

"Ama onun çalışmasına engel olacaksınız."

Razsudina'ya yalvaran gözlerle bakarak;

"Sizi temin ederim ki, hayır!" dedi.

Razsudina, tıpkı cenazelerde giyilen türden, matem tülü ile süslenmiş siyah bir şapka ve cepleri çıkıntı yapmış, çok eski ve kısa bir palto giymişti. Burnu sanki eski halinden daha uzundu. Soğuğa rağmen benzi uçuktu, kansız görünüyordu.

Laptev onunla yürümeyi, dediklerine aynen uymayı ve homurdanmalarını dinlemeyi seviyordu. Şimdi birlikte giderlerken onun hakkında düşünüyordu: Böylesine çirkin, kemikli, kaba yapılı, huzursuz, uygun giyinmeyi bilmeyen, saçları her zaman özensizce taranmış, her zaman bir biçimsiz yanı bulunan bu kadının nasıl güçlü bir iç dünyası olmalı ki, bütün bu olumsuzluklarına rağmen hâlâ büyüleyici olabiliyor.

Yartsev'in evine arka kapıdan, mutfaktan geçerek girdiler. Mutfakta ak bukleli, temiz bir kadın olan yaşlı aşçıya rastladılar. Kadıncağız çok utandı, tatlı tatlı gülümsedi, ufacık yüzü bir pastayı andırıyordu. Misafirleri buyur etti. Yartsev evde yoktu. Razsudina, Laptev'e kendisini rahatsız etmemesini söyleyerek piyanonun başına geçti, sıkıcı ve zor egzersizler çalıştı. Laptev ise, onu konuşmalarıyla eğlendirmeye kalkışmadı, kenarda oturarak *Vestnik Yevropi* (Avrupa Habercisi) dergisinin sayfalarını karıştırdı. Razsudina iki saat –bu, onun günlük kotasıydı– çalıştıktan sonra mutfakta bir şeyler atıştırdı ve ders vermeye gitti. Laptev bir roman tefrikası okuyup bitirdikten sonra hiçbir şey okumadan, sıkılmaksızın, uzun uzun oturdu. Öğle yemeği için eve gitme vakti çoktan geçtiği için memnundu.

Yartsev'in kahkaha sesleri duyuldu:

"Ha-ha-ha!"

Kahkahasının peşinden kendisi içeri girdi, sağlıklı, dinç görünüyordu; yanakları kırmızıydı. Parlak düğmeli yeni bir ceket giymişti. "Ha-ha-ha!" diye gülmeyi sürdürüyordu. İki dost birlikte yemek yediler. Sonra Laptev divana uzandı, Yartsev ise yakın bir yere oturarak puro içti. Akşam karanlığı çöktü.

"Muhtemelen yaşlanmaya başladım," dedi Laptev. "Kız kardeşim Nina öldükten sonra, her nedense, sık sık ölümü düşünür oldum."

Ölümden, ruhun ölümsüzlüğünden, eğer olsaydı yeniden dirilmenin gerçekten çok iyi bir şey olacağından konuştular. Düşünsenize diriliyorsunuz, sonra bir yerlere, Mars'a uçuyorsunuz, sonsuza kadar aylak ve mutlu yaşıyorsunuz, en önemlisi de, dünyevi değil, başka bir türlü, kendine özgü yeni bir tarzda düşünüyorsunuz.

"İnsan ölmek istemiyor," dedi Yartsev alçak sesle. "Hiçbir tür felsefe beni ölümle barıştıramaz. Ölümü basitçe bir mahvolma, yok olma olarak görüyorum. İnsan yaşamak istiyor."

"Hayatı seviyor musunuz, Gavriliç?" diye sordu Laptev.

"Evet, seviyorum."

"Biliyor musunuz, bu konuda kendimi bir türlü çözümleyemiyorum," dedi Laptev. "Genellikle ya karamsar, iç karartıcı ya da kayıtsız bir ruh hali içindeyim. Çekingen biriyim, öz güvenim yok. Korkak bir vicdana sahibim, hayata bir türlü uyum sağlayıp onun efendisi olamıyorum. Bazı insanlar saçma sapan konuşur ya da birilerini aldatır, ama yine de hayatın tadını çıkarırlar, bense arada bir bilinçli olarak hayır işleri yaparım, ama bunları yaparken de, yalnızca huzursuzluk ya da mutlak bir kayıtsızlık duygusu yaşarım. Tüm bunları, Gavriliç, bir köle olmama, bir toprak kölesinin torunu olmama bağlıyorum. Biz ayağı çarıklılar gerçek doğru yolu bulana kadar pek çok kardeşimiz bu uğurda canını verecektir."

Yartsev, iç geçirerek:

"Tüm bunlar çok güzel, azizim," dedi. "Bunlar, Rus hayatının ne kadar zengin, ne kadar çeşitli olduğunu bize bir kez daha gösteriyor. Ah, ne kadar zengin! Biliyor musunuz, ben, çok büyük bir za-

ferin arifesinde yaşadığımıza her geçen gün daha çok inanıyorum. İster inanın, ister inanmayın, kanımca, şu anda muhteşem bir nesil yetişiyor. Çocuklara, özellikle kız çocuklarına ders verirken büyük bir haz duyuyorum. Harikulade çocuklar!"

Yartsev piyanoya yaklaştı, tuşlara dokundu.

"Ben bir kimyacıyım," diye devam etti. "Kimya dilinde düşünürüm ve bir kimyacı olarak öleceğim. Ancak, çok açgözlüyüm, doyamadan öleceğim diye korkuyorum. Sadece kimya bana yetmiyor, büyük bir iştahla Rus tarihine, sanat tarihine, eğitim bilimine, müziğe... saldırıyorum. Yazın karınız bana bir tarihsel oyun yazmamı söylemişti, bugünlerde içimde yazma arzusu kabarıyor. Bana, sanki üç gün üç gece hiç kalkmadan otursam tümünü yazıp bitiririm gibi geliyor. Hayaller, fanteziler bana ıstırap veriyor, kafam çok dolu, beynimin âdeta nabız atışlarını duyuyorum. Aslında özel, bulunmaz biri olmak, büyük şeyler yaratmak isteyen biri değilim, sırf yaşamak, hayal kurmak, umut etmek ve her yere, her şeye yetişmek istiyorum... Hayat, azizim, kısacık, onu daha iyi yaşamak lazım."

Gece yarısına kadar süren bu dostça sohbetten sonra Laptev hemen her gün Yartsev'e gelmeye başladı. Onunla olmak Laptev'e ilginç geliyordu. Genellikle akşamüzeri geliyor, divana uzanıyor, en ufak bir can sıkıntısı duymadan Yartsev'in gelişini sabırla bekliyordu. Yartsev işten gelince yemek yiyor, sonra çalışmaya oturuyordu. Ancak, Laptev ona herhangi bir soru soruyor ve böylece çalışma bir kenara bırakılarak sohbet başlıyordu. Gece yarısı iki dost, birbirinden oldukça memnun halde ayrılıyorlardı.

Ama bu ziyaretler uzun sürmedi. Bir keresinde Laptev, Yartsev'e geldiğinde Razsudina ile karşılaştı, evde yalnızdı, piyanonun başında oturmuş egzersizlerini çalışıyordu. Laptev'i çok soğuk bir şekilde, neredeyse düşmanca karşılayan Razsudina, onun elini sıkmadan:

"Söyler misiniz, lütfen, bu ne zaman sona erecek?" diye sordu.

Laptev soruyu anlamayarak:

"Ne sona erecek?" dedi.

"Buraya her gün geliyorsunuz ve Yartsev'in çalışmasına engel oluyorsunuz. Yartsev bir bilim adamı, tüccar değil; hayatının her dakikası çok kıymetli. Bunu anlamanız ve az da olsa nezaket göstermeniz gerek."

Canı sıkılan Laptev, yumuşak bir üslupla:

"Eğer siz engel olduğumu söylüyorsanız, ziyaretlerimi sonlandırırım," dedi.

"Hem de çok güzel olur. Şimdi gidin, Yartsev her an gelebilir, sizi burada bulmasın."

Razsudina'nın konuşma üslubu ve gözlerindeki kayıtsızlık ifadesi Laptev'in son derecede canını sıkmıştı. Bir an önce gitmesini istemek dışında Razsudina ona karşı hiçbir his duymuyordu. Bu durum, eskiden ona duyduğu o büyük aşktan ne kadar da farklıydı! Laptev Razsudina'nın elini sıkmadan dışarı çıktı, arkadan seslenerek kendisini geri çağıracak diye düşündü, ama piyanodan yeniden nota sesleri duyuldu. Merdivenleri ağır ağır indi, onun için artık bir yabancı olduğunu anladı.

Üç gün sonra Yartsev akşamı birlikte geçirmek üzere Laptev'e geldi.

"Size haberim var," dedi gülerek. "Polina Nikolayevna tamamen bana taşındı. –Biraz mahcubiyet hissederek konuşmasını sürdürdü– Ne yani? Tabii ki, birbirimize âşık değiliz, ama düşünüyorum ki... bir şey fark etmez. Ona barınak, huzur ve hastalandığında çalışmama özgürlüğü sağladığım için memnunum. O ise, benim hayatımın daha düzene gireceğini, kendisinin etkisiyle büyük bir bilim adamı olacağımı düşünerek bir araya gelmemizi istedi, sanıyorum. Güneylilerin bir atasözü var: Ahmak hayalle zenginleşir.* Ha-ha-ha!"

Laptev susuyordu. Yartsev odada bir aşağı bir yukarı yürüyor ve daha önce defalarca gördüğü resimlere bakıyordu.

"Evet, dostum," dedi iç geçirerek. "Benim yaşım sizinkinden üç yıl fazla, gerçek aşkı düşünmek için artık çok geç. Polina Nikolayevna gibi bir kadın esasında benim için biçilmiş kaftan, bir

* Ukrayna atasözü. *–çev.*

hazine. Kesinlikle onunla yaşlılığımızın sonuna kadar mutluluk içinde yaşayacağız. Ama insan işte, belli olmuyor, daima bir şeylere pişman oluyorsun, yeni bir şeyler istiyorsun. Örneğin, içimde, sanki Dağıstan vadilerinde uzanmış yatıyorum ve rüyamda bir balo görüyorum gibi bir duygu var.* Kısaca, insanoğlu hiçbir zaman elindekiyle yetinip memnun olmuyor."

Yartsev misafir odasına geçti, sanki hiçbir şey olmamış gibi şarkı söylemeye başladı; Laptev ise, çalışma odasında gözleri kapalı halde oturarak Razsudina ile Yartsev'in neden bir araya geldiklerini anlamaya çalıştı. Daha sonra, sağlam, sürekli bağlılıkların, sevgilerin olmamasına hayıflandı, büyük bir üzüntü hissetti; Razsudina'nın Yartsev'le bir araya gelmesine canı sıkıldı ve karısına karşı duygularının eskisi gibi olmadığına üzülerekkendine acıdı.

XV

Laptev koltukta sallanarak kitap okuyordu, Yuliya da çalışma odasındaydı ve o da okuyordu. Konuşacak bir şey olmamasından olsa gerek, ikisi de sabahtan bu yana ağızlarını açmamıştı. Laptev arada bir kitabın arkasından Yuliya'ya bakıyor ve 'Tutkulu bir aşkla ya da hiç aşk olmadan evleniyorsun, ikisi de aynı kapıya çıkmaz mı?' diye düşünüyordu. Yuliya'yı kıskandığı, onun için endişelendiği, acı çektiği günler şimdi ona çok uzak görünüyordu. Yurtdışına gitmeye fırsat bulmuştu ve şimdi seyahat yorgunluğunu atmak için dinleniyordu. İlkbahar geldiğinde, çok sevdiği İngiltere'ye yeniden gitmeyi planlıyordu. Yuliya Sergeyevna ise acısına alışmıştı, ağlamak için artık müştemilata gitmiyordu. Bu kış ne mağazalara, ne tiyatro ve konserlere gitmiş, hep evde oturmuştu. Büyük odaları sevmiyordu, her zaman ya kocasının çalışma odasında ya da kendi odasında otururdu. Kendi odasında çeyizinde getirdiği ikonaların konduğu dolaplar vardı, duvarında da sergide o çok beğendiği manzara resmi asılıydı. Kendisine hemen hemen hiç para harcamıyor, eskiden babasının evinde olduğu gibi çok az parayla geçiniyordu.

* M. Lermontov'un "Son" (Rüya) şiirinin üç dizesi. *–çev.*

Kış pek neşeli geçmedi. Moskova'nın her yerinde iskambil modası vardı; kart oyunlarına alternatif olarak okuma, şarkı söyleme, resim yapma gibi başka eğlenceler sunan yerler olsa da onlarınkiler de daha az sıkıcı değildi. Moskova'da yetenekli insanın az olması, düzenlenen bütün eğlencelere aynı şarkıcı ve kitap okuyucularının katılması yüzünden, sanat zevkinin kendisi de giderek bıktırıcı bir hale gelmiş ve pek çok insan için sıkıcı, tekdüze bir sosyal göreve dönüşmüştü.

Diğer yandan, Laptev'lerde üzüntü verici bir olayın geçmediği gün pek olmuyordu. İhtiyar Fyodor Stepanoviç'in gözleri çok kötü görüyordu ve artık ambara gitmiyordu. Göz doktorları onun kısa süre sonra tamamen kör olacağını söylüyorlardı. Fyodor da her nedense ambara gitmeyi bırakmıştı, evde oturuyor ve durmadan bir şeyler yazıyordu. Panaurov *fiili sivil danışman* rütbesine yükseltilerek başka bir şehre atanmıştı, şimdilik Dresden Oteli'nde yaşıyordu. Hemen hemen her gün gelerek Laptev'den para istiyordu. Kiş nihayet üniversiteyi bitirdi, şimdi Laptev'in kendisine bir iş bulmasını bekliyor ve o uzun, sıkıcı hikâyelerini anlatarak günlerini onlarda geçiriyor.

Bütün bunlar insanı yoruyor, sinirleri geriyor ve günlük hayatı tatsız, sıkıcı bir hale getiriyordu.

Pyotr çalışma odasına girerek yabancı bir hanımefendinin geldiğini haber verdi. Getirdiği kartvizitte "Josephina Iosifovna Milan" yazıyordu. Yuliya Sergeyevna ağır ağır kalktı ve oturmaktan ayağı keçeleştiği için hafifçe aksayarak odadan çıktı. Kapıda çok solgun, zayıf, kara kaşlı, baştan aşağı siyahlar giymiş bir hanımefendi belirdi. Kadıncağız, ellerini göğsüne bastırarak, yalvaran bir edayla:

"Mösyö Laptev, çocuklarımı kurtarınız!" dedi.

Bileziklerin şıngırtısı ve yüzdeki pudra lekeleri Laptev'e tanıdık geldi. Evlerinde düğünden önce hiç de uygun düşmeyen o öğle yemeğini yediği hanımefendiyi tanıdı. Bu, Panaurov'un ikinci karısıydı.

"Çocuklarımı kurtarınız!" diye yineledi.

Yüz kasları titredi, gözleri kızardı. Yüzü bir anda yaşlanmış ve acınacak bir hal almıştı.

"Yalnızca siz bizi kurtarabilirsiniz. Son paramı harcayarak size, Moskova'ya geldim. Çocuklarım açlıktan ölüyor!"

Sanki Laptev'in ayaklarına kapanacakmış gibi bir hareket yaptı, Laptev korktu ve kadını kolundan, tam dirseğinin üstünden yakaladı. Onu oturturken:

"Oturunuz, oturunuz," diye mırıldandı. "Lütfen, oturunuz, rica ediyorum."

"Artık ekmek alacak paramız kalmadı. Grigori Nikolayeviç yeni görevine gidiyor, ama beni ve çocukları beraberinde götürmek istemiyor. Siz, hayırsever bir insan olarak bize para gönderdiniz, ama o parayı kocam sırf kendine harcadı. Ne yapacağız? Ne? Zavallı, mutsuz çocuklar!"

"Sakin olunuz, rica ediyorum. O parayı sizin adınıza göndermeleri için yazıhaneye talimat vereceğim."

Panaurova ağladı, biraz sonra sakinleşti. Laptev, onun akan gözyaşlarının pudralı yanağında oluşturduğu küçük oluk izlerini fark etti, ayrıca kadının bıyıklarının da olduğu dikkatinden kaçmadı.

"Siz sonuna kadar iyi yürekli bir insansınız, Mösyö Laptev. Bizim koruyucu meleğimiz, kurtarıcımız olun, beni terk etmemesi ve yanında götürmesi için Grigori Nikolayeviç'i ikna edin. Yine de onu seviyorum, çılgınca seviyorum, o benim sevinç kaynağım."

Laptev ona yüz ruble verdi ve Panaurov ile konuşacağına dair vaatte bulundu. Hole kadar onu geçirirken, ağlayacak ya da dizlerine kapanacak diye hep tedirgin oldu.

Panaurova'dan sonra Kiş geldi. Peşinden fotoğraf makinasıyla Kostya çıkageldi. Son zamanlarda kendini fotoğrafçılığa vermişti. Her gün günde birkaç kez evdeki herkesin fotoğrafını çekiyordu. Bu yeni uğraşı ona pek çok üzüntü yaşattı ve hatta bu yüzden zayıfladı.

Akşam çayı öncesinde Fyodor geldi. Çalışma odasında bir köşeye geçip oturdu, kitabını açtı ve görünüşe göre, okumaksızın, uzun

süre aynı sayfaya baktı. Sonra uzun uzun çay içti, yüzü kırmızıydı. Onun yanındayken Laptev yüreğinde bir ağırlık hissediyor, hatta suskun hali bile ona tatsız geliyordu.

"Rusya'yı yeni yazarından dolayı kutlayabilirsin," dedi Fyodor. "Şaka bir yana, kardeşim, küçük bir makalemi, tabiri caizse kalemimin ilk provasını getirip sana göstermeye karar verdim. Oku azizim ve bana görüşünü söyle, ancak sadece samimi görüşünü."

Cebinden küçük bir defter çıkararak kardeşine verdi. Makale "Rus Ruhu" başlığını taşıyordu. Sıkıcı ve renksiz bir üslupla yazılmıştı, genellikle yeteneksiz, kibrini içinde gizli tutan kişiler bu tarzda yazar. Yazının ana fikri şöyleydi: Entelektüel bir kişinin doğaüstü şeylere inanmama özgürlüğü vardır, ancak bu kişi, başkalarını yoldan çıkarmamak ve insanların içindeki inancı sarsmamak için kendi inançsızlığını gizlemekle yükümlüdür. İnanç olmadan idealizm olmaz, idealizmin değişmez görevi ise Avrupa'yı kurtarmak ve insanlığa doğru yolu göstermektir.

"Ama sen burada Avrupa'yı hangi dertten kurtarmak gerektiğini yazmamışsın," dedi Laptev.

"Kendiliğinden anlaşılıyor."

Heyecanlanarak odada dolaşmaya başlayan Laptev:

"Hiç de anlaşılmıyor," dedi. "Bu yazıyı yazmandaki amaç anlaşılmıyor. Kaldı ki, bu seni ilgilendirir sadece."

"Ayrı bir broşür olarak bastırmak istiyorum."

"Bu senin meselen!"

Bir dakikalık bir suskunluk oldu. Fyodor iç geçirerek;

"Çok yazık, bin defa yazık ki, seninle ayrı düşünüyoruz," dedi. "Ah, Alyoşa, Alyoşa, sevgili kardeşim benim! Sen ve ben, ikimiz de Rus insanıyız; Ortodoks ve yüce gönüllü insanlarız. Bu Alman ve Yahudi işi uydurma fikirler bize yakışır mı? Ben de, sen de sıradan düzenbazlar değiliz, ünlü tüccar bir aileden, soydan geliyoruz."

Laptev, öfkesini denetlemeye çalışarak:

"Hangi ünlü aileden, soydan bahsediyorsun?" dedi. "Ünlü aileymiş! Dedemizi toprak sahipleri kırbaçlar, en küçük rütbelisi de dâhil, her devlet memuru onun yüzüne yumruğunu indirirdi.

Dedemiz babamızı döver, babam da bana ve sana dayak atardı. Bu ünlü soy sana bana ne verdi? Hangi kanı, hangi sinir yapısını miras olarak aldık? Bak işte, sen üç yıldan beri bir diyaçok gibi düşünüp duruyorsun, her türlü saçmalığı konuşuyorsun ve işte yazdığın şeye bak: Bir uşağın sayıklamaları! Ya ben! Ya ben! Dön bir de bana bak... Ne bir çeviklik, ne bir cesaret, ne güçlü bir irade; her adımımı atarken sanki beni bunun için kırbaçlayacaklarmış gibi korkuyorum. Zekâ ve ahlak olarak benimle kıyaslanamayacak derecede düşük düzeydeki boş insanların, aptalların, sığırların önünde mahcubiyet duyup eziliyorum. Kapıcılardan, evlerin güvenlik görevlilerinden, zabıtalardan, jandarmalardan korkuyorum, herkesten korkuyorum. Çünkü korkutulmuş, ezilmiş bir anneden doğdum, çocukluğumdan beri dövülmüş ve korkutulmuş biriyim... İkimiz de eğer çocuk sahibi olmazsak çok iyi bir şey yapmış oluruz. Ah, tanrım, bu ünlü tüccar ailesi bizimle birlikte son bulsun, ne olur!"

Çalışma odasına Yuliya Sergeyevna girdi, masanın başına otururak:

"Ne tartışıyordunuz?" dedi. "Engel olmuyorum ya?"

"Hayır, sevgili kız kardeşim," diye yanıtladı, Fyodor. "İlkesel bir konu tartışıyoruz. –Kardeşine dönerek– Şöyle böyle bir aile diye konuşuyorsun, ama bu aile milyonluk bir iş kurdu. Bu da bir değer ifade ediyor olmalı!"

"Büyük bir başarı: Milyonluk iş! Dikkate değer bir zekâsı ve yeteneği olmayan bir adam tesadüfen işportacı oluyor, sonra zengin oluyor; hiçbir sistemi, amacı ve hatta para hırsı olmadan günlük bir anlayışla, mekanik tarzda ticaret yapıyor. Paranın kendisi ona geliyor, o paraya gitmiyor. Bütün hayatı boyunca işinin başında oturuyor, işini, yalnızca tezgâhtarlarına hükmetmek ve müşterilerle alay etmek imkânı bulduğu için seviyor. Kilise mütevellisi oluyor, çünkü orada koro şarkıcılarına emir verebilir, onları kendi boyunduruğu altına alabilir. Okulda vasi, çünkü öğretmeni kendi emri altında görmeyi seviyor, ona amirlik taslayabilir. Tüccar ticareti değil, hükmetmeyi, emretmeyi sever. Sizin ambarsa bir ticaret müessesesi değil, bir işkence odasıdır! Evet, sizinki gibi bir ticaret

işi için kişilikleri yok edilmiş, en gerekli yaşamsal haklardan yoksun, zavallı tezgâhtarlara ihtiyaç vardır. Bu tür tezgâhtarları ve insanları daha çocuk yaştan itibaren, bir dilim ekmek için ayağınıza kapanmaya zorlayarak ve onların velinimeti olduğunuz düşüncesini çocuk kafalarına sokarak kendiniz yetiştiriyorsunuz. Belli işte, üniversiteli birini ambarda işe almıyorsun!"

"Bizim işe üniversiteli insanlar uygun değil."

"Yalan! Gerçek değil!" diye bağırdı Laptev.

"Bana kalırsa, sen su içtiğin kuyuya tükürüyorsun," diyerek kalktı Fyodor. "İşimiz sende tiksinti uyandırıyor, ama gelirinden yararlanıyorsun."

Laptev, öfkeyle kardeşine baktı, gülümseyerek:

"Aha, baklayı ağzımızdan çıkardık!" dedi. "Evet, senin ünlü ailene mensup olmasaydım, minnacık da olsa iradem ve cesaretim olsaydı bu geliri çoktan fırlatıp atar, kendi ekmeğimi kazanmak için çekip giderdim. Ancak, siz benim kişiliğimi o ambarınızda çocukluktan itibaren ezip yok ettiniz. Ben sizden biriyim!"

Fyodor saatine baktı, aceleyle vedalaşmaya başladı. Yuliya'nın elini öperek odadan çıktı, ancak hole doğru yürüyeceğine, önce misafir odasına, sonra da yatak odasına daldı. Çok büyük bir kafa karışıklığı içindeydi.

"Odaların konumunu unuttum," dedi. "Garip bir ev. Öyle değil mi, garip bir ev!"

Paltosunu giyerken sanki şuurunu kaybetmiş gibiydi, yüzünden acı çektiği belli oluyordu. Laptev'in öfkesi geçmişti; korktu ve aynı zamanda Fyodor'a acımaya başladı.

Bu üç yılda küllendiğini sandığı, kardeşine karşı duyduğu o sıcak ve içten sevgi şimdi yüreğinde yeniden uyanıyordu. Bu sevgisini ifade etmek, dışa vurmak için içinde büyük bir arzu duydu. Fyodor'un omuzunu okşayarak:

"Fedya,* yarın bize öğle yemeğine gel," dedi. "Gelecek misin?"

"Evet, evet. Ama bana biraz su verin."

---

* Fedya, Fyodor'un küçültülmüş halidir. *–çev.*

Laptev'in bizzat kendisi yemek odasına koştu, büfede ilk eline gelen bardağı kaptı (bu büyük bir bira bardağıydı) su doldurup kardeşine getirdi. Fyodor büyük bir iştahla suyu içmeye başladı, ancak aniden bardağı ısırdı, bir gıcırdama sesi duyuldu, arkasından hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Kürküne ve ceketine su döküldü. Daha önce hiç ağlayan bir erkek görmemiş olan Laptev, şaşkınlık ve korku içinde, ne yapacağını bilemeden öylece kalakaldı. Yuliya ile hizmetçinin Fyodor'un kürkünü nasıl çıkardıklarını ve onu odaya nasıl geri götürdüklerini afallamış halde seyretti. Kendini suçlu hissederek peşlerinden o da odaya girdi.

Fyodor'u divana yatıran Yuliya dizleri üzerine çökerek onu teselli etti.

"Bir şey değil," dedi. "Sinirden..."

"Meleğim, o kadar berbatım ki!" dedi Fyodor. "Ben çok mutsuzum, mutsuz... Ancak, bunu hep saklıyordum, saklıyordum."

Fyodor kolunu Yuliya'nın boynuna dolayarak kulağına:

"Her gece kız kardeşim Nina'yı görüyorum," diye fısıldadı. "Geliyor ve yatağımın kenarındaki koltukta oturuyor..."

Aradan bir saat geçtikten sonra Fyodor holde kürkünü yeniden giyiyordu, şimdi artık gülümsüyordu. Hizmetçinin yüzüne bakmaya utanıyordu. Fyodor'u Pyatnitskaya Caddesine yolcu etmek üzere Laptev de onunla birlikte çıktı.

Laptev, yolda Fyodor'un koluna girerek:

"Yarın öğle yemeğine bize gel," dedi. "Paskalyada da seninle birlikte yurtdışına gidelim. Sana hava değişimi gerek, aksi halde kimyan iyice bozulacak."

"Evet, evet. Geleceğim... Geleceğim... Küçük kız kardeşim Yuliya Sergeyevna'yı da birlikte götürelim."

Laptev eve döndüğünde karısını ağır bir sinir krizi hali içinde buldu. Fyodor'un başına gelenler onu çok sarsmıştı, bir türlü sakinleşip kendini toparlayamıyordu. Ağlamıyordu, ancak yüzü çok solgundu ve yatağın içinde durmadan çırpınıyor, soğuk parmaklarıyla battaniyeyi, yastığı kavrıyor ya da kocasının elini kuvvetlice sıkıyordu. Korku dolu gözleri büyümüş, kocaman olmuştu.

"Benim yanımda dur, uzaklaşma," dedi kocasına. "Söyle, Alyoşa, ben neden tanrıya dua etmeyi bıraktım? İnancıma ne oldu? Benim yanımda neden din üzerine konuştunuz? Siz içime kuşku saldınız, sen ve senin dostların. Artık dua etmiyorum."

Laptev, Yuliya'nın alnına kompres koydu, ellerini ovup ısıttı ve çay içirdi. Yuliya, korku içinde, kocasının kolları arasında büzüldü, iki büklüm oldu...

Bitkin düşen Yuliya sabaha doğru uyudu, Laptev ise yanında oturarak elini tuttu. Uyumaya fırsatı olmadı. Sonra bütün gün kendini çok yorgun ve uyuşuk hissetti, hiçbir şey düşünemiyordu, cansız cansız odaları dolaşıp durdu.

XVI

Doktorlar Fyodor'un psikolojik bir hastalık geçirdiğini söylediler. Laptev, Pyatnitskaya Caddesindeki evle ilgili olarak ne yapacağını bilemiyordu. Öte yandan, şimdi artık ihtiyarın da Fyodor'un da uğramadığı o iç karartıcı ambar ona bir mezar gibi görünüyordu. Karısı onun her gün hem ambara hem de Pyatnitskaya'ya uğraması gerektiğini anımsattığında, Laptev ya susuyor ya da çocukluğundan, babasını bir türlü affedemediğinden, Pyatnitskaya ve ambarın onu tiksindirdiğinden vb. bahsetmeye başlıyordu.

Bir pazar günü sabahleyin Yuliya'nın kendisi kalkıp Pyatnitskaya'ya gitti. İhtiyar Fyodor Stepanoviç'i, evlenerek Moskova'ya geldiğinde düzenlenen dua ayinin yapıldığı aynı salonda buldu. Üzerinde aynı yelken bezinden ceketiyle, ayağında terlikler, kravatsız, koltukta hareketsiz oturuyor ve görmeyen gözlerini kırpıştırıyordu.

Yanına gelerek:

"Benim, gelininiz," dedi Yuliya. "Sizi ziyarete geldim."

Heyecanlanan ihtiyar güçlükle nefes alıp vermeye başladı. Onun mutsuz, yalnız hali Yuliya'nın içine dokundu, elini öptü.

İhtiyar eliyle gelininin yüzünü, başını yokladı, gerçekten o olduğuna emin oldu ve haç çıkararak onu kutsadı.

"Teşekkür ederim, teşekkür ederim," dedi. "Biliyorsun, gözlerimi kaybettim, hiçbir şey görmüyorum... Pencere ışığını, ateşi azıcık görüyorum, ama insanları, eşyaları ayırt edemiyorum. Evet, ben kör oldum, Fyodor hastalandı; patronun denetleyici gözü olmadan işi idare etmek şimdi zor olacak. Bir karışıklık olması durumunda hesap soracağın kimse yok, insanlar şımaracak. Bu Fyodor neden hasta oldu? Üşüttü mü, yoksa? Bir de bana bak, hiçbir zaman ne hasta oldum, ne de tedavi gördüm. Doktor yüzü görmedim."

İhtiyar her zaman yaptığı gibi, yine övünmeye başladı. Bu sırada hizmetçiler aceleyle bir masa açarak üzerine çeşitli mezeler ve şarap şişeleri koydular. Masaya konan on civarında şarap şişesinin bir tanesi Eyfel Kulesi biçimindeydi. Haşlanmış pirinç ve tabaklar dolusu balık kokan sıcak börek servis ettiler.

"Değerli misafirimden bir şeyler atıştırmasını rica ediyorum," dedi ihtiyar.

Yuliya ihtiyarın koluna girip masaya götürdü, ona bir kadeh votka doldurdu.

"Size yarın da uğrayacağım," dedi Yuliya. "Beraberimde torunlarınız Saşa ve Lida'yı da getireceğim. Halinize üzülecekler, sizi sevip okşayacaklar."

"Gerekli değil, getirme. Onlar gayrimeşru, evlilik dışı."

"Neden gayrimeşru olsunlar? Onların anne ve babası evlilerdi."

"Benim rızamı almadılar. Onları kutsamadım ve tanımak da istemiyorum. Ne halleri varsa görsünler."

"Çok tuhaf konuşuyorsunuz, Fyodor Stepanoviç," dedi Yuliya iç geçirerek.

"İncil'de öyle yazılı, çocuklar anne babalarına saygı göstermek ve onlardan korkmak zorundadırlar."

"Hiç de öyle değil. İncil'de düşmanın olsa dahi onu affet deniyor."

"Bizim işte affetmek asla olmaz. Eğer herkesi affedecek olursan, üç yıl içinde sermayeyi kediye yüklersin."

"Ama affetmek, suçlu bile olsa bir insana okşayıcı, güzel şeyler söylemek işten de, servetten de daha değerlidir."

Yuliya ihtiyarı yumuşatmak, onun yüreğine merhamet duygusu aşılamak, içindeki sönmüş pişmanlık duygusunu yeniden canlandırmak istiyordu. Ancak, ihtiyar onun konuşmalarını, tıpkı yetişkinlerin çocukları dinledikleri gibi alaycı bir küçümsemeyle dinliyordu.

Yuliya, kararlı bir şekilde:

"Fyodor Stepanoviç, siz artık yaşlandınız," dedi. "Çok geçmeden tanrı sizi kendisine çağıracaktır; orada size nasıl ticaret yaptığınızı, işlerinizin iyi gidip gitmediğini sormayacak, size insanlara merhametli davranıp davranmadığınızı soracaktır. Kendinizden zayıf olanlara, örneğin hizmetçilere, ambardaki tezgâhtarlara kaba saba davranıp davranmadığınızı soracaktır."

İhtiyar, haklı olduğuna oldukça inanmış bir edayla:

"Evet, kendi hizmetkârlarıma karşı her zaman iyi yürekli oldum," dedi. "Onlar benim için sonsuza dek dua etmek zorundadırlar."

Yuliya'nın samimiyetinden etkilenen ihtiyar onu mutlu etmek için:

"Peki, yarın torunları getir," dedi. "Onlar için hediye satın almalarını söyleyeceğim."

İhtiyarın kıyafeti özensizdi. Göğsünde ve dizlerinde sigara külleri birikmişti. Çizmelerinin, giysilerinin fırçalanmadığı açıkça görülüyordu. Böreğin içindeki pirinç çiğdi, masa örtüsü sabun kokuyordu, hizmetçiler yürürken çok ses çıkarıyorlardı. Hem ihtiyarın kendisi, hem Pyatnitskaya'daki bu koca ev terk edilmiş bir görünüm arz ediyordu. Bunu gören Yuliya, hem kendi adına, hem de kocası adına utandı.

"Yarın mutlaka geleceğim," dedi.

Yuliya tüm odaları dolaştı, ihtiyarın yatak odasının temizlenmesi ve kandillerinin yakılması talimatını verdi. Fyodor odasında oturmuş, okumadan açık bir kitabı seyrediyordu.

Yuliya onunla biraz konuştu, hizmetçilere odasını temizlemelerini söyledi. Sonra aşağıya tezgâhtarların kaldığı kısma geçti. Satıcıların yemek yediği odanın ortasında, tavanın çökmesini önleyen boyasız ağaç bir direk vardı. Burada, tavan alçak, duvarlar ucuz duvar kâğıtlarıyla kaplıydı. Kömür ve mutfak kokuyordu. Bayram

ve tatillerde tüm tezgâhtarlar evde karyolalarında oturur, yemeği beklerlerdi. Yuliya içeri girince tüm satıcılar sıçrayarak yerlerinden doğruldu, onun sorularını, mahkûmlar gibi kaşlarını çatarak, çekinerek yanıtladılar.

Yuliya ellerini çırparak:

"Aman tanrım, ne kadar kötü bir yeriniz var," dedi. "Burası size dar gelmiyor mu?"

"Yerimiz dar olsun, yeter ki güceniklikler olmasın," dedi Makeiçev. "Sizden çok memnunuz, sizin için yüce tanrıya dua ediyoruz."

"Hayatın, kişinin kendine saygısı ile uyumu," dedi Poçatkin.

Yuliya'nın Poçatkin'in sözlerinden bir şey anlamadığını fark eden Makeiçev açıklamada bulundu:

"Bizler küçük insanlarız, rütbemize uygun yaşamak zorundayız," dedi.

Yuliya daha sonra erkek çocukların kaldığı odayı, sonra mutfağı gezdi, kâhya kadınla tanıştı ve gördüklerinin hepsi onda büyük bir hayal kırıklığı yarattı.

Eve döndüğünde kocasına:

"En kısa zamanda Pyatnitskaya'ya taşınmak ve orada yaşamak zorundayız ve sen her gün ambara gideceksin," dedi.

Sonra ikisi çalışma odasında yan yana oturdular, hiç konuşmadılar. Laptev'in yüreğinde büyük bir ağırlık vardı, ne Pyatnitskaya'ya ne de ambara gitmek içinden geliyordu. Diğer yandan, karısının ne düşündüğünü tahmin ediyordu, fakat ona karşı koyacak gücü yoktu. Karısının yanağını okşayarak:

"İçimde, hayatımızın artık sona erdiği, bizler için gri bir yarımhayatın başladığı gibi bir his var. Kardeşim Fyodor'un umutsuz bir şekilde hasta olduğunu öğrendiğimde ağladım. Onunla çocukluğumuzu ve gençliğimizi birlikte yaşadık, o zamanlar onu bütün kalbimle seviyordum. Ve işte şimdi bu felaket karşımıza çıktı. Onu kaybedersem geçmişimle bağlarımı büsbütün koparacağım gibi geliyor. Üstüne, şimdi sen Pyatnitsaya'ya, o hapishaneye taşınmamız gerektiğini söyleyince, bir geleceğimin de olmadığını düşünmeye başladım."

Laptev yerinden kalkarak pencereye doğru yöneldi. Caddeye bakarken:

"Her halükârda mutluluk fikrinden vazgeçmek gerekecek," dedi. "Mutluluk yoktur. Benim hayatımda hiçbir zaman olmadı, muhtemelen de mutluluk diye bir şey hiç yoktur. Bununla beraber, hayatımda bir kez, senin şemsiyenin altında oturduğum zaman mutluluğu tatmıştım. Hatırlıyor musun –karısına dönerek sordu–, bir gün şemsiyeni kız kardeşim Nina'da unutmuştun. O zamanlar sana âşıktım, bütün gece o şemsiyenin altında oturduğumu ve mutluluk duygusunu yaşadığımı hatırlıyorum."

Çalışma odasında kitap dolaplarının yanında, Laptev'in gereksiz eşyaları koyduğu maun ağacından bronz süslemeli bir komodin duruyordu. O şemsiye de oradaydı. Laptev onu oradan çıkardı ve karısına verdi.

"İşte, o şemsiye."

Yuliya şemsiyeye bir dakika kadar baktı, onu tanıdı, hüzünle gülümseyerek:

"Evet, hatırlıyorum," dedi. "Bana ilan-ı aşk ettiğinde bu şemsiye elindeydi. –Laptev'in çıkmaya hazırlandığını görünce– Eğer mümkünse, lütfen, erken dön, sensiz sıkılıyorum."

Sonra Yuliya odasına gitti, şemsiyeye uzun uzun baktı.

XVII

İşlerin karmaşıklığına ve çok büyük ciroya rağmen ambarda muhasebeci yoktu, yazıcının tuttuğu defterden ise hiçbir şey anlamak mümkün değildi. Ambara her gün Alman ve İngiliz komisyoncular gelirdi, tezgâhtarlar onlarla politika ve din üzerine konuşurlardı. Hasta, yoksul düşmüş, acınacak durumda ayyaş bir aristokrat, yabancı dildeki yazışmaları çevirmek için gelirdi; tezgâhtarlar onu bücür diye çağırır, çayına tuz koyarlardı. Genel olarak, bu işlerin hepsi, bu ticaret bir bütün olarak Laptev'e çok garip görünürdü.

Laptev her gün ambara gidiyordu ve orada yeni bir düzen kurmaya çalışıyordu. Çırakların dövülmesini ve müşterilerle alaylı bir

şekilde konuşulmasını yasakladı. Tezgâhtarların yatık ya da kusurlu malları, yeni ve modaya uygun mal diye neşeli kahkahalar atarak herhangi bir taşra iline göndermelerini gördükçe öfkeden deliye dönüyordu. Ambarda patron artık Laptev'di, ancak eskisi gibi, servetinin ne kadar olduğunu, işlerinin iyi gidip gitmediğini, kıdemli tezgâhtarların ne maaş aldıklarını, vs. yine bilmiyordu. Laptev'i genç ve deneyimsiz sayan Poçatkin ve Makeiçev, ondan pek çok şey saklıyorlar ve her akşam kör ihtiyarla fısıltıyla bir şeyler konuşuyorlardı.

Haziran başında bir gün Laptev ve Poçatkin kahvaltı etmek ve iş konuşmak üzere Bubnovski lokantasına gittiler. Poçatkin çok uzun zamandan beri Laptev'lerin yanında çalışıyordu, ambarda işe başladığında henüz sekiz yaşındaydı. Laptev'ler onu kendilerinden sayıyor ve ona sonuna kadar güveniyorlardı. Poçatkin akşam ambardan çıkarken kasadaki bütün parayı alır, ceplerine tıka basa doldururdu ve bu kimsede en ufak bir şüphe uyandırmazdı. Ambarda, evde ve hatta ihtiyara vekâleten kilise mütevellisi olarak gittiği kilisede başkişi o idi. Emri altındaki tezgâhtarlara ve çıraklara acımasız davranışından dolayı Malyuta Skuratov* takma adıyla çağrılırdı.

Lokantaya girince Poçatkin garsona baş işareti yaparak:

"Kardeşim, bize, yarım hilkat garibesi, yirmi dört tane de can sıkıntısı ver," dedi. Garson bir süre sonra yarım şişe votkayla üç beş tane değişik meze tabağı getirdi.

"Lütfen," diye ekledi Poçatkin, "sen bize bir porsiyon da baş iftira ustası ve patates püreli dedikodu ver."

Garson anlamadı, şaşırdı, bir şey diyecek oldu, ancak Poçatkin ona sert sert bakarak:

"Bundan başkaaaa!" diye sık sık söylediği sözünü tekrarladı.

Garson derin derin düşündü, sonra arkadaşlarına danışmak için uzaklaştı, sonunda yine de ne istendiğini tahmin ederek bir tabak dil ile döndü.

---

* Malyuta Skuratov: Korkunç İvan'ın 1565-1572 döneminde uyguladığı *opriçnina* adını alan baskı, kitlesel katliamlar ve gizli polis gücü politikasının en acımasız uygulayıcı liderlerinden birisi. *–çev.*

Her biri iki kadeh votka içip meze atıştırdıktan sonra:

"İvan Vasiliç, söyler misin," dedi Laptev, "bizim işin son yıllarda inişe geçtiği doğru mu?"

"Katiyen!"

"Bana açık yüreklilikle, dürüstçe söyle, ne kadar gelirimiz oluyordu ve şimdi ne kadar? Servetimiz ne kadar? Karanlıkta yürüyemeyiz ya! Geçenlerde ambarın hesabını çıkardılar, ama kusura bakma, ben o hesaba inanmıyorum. Benden bir şeyleri gizleme gereği duyuyorsun ve gerçeği sadece babamla konuşuyorsun. Küçük yaşlardan beri diplomasiye alışmışsın ve şimdi de onsuz yapamıyorsun. Bunun ne yararı var? Lütfen, açık yürekli ol, rica ediyorum. İşimiz ne durumda?"

Poçatkin, biraz düşündükten sonra:

"Her şey kredideki oynamalara bağlı," dedi.

"Kredideki oynamalarla ne demek istiyorsun?"

Poçatkin açıklamalarda bulundu, ancak Laptev hiçbir şey anlamadı. Makeiçev'i çağırmaları için adam gönderdi. Makeiçev hemen geldi, mezelerden atıştırdı, dua etti ve vakur, gür, bariton sesiyle, tezgâhtarların her şeyden önce gece gündüz velinimetleri için tanrıya dua etmek zorunda olduklarından bahsetti.

"Güzel," dedi Laptev. "Ancak, izin verin de kendimi sizin velinimetiniz saymayayım."

"Her insan kendisinin ne olduğunu hatırlamak ve mevkiini hissetmek zorundadır. Tanrının isteğiyle, siz bizim babamız ve velinimetimizsiniz, biz ise sizin köleniz."

Laptev sinirlenerek:

"Bütün bunlar artık bıkkınlık verdi," dedi. "Lütfen, şimdi siz benim velinimetim olun ve işlerin nasıl gittiğini açıklayın. Beni dünkü çocuk gibi görmekten vazgeçin, aksi halde yarın ambarı kapatırım. Babamın gözleri görmüyor, kardeşim tımarhanede, yeğenlerim henüz çocuk. Kendiniz de biliyorsunuz, ben bu işten nefret ediyorum, yerimi bırakacak biri olsa seve seve çekip giderdim. Diplomasiyi bırakın, tanrı aşkına!"

Hesap çıkarmak ve sayım yapmak için kalkıp ambara gittiler, çalışmaya akşam evde devam ettiler. Hesaplamalara bizzat yardım eden ihtiyar, oğluna ticari sırlarını açıklarken, ticaretle değil de sihirbazlıkla uğraşıyormuş gibi bir üslupla konuşuyordu. Hesap sonunda, gelirin yaklaşık yılda yüzde on oranında arttığı ve Laptev'lerin servetinin de, sırf nakit para ve kıymetli evrak olarak altı milyon ruble civarında olduğu anlaşıldı.

Hesaplamalardan sonra gece yarısı Laptev temiz hava almak için dışarı çıktı, hâlâ ortaya çıkan rakamın büyüsünü üzerinde hissediyordu. Gece sessiz ve boğucuydu, ay ışığı vardı. Moskova nehrinin öte yakasındaki evlerin beyaz duvarları, sürgülü, ağır avlu kapılarının görünümü, sessizlik ve siyah gölgeler, hepsi bir arada bir kale izlenimi yaratıyordu. Yalnızca, tüfeği omzunda bir nöbetçi eksikti. Laptev, bahçede biraz dolaştıktan sonra kendi bahçeleriyle komşu bahçeyi ayıran çitin yakınındaki bir taşa oturdu. Kuşkirazı çiçek açmıştı.

Laptev, bu kuşkirazı ağacının kendi çocukluğunda da aynen bu büyüklükte ve yine aynen böyle eğri olduğunu hatırladı, o zamandan bu yana hiç değişmemişti. Bahçenin ve avlunun her köşesi ona uzak geçmişini hatırlatıyordu. Çocukluğunda da, tıpkı şu andaki gibi, ay ışığı seyrek ağaçların arasından süzülüp bütün bahçeyi doldururdu, gölgeler o zaman da böyle esrarengiz ve korkutucuydu, bahçenin ortasında o zaman da siyah bir köpek yatardı, tezgâhtarların pencereleri o zaman da böyle sonuna kadar açıktı. Ve bütün bunlar hüzünlü hatıralardı...

Bahçe çitinin öte yanında, komşu avluda hafif ayak sesleri duyuldu. Bir erkek sesi: "Canım benim, tatlım benim..." diye fısıltıyla söylendi.

Ses çitin hemen yanından geldiği için Laptev nefes alışlarını bile duyabiliyordu. İşte, öpüştüler. Laptev, bu milyonların, sevmediği bu işlerin hayatını mahvettiğinden, onu geri dönülmez şekilde köleleştirdiğinden emindi. Yeni durumuna yavaş yavaş nasıl alışacağını, büyük bir ticaret müessesesinin başı rolünü yavaş yavaş nasıl üstleneceğini hayalinde canlandırdı. Zamanla giderek duyarsızla-

şacak, yüreği körleşecekti, sonra yaşlanacaktı ve en sonunda da, küçük burjuvaların genellikle öldükleri gibi, huysuz, ekşi suratlı bir ihtiyar olarak, çevresindeki insanlara sıkıntı ve hüzün vererek ölecekti. Peki, bu milyonları, bu işi bırakmasına, çocukluğundan beri nefret ettiği bu avludan ve bu bahçeden çekip gitmesine ne engel oluyordu?

Çitin öte yanındaki fısıldaşma ve öpüşmeler Laptev'i rahatsız etti. Avlunun ortasına geldi, gömleğinin düğmelerini açarak bir süre aya baktı. Bir an için içinde, sanki şimdi hizmetçilere kapıyı açtırarak buradan gidecek ve bir daha hiç geri dönmeyecekmiş gibi bir duygu hissetti. Özgürlük düşüncesi yüreğinde tatlı bir çırpıntı yarattı. Mutlu bir şekilde gülümseyerek, bu özgür hayatın ne denli büyüleyici, şairane ve hatta kutsal olabileceğini zihninde canlandırdı...

Laptev orada durmaya devam etti ve çıkıp gitmedi, kendi kendine, "Beni burada tutan ne?" diye sormayı sürdürdü. Hem kendine, hem de özgür ve mutlu bir hayat yaşayabileceği kırlara, ormanlara gitmek yerine avluda taşların üstünde havlamayı seçen şu siyah köpeğe kızıyordu. Kendisinin ve şu siyah köpeğin avludan çıkıp gitmesini engelleyen şeyin aynı güç olduğu çok açıktı: Bağımlılık ve kölelik durumuna alışmak...

Ertesi gün öğleyin Laptev, karısını görmeye gitti, yolculuk sıkıcı olmasın diye Yartsev'i de birlikte gitmek üzere davet etti. Yuliya Sergeyevna Butovo'da bir daçada kalıyordu. Laptev beş gündür onu görmeye gitmemişti. İstasyondan inince iki arkadaş bir faytona bindiler. Harikulade havanın mest ettiği Yartsev yol boyunca durmadan şarkı söyledi. Daça istasyona yakındı ve büyük bir parkın içindeydi. Yuliya Sergeyevna, bahçe kapısından yirmi adım ötede, büyük park yolunun başında, yaşlı, kocaman bir kavak ağacının altında oturmuş misafirlerini bekliyordu. Üzerinde açık krem renginde, dantel süslemeli çok zarif, hafif bir elbise vardı, elinde ise o eski tanıdık şemsiye. Yartsev onunla selamlaştıktan sonra Saşa ile Lida'nın seslerinin geldiği daçaya doğru ilerledi. Laptev ise, işleri üzerine sohbet etmek üzere karısının yanına oturdu.

Yuliya, Laptev'in elini bırakmaksızın:

"Niye bu kadar geciktin?" diye sordu. "Günler boyunca burada oturuyor ve senin yolunu gözlüyorum. Sensiz sıkılıyorum."

Yuliya yerinden kalktı, elini kocasının saçlarında gezdirdi, büyük bir ilgiyle onun yüzüne, omuzlarına, şapkasına dikkatlice baktı.

"Biliyorsun, seni seviyorum," dedi kızararak. "Benim için sen çok değerlisin. Bak, işte geldin, seni yanımda görünce ne kadar mutlu olduğumu anlatamam. Neyse, haydi sohbet edelim, bir şeyler anlat."

Yuliya kocasına onu ne kadar sevdiğini itiraf etmişti, Laptev ise sanki onunla on yıldan beri evliymiş gibi bir duygu hissetti, canı bir an önce kahvaltı etmek istedi. Yuliya kolunu kocasının boynuna dolayarak elbisesinin ipek kısmıyla yanağını gıdıkladı. Laptev dikkatlice karısının kolunu yana çekti, hiçbir şey söylemeden daçaya yöneldi. Kızlar karşıdan koşarak onu karşıladılar.

Laptev, 'Ne kadar da büyüdüler,' diye düşündü. 'Bu üç yılda ne kadar çok şey değişti... Belki on üç yıl, belki üç on yıl* daha yaşayacağım... Gelecekte bizleri bekleyen daha çok şey var... Yaşayalım, görelim!'

Laptev, boynuna asılan Saşa ve Lida'yı kucaklayarak:

"Dedeniz selam gönderdi size... Fyodor dayınız ölmek üzere, Kostya dayınız Amerika'dan mektup göndermiş, size selamları var. Sergiden sıkılmış, kısa zamanda dönecekmiş. Alyoşa dayınız ise acıkmış, kahvaltı yapmak istiyor."

Daha sonra Laptev terasa oturdu, iki tarafı ağaçlı park yolunda sessiz adımlarla eve doğru yürüyen karısına baktı. Kafasını meşgul eden bir şeyler olduğu belli oluyordu, yüzünde hüzünlü, büyüleyici bir ifade vardı. Gözlerinde yaşlar parlıyordu. Artık, o, ince belli, dayanıksız, soluk benizli kız gitmiş, yerine olgun, güzel ve güçlü bir kadın gelmişti. Biraz önce karşılaştıklarında Yartsev'in Yuliya'yı nasıl hayranlıkla seyrettiği, onun yeni, muhteşem gö-

* Laptev, *trinadsat* (on üç) ve *tridsat* (otuz) sözcükleriyle söz oyununa başvurmaktadır. *–çev.*

rünümünün Yartsev'in yüzünde hüzün ve büyülenme şeklinde nasıl yansı bulduğu Laptev'in gözünden kaçmamıştı. Dışarıdan bakanlar, Yartsev'in onu hayatında ilk kez gördüğünü sanabilirlerdi. Terasta kahvaltı ederlerken, mahcup bir edayla neşe içinde gülümseyen Yartsev'in gözü hep Yuliya'nın ve onun güzel boynunun üzerindeydi. Elinde olmadan gözü Yartsev'e kayan Laptev, bir yandan da, önünde yaşanacak belki daha on üç yıl ya da üç on yıl olabileceğini düşünüyordu...

Bu zaman zarfında nelerle yüz yüze gelecekti acaba? Gelecekte bizi neler bekliyordu?

Ve içinden:

"Yaşayalım, görelim..." diye geçirdi.

1895

Hayatım

(Bir Taşralının Hikâyesi)

I

YÖNETİCİ, "Sizi saygıdeğer babanızın hatırı için tutuyorum, yoksa çoktan buradan uçup gitmiştiniz!" diye çıkıştı bana. Onu, "Zatıâlileri beni çok fazla pohpohluyorlar, tabii uçabildiğimi varsayıyorum" diye yanıtladım. Ve sonra "Bu adamı başımdan alın, sinirlerimi bozuyor" dediğini duydum.

İki gün sonra beni kovdular. Bu şekilde, yetişkin sayıldığım tüm süre içerisinde şehrimizin mimarı olan babama büyük üzüntüler yaşatarak dokuz kez iş değiştirdim. Farklı devlet kuruluşlarında çalıştım, ancak bu dokuz görevin dokuzu da tıpkı su damlaları kadar birbirine benziyordu: Oturmak, yazmak, kaba ya da aptalca azarları, uyarıları dinlemek ve kovulacağım anı beklemek.

Yanına girdiğimde babam koltuğa derince gömülmüş, gözleri kapalı oturuyordu. Zayıf, kuru ve tıraşlı bölgelerinde gri mavi gölgelerin oluştuğu yüzünde (yaşlı, katolik bir orgcunun yüzünü andırıyordu) alçakgönüllülük ve uysallık ifadesi vardı.

Selamımı almaksızın, gözlerini açmadan:

"Eğer benim değerli karım, senin annen sağ olsaydı, bu yaşadığın hayat onun için sürekli bir hüzün kaynağı olurdu. Onun erken ölümünü tanrının bir lütfu olarak görüyorum," diye konuşmaya başladı.

Sonra gözlerini açarak ekledi:

"Senden rica ediyorum, zavallı çocuk, bana akıl ver, seninle ne yapacağım?"

Önceleri, ben daha gençken yakınlarım ve tanıdıklar benimle ne yapacaklarını bilebiliyorlardı: Birileri gönüllü olarak orduya

katılmamı, bir başkası eczanede çalışmamı, bir üçüncüsü telgraf idaresine girmemi öğütlerdi. Yirmi beşimi doldurdum, hatta şakaklarıma kır bile düştü, gönüllü olarak orduda hizmet ettim, eczanelerde, telgraf idaresinde çalıştım, bütün dünyevi olanakları kullanıp tükettim sayılır; şimdi artık insanlar bana öğüt vermiyor, onun yerine sadece iç geçirerek başlarını sallıyorlar.

"Kendin hakkında ne düşünüyorsun?" diye sürdürdü babam. "Senin yaşındaki genç insanlar çoktan sağlam toplumsal konumlar elde etti, bir de dön kendine bak; proleter, dilenci, babasının sırtından geçinen bir asalak!"

Her zamanki gibi, günümüz gençliğinin mahvolduğundan, inançsızlık, maddecilik ve aşırı kendini beğenmişliğin gençliği yıkıma sürüklediğinden, bütün amatör gösterilerin gençliği dinden ve sorumluluklarından uzaklaştırdığı için yasaklanması gereğinden bahsetmeye başladı.

"Yarın birlikte gideceğiz, yöneticinden özür dileyecek ve iyi niyetle çalışacağına dair ona söz vereceksin," diye kestirip attı. "Toplumsal konumdan yoksun tek bir günün bile olmamalı."

Bu konuşmadan iyi bir şey çıkacağını beklemeksizin, somurtarak:

"Beni dinlemenizi sizden rica ediyorum," dedim. "Sizin toplumsal konum dediğiniz şey servete ve eğitime ait bir ayrıcalıktır. Yoksul ve eğitimsiz insanlar ekmeklerini kol emeğiyle kazanırlar ve benim bu kuralın dışında kalmam için bir sebep göremiyorum."

"Fiziksel emekten bahsetmeye başladığın zaman çok aptalca ve bayağı şeyler söylüyorsun," dedi babam öfkeyle. "Şunu anla aptal adam, anla beyinsiz! Sen kaba fiziksel güçten başka bir de kutsal ruha sahipsin. Bu kutsal ateş seni bir eşekten ya da bir sürüngenden en bariz şekilde ayırır ve tanrıya yaklaştırır. Bu ateşi insanların en iyileri binlerce yılda yarattı. Büyük deden General Poloznev Borodino'da* savaştı, deden bir şair ve hatipti, soyluları temsilen

* Borodino Muharebesi: I. Napolyon ve General Mihail Kutuzov kumandasındaki Fransız ve Rus orduları arasında 7 Eylül 1812 günü Moskova'nın 120 km. batısındaki Borodino köyünde gerçekleşen bir günlük muharebe. *–çev.*

yerel yönetimlerde yüksek görevler yaptı. Dayın eğitimciydi ve nihayet ben, baban, mimarım. Bütün Poloznevler bu kutsal ateşi sen söndüresin diye mi korudular!"

"Adil olmak gerek," dedim. "Milyonlarca insan kol emeğine mahkûm olarak yaşıyor."

"Bırak yaşasınlar! Zaten ellerinden başka bir şey de gelmez! Herkes, hatta su katılmamış aptallar ve caniler bile kol emeğiyle iş yapabilir; bu tür emek köle ve barbarın ayırt edici özelliğidir, oysa ateş yalnızca çok az sayıda insana lütfedilmiştir."

Bu konuşmayı sürdürmenin bir yararı yoktu. Babam kendine tapar ve kendi sözleri dışında hiçbir şeye ikna olmazdı. Üstelik çok iyi biliyordum ki, kol emeği üzerine yaptığı o kibirli konuşmalar, yüce kutsal ateş düşüncesinden çok, benim işçi olarak herhangi bir yerde çalışmaya başlayarak bütün şehrin diline düşmemden duyduğu gizli korkudan kaynaklanıyordu. En önemlisi, tüm yaşıtlarım çoktan üniversitelerini bitirmiş, geleceklerine yön vermişlerdi; örneğin, Merkez Bankası bölüm müdürlerinden birinin oğlu çoktan sekizinci dereceden memur olmuştu bile. Peki, babasının biricik oğlu olan ben ne olmuştum, hiçbir şey! Konuşmayı sürdürmek yararsız ve tatsızdı, buna rağmen insanların eninde sonunda beni anlayacaklarını ümit ederek fazla itiraz etmeden öylece oturdum. Bütün sorun çok basit ve açıktı; geçimimi nasıl sağlayacaktım? Oysa bu kadar basit bir şeyi göremiyorlardı ve yapmacıklı, köşeli cümlelerle bana Borodino'dan, kutsal ateşten, bir zamanlar kötü ve düzmece şiirler yazmış, sonra unutulmuş şair dayımdan bahsediyorlardı; bana çok kaba biçimde beyinsiz ve aptal adam diye ad takıyorlardı. Ah, beni anlamalarını ne kadar çok isterdim! Her şeye rağmen babamı ve kız kardeşimi seviyorum ve her şeyi onlara danışma alışkanlığım çocukluğumdan beri içime öyle güçlü bir biçimde yerleşmiştir ki, bir gün bu alışkanlığımdan kurtulabilmem zor gözüküyor. Haklı da olsam haksız da olsam onları üzeceğim; babamın incecik boynu heyecandan kızaracak ve kendisine inme inecek diye sürekli bir korku içindeyim.

"Havasız odada oturmak," diye başladım, "metinleri kopya etmek, daktilo makinasıyla yarışmak benim yaşımda bir insan için utanç verici ve küçük düşürücü bir şey. Bunların kutsal ateşle ne ilgisi olabilir!"

"Yine de bunlar zihinsel çalışma," dedi babam. "Neyse, bu kadar yeter, bu konuşmayı keselim. Her ihtimale karşı seni önceden uyarıyorum: Eğer görevine geri dönmez ve o iğrenç heveslerinin peşinden gidersen, ben ve kızım seni kalplerimizden sileceğiz. Tanrı huzurunda yemin ediyorum ki, seni mirasımdan mahrum bırakırım."

Hayatımı her yönüyle yönlendirmelerini istediğim güdülerin saflığını göstermek için tamamıyla içten:

"Miras sorunu benim için bir önem ifade etmiyor," dedim. "Ben kendim önceden miras hakkımdan vazgeçiyorum."

Babam her nedense bu sözlerime çok gücendi, böyle bir şeyi hiç beklemiyordu. Yüzü tümüyle kızardı. İnce, keskin bir sesle:

"Benimle böyle konuşmaya cüret edemezsin, budala!" diye bağırdı. "Alçak herif!"

Ve alışkanlığa dayalı hızlı ve usta bir hareketle yüzüme peş peşe iki şamar patlattı.

"Haddini aşıyorsun!"

Çocukluğumda babam beni dövdüğünde dimdik ayakta hazır ol vaziyetinde durmak ve onun gözlerinin içine bakmak zorundaydım. Ve şimdi beni tokatladığında ne yapacağımı tamamen şaşırdım ve sanki hâlâ çocukmuşum gibi doğrulup ayağa kalktım ve doğrudan gözlerinin içine bakmaya çalıştım. Babam yaşlı ve çok zayıf birisiydi, fakat kasları kayış gibi kuvvetli olmalıydı, zira yediğim şamarlar canımı çok acıtmıştı. Dayaktan sonra sendeleyerek hole çıktım, babam burada da şemsiyesini kaparak birkaç kez başıma ve omuzlarıma vurdu. Tam bu sırada kız kardeşim gürültüyü merak ederek misafir odasının kapısını açıp baktı ve yüzünde bir korku ve acıma ifadesi olduğu halde beni savunucu tek bir kelime söylemeden derhal gerisin geri içeriye girdi.

Devlet dairesine geri dönmeme ve fiziki emeğe dayalı yeni bir çalışma hayatına başlama niyetim çok sağlam ve sarsılmazdı. Geri-

ye sadece yapacağım iş türünü seçmek kalıyordu; bu ise zor olmayacaktı, zira kendimi çok güçlü kuvvetli, dayanıklı ve en ağır işleri yapmaya muktedir görüyordum.

Açlığın, pis kokunun, kabalığın kol gezdiği, ücret ve bir lokma ekmek düşüncesinin insanın kafasını her an meşgul ettiği tekdüze bir işçilik hayatı bekliyordu beni. Ve kim bilir belki de, Büyük Dvoryanskaya Caddesi boyunca yürüyerek işten eve dönerken hayatını kafa emeğiyle kazanan Mühendis Doljikov'u sık sık kıskanacaktım; fakat şu anda gelecekte beni bekleyen çileleri düşünmek bana eğlenceli geliyordu. Bir zamanlar kendimi kâh öğretmen kâh doktor kâh yazar olarak hayal edip fikri faaliyetlerde bulunmayı düşlerdim, fakat bu hayallerim yalnızca hayal olarak kaldı. Zihinsel zevklere, örneğin tiyatroya ve okumaya eğilimim tutku derecesinde güçlüydü, ama zekâ gücüyle iş yapma yeteneğimin var olup olmadığını bilmiyordum. Okulda Yunancaya karşı baş edilmez bir nefret duyuyordum; o kadar ki dördüncü sınıfta beni okuldan almak zorunda kaldılar. Uzun süre, kurs veren öğretmenlere gittim, beni beşinci sınıfa hazırladılar. Daha sonra çeşitli devlet dairelerinde, günün büyük bir kısmını bomboş otururak geçirdiğim işlerde çalıştım ve bunları bana kafa gücüyle iş yapma olarak tanıttılar. Hem okurken hem de çalışırken yaptığım işlerin hiçbirisi ne zihinsel bir gayret, ne yetenek ya da kişisel beceri, ne de yaratıcı ruhsal bir heyecan gerektiriyordu; hepsi mekanik işlerdi ve ben böylesi kafa emeğini kol emeğinden daha değersiz görüyor ve ondan nefret ediyorum; bana göre, bu tür bir kafa emeği bir an için bile, aylak, tasasız bir hayatı haklı çıkarmak için gerekçe yapılamaz. Zaten bu tür emek aynı aylaklığın başka bir çeşidi olup, aldatmacadan başka bir şey değildir. Çok büyük bir olasılıkla ben hiçbir zaman gerçek kafa emeğiyle, entelektüel işle karşılaşmamıştım.

Akşam oldu. Şehrin ana caddesi Büyük Dvaryanskaya'da oturuyorduk. Şehirde doğru düzgün bir park olmadığı için bizim *beau monde** akşamları bu caddede gezintiye çıkardı. Bu güzel cadde,

* (Fr.) "Yüksek sosyete." J. Strauss II'nin bestelediği (1857) dört çift için dans müziğinin adı. *-çev.*

her iki yanına sıralanmış özellikle yağmurdan sonra çok güzel kokan kavak ağaçları, evlerin çitlerinden ve bahçe demirlerinden sarkan akasyaları, uzun leylak dalları, kuşkirazları ve elma ağaçları ile kısmen parkın yerini dolduruyordu. Mayıs ayı akşamının alaca karanlığı, oynaşan gölgeleriyle okşayıcı körpe yeşil otlar, leylak kokuları, böceklerin uğultusu, sessizlik, ılık hava... İlkbahar her yıl tekrarlandığı halde, bütün bunlar ne kadar taze, ne kadar olağanüstü! Bahçe kapısının yanında durdum ve gelip geçenleri seyrettim. Bu insanların çoğuyla birlikte büyüdüm, bir zamanlar onlarla beraber yaramazlıklar yaptık, şakalaştık; şimdiyse benimle birlikte olmak onları mahcup edebilir, zira kıyafetim yoksul ve modaya da uygun değil; daracık pantolonumu ve kocaman hantal çizmelerimi vapura asılmış makarnaya benzetiyorlar. Ayrıca, belli bir sosyal konumum olmadığı, sık sık ucuz tavernalarda bilardo oynadığım ve bir de, belki, hiçbir kabahatim olmadığı halde beni iki kez jandarma komutanının karşısına çıkarmaları yüzünden şehirde kötü bir üne sahibim.

Mühendis Doljikov'un karşıdaki büyük evinde piyano çalınıyordu. Hava kararmış, gökte yıldızlar belirmeye başlamıştı. İşte, babam, başında geniş kenarları yukarı doğru kıvrılmış eski silindir şapkası, kız kardeşimi koluna takmış, verilen selamlara karşılık vererek yavaş yavaş geliyor. Kız kardeşime, geçenlerde bana vurduğu o şemsiyeyle göğü göstererek:

"Bak, gökyüzüne bak!" diyor. "Yıldızlar, hatta en küçükleri bile koca bir dünya! Evrenle kıyaslandığında insanoğlu ne kadar da önemsiz!"

Ve bunu, sanki böylesine önemsiz olmak onun için son derece güzel ve takdir edilecek bir şeymiş gibi bir edayla söylüyordu. Ne yeteneksiz bir adam! Ne yazık ki, şehrimizin yegâne mimarıydı o ve hatırladığım kadarıyla son on beş, yirmi yılda şehirde tek bir düzgün bina inşa edilmemişti. Ona ev planı siparişi verdiklerinde genellikle önce salonu ve misafir odasını çizerdi. Kız öğrencilerinin salondaki sobayı sabit başlangıç noktası alarak dans öğrendikleri eski zamanlardaki gibi, babamın sanatsal yaratıcılığı da

yalnızca salon ve misafir odasını esas alarak başlar ve gelişirdi. Sonra bunlara yemek, çocuk ve çalışma odalarını ekler, odaları kapılarla birbirine bağlar, her oda sonunda mutlaka içinden geçilen bir ara odaya dönüşür ve her odanın fazladan iki üç tane kapısı olurdu. Hayalinde canlandırdığı tasarımın açık olmaktan uzak, son derece kafa karıştırıcı ve kopuk olduğu anlaşılıyordu. Her seferinde âdeta bir şeylerin noksanlığını hissederek, şehirdeki her türden müştemilatı inceler, birinden aldığı bir örneği bir diğeri ile karıştırırdı. Şimdi karşıma çıkan o sıkışık bina girişleri, dar koridorlar, içinde ancak eğilerek ayakta durulabilen ve döşeme yerine hamam sıralarını andıran üç yüksek basamağın yer aldığı asma katlara çıkmak için yapılmış eğik merdivenler... Mutlaka bodrum katta olması gereken, döşemesi tuğladan kemerli mutfaklar... Bina cepheleri ise inatçı, ruhsuz bir ifadeye sahiptiler; soğuk, çekingen çizgiler, alçak ve yassı çatı, üzerlerinde mutlaka keskin sesler çıkararak dönen siyah fırıldakların ve demir tel kapakların bulunduğu kalın gövdeli, şatafatlı bacalar... Ve babamın yaptığı tüm bu evler her ne hikmetse hepsi birbirine benzer ve bana hafiften onun silindir şapkasını ve inatçı, sert ensesini hatırlatır. Yıllar geçtikçe şehrimizde insanların gözü babamın yeteneksizliğine alıştı, bu hayal gücü fukaralığı giderek kök saldı ve bizim yerel tarzımız haline geldi.

Babam bu tarzını ona Kleopatra diye isim takmaktan başlayarak (beni Misail ya da Mişail olarak çağırdığı gibi) kız kardeşimin hayatına da soktu. Daha küçük bir kızken onu yıldızlar, eski çağ bilgeleri, atalarımız üzerine yaptığı konuşmalarıyla korkutur, ona uzun uzun hayatın anlamını, sorumluluğun ne olduğunu anlatırdı. Şimdi, kız kardeşim artık yirmi altı yaşına geldiği halde hâlâ aynı şeyleri yapmayı sürdürüyordu, onun yalnızca kendisiyle kol kola girip yürümesine izin veriyordu; her nedense er veya geç düzgün bir delikanlının ortaya çıkacağını ve bu delikanlının, mimar babasının kişisel özelliklerine duyduğu saygıdan dolayı kızıyla evleneceğini hayal ediyordu. Kız kardeşimse babama hayrandı, ondan korkuyor ve onun sıradışı zekâsına güveniyordu.

Hava iyice karardı, cadde yavaş yavaş boşaldı. Karşıki evde müzik sustu; giriş kapıları ardına kadar açıldı ve üç atın çektiği araba yumuşak çıngırak sesleri çıkararak ve etrafa neşe saçarak caddeden geçip gitti. Bu, kızıyla gezintiye çıkan mühendisti. Uyuma vakti gelmişti!

Evde benim kendi odam vardı, fakat avludaki kulübede yaşıyordum. Tuğla ambarla aynı çatıyı paylaşan kulübe muhtemelen at koşumlarını koymak için -zira duvarlara dev çengelli çiviler çakılmıştı- inşa edilmişti ve şimdi boştu. Babam otuz yıldan beri her nedense ciltleterek altı aylık koleksiyonlar şeklinde biriktirdiği ve kimsenin dokunmasına izin vermediği gazetelerini burada saklardı. Bu kulübede yaşayarak babamın ve misafirlerinin gözlerinden uzak oluyordum; bana sanki evdeki odamda yaşamaz ve her gün yemek için eve gitmezsem, geçimimi sağlayan babamın sözleri kulağa daha az onur kırıcı gelirmiş gibi gözüküyordu.

Kız kardeşim beni bekliyordu; babamdan gizli bana yemek getirmişti, küçük bir parça soğuk dana eti ve bir dilim ekmek. Bizim evde "Para, hesabı sever", "Damlaya damlaya göl olur" ve benzeri deyişler sık sık tekrarlanırdı; bu tür bayağılıkların etkisinde kalan kız kardeşim harcamaları kısmak için büyük gayret gösterir ve bu yüzden oldukça kötü beslenirdik. Tabağı masanın üzerine koyup yatağımın kenarına oturdu ve ağlamaya başladı.

"Misail bize bunları niye yapıyorsun?" dedi.

Yüzünü kapamadı, gözyaşları göğsüne ve ellerinin üzerine damlıyordu, yüzünde derin bir hüzün ifadesi vardı. Yastığın üzerine kapandı, tüm gövdesiyle sarsılarak, hıçkırarak hüngür hüngür ağladı.

"Devletteki işini yine bırakmışsın... Ne korkunç!" dedi.

"Ama anla, kardeşim, anla..." dedim ona ve ağladığı için içimi bir ümitsizlik duygusu kapladı.

Aksi gibi, içindeki gazyağı tam bitmek üzere olan lamba sönme öncesinde is çıkararak pır pır ediyor ve duvardaki eski büyük çengelli çivilerden etrafa iç karartıcı görüntüler ve oynaşan gölgeler yayılıyordu.

Kız kardeşim doğrulup kalkarken:

"Bize merhamet et!" dedi. "Babam müthiş acı çekiyor, bense hastayım, aklımı kaçıracağım."

Hıçkıra hıçkıra ağlayarak ellerini bana uzattı:

"Başına neler gelecek? Rica ediyorum, yalvarıyorum, toprağı bol olsun, annemin hatırı için yalvarıyorum, işine geri dön!"

"Yapamam, Kleopatra!" diye yanıt verdim, pes etmeme ramak kaldığını hissediyordum. "Yapamam!"

"Niçin? Niçin? Eğer müdürünle geçinemiyorsan başka bir yer ara kendine. Örneğin, neden demiryollarında bir görev almayasın? Anyuta Blagovo ile biraz önce konuştum, seni demiryollarına alacaklarından çok emin ve hatta senin için elinden geleni yapacağına söz verdi. Tanrı aşkına, Misail, düşün! Düşün, yalvarırım sana!"

Biraz daha konuştuk ve ben pes ettim. Yeni inşa edilmekte olan demiryollarında görev alma fikrinin daha önce hiç aklıma gelmediğini ve belki deneyebileceğimi söyledim. Kız kardeşim gözyaşlarının arasından sevinçle gülümsedi, elimi sıktı ve sonra ağlamasını hemen kesemeyerek bir süre daha sürdürdü; bense gazyağı almak için mutfağa gittim.

II

Şehrimizde yardımseverlik amacıyla düzenlenen amatör temsiller, konserler ve canlı tablo gösterilerinin gönüllü destekçileri arasında ilk sırayı Büyük Dvoryanskaya Caddesinde mülkiyeti kendilerine ait bir evde yaşayan Ajogin'ler işgal ederdi. Her seferinde gösteri için yer sağlar, organizasyonun tüm yükünü ve masraflarını üzerlerine alırlardı. Toprak sahibi olan bu zengin ailenin ilçede üç bin desyatin civarında toprağı ve muhteşem bir çiftlik evleri vardı fakat köy hayatını sevmedikleri için yaz kış şehirde oturuyorlardı. Aile anne ve üç kız kardeşten oluşuyordu; anne kısa saçlı, uzun boylu, zayıf, nazik bir hanımefendiydi, kısa bluz ve İngiliz tarzı düz bir etek giyerdi. Üç kız kardeşten bahsederken isimlerini söylemezler, yalnızca, büyüğü, ortancası ve küçüğü derlerdi. Kızların üçü

de çirkin sivri çeneli, miyop ve hafifçe kamburdu; tıpkı anneleri gibi giyinirlerdi. Üçü de peltekti, buna rağmen mutlaka her gösteriye katılır, hayırseverlik faaliyetleri için bir şeyler yapar, dans eder, okur ya da şarkı söylerlerdi. Çok ciddi kızlardı, asla gülümsemezlerdi, hatta müzikal komedilerde bile yüzlerinde en ufak bir neşe ifadesi olmaksızın sanki muhasebe işiyle uğraşıyorlarmış gibi katı bir işkolik edasıyla oynarlardı.

Sahne gösterilerimizi severdim, özellikle de sık sık yapılan, bittiğinde bizlere mutlaka akşam yemeği verilen o gürültülü, iyi planlanmamış provaları. Oyunların seçiminde ve rollerin dağıtımında ben hiçbir zaman görev almadım. Bana perde arkası işler düşerdi. Sahnenin dekorasyonu, rollerin kopyalanarak çoğaltılması, suflörlük ve makyaj benden sorulurdu; ayrıca gök gürültüsü, bülbül ötüşü ve benzeri efektleri sağlamak da benim omuzlarımdaydı. Sosyal bir statüm ve düzgün elbisem olmadığı için provalarda bir kenarda, kulisin loş yerlerinde tek başıma durur, mahcup mahcup susardım.

Dekorasyon malzemelerini Ajogin'lerin ambarında ya da avlularında boyardım, bana inşaat boyacısı ya da kendi ifadesiyle boya işleri müteahhidi Andrey İvanov yardım ederdi. Elli yaşlarında, uzun boylu, çok sıska ve solgun göğsü ve şakakları içeri çökmüş, gözlerinin altı morarmış, hatta biraz da korkunç görünüşlü bir adamdı. Bir çeşit iç hastalığına sahipti, her sonbaharda ve ilkbaharda öteki dünyayı boylayacağı söylenirdi, fakat o bir süre hasta yattıktan sonra yine ayağa kalkar ve şaşkın şaşkın "Ben yine ölmedim!" derdi.

Şehirde Andrey İvanov'u Redka* olarak çağırır ve gerçek soyadının böyle olduğunu söylerlerdi. O da benim gibi tiyatroyu severdi; şehirde gösteri düzenleneceği söylentisi kulağına gelir gelmez bütün işini gücünü bir kenara bırakır ve dekorasyon malzemesi boyamak için Ajogin'lere koşardı.

Kız kardeşimle konuşmamızın ertesi günü sabahtan akşama kadar Ajogin'lerde çalıştım. Provanın akşam saat yedide yapılma-

* (Ru.) "Beyaz turp." –*çev.*

sı kararlaştırılmıştı ve başlamasına bir saat kala bütün amatörler salonu doldurmuştu. Sahneye Ajogin'lerin büyük, ortanca ve küçük kızları çıktı ve metni defterden okudular. Redka sırtında kına kırmızısı paltosu ve boynuna doladığı atkısıyla çoktan şakağını duvara dayamış ayakta duruyor ve sofuca bir ifadeyle sahneyi seyrediyordu. Anne Ajogina tek tek misafirleri dolaşıyor ve her birine hoş şeyler söylüyordu. Gospoja Ajogina'nın muhatabının yüzüne dikkatlice bakmak ve ona bir sır veriyormuş gibi sessizce konuşmak şeklinde bir tarzı vardı.

Benim yanıma geldiğinde, alçak sesle:

"Dekorasyon zor bir iş olmalı," dedi. "Madam Mufke ile tam batıl inançlardan söz ediyorduk ki siz içeri girdiniz. Tanrım, bütün ama bütün hayatım boyunca batıl inançlarla mücadele ettim! Hizmetçileri, bütün korkularının ne kadar saçma olduğuna ikna edebilmek için her zaman üç mum yakarım ve önemli işlerime her zaman ayın on üçünde başlarım."

Mühendis Doljikov'un kızı girdi içeriye; güzel, etine dolgun bir sarışın; giyimi, bizde dendiği üzere, tepeden tırnağa Paris modası. Kendisi oyunda rol almıyordu, ancak sahneye onun için de bir sandalye koyuyorlardı; o en ön sırada görünmeden, güzel giysileriyle salondaki bütün gözleri kamaştırmadan ve herkesi şaşkına çevirmeden prova başlamazdı. Bir başkent kızı olarak ona prova sırasında uyarılarda bulunma, yorum yapma yetkisi verilmişti; bu görevini sevecen, hoşgörülü tebessümleri aracılığıyla yapıyordu ve temsillerimizi birer çocuk eğlencesi olarak gördüğü açıkça belli oluyordu. Onun Petersburg konservatuvarında şarkıcılık okuduğu ve hatta bütün kış boyunca özel bir operada şarkı söylediği konuşulurdu. Ondan çok hoşlanırdım, provalarda ve temsil sırasında çoğunlukla ondan gözümü alamazdım.

Suflörlük yapmak üzere tam defteri elime aldığım sırada kız kardeşim peyda oldu. Yanıma geldi, mantosunu ve şapkasını çıkarmadan:

"Yalvarırım, gidelim," dedi.

Çıktım. Sahnenin arkasındaki kapıda, başında şapkası ve yüzünde koyu renk peçesiyle Anyuta Blagovo duruyordu. Anyuta Blagovo yoldaş mahkemesi* başkanının kızıydı; babası çok eskiden beri, neredeyse bölge mahkemesinin kuruluşundan bu yana şehrimizde görev yapıyordu. Uzun boylu ve endamlı bir kadın olduğu için mutlaka canlı tablo** gösterilerine katılmasının gerekli olduğu düşünülürdü. Bir periyi ya da kahramanı canlandırdığında yüzü utancından kızarırdı. Fakat tiyatro oyunlarına katılmaz, provalar sırasında şu veya bu iş için bir dakikalığına uğrar, salona girmezdi. Ve şimdi de bir dakikalığına uğradığı aşikârdı. Soğuk bir tavırla, gözlerini benden kaçırarak ve kızararak:

"Babam sizden bahsetti," dedi. "Doljikov size demiryollarında bir görev vermeye söz verdi. Yarın ona gidiniz, evde olacak."

Eğilerek selamladım ve verdiğim zahmetler için teşekkür ettim. Elimdeki defteri göstererek:

"Ve bunu da bırakabilirsiniz," dedi.

Kız kardeşimle birlikte Gospoja Ajogina'nın yanına gittiler ve bakışlarını bana doğru çevirerek iki dakika kadar onunla fısıldaştılar. Bir konuda akıl danışıyorlardı.

Ajogina yanıma geldi, yüzüme dikkatle bakarak, alçak sesle:

"Evet, gerçekten... Eğer gerçekten bu sizi ciddi işlerinizden alıkoyuyorsa –defteri elimden çekip aldı– bir başkasına devredebilirsiniz. Dert etmeyiniz, dostum, evinize gidiniz, iyi şanslar dilerim."

Onunla vedalaştım ve mahcup bir şekilde salondan ayrıldım. Merdivenlerden aşağı inerken oradan ayrılmakta olan kız kardeşimle Anyuta Blagovo'yı gördüm. Acele ediyorlar ve heyecanla bir şeyler konuşuyorlardı, mutlaka benim demiryollarına girme işimden bahsediyor olmalıydılar. Kız kardeşim daha önce provalara

---

* Rusçası *Tovariçeskiy sud:* Yoldaş mahkemesi. Çarlık Rusya'sında normal mahkemelerin yükünü azaltmak için, küçük anlaşmazlıkları çözmek üzere oluşturulan, üyelerinin bir kısmı seçimle bir kısmı atama ile belirlenen mahkeme benzeri kurul. *–çev.*

** Rusçası *Jivie kartini*: Canlı tablo (Fr. tableaux vivants). 19. yüzyılda Avrupa'da yaygınlık kazanan, kostümlü oyuncuların tıpkı bir resimdeki gibi sahnede sessiz ve hareketsiz durarak bir olayı canlandırdıkları temsil türü. *–çev.*

asla gelmezdi ve şimdi muhtemelen vicdan azabı çekiyor ve babamın, ondan izin almadan Ajogin'lere geldiğini öğrenmesinden korkuyordu.

Ertesi gün saat bire doğru Doljikov'a gittim. Uşak beni çok güzel bir odaya yönlendirdi, burası mühendisin hem misafir hem de çalışma odasıymış. Odada her şey yumuşacık, narin ve hatta benim gibi böyle şeylere alışkın olmayan birisi için biraz da garipti. Pahalı halılar, kocaman koltuklar, bronz eşyalar, resimler, altın ve pelüş çerçeveler... Duvarlara serpiştirilmiş fotoğraflardaki çok güzel kadınlar, zeki, hoş yüzler, rahat pozlar... Misafir odası doğrudan bahçeye ve verandaya açılıyordu ve oturduğum yerden leylakları, kahvaltı için donatılmış masayı, masanın üzerinde duran çok sayıdaki şişeyi, bahar kokusu yayan gül demetini ve mutluluk kokan pahalı puroları görebiliyordum. Ve sanki her şey, "İşte hayatın tadını çıkaran adam; çalıştı ve sonunda yeryüzünde ulaşılması mümkün olan tüm mutluluğu elde etti" demek istiyor gibiydi. Çalışma masasının başında mühendisin kızı oturmuş gazete okuyordu.

"Siz babama mı geldiniz?" diye sordu. "Duş alıyor, şimdi gelir. Lütfen, biraz oturun."

Oturdum. Kısa bir sessizlikten sonra kız:

"Siz sanki bizim karşımızda oturuyordunuz gibime geliyor, değil mi?" diye sordu.

"Evet."

"Her gün can sıkıntısından pencereden dışarıyı seyrediyorum, sanırım beni bağışlarsınız –gazeteye bakarak devam etti–, sık sık sizi ve kız kardeşinizi görüyorum. Kız kardeşinizin yüzünde her zaman sevecen ve düşüncelerini belli bir konuya odaklamış bir ifade var."

Doljikov içeriye girdi, boynunu havluyla kuruluyordu.

"Baba, Mösyö Poloznev!" dedi kızı.

"Evet, evet, Blagovo bana bahsetti."

Elini uzatmaksızın enerjik bir tavırla bana döndü:

"Fakat dinleyin, size ne işi verebilirim? Ne tür münhal yerlerim var? Sizler tuhaf insanlarsınız, beyler!"

Yüksek sesle ve sanki beni azarlıyormuş gibi bir tavırla devam etti:

"Günde bana sizinkilerden yirmi kişi geliyor, benim genel müdür olduğumu düşünüyorsunuz. Oysa benimkisi bir demiryolu hattı inşaatı, beyler, bende yalnızca kol gücü isteyen ağır işler var. Bana mekanik ustaları, tesviyeciler, kazı işçileri, marangozlar, kuyu açıcıları lazım, sizler ise oturmaktan ve yazmaktan başka hiçbir şey bilmezsiniz. Her biriniz birer yazar olmuşsunuz!"

Halılarından ve koltuklarından yayılan o mutluluk kokusunun mühendisin kendisinden de yayıldığını, yüzüme doğru geldiğini hissettim. Tombul, sağlıklı, kırmızı yanaklı, geniş göğüslü, yıkanmış, üzerinde basmadan bir gömlek ve geniş pantolon, âdeta porselenden yapılmış oyuncak bir araba sürücüsü! Yuvarlak, kıvırcık bir sakalı vardı, tek bir teli bile ağarmamıştı. Burnu kemerli, gözleriyse koyu ve berraktı, masum bakışlıydı.

"Elinizden ne gelir?" diye devam etti. "Hiçbir şey gelmez! Ben bir mühendisim, varlıklı bir adamım, fakat bu demiryolu inşaatını bana vermelerinden önce uzun yıllar bir sırtımda taş taşımadığım kaldı, makine operatörlüğü yaptım, iki yıl Belçika'da sıradan bir yağcı olarak çalıştım. Kendiniz takdir ediniz, aziz dostum, size nasıl bir iş önerebilirim?"

"Şüphesiz, öyledir..." diye mırıldandım, derin bir mahcubiyet duyuyor, onun duru, masum bakışlarına daha fazla dayanamıyordum.

Mühendis bir an düşündükten sonra:

"Az da olsa alet kullanmasını bilir misiniz?" diye sordu.

"Evet, telgrafta çalışmıştım."

"Hımm... Öyleyse bakacağız. Şimdilik Dubeçnaya'ya gidin. Orada bir adamım var, ama korkunç derecede sefil birisidir."

"Sorumluluklarım neleri kapsayacak?" diye sordum.

"Başlayın, bakarız. Siz yola çıkın, ben düzenlemeleri yaparım. Yalnızca, benim iş yerimde ayyaşlık ve çeşitli ricalarla beni rahatsız etmek yasaktır, lütfen uyunuz, aksi halde kovarım."

Bir baş işareti bile yapmadan yanımdan uzaklaştı. Eğilerek onu ve gazete okuyan kızını selamladım ve evden çıktım. Yüreğime öylesine bir ağırlık çökmüştü ki, kız kardeşim mühendisin beni nasıl karşıladığını sorduğunda tek kelime bile konuşamadım.

Dubeçnaya'ya gitmek üzere güneş doğar doğmaz erkenden kalktım. Caddemiz Büyük Dvaryanskaya'da henüz kimsecikler yoktu, insanlar daha uyuyordu. Adımlarımın çıkardığı boğuk sesler yalnız başına boşluğa dağılıyordu. Çiyle kaplı kavaklar havaya yumuşak, hoş bir koku yayıyordu. Üzgündüm ve canım şehirden gitmek istemiyordu. Kendi öz şehrimi seviyordum. Şehrim bana ne kadar da güzel ve sıcak görünüyordu! Bu yeşilliği, sakin güneşli sabahları, kilise çanlarımızın çınlamalarını seviyordum; fakat bu şehirde birlikte yaşadığım insanlar bana sıkıcı, yabancı ve hatta zaman zaman iğrenç geliyordu. Onları ne sevebildim ne de anlayabildim.

Bu altmış beş bin kişinin, bu insanların ne için yaşadıklarını ve geçimlerini nasıl sağladıklarını anlayamadım. Kimri'nin geçimini çizmeyle, Tula'nın semaver ve tüfek yapımıyla kazandığını, Odesa'nın bir liman şehri olduğunu biliyordum, ama bizim şehrin ne olduğunu ve ne ürettiğini bilmiyordum. Büyük Dvaryanskaya ve diğer iki bakımlı cadde daha, hazır sermaye ve memurların devlet hazinesinden aldığı maaşlarla geçiniyordu; birbirlerine paralel şekilde uzayan ve tepenin ardında kaybolan üç verst uzunluğundaki diğer sekiz caddenin geçimini neyle kazandığı benim için her zaman akıl erdirilemez bir bilmece olmuştur. Ve bu insanların nasıl yaşadıklarını anlatmaya bile utanıyor insan! Ne bir park, ne tiyatro, ne düzgün bando; şehir ve kulüp kütüphanelerinin kapılarını Yahudi gençlerden başka kimse açmıyordu, dergiler ve yeni kitaplar sayfa kenarları kesilmeden aylarca bekliyordu. Zenginleri ve iyi eğitim almışları havasız, kalabalık yatak odalarında, tahtakurularıyla dolu ahşap karyolalarda yatıyor, çocukları çocuk yuvası dedikleri iğrenç derecede pis mekânlarda tutuyorlardı; hizmetçilerse, yaşlıları ve saygıdeğer olanları da dâhil, üzerlerine eski püskü giysiler örterek mutfakta, yerde uyuyordu. Normal günlerde evler

borşç çorbası kokar, perhiz günlerindeyse ayçiçeği yağında mersin balığı kızartırlardı. Lezzetsiz yemekler yer, sağlığa zararlı kirli sular içerlerdi. Şehir meclisinde, valilikte, piskoposlukta ve bütün evlerde şehrimizde temiz ve ucuz su bulunmadığı ve devletten su borusu döşemek için iki yüz bin borç almak gerektiği yıllarca konuşulup durdu. Şehirde sayıları otuzu geçen çok zengin aile vardı, bazen kâğıt oyunlarında çiftliklerinin tümünü kaybedebilen bu kişiler bile aynı pis suyu içiyor ve bütün hayatları boyunca heyecanla devletten borç almadan bahsediyorlardı. İşte bunu anlamıyordum. Bana öyle geliyordu ki, bu kişiler söz konusu iki yüz bini kendi ceplerinden çıkarıp bu işe yatırsalar mesele çok daha kolay çözülecekti.

Koca bir şehirde dürüst tek bir kişi bile tanımıyordum. Babam rüşvet alıyordu ve kendisine bu rüşveti onun üstün manevi meziyetleri için verdiklerini zannediyordu. Lise öğrencileri sınıf geçmek için kendi öğretmenlerinin evlerine pansiyoner olarak giriyorlardı ve öğretmenler bunun için onlardan büyük paralar alıyorlardı. Komutanın karısı askere alma sırasında askere çağrılan gençlerden rüşvet almış ve hatta kendisine ziyafet verdirmişti; bir keresinde de sarhoş olduğu için kilisede çöktüğü yerden dizleri üzerine doğrulamamıştı. Askere alma sırasında doktorlar da rüşvet alıyordu. Şehir doktoru veterinerle birlikte kasaplara ve lokantalara vergi koymuştu. Bölge okullarında üçüncü kategori meslekler için bazı imtiyazlar sağlayan sertifikalar satıyorlardı. Kıdemli rahipler kilise hizmetkârlarından ve kilise yaşlılarından rüşvet alıyorlardı. Yerel yönetim, ticaret, sağlık ve diğer alanlarda faaliyet gösteren bütün kuruluşlarda her dilekçe sahibinin ardından "Teşekkür etmeyi unutma!" diye bağırıyorlardı ve dilekçe sahibi otuz kırk kapik vermek için geri dönüyordu. Örneğin, yargı kuruluşlarında çalışan memurlar gibi rüşvet almayanlarsa, tokalaşırken iki parmağını uzatan, kibirli, soğuklukları ve dar görüşlülükleriyle tanınmış, oyun ve içki masalarından kalkmayan, zengin kadınlarla evlenen ve şüphesiz çevreye zararlı, ahlak bozucu etkileri olan kişilerdi. Etrafa manevi saflık kokuları yayan sadece kızlar kalmıştı; çoğunlukla yüce ülküleri olan, dürüst ve temiz yürekli kızlar. Fakat kızlar

hayatı henüz tanımıyorlardı ve rüşvetin kişilerin yüksek manevi meziyetleri için verildiğine inanıyorlardı. Evlendikten sonra çabucak yaşlanıyor, kendilerini tamamen bırakıveriyor ve küçük burjuva, bayağı bir varoluşun bataklığında ümitsizce boğuluyorlardı.

III

Bölgemizde bir demiryolu hattı inşa ediliyordu. Yortu öncesi şehir halkının "çugunka"* diye çağırdığı ve kendilerinden korktuğu hırpani kılıklı insanlar kalabalıklar halinde şehrin caddelerinde dolaşıp durdular. Birkaç kez bu hırpanilerden birilerini yüzü başı kan içinde, şapkasız halde polise götürdüklerine ve peşlerinden maddi delil olarak bir semaver ya da yeni yıkanmış henüz kurumamış çamaşır getirdiklerine şahit oldum. Çugunkalar genellikle meyhanelerin etrafında ve pazarlarda toplanıyorlardı; yiyor, içiyor, pis pis küfrediyor ve civardan geçen hafif meşrep kadınlara tiz ıslıklarla sataşıyorlardı. Bizim esnaf bu aç ayaktakımını eğlendirmek için kedi ve köpeklere votka içirir ya da bir köpeğin kuyruğuna gazyağı tenekesi bağlar, onu ıslıklar ve korkan köpek caddelerde teneke sesleriyle birlikte keskin çığlıklar koparark yıldırım hızıyla koşardı. Köpek hemen arkasında kendisini bir tür ucubenin takip ettiğini düşünür, şehir dışına, uzak kırlara doğru koşar giderdi, ta ki güçten düşünceye kadar. Şehrimizde kuyruğunu devamlı olarak bacakları arasında tutarak titreyen birkaç tane köpek vardı ve o köpeklerin bahsedilen bu eğlenceyi kaldıramadıkları ve akıllarını oynattıkları söylenirdi.

Tren istasyonu şehirden beş verst uzakta inşa ediliyordu. Söylentiye göre, mühendisler hattın şehrin içinden geçmesi için elli bin ruble rüşvet istemişler, fakat şehir yönetimi istenenden on bin daha az, kırk bin önermiş, şimdiyse istasyona kadar inşa edilmesi gereken şose daha pahalıya mal olacağı için şehir sakinleri çok pişmanlık duyuyormuş. Bütün hat boyunca travers ve raylar artık döşenmişti,

* Çugunka: Çugun (dökme demir) kökünden türetilmiştir, raylar dökme demir olduğu için demiryolunda çalışanlara çugunka deniyordu. Çugunka aynı zamanda dökme demir soba, kuzine anlamına da gelmektedir. *–çev.*

servis vagonları inşaat malzemeleri ve işçi taşımaya başlamıştı. Tek gecikme Doljikov'un inşa etmekte olduğu köprülerdeydi, bir de şurada burada daha tamamlanamayan istasyonlar vardı.

Dubeçnaya diye adlandırılan ilk istasyon şehirden on yedi verst uzaklıktaydı. Oraya yaya gittim. Sabah güneşiyle yıkanmış güzlük ve yazlık ekin tarlaları yeşil yeşil parıldıyordu. Düzlük, neşeli bir yerdi; uzakta istasyon, höyükler ve daha da uzakta çiftlik evleri görünüyordu... Burada açık havada, dışarıda olmak ne güzel şeydi! Ve tek bir sabah bile olsa, şehirde olup bitenlerle ilgilenmeyebileceğim, kendi ihtiyaçlarımı, acıkmayı düşünmeyebileceğim bir özgürlük duygusunu ta hücrelerimde hissetmeyi ne kadar da çok istiyordum! Keskin açlık duygusu kadar hiçbir şey beni yaşamaktan alıkoyamadı; açken en güzel düşüncelerim tuhaf bir biçimde siyah buğday lapası, köfte ya da kızarmış balık düşüncesiyle birbirlerine karışıyor. İşte, kırda bir başıma dikilmiş duruyor, havada aynı noktada asılı gibi duran ve âdeta isteriye tutulmuş gibi iki gözü iki çeşme ağlayan bir tarla kuşunu seyrediyorum, fakat aynı anda, 'şimdi ekmeğin üzerine tereyağı sürüp yemek ne güzel olurdu' diye düşünüyorum. Yahut da dinlenmek ve bu mucizevi mayıs şenliğine kulak kabartmak için yolun kenarında gözlerimi kapamış oturuyorum ve sıcak patates kokusu burnuma geliyor. Uzun boylu ve güçlü yapılı birisi olmama rağmen genel olarak çok az yemek yemek durumunda kaldım, bu yüzden bütün gün boyunca hissettiğim temel duygu hep açlık oldu. Onun için, insanların büyük çoğunluğunun niçin yalnızca bir lokma ekmek için çalıştığını, konuşmalarının niçin hep yemek üzerine olduğunu çok iyi anlıyorum.

Dubeçnaya'da istasyon binasının sıvasını yapıyor, su pompasının bulunduğu deponun üzerine ahşap bir kat daha çıkıyorlardı. Hava sıcaktı, çevre kireç kokuyordu. İşçiler yonga ve çöp yığınlarının arasında isteksizce dolaşıyordu. Makasçı kendi kulübesinin yanında uyuyordu ve güneş tam yüzüne geliyordu. Tek bir ağaç bile yoktu. Üzerinde yer yer aladoğanların tünediği telgraf tellerinden zayıf bir vınlama sesi geliyordu. Ne yapacağımı bilemeden yonga ve çöp öbekleri arasında gezinirken, aklıma mühendisin sorum-

luluklarımın ne olacağıyla ilgili soruma "Orada bakarız" diye verdiği yanıt geldi. Fakat bu çölde neye bakılabilirdi? Sıvacılar ekip başından ve Fyedot Vasilyev diye birinden bahsediyorlardı. Hiçbir şey anlamıyordum, içimi yavaş yavaş bir sıkıntı kaplamaya başladı; bu fiziksel bir sıkıntıydı, hani ellerini, ayaklarını ve koca gövdeni hissedersin, fakat onlarla ne yapacağını, onları nereye koyacağını bilemezsin ya, işte öyle bir duygu.

En az iki saat kadar dolaşmıştım ki, istasyondan sağ tarafa doğru sıra halinde telgraf direklerinin uzayıp gittiğini ve bir buçuk iki verst ötede beyaz, taş, avlu duvarının orada direklerin sona erdiğini fark ettim. İşçiler orada bir büronun mevcut olduğunu söylediler ve nihayet sonunda oraya gitmem gerektiğini anladım.

Burası çok eski, uzun zamandan beri terk edilmiş bir malikâneydi. Beyaz sünger taşından örülmüş avlu duvarı çoktan aşınmış ve yer yer yıkılmıştı. Pek çok yeri sac yamalarla kaplı, paslı bir çatısı olan müştemilatın penceresiz, sağır duvarı kıra bakıyordu. Giriş kapısından, yabani otlarla kaplanmış geniş avlu ve pencereleri panjurlu, yüksek çatısı pastan sararmış büyük ev gözüküyordu. Evin iki yanında, hem sağında hem solunda birbirinin kopyası iki müştemilat vardı. Birisinin pencereleri tahtalarla çivilenip kapatılmış, pencereleri açık olan diğerinin önünde danalar otluyordu ve gerili iplerde çamaşır asılıydı. Son telgraf direği avludaydı ve direkten çıkan teller sağır duvarı kıra bakan müştemilatın penceresine gidiyordu. Kapı açıktı, içeri girdim. Telgraf makinasının yanındaki masada yelken bezinden bir ceket giymiş, kıvırcık saçlı, esmer bir bey oturuyordu. Kaşlarını çatarak bana sert sert baktı, fakat hemen gülümseyerek:

"Merhaba, 'küçük kazanç!'" dedi.

Bu, liseden arkadaşım İvan Çeprakov idi, sigara içtiği için ikinci sınıftan atılmıştı. Onunla birlikte bir zamanlar sonbaharda saka kuşu, kanarya ve ispinoz yakalar ve onları sabah erkenden, ailelerimiz daha uyurken pazarda satardık. Saklanıp sığırcık sürülerinin geçmesini bekler, geçtiklerinde saçmayla ateş ederdik, sonra vur-

duklarımızı toplardık. Bunların bir kısmı korkunç acılar çekerek ölürdü (gece odamda, kafesin içinde, nasıl inlemeye benzer sesler çıkardıklarını hâlâ hatırlıyorum), iyileşenleri satardık ve kuşların tümünün erkek olduğuna dair yüzsüzce yemin ederdik. Bir keresinde pazarda elimde sadece bir tane sığırcık kalmıştı, uzun süre müşteri aradıktan sonra en sonunda onu bir kapiğe satmıştım. Kendi kendimi teselli etmek için "yine de küçük bir kazanç" demiş, parayı cebime koymuştum. İşte o zamandan beri sokaktan ve liseden arkadaşlarım beni "küçük kazanç" diye çağırır. Gerçi çocuklar ve esnaf arada bir hâlâ beni bu takma adla çağırarak huylandırmaya çalışıyorsa da, benden başka bu lakabın nereden çıktığını hatırlayan kimse yoktur.

Çeprakov güçlü yapılı birisi değildi; göğsü dar, sırtı hafifçe kambur, bacakları uzundu. İp gibi bir kravat takmıştı, yeleği zaten yoktu, eğri ökçeli botları benimkilerden de beterdi. Gözlerini kırpmadan bakıyor, sanki bir şey yakalamaya hazırlanıyormuş gibi çevik bir görünüm sergiliyor ve devamlı bir telaş içinde yerinde duramıyordu.

Tedirginlik içinde:

"Sen biraz bekle," dedi. "Dinle!.. Biraz önce neden bahsediyordum?"

Sohbete daldık. Öğrendim ki, içinde bulunduğumuz ev yakın zamana kadar Çeprakov'lara aitmiş, geçen sonbahar Mühendis Doljikov'un mülkiyetine geçmiş. Parayı toprağa yatırmanın nakit tutmaktan daha kârlı olduğunu düşünen Doljikov bizim bölgede üstündeki borçla birlikte ciddi büyüklükte üç yurtluk daha satın almış. Çeprakov'un annesi satış sözleşmesine kendisi için köşkün sağında ve solunda yer alan iki müştemilatın birinde iki yıl daha oturma hakkı koydurmuş, ayrıca Doljikov'dan büroda oğluna iş vermesini rica etmiş.

Çeprakov mühendisten söz ederken:

"Niye satın almasın ki!" dedi. "Yalnızca müteahhitlerden ne kadar alıyor! Herkesi soyuyor!"

Sonra beni öğle yemeğine davet etti. Aceleyle ve telaşla, benim adıma, kendisiyle birlikte müştemilatta kalacağıma ve yemekleri annesinde yiyeceğime karar verdi.

"Annem pintidir, ama senden fazla almaz," dedi.

Annesinin yaşadığı yerdeki küçük odalar çok sıkışıktı; bütün odalar, hatta giriş ve koridorlar ağzına kadar mobilya ile doluydu; satıştan sonra büyük evden buraya getirilen, hepsi maun ağacından yapılma antika mobilyalardı bunlar. Gospoja Çeprakova çok şişman, orta yaşı geçmiş bir hanımdı, şaşı gözleri Çinlilerinkine benziyordu. Pencerenin kenarında büyük bir koltuğa oturmuş çorap örüyordu. Beni resmî bir havada karşıladı.

"Anneciğim, bu Poloznev," diye tanıştırdı beni Çeprakov. "Burada görev yapacak."

Tuhaf, çirkin bir sesle:

"Soylu sınıfından mısınız?" diye sordu, sanki boğazında yağ kaynıyormuş gibi geldi bana.

"Evet," diye yanıtladım.

"Oturun."

Öğle yemeği güzel değildi. Acı lor peynirli börekle süt çorbası verdiler. Ev sahibesi Yelena Nikiforovna tuhaf şekilde durmadan kâh bir gözünü kâh öteki gözünü kırpıyordu. Konuştu, yemek yedi, ancak genel görünümünde, duruşunda artık yaşamayan, ölmüş bir şeylerin izi seziliyordu ve hatta sanki ondan etrafa ceset kokusu yayılıyordu. Yaşadığı zar zor belli oluyordu; bir zamanlar toprak kölelerine sahip bir hanımefendi, hizmetçilerin kendisini ekselansları diye çağırmak zorunda oldukları bir generalin karısı olduğu bilincinden de geriye fazla bir şey kalmamıştı onda. Ve ondaki bu acınacak hayat kalıntılarının bir an için canlanıp alevlendiği anlarda ya oğluna, "Jan,* bıçağı doğru tutmuyorsun!" diyor ya da güçlükle nefeslenerek, misafiriyle ilgilenmek isteyen cilveli bir ev sahibesi edasıyla bana hikâyesini anlatıyordu:

---

* Kahraman, en yaygın erkek adı olan "İvan"ın yerine Fransız "Jean" adını kullanmaktadır. *–çev.*

"Biz, biliyor musunuz, yurtluğumuzu sattık. Şüphesiz, çok yazık oldu, buraya alışmıştık. Fakat Doljikov Jan'ı Dubeçnaya istasonunun şefi yapacağına dair söz verdi, dolayısıyla buradan ayrılmıyoruz; yine burada istasyonda yaşayacağız, ha istasyon ha çiftlik, ne fark eder. Ne kadar da iyi bir mühendis! Siz de onu çok yakışıklı bulmuyor musunuz?"

Yakın zamana kadar Çeprakov'lar zengin bir hayat sürüyorlardı, ama generalin ölümünden sonra her şey değişti. Yelena Nikiforovna komşularla kavga etmeye, onları mahkemeye vermeye başladı, kâhyalarına ve çalışanlarına paralarını ödemiyordu. Sürekli olarak, kendisini soyup soğana çevireceklerinden korkuyordu ve sonunda Dubeçnaya yurtluğu on yıl gibi bir zaman içinde tanınmaz hale geliverdi.

Büyük evin arkası eski bahçeydi, şimdi yabanileşmiş, zararlı ot ve çalılarla kaplanmıştı. Terasta dolaştım, hâlâ güzel ve sağlam; camlı kapıdan parke döşemeli bir oda gözüküyor, misafir odası olmalı bu. Odada eski model kuyruklu bir piyano var ve duvarlarda geniş maun çerçeveli basma resimler asılı, başka da bir şey yok.

Eski çiçek bahçesinden geriye yalnızca otların arasından beyaz ve parlak kırmızı başlarını çıkaran şakayık çiçekleri ve gelincikler kalmıştı. Patikaların kenarlarında inekler tarafından örselenmiş, sıklıktan birbirlerini iten genç akağaçlar ve karaağaçlar boy atmıştı. Çok yoğun bir bitki örtüsüyle kaplı bahçe âdeta geçit vermez nitelikte gözüküyordu. Burası daha bahçenin binaya yakın yerleriydi; bu kısımda, eski ağaçlı yollardan geriye kalan, aynı yaştaki kavak, çam ve eski ıhlamur ağaçları vardı. Daha ötedeyse bahçe yemlik ot biçmek için temizlenmişti ve burada nemli, boğucu hava artık hissedilmiyor, insanın ağzına ve gözlerine örümcek ağları takılmıyor, hafiften bir rüzgâr esiyordu. Bahçenin derinliklerine doğru gidildikçe açık alanların genişliği de artıyordu. Bu geniş boşluklarda vişne, erik, payandalarla ve hastalıklarla güzelliği bozulmuş dallı budaklı elma ağaçları vardı. Armut ağaçları o kadar yüksekti ki, armut olduklarına inanamazdınız. Bahçenin bu kısmını şehrimizde

faaliyet gösteren bazı tüccarlar kiralamıştı; meyveleri hırsızlardan ve sığırcıklardan, sırıklardan yaptığı barınağında yaşayan gelgit akıllı bir mujik koruyordu.

Daha da ötede ağaçlar iyice seyrekleşiyor ve bahçe gerçek bir çayıra dönüşerek meyilli bir yamaç oluşturuyor ve ileride, yeşil sazlık ve söğütlerle kaplı dereye kadar uzanıyordu. Değirmen bendinin civarında derin ve bol balıklı bir gölet vardı. Kamış çatılı küçük değirmen öfkeli gürültüler çıkararak çalışıyor, kurbağalar çılgınca ötüşüyordu. Ayna gibi dümdüz suda arada bir halkalar oluşuyor, neşeli balıklar tarafından rahatsız edilen su zambakları titreşiyordu. Derenin öte yanında küçük Dubeçnaya köyü bulunuyordu. Sakin, mavi gölet serinlik ve huzur vaadiyle insanı kendine çekiyordu. Ve şimdi bütün bunlar, gölet de, değirmen de, derenin huzurlu kıyıları da mühendise aitti!

Ve işte yeni görevime başladım. Bana gelen telgrafları daha uzaklara iletiyor, çeşitli raporlar yazıyor ve okuryazarlığı kıt ustabaşıları ve ustalar tarafından büroya gönderilen ihtiyaç listelerini, şikâyetleri ve raporları temize çekiyordum. Fakat günün büyük kısmı hiçbir iş yapmıyor, telgraf bekleyerek oda oda dolaşıyordum. Yahut da büroya bir çocuk oturtuyor, çocuk koşarak gelip telgraf makinasının tıkırdadığını haber verinceye kadar bahçede geziniyordum. Yemekleri Gospoja Çeprakova'da yiyordum. Çok seyrek et veriyorlardı, hep sütten pişen yemekler yiyorduk. Çarşamba ve cuma günleri perhiz günleriydi, bu günlerde masaya perhiz takımları dedikleri pembe tabaklar koyuyorlardı. Çeprakova sürekli olarak göz kırpıyordu, bu onda bir alışkanlık haline gelmişti; kendimi onun yanında her seferinde rahatsız hissediyordum.

Müştemilattaki iş bir kişiye bile yetmediği için Çeprakov hiçbir şey yapmıyor, ya uyuyor ya da tüfeğini alıp gölete ördek avlamaya gidiyordu. Akşamları köyde ya da istasyonda sarhoş olana dek içiyordu ve yatmadan önce aynanın karşısına geçip:

"Merhaba, İvan Çeprakov!" diye bağırıyordu.

Sarhoşken rengi çok solgunlaşıyor, durmadan ellerini ovuşturarak kişner gibi "hi-hi-hi" diye gülüyordu. Rezalet çıkarmak için

çırılçıplak soyunuyor ve kırlarda çıplak koşuyordu. Sinek yiyor ve sineklerin ekşi tattığını söylüyordu.

IV

Çeprakov bir gün öğleden sonra nefes nefese büroya koşarak:

"Git karşıla, kız kardeşin gelmiş," dedi.

Çıktım. Gerçekten büyük evin girişinde şehirde sıkça gördüğümüz yaylı at arabalarından birisi duruyordu. Kardeşim, onunla birlikte Anyuta Blagovo ve bir de askerî ceket giymiş bir bey gelmişti. Daha yakına gidince üniformalıyı tanıdım, bu, Anyuta'nın doktor kardeşiydi.

"Size pikniğe geldik," dedi askerî doktor. "Bir sorun olmaz ya?"

Kız kardeşim ve Anyuta bana burada yeni hayatımın nasıl olduğunu sormak istiyorlardı, ancak konuşmadılar ve yalnızca bana bakmakla yetindiler. Ben de suskun kaldım. Burasının hoşuma gitmediğini anlamışlardı. Kardeşimin gözleri doldu, Anyuta Blagovo ise kızardı. Bahçeye doğru yürüdük. Doktor en önde yürüyor ve heyecanlı heyecanlı:

"İşte hava bu! Kutsal anamız, hava bu!" diye tekrarlıyordu.

Görünüşü itibariyle henüz bir üniversite öğrencisi gibiydi. Konuşması da, yürümesi de öyleydi ve gri gözleri tıpkı iyi bir üniversite öğrencisininkiler gibi canlı, saf ve samimi bakıyordu. Uzun boylu, güzel kız kardeşinin yanında zayıf ve çelimsiz kalıyordu. Sakalı seyrek, sesi ince ve keskindi, oldukça hoş bir sesti. Bir yerlerde alayda görev yapıyordu ve şimdi tatile akrabalarının yanına gelmişti. Sonbaharda Petersburg'a gidip tıpta doktora derecesi almak için sınava gireceğini söylüyordu. Kendi ailesi, karısı ve üç çocuğu vardı; çok erken, ikinci sınıftayken evlenmişti. Şehirde onun bu günlerde mutsuz bir aile hayatı olduğu ve artık karısıyla birlikte yaşamadığı konuşuluyordu.

Kız kardeşim tedirgin bir tavırla:

"Şimdi saat kaç?" diye sordu. "Erken dönmemiz gerekiyor, babam bana kardeşimi görmem için saat altıya kadar izin verdi."

"Ah, o babanız!" diye iç geçirdi doktor.

Semaveri hazırladım. Büyük evin terasının önüne bir halı serdik ve burada çay içtik. Doktor dizleri üzerine çökerek çayı fincan tabağından içti, mutluluğun ne olduğunu hissettiğini söylüyordu. Sonra Çeprakov gidip anahtarı getirdi, camlı kapıyı açtı. Hepimiz eve girdik. İçerisi loş ve gizemliydi, mantar kokuyordu. Adımlarımızdan sanki döşemenin altında bodrum varmış gibi boğuk bir ses yayılıyordu. Doktor oturmaksızın piyanonun tuşlarına dokundu, piyanodan titrek, kısık, fakat hâlâ akordu düzgün, zayıf bir yanıt geldi. Doktor ardından sesini denemek istedi ve bir şarkı söyledi, bazı tuşların çalışmadığını görünce yüzünü buruşturup ayağını sabırsızca yere vurarak tempo tuttu. Kız kardeşim eve dönmekten söz etmeyi bırakarak heyecanla bütün odaları dolaştı:

"Çok neşeliyim! Çok, çok neşeliyim!" diyordu.

Sesinde bir hayret ifadesi seziliyordu, sanki herkes gibi onun da yüreğinde bir mutluluk duygusu hissedebileceği ona hep imkânsız gibi görünmüştü. Hayatta ilk kez onu böyle mutlu görüyordum. Hatta olduğundan daha güzel görünüyordu. Yüzünün yandan görünüşü güzel değildi, burnu ve ağzı sanki bir şeyi üflüyormuş gibi öne doğru bir tür çıkıntı oluşturuyordu. Fakat çok güzel, koyu renk gözleri vardı; solgun, narin benzi içe dokunan bir iyi yüreklilik ve hüzün ifadesiyle kaplıydı. Konuştuğu zaman sevimli, hatta güzel görünürdü. Her ikimiz de, o da ben de annemizden geniş omuzlu, güçlü ve dayanıklı doğduk, fakat kız kardeşimin solgunluğu hastalık belirtisiydi. Sık sık öksürürdü, bazen gözlerinde ciddi hastalarda rastlanan ifadenin aynısını fark ederdim. Her nedense hastalığını gizliyordu. Bugünkü mutluluğu bir çeşit çocuksu, naif bir mutluluktu, çocukluğumuzda sert eğitimle bastırılmış ve boğulmuş sevincimizin ta kendisiydi; bugün o sevinç yüreğinde ansızın uyanmış ve zincirinden kurtularak özgürlüğüne kavuşmuştu.

Akşam çöktüğünde ve atları hazırladıklarında kız kardeşim sessizliğe gömüldü, avurtları çöktü ve çıkıp faytona oturdu. Sanki faytonda değil de sanık sandalyesinde oturuyormuş gibi bir hali vardı. İşte hepsi gitti, şamata kesildi... Anyuta Blagovo'nun bütün

bu süre içinde benimle tek bir kelime dahi konuşmadığını hatırlıyordum. 'Olağanüstü bir kız!' diye düşündüm. 'Olağanüstü bir kız!'

Aziz Petro orucu gelip çattı ve artık her gün perhiz yemeği çıkmaya başladı. Boş oturmaktan ve durumun belirsizliğinden dolayı fiziksel bir bunalım beni etkisine alıyordu. Kendimden de memnun değildim, çiftlikte cansız ve aç bir şekilde avare avare dolaşıyor ve burayı terk etmek için yalnızca uygun bir ruh halini yakalamayı bekliyordum.

Bir gün akşamüstü Redka'yla birlikte müştemilatta otururken hiç beklemediğimiz bir anda Doljikov içeriye girdi. Güneşten iyice yanmış ve tozdan grileşmişti. Üç gün kendi yurtluğunda kalmış ve şimdi de trenle Dubeçnaya'ya gelmişti. İstasyondan bizim büroya yürümüştü. Şehirden kendisine gönderilen arabayı bekleyen Doljikov kâhyasıyla birlikte yurtluğu dolaştı, yüksek sesle emirler verdi, sonra bir saat boyunca büroda oturarak birtakım mektuplar yazdı. O yanımızdayken kendisine bazı telgraflar geldi, yanıtları telgraf makinasını tıklatarak bizzat kendisi yazdı. Üçümüz de suskun, hazır ol vaziyetinde bekliyorduk.

Elindeki bir listeye tiksintiyle bakarak:

"Ne biçim kargaşa bu!" dedi. "İki hafta sonra büroyu istasyona taşıyorum, sizinle ne yapacağımı bilmiyorum, beyler."

"Elimden geleni yapıyorum, zatıâlileri," dedi Çeprakov.

"Elinizden geleni nasıl yaptığınızı işte görüyorum. Yalnızca maaş almak elinizden gelir."

Mühendis bana bakarak konuşmasını sürdürdü:

"En hızlı ve en kolay yoldan *faire la carière** için iltimasa güveniyorsunuz. Ama ben iltimas, kayırma dinlemem. Benim için hiç kimse parmağını kımıldatmadı. Demiryolu hattını bana vermelerinden önce makine operatörü olarak hizmet ettim, Belçika'da sıradan bir yağcı ustası olarak çalıştım." Redka'ya dönerek, "Ya sen, Panteley, burada ne işin var?" diye sordu. "Bunlarla birlikte kafa mı çekiyorsun?"

* (Fr.) "Kariyer yapmak." –*Rus. ed.*

Mühendis bütün sıradan insanları her nedense Panteley diye çağırırdı. Çeprakov ve benim gibilerdense nefret eder, bize yüzümüze karşı sarhoş, sığır, alçak derdi. Genel olarak küçük işlerde çalışanlara karşı çok sert davranır ve onları hiçbir açıklama yapmaksızın, kayıtsız bir tavırla cezalandırır ya da işten atardı.

Nihayet ona gönderilen atlar geldi. Ayrılırken vedalaşma yerine, hepimizi iki hafta sonra işten kovacağına dair söz verdi, kâhyaya odun herif diye küfretti ve sonra arabasına yayılıp oturdu, şehrin yolunu tuttu.

"Andrey İvanıç, beni yanınıza işçi olarak alsanıza," dedim Redka'ya.

"Eh, peki!" dedi.

Ve birlikte şehre doğru yola çıktık. İstasyon ve çiftlik arkamızda, çok uzaklarda kaldığında:

"Andrey İvanıç siz bugün Dubeçnaya'ya niçin gelmiştiniz?" diye sordum.

"Birincisi, adamlarım burada demiryolu inşaatında çalışıyor, ikincisiyse, general karısı hanımefendiye borç faizi ödemek için. Geçen yıl ondan elli ruble borç almıştım, şimdi ayda bir ruble faiz ödüyorum."

Boyacı ustası durdu ve beni düğmelerimden tutarak:

"Misail Alekseyiç, bizim meleğimiz, eğer sıradan bir insan ya da bir beyefendi bu kadar minnacık bir faizi bile alıyorsa, burada artık bir zalimlikten söz edebiliriz diye düşünüyorum," dedi. "Böyle bir adamda doğruluk, adalet olamaz."

Ürkütücü bir görünüme sahip, zayıf, solgun Redka gözlerini kapadı, başını sallayarak bir filozof edasıyla:

"Yaprak biti bitkiyi, pas demiri, yalan ise insan ruhunu yer bitirir!" dedi. "Tanrım, biz günahkâr kullarını kurtar!"

V

Redka pratik bir adam değildi, kavrayışı kıttı; yapabileceğinden daha fazla iş alıyordu. Maliyet hesapları yaparken telaşlanıyor, şaşırıyor ve bu yüzden de her seferinde zarar ediyordu. Boya, cam takma, duvar kâğıdı yapıştırma ve hatta çatı işleri alıyordu. Onun küçücük bir sipariş için üç gün boyunca koşturarak nasıl çatı ustası aradığını hatırlıyorum. Mükemmel bir ustaydı, bazen günde on rubleye kadar kazandığı oluyordu. Eğer her ne pahasına olursa olsun illa da baş olma, müteahhit diye çağrılma hevesine kapılmamış olsaydı, muhtemelen çok fazla birikmiş parası olacaktı.

İşi götürü alıyor, bana ve diğer işçilere yetmiş kapikle bir ruble arasında değişen ücretlerimizi günlük ödüyordu. Sıcak ve kuru havalar devam ederken birçok dış mekân işini bitirdik, ama esas işimiz çatı boyamak oldu. Alışık olmadığım için ayaklarım sanki sıcak levha üzerinde yürüyormuşum gibi yanıyordu, keçe çizmeleri giyince de bu kez ayaklarım havasız kalıyordu. Ancak bunlar ilk başlardaydı, zamanla alıştım ve her şey yolunda gitmeye başladı. Artık kol emeğiyle çalışmanın kendileri için kaçınılmaz bir zorunluluk olduğu insanların arasında yaşıyordum. Yük beygiri gibi çalışan bu insanların emeğin ahlaki anlamı üzerinde fazla bir fikirleri yoktu, hatta konuşmalarında bizzat "emek" kelimesinin kendisini asla kullanmıyorlardı. Onların yanında ben de kendimi bir yük beygiri gibi hissediyor, giderek yaptığım işin zorunlu ve kaçınılmaz niteliğini daha iyi kavrıyordum; bu, beni her türlü şüpheden kurtararak hayatımı kolaylaştırıyordu.

İlk zamanlar her şey ilgimi çekiyordu, her şey yeniydi, âdeta yeniden doğmuştum. Yerde uyuyabiliyor, yalınayak gezebiliyordum, bunlar olağanüstü hoş şeylerdi. Hiç kimseden çekinmeden sıradan insan kalabalıklarının ortasında dikilip durabiliyordum, caddede bir arabacının atı yere düştüğünde elbisemin kirlenmesinden korkmadan atı kaldırmak için yardıma koşabiliyordum. En önemlisi, artık kendi kazandığım parayla geçimimi sağlıyordum ve kimseye yük olmuyordum.

Çatı boyamak, özellikle de bizim kendi bezir yağımız ve boyalarımız kullanıldığında, oldukça kârlı bir iş sayılıyordu. Bu yüzden, Redka gibi iyi ustalar bile bu kaba, sıkıcı işe küçümseyici gözle bakamıyorlardı. Kısa pantolonu, ince, mor bacaklarıyla bir leyleği andıran Redka çatıda gezinirdi; fırçasıyla çalışırken "Bütün acılar biz günahkârlara!" diye söylenerek nasıl güçlükle nefes alıp verdiğini işitirdim. Çatıda da yerdeki kadar rahat yürüyebiliyordu. Hasta ve bir ceset kadar solgun olmasına rağmen çevikliği olağanüstüydü. Tıpkı genç ustalar gibi kiliselerin tepelerini ve kubbelerini yalnızca merdiven ve halat kullanarak, iskele kurmadan boyardı. Yerden çok yükseklerde o uzun boyuyla öylece dik vaziyette asılı durması ve kimin için söylediği belli olmaksızın, "Yaprağı böcekler, demiri pas, insan ruhunu ise yalan yer bitirir!" diye söylenmesi biraz da ürkütücü oluyordu. Bazen de kafasında bir şeyler düşünür ve yüksek sesle kendi düşüncelerini yanıtlardı:

"Her şey mümkün müdür? Her şey mümkündür!"

İşten eve dönerken dükkânların kapı önlerinde oturanlar, bütün satıcılar ve onların patronları, oğlan çocukları, ardımdan çeşitli alay edici ve kızdırıcı laflar söyleyerek bana sataşırlardı; ilk başlarda bunlar bana çok korkunç, tüyler ürpertici gelirdi, telaşa kapılırdım. Her yönden "Küçük kazanç!", "Ev boyacısı! Aşı boyası!" sesleri duyulurdu. Ve bana en acımasız biçimde davrananlarsa, kendileri daha kısa bir süre öncesine kadar alt tabakaya ait olup ekmeklerini kol gücüyle kazananlardı. Çarşıda metal ürünleri satan bir dükkânın önünden geçerken kaza süsü vererek üzerime su serptiler ve hatta bir keresinde de peşimden baston fırlattılar. Balık ticareti yapan saçı başı ağarmış bir ihtiyar yolumu kesti, öfkeyle yüzüme bakarak:

"Senin gibi bir aptala acımıyorum! Babana acıyorum!" demişti.

Tanıdıklarımsa benimle karşılaştıklarında her nedense sıkılıp utanıyorlardı. Bazıları bana garip bir yaratığa ya da soytarıya bakar gibi bakıyor, bazıları bana acıyor, başkalarıysa bana nasıl davranacaklarını bilemiyorlardı; onları anlamakta zorlanıyordum. Bir keresinde Büyük Dvoryanskaya Caddesi civarında küçük so-

kaklardan birinde Anyuta Blagovo ile karşılaştım. İşe gidiyordum ve elimde iki uzun fırçayla bir kova boya taşıyordum. Anyuta beni tanıyınca kıpkırmızı kesildi.

Elimi sıkmadan, sinirli sinirli, soğuk, titreyen bir sesle:

"Lütfen, bana sokakta selam vermeyin..." dedi. "Eğer bütün bu yaptıklarınız sizin için gerekliyse, yapın... yapın ama karşıma çıkmayın, rica ediyorum!"

Ve ansızın gözlerinde yaşlar parıldadı.

Artık Büyük Dvoryanskaya'da oturmuyordum, şehrin varoşlarından Makariha'da, eski dadım Karpovna'nın yanında kalıyordum. Karpovna iyi yürekli fakat iç karartıcı bir nineydi; her zaman kötü bir şeyler olacağına dair önsezilere kapılırdı, her çeşit rüyadan korkardı, hatta odasında uçuşan arıların ve yaban arılarının bile kötü şeylerin işareti oldukları korkusuna kapılırdı. Ona göre, benim işçi olmam da hiç de iyi şeylerin habercisi sayılamazdı.

Üzüntüyle başını sallayarak:

"Vah, aklın gitti senin! Aklın gitti!" derdi.

Karpovna ninenin evlatlığı Prokofiy de onunla birlikte yaşıyordu. Otuz yaşlarında, iriyarı, sakar bir kasaptı; kına kırmızısı saçları ve kaba bıyıkları vardı. Eşikte rastlaştığımızda hiçbir şey konuşmadan saygıyla bana yol verirdi, eğer sarhoşsa beş parmağının beşini birden şapkasına götürür, resmî selama dururdu. Akşamları yemeğini yerdi ve aradaki tahta bölmeden boğazını nasıl temizlediğini, kadehleri peş peşe yuvarlayarak nasıl iç geçirdiğini duyardım.

"Anacığım!" diye seslenirdi hafif sesle.

Evlatlığını delicesine seven Karpovna:

"Ne var oğulcuk?" diye sorardı.

"Anacığım size karşı cömert olacağım. Bu dünyadaki yaşamınızda, bu gözyaşı vadisinde, yaşlılık çağınızda size bakacağım, öldüğünüzdeyse bütün cenaze masraflarınızı ben karşılayacağım. Bunu söylüyorum ve bu doğrudur."

Her gün daha güneş doğmadan kalkıyordum, erken yatıyordum. Biz inşaat boyacıları çok yemek yer ve gece derin uyuruz, ancak her nedense geceleyin kalbimiz çok hızlı çarpar. İş arkadaş-

larımla hiç tartışmazdım. Küfür, umarsız yeminler ve kör olasın ya da koleraya yakalanasın gibi beddualar gün boyu eksilmezdi, fakat bunlara rağmen yine de kendi aramızda dostça yaşıyorduk. Arkadaşlarım dini bir tarikatın üyesi olmamdan şüphelenir, öz babamın bile beni reddettiğini vurgulayarak benimle iyi niyetle şakalaşırlardı. Bu arada tanrının mabedine seyrek uğradıklarını anlatırlardı ve pek çokları on yıldan, yirmi yıldan beri günah çıkarmamıştı. Bu olumsuz davranışlarını, "Bir alacakarga kuşlar arasında neyse, bir boya ustası da insanlar arasında odur" diyerek haklı çıkarmaya çalışırlardı.

İş arkadaşlarım beni sayıyor ve bana saygılı davranıyorlardı. İçki ve sigara içmememin ve sakin, ağırbaşlı bir hayat sürmemin onların hoşuna gittiği açıkça belli oluyordu. Ancak bezir yağını çalmalarına ortak olmamam ve bahşiş almak için iş sahiplerine onlarla birlikte gitmemem kendilerini fena halde şaşırtıyordu. Patronun bezir yağını ve boyasını çalmak boyacı ve sıvacılar için bir alışkanlık olmuştu ve hırsızlık sayılmıyordu. Çok ilginçtir ki, Redka gibi adil bir insan bile işten çıkarken her seferinde yanına bir miktar bezir yağı ve beyaz boya alıp götürürdü. Bahşiş istemekse Makariha'da kendi evi olan saygıdeğer yaşlı ustalar için bile utanacak bir şey değildi. Arkadaşların minnacık bir işin bile başlama ya da teslim gününde toplu halde gidip işvereni kutlamaları, ondan bir on kapiklik bahşiş koparmaları ve onur kırıcı bir şekilde ona şükranlarını sunmaları beni utandırır ve kızdırırdı. İşverenlere karşı kurnaz saray hizmetkârı gibi davranırlardı ve bu neredeyse her gün Shakespeare'in Polonius'unu hatırlamama sebep olurdu.

Örneğin, işveren göğe bakarak:

"Sanırım yağmur yağacak," dese, "Yağacak, mutlaka yağacak," diye onaylardı boyacı ve sıvacılar. Bu kez, "Ama bu yağmur bulutu değil, belki de yağmayacak," diyecek olsa, "Yağmayacak, zatıâlileri! Doğru söylüyorsunuz, yağmayacak," derlerdi hep bir ağızdan.

İşverenlerinin arkasından genellikle alaylı bir tarzda konuşurlardı. Örneğin, işin sahibi beyi balkonda gazete okurken görseler:

"Yiyecek ekmeği olmadığına bahse girerim, ama gazete okuyor," derlerdi.

Babamlara gitmiyordum. İşten eve döndüğümde kız kardeşimin sıkça bıraktığı babamla ilgili kısa ve endişeli pusulaları buluyordum. Kâh öğle yemeğinde çok düşünceli olduğundan ve hiçbir şey yemediğinden, kâh sağlığının bozulduğundan ya da odasına kapanıp uzun süre çıkmadığından bahsediyordu. Bu tür haberler beni endişelendiriyor, uykumu kaçırıyordu; hatta kalkıp Büyük Dvoryanskaya'ya gidip evimizin etrafında dolaştığım, karanlık pencerelere bakarak evde her şeyin yolunda gidip gitmediğini tahmine çalıştığım geceler olmuştur. Pazar günleri kız kardeşim bana gizlice gelirdi, sanki bana değil de dadıma gelmiş gibi yapardı. Bana uğradığında, çok solgun olduğunu, gözlerinin ağlamaktan kızardığını fark ederdim; yanıma gelir gelmez de ağlamaya başlardı.

"Babamız buna dayanamayacak," derdi. "Tanrı göstermesin, ona bir şey olursa sen ömür boyu vicdan azabından kurtulamayacaksın. Bu korkunç bir şey değil mi, Misail? Annemizin adını anarak sana yalvarıyorum, kendine çekidüzen ver!"

"Kardeşim, canımın içi," diyordum ona, "eğer vicdanımın sesini dinleyerek hareket ettiğimden eminsem daha nasıl kendime çekidüzen verebilirim? Ne olur anla beni!"

"Vicdanının sesini dinlediğini biliyorum, fakat hiç kimseyi üzmeyecek şekilde başka bir yol bulunabilir belki."

Kapının arkasından yaşlı dadı:

"Oh tanrım! Sen mahvoldun! Felaket yaklaşıyor, sevgili evlatlarım, felaket yaklaşıyor, diye iç geçiriyordu.

VI

Bir pazar günü Doktor Blagovo habersizce bana geldi. İpek gömleğinin üzerine askerî bir ceket giymişti, ayağında vernikli uzun çizmeler vardı. Elimi kuvvetlice, öğrenci usulü sıkarak:

"Sizi görmeye geldim!" diye söze başladı. "Sizin hakkınızda her gün çok şey duyuyorum ve gelip sizinle samimi bir sohbet etmek

için can atıyordum. Şehir korkunç derecede sıkıcı, tek kelime edebileceğin canlı bir ruh bile yok. Oh kutsal anamız, ne sıcak böyle!" diyerek üniformasını çıkardı, sadece ipek gömleğiyle kaldı. "Azizim, izin verin de sizinle sohbet edelim."

Ben de sıkılıyordum ve uzun süreden beri boyacı ve sıvacıların dışında birileriyle birlikte olmak istiyordum. Onu gördüğüme gerçekten sevindim.

Yatağımın kenarına oturarak:

"Sizi tüm kalbimle haklı bulduğumu ve seçtiğiniz bu hayat tarzına derin bir saygı beslediğimi belirterek sözlerime başlayayım," dedi. "Bu şehirde sizi kimse anlamıyor, zaten anlayacak birisi de yok. Zira siz de biliyorsunuz, çok az sayıda istisna dışında burada herkes Gogol'ün sıradan domuz suratlılarındandır. Fakat ben sizin nasıl birisi olduğunuzu pikniğe geldiğimiz o gün hemen anladım. Siz soylu bir ruha sahip, dürüst, yüce bir insansınız! Size saygı duyuyorum ve elinizi sıkmayı kendim için büyük bir onur sayıyorum," diye coşarak sürdürdü konuşmasını. "Sizin yaptığınız gibi, insanın hayatını aniden bu kadar sert bir şekilde değiştirebilmesi için çok karmaşık bir ruhsal süreci başarıyla geçmesi gerekir. Şimdi bu hayat tarzını sürdürebilmeniz ve yüce fikirlerinizin yüksek düzeyini her zaman koruyabilmeniz için günbegün hem aklınızla hem de yüreğinizle zorlu bir çalışmanın içine girmek zorundasınız. Şimdi, sohbetimize başlamak için lütfen söyleyiniz, bu irade gücünü, bu enerjiyi, bütün bu potansiyeli başka bir alanda, örneğin zamanla büyük bir bilim adamı ya da sanatçı olmak için kullanmayı düşünür müydünüz? Böylece daha engin, daha derin ve her bakımdan çok daha verimli bir hayatınız olmuş olurdu."

Sohbet koyulaştı ve söz fiziksel emeğe gelince şöyle bir düşünce ileri sürdüm: "Güçlülerin zayıfları köleleştirmemesi, azınlığın, sürekli olarak çoğunluğun en değerli özsuyunu emen bir vampir ya da onun sırtından geçinen bir parazit olmaması için istisnasız herkesin, güçlüsüyle zayıfıyla, zenginiyle yoksuluyla, var olma mücadelesine eşit bir şekilde katılması gereklidir. Herkes kendisi için çalışmalıdır; burada yükleri eşitleme, aynı seviyeye getirme ölçüsü

olarak, genel, herkes için zorunlu yükümlülük biçimindeki fiziksel emekten daha iyi bir ölçü bulunamaz."

"Yani, sizin görüşünüze göre istisnasız herkes fiziksel emek harcamalı, öyle mi?" diye sordu doktor.

"Evet."

"Eğer herkes, bu arada en mükemmel insanlar, düşünürler, büyük bilim adamları, herkes kendi hesabına varoluş mücadelesine katılırsa, taş kırmak ya da çatı boyamak gibi işler için çok zaman kaybedeceklerdir. Peki, bu durum ilerleme için çok ciddi bir tehlike oluşturmaz mı?"

"Nerede tehlike?" diye sordum. "İlerleme dediğin aşk, sevgi ilişkilerinde, ahlaki yasaların uygulanışında olur. Eğer birilerini sömürmüyor ve birilerine yük olmuyorsanız, size daha ne için ilerleme gereksin?"

Blagovo ansızın sinirlenerek yerinden kalktı:

"Ama izin verin!" dedi. "İzin verin! Eğer bir salyangoz, kabuğu içerisinde kendi kişisel gelişimini tamamlamakla ve ahlaki yasanın içerisinde ağır ağır eşinmekle meşgulse, siz buna ilerleme mi diyorsunuz?"

"Neden eşinme imiş?" diye gücendiğimi ifade ettim. "Tamamen kölelik esası üzerine kurulmuş bu hayatta, eğer siz yakınınızda bulunanları sizi beslemeleri, giydirmeleri, bir yerden bir yere taşımaları, düşmanlarınızdan korumaları için zorlamıyorsanız, bu bir ilerleme değil de nedir? Bence en gerçek ilerleme ve belki de insanlık için mümkün ve gerekli olan yegâne ilerleme budur."

"Toplumsal ve evrensel ilerlemenin sınırları sonsuzluğa uzanır. İhtiyaçlarımızla ya da gelip geçici hayat anlayışlarımızla sınırlandırılmış herhangi bir 'olası' ilerlemeden söz etmek, özür dilerim ama tuhaf oluyor."

"Eğer, söylediğiniz gibi, ilerlemenin sınırları sonsuzluksa, bu takdirde ilerlemenin amacı da belirsiz demektir," dedim. "Yaşıyorsun ama ne için yaşadığını belirgin olarak bilemiyorsun!"

"Bırakın öyle olsun. Bu 'bilememek' sizin 'bilmek'ten daha az sıkıcıdır. İlerleme, medeniyet, kültür denen bir merdivenin üzerin-

de durmadan yukarıya doğru tırmanıyorum, nereye gittiğimi kesin olarak bilmeden ilerliyorum; ancak sırf bu harika merdivenin hatırı için bile gerçekten yaşamaya değer. Siz ise ne için yaşadığınızı biliyorsunuz: Birisi bir başkasını sömürmesin, köleleştiremesin, ressamla ressamın taş boyalarını ezen kişi aynı yemeği yesin. Ancak, bu anlayış, hayatın küçük burjuva ve gri yanıdır, mutfak tarafıdır. Ve sırf bunun için yaşamak acaba iğrenç bir şey olmaz mıydı? Eğer birtakım böcekler diğer böcekleri sömürüyor, köleleştiriyorsa, şeytan görsün yüzlerini, bırakın birbirlerini yesinler! Onları düşünmeniz gerekmez, nasıl olsa ölecekler, çürüyüp gidecekler; onları kölelikten kurtaramazsınız. İnsanlığı uzak gelecekte bekleyen o büyük bilinmeyen *X* üzerine kafa yormamız gerek."

Blagovo benimle ateşli ateşli tartışıyordu, ama aynı anda kafasında onu tedirgin eden başka bir yan düşünce olduğu açıkça belli oluyordu. Saatine bakarak:

"Sanırım, kız kardeşiniz gelmeyecek," dedi. "Dün bizimkilerdeydi ve bugün size geleceğini söylemişti. Siz durmadan kölelikten bahsediyorsunuz, kölelik de kölelik. Bu özel bir sorundur ve insanlık bu tür sorunları tedricen, yavaş yavaş, kendiliğinden çözmektedir."

Tedricî, adım adım çözüm üzerine konuştuk. Ben, iyilik kötülük ikilemini herkesin kendisinin tek başına çözdüğünü, insanlığın bu sorunu tedricî gelişmeyle çözmesini kimsenin beklemediğini söyledim. Kaldı ki, yavaş yavaş çözüm iki kenarı keskin bir kılıçtır. Bir yanda insancıl fikirler tedricî gelişme süreçleri sonucunda ortaya çıkarken, buna paralel olarak başka türlü fikirlerin de yine tedricî olarak gelişip yayıldığını gözlemliyoruz. Toprak köleliği artık yok, buna karşılık kapitalizm gelişiyor. Özgürleştirme düşüncesinin doruğa çıktığı günlerde bile, tıpkı Batu Han zamanında olduğu gibi, çoğunluk kendisinin aç, çıplak ve savunmasız kalması pahasına azınlığı yine besliyor, giydiriyor ve savunuyor. Bu tür bir düzen, istediğiniz herhangi bir fikir akımıyla ve eğilimle rahatça bir arada yaşayabilir, çünkü köleleştirme sanatı da tedricî olarak gelişip yayılmaktadır. Uşaklarımızı artık ahırlarda kırbaçlamıyo-

ruz, ama köleliğe yeni, inceltilmiş biçimler verebiliyor, en azından her özel durum için köleliği haklı çıkaracak gerekçeler bulmayı becerebiliyoruz. İdeallerimiz var ve olabilir de, ancak eğer bugün, 19. asrın sonlarında en pis fizyolojik görevlerimizi bile işçilerin omuzlarına yüklemek mümkün oluyorsa ve biz yükleyebiliyorsak, sonra da kalkıp, "Eğer en değerli kişiler, filozoflar ve büyük bilim adamları altın kadar değerli zamanlarını bu pis görevler için harcayacak olursa..." diye gerekçeler arıyorsak, gerçekten ilerleme ve gelişme ciddi tehlikelerle karşı karşıya kalmış demektir.

İşte kız kardeşim de geldi. Doktoru görünce eli ayağına dolaştı, telaşlandı ve hemen eve, babama gitmesi gerektiğini söylemeye başladı. Blagovo her iki elini kalbinin üzerine bastırarak, ikna edici bir tarzda:

"Kleopatra Alekseyevna, eğer benimle ve kardeşinizle yarım saat kadar bir zaman geçirirseniz babanızın başına bir şey gelir mi?" diye sordu.

Doktor temiz yürekli birisiydi ve kendi heyecan ve canlılığını başkalarına aktarmayı biliyordu. Kız kardeşim bir an düşündükten sonra gülümsedi ve ansızın tıpkı piknikteki gibi neşelenip coşmaya başladı. Kırlara açıldık, yeşillikler üzerine uzanarak sohbetimizi sürdürdük. Dışarıdan şehri seyrettik, batmakta olan güneşin ışıkları batıya bakan pencerelerden parlak, altın rengi alevler şeklinde yansıyordu.

Daha sonraki günlerde ne zaman kız kardeşim bana gelse Blagovo da peyda oluyordu ve birbirleriyle sanki burada buluşmaları bir tesadüfmüş gibi selamlaşıyorlardı. Kardeşim benimle doktor arasındaki tartışmaları izliyor, bu esnada yüzünde sevinçle karışık bir hayranlık ve merak ifadesi beliriyor, duygulanıyordu; onun önünde daha önce rüyasında bile görmediği ve şimdi anlamaya çalıştığı yeni bir dünyanın yavaş yavaş belirmeye başladığını fark ediyordum. Doktor yokken sessiz ve hüzünlü oluyordu. Bazen yatağımın üzerine oturup ağlıyordu, fakat niçin ağladığı konusunda hiç konuşmuyordu.

Ağustosta Redka bize demiryolu hattına gitmek üzere hazırlanmamızı söyledi. Şehirden ayrılmadan iki gün önce babam bana geldi. Oturdu, acele etmeksizin ve suratıma bakmaksızın kırmızı yüzünü sildi, sonra cebinden şehrimizin yerel gazetesi *Haberci*'yi çıkardı. Yavaşça, her sözcüğe vurgu yaparak, Devlet Bankasındaki şefin yaşıtım olan oğlunun, hazinede bir bölümün başına atandığını okudu. Gazeteyi katlarken:

"Ve şimdi dön bir de kendine bak, dedi. Dilenci, çulsuz, alçak! Esnaf ve köylüler bile adam olmak için okurken, ünlü ve soylu atalara sahip olan sen, bir Poloznev, pisliğe, çamura hevesleniyorsun! Neyse, ben buraya seninle konuşmak için gelmedim, senden ümidimi kestim."

Kalkarken sanki boğuluyormuş gibi bir sesle konuşmasını sürdürdü:

"Buraya kız kardeşinin nerede olduğunu öğrenmeye geldim, alçak herif! Öğle yemeğinden sonra evden çıktı, şu anda saat sekiz ve o hâlâ yok. Bana bir şey söylemeden sık sık dışarı çıkmaya başladı. Daha az söz dinler oldu. Bu işte senin o kötü, alçak parmağını görüyorum. O nerede?"

Elinde tanıdık şemsiyesi vardı. Babamın beni dövmeye başlayacağını düşünerek okul çocukları gibi telaşlandım ve geriye çekildim. Şemsiyeye baktığımı fark etti ve muhtemelen bu hareketim onu dizginledi.

"Nasıl istiyorsan öyle yaşa!" dedi. "Seni hayır duamdan mahrum ediyorum!"

Kapının arkasından yaşlı dadı:

"Kutsal azizler!" diye mırıldandı. "Zavallı, mutsuz çocuk! Ah, kalbim kötü şeyler seziyor!"

Demiryolu hattı inşaatında çalışıyordum. Tüm ağustos boyunca durmadan yağmur yağdı, hava nemli ve soğuktu. Buğdayı tarladan kaldırmaya fırsat olmadı. Biçimin makinayla yapıldığı büyük çiftliklerde biçilmiş buğday tarlalarda demetler halinde değil de yığınlar halinde bekletiliyordu. Bu buğday yığınlarının her geçen gün giderek nasıl karardığını ve tanelerin nasıl çimlendiğini ha-

tırlıyorum. Çalışmak çok zordu; sağanak bitirmeyi başardığımız bütün işleri bozuyordu. İstasyon binalarında yaşamamıza ve uyumamıza izin verilmiyordu, çugunkaların yazın kaldığı kirli, rutubetli toprak barınaklarda kalıyorduk; soğuk ve yüzüme, ellerime bulaşan ıslaklık yüzünden geceleri uyuyamıyordum. Köprülerin bulunduğu mevkide çalışırken akşamları çugunkalar gruplar halinde biz boyacıları dövmeye geliyorlardı; bu bizim için artık bir çeşit spor olmuştu. Bizi döver, fırçalarımızı çalarlardı ve bizi öfkelendirerek kavgaya çekmek için tamamladığımız işleri bozarlardı; örneğin yaptığımız tren yolu kulübelerine rastgele yeşil boya sürerek kirletirlerdi. Redka, âdeta başımıza gelen bunca belayı tamamlarcasına ücretlerimizi çok düzensiz şekilde ödemeye başladı. Hattın bu kısmındaki bütün boya işleri bir müteahhide verilmiş, o, işi başka bir alt müteahhide devretmiş, bu alt müteahhit ise bedelin yüzde yirmisini kendisi için tutarak işi Redka'ya paslamıştı. Zaten işin kendisi kârlı bir iş değildi, üstüne bir de yağmurlar eklenmişti. Zaman boşa geçiyordu, çalışamıyorduk; Redka ise işçilere günlük ödeme yapmak zorundaydı. Aç boyacılar neredeyse onu döveceklerdi, kendisine üçkâğıtçı, kan emici, İsa'ya ihanet eden Yehuda diye adlar takıyorlardı. O zavallıysa ah vah çekerek ümitsizce ellerini göğe doğru kaldırıp açıyor ve borç para almak üzere durmadan Gospoja Çeprakova'ya koşuyordu.

VII

Yağmurlu, çamurlu, karanlık sonbahar günleri gelip çattı. İşsizlik de gelip çattı; üst üste üç gün evde işsiz oturduğum ya da boya dışında başka ufak tefek işler yaptığım oluyordu. Örneğin, evlerde döşeme altlarını doldurmak için toprak taşıyarak günde yirmi kapik kazanıyordum. Doktor Blagovo Petersburg'a döndü. Kız kardeşim bana uğramıyordu. Redka her an ölümü bekleyerek yatağında hasta yatıyordu.

Ruh halim de sonbahar havasındaydı. Belki de işçi olduğumdan şehir hayatını artık öteki yüzünden, tersinden görüyor, hemen

hemen her gün beni ümitsizliğe düşüren yeni keşifler yapıyordum. Daha önce haklarında herhangi bir fikre sahip olmadığım ya da dış görünüş olarak tamamen düzgün birer insan olarak gördüğüm hemşerilerim şimdi bana alçak, zalim, her kötülüğü yapmaya muktedir kişiler olarak görünüyordu. Biz basit insanları aldatıyor, paramızı eksik verip bizi soğuk kapı girişlerinde ya da mutfaklarda saatlerce bekletiyor, bize hakaret ediyor ve son derece kaba davranıyorlardı. Sonbaharda kulübümüzün okuma salonunu ve iki odasını duvar kâğıdıyla kapladım. Her kâğıt tabakası için yedi kapik ödediler, fakat makbuza on iki kapik yazmamı istediler. Ben bunu kabul etmeyince, muhtemelen kulübün duayen üyelerinden biri olan altın gözlüklü saygıdeğer görünümlü bir beyefendi bana:

"Namussuz herif, eğer böyle konuşmaya devam edersen senin suratını dağıtırım," dedi.

Uşak, kulağına benim mimar Poloznev'in oğlu olduğumu fısıldayınca utandı, kızardı, fakat derhal kendini toparlayarak:

"Neyse, boş ver kalsın!" dedi.

Dükkânlarda biz işçilere kokmuş et, bayatlamış un ve demlenip yeniden kurutulmuş çay satarlardı. Kiliselerde polis bizi itip kakar, hastanelerde hasta bakıcıları ve sağlık memurları cebimizi boşaltır ve eğer yoksulluk yüzünden onlara rüşvet veremezsek, öç almak için bize kirli kaplarda yemek verirlerdi. Posta idaresinde en ufak memur bile bize hayvanlara davranır gibi davranma, "Hey bekle, nereye sokuluyorsun!" diye kaba ve küstahça bağırma hakkını kendinde görürdü. Hatta avlulardaki sahipli köpekler bile bize düşmanca davranır ve üzerlerimize özel bir hınçla atılırlardı. Fakat yeni konumumda beni en fazla hayrete düşüren şey adaletin mutlak surette yokluğuydu, halkın "tanrıyı unuttular" sözüyle ifade ettiği şey tam da buydu. Hilesiz gün geçmezdi. Bezir yağı satın aldığımız tüccarlar, müteahhitler, işçiler ve işverenlerin kendileri, hepsi hile yapardı. Söylemeye gerek yok ki, bizim haklarımızdan söz dahi edilmesi mümkün değildi ve kendi kazanılmış paramızı bile, her seferinde, sadaka dileniyormuşçasına şapka elde evin arka kapısında bekleyerek istemek zorundaydık.

Kulüpte, okuma salonuna bitişik odanın duvar kâğıtlarını yapıştırıyordum, akşamleyin eve gitmek için hazırlanırken odaya kucağında kitaplarla Mühendis Doljikov'un kızı girdi. Eğilerek selam verdim. Beni hemen tanıdı ve elini uzatarak:

"Merhaba!" dedi. "Sizi gördüğüme çok memnun oldum."

Gülümsedi ve iş gömleğime, tutkalla dolu kovaya, döşemeye yayılmış duvar kâğıtlarına merakla ve hayretle baktı. Ben mahcup oldum, o da rahatsız oldu.

"Size böyle baktığım için özür dilerim," dedi. "Hakkınızda çok şey duydum, özellikle Doktor Blagovo'dan, o size bayağı âşık. Kız kardeşinizle daha önce tanıştım. Tatlı, sevimli bir kız, fakat sizin basit hayat tarzını seçmenizde korkunç hiçbir şey olmadığına onu bir türlü ikna edemedim. Tam tersine, siz şu anda şehrin en ilginç insanısınız."

Tutkalla dolu kovaya ve duvar kâğıtlarına yeniden baktı, konuşmasını sürdürdü:

"Doktor Blagovo'dan beni sizinle tanıştırması için ricada bulunmuştum, belli ki ya unuttu ya da fırsat bulamadı. Nasıl olduğu önemli değil, ne de olsa tanıştık. Eğer bir fırsat bulur da bana resmiyetten uzak, dostça bir ziyarette bulunabilirseniz size çok minnettar kalırım. Sizinle sohbet etmeyi o kadar çok istiyorum ki!"

Vedalaşmak için elini uzatarak ekledi:

"Ben basit bir insanım ve evimde sıkılmayacağınızı ümit ediyorum. Babam evde yok, Petersburg'da."

Elbiselerini hışırdatarak okuma salonuna geçti, bense eve geldim ve uzun süre uyuyamadım.

Bu sıkıntılı sonbahar günlerinde hayatta kalma mücadelemi birazcık da olsa kolaylaştırmak için olsa gerek, bir iyilik meleği bana arada bir kâh çayla limon, kâh bisküvi, kâh kızartılmış çil eti gönderiyordu. Karpovna bunları her seferinde bir askerin getirdiğini söylüyordu, ama kimin gönderdiği belli değildi. Er benim sağlığımı, her gün yemek yiyip yemediğimi, kalın giyeceklerimin olup olmadığını sorup soruşturuyormuş. Don başladığı zaman yine askerle yumuşak, yakalanması zor bir parfüm kokusu yayan, hafif,

örme bir boyun atkısı göndermişlerdi. Ve ben iyilik perimin kim olduğunu tahmin ettim. Atkıdan inci çiçeği kokusu yayılıyordu, bu, Anyuta Blagovo'nun en sevdiği kokuydu.

Kışa doğru işler açıldı, neşemiz yerine geldi. Redka yeniden dirildi ve onunla birlikte mezarlıktaki kilisede çalışmaya başladık. İkonostazın yaldızlama öncesi macun çekme işlerini yapıyorduk. Temiz, sakin ve bizimkilerin deyişiyle avantajlı bir işti. Bir günde oldukça fazla iş yapılabilirdi ve üstelik zaman çok hızlı, farkına varmadan akıp gidiyordu. Ne kavga ne gülme ne de yüksek sesle konuşma vardı. Bulunduğumuz mekânın kendisi zaten insanı sessiz ve saygılı davranmaya mecbur ediyor ve sakin, ciddi düşüncelere sevk ediyordu. İşimize odaklanarak heykeller gibi kımıldamadan ayakta ya da oturur durumda çalışıyorduk. Etrafta mezarlıklara özgü o ölüm sessizliği vardı, öylesine ki bir alet yere düşse ya da lambanın alevi pırpır etse çıkan sesler şiddetli yankılarla çoğalarak yayılıyordu ve dönüp bakıyorduk. Uzun bir sessizlikten sonra bazen arı vızıltısına benzer bir uğultu duyulurdu; bu, kilisenin girişinde, alçak sesle acele etmeksizin okunan, bir çocuğun ölüm ayini ilahisi idi. Ya da kubbeye etrafı yıldızlarla çevrili bir güvercin resmi çizen ressam alçak sesle ıslık çalmaya başlar, fakat hemen kendini toparlar ve susardı. Yahut Redka kendi düşüncelerine, "Her şey olabilir! Her şey olabilir!" diye iç geçirerek yanıt verirdi. Bazen de başımızın üzerinde yavaş, hüzünlü bir çan sesinin yayıldığını duyardık; biz boya ustaları bunu, zengin birisinin cenaze töreni için çalıyor olmalı diye yorumlardık...

Gündüzlerimi bu sessiz ortamda, kilisenin alacakaranlığında geçiriyor, uzun akşam saatlerinde ise ya bilardo oynuyor ya da kendi kazandığım parayla satın aldığım örme yün kumaştan dikilmiş takım elbisemi giyip galerideki tiyatroya gidiyordum. Ajogin'lerde gösteri ve konserler artık başlamıştı. Dekorasyon malzemelerinin boya işlerini şimdi tek başına Redka yapıyordu. Redka orada görebildiği kadarıyla, sahneye konan oyun ve gösterilerin içeriği hakkında bana bilgi veriyordu, onu kıskanarak dinliyordum. Provalara

gitmek için içimde güçlü bir istek duyuyordum, ama Ajogin'lere gitmeye karar veremiyordum.

Noele bir hafta kala Doktor Blagovo geldi. Onunla yeniden tartışmalı sohbetler yapmaya ve akşamları bilardo oynamaya başladık. Oyun oynarken redingotunu çıkarıyor, gömleğinin düğmelerini açıyor ve genel olarak kendisine her nedense ümitsiz bir çapkın havası verme gayretine giriyordu. İçkiyi az içiyordu, fakat masada fazla gürültü patırtı çıkarıyor ve ne yapıp edip "Volga" gibi ucuz ve kötü bir meyhanede her akşam yirmi ruble bırakmanın bir yolunu buluyordu.

Kız kardeşim yeniden bana gidip gelmeye başladı. Birbirlerini gördüklerinde her seferinde ikisi de şaşırıyordu, ama kız kardeşimin yüzündeki mutluluk ve suçluluk ifadesinden bu karşılaşmaların rastlantı olmadığı görülüyordu. Bir akşam bilardo oynarken doktor bana:

"Bir şey söyleyeceğim, Doljikova'yı neden hiç ziyaret etmiyorsunuz?" dedi. "Mariya Viktorovna'yı tanımıyorsunuz, o çok zeki, büyüleyici, sade ve iyi yürekli bir kızdır."

Doktora, ilkbaharda kızın babası mühendisin bana nasıl davrandığını anlattım.

"Saçmalık!" diyerek güldü doktor. "Mühendis ayrı, Mariya ayrı. Gerçekten, kuzum, onu gücendirmeyin, mutlaka bir fırsat bulup uğrayın. Örneğin, ona yarın akşam gidelim, ister misiniz?"

Doktor beni ikna etti. Ertesi gün akşamleyin yeni yün takımımı giydim ve endişeli bir ruh haliyle Mariya Doljikova'nın evinin yolunu tuttum. Uşak bu kez bana, buraya iş istemeye geldiğim o sabahki kadar mağrur ve korkunç gözükmedi, mobilyalar da o zamanki kadar ihtişamlı gelmedi. Mariya Viktorovna beni bekliyordu ve kırk yıllık bir dost gibi karşıladı, elimi kuvvetlice, dostça sıktı. Üzerinde yenleri çok geniş gri, çuha bir elbise vardı; saçları şehrimizde son bir yılda moda olan "köpek kulağı" tarzında yapılmıştı. Saçlarını şakaklarından kulaklarının üzerine doğru taramıştı ve bu, yüzünü olduğundan daha büyük gösteriyordu. Ma-

riya Doljikova bu kez bana babasına çok benziyormuş gibi geldi; babasının yüzü geniş ve kırmızıydı ve sanki bir araba sürücüsünü andıran bir ifadesi vardı. Mariya Doljikova güzel ve narindi, fakat genç göstermiyordu, yirmi beşten fazla olmamasına rağmen otuzunda görünüyordu.

Bana yer gösterirken:

"Sevgili doktor, ona ne kadar minnettarım!" dedi. "Eğer o olmasaydı siz bana gelmezdiniz. Sıkıntıdan öleceğim! Babam beni yalnız bırakıp gitti, bu şehirde ne yapacağımı bilemiyorum."

Sonra bana nerede çalıştığımı, ne kadar kazandığımı, nerede yaşadığımı sordu.

"Kendiniz için yalnızca kazandığınız para kadar mı harcıyorsunuz?" diye sordu.

"Evet."

"Mutlu insan!" diye iç geçirdi. "Bana kalırsa, hayatta tüm kötülükler aylaklıktan, sıkıntıdan, manevi boşluktan ileri geliyor. Başka birilerinin sırtından geçinmeye alışınca bütün bunlar kaçınılmaz oluyor. Çalım satmak için söylediğimi düşünmeyin, içtenlikle konuşuyorum, zengin olmak ilginç ve hoş bir şey değil. 'Adil olmayan dünya zenginliklerinizi dost edinmek için kullanınız'* denmiştir, çünkü adil zenginlik genel olarak yoktur ve olamaz da."

Mariya Doljikova soğuk, ciddi bir ifadeyle mobilyalara baktı, âdeta onları kastederek:

"Konfor ve lüks sihirli güce sahiptir ve iradesi çok güçlü insanları bile yavaş yavaş kendine çeker," diye sürdürdü. "Babamla ben bir zamanlar sade, zengin olmayan bir hayat yaşıyorduk, şimdiyse nasıl yaşadığımızı görüyorsunuz."

Omuzlarını silkerek:

"Görülmemiş şey, yılda yirmi bin rubleye yakın para harcıyoruz! Taşrada!"

"Konfor ve lüksü servetin ve eğitimin kaçınılmaz ayrıcalıkları olarak görmek gerek," dedim. "Bana göre, hayatın rahatlıkları her

* Luka İncil'i, 16: 8-9. *-çev.*

çeşit emekle, hatta en ağır ve en kirli işleri yapan kol gücüyle bağdaştırılabilir. Babanız zengin birisi, fakat kendisinin söylediğine göre makine operatörlüğü ve basit yağ işçiliği yapmak durumunda kalmış."

Gülümsedi ve şüpheyle başını sallayarak:

"Babam bazen bir lokma bir hırka edebiyatı yapar," dedi. "Eğlence, geçici heves işte..."

O sırada zil sesi duyuldu ve Doljikova ayağa kalkarak:

"Zenginler ve iyi eğitim görmüş kimseler de diğer herkes gibi çalışmak zorundadır," diye sürdürdü. "Rahatlıksa herkes için aynı olmalı, hiçbir ayrıcalık söz konusu olmamalı. Neyse bu kadar felsefe yeter. Bana neşeli bir şeyler anlatınız lütfen. Boyacılardan bahsediniz, nasıl insanlar, komikler mi?"

Bu sırada doktor geldi. Ben boya ustaları üzerine konuşmaya başladım, ancak alışık olmadığım için utanıyor ve bir etnografya uzmanı kadar ciddi ve heyecanız konuşuyordum. Doktor da ustaların hayatıyla ilgili bazı anekdotlar anlattı. Sendeledi, ağladı, dizinin üzerine çöktü ve hatta sarhoş taklidi yaparak yere bile uzandı. Gerçek bir aktör gibi oynadı. Mariya Viktorovna onu seyrederken gözlerinden yaş gelinceye kadar güldü. Doktor daha sonra piyano çaldı ve akıcı, hoş, tenor sesiyle şarkı söyledi. Mariya Viktorovna ise onun yanı başında durarak şarkı seçmesine yardım etti ve hatalarını düzeltti.

"Sizin de şarkı söylediğinizi duydum, doğru mu?" diye sordum.

"Sizin de!" diye beni tekrarlayarak şaşkınlığını belirtti doktor.

"Mariya Viktorovna harika bir şarkıcı ve oyuncudur, siz de hâlâ kalkmış 'doğru mu?' diye soruyorsunuz. Bu kadarına da pes yani!"

Mariya Viktorovna sorumu:

"Bir zamanlar ciddi ciddi çalıştım, ama şimdi bıraktım," diye yanıtladı.

Alçak bir sedirin üzerine oturarak bize Petersburg'daki hayatını anlattı ve ünlü şarkıcılardan bahsederek onların seslerini ve şarkı söyleme tarzlarını taklit etti. Albümüne doktorun bir portresini

çizdi, sonra benimkini de çizdi; kötü çizmişti ama portrelerimiz bize benziyorlardı.

Mariya Viktorovna gülüyor, şakalaşıyor ve tatlı tatlı nazlanıp surat ekşitiyordu. Bunlar ona "adil olmayan zenginlikler" üzerine sohbetten daha çok yakışıyordu. Onun, biraz önce benimle lüks ve rahatlık üzerine konuşurken ciddi olmadığını, birilerini taklit ettiğini düşünüyordum. Muhteşem, komik bir aktristi o. Kafamda onu diğer genç kızlarımızla karşılaştırdım, güzel ve endamlı Anyuta Blagovo bile onunla aşık atamazdı; fark çok muazzamdı, ekilip yetiştirilmiş güzel bir gülle vahşi yaban gülü arasındaki fark gibi.

Üçümüz birlikte yemek yedik. Doktorla Mariya Viktorovna hem kırmızı şarap, hem şampanya, hem de kahvenin yanında konyak içtiler. Dostluğa, akla, ilerlemeye, özgürlüğe kadeh kaldırdılar; sarhoş olmadılar, yalnızca renkleri kızarmıştı ve bir de sebepsiz yere gözlerinden yaş gelinceye kadar gülüyorlardı. Sıkıcı görünmemek için ben de kırmızı şarap içtim.

Doljikova:

"Yetenekli, zengin donanımla doğmuş karakterler nasıl yaşayacaklarını biliyor ve kendi yollarında yürüyüp gidiyorlar," dedi. "Örneğin benim gibi vasat insanlar ise hiçbir şey bilmiyor ve kendi başlarına hiçbir şey yapamıyorlar; onlara, güçlü bir toplumsal hareket bulup ona katılmaktan ve akıntının götürdüğü yere sürüklenmekten başka bir seçenek kalmıyor."

"Olmayan bir şeyi bulmak mümkün mü?" diye sordu doktor.

"Hayır, çünkü biz var olanı görmüyoruz."

"Öyle mi? Toplumsal hareketler yeni edebiyatın bir uydurması. Bizde böyle bir hareket yok," diye ısrar etti doktor.

Böylece tartışma başlamış oldu.

"Bizde herhangi bir türde derin bir toplumsal hareket yoktur ve hiç de olmamıştır," dedi doktor yüksek sesle. "Yeni edebiyat neler icat etmedi ki! Köylerdeki aydın emekçiler diye bir şey de uydurmuşlardı, oysa bizdeki tüm köyleri arayıp tarasan, en fazla, ceket ya da siyah redingot giymiş, üç harfli bir sözcüğü yazarken dört

hata yapan bir Neuvajay-Korıto* bulursun. Bizde kültürel hayat henüz başlamamıştır. Tıpkı beş yüz yıl önceki gibi, yine aynı vahşilik ve zalimlik, aynı sonu gelmeyen küstahlıklar, aynı hiçlik duygusu! Akımlar, yönelişler var, fakat bunların hepsi bayağı, ıvır zıvır maddi çıkarlara eğilim gösteren küçük, önemsiz akım ve yönelişlerdir. Bunlarda ciddi bir şey görmek nasıl mümkün olabilir? Eğer derin bir toplumsal hareket keşfettiğinizi düşünüyorsanız ve bu hareketi izleyerek hayatınızı böceklerin kölelikten kurtarılması ya da sığır eti yememe gibi çağdaş beğeniye uygun görevlere adadıysanız, bu durumda sizi kutlarım sayın hanımefendi. Bize eğitim gerek, eğitim ve eğitim; derin toplumsal hareketler için ise biraz sabredelim. Bunlar için gelişme düzeyimiz henüz çok geri, doğruyu söylemek gerekirse, bu konuda herhangi bir bilgimiz de yok."

"Sizin yok, ama benim var," dedi Mariya Viktorovna. "Tanrım, bugün ne kadar da sıkıcısınız!"

"Davamız eğitim ve eğitim; mümkün olduğu kadar fazla bilgi birikimi yapmaya çalışmak, zira nerede bilgi, orada ciddi toplumsal hareketler; gelecekte insanoğlunun mutluluğu yalnızca bilgide olacaktır. Bilimin şerefine kadehimi kaldırıyorum!"

"Bir şey şüphe götürmez," dedi Mariya Viktorovna, "o da kendimize bir şekilde başka türlü bir hayat kurmamızın gerekliliği!"

Kısa bir suskunluk ve düşünme molasının ardından konuşmasını sürdürdü:

"Şu ana kadar yaşadığımız hayatın hiçbir değeri yok. Onun üzerine konuşmayalım."

Mariya Viktorovna'dan çıktığımızda katedralin saati ikiyi çalıyordu.

"Onu sevdin mi?" diye sordu doktor. "Çok sevimli, değil mi?"

Noel'in ilk günü Mariya Viktorovna'nın evinde yemek yedik ve sonraları her tatil gününde ona gitmeye başladık. Ben ve doktordan

* Gogol'ün *Ölü Canlar* romanında Çiçikov'un satın aldığı ölü canlardan birinin "yalağa saygı yok" gibi bir anlama gelen komik soyadı. Bu terim zamanla Rusçada "kara cahil, kaba" sıfatı ile eşanlamlı olarak kullanılmaya başlanmış ve dile yerleşmiştir. *–çev.*

başka gelip gideni yoktu, şehirde de herhangi bir tanıdığı bulunmuyordu. Zamanımızın çoğunu tartışarak geçiriyorduk. Arada bir doktor bir kitap ya da dergi getiriyor, yüksek sesle bize okuyordu. Gerçekten, hayatımda karşılaştığım ilk iyi eğitimli insan oydu. Onun çok şey bilip bilmediğini değerlendiremem, fakat o bilgisini daima dışarı vuruyor, meydana çıkarıyordu, başkaları da bu bilgileri öğrensin istiyordu. Tıpla ilgili bir şey söylediğinde onun bizim şehir doktorlarının hiçbirine benzemediğini ve sözlerinin sizin üzerinizde yeni ve özel bir etki bıraktığını görürdünüz. Eğer isteseydi gerçek bir bilim adamı olabilirdi diye düşünüyordum. Doktor muhtemelen o zamanlar üzerimde ciddi etki bırakan tek insandı. Onunla görüşerek ve verdiği kitapları okuyarak yavaş yavaş, pek eğlenceli olmayan işime anlam kazandırabilecek bilgiye karşı içimde bir arzu hissetmeye başladım. O ana kadar, örneğin, bütün dünyanın altmış temel elementten oluştuğunu, bezir yağının, boyanın ne olduğunu bilmemem ve bunları bilmeden işlerimi bir şekilde sürdürebiliyor olmam bana çok acayip geliyordu. Doktorla tanışmam manevi olarak da bana katkı sağladı. Gerçi görüşlerimde genellikle bir değişiklik olmuyordu, ama onunla sık sık tartışıyorduk. Onun sayesinde kafamda birçok şeyin henüz aydınlığa kavuşmadığını yavaş yavaş fark etmeye başladım. Vicdanımın buyrukları belirgin, kesin olsun ve en ufak bir muğlaklık içermesin diye, kendi içimde mümkün olduğu kadar belirgin, net düşünce ve görüşler üretmeye, geliştirmeye çaba gösterdim. Her ne kadar o şehrimizdeki en eğitimli ve en iyi kişiyse de mükemmel olmaktan çok uzaktı. Hal ve tavırlarında, her sohbeti tartışmaya çevirme alışkanlığında, hoş tenor sesinde ve hatta söylediği gönül okşayıcı sözlerde bile ruhban okulu öğrencilerini anımsatan kaba bir şeyler hissediliyordu. Redingotunu çıkarıp ipek gömleğiyle otururken ya da meyhanede garsonlara bahşiş verirken her seferinde aklıma kültür filan iyi de, bu adamın içinde hâlâ bir Tatar saklı düşüncesi geliyordu.

Vaftiz yortusunda doktor yeniden Petersburg'a döndü. O sabah gitmişti, öğleden sonra ise kız kardeşim bana uğradı. Paltosunu ve

şapkasını çıkarmaksızın sessizce oturdu, rengi çok solgundu ve bakışları hep sabit bir noktaya odaklanıyordu. Üşütmüştü ve yatağa düşmemek için direndiği belli oluyordu.

"Soğuk aldın galiba," dedim.

Gözleri yaşla doluydu, sanki onu gücendirmişim gibi tek bir kelime konuşmadan kalkıp Karpovna'nın yanına gitti. Bir süre sonra acı, sitem dolu ifadelerini duyuyordum:

"Dadıcığım, bugüne kadar ben ne için yaşadım? Ne için? Sen söyle, gençliğimi boşa heder etmedim mi? En güzel yıllarımı yalnızca harcamaları yazarak, çay demleyerek, kapikleri sayarak, misafirleri ağırlayarak ve dünyada bunlardan daha yüce bir şeyin olmadığını düşünerek geçirdim. Dadıcığım, beni anla lütfen, benim de bir insan olarak arzularım, ihtiyaçlarım var ve ben de yaşamak istiyorum; oysa beni bir çeşit, anahtarı belinde bir mutfak kâhyasına dönüştürdüler. Bu ne korkunç! Ne korkunç!"

Kardeşim çıkarıp anahtarlarını kapıya doğru fırlattı, anahtarlar şangırtıyla odamın içine düştü. Büfenin, mutfak dolabının, mahzenin ve çay çekmecesinin anahtarlarıydı bunlar. Bir zamanlar bu anahtarları annem taşımıştı.

Dehşete kapılan yaşlı dadı:

"Aman tanrım! Kutsal azizler!" diye feryat etti.

Kız kardeşim eve gitmek için çıkarken anahtarları toplamak üzere bana uğradı ve:

"Beni bağışla! Son günlerde bana acayip şeyler oluyor," dedi.

VIII

Bir akşam geç saatlerde Mariya Viktorovna'dan eve döndüğümde odamda yeni üniformalı genç bir polisi beni beklerken buldum. Masamın başında oturmuş kitabımı karıştırıyordu.

Ayağa kalktı ve geri çekildi.

"Eh, nihayet!" dedi. "Bu, üçüncü gelişim size. Vali yarın sabah saat tam dokuzda ona gelmenizi emretti. Mutlaka ama!"

Zatıâlilerinin emrini kesinlikle yerine getireceğime dair benden imza aldı ve gitti. Geç bir saatte polisin gelmesi ve beklenmedik bir şekilde valiliğe çağrılmam üzerimde çok yıkıcı bir etki yarattı. Bende çocukluğumun ilk dönemlerinden kalma bir jandarma, polis, yargıç korkusu vardır ve şimdi sanki gerçekten bir suç işlemişim gibi endişeye kapılmıştım. Bir türlü uyuyamıyordum. Dadım ve Prokofiy de telaşlanmıştı, onlar da uyuyamıyordu. Ayrıca dadımın kulağı da ağrıyordu; sürekli inliyordu ve ağrıdan birkaç kez de ağladı. Uyumadığımı duyan Prokofiy elinde lambayla odama gelerek masaya oturdu.

Bir an düşündükten sonra:

"Biberli votka içmek şimdi size çok iyi gelirdi," dedi. "Bu gözyaşı vadisi dünyada biberli votkayı içer içmez hiçbir şeyin kalmıyor. Eğer annem kulağına biraz ondan damlatsa çok fazla faydası olurdu."

Prokofiy saat ikiden sonra et için mezbahaya gidiyordu. Artık sabaha kadar böyle uyanık kalacağımı bildiğimden, saat dokuza kadar zaman öldürmek için onunla birlikte gitmeye karar verdim. Elimizde fenerle yürüyorduk; Prokofiy'in ayazdan yüzünde mavi lekeler oluşmuş, on üç yaşındaki tam bir haydut görünüşlü çırağı Nikolka ise arkamızdan kızakla geliyordu. Daha hızlı gitmesi için hırlamalı bir sesle ata çıkışıyordu.

Bizim aziz Prokofiy:

"Valilikte sizi mutlaka cezalandıracaklardır," dedi. "Vilayetin kendi kuralları var, yüksek kilise adamlarının, subayların, doktorların kendi kuralları var, her tabakanın kendi kuralları var. Siz ise kendi kurallarınıza uymadınız, bunu yapmanıza asla izin vermezler."

Mezbaha mezarlığın arka tarafında kalıyordu, daha önce yalnızca uzaktan görmüştüm. Gri çitle çevrilmiş üç iç karartıcı barınaktan oluşuyordu. Yazın sıcak günlerde rüzgâr o taraftan estiğinde boğucu, pis bir koku getirirdi. Şimdi karanlıkta mezbahanın avlusuna girerken barınakları göremiyordum, dört tarafım kimisi boş kimisi et yüklü kızak ve atlarla doluydu. İnsanlar elle-

rinde fenerlerle yürüyor, iğrenç bir şekilde küfürlü konuşuyorlardı. Prokofiy ve Nikolka da aynı şekilde bayağıca küfür ediyordu; küfür, öksürüp aksırmalar ve at kişnemelerinin oluşturduğu kesintisiz bir uğultu bütün çevreyi, göğü doldurmuştu. Ortalık leş ve gübre kokuyordu. Don eriyip çözülmeye, kar ve çamur birbirine karışmaya başlamıştı; karanlıkta sanki kan gölü içinde yürüyormuşum gibi geldi.

Kızaklar dolusu et alarak pazardaki kasap dükkânının yolunu tuttuk. Hava artık aydınlanıyordu. Ellerinde sepetlerle aşçılar ve geniş paltolar giymiş yaşlı kadınlar birbiri ardına pazar yerine gelmeye başladı. Prokofiy elinde satırı ve üzerinde kan sıçramış beyaz önlüğüyle, müthiş yeminler ederek, haç çıkararak avazı çıktığı kadar bağırıp bütün pazar yerini inletiyor, eti aldığı fiyata, hatta zararına sattığına insanları inandırmaya çalışıyordu. Prokofiy eti eksik tartıyor, para üstlerini eksik veriyordu; onun bağrış çığırışlarından sağıra dönen aşçı müşteriler bu hileleri görüyor, fakat protesto etmeyip, yalnızca onu cellat diye çağırmakla yetiniyorlardı. Elindeki korkunç satırını kaldırıp indirirken kartpostallık pozlar takınıyor, her seferinde kudurmuş bir ifadeyle "gek!" diye ses çıkarıyordu ve şimdi gerçekten birisinin kafasını ya da kolunu koparacak diye ödüm kopuyordu.

Bütün sabahı kasap dükkânında geçirdim ve sonunda valiliğe geldiğimde paltom et ve kan kokuyordu. Sanki birilerinin emriyle mızrakla ayı avına gitmiş gibi bir psikoloji içindeydim. Üzerine şerit desenli halı serilmiş yüksek merdiveni ve hiçbir şey konuşmadan iki eliyle bana kapıyı gösterip geldiğimi bildirmeye koşan parlak düğmeli frak giymiş genç memuru hatırlıyorum. Lüks fakat zevksiz ve sıcaklıktan uzak bir tarzda döşenmiş bir salona girdim. Özellikle, pencere aralarındaki boşluklara asılmış dar ve yüksek aynalar ve pencerelerdeki parlak sarı perdeler insanın gözünü fena halde rahatsız ediyordu. Valilerin değiştiği, buna karşılık eşyaların aynen eskisi gibi kaldığı anlaşılıyordu. Genç memur yine iki eliyle bana kapıyı gösterdi, boynunda Aziz Vladimir nişanı asılı generalin yanında ayakta durduğu büyük, yeşil masaya doğru yürüdüm.

Elinde bir mektup tutan general ağzını "o" harfi biçiminde genişçe açarak:

"Gospoda Poloznev sizin buraya gelmenizi... Evet, gelmenizi şunu bildirmek için istedim," diye söze başladı. "Saygıdeğer babanız hem yazılı hem de sözlü olarak vilayet soyluluk idaresi başkanına başvurmuş ve sizin çağrılıp, taşıma şerefine sahip oluğunuz soyluluk unvanına ters düşen bütün davranışlarınızın tek tek sayılarak önünüze konmasını istemiş. Zatıâlileri Aleksandr Pavloviç haklı olarak davranışınızın kötü örnek oluşturabileceğini, sizi ikna etmek için kendi kişisel çabalarının yetersiz kaldığını, dolayısıyla, ciddi bir idari müdahalenin kaçınılmaz olduğunu belirtiyor. İşte şu mektupta sizin hakkınızdaki benim de katıldığım düşünceleri yer alıyor."

General bunları bana alçak sesle, saygılı bir üslupla, sanki ben onun amiriymişim gibi önümde dimdik durarak söylüyordu. Bakışlarında en ufak bir sertlik yoktu. Pörsümüş, yıpranmış yüzü kırışıklarla doluydu, gözlerinin altında torbalar oluşmuştu, saçları boyalıydı. Dış görünüşüne bakarak kaç yaşında olduğunu, kırk mı yoksa altmış mı, tahmin etmeniz imkânsızdı.

"Ümit ediyorum ki," diye sürdürdü, "bana resmî değil de özel olarak başvuran saygıdeğer Aleksandr Pavloviç'in bu inceliğini takdir edersiniz. Ben de sizi buraya gayri resmi biçimde davet ettim ve sizinle vali olarak değil, pederinizi içten seven birisi olarak konuşuyorum. Sizden rica ediyorum, ya davranışlarınızı değiştirip unvanınızın gerektirdiği görevlere geri dönünüz ya da kötü örnek olmamak için sizi kimsenin tanımadığı, canınızın istediği şeyle meşgul olabileceğiniz bir yere gidiniz. Aksi halde, sıradışı önlemler almak zorunda kalacağım."

Yarım dakika kadar ayakta konuşmadan durdu, ağzı açık halde yüzüme baktı:

"Vejetaryen misiniz?" diye sordu.*

"Hayır, zatıâlileri, et yiyorum."

* Vali bu sorusuyla Poloznev'in Tolstoy'un takipçilerinden biri olup olmadığını öğrenmek istemektedir. *–çev.*

Oturdu ve masadaki birtakım kâğıtları önüne doğru çekti. Eğilerek selamladım ve çıktım.

Artık öğleden önce işe gitmemin bir anlamı yoktu, uyumak için evin yolunu tuttum. Ancak mezbahanın ve valiyle görüşmenin bende uyandırdığı kötü, marazi duygular uykuya dalmama engel oldu. Akşamın olmasını bekledim ve sonra keyifsiz, iç karartıcı bir ruh haliyle Mariya Viktorovna'ya gittim. Ona valiyle görüşmemi anlattım; inanamadı, hayretler içinde yüzüme baktı ve sonra iyi yürekli, gülmeyi seven insanların becerebileceği türden, kulakları çınlatan, neşeli, coşkulu bir kahkaha kopardı.

Gülmekten az kalsın düşüyordu, masaya dayanarak:

"Eğer bunu Petersburg'da bir anlatacak olursam!" dedi. "Eğer bunu Petersburg'da bir anlatacak olursam!"

IX

Mariya Viktorovna'yla şimdi artık daha sık, günde iki kez görüşüyorduk. Hemen hemen her gün öğleden sonra mezarlığa geliyor, ben işten çıkana kadar haçlar ve mezar taşları üzerindeki yazıları okuyordu. Bazen de kiliseye gelir, yanımda durarak nasıl çalıştığımı izlerdi. Sessizlik, ressam ve yaldız ustalarının naif çalışmaları, Redka'nın akıllılığı, benim dış görünüş olarak diğer ustalardan hiçbir farklılığımın olmaması ve aynen onlar gibi, üzerimde yalnızca yeleğim, ayaklarımda eski ayakkabılar olduğu halde çalışmam ve bana "sen" diye hitap etmeleri, bütün bunlar onun için yeni şeylerdi ve onu duygulandırıyordu. Bir keresinde o yanımdayken, yukarıda güvercin resmi yapan ressam:

"Misail, bana üstübeç versene!" diye bağırdı bana.

Ona üstübeci verdim. Yeterince sağlam olmayan iskeleden aşağı inerken beni seyreden Mariya Viktorovna gözleri yaşaracak kadar duygulandı ve gülümseyerek:

"Ne kadar sevimlisiniz!" dedi.

Çocukluğumdan aklımda kalmış bir anım vardı; şehrimizin zenginlerden birinin yeşil papağanı bir gün kafesinden kaçmıştı.

Bu güzel, yalnız ve evsiz barksız kuş tembel tembel bir bahçeden ötekine konarak bütün bir ay boyunca şehrin her yerini dolaşmıştı. Mariya Viktorovna bana bu kuşu hatırlattı.

"Bu günlerde mezarlık hariç isteyerek gidebileceğim hiçbir yer yok," dedi gülerek. "Şehir iğrenç derecede sıkıcı. Ajogin'lerde hâlâ rol ezberliyorlar, şarkı söylüyorlar, peltek peltek konuşuyorlar, fakat son zamanlarda artık bunlara dayanamıyorum. Kız kardeşiniz ürkek, çekingen birisi, Matmazel Blagovo her nedense benden nefret ediyor, tiyatroyu da sevmiyorum. Peki, ben nereye gideceğim, lütfen söyler misiniz?"

Mariya Viktorovna'ya gittiğimde boya ve reçine kokardım, ellerim siyahlaşmış olurdu; bunlar onun hoşuna giderdi. Olduğum gibi, normal iş kıyafetimle gelmemi isterdi, fakat ben iş kıyafetimle salonda otururken sanki üzerimde üniforma varmış gibi sıkılır, utanırdım. Dolayısıyla, ona her gidişimde yeni örme yün takımımı giyerdim, o bundan hoşlanmazdı.

Bir keresinde:

"Yeni rolünüze tam olarak alışamadığınızı kabul edin," dedi. "İşçi kıyafeti sizi utandırıyor, onun içinde rahat edemiyorsunuz. Lütfen söyleyin, kararlılık ve güven eksikliğinizin, tatminsiz oluşunuzun nedeni bu mu? Seçtiğiniz işin türü boya, badana ustalığı. Yoksa bu sizi tatmin etmiyor mu?" Gülerek sordu: "Biliyorum, boya eşyaları daha güzel ve daha dayanıklı yapar, ama bu eşyalar şehirlilere, zenginlere aittir ve eninde sonunda ihtişam, debdebe amacına yöneliktir. Üstelik sık sık, herkesin kendi ekmeğini kendi öz elleriyle kazanması gerektiğini bizzat siz söylüyordunuz. Ayrıca kazandığınız, elinize geçen şey ekmek değil, paradır. Harfi harfine sözlerinize, onların mutlak anlamlarına neden sadık kalmıyorsunuz? Evet, ekmek kazanmak lazım, yani toprağı sürmek, karıştırmak, biçmek, öğütmek ya da tarımla doğrudan ilişkisi olan başka şeyler, örneğin, inek beslemek, toprağı kazmak, tomruktan ev yapmak gerek..."

Yazı masasının yanında duran güzel dolabı açarak:

"Bütün bunları size sırrımı açmak istediğim için anlatıyorum," dedi. "*Voilà!** Bu benim tarım kütüphanem. Burada tarla, bostan, bahçe, sığır ahırı, arı kovanlığı her şey var. En küçük ayrıntısına değin bütün kuramsal konuları çalıştım; büyük bir hırsla okuyorum. Hayalim, tatlı rüyam, mart gelir gelmez bizim Dubeçnaya'ya gitmek! Orası harikadır, inanılmaz güzeldir! Sizce de öyle değil mi? İlk yılım işleri tanımakla ve alışmakla geçer, ikinci yıl, derler ya pamuk ellere acımayarak, bizzat kendim gerçek anlamda çalışmaya başlayacağım. Babam Dubeçnaya'yı bana hediye edeceğine dair söz verdi, orada istediğim her şeyi yapacağım."

Kızararak, gözleri yaşaracak kadar coşarak ve gülerek Dubeçnaya'da nasıl yaşayacağını hayal ediyor ve hayallerini yüksek sesle anlatıyordu. Ne kadar ilginç bir hayat olacaktı! Onu kıskandım. Mart çok yakındı, günler gittikçe uzuyordu. Parlak öğlen güneşinde çatılardan sular damlıyor, etraf bahar kokuyordu. Ben de köyde olmayı arzuluyordum.

Mariya Viktorovna Dubeçnaya'ya gidip orada yaşayacağını söylediğinde, şehirde nasıl tek başıma kalacağımı gözümün önünde iyice canlandırdım ve onu, kitaplarla dolu dolabından, tarımsal faaliyetlerinden kıskandığımı hissettim. Tarımdan anlamıyor ve sevmiyordum. Ona, tarımın bir köle uğraşısı olduğunu söylemek isterdim, ama babamın buna benzer sözleri sık sık söylediğini hatırlayınca vazgeçtim, sesimi kestim.

Büyük perhiz gelip çattı. Varlığını artık unutmaya başladığım Mühendis Viktor İvanıç Petersburg'dan döndü. Habersiz gelmiş, gelişini bildirmek için telgraf bile çekmemişti. Her zaman olduğu gibi akşam evlerine gittiğimde Viktor İvanıç'ı misafir odasında gezinip bir şeyler anlatırken buldum. Yıkanmış, saç tıraşı olmuş, on yaş daha gençleşmişti. Kızı, dizleri üzerine çömelmiş, bavuldan birtakım kutular, şişeler, kitaplar çıkarıyor ve çıkardığı her şeyi uşak Pavel'in eline veriyordu. Mühendisi görünce istemeden geriye doğru bir adım attım, o ise beyaz, güçlü, posta kızağı sü-

* (Fr.) "İşte!" *–çev.*

rücülerine özgü dişlerini göstererek gülümsedi ve iki elini bana uzatarak:

"İşte o! İşte o!" dedi. "Sizi gördüğüme çok sevindim, boya ustası beyefendi! Maşa* her şeyi anlattı, hakkınızda övgüler diziyordu."

Koluma girerek:

"Sizi tamamen anlıyor ve takdir ediyorum," diye sürdürdü. "Düzgün bir işçi olmak, kokartlı bir şapka giyip hazinenin kâğıdını israf etmekten çok daha zekice ve dürüstçe bir şeydir. Ben Belçika'da işte bizzat bu ellerimle çalıştım, sonra iki yıl makine operatörlüğü yaptım..."

Kısa bir ceket giymişti, ayaklarında terlik vardı; gut hastalığına yakalanmış gibi hafiften sağa sola yalpalayarak yürüyor, bir yandan da ellerini ovuşturuyordu. Alçak sesle bir şarkı mırıldanıyor, nihayet eve dönmenin ve sevdiği sıcak duşuna kavuşmanın bütün keyfini çıkarıyordu.

Yemek esnasında bana:

"Tartışma yok!" dedi. "Tartışma yok! Siz hepiniz tatlı, sempatik insanlarsınız; fakat her nedense, beyler, siz fiziksel, kol emeğine dayanan bir işe başlar başlamaz ya da mujikleri kurtarmaya kalkışır kalkışmaz, her şeyiniz eninde sonunda tarikatçılıkla sonuçlanır. Yoksa siz bir tarikatçı değil misiniz? İşte, votka içmiyorsunuz. Eğer bu tarikatçılık değilse nedir?"

Onu memnun etmek için votka içtim, şarap da içtim. Mühendisin beraberinde getirdiği peynirleri, salamları, ezmeleri, turşuları ve diğer bütün mezeleri ve o yokken yurt dışından gelen şarapları tattık. Şaraplar enfesti. Mühendis yurt dışından getirttiği şarap ve purolara her nasılsa gümrük ödemiyordu. Birileri ona herhangi bir karşılık beklemeksizin havyar ve kurutulmuş mersin balığı gönderiyordu. Oturduğu eve kira vermiyordu, zira ev sahibi demiryolu inşaatına yakıt satıyordu. Kısacası, mühendis ve kızı benim üzerimde, sanki dünyada her şeyin en iyisi onların emrindeymiş ve

* Maşa, Mariya'nın küçültülmüş halidir. *–çev.*

bütün bunlar kendilerine tamamen bedava olarak sağlanıyormuş gibi bir izlenim bırakmıştı.

Mariya Viktorovna'lara gitmeyi sürdürdüm, ama artık aynı istekle gitmiyordum. Mühendisten sıkılıyordum ve o varken kendimi tutuk hissediyordum. Onun duru, masum gözlerine dayanamıyordum; düşünce ve değerlendirmeleri bana azap veriyor, midemi bulandırıyordu. Çok kısa bir süre önce bu kırmızı suratlı, besili adamın emri altında çalıştığımı ve onun bana acımasız bir şekilde kaba davrandığını hatırlamak da beni hasta ediyordu. Doğru, elini belime doladı, sevecenlikle omzumu okşadı, hayat tarzımı takdir ettiğini söyledi, fakat onun önemsiz birisi olmamdan tıpkı eskiden olduğu gibi nefret ettiğini ve bana yalnızca kızının hatırı için tahammül gösterdiğini hissediyordum. Artık gülemiyor, istediğimi konuşamıyor, içime kapanıyordum ve uşağı Pavel'i çağırdığı gibi bir ihtimal beni de Panteley diye çağıracağı anı bekliyordum. Taşralı küçük burjuva gururum nasıl da isyan etmişti! Bir proleter, bir boya işçisi olarak ben, bütün şehrin âdeta yabancı ülke vatandaşına bakar gibi baktığı bu zengin eve, bu bana yabancı insanlara her gün geliyor, onların paha biçilmez şaraplarını içiyor, harikulade yemeklerini yiyorum. Vicdanım bütün bunları hoşgörüyle karşılamayı reddediyordu! Mühendislere giderken sokakta karşılaştığım insanlara, sanki gerçekten bir tarikatçıymışım gibi yan gözle bakıyor, suratımı asarak onlardan kaçıyordum. Mühendislerden çıkıp evime giderken de kendi tokluğumdan utanıyordum.

En önemlisi de gönlümü kaptırmaktan korkuyordum. Sokakta mı yürüyorum, çalışıyor muyum, iş arkadaşlarımla sohbet mi ediyorum, ne yaparsam yapayım hep akşamleyin Mariya Viktorovna'ya gideceğimi düşünüyordum; onun saçlarını, gülüşünü, yürüyüşünü hayalimde canlandırıyordum. Ona gitmek için evden çıkmadan önce her seferinde dadımın eğri aynasının önünde uzun bir süre kravatımı bağlayarak oyalanıyordum; örme yün takımım gözüme iğrenç görünüyordu. Bu kadar mızmız birisi olduğum için canım sıkılıyor, bir yandan da kendimden nefret ediyordum. Mariya Viktorovna bir keresinde diğer odadan bana

bağırarak çıplak olduğunu, beklemem gerektiğini rica etmişti; giyinirken elbiselerinin çıkardığı sesleri duymuş, çok heyecanlanmıştım, ayaklarımın altından âdeta yerin kaydığını hissetmiştim. Caddede uzaktan da olsa bir kadın görsem mutlaka bir karşılaştırma yapıyordum ve kadın ve kızlarımızın hepsi gözüme kaba, saçma sapan giyimli ve oturmasını kalkmasını bilmekten aciz görünüyorlardı. Bu karşılaştırma gururlanma duygumu kamçılardı, evet, Mariya Viktorovna'dan üstünü yok! Geceleri rüyamda onu ve kendimi görürdüm.

Bir gün mühendisle akşam yemeğinde koca bir ıstakoz yemiştik. Daha sonra eve dönerken mühendisin yemekte bana iki kez "azizim" diye hitap ettiğini hatırladım. Bu evde bana efendisi tarafından kovulmuş iri, mutsuz bir köpeğe şefkat gösterir gibi şefkat gösterdiklerini, benimle gönül eğlendirdiklerini ve bıkınca beni bir köpek gibi kovacaklarını düşündüm. Benliğimi bir utanç duygusu kapladı, âdeta hakarete uğramış gibi yüreğimde bir acı, göz yaşartıcı bir acı hissettim ve gökyüzüne bakarak bütün bu olup bitenlere bir son vermeye yemin ettim.

Ertesi gün Doljikov'lara gitmedim. Akşam geç saatlerde hava iyice karardığında, evlerin pencerelerine bakarak Büyük Dvoryanskaya Caddesinde yürüdüm. Ajogin'ler uyumuştu, yalnızca evin uzak pencerelerinden birinde ışık yanıyordu. Evin hanımı yaşlı Ajogina batıl inançlarla savaştığını düşünerek üç mumla aydınlattığı odasında dikiş dikiyordu. Bizim ev karanlıktı, tam karşıdaki Doljikov'ların evinde ise pencereler aydınlıktı. Ancak, çiçeklerden ve perdelerden dolayı içeriyi görmek imkânsızdı. Caddede bir aşağı bir yukarı durmadan yürüdüm, soğuk mart yağmuru iliklerime işledi. Babamın kulüpten dönüşünü duydum, kapıyı çaldı, bir dakika sonra pencerede ışık belirdi. Elinde lamba aceleyle kapıya yürüyen, bir yandan da öteki eliyle gür saçlarını düzelten kız kardeşimi gördüm. Sonra babam misafir odasında bir şeylerden bahsederek ve ellerini ovuşturarak bir köşeden ötekine gidip gelmeye başladı. Düşüncelere dalmış gözüken kız kardeşim ise koltukta kımıldamadan oturuyor, babamın anlattıklarını dinlemiyordu.

İşte gittiler, ışıklar söndü... Mühendisin evine göz attım, burada da ışıklar sönmüştü. Kendimi karanlıkta, yağmurun altında umarsızca yalnız, kaderin cilvesine terk edilmiş hissediyordum. Bütün yaptıklarımın, arzularımın, şu ana kadar düşündüğüm ve söylediğim her şeyin, içinde bulunduğum yalnızlıkla, şu anda çektiğim ve ileride çekeceğim acılarla kıyaslandığında ne kadar da önemsiz ve küçük kaldığını hissettim. Ne yazık! Canlı varlıkların eylem ve düşünceleri, onların acı ve kederleriyle kıyaslandığında ne kadar anlamsız, ne kadar önemsiz! Ne yaptığımı tam olarak idrak edemeden var gücümle Doljikov'ların kapı ziline asıldım, zili kopardım ve mutlaka şimdi dışarı çıkıp beni tanıyacaklar diye yaramaz bir çocuk gibi korku içinde oradan kaçtım. Nefes almak için caddenin sonunda durduğumda, yağan yağmurun ve uzak bir yerlerde demir bir levhayı takırdatan bekçinin çıkardığı seslerden başka bir şey duyulmuyordu.

Bütün bir hafta boyunca Doljikov'lara gitmedim. Örgü yün takımımı sattım. Boya sıva işleri yoktu, yeniden yarı aç yarı tok yaşamaya başlamıştım. Denk düşen bazı ağır, pis işleri yaparak günde on ya da yirmi kapik kazanıyordum. Dizlerime kadar soğuk çamurlarda bomboş dolaşarak, kendimi harap ederek hatıralarımı bastırmak, onlardan kurtulmak istiyordum. Âdeta, mühendisin evinde bana ikram edilen bütün o peynirler, konserveler için kendimden öç alıyordum. Ancak yine de yatağa aç ve ıslak bir halde uzanır uzanmaz günahkâr hayal gücüm derhal önümde harikulade ayartıcı resimler çizmeye başlıyor ve ben âşık olduğumu, tutkuyla sevdiğimi şaşkınlık içinde kendime itiraf ediyordum. Sonra, bu ağır, zalim hayatın sadece vücudumu daha kuvvetli ve daha taze yapacağını düşünerek derin ve sağlıklı bir uykuya dalıyordum.

Bir akşam münasebetsiz bir kar yağışı başladı, rüzgâr kuzeyden esiyordu ve kış âdeta geri gelmişti. O akşam işten döndüğümde Mariya Viktorovna'yı odamda beni beklerken buldum. Kürküyle oturuyordu ve iki elini de manşonunun içine sokmuştu.

Zeki, duru gözlerini yukarı doğru çevirerek:

"Bana niçin uğramıyorsunuz?" diye sordu.

Bense sevinçten tamamen şaşırıp kalmıştım; tıpkı babam beni dövdüğünde yaptığım gibi, onun önünde hazır ol vaziyetine geçtim. Yüzüme baktı; gözlerinden niçin şaşırdığımı anladığı belli oluyordu.

"Bana niçin uğramıyorsunuz?" diye sorusunu yineledi. "Siz bana gelmek istemeyince, ben kalkıp size geldim işte."

Yerinden kalkarak yanıma geldi. Gözleri yaşla dolarken:

"Beni terk etmeyin, dedi. "Yalnızım, hem de yapayalnızım!"

Ağlamaya başladı, yüzünü manşonuyla kapatarak devam etti:

"Yalnızım! Hayatım çok çetin geçiyor, çok çetin ve bu koca dünyada sizden başka kimsem yok. Beni terk etmeyin!"

Gözyaşlarını silmek için mendil ararken gülümsedi, bir süre sustuk, sonra onu kucakladım ve öptüm. Bu esnada şapkasını tutturduğu çengelli iğnesine denk gelen yanağım çizilerek kanadı.

Ve sanki birbirimizi çok çok uzun zamandan beri tanıyormuşuz gibi konuşup sohbet etmeye başladık...

X

Mariya Viktorovna iki gün sonra beni Dubeçnaya'ya gönderdi, tarif edilemez bir memnuniyet duyarak gittim. İstasyona giderken ve daha sonra vagonda otururken nedensiz yere gülüyordum, insanlar bana sanki sarhoşmuşum gibi bakıyordu. Kar yağmaya devam ediyor, sabahları hâlâ don oluyordu, ama yollarda artık üzerlerinde ekin kargalarının bağrışarak uçuştuğu siyah bölgeler oluşmaya başlamıştı.

Yaşamak için başlangıçta ikimize de, hem kendime hem de Maşa'ya, Gospoja Çeprakova'nın kullandığında değil de, onun karşısındaki diğer müştemilatta bir yer hazırlamayı düşünüyordum. Ancak, burada uzun zamandan beri güvercin ve ördeklerin yaşadığı ve çok sayıda yuvayı yıkmadan bu mekânın temizlenmesinin mümkün olmadığı anlaşıldı. İster istemez büyük evin rahatsız panjurlu odalarını düşünmeye başladım. Mujikler bu eve köşk diyorlardı. İçinde yirmiden fazla oda vardı, mobilya olarak ise yalnızca

bir kuyruklu piyano ve bir de tavan arasına atılmış bir çocuk koltuğu bulunuyordu. Maşa şehirdeki mobilyalarının hepsini getirecek olsa bile, bu iç karartıcı boşluk ve soğukluk izlenimini ortadan kaldırmamız mümkün olmayacaktı. Bahçeye bakan üç küçük oda seçtim, sabah erkenden gece yarılarına kadar çalışarak odaları temizledim, yeni camlar taktım, duvarları duvar kâğıdıyla kapladım, döşemelerdeki delik ve yarıkları kapadım. Hafif, hoş bir işti bu. Bu arada buzların çözülüp çözülmediğini görmek için durmadan nehre koşuyordum; bana sanki sığırcıklar uçuşuyormuş gibi geliyordu hep. Geceleyin Maşa'yı düşünerek, anlatılmaz tatlı duygular ve içimi saran sevinç dalgaları eşliğinde farelerin gürültülerine, tavan arasından gelen rüzgâr uğultusuna ve takırtılara kulak kabartıyordum. Sanki yaşlı *domovoy** çatı arasında öksürüyormuş gibi geliyordu bana.

Yerde kalın bir kar tabakası vardı, üzerine martın sonunda daha da yağdı, fakat sihirli bir değnek değmiş gibi hızla eridi; azgın bahar suları gelip geçti. Böylece nisanın başında artık sığırcıklar cıvıldaşmaya, bahçede sarı kelebekler uçuşmaya başlamıştı. Hava harikuladeydi. Her gün akşamüzeri Maşa'yla buluşmak üzere yürüyerek şehre gidiyordum. Yavaş yavaş kuruyan fakat hâlâ yumuşaklığını koruyan yolda çıplak ayakla toprağa basmak ne büyük bir zevkti! Yolun yarısında oturur, daha fazla yakınına gideyim mi diye karar veremeden şehri seyrederdim. Şehrin görünüşü huzurumu kaçırırdı.

Sürekli olarak, tanıdıklarımın âşık olduğumu öğrendiklerinde bana nasıl davranacaklarını merak ediyordum. Babam ne diyecekti? Özellikle, beni en çok rahatsız eden şey, hayatımın giderek daha karmaşık hale geldiği ve ona hükmetme yeteneğini tamamen kaybettiğim düşüncesiydi; hayat âdeta bir balondu, beni sürükleyip götürüyordu, tanrı bilir nereye! Ekmeğimi nasıl kazanacağımı, nasıl yaşayacağımı artık düşünmüyordum, peki ne düşünüyordum? Gerçekten de ne düşündüğümü hatırlamıyorum.

* Rus folklor ve masallarında her evde yaşadığına inanılan doğaüstü zararsız varlık, evin iyi cini. *–çev.*

Maşa kaleskayla gelirdi, ben de yanına biner, birlikte, neşeli ve özgür, Dubeçnaya'ya giderdik. Ya da çiftlikte güneş batana kadar çalışır, Maşa'nın niçin gelmediğine şaşırarak, mutsuz, sıkıntılı bir ruh haliyle büyük eve dönerdim. Birden çiftliğin kapısında ya da bahçede beklenmedik sevimli bir hayaletle karşılaşırdım, işte Maşa! Meğer Maşa o gün demiryoluyla gelmiş ve istasyondan çiftliğe kadar yürümüş. Ne şenlikti o günler! Üzerinde basit bir yün elbise, eşarp, elinde sıradan bir şemsiye, fakat diri, formunda, endamlı, ayağında pahalı yabancı potinler... O, küçük burjuvayı oynayan yetenekli bir aktristi.

Çiftliğimizi gözden geçirdik, odaları nasıl bölüşeceğimize, patika yolların, bostanın ve arı kovanlığının nerede olacağına karar verdik. Şimdiden tavuklarımız, ördek ve kazlarımız vardı, onları bize ait oldukları için seviyorduk. Yulaf, yonca, kelp otu, Arnavut darısı ve bostan tohumlarının ekimi için toprağı önceden hazırlamışlardı. Bütün bunları defalarca gözden geçiriyor, ne kadar ürün alabileceğimizi uzun uzun tartışıyorduk. Maşa'nın söylediği her sözü son derecede zekice ve kusursuz buluyordum. Bu, hayatımın en güzel dönemiydi.

Aziz Fomina haftasından hemen sonra Dubeçnaya'dan üç verst uzaklıktaki Kurilovka köyünün küçük kilisesinde evlendik. Maşa her şeyin sade olmasını istedi. Onun isteği üzerine, köylü gençler sağdıcımız oldu. Zangoç tek başına ilahi okudu. Kiliseden küçük, yaysız, sarsıntılı bir at arabasıyla döndük, arabayı Maşa'nın kendisi sürdü. Şehirden yalnızca kız kardeşim Kleopatra'yı davet etmiştik, nikâhtan üç gün önce Maşa ona pusula göndermişti. Kız kardeşim beyaz bir elbise giymiş, eldiven takmıştı. Mutluluktan ve aşırı duygulanmaktan nikâh sırasında sessizce ağladı. Yüzünü bir annelik, sınırsız bir iyi kalplilik ifadesi kaplamıştı. Bizim mutluluğumuz onu sarhoşa çevirmişti, sanki içine sersemletici bir tütsü çekmiş gibi gülümsüyordu. Nikâh sırasında ona bakarken, dünyada onun için aşktan, dünyevi aşktan daha yüce bir şey olmadığını ve onun gizli gizli, çekine çekine, tutkuyla ve sürekli olarak aşk düşleri kurduğunu anladım. Maşa'yı kucakladı ve öptü, coşkusunu nasıl ifade edeceğini bilemeyerek Maşa'ya benim için:

"O çok iyi kalplidir! O çok iyidir," dedi.

Bizden ayrılmadan önce giysi değiştirip kendi günlük giysilerini giydi. Yalnız konuşmak için beni bahçeye çıkardı.

"Kendisine hiçbir şey yazmadığın için babam çok üzüldü," dedi. "Onun rızasını, hayır duasını almalıydın, fakat işin aslına bakarsan o çok memnun. Bu evliliğin seni bütün toplumun gözünde yücelteceğini, Mariya Viktorovna'nın etkisiyle hayata karşı davranışının daha ciddileşeceğini söylüyor. Akşamları artık yalnızca seni konuşuyoruz, hatta dün senin için 'bizim Misail' dedi. Bu beni çok mutlu etti. Görünüşe bakılırsa bazı planları var, sanırım sana bir yüce gönüllülük örneği göstermek ve ilk önce de barışma amacıyla seninle konuşmak istiyor. Büyük bir olasılıkla birkaç gün içinde buraya, size gelecek."

Kardeşim aceleyle birkaç kez haç çıkararak beni kutsadı ve:

"Eh, tanrı yardımcın olsun, mutlu ol," dedi. "Anyuta Blagovo çok akıllı bir kızdır, senin evliliğin hakkında diyor ki, tanrı onu yeni zorlu bir sınavdan geçirecek. Ne yapacaksın! Aile hayatı sadece mutluluk değil, aynı zamanda ıstırap da demek. Bunsuz olmaz."

Kız kardeşimi geçirmek için Maşa ile birlikte üç verst yaya yürüdük. Geri dönerken âdeta dinleniyormuşuz gibi sessiz ve suskunduk. Maşa elimden tutmuştu, ruhumda bir hafiflik hissediyordum ve artık canım aşktan bahsetmek istemiyordu. Evlendikten sonra birbirimize daha da çok yakınlaştık, dost, akraba olduk. İkimizi bundan böyle hiçbir şey ayıramaz gibi geliyordu bize.

"Kız kardeşiniz sevimli birisi," dedi Maşa. "Fakat uzun süre acı çekmiş gibi bir hali var, babanız korkunç bir adam olmalı."

Ona beni ve kız kardeşimi nasıl yetiştirdiklerini ve çocukluğumuzun gerçekten nasıl bir kalın kafalılık ve işkence ortamında geçtiğini anlattım. Babamın daha kısa bir süre önce bana vurduğunu duyunca irkildi ve bana sokuldu.

"Daha fazla anlatma, korkunç şeyler bunlar," dedi.

Maşa benden artık hiç ayrılmıyordu. Büyük evin üç odasında yaşıyorduk. Akşamları evin boş kısmına açılan kapıyı sağlam bir şekilde kilitliyorduk, sanki orada bilmediğimiz birisi yaşıyordu ve biz

ondan korkuyorduk. Ben erkenden, şafakla birlikte kalkıyor, kalkar kalkmaz da hemen işe koyuluyordum. At arabalarını tamir ediyor, bahçede patika yollar açıyor, yağan doluyu kürüyor, evin çatısını boyuyordum. Yulaf ekme zamanı geldiğinde toprağı iki kere sürüp iyice gevşetmeyi deniyor, sonra ekiyordum ve büyük bir dikkat ve sorumlulukla yaptığım bütün bu işlerde işçimizden hiç de kötü değildim. Çok yoruluyordum, yağmurdan ve şiddetli soğuk rüzgârdan uzun süre yüzüm ve ayaklarım yanıyordu, buna rağmen geceleyin uyurken rüyama sürülmüş toprak giriyordu. Ancak tarla işleri bana çekici gelmiyordu. Tarımla uğraşmayı ne biliyor ne de seviyordum. Belki de bu atalarımın toprak sahibi olmamalarından ve damarlarımda saf kentli kanı dolaşmasından ileri geliyordu. Doğayı şefkatle seviyordum; tarlaları, çayırları, bostanları da seviyordum, fakat kara sabanıyla toprağı altüst eden, zavallı atını durmadan sıkıştıran mujik, ıslak ve hırpani kılığı, öne doğru gerilmiş boynuyla benim için hep kaba, vahşi, çirkin kuvvetin bir ifadesi olmuştur. Onun biçimsiz hareketlerini izlerken her seferinde istemeden insanoğlunun daha ateşi keşfetmeden önceki, uzak geçmişte kalan masalımsı hayatını düşünmeye başlarım. Köyün büyükbaş sürüsüyle gezen azgın boğa ve tırnaklarıyla tok sesler çıkararak köyün içinde hızla şuraya buraya koşuşup duran atlar içime korku salardı ve ister boynuzlu bir koç, ister erkek bir kaz, ya da bağlı bir köpek olsun, azıcık iri, güçlü ve kızgın olan her şey bana aynı o kaba, vahşi gücün birer ifadesi olarak görünürdü. Bu önyargı içimde, özellikle kötü havalarda, sürülmüş siyah tarlaların üzerinde ağır bulutların asılı olduğu zamanlarda daha güçlü şekilde kendini belli ederdi. En önemlisi de, tarla sürerken ya da tohum ekerken eğer iki üç kişi dikilip benim bu işi nasıl yaptığımı seyrediyorsa, bendeki o işin kaçınılmaz ve gerekli olduğuna dair algı kaybolmaya başlıyor ve bana sanki iş yapmıyor da, kendi kendime eğleniyormuşum gibi geliyordu. Dolayısıyla, tarım yerine avluda herhangi bir işle uğraşmayı tercih ediyordum; çatı boyamak kadar sevdiğim başka bir iş yoktu.

Bahçenin ve çayırın içinden geçerek değirmenimize gidiyordum. Değirmeni, Kurilovka köyünden, yakışıklı, esmer, gür, siyah

sakallı mujik Stepan kiralamştı. Pehlivan görünüşlü birisiydi. Kârsız ve sıkıcı bulduğu değirmenciliği sevmiyordu; değirmende yaşamasının sebebi evinden uzak olmak istemesiydi. O aynı zamanda bir saraçtı, etrafında her zaman hoş bir katran ve deri kokusu olurdu. Konuşmayı sevmezdi, uyuşuk ve tembeldi. Nehrin kıyısında ya da eşikte oturur, durmadan "u-lyu-lyu" diye şarkı mırıldanırdı. Bazen Kurilovka'dan karısı ve kaynanası onu görmeye gelirlerdi. Her ikisi de beyaz tenli, baygın bakışlı, yumuşak huylu kadınlardı. Stepan'ı yerlere kadar eğilerek selamlar ve ona "Siz, Stepan Petroviç" diye hitap ederlerdi. O ise kadınların selamına ne bir hareketle, ne de bir sözle yanıt verir, yanda, kıyıda oturarak alçak sesle "u-lyu-lyu" diye mırıldanırdı. Sessizlik içinde bir saat geçer, iki saat geçerdi. Sonunda karısı ve kaynanası aralarında fısıldaşarak kalkar ve bir süre daha, belki dönüp kendilerine bakar ümidiyle Stepan'ı seyrederlerdi. Sonra yine yerlere kadar eğilerek, tatlı, şarkı söyler gibi bir sesle:

"Hoşça kalın, Stepan Petroviç!" diyerek giderlerdi.

Stepan, arkalarından, kadınların getirdiği içlerinde simit ya da gömlek türü şeylerin bulunduğu bohçaları kaldırırken onların gittiği yöne bakarak:

"Kadın milleti!" diye iç geçirirdi.

İki ayrı altlı üstlü öğütücü taşın bulunduğu değirmen hem gündüz hem de gece çalışırdı. Stepan'a yardım ederdim. Bu iş çok hoşuma giderdi, Stepan bir yere gittiğinde severek onun yerine ben bakardım.

XI

Ilık ve açık havaları ıslak, çamurlu günler izledi; bütün mayıs boyunca yağmur yağdı, hava soğuk oldu. Değirmen taşlarının ve yağmurun gürültüsü insanı uyuşukluğa sevk eder, uykusunu getirirdi. Ayrıca, döşemenin titremesi ve un kokusu da uyutucu bir etki yaratırdı. Karım üzerinde kısa kürk gocuğu, ayaklarında erkek galoşları ile günde iki kez değirmene uğrar ve hep aynı şeyleri söylerdi:

"Buna da yaz diyorlar! Ekim ayından daha beter!"

Birlikte çay içiyor, kaşa pişiriyor ya da saatler boyunca yağmurun kesmesini bekleyerek sessizce oturuyorduk. Bir keresinde Stepan panayıra gittiğinde Maşa tüm geceyi değirmende geçirdi. Birlikte uyandık; siyah yağmur bulutları tüm gökyüzünü kapladığı için saatin kaç olduğunu kestirmek imkânsızdı, yalnızca, Dubeçnaya'da uykulu uykulu öten horozların ve çayırda bağırıp çağrışan bıldırcın kılavuzlarının sesleri duyuluyordu. Daha çok erkendi... Karımla birlikte yürüyüp gölete indik, Stepan'ın biz gelmeden önce suya bıraktığı av sepetini çekip çıkardık. İçinde büyük bir tatlı su levreğiyle kollarıyla yukarı doğru tırmanmaya çalışan bir yengeç vardı.

"Onları geri bırak," dedi Maşa. "Bırak onlar da mutlu olsun."

Çok erken kalktığımız ve sonra da gün içinde hiçbir iş yapmadığımız için gün bana çok uzun gelmişti, hayatımın en uzun günüydü. Akşama doğru Stepan geldi ve ben de eve, malikâneye döndüm.

"Bugün baban geldi," dedi Maşa.

"Peki, nerede?" diye sordum.

"Gitti. Onu kabul etmedim."

Hiçbir şey söylemeden öylece dikilip durduğumu, babama acıdığımı gören Maşa: "Tutarlı olmak gerek," dedi. "Onu kabul etmedim ve kendisine, bundan sonra artık endişe duymamasını ve bize gelmemesini iletmelerini söyledim."

Bir dakika sonra çiftliğin kapısından çıkmış, babama durumu anlatmak üzere şehrin yolunu tutmuştum. Yol çamurlu ve kaygandı, hava soğuktu. Evlendikten sonra ilk kez böylesine kederleniyordum ve bu uzun, gri günün yorduğu beynimde bir an için "belki de yaşamam gerektiği gibi yaşamıyorum" düşüncesi parlayıp sönüverdi. Üzerime bir bitkinlik çöktü, benliğimi yavaş yavaş ümitsizlik ve uyuşukluk kapladı, hareket etmek, düşünmek istemiyordum. Biraz daha yürüdükten sonra boş ver anlamında elimi salladım ve eve geri döndüm.

Mühendis, sırtında kapüşonlu deri paltosuyla avlunun ortasında duruyordu. Yüksek sesle:

"Mobilyalar nerede?" diye bağırıyordu. "*Empire* stilinde güzel mobilyalar vardı, resimler, vazolar vardı. Şimdiyse tamtakır! Ben malikâneyi mobilyalarıyla birlikte satın almıştım, şeytan mı götürdü onları?"

General hanımının işlerine bakan Moisey elindeki şapkasını buruşturarak mühendisin yanında dikilmiş duruyordu. Yirmi beş yaşlarında, ince, çilli bir yüze ve arsız bakışlı küçük gözlere sahip bir delikanlıydı, sanki uzun süre üzerine yatmış gibi, yanağının birisi diğerinden daha sarkıktı.

Moisey kararsızca:

"Siz, zatıâlileri, mobilyasız satın almıştınız. Ben hatırlıyorum," dedi.

Mühendis kızararak ve öfkeden sarsılarak:

"Kes sesini!" diye bağırdı.

Ve haykırışı bahçede yüksek sesle yankılandı.

XII

Bahçede ya da avluda herhangi bir iş yaptığımda Moisey ellerini arkasına koyarak tembel tembel yanda durur ve o küçücük gözleriyle beni küstahça seyrederdi. Bu beni o denli rahatsız ederdi ki, işi bırakır ve uzaklaşırdım.

Değirmenci Stepan'dan bu Moisey'in generalin dul eşinin sevgilisi olduğunu öğrendik. Kadından borç para istemeye gelenlerin önce Moisey'e başvurduklarını fark etmiştim. Bir keresinde de kapkara bir mujiğin, kömürcü olmalıydı her halde, Moisey'in ayağına kapandığını görmüştüm. Bazen de borç alan kişiyle fısıldaşarak parayı hanımından habersiz bizzat kendisi veriyordu; bunlara dayanarak onun kendi hesabına, bağımsız çalıştığı sonucuna varmıştım.

Moisey bahçede pencerelerin altında silah atıyor, mahzenden yiyeceklerimizi çalıp götürüyor, izin almadan atlarımızı alıyordu. Bunlar bizi rahatsız ediyor, Dubeçnaya'nın bize ait olduğundan şüpheye düşüyorduk.

Sararıp solan Maşa:

"Gerçekten bu rezillerle daha bir buçuk yıl birlikte yaşamak zorunda mıyız?" diyordu.

Generalin oğlu İvan Çeprakov şehrimizde kondüktör olarak çalışıyordu. Kışın o denli zayıflamış ve güçten düşmüştü ki, bir kadehle sarhoş oluyor, büzüşüp bir kenarda oturuyordu. Kondüktör üniformasını tiksinerek taşıyor ve ondan utanıyordu. Fakat mumları çalıp satabildiği için bu görevi elverişli bir mevki olarak görüyordu. Yeni durumum onda karmaşık duygular doğurmuş, şaşırmış, kıskanmış ve benzeri bir şeyin onun da başına gelebileceğini kuşkuyla ümit etmişti. Maşa'yı hayran bakışlarla seyrediyor, yemeklerde şimdi neler yediğimi soruyor, ince, çirkin yüzünde üzüntülü ve sevimli bir ifade beliriyordu. Âdeta mutluluğumu dokunarak hissediyormuşçasına parmaklarını oynatıyordu. Her dakika sigarasını yakmakla meşguldü, bir sigara yakmak için on kibrit harcadığından, bulunduğu yer anında çöplüğe dönerdi.

"Dinle 'küçük kazanç'," dedi bir gün telaşla. "Beni dinle, sefil hayatım şimdi tam dibe vurdu. En kötüsü de karşına çıkan her asteğmenin 'Hey sen, kondüktör! Sen!' diye bağırabilmesi. Kardeşim, trenlerde türlü çeşitli, çok fazla şey duyup dinledim ve biliyor musun, hayatın iğrenç bir şey olduğunu öğrendim. Hayat beni mahvetti! Trende bir doktor söylemişti, eğer anne baba ahlaksızsa çocukları içkici ya da cani olurmuş. İşte mesele bu!"

Bir keresinde avluda gördüm, yalpalıyordu. Gözleri anlamsız şekilde şuraya buraya kayıyor, güçlükle nefes alıyordu. Gülüyor, ağlıyor ve yüksek ateşli birinin sayıklamalarına benzer şeyler söylüyordu. Dolaşık konuşmasından, sadece, kalabalıkta annesini kaybetmiş bir çocuk gibi ağlayarak söylediği "Anne! Annem nerede!" sözcüklerini seçebildim. Onu bahçeye götürüp bir ağacın altına yerleştirdim, sonra ben ve Maşa sırayla bir gün bir gece başında bekledik. Durumu iyi değildi, Maşa onun solgun, ıslak yüzüne iğrenerek bakıyor ve:

"Gerçekten bu reziller avlumuzda daha bir buçuk yıl yaşayacaklar mı? Bu korkunç bir şey, korkunç!" diyordu.

Ya köylüler! Ne kadar çok üzüntü yaşadık onlar yüzünden! İlk başlarda, mutlu olmayı onca istediğimiz o bahar aylarında nice derin hayal kırıklıkları yaşadık! Karım bir okul yaptırdı. Altmış erkek çocuğu için bir okul planı çizdim ve yerel idareye onaylattım. İdare, okulu bizden yalnızca üç verst uzaklıkta bulunan büyük köyde, Kurilovka köyünde yapmamızı tavsiye etti. Dubeçnaya da dâhil dört köyden gelen çocukların okuduğu Kurilovka köyü okulu çok eskiydi ve küçük kalıyordu. Çocuklar okulun küflenmiş döşemeleri üzerinde korka korka yürüyorlardı. Mart ayının sonunda Maşa'yı kendi isteği üzerine Kurilovka köyü okulunun hamisi olarak atadılar. Nisan başında üç kez toplantı yaparak köylüleri, okullarının çok eski ve yetersiz olduğuna, yeni bir okul inşa etmek gerektiğine ikna ettik. Yerel idare üyelerinden birisi ve halk okulları müfettişi de geldi, onlar da ikna oldular. Her toplantıdan sonra köylüler etrafımızı sararak bizden bir kova votka istiyorlardı. Kalabalıkta sıcaktan bunalıyor, kısa sürede bitkin düşüyor, hoşnutsuz ve biraz da bozulmuş olarak evimize dönüyorduk. Neyse sonunda mujikler okulun temelini kazdılar ve inşaat malzemelerini şehirden kendi at ve arabalarıyla taşıyıp getirmeyi taahhüt ettiler. İlkbahar buğday ekiminden hemen sonraki ilk pazar günü temel için tuğla getirmek üzere Kurilovka ve Dubeçnaya'dan arabalar yola çıktı. Şafak söker sökmez yola çıkan arabalar akşam geç saatlerde döndüler. Mujikler sarhoştu ve canlarının çıktığını, yorulduklarını söylüyorlardı.

Aksi gibi, yağmur ve soğuk bütün mayıs boyunca devam etti. Yollar bozuldu, çamur deryasına döndü. Şehirden dönen at arabaları genellikle bizim avluya uğruyorlardı, ne korkunç bir çileydi bu! İşte giriş kapısında geniş karınlı bir at göründü, ön ayaklarını genişçe açmış, avluya girmeden önce etrafı selamlarcasına eğiliyor. On iki arşınlık yaş, kaygan tomruklar taşıyan araba zar zor içeri girebiliyor. Arabanın yanında, yağmurdan korunmak için yağmurluğuna bürünmüş, eteğini kemerine sokuşturmuş bir mujik önüne bakmadan ve su birikintisinin etrafını dolaşmadan doğruca ileri yürüyor. Tahta yüklü başka bir araba gözüküyor, derken tomruk yüklü bir üçüncüsü ve dördüncüsü... Evin önü yavaş yavaş atlarla,

tomruklarla, tahtalarla doluyor. Mujikler ve başları sarılı, etekleri yukarı toplanmış köylü kadınları pencerelerimize doğru öfkeyle bakıyorlar, gürültü, şamata ederek ev sahibi hanımefendinin çıkıp kendileriyle görüşmesini istiyorlar. Kaba küfürler havalarda uçuşuyor. Moisey kenarda ayakta durmuş seyrediyor, onun bizim içine düştüğümüz bu rezaletten çok büyük bir zevk aldığını tahmin ediyoruz.

"Artık malzeme getirmeye gitmeyeceğiz," diye bağırıyor mujikler. "Gidip hanımefendinin kendisi taşısın."

Rengi atmış, şaşkına dönmüş Maşa şimdi zorla eve gireceklerini düşünerek onlara yarım kova votka gönderiyor. Bundan sonra gürültü şamata diniyor ve uzun tomruklar gerisin geri, birbiri ardına avludan sürütülerek çıkarılıyor.

Okul inşaatına gitmeye hazırlandığımda karım endişeyle:

"Mujikler kudurmuş," dedi. "Sakın sana kötü bir şey yapmasınlar. Hayır, dur, ben de seninle geleceğim."

Ve Kurilovka'ya birlikte gittik. Marangozlar bizden bahşiş istedi. Duvarları oluşturacak kütükler artık hazırdı, temel atılabilirdi, fakat duvarcılar gelmemişti. İş gecikiyordu ve marangozlar söylenmeye başlıyordu. Duvarcılar geldiğindeyse kumun olmadığı anlaşıldı. Nasıl olmuşsa kuma ihtiyaç duyulacağı gözden kaçmış. Çaresiz durumumuzdan yararlanan mujikler kumun arabasına otuz kapik istediler, oysa inşaatla kumun çıkarıldığı nehrin arası dörtte bir versten daha fazla değildi. Beş yüz at arabası kuma ihtiyaç olacağını söylediler. Anlaşmazlıkların, küfür ve kavganın, isteklerin sonu bir türlü gelmiyordu. Karım çileden çıkmıştı.

Taş işini üstlenen yetmiş beş yaşındaki ihtiyar Tit Petrov, Maşa'nın koluna girerek:

"Buraya bak sen! Buraya bak!" dedi. "Yeter ki sen bana kum getir, senin işinin peşine derhal on adamımı koşturacağım, iki günde hazır olacak. Buraya bak!"

Neyse kumu getirdiler. İki gün geçti, dört gün, bir hafta geçti, temelin yükselmesi gereken yerde hâlâ kocaman bir hendek vardı.

"Çıldırırsın!" diyordu karım telaş içinde. "Nasıl bir halk bu böyle! Nasıl bir halk!"

Tam bu kargaşanın ortasında Mühendis Viktor İvanıç bizi ziyarete geldi. Beraberinde içi şarap ve meze dolu bir koli getirmişti. Uzun uzun yemek yedi ve uyumak için terasa uzandı. Öylesine horluyordu ki, işçiler başlarını sallayarak:

"Vay anasını!" diye söylendiler.

Maşa onun gelişinden hoşlanmamıştı, ona inanmıyordu. Bir yandan da ona akıl danışıyordu. Öğle yemeği sonrasında uykusunu iyice alarak uyanan mühendis kötü bir ruh haliyle kalktı, bizim tarımsal faaliyetlerimizle ilgi olumsuz şeyler söyledi. Şu ana kadar kendisini büyük zarara uğratan Dubeçnaya'yı aldığına pişman olduğunu dile getirdi. Zavallı Maşa'nın yüzüne bir hüzün çöktü. Babasına şikâyette bulundu, o ise esneyerek, mujikleri kırbaçlamak gerektiğinden bahsetti.

Evliliğimizi ve hayatımızı komedi olarak adlandırdı, bunların gelip geçici bir heves ve şımarıklık olduğunu söyledi.

Babası Maşa hakkında bana:

"Daha önce de benzer şeyler yaşamıştı," diye anlatmaya başladı. "Bir keresinde kendini bir opera şarkıcısı olarak görmüş, beni terk etmişti; onu iki ay aradım azizim, sırf telgraflar için bin ruble harcadım."

Artık beni eskiden olduğu gibi, tarikatçı ya da boyacı beyefendi olarak çağırmıyor, işçilik hayatımı onaylayıcı sözler söylemiyordu. Bunun yerine:

"Tuhaf bir insansınız!" diyordu. "Normal bir insan değilsiniz! Geleceği okumaya cüret edemem, ama sonunuz kötü olacak!"

Maşa geceleri iyi uyuyamıyordu. Yatak odamızın penceresinde oturur, düşüncelere dalardı. Akşam yemekleri sırasında artık o kahkahalardan, tatlı tatlı nazlanmalardan, cilvelerden eser yoktu. Üzülüyordum. Yağmur yağdığında her damlası bir saçma gibi kalbime saplanıyordu, Maşa'nın önünde diz çöküp kötü hava için özür dilemeye hazırdım. Avluda mujikler gürültü yaptığında da kendi-

mi suçlu görüyordum. Aynı yerde kımıldamadan oturup, saatlerce Maşa'nın ne kadar mükemmel, ne kadar olağanüstü bir insan olduğunu düşünüyordum. Onu tutkuyla seviyordum, onun yaptığı ve konuştuğu her şey beni büyülüyordu. Sakin, masa başı işlerle uğraşmaya eğilimliydi; uzun süre okuyabiliyor, bir konuyu araştırabiliyordu. Tarımı yalnızca kitaplardan öğrenen Maşa bilgisiyle herkesi şaşırtıyordu. Yaptığı tavsiyelerin hepsi işe yaradı, hiçbiri boşa gitmedi. Ve her şeyinde ne büyük bir yüce gönüllülük, beğeni ve iç huzuru vardı! Yalnızca çok iyi eğitim görmüş insanlarda bulunan türden bir iç huzuru!

Sağlıklı, yüksek bir zekâya sahip bu kadın için, entipüften kaygılar ve kavga gürültüyle dolu bu düzensiz, karışık ortam çok acı vericiydi. Buna kendi gözümle tanık oluyor ve geceleri uyuyamıyordum. Kafamda durmadan çözüm arıyordum; boğazıma bir şey düğümleniyordu, ağlayacak gibi oluyordum. Ne yapacağımı bilemeden çırpınıp duruyordum.

Atı dörtnala koşturarak şehre gidiyor, Maşa'ya kitap, gazete, şekerleme ve değişik çiçekler getiriyordum. Stepan'la birlikte balık tutuyor, lota balığı yakalamak ve akşam masamızı çeşitlendirmek için saatler boyunca yağmur altında boğazıma kadar soğuk sular içinde dolaşıyordum. Kendimi küçük düşürerek mujiklerden gürültü etmemelerini rica ediyor, onlardan çeşitli şeyler satın alıyor, onlara votka veriyor ya da vaatlerde bulunuyordum. Daha da neler, ne aptallıklar yaptım ben!

Nihayet yağmurlar kesildi, toprak kurudu. Sabah saat dörtte uyanıyorsun, bahçeye çıkıyorsun, çiçeklerin üzerindeki çiy taneleri parıldıyor, kuşlar, böcekler ötüşüyor, cıvıldaşıyor, gökte tek bir bulut bile yok. Bahçe ne kadar da güzel, çayır ve nehir de öyle! Fakat öte yanda mujiklerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili o anılar!

Yulaf ekinine bakmak için Maşa'yla birlikte arabayla yarış yolunu izleyerek tarlalara açıldık. Atları Maşa sürüyordu, ben arkada oturuyordum. Omuzları yukarı kalkıktı ve rüzgârda saçları savruluyordu.

Maşa, karşı yönden gelenlere:

"Sağdan gitsene," diye bağırıyordu.

Ona bir keresinde:

"Posta arabası sürücülerine benziyorsun," demiştim.

"Gerçekten, olabilir!" diye yanıtlamıştı. "Ne de olsa dedem, mühendisin babası yani, bir posta arabası sürücüsüydü." Bana dönerek, "Bunu bilmiyor muydun?" diye sormuş ve hemen arkasından posta arabacılarının nasıl bağırdıklarını, nasıl şarkı söylediklerini taklit etmişti.

Onu dinlerken içimden:

"Tanrıya şükürler olsun! Tanrıya şükürler olsun!" diye geçirmiştim.

Ve yine mujiklerle, yük arabalarıyla, mühendisle ilgili o anılar...

XIII

Doktor Blagovo bisikletiyle çıkageldi. Kız kardeşim de sık sık gelmeye başladı. Fiziksel iş ve kol emeğiyle, ilerlemeyle, uzak gelecekte insanoğlunu bekleyen o esrarengiz X ile ilgili sohbetler yeniden başladı. Doktor, tartışmalarımıza engel olduğu için bizim tarımsal faaliyetlerimizi sevmiyordu. Toprağı sürme, ekin biçme, danaları otlatma gibi şeylerin özgür insana layık işler olmadığını, bu türden kaba hayatta kalma yöntemlerinin zamanla hayvanlara ve makinalara terk edileceğini ve insanların yalnızca bilimsel inceleme ve araştırmalarla uğraşacağını söylüyordu. Kız kardeşimse eve erken dönmesi için sürekli olarak izin istiyor, akşam geç saatlere kaldığı ya da bizde gecelemek zorunda kaldığı durumlarda endişeleri bitmek tükenmek bilmiyordu.

"Aman tanrım, hâlâ ne kadar çocuksunuz! Artık gülünç oluyor," diyordu Maşa sitem ederek.

"Evet, gülünç," diye onaylıyordu kardeşim. "Gülünç olduğunu kabul ediyorum, fakat kendimle mücadele etmeye gücüm yetmiyorsa ne yapabilirim? Yanlış yaptığımın farkındayım."

Alışık olmadığım için ot biçimi sırasında bütün gövdem ağrıdı. Bizimkilerle akşam terasta otururken sohbet sırasında birdenbire

uykuya dalıyordum ve bana yüksek sesle gülüyorlardı. Uyandırıp akşam yemeği için masaya oturtuyorlardı, fakat gözlerim yine ağırlaşıyor, sanki baygınlık geçiriyormuşum gibi ışıkları, yüzleri, tabakları görüyor, sesleri duyuyor ama konuşulanları anlamıyordum. Sabah erkenden kalkarak hemen tırpana sarılıyor ya da inşaata gidiyordum ve bütün gün boyunca çalışıyordum.

Tatil günleri evde kaldığımda karımın ve kız kardeşimin benden bir şeyler sakladıklarını ve hatta benden uzak durmaya çalıştıklarını seziyordum. Karım benimle ilişkilerinde yine eskisi gibi sevecendi, ancak bana açmadığı bazı düşünceleri olduğunu görüyordum. Köylülere karşı duyduğu kızgınlığın arttığı, onun için hayatın giderek daha çetin hale geldiği konusunda herhangi bir şüphe yoktu, üstelik bana artık dert yanmıyor, şikâyette bulunmuyordu. Şimdi artık doktorla sohbet etmeye benimle sohbet etmekten daha hevesli gözüküyordu, bunun nedenini anlayamıyordum.

Vilayetimizde bir gelenek vardı, ot biçimi ve hasadın kaldırılması sırasında bütün çalışanlar akşamları toprak sahibi beyin avlusunda toplanırlardı ve onlara votka ikram edilirdi. Genç kızlar bile birer kadeh içerdi. Biz bu geleneğe uymuyorduk; ırgatlar ve köylü kadınlar akşam geç saatlere kadar avluda toplanıp votka bekler ve sonra küfürler savurarak dağılırlardı. Bu esnada Maşa merhametsizce kaşlarını çatarak sessizce oturur ya da alçak sesle doktora:

"Vahşi insanlar! Peçenekler!" derdi.

Okulda olduğu gibi köyde de yeni gelen birisini pek hoş karşılamazlar, ona neredeyse düşmanca davranırlar. Bizi de aynen böyle karşıladılar. İlk zamanlar bize, sırf parasını yatıracak yer bulamadığı için kendisine çiftlik satın almış aptal ve safdil kimseler olarak bakıyorlardı. Bize gülüyorlardı. Mujikler ormanımızda hatta bahçemizde kendi sığırlarını otlatıyordu; atlarımızı, ineklerimizi sürüp köylerine götürüyor, sonra gelip sözüm ona ekinlerine verilen zararı karşılamamızı istiyorlardı. Yediden yetmişe bir araya gelip avlumuzda toplanır, bizim, güya Bışeevki ya da Semenihi diye bilinen tarlalarda ekin biçerken kendi sınırımızı aştığımızı, onlara ait yerleri biçtiğimizi büyük bir şamatayla iddia ederlerdi. Ve biz

kendi sınırlarımızı henüz tam olarak bilemediğimiz için sözlerine inanarak onlara ceza öderdik. Sonra hata yapmadığımız, kendi tarlamızı biçtiğimiz ortaya çıkardı. Bize ait ormandaki genç ıhlamur ağaçlarını sökmüşlerdi. Dubeçnayalı paragöz, kaçak votka satan bir mujik bizim işçileri parayla satın alarak, onlarla birlikte bizi akla gelebilecek en alçak biçimde kandırdı. Arabalarımızdaki yeni tekerleri eskileriyle değiştirdi, sabanda kullandığımız hamutları çalıp bize geri sattı ve buna benzer başka şeyler... En utanç verici olanlarıysa Kurilovka'daki okul inşaatında yaşananlardı. Köylü kadınlar geceleri tahtaları, tuğlaları, çinileri, demirleri çalıyordu. Köy muhtarı tanıklar eşliğinde evlerde arama yaptırdı, köy meclisi her sanığa iki ruble ceza kesti. Sonra toplanan bu ceza paralarıyla hep birlikte bira içtiler.

Maşa bunu duyduğunda öfkesinden kudurarak, doktora ya da kız kardeşime:

"Hayvanlar! Korkunç bir şey! Korkunç!" diye dert yanmıştı.

Maşa'nın, okul inşaatı işine giriştiği için pişman olduğunu söylediğine pek çok kez tanık oldum.

Doktor onu:

"Lütfen, şunu anlayın," diye ikna etmeye çalışıyordu, "eğer bir okul yaptırıyor ya da genel olarak bir hayırseverlik yapıyorsanız, bunu mujikler için yapmıyorsunuz, kültür adına, gelecek adına yapıyorsunuz. Mujikler ne kadar kötü iseler, okul yapmak için o kadar güçlü nedenlerimiz var demektir. Bunu anlayın!"

Ancak doktorun sesinde bir kararsızlık seziliyordu ve ben, Maşa'nın da onun da mujiklerden nefret ettiğini düşünüyordum.

Maşa sık sık değirmene gidiyor ve beraberinde kız kardeşimi de götürüyordu. İkisi de gülerek değirmene Stepan'ın ne kadar yakışıklı olduğunu görmeye gittiklerini söylüyorlardı. Meğer Stepan yalnızca erkeklerle ilişkilerinde uyuşuk ve konuşmayı sevmeyen birisiymiş, kadınların yanında çekinmiyor, serbest davranabiliyor, ara vermeksizin konuşabiliyormuş. Bir keresinde nehre yıkanmaya gittiğimde istemeden sohbetlerine kulak misafiri oldum. Maşa ve

kız kardeşim, her ikisi de beyaz giysiler içinde kıyıda bir söğüt ağacının geniş gölgesinde oturuyorlardı. Stepan ise ellerini arkasına atmış yanda ayakta duruyor ve anlatıyordu:

"Mujikler insan mı? İnsan değiller, özür dilerim, birer vahşi hayvan, birer şarlatan onlar. Bir mujik nasıl bir hayat yaşar? Yalnızca yer ve içer, yeter ki yiyecekler biraz ucuz olsun; meyhanede çılgınca, boğazını yırtarcasına bağırır; ne güzel bir sohbet ne kibar bir davranış ne bir yol yordam yalnızca görgüsüzlük, kabalık! Kendisi kir pas içinde, karısı da, çocukları da kir pas içinde, oturduğu, yattığı yer de öyle. Şçi çorbasının içinden patatesi parmaklarıyla yakalayıp çıkarır, içine hamamböceği düşmüş kvası içer, onu üfleyerek uzaklaştırmaz bile!"

"Yoksulluk işte, ne yaparsın!" dedi kız kardeşim.

"Ne yoksulluğu! Mutlaka ihtiyaç diye bir şey var, ama ihtiyaçtan ihtiyaca fark var hanımefendi. Eğer bir insan, diyelim hapisteyse ya da körse, ayağı kesilmişse, tanrı kimselere göstermesin, o insan gerçekten zor durumdadır. Ancak, gözü olan, eli ayağı olan, gücü olan, tanrısı olan, dışarıda, özgür, aklı yerinde birisinin başka neye ihtiyacı olabilir ki? Şımarıklık, hanımefendi, cahillik bu, fakat yoksulluk değil! Siz, diyelim, eğitim görmüş iyi beyler ya da hanımefendilersiniz, yardımseverlik duygularıyla mujiğe yardım etmek istiyorsunuz, o ise sizin paranızı kendi rezil yaşayışına uygun şekilde içkiye yatırıyor ya da daha da kötüsü, gidip bir meyhane açıyor ve sizin paranızla halkı soymaya başlıyor. Siz yoksulluk diye buyurdunuz. Sanki zengin mujik daha mı iyi yaşıyor? Özür dilerim, o da yine aynı şekilde bir domuz gibi yaşıyor. Kaba, yaygaracı, kalın kafalı, şiş ve kırmızı yüzlü, eni boyunu geçmiş... Şeytan diyor, iyice gerin ve alçağın yüzüne bir tane patlat! İşte, Dubeçnaya'lı Larion zengin birisi, ancak sizin ormandaki ıhlamur ağaçlarının kabuklarını gizlice soyma* işinde yoksul mujiklerden hiç de geride kalmıyor. Kendisi küfürbaz, çocukları da küfürbaz, kafayı iyice çekince su birikintisine burun üstü düşüyor ve orada öylece uyuyakalıyor.

* Ağaç kabuklarından ayakkabı, çarık yapılıyordu. *-çev.*

Onların ciğeri beş para etmez, hanımefendi. Köyde onlarla birlikte yaşamak tıpkı cehennemde yaşamak gibidir. Köy beni dişlerimden tutup yakalamıştı, ama göklerin efendisi yüce tanrım sayesinde karnım tok, sırtım pek; askerlik görevimi süvari olarak tamamladım, üç yıl köy muhtarlığı yaptım. Şimdi özgür bir Kazak'ım, nerede istiyorsam orada yaşıyorum. Köyde yaşamak istemiyorum ve kimsenin beni buna zorlama hakkı yoktur. Karın var diyorlar. İzbemde karımla birlikte yaşamak zorunda olduğumu söylüyorlar. Nedenmiş? Ben onun parayla tutulmuş adamı değilim ki!"

"Söyler misin Stepan, siz aşk evliliği mi yaptınız?" diye sordu Maşa.

Stepan gülerek:

"Bizim köyde ne tür bir aşk olabilirmiş?" diye yanıtladı. "Hanımefendiler eğer bilmek isterseniz, bu aslında ikinci evliliğim. Ben Kurilovka'lı değilim, Zalegoşço'danım. Kurilovka'ya sonradan damat olarak geldim. Biz beş kardeşiz, babam toprağını bizim aramızda paylaştırmak istemedi. Ben de saygılarımı sunarak evden ayrıldım, yapım böyleydi. Yabancı bir köye iç güveyi girdim. İlk karım genç yaşta öldü."

"Neden öldü?"

"Aptallıktan. Ağlıyordu, durmadan sebepsiz yere ağlıyordu ve bu yüzden zayıf düştü. Güzelleşmek için her türlü bitkiyi kaynatıp içiyordu, muhtemelen iç organlarına zarar verdi. İkinci karımsa Kurilovka'dandır. Nasıl birisi mi, köylü kadın, mujiçka* işte, başka da bir şey değil! Onu bana istediklerinde, gençliği, beyaz teni ve ailece temiz pak yaşayışları beni cezbetmişti. Annesi tıpkı kendilerini kırbaçlatanlar tarikatına mensup birisi gibiydi ve kahve içerdi; her şeyden önemlisi, temizce yaşamalarıydı. Neyse evlendik, ertesi gün yemeğe oturduk, kaynanama bana bir kaşık uzatmasını söyledim. Bakıyorum, kaşığı önce parmaklarıyla siliyor, sonra uzatıyor. İşte, al sana güzel bir temizlik anlayışı diye düşündüm. Bir yıl onlarla birlikte yaşadım ve sonra evi terk ettim."

* Köylü kadın, "mujik"in dişil hali. *–çev.*

Kısa bir aradan sonra Stepan devam etti:

"Belki de şehirli birisiyle evlenmeliydim. Karı, kocasının yardımcısıdır derler. Benim yardımcıya ne ihtiyacım var; ben kendi kendime yardım ediyorum. Yeter ki sen benimle konuş, ama öyle te-te-te diye değil, ayrıntılı olarak ve içten sohbet et. Güzel bir sohbet olmadan o hayata hayat mı denir!"

Stepan ansızın susuverdi ve hemen peşinden onun o sıkıcı, tekdüze "u-lyu-lyu-lyu" nakaratı duyulmaya başlandı. Demek ki beni gördü...

Maşa değirmene sık sık gidiyor ve Stepan'la sohbet ediyordu, bundan keyif aldığı açıktı. Stepan mujikleri öylesine yürekten ve ikna edici bir şekilde eleştiriyor, onlara öyle sövüp sayıyordu ki, bu Maşa'yı cezbediyordu. Maşa değirmenden eve döndüğünde bahçeye göz kulak olan gelgit akıllı mujik her seferinde ona:

"Köylü kızı Palaşka! Merhaba köylü kızı Palaşka!" diye bağırır ve peşinden köpek gibi havlardı:

"Hav! Hav!"

Maşa durur, sanki onun havlamalarında kendi düşüncelerine bir yanıt bulmuş gibi delinin yüzüne dikkatlice bakardı. Muhtemelen deli de Maşa'yı tıpkı Stepan'ın küfürleri gibi cezbediyordu. Maşa'yı evde, köyün kazlarının bostana girip lahanaları mahvettiği ya da Larion'un atların dizginlerini çaldığı türünden çeşitli haberler beklerdi. Maşa omuzlarını silker, alaylı alaylı gülümseyerek:

"Siz bu insanlardan başka ne bekliyordunuz ki?" derdi.

Maşa hiddetlenip köpürüyor, yüreğinde nefret köpükleri birikiyordu. Bu arada ben mujiklere alışmış, kendimi onlara her geçen gün daha yakın hissetmeye başlamıştım. Bunların çoğunluğu sinirli, öfkeli ve aşağılanmış insanlardan oluşuyordu. Hayal güçleri bastırılmış, ufukları dar, iç karartıcı ve cahil insanlardı. Düşünceleri, düşleri her zaman hep aynı şeyler üzerineydi: gri toprak, gri günler, kara ekmek. Güya kurnazlık yaparlardı, ama tıpkı sayı saymasını bilmeyen, yalnızca kafalarını ağacın arkasına saklayıp gövdelerini açıkta bırakan kuşlar gibiydiler. Yirmi ruble yevmiyeyle bize ot biçmeye gelmek istemezler, ama yarım kova votkaya ge-

lirlerdi, oysa yirmi rubleye dört kova votka satın alabilirlerdi. Evet, pislik de, ayyaşlık da, kabalık da, aldatma da bir gerçekti, ancak tüm bunlara rağmen mujik hayatının genel olarak bazı sarsılmaz, sağlam temellere dayandığı hissediliyordu. Karasabanının arkasından giden mujik biçimsiz bir vahşi yaratığa ne kadar benzerse benzesin, zihnini votkayla ne kadar çok sersemletirse sersemletsin, yakından baktığınızda yine de onda, örneğin Maşa'da ve doktorda olmayan, gerekli ve çok önemli bir şeyin var olduğunu göreceksiniz; bu, onun, yeryüzünde esas olan şeyin adalet ve doğruluk olduğuna, kendisinin ve bütün halkın kurtuluşunun yalnızca adalet ve doğrulukla mümkün olabileceğine olan inancıdır. Ve bu yüzden mujik dünyada en çok adil oluşu, haklılığı sever. Karıma, kendisinin camdaki lekeyi gördüğünü, ama camı göremediğini söylüyorum; yanıt olarak ya susuyor ya da Stepan gibi "u-lyu-lyu-lyu" diye şarkı mırıldanıyor... Bu iyi yürekli, zeki kadının öfkeden benzinin attığını ve titrek ses tonuyla doktorla ayyaşlık ve sahtekârlık üzerine konuştuğunu görünce kafam karışıyor ve onun unutkanlığına şaşıp kalıyorum. Maşa, nasıl olur da babasının yani mühendisin votka içtiğini, hem de çok çok içtiğini ve Dubeçnaya'yı satın aldığı parayı bir dizi hayâsız ve vicdanlara sığmayan sahtekârlıkla elde ettiğini unutabilirdi? Evet, nasıl unutabilirdi?

XIV

Kız kardeşim özenle benden gizli tuttuğu, kendisine özgü hayatını sürdürüyordu. Maşa'yla sık sık fısıldaşırlardı. Ben yanına yaklaştığımda hep büzülüp geri çekiliyor, gözlerinde suçlu ve yalvaran bir ifade beliriyordu. Ruhunun derinliklerinde onu korkutan ya da utandıran bir şeylerin olup bittiği açıkça belli oluyordu. Benimle bahçede karşılaşmamak ya da baş başa kalmamak için sürekli olarak Maşa'nın yakınında dolaşıyordu. Onunla çok seyrek, yalnızca yemeklerde konuşma imkânı bulabiliyordum.

Bir keresinde inşaattan dönmüş, bahçede sessizce yürüyordum. Hava kararmaya başlamıştı. Kız kardeşim beni fark etmeksizin ve

ayak seslerimi duymaksızın yaşlı, büyük elma ağacının civarında tıpkı bir hayalet gibi en ufak bir ses çıkarmadan geziniyordu. Üzerinde siyah giysiler vardı; yere bakarak, düz bir çizgi üzerinde ileriye ve geriye doğru hızla yürüyordu. Ağaçtan bir elma düştü, çıkan sesten irkildi, durdu ve ellerini şakaklarına bastırdı. Tam bu sırada onun yanına gittim.

Ansızın bir şefkat ve sevgi seli yüreğimi doldurdu, gözlerim nemlendi ve her nedense annemizi, çocukluğumuzu hatırladım, onu omuzlarından tuttum ve öptüm.

"Neyin var?" diye sordum. "Acı çekiyorsun, uzun zamandan beri bunun farkındayım. Neyin var, lütfen söyle!"

"Korkuyorum..." dedi titreyerek.

"Neyin var?" diye tekrarlayarak öğrenmeye çalıştım. "Tanrı aşkına, samimi ol!"

"Olacağım, açık yürekli olacağım, sana tüm gerçeği anlatacağım. Senden bir şey saklamak benim için çok ağır, azap verici bir şey. Misail, ben âşığım..."

Konuşmasını fısıldayarak sürdürdü:

"Seviyorum, seviyorum... Mutluyum, peki ama neden böyle korkuyorum?"

Ayak sesleri duyuldu, ağaçların arasından üzerinde ipek gömleği, ayaklarında uzun çizmeleriyle Doktor Blagovo göründü. Belli ki, burada, elma ağacının altında buluşmak üzere sözleşmişlerdi. Kız kardeşim doktoru görünce ani, sert bir hareketle onun üzerine atıldı, sanki doktoru ondan zorla ayırıyorlarmış gibi acı veren bir çığlık kopardı:

"Vladimir! Vladimir!"

Doktora iyice sokuldu, büyük bir hırsla, şevkle onun yüzüne baktı. Kız kardeşimin son zamanlarda ne kadar zayıfladığını ve sararıp solduğunu yalnızca bu an fark edebildim. Bu, özellikle onun çok eskiden beri bildiğim dantel yakalığından belli oluyordu, yakalık onun ince, uzun boynunda hiçbir zaman şimdiki kadar bol durmamıştı.

Doktor şaşırıp bocaladı, fakat hemen kendini toparladı. Kardeşimin saçlarını okşayarak:

"Tamam, tamam..." dedi. "Böyle sinirlenecek ne var? Görüyorsun işte, geldim."

Mahcup bir eda ile birbirimizi süzerek öylece suskun durduk. Sonra üçümüz birlikte yürüdük. Doktorun bana hitaben söylediklerini işitebiliyordum:

"Kültürlü, medeni bir hayat bizde henüz başlamamıştır. Yaşlılar, şimdilerde hiçbir şey yoksa da, kırklı ya da altmışlı yıllarda bazı şeylerin var olduğunu iddia ederek kendilerini avutabiliyor. Ama onlar yaşlı; oysa sizle ben genciz, *marasmus senilis** henüz beyinlerimize dokunmadı. Bu tür illüzyonlarla kendimizi avutamayız. Rusya'nın başlangıcı 862 yılıdır, medeni Rusya'nın başlangıcı ise anladığım kadarıyla henüz başlamamıştır."

Söylenenlerin anlamını düşünecek halde değildim. Acayip bir şey ama kız kardeşimin âşık olabileceğine, yabancı birinin koluna girerek böyle yürüyebileceğine ve onun yüzünü sevecenlikle seyredebileceğine inanmak istemiyordum. Kız kardeşim, bu sinirli, korkutulmuş, sindirilmiş, özgürlükten uzak tutulmuş yaratık, evli ve çocuklu bir adamı seviyordu! Bir şeye acıyordum ama tam olarak neye acıdığımı bilemiyordum. Doktorun bizimle oluşu her nedense artık hoşuma gitmiyordu ve onların bu aşklarından ne çıkabileceğini bir türlü kestiremiyordum.

XV

Okulun kutsanması töreni için Maşa'yla Kurilovka'ya gittik. Çevreyi seyreden Maşa alçak sesle:

"Sonbahar, sonbahar, sonbahar..." diye iç geçirdi. "Yaz gelip geçti, kuşlar artık yok, yeşillik olarak sadece söğütler kaldı."

Evet, yaz sona ermişti. Berrak, ılık günler daha devam ediyordu ama sabahları serin oluyordu, çobanlar koyun postundan gocuklarını giymeye başlamışlardı. Bahçede yıldız çiçekleri üzerindeki

* (Lat.) "Yaşlılıktan ileri gelen takatsizlik." –*Rus. ed.*

çiy taneleri akşama kadar kurumadan kalıyordu. Durmadan dokunaklı, acıklı sesler duyuluyordu; bu seslerin dış pencere kanatlarının gıcırdayan paslı menteşelerinden mi yoksa uçan turnalardan mı geldiğini ayırt edemiyordunuz ve içinize bir ferahlık, güçlü bir yaşama arzusu doğuyordu.

"Yaz gelip geçti..." dedi Maşa. "Şimdi seninle oturup bir değerlendirme yapalım. Çok çalıştık, düşünüp çok kafa yorduk, bunlar bizi daha iyi yaptı: Şeref ve şan bizim olsun! Kişisel gelişimlerimiz açısından başarılı olduk. Ancak bu başarılarımız etrafımızdaki hayat üzerine gözle görülür bir etki yaptı mı; birilerine, bir kişiye bile bir fayda sağladı mı, hayır. Cahillik, maddi kirlilik, pislik, ayyaşlık, insanı hayrete düşüren yüksek çocuk ölüm oranları, her şey aynen eskisi gibi kaldı. Senin toprağı sürüp ekin ekmen, benim para harcamam ve o kadar kitap okumam hiç kimsenin durumunu iyileştirmedi. Yalnızca kendimiz için çalıştığımız ve kendimiz için etraflıca kafa yorduğumuz, düşündüğümüz çok açık."

Benzer düşünce ve akıl yürütmeler benim zihnimi de karıştırıyordu ve ne düşüneceğimi bilemez hale geliyordum.

"Biz en başından sonuna kadar samimiydik," dedim. "Kim içtense haklı olan da odur."

"Bunu tartışan mı var? Biz haklıydık, ancak haklı olduğumuz şeyin uygulamasını yanlış yaptık. Her şeyden önce dışarıyla ilişkilerimize bakalım, acaba bunlar hatalı değil miydi? İnsanlara faydalı olmak istiyorsun, fakat bizzat çiftlik satın almak suretiyle, onlara yararlı bir şeyler yapmak için elindeki bütün olanakları ta en başından ortadan kaldırıyorsun. Sonra, eğer sen tıpkı bir mujik gibi çalışır, giyinir ve yemek yersen, bu durumda, sahip olduğun otoriteyle onların o ağır, biçimsiz giysilerini, o korkunç izbelerini, o aptal sakallarını onaylamış, tanımış olursun... Diğer yandan, diyelim ki çok uzun bir süre, bütün hayatın boyunca çalıştın ve sonunda bazı pratik sonuçlar ortaya çıktı; peki bunlar, elde ettiğin bu sonuçlar nedir, bunlar genel cehalet, açlık, soğuk, yozlaşma gibi temel kötülüklerin üstesinden gelebilir mi? Okyanusta bir damla! Burada daha güçlü, daha cesur, daha hızlı başka mücadele yöntemlerine

ihtiyaç var. Gerçekten yararlı olmak istiyorsan, alışılmış eylemlerin dar çemberinin dışına çık ve zaman kaybetmeden doğrudan kitleler üzerinde etkili olmaya çalış! Her şeyden önce ses getiren, enerjik propagandaya ihtiyaç var. Sanat, örneğin müzik, gerçekten neden bu kadar uzun ömürlü, bu kadar popüler ve güçlü? Çünkü müzisyen ya da şarkıcı hemen o anda karşısındaki binlerce kişiye hitap ediyor. Güzelim, güzelim sanat!"

Maşa hülyalı hülyalı gökyüzüne bakarak konuşmasını sürdürdü:

"Sanat bize kanat sağlar ve bizi çok uzaklara taşır! Kirden, pislikten, üç kuruşluk küçük çıkarlarla uğraşmaktan bıkıp usanmış, içleri öfke dolu, hakarete uğramış kızgın insanlar huzuru ve tatmini ancak güzelde bulabilir."

Kurilovka'ya vardığımızda insana neşe veren açık bir hava vardı. Kimi avlularda harman dövüyorlardı, etrafı çavdar samanı kokusu sarmıştı. Çitlerin ya da bahçe duvarlarının ardında parlak kırmızı üvez ağaçları sıralanmıştı; nereye bakarsanız bakın, etrafınızdaki bütün ağaçlar altın rengi ya da kırmızıydı. Kilise çanları çalıyordu, okula aziz tasvirleri taşıyorlardı ve okudukları "Koruyucu fedakâr anamız" ilahisi uzaktan duyuluyordu. Hava ne kadar da duruydu, güvercinler ne kadar da yüksekten uçuyorlardı öyle!

Ayin sınıfta yapıldı. Daha sonra Kurilovkalı köylüler Maşa'ya bir aziz tasviri, Dubeçnayalı köylülerse büyük bir ekmekle yaldızlı tuzluk verdi. Ve Maşa hüngür hüngür ağlamaya başladı. Yaşlı bir köylü:

"Eğer gereksiz bir söz söylenmişse ya da herhangi bir hoşnutsuzluk olmuşsa bağışlayınız," dedi ve Maşa'yla beni eğilerek selamladı.

Dönüş yolunda Maşa gözlerini okuldan alamadı; kendi ellerimle boyadığım yeşil çatısı şimdi güneşte parıldıyordu ve uzun süre görüş alanımız içinde kaldı. Maşa'nın okula bakışında bir veda ifadesi sezdim.

XVI

Akşamleyin Maşa toparlandı ve şehre gitti.

Son zamanlarda sık sık şehre gidiyor ve geceyi orada geçiriyordu. Onun yokluğunda çalışamıyordum, hevesim kırılıyor, ellerim gücünü kaybediyordu. Kocaman avlu sıkıcı, iğrenç bir boş alan gibi görünüyor, bahçeden öfkeli gürültüler yükseliyordu. Onsuz, ev, ağaçlar, atlar benim için artık "bizim" değildi. Evden çıkmıyor, sürekli olarak onun masasında oturuyordum. Bir zamanlar onun gözdesiyken şimdi gereksiz hale gelen, bana mahcup mahcup bakan ziraat kitaplarının bulunduğu dolap yanı başımda duruyordu. Saatler boyunca, saat yediyi, sekizi, dokuzu vururken, kurum kadar siyah, zifiri karanlık sonbahar gecesi pencerelerin ardında ilerlerken ben Maşa'nın eski eldivenini, her zaman kullandığı dolma kalemini ya da küçük makaslarını inceliyordum. Hiçbir iş yapmıyordum; şunu çok açık bir şekilde anladım ki, daha önce eğer bir şeyler yaptıysam, toprağı sürdüysem, ekin biçtiysem, odun kestiysem, bütün bunları sırf Maşa istiyor diye yapıyormuşum. Eğer o benden derin bir kuyuyu temizlememi isteseydi, belime kadar suya girmek zorunda kalsam bile, o işin gerekli olup olmadığını kendime asla sormadan kuyuya iner temizlerdim. Şimdi Maşa yanımda yokken, dağınıklığıyla, çarpan panjurlarıyla, gece gündüz eksik olmayan hırsızlarıyla harabe halindeki Dubeçnaya bana hiçbir faaliyetin yarar sağlamayacağı bir kaos olarak görünüyordu. Evet, eğer ayağımın altından toprağın kaydığını, buradaki, Dubeçnaya'daki rolümün artık oynanmış ve bitmiş olduğunu hissediyorsam, eğer beni de ziraat kitaplarının yazgısı bekliyorsa, burada ne için çalışacaktım, ne için gelecekle ilgili kaygılar besleyecek, planlar yapacaktım? Ah, geceleri yalnızlık içinde geçen o saatlerde, her an endişeyle kulak kabartarak âdeta birisinin ortaya çıkıp artık gitme vaktimin geldiğini bağırmasını beklediğim o anlarda nasıl bir can sıkıntısı yaşadım! Dubeçnaya'ya acımıyordum, kendi sonbaharını yaşadığı aşikâr olan aşkıma acıyordum. Sevmek ve seviliyor olmak ne muazzam bir mutluluktu ve insanın bu yüksek kuleden düşmeye başladığını hissetmesi ne korkunçtu!

Maşa ertesi gün akşama doğru şehirden döndü. Bir şeye canı sıkılmıştı, ama bunu açıklamadı, sadece pencerelere kışlık çerçevelerin niçin konduğundan, havasızlıktan insanın boğulabileceğinden şikâyet etti. İki pencerenin kışlık çerçevesini söküp geri çıkardım. Canımız yemek yemek istemiyordu, yine de oturup akşam yemeği yedik.

"Git ellerini yıka," dedi karım, "macun kokuyorsun."

Maşa şehirden bazı resimli dergiler getirmişti, yemekten sonra birlikte onlara baktık. Dergilerin moda resimleri ve biçki çizimleri içeren ekleri vardı. Maşa onlara şöyle bir göz attı, daha sonra ayrıntılı olarak bakmak üzere bir kenara koydu; fakat resimlerin içinden çana benzeyen geniş, düz etekli, bol yenli bir elbise ilgisini çekti. Bir dakika kadar ciddi bir şekilde, dikkatle bu elbiseyi inceledi.

"Fena değil," dedi.

"Evet, bu elbise sana çok yakışır," dedim. "Çok güzel!"

Duygulanarak elbise resmine bakıyor, bu gri yamalı şeyi sırf onun hoşuna gittiği için seviyordum. Sevecenlikle ekledim:

"Büyüleyici, çok güzel bir elbise! Güzel, harikulade Maşa! Değerli Maşa'm benim!"

Ve gözyaşlarım resmin üzerine damladı.

"Harikulade Maşa!" diye mırıldandım. "Sevimli, değerli Maşa!"

Maşa yatmaya gitti, bense bir saat daha oturdum ve resimlere baktım. Maşa yatak odasından:

"Kışlık çerçeveleri sen boş yere söktün," diye seslendi. "Soğuk olacak diye korkuyorum, baksana nasıl da esiyor!"

Mecmuanın "Şundan Bundan" köşesinde ucuz boya yapımı reçetesi, dünyanın en büyük elması gibi konular üzerine bir şeyler okudum. İçlerinde Maşa'nın beğendiği elbisenin bulunduğu moda resimlerine yeniden baktım. Hayalimde Maşa'yı bir baloda, elinde yelpazesi, omuzları açık, etrafa ışık saçan, görkemli, müziğin, resmin ve edebiyatın özünü kavramış birisi olarak canlandırdım ve bana düşen rol gözüme o kadar önemsiz, o kadar kısa göründü ki! Karşılaşmamız, evliliğimiz, doğuştan kendisine cömertçe üstün yetenekler bahşedilmiş bu canlı kadının hayatındaki, daha çok sayıda benzerini yaşayacağı çeşitli dönemlerden yalnızca birisiydi.

Daha önce söylediğim gibi, dünyada her şeyin en iyisi onun hizmetindeydi ve bunları tamamen karşılıksız, bedel ödemeden elde ediyordu. Hatta fikirler ve popüler entelektüel hareketler bile onun için birer haz aracı, hayatına değişiklik katan şeylerdi. Ben, yalnızca, onu bir eğlenceden ötekine götüren bir faytonun sürücüsüydüm. Şimdi artık bana ihtiyacı yoktu, havalanarak uçup gidecekti ve ben yalnız kalacaktım.

Sanki kafamdaki düşüncelere bir yanıtmış gibi, avluda müthiş bir çığlık koptu:

"İmdaaat!"

İnce bir kadın sesiydi bu ve soba borusundan da, âdeta bu sesi taklit edercesine ince bir rüzgâr uğultusu geliyordu. Aradan yarım dakika geçmeden aynı çığlık, rüzgâr sesinin arasından, fakat bu kez sanki avlunun öteki köşesinden yeniden duyuldu:

"İmdaaat!"

Karım alçak sesle:

"Misail, duyuyor musun?" diye sordu. "Duyuyor musun?"

Maşa üzerinde gecelikle, dağınık saçlarla yatak odasından çıkmıştı, yanıma geldi. Karanlık pencereye bakarak kulak kabarttı.

"Birisini boğuyorlar," dedi. "Bir bu eksikti!"

Tüfeğimi alıp dışarı çıktım. Avlu çok karanlıktı, rüzgâr o kadar güçlü esiyordu ki, insan zor ayakta durabiliyordu. Ana kapıya doğru yürüdüm, kulak kabarttım. Ağaçlar gürültü koparıyor, rüzgâr ıslık çalıyor ve bahçede, mutlaka gelgit akıllı mujiğin bulunduğu yerde olsa gerek, bir köpek arada bir tembelce uluyordu. Ana kapının ötesinde zifiri bir karanlık vardı, demiryolu hattında tek bir ışık dahi görünmüyordu. Ansızın, geçen yıl büro olarak kullanılan müştemilatın civarında o boğuk çığlık yeniden duyuldu:

"İmdaaat!"

"Kim var orada?" diye seslendim.

İki kişi boğuşuyordu. Birisi ötekini itiyor, itilen ise direniyordu ve ikisi de güçlükle nefes alıyordu.

"Bırak!" dedi birisi.

İvan Çeprakov'u tanıdım, ince kadın sesine benzer sesle bağıran oydu.

"Bırak, lanet olası herif, yoksa elini ısırıp parçalayacağım."

İkincisini de tanıdım, bu Moisey'di. Onları ayırdım, kendimi tutamayıp Moisey'in yüzüne iki tokat attım; yere düştü, sonra ayağa kalktı, ona yeniden vurdum.

"Beni öldürmek istedi," dedi mırıldanarak Moisey. "Annesinin konsülüne sokulmaya çalışıyor... Güvenlik nedeniyle onu müştemilata kapatmak istiyorum."

Çeprakov ise sarhoştu, beni tanımadı. Derin derin nefes alıyordu, sanki havayı yeniden "imdat" diye bağırmak için içinde biriktiriyordu.

Onları bırakıp eve döndüm. Karım yatakta uzanmış yatıyordu, ancak elbiselerini giymişti. Avluda olup bitenleri ona anlattım, hatta Moisey'i dövdüğümü de saklamayıp söyledim.

"Köyde yaşamak ne korkunç bir şey," dedi. "Bu, tanrının cezası gece de ne bitmez bir geceymiş böyle!"

Kısa bir süre sonra çığlık yeniden duyuldu: "İmdaaat!"

"Gidip onları susturayım," dedim.

Yüzünü bir tiksinti ifadesi kapladı:

"Hayır, bırak birbirlerinin gırtlağını dişleriyle kessinler," dedi.

Maşa tavana bakıyor, etrafa kulak kabartıyordu, bense, avluda "imdat" diye bağırmalarından ve gecenin böyle uzun olmasından sanki ben sorumluymuşum gibi bir hisse kapılarak, onunla konuşma cesareti gösteremeden öylece yanında oturuyordum.

İkimiz de suskunduk ve ben sabırsızlıkla pencerelerin ağarmasını bekliyordum. Maşa ise sürekli olarak, sanki bir baygınlıktan yeni uyanmış da, şimdi, onun gibi zeki, eğitimli, mazbut birisinin bu acınacak taşra çölüne nasıl düştüğüne, bu küçük, önemsiz kişilerin oluşturduğu çeteye nasıl katıldığına ve hatta bu küçük insanlardan birinin cazibesine kapılacak ve altı aydan fazla onun karısı olacak derecede derin bir uykuya nasıl daldığına şaşırıyormuş gibi bakıyordu. Maşa için artık bu andan itibaren ha ben, ha Moisey, ha Çeprakov, hiçbir şeyin fark etmediği belli oluyordu; her şey, ben

de, evliliğimiz de, çiftliğimiz de, sonbahar çamurları da Maşa için şu sarhoş, vahşi "imdat" çığlığının potasında eriyip kaynaşmıştı. İç geçirirken ya da daha rahat etmek için yatış şeklini değiştirirken, yüzünden "Ah, çabucak bir sabah olsaydı!" ifadesini okuyordum.

Sabahleyin Maşa gitti.

Onu bekleyerek Dubeçnaya'da üç gün daha kaldım. Sonra tüm eşyalarımızı bir odaya topladım, odanın kapısını kilitledim ve şehrin yolunu tuttum. Mühendisin zilini çaldığımda artık akşam olmuş, bizim Büyük Dvoryanskaya'da sokak lambaları yanmıştı. Pavel bana evde kimsenin olmadığını, Viktor İvanıç'ın Petersburg'a gittiğini, Mariya Viktorovna'nın ise muhtemelen Ajogin'lerde provada olduğunu söyledi. Daha sonra ne büyük bir heyecan içinde Ajogin'lere gittiğimi, merdivenleri çıkarken kalbimin nasıl çarptığını ve duracakmış gibi olduğunu, içeriye, bu ilham perisi tapınağına girmeye cesaret edemeyerek üst kattaki boş alanda uzun süre beklediğimi hatırlıyorum. Salonda taburelerin, piyanonun, sahnenin üzerinde, her yerde üçer adet mum yanıyordu. İlk gösteri ayın on üçüne denk getirilmişti, şu anda ilk prova uğursuz gün olan pazartesi gününde yapılıyordu. Batıl inançlarla mücadele! Sahne sanatının bütün hayranları buradaydı. Büyük, ortanca ve küçük kız kardeşler defterlerden rollerini okuyarak sahnede geziniyordu. Herkesten uzak bir köşede Redka, şakağını duvara dayamış, kımıldamadan ayakta duruyor, provanın başlamasını bekleyerek hayran hayran sahneyi seyrediyordu. Her şey tıpkı eskiden olduğu gibiydi.

Ev sahibesine doğru yöneldim, merhabalaşmak gerekirdi, fakat ansızın, adımlarımı yavaş atıp gürültü çıkarmamam için el kol sallayarak beni yuhaladılar. Neyse, sessizlik sağlandı. Piyanonun kapağını kaldırdılar, bir hanımefendi başına geçti, miyop gözlerini kısarak notaları görmeye çalışıyordu. Sonra piyanonun yanına benim Maşa'm geldi, giyinmiş kuşanmıştı, güzeldi, fakat bir tür özel, yeni tarzda bir güzellikti bu; ilkbaharda benimle buluşmak için değirmene gelen Maşa'dan tamamen farklı bir Maşa!

Şarkı söylemeye başladı:

Seni neden seviyorum, ışıklı gece?*

Tanıştığımızdan bu yana onun şarkı söyleyişini ilk kez dinliyordum. Güzel, zengin, güçlü bir sesi vardı; o şarkı söylerken sanki olgun, tatlı, kokulu bir kavun yiyormuşum duygusuna kapıldım. İşte, şarkıyı bitirdi, dinleyicilerden alkış aldı. Çok memnun, gülüyor, gözleriyle cilve yapıyor, nota defterinin sayfalarını çeviriyor ve tıpkı sonunda kafesinden kurtulup özgürlüğe uçan bir kuşun kanatlarını düzeltmesi gibi elbisesini düzeltiyor. Saçları kulaklarının üzerine taranmıştı, yüzünde hoş olmayan, meydan okuyucu bir ifade vardı, sanki oradaki herkese, hepimize hodri meydan diyecek ya da atlara bağırıldığı gibi hepimize "Ey, siz, canlarım!" diye bağıracaktı.

Maşa şu anda posta arabası sürücüsü dedesine çok benziyor olmalıydı.

Bana elini uzatırken:

"Sen de burada mıydın?" diye sordu. "Nasıl şarkı söylediğimi duydun mu? Ee, nasıl buluyorsun?"

Maşa yanıtımı beklemeden konuşmasını sürdürdü:

"Burada olman çok iyi oldu, bu gece kısa bir süre için Petersburg'a gidiyorum. Beni yolcu edersin, değil mi?"

Gece yarısında onu istasyondan yolcu ettim. Muhtemelen gereksiz sorular sormadığım için kendini borçlu hissederek beni sevecenlikle kucakladı. Mektup yazacağına dair söz verdi. Gözyaşlarımı zor tutarak ve ona tek bir sözcük dahi söylemeden ellerini uzun uzun avucumda tutup sıktım ve öptüm.

Maşa hareket edince kımıldamadan öylece durdum ve uzaklaşan ışıkları seyrettim, zihnimde canlandırdığım hayalini okşadım ve sessizce mırıldandım:

"Benim tatlı Maşa'm, muhteşem Maşa..."

Geceyi Makariha'da dadım Karpovna'nın evinde geçirdim; ertesi sabah Redka ile birlikte, kızını bir doktorla evlendiren zengin bir tüccarın mobilyalarını yeni kumaşla kaplamaya başlamıştık bile.

* Şair Yakov P. Polonski'nin (1819-1898) "Gece" şiirinin (1852) sözlerinden Çaykovski'nin bestelediği bir romans. –*Rus. ed.*

XVII

Pazar günü kız kardeşim bana geldi, birlikte çay içtik. Gelirken şehir kütüphanesine uğrayarak aldığı kitabı gösterip:

"Şimdi artık çok okuyorum," dedi. "Senin karına ve Vladimir'e teşekkür borçluyum, onlar içimde kendimi tanıma bilincinin doğmasını sağladılar. Onlar beni kurtardılar, kendimi insan olarak hissetmemi sağladılar. Eskiden çeşitli kaygılar yüzünden geceler boyunca uyumadığım olurdu. Ah, bu hafta ne kadar da çok şeker kullandık, vah ne yapsam da turşuluk salatalıkları aşırı tuzlamasam... Şimdi de uyumuyorum ama düşüncelerim artık farklı. Ömrümün yarısını bu kadar aptalca, korkakça geçirmem beni kahrediyor. Kendi geçmişimden nefret ediyor, utanıyorum. Artık babamı düşmanım gibi görüyorum. Senin karına ne kadar minnettarım! Ya Vladimir? Öylesine büyüleyici bir insan ki! Onlar benim gözlerimi açtı."

"Geceleri uyumaman kötü," dedim.

"Benim hasta olduğumu düşünüyorsun, değil mi? Hiç de değilim, Vladimir muayene etti ve tamamen sağlıklı olduğumu söyledi. Fakat mesele sağlık değil, sağlık o kadar önemli değil... Bana söyler misin, haklı mıyım?"

Onun manevi yönden desteğe ihtiyacı vardı, bu çok açıktı. Maşa gitmişti, Doktor Blagovo Petersburg'daydı ve şehirde benden başka ona "sen haklısın" diyebilecek hiç kimse kalmamıştı. Dikkatle yüzüme bakıyor, gizli düşüncelerimi okumaya çalışıyordu. Eğer onun önünde düşünceli ve suskun duruyorsam, kız kardeşim bunu kendi durumuna yoruyor ve hemen üzülmeye başlıyordu. Her an tetikte olmam gerekiyordu; bana kendisinin haklı olup olmadığını sorduğunda, onu aceleyle yanıtladım ve haklı olduğunu, kendisine derin bir saygı beslediğimi belirttim.

"Biliyor musun, Ajogin'lerde bana da rol verdiler," dedi. "Sahneye çıkıp rolümü oynamak istiyorum. Yaşamak istiyorum, dolu dolu yaşamak istiyorum. Hiçbir yeteneğim yok, rolüm sadece on satır, ancak yine de günde beş kez çay servisi yapmaktan ve üç beş lokma fazla yemesin diye aşçıyı gözetlemekten çok daha yüce ve

soylu bir görev. Ve en önemlisi, benim de tepki göstermeye muktedir olduğumu bırak, sonunda görsün babam."

Çayın ardından kız kardeşim yatağıma uzandı ve gözleri kapalı halde bir süre yattı, çok solgun görünüyordu.

Doğrulurken:

"Ne halsizlik bu böyle!" dedi. "Vladimir, şehirli kadın ve kızların yapacak iş bulamadıklarından, aylaklıktan dolayı kansızlık çektiğini söylüyor. Ne kadar akıllı bir adam Vladimir! O haklı, sonuna kadar haklı. Çalışmak lazım!"

Kız kardeşim iki gün sonra elinde defterle prova için Ajogin'lere geldi. Siyah bir elbise giymişti, boynunda mercan renginde bir kurdele, yakasında uzaktan katmerli böreği andıran bir broş, kulaklarında parıldayan pırlantalarla kaplı kocaman küpeler vardı. Onu gördüğüm anda bir mahcubiyet, rahatsızlık hissettim, zevksizliği beni hayrete düşürmüştü. Broş ve pırlantalarının yersiz kaçtığını, acayip giyindiğini başkaları da fark etti. Yüzlerdeki gülümsemelere şahit oldum, birisinin gülerek:

"Mısırlı Kleopatra!" dediğini duydum.

Yüksek sosyeteden biri gibi davranmaya, doğal ve rahat olmaya çalışıyor, böyle yaptıkça da yapmacık ve garip oluyordu. Sadelik ve şirinlikten eser kalmamıştı. Yanıma gelerek:

"Babama az önce provaya gideceğimi söyledim," diye söze başladı. "Bana bağırarak hayır duasını benden esirgeyeceğini söyledi; hatta az kalsın bana vuruyordu."

Defterine göz atarak:

"Düşünsene, rolümü henüz ezberlemedim," dedi. "Mutlaka şaşıracağım. Neyse ok yaydan çıktı bir kez."

Aşırı heyecan içinde:

"Ok yaydan çıktı bir kez..." diye yineledi.

Kız kardeşime, sanki herkes ona bakıyormuş, atmaya karar verdiği bu önemli ilk adımı hayretle izliyormuş ve ondan çok özgün şeyler yapmasını bekliyormuş gibi geliyordu. Onu, kimsenin, benim ve onun gibi küçük ve sıradan insanların farkına varmadığına inandırmak da olanaksızdı.

Üçüncü perdeye kadar kız kardeşimin yapacağı bir şey yoktu, dedikoducu taşralı bir kadını canlandıracaktı; rolün hepsi, kadının kapının yanında sanki içeriye kulak kabartıyormuş gibi durmasından ve sonra kısa bir monolog okumasından ibaretti. Sahneye çıkma sırasına daha bir buçuk saat vardı, herkes bu arada sahnede geziniyor, okuyor, çay içiyor, kendi aralarında tartışıyordu. O ise benim yanımdan bir adım bile öteye ayrılmıyor, durmadan rolünü mırıldanıyor ve sinirli sinirli elindeki defteri buruşturuyordu. Herkesin kendisine baktığını ve sahneye çıkmasını beklediğini düşünerek titreyen elleriyle saçlarını düzeltti.

"Mutlaka şaşıracağım..." dedi bana. "Yüreğimde ne büyük bir ağırlık var, bir bilebilseydin! Öylesine korkuyorum ki, sanki şimdi gelip beni ölüm cezamın infazı için götürecekler."

Sonunda sıra ona geldi.

"Kleopatra Alekseyevna, sizin sıranız!" dedi yönetmen.

Kız kardeşim yüzünde ürkütücü bir ifadeyle sahnenin ortasına kadar geldi, yüzü kemikli ve çirkin görünüyordu. Yarım dakika kadar hiç kımıldamadan kazıklı humma olmuş gibi öylece dikilip kaldı, yalnızca kulaklarının altındaki kocaman küpeleri sallanıyordu.

"İlk provada defterden okuyabilirsiniz," dedi birisi.

Onun korkup telaşa kapıldığını ve bu yüzden konuşamadığını, defterini açamadığını ve herhangi bir rolü oynayacak durumda olmadığını anlamıştım. Ben tam yanına gidip ona bir şeyler söyleyeyim diye düşünürken, kız kardeşim birden bire sahnenin ortasında dizleri üzerine yığılıp kaldı ve yüksek sesle, hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Herkes hareketlendi, ortalığı bir gürültü şamata kapladı. Yalnızca ben, gerçekleşen olaydan büyük bir bozguna uğramış olarak, hiçbir şey anlamadan, ne yapacağını bilemeden kuliste duvara dayanmış öylece duruyordum. Onu nasıl kaldırdıklarına, dışarıya nasıl çıkardıklarına şahit oldum. Sonra, daha önce salonda rastlamadığım ve birden bire âdeta gökten düşen Anyuta Blagovo'nun yanıma geldiğini gördüm. Başında şapkası, yüzünde peçesiyle, her

zamanki gibi yine yalnızca bir dakikalığına şöyle bir uğramış gibi bir görüntü sergiliyordu. Öfkeli, her sözcüğü kesik kesik vurgulayarak ve kızararak:

"Ona oynamamasını söylemiştim," dedi. "Delilik bu! Ona engel olmalıydınız!"

Anne Ajogina hızla yanıma geldi, dar yenli, kısa bir buluz giymişti. Göğsünün üzerine sigara külü düşmüştü, zayıf ve tahta gibi yassı bir görünümü vardı. Ellerini sıkıp kenetleyerek ve her zamanki gibi gözlerini insanın yüzüne dikerek:

"Dostum, bu korkunç bir şey!" dedi. "Korkunç bir şey! Kız kardeşinizin durumu... O hamile! Onu götürün, rica ediyorum..."

Ajogina heyecandan zor nefes alıyordu. Üç kızı da yanında ayakta duruyordu. Onlar da aynen anneleri gibi zayıf ve tahta gibi düzdüler, ürkekçe birbirlerine sokulmuşlardı. Sanki evlerinde az önce bir kürek mahkûmu yakalanmış gibi tedirgin, şaşkındılar. Ne rezalet, ne korkunç bir şey! Üstelik bu saygıdeğer aile bütün tarihi boyunca batıl inançlarla savaşmış bir aile! Anlaşılan bu aile insanlığa ait bütün batıl inançların ve yanlış fikirlerin yalnızca üç mumdan, ayın on üçünden ve uğursuz gün pazartesinden ibaret olduğunu sanıyor.

Gospoja Ajogina dudaklarını kalp şeklinde büzüp "şu" sesini "şyu" diye çıkararak, ricasını yineledi:

"Rica ediyorum... Rica... Rica ediyorum, şu kızı eve götürünüz."

XVIII

Kısa bir süre sonra kız kardeşimle birlikte merdivenlerden iniyorduk. Paltomun eteğiyle onu örttüm. Acele ediyor, sokak fenerlerinin olmadığı ara sokakları seçerek karşıdan gelenlerin bizi görmesine izin vermiyorduk. Daha çok bir kaçışa benziyordu bu. Kız kardeşim artık ağlamıyor, yaşı kurumuş gözlerle bana bakıyordu. Onu götürdüğüm Makariha sadece yirmi dakika yürüme mesafesindeydi; inanması güç fakat bu kadar kısa bir zaman içinde bütün hayatımızı baştan sona hatırlamayı başarmıştık; o da ben de her

şeyden konuştuk, durumumuzu etraflıca gözden geçirdik, düşündük...

Bu şehirde artık daha fazla kalamayacağımıza karar verdik; ben biraz para kazandığımda başka bir yere gidecektik. Bazı evlerde insanlar artık uyumuştu, bazılarında ise hâlâ iskambil oynuyorlardı. Bu evlerden nefret ediyorduk, onlardan korkuyorduk. Gaddarlıktan, yüreklerin katılığından ve kabalığından, o saygıdeğer ailelerin, bizi böylesine korkutan o dramatik sanat hayranlarının hiçliğinden, önemsizliğinden bahsettik. Ve ben şu soruyu sordum, bu aptal, zalim, tembel, sahtekâr insanlar hangi özellikleriyle ayyaş ve boş inanç sahibi Kurilovkalı mujiklerden daha üstün oluyorlar? Ya da bu kişiler nasıl oluyor da, içgüdüyle sınırlı hayatlarının tekdüzeliği herhangi bir rastlantı sonucunda bozulduğunda panikleyerek kargaşaya sürüklenebilen hayvanlardan daha üstün oluyorlar? Eğer kız kardeşim baba evinde yaşamaya devam etseydi başına neler gelecekti? Babamla konuşurken, her gün tanıdıklarla karşılaşırken nasıl manevi işkenceler çekecekti? Bunu zihnimde canlandırdım ve hemen aklıma, yakınları ve akrabaları tarafından yavaş yavaş öteki dünyaya gönderilen insanlar, bizzat tanıdığım insanlar geldi. İşkence görmüş, işkencede aklını kaybetmiş köpekleri hatırladım, oğlan çocukları tarafından tüm tüyleri canlı canlı yolunan ve sonra da suya bastırılan serçeleri hatırladım. Ve ta çocukluğumdan beri bu şehirde sürekli olarak gözlediğim, uzun mu uzun bir liste oluşturan diğer pek çok dıştan duyulmaz, sonu gelmez acıyı hatırladım. Bu şehrin altmış bin sakinin neyle geçindiği, İncil'i ne için okuduğu, ne için dua ettiği, ne için kitap ve gazete okuduğu benim için bir bilmecedir. Eğer insanlar tıpkı yüz yıl, üç yüz yıl önce olduğu gibi yine aynı manevi cehalet içindeyse, özgürlüğe karşı yine aynı nefreti besliyorsa, bugüne kadar söylenen ve yazılan o kadar çok şey onlara hangi faydayı sağladı? Götürü işler üstlenen bir marangoz ömrü boyunca şehirde evler diker, buna rağmen ölünceye kadar "galeri" yerine "galderi" der. Bunun gibi, bu altmış bin insan nesiller boyu gerçek, hak, adalet, merhamet ve özgürlük üzerine

yazılar okur, sözler dinler, buna rağmen öleceği güne dek sabahtan akşama kadar yalan söyler, birbirine eziyet eder, özgürlükten ise korkar ve kendine düşman sayıp ondan nefret eder.

Eve geldiğimizde kız kardeşim

"Evet, böylece yazgım çizilmiş oldu," dedi. "Bu olanlardan sonra artık oraya dönemem. Tanrım, bu ne kadar güzel! Yüreğimde bir hafifleme oldu."

Hemen o anda yatağa uzandı. Kirpiklerinin üzerinde gözyaşları parıldıyordu, fakat yüzünde mutlu bir ifade vardı. Derin ve tatlı bir uykuya daldı, yüreğinin hafiflediği ve dinlendiği gerçekten belli oluyordu. Uzun zamandan beri böyle uyumamıştı.

Ve işte, böylece birlikte yaşamaya başladık. Daima şarkı söylüyor ve çok iyi olduğunu ifade ediyordu; kütüphaneden aldığımız kitapları okunmadan geri götürüyordum, zira artık okuyamıyordu. Yalnızca hayal kurmak ve gelecek hakkında konuşmak istiyordu. Çamaşırlarımı yamarken ya da kuzinenin etrafında Karpovna'ya yardım ederken bazen şarkı söyler, bazen Vladimir'inden, onun zekâsından, güzel hareketlerinden, iyiliğinden, sıradışı bilgeliğinden bahsederdi. Onun "doktor"unu artık sevmememe rağmen söylediklerini onaylıyordum. Çalışmak, kendi parasını kazanmak ve bağımsız yaşamak istiyordu; sağlığı düzelir düzelmez okul öğretmeni ya da hemşire olarak çalışacağını, yerleri silmek ve çamaşır yıkamak gibi işleri bizzat kendisinin yapacağını söylüyordu. Henüz doğmamış bebeğini tutkuyla seviyordu; bu doğmamış erkek bebeğin gözlerinin, ellerinin nasıl olduğunu, nasıl güldüğünü şimdiden biliyordu. Eğitim üzerine konuşmayı seviyordu. Dünyadaki en iyi insan Vladimir olduğu için, eğitimle ilgili onun bütün düşünce ve tartışmaları, oğlunun da tıpkı babası gibi büyüleyici birisi olarak yetişmesi noktasına gelip dayanıyordu. Sohbetinin sonu gelmiyordu, söylediği her şey içinde taze sevinçler doğuruyordu. Bazen benim de sevinç duyduğum, neşelendiğim oluyordu, neye sevindiğimi bilemeden!

Kız kardeşimin hayalciliği bana da bulaşmış olmalıydı. Ben de herhangi bir şey okumuyor, boyuna düş kuruyordum; akşamları,

yorgun olmama rağmen ellerimi cebime koyup odada bir köşeden ötekine gidip geliyor, Maşa'dan bahsediyordum. Kız kardeşime:

"Ne düşünüyorsun, o ne zaman döner?" diye soruyordum. "Bana kalırsa en geç Noel'e kadar döner. Orada ne işi var ki?"

"Eğer sana mektup yazmıyorsa, belli ki çok yakında dönecek."

Maşa'nın artık şehrimize geri dönmesi için hiçbir sebep olmadığını çok iyi bilmeme rağmen:

"Bu doğru," diye ona katılıyordum.

Onu çok çok özlüyordum, kendimi daha fazla aldatmak istemiyordum ve başkaları beni aldatsın diye çaba gösteriyordum. Kız kardeşim doktorunu, bense Maşa'yı bekliyorduk ve durmadan konuşup gülüşüyorduk. Odasında peçin üzerinde yatan ve:

"Semaver de sabahleyin uğuldayıp durdu... uğuldayıp durdu. Ah, bu hiç de iyiye işaret değil, aziz canlarım!" diye mırıldanan Karpovna'nın uyumasına engel olduğumuzun farkında bile değildik.

Kız kardeşime doktordan mektup getiren postacı ve bazı akşamları uğrayan Prokofiya dışında bize kimse gelmiyordu. Prokofiya bakışlarını kız kardeşimin yüzünden ayırmadan suskun oturur ve giderdi. Mutfaklarından sesi gelirdi:

"Her zümre kendi yasalarını hatırlamak zorundadır, gururu yüzünden bunu anlamak istemeyene gözyaşı vadisi verilmiştir."

Prokofiya "gözyaşı vadisi" ifadesini seviyordu. Bir keresinde, Noel haftasıydı, pazardan geçerken Prokofiya beni kasap dükkânına çağırdı. Elimi sıkmadan, benimle çok önemli bir iş konuşacağını söyledi. Soğuktan ve votkadan yüzü kızarmıştı. Onun yanında, tezgâhın arkasında elinde kanlı bıçak, haydutlara özgü yüz ifadesiyle Nikolka duruyordu.

"Size söylemek istediklerimi şöyle ifade etmek istiyorum," diye başladı Prokofiya. "Bu olay böyle kalamaz, siz de anlıyorsunuzdur, zira böyle bir gözyaşı vadisi için insanlar ne bizim, ne de sizin hakkınızda iyi şeyler düşünecektir. Annem şüphesiz merhametinden dolayı size hoş olmayan bir şey söyleyemez, kız kardeşinizin durumundan dolayı başka bir eve taşınmasını isteyemez. Bense artık

daha fazla kalmasını istemiyorum, çünkü onun davranışını haklı bulmuyorum."

Mesajını almıştım, dükkândan çıktım. Aynı gün kız kardeşimle birlikte Redka'ya taşındık. At arabası için paramız yoktu, yürüdük. Sırtımda içine eşyalarımızı koyduğumuz bohça vardı, kız kardeşimin elleri boştu, fakat güçlükle nefes alıyor, öksürüyordu ve durmadan çabuk varacak mıyız diye soruyordu.

XIX

Sonunda Maşa'dan mektup geldi. Şöyle yazıyordu:

> Tatlı, iyi M.A. İyi yürekli, hoş, ihtiyar boya ustasının sizi çağırış biçimiyle 'bizim meleğimiz', hoşça kalınız. Babamla birlikte Amerika'ya fuara gidiyoruz. Birkaç gün sonra okyanusu göreceğim, hatırlaması korkunç o Dubeçnaya'dan çok uzak okyanusu! Okyanus uzak ve uçsuz bucaksız, tıpkı gökyüzü gibi. Oralar, özgürlük beni çekiyor, seviniyor ve çıldırıyorum. Mektubumun ne kadar kırık dökük, ilişkisiz olduğunu görüyorsunuz. Tatlı, iyi yürekli insan bana özgürlüğümü geri veriniz, hâlâ geçerli olan, sizi ve beni birbirimize bağlayan bu bağı en kısa zamanda koparınız. Sizle karşılaşmam ve sizi tanımam varlığımı aydınlatan cennetten düşme bir ışıktı. Fakat sizin karınız olmam bir hataydı, siz de bunu anlıyorsunuz; bu hatanın bilincine varmak şimdi bana dokunuyor. Dizlerinize kapanarak size yalvarıyorum, yüce gönüllü dostum, acele, çok acele, okyanusa yolcuğumdan önce, ortak hatamızı düzeltmeye ve kanatlarım üzerindeki bu yegâne taşı kaldırmaya razı olduğunuzu bir telgrafla bildiriniz. Bütün gerekli işlemleri üzerine alan babam size formalitelerle fazla zahmet vermeyeceğine dair söz verdi. Özgürlüğe kavuşup nereye istersem oraya uçabilecek miyim? Evet mi? Mutlu olunuz, tanrı sizi kutsasın, beni, bu günahkârı affediniz! Yaşıyorum, sağlığım yerinde, paraları saçıp savuruyorum ve bir sürü aptalca şey yapıyorum. Benim gibi kötü bir kadının çocukları olmadığı için her an tanrıya şükranlarımı sunuyorum. Şarkı söylüyorum ve bunda başarılı da oluyorum; ama bu bir heves, merak değil, bu benim limanım,

şimdi huzur bulmak için gideceğim yeni manastır hücrem! Kral Davut'un, üzerinde 'Her şey geçer' yazılı bir yüzüğü varmış. Bu sözler insan üzüntülüyken ona sevinç, sevinçliyken de tersine üzüntü verir. Kendime üzerinde İbranice harfler bulunan böyle bir yüzük edindim, bu tılsımlı nesne beni gelip geçici heveslerden uzak tutacaktır. Her şey geçer, hayat da geçer, o halde insanın hiçbir şeye ihtiyacı yoktur. Ya da yalnızca tek şeye, özgürlük bilincine, özgürlük duygusuna ihtiyacı vardır, çünkü insan özgür olduğunda artık onun hiçbir, hiçbir, hiçbir şeye ihtiyacı olmaz. Bağı koparıp atınız. Sizi ve kız kardeşinizi sıkı sıkı kucaklarım. Sizin M.'nizi affediniz ve unutunuz.

Kız kardeşim bir odada, yeniden hastalanan ve şimdi iyileşmeye başlayan Redka diğer odada yatıyordu. Ben tam bu mektubu aldığım sırada kız kardeşim sessizce boya ustasının odasına geçmiş, onun yanı başında oturarak kitap okumaya başlamıştı. Her gün ona Ostrovski ve Gogol okuyordu. Redka sabit bir noktaya bakarak dinliyor, gülmüyor, kafasını sallıyor ve bazen de kendi kendine:

"Her şey olabilir! Her şey olabilir!" diye mırıldanıyordu.

Eğer piyeste bir şey çirkince, yakışıksızca tasvir edilmişse, Redka öç alırcasına parmağıyla kitabın satırlarını göstererek:

"İşte bu, yalan söylüyor! Yaptığına bak, yalan!" derdi.

Tiyatro oyunları hem konuları, hem ahlaki değerlendirmeleri, hem de karmaşık sanatsal kurgularıyla onun ilgisini çekiyordu. "Ona hayret ediyorum," derdi, hiçbir zaman yazarın adını zikretmez, yazardan "o" diye söz ederdi.

"O nasıl da ustaca her şeyi yerli yerine oturtmuş," derdi örneğin.

Kız kardeşim bugün alçak sesle ancak bir sayfa okuyabildi, daha fazla devam edemedi, sesi yetmiyordu. Redka onun elini tuttu, kurumuş dudaklarını oynatarak zor işitilebilen kısık bir sesle:

"Adil insanın ruhu," dedi, "kireç kaymağı gibi bembeyaz ve pürüzsüzdür, günahkârınki ise sünger taşına benzer. Adaletlinin ruhu parlak bezir yağı, günahkârınki zift gibidir. Çalışıp çabalamak gerek, üzülmek gerek, hastalanmak gerek," diye devam etti. "Çalışmayan, üzülmeyen insana göklerin krallığı kapalıdır. Acı

toklara, acı güçlülere, acı zenginlere, acı tefecilere gitsin. Onlar gökler krallığını göremeyeceklerdir. Yaprak biti bitkiyi, pas demiri yer..."

Kız kardeşim gülerek Redka'nın cümlesini tamamladı:

"Yalan ise ruhu..."

Mektubu bir kez daha okudum. Bu sırada mutfağa, bize haftada iki kez bilinmeyen birisinin gönderdiği çayları, Fransız ekmeklerini ve parfüm kokulu çil etlerini getiren asker girdi. İşim yoktu, günlerce evde bomboş oturmak durumunda kaldığım oluyordu. Bize bu Fransız ekmeklerini gönderen her kimse muhtemelen bizim bunlara ihtiyacımız olduğunu biliyordu.

Kız kardeşimin askerle konuştuğunu ve neşeyle güldüğünü fark ettim. Sonra kız kardeşim uzanmış halde francalayı yerken bana anlatıyordu:

"Sen memur olarak görev yapmayı reddedip boya-badanacı olmaya karar verdiğinde ben ve Anyuta Blagovo senin haklı olduğunu biliyorduk, ama bunu yüksek sesle söylemek bize korkunç geliyordu. Söylesene, insanın düşündüğü bir şeyi itiraf etmesini hangi güç engelliyor? İşte, Anyuta Blagovo'yu ele al. O, seni seviyor, sana tapıyor, haklı olduğunu biliyor; beni de kardeşi gibi seviyor ve haklı olduğumu biliyor, içinden beni kıskandığını da söyleyebilirim, fakat bir kuvvet onun bize gelmesini engelliyor, bizden kaçıyor, korkuyor."

Kız kardeşim kollarını göğsünün üstünde kavuşturdu ve heyecanla:

"Onun seni nasıl sevdiğini eğer bir bilebilseydin!" dedi. "Anyuta Blagovo sana olan aşkını bir tek bana, o da gizli gizli, karanlıklarda itiraf ederdi. Beni bahçede iki yanı ağaçlı karanlık yollardan yürütür ve fısıltıyla senin kendisi için ne kadar değerli olduğunu anlatmaya başlardı. Görüyorsun asla evlenmiyor, çünkü seni seviyor. Ona acıyor musun?"

"Evet."

"Fransız ekmeklerini o gönderiyor. Gerçekten gülünç değil mi, bu gizlilik ne için? Ben de gülünç ve aptaldım, işte görüyorsun, ora-

dan uzaklaştım ve artık kimseden korkmuyorum. Düşünüyorum ve istediğimi yüksek sesle konuşabiliyorum, mutluluğu tattım. Evde yaşadığımda mutluluk üzerine bir fikrim dahi yoktu, şimdiyse, bir kraliçeyle bile yer değiştirmek istemem."

Doktor Blagovo geldi. Tıpta doktora unvanını artık almıştı; halen şehrimizde babasının yanında kalıyor, dinleniyordu. Yakın zamanda yine Petersburg'a gideceğini söylüyordu. Tifo, -sanki kolerayı kastetti gibi geldi bana- aşısı üzerine çalışmak istiyordu. Bilgisini mükemmelleştirmek için yurt dışına gitmek, sonra da üniversitede kürsü sahibi olmak niyetindeydi. Askerî görevi artık bırakmıştı. Bol *cheviot** ceketler, çok geniş pantolonlar giyiyor, büyüleyici kravatlar takıyordu. Kız kardeşim onun kravat iğnelerine, kol düğmelerine ve muhtemelen züppelik olsun diye ceketinin ön göğüs cebine koyduğu kırmızı ipek mendiline bayılıyordu. Bir keresinde kız kardeşimle, sırf zaman geçsin diye doktorun kaç takım elbisesi olduğunu belleğimize dayanarak saymaya koyulduk ve en azından on takımı olduğuna karar verdik. Onun kız kardeşimi eskiden olduğu gibi yine sevdiği belli oluyordu, fakat şakadan da olsa bir kez bile onu alıp kendisiyle birlikte Petersburg'a ya da yurt dışına götüreceğini söylemedi. Hastalıktan ölmediği takdirde, kız kardeşime ya da çocuğuna ne olacağını bir türlü kafamda net olarak canlandıramıyordum. Kız kardeşimse sonu gelmeyen düşler kuruyor ve gelecek üzerine ciddi bir şekilde düşünmüyordu. Doktorun istediği yere gidebileceğini ve hatta isterse onu bırakabileceğini söylüyordu, yeter ki doktor mutlu olsundu. Kendisine gelince, şimdiye kadar yaşadıkları onun için yeterliydi.

Doktor bize geldiğinde genellikle kız kardeşimi çok dikkatlice muayene ediyor ve bizzat onun gözü önünde içine ilaç damlatılmış sütünü içmesini istiyordu. Bu kez de öyle oldu, muayeneden sonra bir bardak süt içmesinde ısrar etti ve o anda odaları katran ruhu kokusu sardı. Doktor kız kardeşimin elinden bardağı alırken:

* İngiltere ile İskoçya sınırında yaşayan bir koyun türü ve onun yününden yapılmış kumaş. *–çev.*

"İşte böyle akıllı kız," dedi. "Sana çok konuşmak yasak, son zamanlarda saksağan gibi durmadan çene çalıyorsun, lütfen sesini kes."

Kız kardeşim güldü.

Doktor sonra Redka'nın odasına geçti, o sırada ben de orada oturuyordum.

Sevecenlikle omzumu okşadıktan sonra hastanın üzerine eğildi:

"Ee, ihtiyar ne haber?" dedi.

Redka sessizce dudaklarını oynatarak:

"Zatıâlileri... Zatıâlileri, arz etmeye cüret ediyorum... Hepimiz tanrının gözetimi altında yaşıyoruz, ölüm hepimiz için kaçınılmaz... Doğruyu söylememe izin veriniz... Zatıâlileri, gökler krallığında sizin yeriniz yok!"

"Ne yapalım," diye doktor şakaya vurdu. "Cehennemde de birilerinin olması gerek."

Ve ansızın bilincime bir haller oldu. Âdeta rüya görüyordum. Güya bir kış gecesi mezbahada avluda duruyorum. Yanımda Prokofiy var, biber votkası kokuyor. Kendimi toparlamak için çaba gösteriyorum, gözlerimi ovuşturuyorum ve hemen o anda bana güya valiye açıklama yapmaya gidiyormuşum gibi geliyor. Ne daha önce, ne de daha sonra bir daha başımdan buna benzer bir şey geçmedi ve rüyaya benzeyen bu acayip deneyimi sinirlerimin aşırı yorulmasına bağlıyorum. Mezbaha ve valilikte açıklamada bulunma sahnelerini yaşarken, aynı zamanda, bunların gerçek olmadığının hayal meyal farkındaydım.

Kendime geldiğimde evde değil, caddede doktorla birlikte sokak fenerinin altında ayakta durduğumuzu gördüm.

"Çok acı, çok acı!" dedi doktor ve gözyaşları yanaklarından aşağıya doğru aktı. "Kız kardeşiniz çok neşeli, sürekli olarak gülüyor, güveniyor, oysa durumu ümitsiz, azizim. Sizin Redka'nız benden nefret ediyor ve boyuna ona kötü davrandığımı ima edip duruyor. Kendi açısından haklı, ama benim de kendi görüşüm var; olup bitenlerden en ufak bir pişmanlık duymuyorum. İnsanın sev-

mesi lazım, biz hepimiz sevmek zorundayız, doğru değil mi? Aşk olmasaydı hayat olmazdı. Aşktan korkan ve kaçan birisi özgür değildir."

Doktor yavaş yavaş diğer konulara kaydı, bilimden, Petersburg'da beğenilen doktora tezinden bahsetti. Şevkle anlatıyordu, artık ne kız kardeşimi, ne kendi üzüntüsünü, ne de beni hatırlıyordu. Hayat onu büyüsüyle ayartıyor, peşinden sürüklüyordu. Ötekinin Amerika'sı ve üzeri yazılı yüzüğü vardı, diye düşündüm, bunun ise doktora derecesi ve akademik kariyeri; yalnızca ben ve kız kardeşim eski halimizle baş başa kalmıştık.

Doktorla vedalaştıktan sonra sokak fenerinin altına geldim ve mektubu bir kez daha okudum. Bir bahar sabahı bana, değirmene geldiğini hatırladım, hem de çok canlı olarak hatırladım, gocuğu üzerine örterek uzanıp yatmıştı. Sıradan bir köylü kadına benzemek istiyordu. Başka bir seferinde de, yine sabahtı, birlikte sudan av sepetini çıkarmıştık, kıyıdaki söğütlerden üzerimize iri su damlaları düşmüştü, gülüşmüştük...

Büyük Dvoryanskaya Caddesindeki evimiz karanlıktı. Çitin üzerinden atlayarak avluya girdim ve lamba almak için eski günlerde yaptığım gibi arka yoldan mutfağa geçtim. Mutfakta kimseler yoktu. Kuzinenin yanında babam için hazırlanan semaver uğulduyordu. Babamın çayını acaba şimdi kim koyuyor diye düşündüm. Lambayı alıp kulübeye gittim, eski gazetelerden kendime yatak yaparak üzerine uzandım. Duvarlardaki dev çiviler eskisi gibi yine iç karartıcı görünüyorlardı, gölgeleri oynaşıyordu. İçerisi soğuktu. Bir an için sanki şimdi kız kardeşim gelecek ve bana yemek getirecek gibi bir duyguya kapıldım, fakat hemen, onun hasta olduğunu ve Redka'nın evinde yattığını hatırladım. Çitten atlamam ve burada sobasız kulübede yatmam bana garip göründü. Şuurum karıştı ve her türlü saçma sapan hezeyanla boğuştum.

Zil sesi. Çocukluğumdan tanıdığım sesler. Önce demir tel duvara sürtünerek bir cızırtı çıkarır, arkasından mutfakta kısa, acıklı bir zil sesi duyulur. Babam kulüpten eve dönmüştür. Yerimden

kalktım ve mutfağa yöneldim. Aşçı Aksinya beni görünce ellerini çırptı ve her nedense ağladı.

"Canım, ciğerim benim!" diye alçak sesle söylendi. "İki gözüm! Oh, tanrım!"

Heyecandan elleriyle önlüğünü buruşturmaya başladı. Pencerede dörtte biri votkayla dolu büyük bir şişe duruyordu, içine çeşitli meyveler karıştırılmıştı. Bir çay bardağı doldurarak hırsla içtim, zira çok susamıştım. Aksinya masa ve peykeleri yeni silmişti, mutfakta, mazbut aşçıların aydınlık ve rahat mutfaklarına özgü bir koku vardı. Bu koku ve ocak çekirgelerinin cırlamaları bir zamanlar biz çocukları cezbeder, buraya, mutfağa çeker ve bizi masal dinlemeye ve kralcılık oynamaya sevk ederdi.

Aksinya nefesini tutup alçak sesle, aceleci bir ifadeyle:

"Ya Kleopatra nerede?" diye sordu. "Şapkan nerede senin iki gözüm? Ya karın? Petersburg'a gitmiş diyorlar."

Aksinya, annemiz daha hayattayken bizim evdeydi ve bir zamanlar beni ve Kleopatra'yı çamaşır teknesinde yıkamıştı. Onun gözünde biz hâlâ öğüde muhtaç küçük çocuklardık. Aksinya on on beş dakika gibi bir zamanda, birbirimizden ayrı kaldığımız bütün süre boyunca bu mutfağın sakin ortamında eski bir hizmetkârın sağduyusuyla biriktirdiği bütün düşünce ve değerlendirmelerini getirip önüme serdi. Doktora Kleopatra ile evlenmesi için baskı yapılabileceğini, onun sadece korkutulmasının buna yeteceğini söyledi. Eğer iyi bir dilekçe yazılırsa piskopos onun ilk evliliğini iptal edebilirmiş. Karımdan gizli Dubeçnaya'yı satıp parasını bankaya kendi adıma yatırmam çok iyi olurmuş. Eğer ben ve kız kardeşim babamın ayaklarına kapanıp uygun bir şekilde af dilersek, belki o bizi bağışlarmış. Göklerin kraliçesine dua etmemiz gerekirmiş...

Babamın öksürüğünü duyduğumuzda, Aksinya:

"Ee, haydi iki gözüm, git onunla konuş," dedi. "Yürü, konuş, önünde eğil, kafan kopmaz."

İçeri girdim. Babam masanın başına geçmiş, gotik tarzı pencereleri ve yangın kulesini andıran geniş kuleli bir daça planı çiziyordu; plan sıradışı, esneklikten uzak ve yetenek yoksunu bir elden çıkmış

bir şeye benziyordu. Çalışma odasına girdiğimde bu çizimi görebileceğim bir yerde durmuştum. Babama niçin geldiğimi bilmiyordum, ancak, iyi hatırlıyorum, onun zayıf yüzünü, kızarık boynunu, duvardaki gölgesini gördüğümde içimden onun boynuna atılmak, Aksinya'nın öğütlediği gibi ayaklarına kapanmak geldi. Fakat gotik pencereli, geniş kuleli daçanın görüntüsü beni dizginledi.

"İyi akşamlar," dedim.

Bana baktı ve derhal bakışlarını çizimine çevirdi. Aradan biraz geçtikten sonra:

"Ne istiyorsun?" diye sordu.

"Kız kardeşimin çok hasta olduğunu söylemek için geldim."

Boğuk bir sesle ekledim:

"Çok yakında ölecek."

Babam iç geçirdi, gözlüklerini çıkarıp masanın üzerine koydu.

"Ne var bunda şaşacak? Ne ekersen onu biçersin. Ne ekersen..."

Masadan kalktı ve:

"Onu biçersin," diye cümlesini tamamladı. "Senden hatırlamanı rica ediyorum, iki yıl önce bana geldin, hem de tam bu odaya. Yanlış düşüncelerinden vazgeç diye senden rica ettim, yalvardım; sana geleneklerini, kutsalımız sayarak korumak zorunda olduğumuz atalarımıza karşı olan borcunu, şerefini ve yükümlülüklerini hatırlattım. Sen beni dinledin mi? Öğütlerimi hor gördün, ısrarla kendi sahte ideallerinin peşinden gittin; üstelik yanlış fikirlerini kız kardeşine de aşıladın, onu ahlak ve utanma duygusunu kaybetmeye zorladın. Şimdi her ikiniz de kötü duruma düştünüz. Ne var bunda şaşacak? Ne ekersen onu biçersin!"

Bunları söylerken bir yandan da odada geziniyordu. Muhtemelen ona, aman dilemek, kabahatimi itiraf etmek için geldiğimi düşünüyordu ve hemen şimdi kendi adıma ve kız kardeşim adına af dilemeye başlamamı bekliyordu. Çok üşüyordum, hummaya yakalanmış gibi titriyordum. Kısık bir sesle, güçlükle konuşarak:

"Ben de sizin hatırlamanızı rica ediyorum," dedim, "tam da bu odada beni anlamanız, nasıl ve ne için yaşamamız gerektiği so-

rusunu derinden düşünmeniz ve birlikte çare bulmamız için size yalvardım. Siz ise yanıt yerine bana atalarımızdan, şiir yazan dedemden söz ettiniz. Şimdi size biricik kızınızın ümitsizce hasta olduğunu söylüyorlar, siz ise yine ecdattan, geleneklerden dem vuruyorsunuz... Ölümün artık uzak dağların ardında olmayıp, şurada beş on yılınızın ya kalıp ya kalmadığı şu yaşlılık çağınızda bu nasıl bir düşüncesizlik!"

"Sen buraya niçin geldin?" diye sertçe sordu.

Düşüncesizliğini başına kaktığım için kendini hakarete uğramış hissettiği açıkça belli oluyordu.

"Bilmiyorum," dedim, "ben sizi seviyorum, birbirimizden bu kadar farklı olmamıza tarif edilmez derecede üzülüyorum, işte geldim, buradayım. Ben hâlâ sizi seviyorum, ama kız kardeşim sizden artık geri dönülmez bir biçimde koptu. Sizi affetmiyor ve artık hiçbir zaman da affetmeyecektir. Adınız bile onda geçmişe ve hayata karşı bir tiksinti duygusu uyandırıyor."

"Peki, kim suçlu?" diye bağırdı babam. "Suçlu olan sensin, alçak herif!"

"Peki, diyelim ki suçlu benim," dedim. "Pek çok konuda suçlu olduğumu kabul ediyorum, fakat bizi de örnek almaya zorladığınız o hayatınız niçin bu denli sıkıcı, bu denli yavan! Neden otuz yıldan beri inşa edip durduğunuz o evlerin hiçbirinde, suçlu olmamak için nasıl yaşamam gerektiğini kendisinden öğrenebileceğim bir kimse yok? Koca şehirde tek bir dürüst insan bile yok! Sizin o evleriniz anaları, kızları hayatından bezdiren, çocuklara eziyet çektiren lanet yuvalarından başka bir şey değil! Zavallı anneciğim! -diye ümitsizlik içinde devam ettim – Zavallı kız kardeşim! Bu evlerde gizlenmiş bütün o dehşeti fark etmemek için insanın kendisini votkayla, iskambille, dedikoduyla sersemletmesi, alçaklık, namussuzluk, ikiyüzlülük yapması ya da on yıllarca durmadan planlar çizmesi gerekir. Bu şehir yüzlerce yıldan beri vardır, ama vatana yararlı tek bir insan bile yetiştirmedi, tek bir insan! Az buçuk canlı, yaşayan ve parlayan her şeyi daha ana karnındayken boğup öldürdünüz. Dükkân ve meyhane esnafının, memurların, riyakârların

şehri, bu gereksiz, yararsız şehri eğer ansızın yer yarılıp da yutsaydı, tek bir can bile ona acımazdı!"

Babam masadaki cetveli eline alarak:

"Seni dinlemek istemiyorum, alçak herif!" dedi. "Sen sarhoşsun! Bu halinle babanın karşısına çıkmaya cüret edemezsin! Sana son kez söylüyorum, ahlaksız kız kardeşine de ilet, siz benden hiçbir şey alamayacaksınız. İsyankâr çocuklarımı ben kalbimden söküp attım, eğer kendileri dik başlılıkları ve inatları yüzünden sefalet çekiyorlarsa, onlara acımam. Geldiğin yere dönebilirsin! Beni sizinle cezalandırmayı tanrı istedi, fakat ben bu çile sınavına uysallıkla katlanacağım ve Eyüp peygamber gibi teselliyi acılarda ve sürekli çalışmada bulacağım. Yola gelmediğin sürece adımını benim eşiğimden içeriye atamazsın. Ben adaletliyim, söylediğim her şey yararlıdır; eğer kendi iyiliğini istiyorsan sana geçmişte ve şu anda söylediklerimi bütün hayatın boyunca hatırlamalısın."

Elimi ümitsizce salladım ve çıktım. Sonra, o gece ve ertesi gün neler olduğunu hatırlamıyorum. Şapkasız, yalpalayarak caddelerde dolaştığımı, yüksek sesle şarkı söylediğimi, çocukların kalabalıklar halinde peşimden koştuğunu ve arkamdan bana "küçük kazanç! küçük kazanç!" diye bağırdıklarını söylediler.

XX

Eğer kendime bir yüzük yaptırmaya hevesim olsaydı üzerine kazınacak yazıyı şöyle seçerdim: "Hiçbir şey geçmez!" Hiçbir şeyin iz bırakmadan geçmeyeceğine ve en küçük adımımızın bile bugünkü ve gelecekteki hayatımız açısından önemli olduğuna inanıyorum.

Yaşadıklarım, başıma gelenler boşa geçmedi. Büyük felaketlerim, sabrım, şehir sakinlerinin yüreğine dokundu. Şimdi artık beni "küçük kazanç" diye çağırmıyor, benimle alay etmiyor, satıcı tezgâhlarının önünden geçerken üzerime su serpmiyorlar. İşçi olmama artık alıştılar ve bir soylu olarak boya dolu kova taşımamda, cam takmamda acayip bir şey görmüyorlar. Tam tersine bana severek sipariş veriyorlar ve beni çok iyi bir usta ve Redka'dan

sonra en iyi müteahhit-usta olarak görüyorlar. Sağlığının iyileşmesine ve çan kulelerini yine iskele kullanmadan boyayabilmesine rağmen Redka'nın işçilerle başa çıkacak gücü artık yok. Onun yerine şehri şimdi ben arşınlıyor, sipariş arıyorum. İşçileri ben kiralıyor, ödemelerini ben yapıyorum. Yüksek faizlerle borç para alıyorum. Bir müteahhit olarak, üç kuruşluk bir sipariş için şehirde üç gün boyunca koşturup nasıl çatı ustası aranabileceğini şimdi çok iyi anlıyorum. Bana nazik davranıyorlar, *siz* diye hitap ediyorlar. Çalıştığım evlerde bana çay ikram ediyor, hizmetçi gönderip yemek yemek isteyip istemediğimi sorduruyorlar. Çocuklar ve kızlar çalıştığım yere sık sık geliyor, merak ve üzüntüyle beni seyrediyorlar.

Bir gün valiliğin bahçesinde çalışıyordum, oradaki çardağı mermer rengine boyuyordum. Vali gezinirken çardağa geldi ve can sıkıntısından benimle sohbet etmeye başladı. Ona, bir keresinde beni nasıl açıklama yapmak üzere valiliğe çağırdığını hatırlattım. Bir dakika kadar yüzüme baktı, sonra ağzına "*o*" şeklini vererek kollarını açtı ve:

"Hatırlamıyorum," dedi.

Yaşlandım; daha suskun, sıkıcı ve sert birisi oldum, çok nadiren gülüyorum. Giderek Redka'ya benzediğimi söylüyorlar, tıpkı onun yaptığı gibi yararsız talimat ve öğütlerimle işçilerin canını sıkıyorum.

Eski karım Mariya Viktorovna şimdi yurt dışında yaşıyor, babası yani mühendis ise doğu vilayetlerinden birinde yol inşa ediyor ve orada malikâne satın alıyor. Doktor Blagovo da yurt dışında. Dubeçnaya yeniden, mühendisle pazarlık ederek çiftliği yüzde yirmi indirimle geri alan Gospoja Çeprekova'nın oldu. Moisey artık melon şapka giyiyor, birtakım işler için sık sık koşu arabasıyla şehre iniyor ve arabasını bankanın yanında durduruyor. Bir çiftliği borcuyla birlikte satın aldığı ve bankadan Dubeçnaya'nın durumunu araştırdığı, orayı da satın almaya hazırlandığı söyleniyor. Zavallı İvan Çeprakov uzun zaman şehirde hiçbir iş yapmadan ayyaşlık

yaptı, yalpalayarak dolaştı. Onu bizim işe bulaştırmaya çalıştım, bir süre bizimle birlikte çatı boyadı, pencerelere cam taktı ve hatta işin tadına vararak gerçek bir boyacı gibi bezir yağı çalmaya, bahşiş istemeye, ayyaşlık yapmaya başladı. Fakat kısa zamanda bu işten de bıktı, canı sıkıldı ve Dubeçnaya'ya geri döndü. Sonradan işçiler bana Çeprakov'un kendilerini, birlikte geceleyen Moisey'i bir şekilde öldürmeye ve generalin dul eşini soymaya ikna etmek için uğraştığını itiraf ettiler.

Babam çok yaşlandı, kamburlaştı, akşamları evinin etrafında yürüyüş yapıyor. Ona uğramıyorum.

Prokofiy kolera sırasında esnafı biber votkası ve katranla tedavi ediyor ve bunun için onlardan para alıyordu. Yerel gazeteden, onun kendi kasap dükkânında oturarak doktorlar aleyhine atıp tutmaktan dolayı kırbaç cezasına çarptırıldığını okudum. Prokofiy'in çırağı Nikolka koleradan öldü. Karpovna hâlâ hayatta ve Prokofiyciğini her zamanki gibi hem seviyor, hem de ondan korkuyor. Beni gördüğünde her seferinde kederle başını sallıyor ve:

"Vay haline, mahvoldun sen!" diyor.

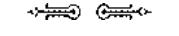
Haftanın iş günleri sabah erkenden akşama kadar çalışıyorum. Tatil günleri güzel havalarda mini minnacık kız yeğenimi (kız kardeşim oğlan bekliyordu ama kız doğurdu) kucağıma alarak ağır ağır mezarlığa doğru yürüyorum. Mezarlıkta ayakta durarak ya da oturarak uzun uzun benim için çok değerli olan bu mezarı seyrediyorum ve küçük kıza annesinin burada yattığını söylüyorum.

Bazen mezarın yanında Anyuta Blagovo'ya rastlıyorum. Birbirimizi selamlıyor, konuşmadan öylece ayakta duruyoruz ya da Kleopatra'dan, onun küçük kızından, bu dünyada hayatın ne denli acı olduğundan bahsediyoruz. Sonra mezarlıktan çıkıp konuşmadan birlikte yürüyoruz, Blagovo benimle yan yana daha uzun süre yürüyebilsin diye kasten adımlarının hızını yavaşlatıyor. Küçük kız sevinçten, mutluluktan uçuyor, parlak güneş ışığı gözlerini kamaştırıyor, gülerek Blagovo'nın elini çekiştiriyor; duruyor ve bu tatlı kızı birlikte okşuyoruz.

Şehre girdiğimizde Anyuta Blagovo endişelenmeye ve kızarmaya başlıyor, benimle vedalaşarak yola yalnız başına, haşin ve ağırbaşlı bir tavırla devam ediyor. Karşıdan gelenler ona baktıklarında, biraz önce onun benimle yan yana yürüdüğünü ve hatta çocuğu okşadığını hiçbir zaman düşünemiyor.

1896

Seçkiye Dâhil Edilen Hikâyeler Üstüne Notlar

Nuri Yıldırım

Step (Bir Yolculuk Hikâyesi) (Степь, 1888)

Çehov'un "kalın dergiler"de basılan ilk uzun hikâyesi ve başyapıtı olan "Step", onun, sadece minyatür komik hikâyenin değil, aynı zamanda kapsamlı, ağırbaşlı, uzun hikâye tarzının da büyük ustası olduğunu gösterdi. Bu uzun yolculuk, okumaya giden küçük Yegor'un ilk öğretmeni olacak, onun engin Rusya coğrafyası ve zengin insan karakterleriyle tanışmasını, çocukluktan ergenliğe geçişini sağlayacaktır.* Çehov'un dostları, özellikle de yetenek avcısı yazar Dmitri V. Grigoroviç (1822-1899)** daha kapsamlı, ciddi eserler yazması için uzun zamandan beri Çehov'u sıkıştırıyorlardı. Grigoroviç 25 Mart 1886 tarihli mektubunda Çehov'a şöyle yazıyordu:

"... Bir yıl kadar önce adını hatırlayamadığım bir hikâyenizi okumuştum, bilhassa özgünlüğü, esas olarak da karakterlerin tasvirindeki müthiş gerçekçilik, doğruluk ve tabiat tasviri beni etkilemişti. O günden beri Çehonte imzalı her şeyi okuyor ve içimden kendi değerini bu denli küçümseyen bu yazara kızıyorum. ...Siz, eminim ki daha mükemmel, gerçekten sanat eseri niteliğinde yapıtlar üretecek

---

* Çehov, 1886-88 döneminde "Oğlan Çocukları", "Grişa", "Volodya", "Uyku" gibi (Hasan Âli Ediz çevirileri için bkz., *Seçme Öyküler 1 ve 2*, Yordam Edebiyat) baş karakteri çocuk olan, mizah ve hüznün karışımı birçok kısa hikâye yazdı. Başyapıtı "Step"te de yine ana karakter dedesinin ismini verdiği 9 yaşındaki küçük Yegor'du. "Step" sonrası eserlerinde ise artık ana karakter olarak çocuğa rastlamamaktayız.

** Petersburg mühendis mektebinden Dostoyevski'nin arkadaşı olan Grigoroviç onu Nekrasov ile tanıştıran, böylece Belinski ile tanışmasını ve İnsancıklar'ın (1846) basılmasını sağlayan kişidir.

kadar yeteneklisiniz. Eğer bu beklentileri boşa çıkarırsanız, ahlakî bakımdan büyük bir günah işlemiş olursunuz... Aceleyle yazmayı bırakınız... ...izlenimlerinizi iyice düşünülmüş bir yapıt için saklayıp biriktiriniz..." (*A. P. Çehov, Toplu Mektuplar*, c.I, s.428)*.

Çehov 1887 ilkbaharında Taganrog ve Donetsk civarında altı haftalık bir geziye çıkarak çocukluk anılarını tazeledi, "Step"in malzemesini çocukluk anıları ve bu gezi oluşturdu. Çehov'un 11 yaşındayken ağabeyi Aleksandr ile birlikte dedesi Yegor Mihailoviç'in yönetici olarak çalıştığı yurtluğa (Taganrog'dan 80 km. uzaklıkta) yaptığı araba yolculuğu, yolda soğuk suda yıkanarak hastalanması ve bir handa mola vermeleri gibi pek çok çocukluk anıları "Step"e yansıdı. Yaklaşık bir ay süren (Ocak, 1888) yazım süresi içinde yazdığı mektuplarda "Step"in olaysız oluşunun, uzun yazmaya alışık olmayışının yazım sürecinde zorluk yarattığından şikayet ediyordu. Aleksey N. Pleşçeyev'e yazdığı 3 Şubat 1888 tarihli mektubunda, "Konu önemsiz... Ayrı ayrı bölümleri, yalnızca, hikâyenin şiirsel havası, genel tonu ve iç melodisi birbirine bağlıyor" diye yazıyordu Çehov. Hikâyenin yer yer nesir şeklinde yazılmış şiire dönüştüğünü belirten Çehov, Polonski'ye yazdığı 18 Ocak 1888 tarihli mektubunda, "Diğerlerini saymasak bile sırf Lermontov'un *Taman*'ı ile Puşkin'in *Yüzbaşının Kızı* renkli, zengin Rus şiiriyle zarif nesrin yakın akrabalığını bize kanıtlıyor" diyordu. Grigoroviç'e yazdığı 5 Şubat 1888 tarihli mektupta ise, "Öteki dünyadan Gogol'ün bana kızdığını biliyorum. Bizim edebiyatımızda Gogol stepin 'çar'ıdır. İyi niyetlerle onun alanına girdim ancak bir hayli ukalalık yaptım" diye yazdı.

"Step" büyük Rus romanlarının çoğunun ilk baskılarını yapan prestijli *kalın dergi Severnıy Vestnik*'nin (Kuzey Habercisi) 25 Şubat 1888 (No:3) sayısında tek baskıda yayımlandı. Hikâyeyi müsveddesinden okuyan Pleşçeyev, 8 Şubat 1888 tarihli mektubunda Çehov'a şöyle yazıyordu: "Büyük bir ihtirasla okudum. Bir kez başlayınca elinden

* Aksi belirtilmedikçe, burada verdiğimiz bilgilerin esas kaynağı Nauka Yayınları (Moskova) tarafından 1979-1985 arasında basılan 30 ciltlik *A. P. Çehov, Toplu Eserleri ve Mektupları* (Rusça) adlı koleksiyonda her cildin sonunda yer alan editör notlarıdır.

bırakamıyorsun. Korolenko da aynı görüşte... Ne zarafet, ne zengin bir şiirsellik... Ya o ayrıntılı doğa tasvirleri, o canlı, sempatik tipler... Şairler, şiirsel duyarlığa sahip ressamlar (sanatçılar) düpedüz çıldıracak... Ve ne kadar da ince psikolojik satır serpiştirilmiş şuraya buraya... Kısacası, uzun zamandan beri bana böylesine büyük haz veren bir şey okumamıştım." Bir kadın okuyucudan gelen "M." imzalı 9 Mart 1888 tarihli mektupta, "Daha önce "Step" gibi bir şey yazmamıştınız... Hikâyede özellikle yüreğime dokunan bir şey var, her satırında bir tür sessiz, frenlenmiş (zapt edilmiş) bir hüzün ve bir şeyin tutkulu arayışı hissediliyor. ...Sanki siz mutsuz biri gibisiniz!" diye yazıyordu. Edebiyat dergilerinin Mart 1888 sayılarında "Step"le ilgili pek çok makale ve yazı çıktı, hepsi de Çehov'un "Step" ile büyük edebiyatın eşiğinden içeriye adımını attığını kabul ediyordu. Ancak genç yazarın minyatür hikâyede gösterdiği olağanüstü ustalığı uzun tarzda da aynen gösterebileceğinden kuşku duyan eleştirmenler de vardı. Yevgeni Garşin (ünlü yazar Vsevolod Garşin'in kardeşi) gibi hikâyenin yenilikçi niteliğini göremeyen bazı eleştirmenler "Step"in alışılmış roman kalıplarına uymayan yapısını, yazarın belli bir görüş ve mesajının olmamasını yadırgadı. Narodnik Mihaylovski toplumsal açıdan önemli bir konuya değinmemesini eleştirdi; Burenin, büyük, kapsamlı çalışmalara alışık olmayan Çehov'un "Step"te de küçük sahneleri biçimsel bir şekilde birleştirdiğini, hikâyenin büyük bir romanın başlangıcı gibi gözüktüğünü ileri sürdü. O. G. Galenkovski, "Step"te sahnelerin, okuyucunun aklında kalıcı bir etki bırakmadan hızla değiştiğini, brıçkanın her an yola koyulmaya hazır olduğunu yazdı (*Toplu Eserler*, c. 7, s.638).

Hikâyede step, kurganları, hayvan iskeletleri, şarkı söyleyen kuşları, yakaran otları, havada uçuşan deveelmaları, hızla değişen sert iklimi, gittikçe uzaklaşan gizemli yeldeğirmenleriyle âdeta esas karakterlerden biri olarak ele alınmıştır. O kadar ki, *Russkiy Kuryer* gazetesinin eleştirmeni V. K. Stukaliç hikâyenin belirgin bir ana fikrinin olmamasını stepin konu olarak seçilmesine bağlıyordu; stepte hayatın kendiliğinden (spontane), doğal akışı içinde akıp gittiğini, hayat verici herhangi bir fikrin ya da yüce idealin step hayatına yabancı olduğunu yazdı. Yazar Roman A. Disterlo ise, yeni ku-

şak aydınlar arasında panteizmin (tüm tanrıcılık) yaygın olduğunu, Çehov'un hikâyesinde doğaya (stepe) panteistik bir tapınmanın izleri bulunduğunu iddia etti (*Toplu Eserler*, c. 7, s.639).

Dönemin ünlü yazarları "Step"i coşkuyla karşıladı. İ. İ. Barışev'e yazdığı 7 Ağustos 1888 tarihli mektubundan, Nikolay G. Çernişevski'nin "Step"i okuduğunu ve Çehov'un hikâyeleri arasında en çok "Step" ile "Işıklar"ı (*Ogni*, 1888) sevdiğini biliyoruz. Pleşçeyev, Çehov'a yazdığı 10 Mart 1888 tarihli mektupta Vsevold M. Garşin'in "Step"e bayıldığını, arka arkaya iki kez okuduğunu yazdı. V. A. Fausek hatıralarında (1889) Garşin'in "Step"i "Rusya'da birinci sınıf yeni bir yazar doğdu" diye müjdelediğini belirtti. Ressam İlya Y. Repin ise yine hatıralarında Garşin'in "Step" için "Dilin, hayatın ve doğallığın (kendiliğindeliğin) böylesine (zarif) bir incisi Rus edebiyatında hiç görülmemişti" dediğini ifade etmektedir (*Dalyekoe blizkoe* [Uzak Yakın], M., 1964, s.362). Kısa hikâye tarzının diğer bir büyük ustası Vladimir G. Korolenko "Step" için "Dönemin Rus hayatının bütün dilimlerine yönelik sembolik anlamlarla dolu, tıpkı step gibi kendi sonsuzluğu içindi hüzünlü..." demektedir (F. D. Batyuşkova'nın anıları, 1910). Tolstoy ise "Step"i en sevdiği dört Çehov hikâyesinden biri olarak zikretmektedir. Diğer üçü şunlardır: "Detvora" (Küçük Çocuklar), "Toska" (Can Sıkıntısı) ve "Duşeçka" (Tatlım)*.

Düello (Дуэль, 1891)

Çehov, 1890 sonunda Sahalin gezisinden döndükten sonra hem *Sahalin Adası* kitabı hem de "Düello" üzerinde çalışmaya başladı. Çehov'un en uzun hikâyelerinden biri olan "Düello" 1891'in yaz aylarında tamamlandı ve Ekim 1891'den itibaren Suvorin'in gazetesi *Novoe Vremya*'da tefrika (haftada iki gün) edilmeye başlandı. Hikâyenin kalın dergilerde bir ya da iki sayıda basılmayıp gazetede tefrika edilmesi okuyucuları kızdırdı. Düello ve Kafkasya, Rus edebiyatında özel bir yere sahip nostaljik konulardı. "Düello" Çehov'un

* H. N. Abrikosov'un Yasnaya Polyana'dan babası Nikolay A. Abrikosov'a gönderdiği 27 Ocak 1903 tarihli mektup.

1888-1891 döneminde kafasını kurcalayan felsefi, toplumsal ve doğal bilimlerle ilgili sorulara yanıt aradığı bir çalışma oldu. Bu sorulardan biri insanın hayatta "açık, bilinçli bir amaç"a sahip olmasının gerekliliğiydi. Güçlü, despot karakterli, somut hedefleri olan zoolog Von Koren tipi bu tür bir insanı temsil etmektedir. Büyük coğrafyacı, kaşif Nikolay M. Prjevalski'nin (1839-1888) Orta Asya'ya yaptığı gezi gibi Von Koren de gelecekte Vladivostok'a bir araştırma gezisi planlamaktadır.

Öte yandan, 1880'lerde düello Rus basınında yaygın bir şekilde tartışılıyor, onurun iadesi ve yeniden tesisinin bir aracı gibi görülen düellonun aslında hiç de öyle olmayabileceği, bizzat kendisinin çirkin bir araç olduğu savunuluyordu. Çehov'un sürgün ve kürek cezası (katorga) yeri olan Sahalin Adası'na yaptığı gezisinin izlenimleri de hikâyeye kuvvetlice yansıdı. V. L. Kign, "Sahalin kitabınızı okurken oranın boyasının paletinize kuvvetlice bulaştığını düşündüm. Nedense harikulade hikâyeniz 'Düello' kısmen oradan getirilmiş gibi göründü bana" diye yazdı (17 Ocak 1904 tarihli mektubu). Gerçekten de dükkan-lokanta karışımı "dohan"ın sahibi Kerbalay'ın adı, diyakozun bazı özellikleri Sahalin'deki kişilerden alınmıştı (S. V. Kaçaleva, Vestnik MGU, No:3, 1964). A. Roskin, "'Düello' Çehov'un güneşli, sevecen Abhaziya anıları değil, Sahalin ya da ona benzer ücra Sibirya köşelerinde ömür tüketen Rus bürokratlarıyla ilgili anıları olsa gerek" diye yazdı*. İ. Gurviç de bu iddiayı destekler yönde "Düello"nun Kafkasyasının gerçek Kafkasya ile etnik, moral ve yaşayış tarzı olarak uyuşmadığına dikkat çekti (Proza Çehova, M., 1970). Laevski'nin Kuzey (Rusya) özlemi, Sahalin sürgünlerinin Rusya özlemini hatırlatmaktadır. Çehov'un "Düello"yu yazarken 1891 yazında zoolog ve mukayeseli psikolojinin kurucusu V. A. Vagner ile buluşması, onunla Darvinizm üzerine konuşmaları, yine, N. Y. Danilevski'nin *Darvinizm* adlı kitabının (1885) doğurduğu tartışmalar –doğal ayıklanma, güçlünün ayakta kalması ilkesi– "Düello"da iz bıraktı. Spencer'in kültürel ilerlemenin doğal ayıklamayı zayıflattığı, bununsa doğada

* A. Roskin, A. P. Çehov, *Statii i Oçerki* (Makale ve Denemeler), M., 1959, s. 211.

olumsuz sonuçlar doğurduğu şeklindeki görüşü ve yine, Vagner'in "Sosyal bilimler ve felsefe tamamen doğal bilimlere dayanmalı, onu temel almalı" fikri Von Koren'in ağzından ifade edilmektedir.

"Step" ve "Sıkıcı Bir Hikâye"nin ardından gelen konulu, uzun bir hikâye olduğu için "Düello" eleştirmenlerin yoğun ilgisiyle karşılaştı. Çok farklı, hatta birbirleriyle çelişen yorumlar geldi: Bir kısmı Çehov sanatının yeni bir aşaması olarak selamladı. Leontiev-Şçeglov, "Düello"yu tam işlenmemiş, ham bulmakla birlikte, ileriye doğru çok net (bariz) ve önemli bir adım olarak değerlendirdi. A. Volınski, "'Sıkıcı Bir Hikâye'den sonra Çehov'un en başarılı, en derince düşünülmüş eserlerinden biri" diye yazdı (*Severniy Vestnik*, 1892, No:1). Pertsov (1893) ise, "Çehov hikâyelerinin en güzeli, buradaki psikolojik analiz düpedüz Tolstoy'unkilerin yüksek düzeyine ve gücüne erişmiş durumda" diye yazdı (*Russkoe Bogatstvo*, 1893, No:1). Nemiroviç-Dançenko da Çehov'a yazdığı mektupta (Şubat, 1892) hikâyeyi onun yazdıklarının en iyisi olarak niteledi. M. Yujnıy (1892), A. Amfiteatrov (1892), K. Medvedski (1896), K. Golovin (1897) gibi eleştirmenler "Düello"yu başarısız bularak Çehov'un minyatür tarzda gösterdiği büyük ustalığı uzun, kapsamlı hikâyelerde gösteremediğini, parçaların başarılı bir şekilde bir araya getirilerek büyük bir bütünün ortaya çıkarılamadığını ileri sürdüler. Ancak bu eleştirmenler bile Çehov'un, doğa tasvirleri, parlak diyaloglar, psikolojik tahliller, canlı yüzler, şairane ayrıntılar bakımından büyük bir yetenek sergilediğini kabul ediyorlardı (Kaynaklar için bkz., *Toplu Eserler*, c.7, s. 699-701). Bu yıllarda eleştirmenler, Çehov'un hikâye ve oyunlarında, karakter tasviri, yazar-karakter ilişkisi konularında geliştirdiği ve denediği yeni ilkeleri, yenilikleri henüz kavrayamamışlardı. Kahramanın her sözünü hemen yazara mal ediyor, eserin ana fikrini yazarın kendi fikri olarak kabul ediyorlardı.

Hikâyenin baş karakteri Laevski'nin Onegin'ler, Peçorin'ler gibi sıradan bir "lüzumsuz adam" mı, yoksa 1880'ler Rusya'sı aydınlarının tipik bir temsilcisi mi olduğu sorusu eleştirmenler arasında çok tartışıldı. Çok tartışılan başka bir konu da hikâyenin bitişiyle ilgiliydi. Pleşçeyev, Çehov'a yazdığı 2 Ocak 1892 tarihli mektubunda,

"Sonuç bölümü benim için hiç açık değil, bütün karakterlerin bu ani değişiminin arkasında hangi güdü (motivasyon) bulunuyor. ... Bana kalırsa hikâye çok keyfi biçimde, bir esasa dayandırılmaksızın sonlandırılmış" diye yazdı. Pek çok eleştirmen bu yargıya katıldı. Oysa Çehov, zayıfların güç kullanılarak toplum dışı edilmesini savunan Von Koren'in tezinin yanlışlığını, Laevski ve kadın arkadaşının irade güçlerini kullanarak düştükleri derin çukurdan çıkabileceklerini göstermek istiyordu; bu nokta eleştirmenlerin gözünden kaçtı. Çehov gerçeğin Von Koren'in sandığı kadar basit ve aşikâr olmadığını hikâyenin sonunda Laevski'nin ağzından bize hatırlatır: "Karanlık ve huzursuz denizi hüzünle seyreden Laevski: 'Evet, asıl gerçeği kim bilebilir ki...' diye bir kez daha içinden geçirdi." (s. 253) Öte yandan, Laevski, edebiyattaki diğer örnekleri gibi kaderini değiştirme gücünden yoksun bir "lüzumsuz adam" değil, 1880'lerin Rus aydının bir temsilcisi olarak hikâyeye yerleştirilmişti, irade gücünü kullanarak yeni bir hayata başlayabilmesi bunu gösterir.

Üç Yıl (Три года, 1895)

Eylül-Aralık 1894 döneminde yazıldı. Çehov, 29 Eylül 1894 tarihinde Milano'dan kız kardeşi Mariya'ya gönderdiği mektupta, "Eğer Goltsev'i görürsen kendisine, *Russkaya Mısl* dergisi için Moskova hayatını konu alan 6-8 forma uzunluğunda bir roman yazdığımı ilet" diyordu. Ancak sonuna doğru roman fikrinden vazgeçerek uzun hikâyede karar kıldı. Çehov her zamanki gibi yazma işi bitince ortaya çıkan üründen yine memnun kalmadı. "Acele ediyorum, sonuçta sıkıcı ve silik bir şey ortaya çıkıyor" diye şikayet ediyordu (Nikolay M. Yejov'a 28 Kasım 1894 tarihli mektubundan). *Russkaya Mısl* dergisinin 1895, No:1 ve No:2 sayılarında *Rasskaz* (Hikâye) başlığıyla yayımlanan hikâyenin dinle ilgili bazı satırları sansürden geçemedi.

Dönemin iki başkentindeki kültürel hayat (konserler, resim sergileri vs.) hikâyede yankı buldu. 1880'lerde ve 1890'larda Rusya'da sanat bir ideolojiye ya da fikre bağlı olmalı mı, olmamalı mı sorusu yaygın bir şekilde tartışılıyordu. Yazar ve dergi yayımcısı Viktor A.

Goltsev 1894'ün Şubat'ında, "Hangi sanat daha üstündür? Saf sanat mı yoksa bir fikri savunan sanat mı?" konulu bir konferans vermişti ve büyük tartışmalara yol açmıştı. "Üç Yıl"da (X. Bölüm) kahramanların arasında buna benzer bir tartışma cereyan etmektedir. Çehov, sanatta militanlığa, bilinçli olarak bir fikrin savunuculuğunu yapmaya, akıl vermeye sıcak bakmadığını çeşitli kereler dile getirmiştir.

Hikâyede çocukluk anılarının izleri bulunmaktadır (Bkz., Y. Sobolev, Çehov biyografisi, 1930). P. S. Popov'a göre, büyük kardeş Aleksandr Çehov'un çocukluk anıları ile "Üç Yıl"ın ambarda çalışan çocuk kahramanlarının koşulları benzerlik göstermektedir. Rassudina karakteri ile Mariya Çehova'nın arkadaşı O. P. Kundasova, baba Laptev ile Çehov'un babası Pavel Yegoroviç benzerlikler göstermektedir. Bu benzerliklere dikkat çeken ilk kişi müsveddeleri okuyan Suvorin oldu (Çehov'un 21 Ocak 1895 tarihli Suvorin'e mektubu), ancak Çehov tüm bu iddiaları reddetti. Yayıncı Leykin, "Üç Yıl"ı beğendiğini, ancak Çehov'un hikâyeyi bitirmediğini, devamını yazması gerektiğini belirtti (Çehov'a 3 Nisan 1895 tarihli mektubu). Burenin, hikâyenin ticaret ortamının canlı bir tasvirini vermekle birlikte henüz taslak niteliğini koruduğunu, nihai resmin ortaya çıkmadığını yazdı (*Novoe Vremya*, 1895, 27 Ocak). Başka bir eleştiri, ilk yarıda olaylar çok ayrıntılı verilirken sonuç bölümünün kısa tutularak gelişmelerin okuyucunun tahminine bırakılmasıyla ilgiliydi.

Glinki-Voljski, Çehov'un "Üç Yıl", "Hayatım", "Ariadna" gibi hikâyelerinde insanların günlük hayatın bayağılıklarının üstesinden gelmek için gösterdikleri bireysel çabaların hüsranla sonuçlanacağını vurguladığını, aşkın, evliliğin sonuçta bayağılığa (*poşlıst*), kabalığa ve can sıkıntısına dönüşeceğini göstermek istediğini yazdı (*Çehov Hakkında Deneme Yazıları*, 1903).

Çehov'un eserlerinin çoğunda olduğu gibi "Üç Yıl"da da kahramanların, durmadan şikayet ettikleri hayat tarzlarını değiştirmek için yeterince savaş vermedikleri konusu karşımıza çıkmaktadır. Laptev ambardan payına düşen geliri gönül rahatlığıyla harcamakta, buna karşılık aile işinin daha akılcı, daha insani koşullara kavuşması için hiçbir şey yapmamaktadır.

Hayatım (Моя жизнь, 1896)

Çehov "Hayatım"ı *Niva* dergisi için Şubat-Mart 1896 aylarında yazmaya başladı. Yazar İgnatiy N. Potanenko'ya yazdığı 8 Nisan 1896 tarihli mektupta taşra entelektüellerinin hayatından sahneler içeren bir hikâye üzerinde çalıştığını söylüyordu. 10 Ağustos'ta hikâyeyi bitirip redaksiyona gönderdikten sonra yazar Mihail O. Menşikov'a, "Kapsamlı, yorucu bir hikâyeydi, müthiş bıkkınlık verdi" diye yazdı. Pek çok sözcüğün ve cümlenin üstü sansürün kırmızı kalemiyle çizildi. Çehov sansürün özellikle son bölümü acımasızca bozarak içini tamamen boşalttığından şikayet ediyordu (Goltsev'e ve Suvorin'e 7-8 Kasım 1896 tarihli mektupları). Yazarın ilk düşündüğü isim "Evliliğim" idi, son anda "Hayatım" diye değiştirdi. 1897 de Suvorin'in yayınladığı seçkide Çehov birçok değişiklik yaptı. Sansürlenen yerleri yeniden yazdı.

Hikâyede hem Taganrog'da geçen çocukluğundan (küçük kazanç, kuş yakalama gibi), hem Melihovo yıllarından (köye okul yapılması gibi) izler görülmektedir. "Hayatım"ı Tolstoy doktrinine yönelik bir eleştiri olarak gören eleştirmenler olduğu gibi, tersine hikâyede Tolstoy'un görüşlerine destek niteliğinde unsurlar bulanlar da oldu. Angel İ. Bogdanoviç, hikâyenin kahramanı Misail Poloznev'in kol emeği aracılığıyla toplumsal uyuma ulaşma ütopyasının, köylülerle kaynaşma hayallerinin fiyaskoyla sonuçlanmasını, Tolstoy'un köy çalışmalarına bir eleştiri olarak yorumladı (*Mir Bojiy*, 1897, No:12). Edebiyat tarihçisi Aleksandr P. Skaftımov ise, tersine, Misail'in baştaki yüksek ahlakî duruşunun ve mevcut düzene başkaldırısının Tolstoy'un görüşlerine destek olarak görülebileceğini savundu.*

Doktor Blagovo ile Poloznev arasındaki tartışmalarda, o zamanın burjuva entelektüelleri arasında moda olan Spencer'in sosyal Darvinizm tezinin, –ki, çoğunluğun azınlık tarafından sömürülmesinin doğal olduğunu göstermek için kullanılıyordu–, A. Comte ve J. E. Renan'ın katı pozitivizminin ve bilimi putlaştırma görüşlerinin iz-

* A. P. Skaftımov, *Nravstvennıe İskaniya Russkih Pisateley* (Rus Yazarlarının Ahlakî Arayışları), 1972, s.394-402.

leri görülür. O kadar ki, *Russkaya Mısl* dergisinde (1895) vicdanla kültürel ilerleme arasındaki ilişki tartışılmaya, vicdanın gerekli olup olmadığı sorulmaya başlanmıştı. İşte, "Hayatım" bu soruya nesnel bir yanıt arayışıdır. Vicdanın sesine kulak verme açısından Çehov burada Tolstoy'a yaklaşmış, ancak bunu kültürel ilerlemenin gerekliliği tezinden taviz vermeden yapmıştır*.

"Hayatım"a ilk değerlendirme, müsveddeleri alan *Niva* dergisi redaktörü A.Lugovoy'dan geldi. Hikâyeyi "büyüleyici" olarak niteleyen Lugovoy: "'Hayatım' bir yönüyle güncel (aktüel) görünüyor, ama moda olmaya devam eden Tolstoyizme yakınlaşacak kadar güncel değil; diğer yönüyle ebedi nitelikte, zira günlük hayatın ıvır zıvırının örümcek ağı sarmalından kendini kurtarmaya çalışan özgür ruhun çektiği ıstırap her zaman ve her yerde hep vardı ve aynı şekilde var olmayı sürdürecektir," diye yazdı; derin içeriğine rağmen hikâyenin üslup ve dil olarak sadeliğine, vaaz yokluğuna dikkat çekti. Hikâyeyi "İşte gerçek edebiyat!" diye selamlayan Leontiev-Şçeglov, Çehov'la karşılaştığında "Böylesine kapsamlı ve derin bir hikâye için bu ad oldukça mütevazı ve küçük kalıyor" dedi (1 Ocak 1897, Lenin Kütüphanesi). Kiev gazetesi *Hayat ve Sanat*'ın yazarı V. G. Malafeyeva hikâyenin ahlakî içeriğini vurgulayarak Poloznev ve Redka'nın duruşunu öne çıkardı. "Arayıcı bir ruhun ücra köşelerde çektiği derin ıstırabın tasviri" nin toplumsal açıdan önemli bir olay niteliği taşıdığını vurguladı (Çehov'a 18 Kasım 1897 tarihli mektubu).

Ünlü ressam Repin 13 Aralık 1897 tarihli Çehov'a mektubunda hayranlığını belirterek, "Ne sadelik, ne güç, ne birdenbirelik! Bu alelâde gri üslup, bu pratik, gündelik dünya görüşü böylesine yeni, çekici bir ışık oluşturabiliyormuş demek. ... Nasıl bir dil! (Âdeta) Kutsal Kitap" diye yazdı. Suvorin'in anılarında, Tolstoy'un hikâyenin ilginç kahramanı Redka'nın "Her şey olabilir, her şey olabilir" sözünü kullanmayı sevdiğini ve "Eğer bu marangoz-boyacı *Martı*'yı oku-

* Çehov, Suvorin'e gönderdiği 27 Mart 1894 tarihli mektupta Tolstoyizme gönderme yaparak, "Elektrik ve buharda bakirelik ve et yemezlikte olduğundan çok daha fazla insan sevgisi vardır" diye yazıyordu.

saydı, 'Her şey olabilir' demezdi* diye şakalaştığını yazdı (11 Şubat 1897 tarihli not). Gorbunov-Posadov 14 Eylül 1898 tarihli Çehov'a mektubunda "Hayatım" için "Taşralının güçlü tasviri", L. A. Sulerjitski ise yazara gönderdiği 20 Ekim 1902 tarihli mektubunda, "En iyi eseriniz, ama okuyucu onu yeterince değerlendiremedi" diye yazdı. Gorki, Y. P. Peşkova'ya gönderdiği mektupta (Mart 1899), "Dün "Hayatım"ı okudum, muhteşem!" diye görüş belirtti.

Poloznev karakterinin başarısız tipler, psikopat kahramanlar kategorisine girdiğini öne süren Skabiçevski (*Novoe Slovo*, 1897, Sayı:4), hikâyede Poloznev'in basitleştirilerek halktan biri gibi verilmesini Tolstoy doktriniyle ilişkili gördü. Buna rağmen Çehov'un, hem halka koşmaya hazır Narodniklerden, hem de Tolstoyculardan uzak olduğunu yazdı. Buna kanıt olarak da hikâyenin kadın kahramanı Maşa Doljnikov'un, basit halk gibi yaşayarak mujiklere örnek olmanın beyhudeliğine, temelsizliğine yönelik sözlerini gösterdi (*Russkaya Mısl*, 1905, No:6). Angel İ. Bogdanoviç Poloznev'in görüşlerinde Tolstoy doktrinin izlerinin sezildiğini, Çehov'un bu karakteri Tolstoy'un görüşlerinin gerçek hayatta işe yaramazlığını göstermek için yarattığını savundu. "Hikâyenin hüzünlü sonu insana bunu hissettiriyor. Çehov'un tüm kapsamlı eserlerinde olduğu gibi burada da resmin bütünü sergilenmeyip sadece ayrı ayrı anların harikulade tasvirleri verilmektedir" diye yazdı (*Mir Bojiy*, 1897, No:12). "Hayatım"ı kesinlikle sembolik bir hikâye olarak değerlendiren Mirsky, "Eğer birinciliği *V ovrage*'ye ("Çukurda" ya da "Dere İçinde", 1900) kaptırmazsa, Hayatım şiirsel kavrayış ve önem bakımından Çehov'un başyapıtı olarak kabul edilebilir" demektedir.**

"Mujikler"i ve "Hayatım"ı birlikte değerlendiren yazar Yakov V. Abramov, her iki hikâyenin de çok yüksek sanat değerine sahip, güçlü çalışmalar olduğunu belirtti. Çehov'u gerçeği abartmakla suçlayanlara seslenerek, "Fakat, beyler, samimi olalım, şehirlerdeki hayatımız gerçekten de, küçük değişikliklerle aynen böyle değil mi?" diye sordu.

* Tolstoy, Çehov'un oyunlarını sevmezdi.

** Mirsky, age, s.379. "Çukurda" için bkz., Anton Çehov, *Seçme Öyküler 2*, (Çev. Hasan Âli Ediz, Yordam Edebiyat, 2017)

Çehov'un, yaygın olarak dile getirilen, "bir idealden, ideolojiden yoksun" olduğu ya da küçük mizah hikâyelerindeki başarısını kapsamlı büyük çalışmalarda gösteremediği tezlerini bu son hikâyelerinin tamamen çürüttüğünü yazdı (*Knijki Nedeli*, 1898, No:6).

Bogdanoviç, Albov gibi bazı eleştirmenler baş karakter Poloznev'in sönük, diğer karakterlerin (Redka, Doktor Blagovo, mühendis) daha renkli çizildiğine dikkat çekti. Yine, Poloznev'in mujikler hakkındaki şu olumlu değerlendirmeleri (XIII. Bölüm) 1900'lerin başlarında eleştirmenlerin dikkatini çekti:

"...yakından baktığınızda yine de mujikte, örneğin, Maşa'da ve Doktor Blagovo'da olmayan, gerekli ve çok önemli bir şeyin var olduğunu göreceksiniz; bu, onun, yeryüzünde esas olan şeyin adalet ve doğruluk olduğuna, kendisinin ve bütün halkın kurtuluşunun yalnızca adalet ve doğrulukla mümkün olabileceğine olan inancıdır. Ve bu yüzden mujik dünyada en çok adil oluşu, haklılığı sever." (s. 437).

Geleneksel Rus yazınının yüzlerce sayfalık anlatılarına bir başkaldırı niteliğinde de değerlendirilebilecek olan kısa öykü türünün babası Anton Çehov, bu kez *Uzun Hikâyeler*'iyle çıkıyor karşımıza.

Her biri birer *novella* olarak da ele alınabilecek bu hikâyeleriyle Çehov, kendi yazınsal sınırlarının dışına çıkarak, edebî dehasının sınırsızlığını gösteriyor.

Yordam Edebiyat, Çehov'un "kalın dergiler"de yayımlanan ilk öyküsü "Step", Rus kültürünün en hayati konularından düelloyu tartıştığı "Düello", en otobiyografik öyküsü sayılabilecek "Üç Yıl" ve Tolstoy ekolüne bir eleştiri niteliğindeki "Hayatım"dan oluşan bu özel seçkiyi Nuri Yıldırım'ın Türkçesiyle sunuyor.

Çehov'u uzun uzun okuyup, doya doya sevmek için...

yordam edebiyat
YordamEdebiyat
YordamEdebiyat
YordamKitap

28 TL. KDV'den muaftır
ISBN 978-605-172-338-9